నమో తస్స భగవతో అరహతో సమ్మాసమ్బుద్ధస్స

ఖుద్దకనికాయే

ఉదాన-అట్ఠకథా

గన్థారమ్భకథా

మహాకారుణికం **నాథం,** ఞేయ్యసాగరపారగుం;
వన్దే నిపుణగమ్భీర-విచిత్రనయదేసనం.

విజ్జాచరణసమ్పన్నా, యేన నీయన్తి లోకతో;
వన్దే తముత్తమం **ధమ్మం,** సమ్మాసమ్బుద్ధపూజితం.

సీలాదిగుణసమ్పన్నో, ఠితో మగ్గఫలేసు యో;
వన్దే **అరియసఙ్ఘం** తం, పుఞ్ఞక్ఖేత్తం అనుత్తరం.

వన్దనాజనితం పుఞ్ఞం, ఇతి యం రతనత్తయే;
హతన్తరాయో సబ్బత్థ, హుత్వాహం తస్స తేజసా.

తేన తేన నిదానేన, దేసితాని హితేసినా;
యాని సుద్ధాపదానేన, ఉదానాని మహేసినా.

తాని సబ్బాని ఏకజ్ఝం, ఆరోపేన్తేహి సఙ్గహం;
ఉదానం నామ సఙ్గీతం, ధమ్మసఙ్గాహకేహి యం.

జినస్స ధమ్మసంవేగ-పామోజ్జపరిదీపనం;
సోమనస్ససముట్ఠాన-గాథాహి పటిమణ్డితం.

తస్స గమ్భీరఞాణేహి, ఓగాహేతబ్బభావతో;
కిఞ్చాపి దుక్కరా కాతుం, అత్థసంవణ్ణనా మయా.

సహసంవణ్ణనం యస్మా, ధరతే సత్థుసాసనం;
పుబ్బాచరియసీహానం, తిట్ఠతేవ వినిచ్ఛయో.

తస్మా తం అవలమ్బిత్వా, ఓగాహేత్వాన పఞ్చపి;

నికాయే ఉపనిస్సాయ, పోరాణట్ఠకథానయం.

సువిసుద్ధం అసంకిణ్ణం, నిపుణత్థవినిచ్ఛయం;
మహావిహారవాసీనం, సమయం అవిలోమయం.

పునప్పునాగతం అత్థం, వజ్జయిత్వాన సాధుకం;
యథాబలం కరిస్సామి, **ఉదానస్సత్థవణ్ణనం**.

ఇతి ఆకఙ్ఖమానస్స, సద్ధమ్మస్స చిరట్ఠితిం;
విభజన్తస్స తస్సత్థం, సాధు గణ్హన్తు సాధవోతి.

తత్థ **ఉదాన**న్తి కేనట్ఠేన ఉదానం? ఉదాననట్ఠేన. కిమిదం ఉదానం నామ? పీతివేగసముట్ఠాపితో ఉదాహారో. యథా హి యం తేలాది మినితబ్బవత్థు మానం గహేతుం న సక్కోతి, విస్సన్దిత్వా గచ్ఛతి, తం ''అవసేకో''తి వుచ్చతి. యఞ్చ జలం తళాకం గహేతుం న సక్కోతి, అజ్ఝోత్థరిత్వా గచ్ఛతి, తం ''ఓఘో''తి వుచ్చతి. ఏవమేవ యం పీతివేగసముట్ఠాపితం వితక్కవిప్ఫారం అన్తోహదయం సన్ధారేతుం న సక్కోతి, సో అధికో హుత్వా అన్తో అసణ్ఠహిత్వా బహి వచీద్వారేన నిక్ఖన్తో పటిగ్గాహకనిరపేక్ఖో ఉదాహారవిసేసో ''**ఉదాన**''న్తి వుచ్చతి. ధమ్మసంవేగవసేనపి అయమాకారో లబ్భతేవ.

తయిదం కత్థచి గాథాబన్ధవసేన కత్థచి వాక్యవసేన పవత్తం. యం పన అట్ఠకథాసు ''సోమనస్సఞాణమయికగాథాపటిసంయుత్తా''తి ఉదానలక్ఖణం వుత్తం, తం యేభుయ్యవసేన వుత్తం. యేభుయ్యేన హి ఉదానం గాథాబన్ధవసేన భాసితం పీతిసోమనస్ససముట్ఠాపితఞ్చ. ఇతరమ్పి పన ''అత్థి, భిక్ఖవే, తదాయతనం, యత్థ నేవ పథవీ న ఆపో''తిఆదీసు (ఉదా. ౭౧) ''సుఖకామాని భూతాని, యో దణ్డేన విహింసతీ''తి (ధ. ప. ౧౩౧), ''సచే భాయథ దుక్ఖస్స, సచే వో దుక్ఖమప్పియ''న్తి ఏవమాదీసు (ఉదా. ౪౪; నేత్తి. ౯౧) చ లబ్భతి.

ఏవం తయిదం సబ్బఞ్ఞుబుద్ధభాసితం, పచ్చేకబుద్ధభాసితం, సావకభాసితన్తి తివిధం హోతి. తత్థ పచ్చేకబుద్ధభాసితం – ''సబ్బేసు భూతేసు నిధాయ దణ్డం, అవిహేఠయం అఞ్ఞతరమ్పి తేస''న్తిఆదినా (సు. ని. ౩౫; చూళని. ఖగ్గవిసాణసుత్తనిద్దేస ౧౨౧) ఖగ్గవిసాణసుత్తే ఆగతమేవ. సావకభాసితానిపి –

''సబ్బో రాగో పహీనో మే, సబ్బో దోసో సమూహతో;
సబ్బో మే విహతో మోహో, సీతిభూతోస్మి నిబ్బుతో''తి. (థేరగా. ౭౯) –

ఆదినా థేరగాథాసు –

''కాయేన సంవుతా ఆసిం, వాచాయ ఉద చేతసా;
సమూలం తణ్హమబ్బుయ్హ, సీతిభూతాస్మి నిబ్బుతా''తి. (థేరీగా. ౧౫) –

ఆదినా థేరీగాథాసు చ ఆగతాని. తాని పన తేసం థేరానం థేరీనఞ్చ న కేవలం ఉదానాని ఏవ, అథ ఖో సీహనాదాపి హోన్తి. సక్కాదీహి దేవేహి భాసితాని "అహో దానం పరమదానం, కస్సపే సుప్పతిట్ఠిత"న్తిఆదీని (ఉదా. ౨౭), ఆరామదణ్డబ్రాహ్మణాదీహి మనుస్సేహి చ భాసితాని "నమో తస్స భగవతో"తిఆదీని (అ॰ ని॰ ౨.౩౮) తిస్సో సఙ్గీతియో ఆరుళ్హాని ఉదానాని సన్తి ఏవ, న తాని ఇధ అధిప్పేతాని. యాని పన సమ్మాసమ్బుద్ధేన సామం ఆహచ్చ భాసితాని జినవచనభూతాని, యాని సన్ధాయ భగవతా పరియత్తిధమ్మం నవధా విభజిత్వా ఉద్దిసన్తేన ఉదానన్తి వుత్తాని, తానేవ ధమ్మసఙ్గాహకేహి **"ఉదాన"**న్తి సఙ్గీతన్తి తదేవేత్థ సంవణ్ణేతబ్బభావేన గహితం.

యా పన "అనేకజాతిసంసార"న్తిఆదిగాథాయ దీపితా భగవతా బోధిమూలే ఉదానవసేన పవత్తితా అనేకసతసహస్సానం సమ్మాసమ్బుద్ధానం అవిజహితఉదానగాథా చ, ఏతా అపరభాగే పన ధమ్మభణ్డాగారికస్స భగవతా దేసితత్తా ధమ్మసఙ్గాహకేహి ఉదానపాళియం సఙ్గహం అనారోపేత్వా ధమ్మపదే సఙ్గీతా. యఞ్చ "అఞ్ఞాసి వత, భో కోణ్డఞ్ఞో, అఞ్ఞాసి వత, భో కోణ్డఞ్ఞో"తి (మహావ॰ ౧౭; సం॰ ని॰ ౫.౧౦౮౧; పటి॰ మ॰ ౨.౩౦) ఉదానవచనం దససహస్సిలోకధాతుయా దేవమనుస్సానం పవేదనసమత్థనిగ్ఘోసవిప్ఫారం భగవతా భాసితం, తదపి ధమ్మచక్కప్పవత్తనసుత్తన్తదేసనాపరియోసానే అత్తనా అధిగతధమ్మేకదేసస్స యథాదేసితస్స అరియమగ్గస్స సావకేసు సబ్బపఠమం థేరేన అధిగతత్తా అత్తనో పరిస్సమస్స సఫలభావపచ్చవేక్ఖణహేతుకం పరమబోధియం సబ్బేసం ఏవ భిక్ఖూనం సమ్మాపటిపత్తిపచ్చవేక్ఖణహేతుకం "ఆరాధయింసు వత మం భిక్ఖూ ఏకం సమయ"న్తిఆదివచనం (మ॰ ని॰ ౧.౨౨౫) వియ పీతిసోమనస్సజనితం ఉదాహారమత్తం, "యదా హవే పాతుభవన్తి ధమ్మా"తిఆదివచనం (మహావ॰ ౧-౩; ఉదా॰ ౧-౩) వియ పవత్తియా నివత్తియా వా న పకాసనన్తి, న ధమ్మసఙ్గాహకేహి ఉదానపాళియం సఙ్గీతన్తి దట్ఠబ్బం.

తం పనేతం **ఉదానం** వినయపిటకం, సుత్తన్తపిటకం, అభిధమ్మపిటకన్తి తీసు పిటకేసు సుత్తన్తపిటకపరియాపన్నం, దీఘనికాయో, మజ్ఝిమనికాయో, సంయుత్తనికాయో, అఙ్గుత్తరనికాయో, ఖుద్దకనికాయోతి పఞ్చసు నికాయేసు ఖుద్దకనికాయపరియాపన్నం, సుత్తం, గేయ్యం, వేయ్యాకరణం, గాథా, ఉదానం, ఇతివుత్తకం, జాతకం, అబ్భుతధమ్మం, వేదల్లన్తి నవసు సాసనఙ్గేసు ఉదానసఙ్గహం.

"ద్వాసీతి బుద్ధతో గణ్హిం, ద్వే సహస్సాని భిక్ఖుతో;
చతురాసీతి సహస్సాని, యే మే ధమ్మా పవత్తినో"తి. (థేరగా॰ ౧౦౨౭) –

ఏవం ధమ్మభణ్డాగారికేన పటిఞ్ఞాతేసు చతురాసీతియా ధమ్మక్ఖన్ధసహస్సేసు కతిపయధమ్మక్ఖన్ధసఙ్గహం. బోధివగ్గో, ముచలిన్దవగ్గో, నన్దవగ్గో, మేఘియవగ్గో, సోణవగ్గో, జచ్చన్ధవగ్గో, చూళవగ్గో, పాటలిగామియవగ్గోతి వగ్గతో అట్ఠవగ్గం; సుత్తతో అసీతిసుత్తసఙ్గహం, గాథాతో పఞ్చనవుతిఉదానగాథాసఙ్గహం. భాణవారతో అడ్ఢనవమత్తా భాణవారా. అనుసన్ధితో బోధిసుత్తే పుచ్ఛానుసన్ధివసేన ఏకానుసన్ధి, సుప్పవాసాసుత్తే పుచ్ఛానుసన్ధియథానుసన్ధివసేన ద్వే అనుసన్ధీ, సేసేసు యథానుసన్ధివసేన ఏకేకోవ అనుసన్ధి, అజ్ఝాసయానుసన్ధి పనేత్థ నత్థి. ఏవం సబ్బథాపి ఏకాసీతిఅనుసన్ధిసఙ్గహం. పదతో సతాధికాని ఏకవీస పదసహస్సాని, గాథాపాదతో తేవీసతి చతుస్సతాధికాని అట్ఠ సహస్సాని , అక్ఖరతో సత్తసహస్సాధికాని సట్ఠి సహస్సాని తీణి చ సతాని ద్వాసీతి చ అక్ఖరాని. తేనేతం వుచ్చతి –

“అసీతి ఏవ సుత్తన్తా, వగ్గా అట్ఠ సమాసతో;
గాథా చ పఞ్చనవుతి, ఉదానస్స పకాసితా.

“అడ్ఢూననవమత్తా చ, భాణవారా పమాణతో;
ఏకాధికా తథాసీతి, ఉదానస్సానుసన్ధియో.

“ఏకవీససహస్సాని, సతఞ్చేవ విచక్ఖణో;
పదానేతానుదానస్స, గణితాని వినిద్దిసే”.

గాథాపాదతో పన –

“అట్ఠసహస్సమత్తాని, చత్తారేవ సతాని చ;
పాదానేతానుదానస్స, తేవీసతి చ నిద్దిసే.

“అక్ఖరానం సహస్సాని, సట్ఠి సత్త సతాని చ;
తీణి ద్వాసీతి చ తథా, ఉదానస్స పవేదితా”తి.

తస్స అట్ఠసు వగ్గేసు **బోధివగ్గో** ఆది, సుత్తేసు పఠమం **బోధిసుత్తం,** తస్సాపి **ఏవం మే సుత**న్తిఆదికం ఆయస్మతా ఆనన్దేన పఠమమహాసఙ్గీతికాలే వుత్తనిదానమాది. సా పనాయం పఠమమహాసఙ్గీతి వినయపిటకే (చూళవ. ౪౩౭) తన్తిమారూళ్హా ఏవ. యో పనేత్థ నిదానకోసల్లత్థం వత్తబ్బో కథామగ్గో సోపి సుమఙ్గలవిలాసినియం దీఘనికాయట్ఠకథాయం (దీ. ని. అట్ఠ. ౧.నిదానకథా) వుత్తో ఏవాతి తత్థ వుత్తనయేనేవ వేదితబ్బో.

౧. బోధివగ్గో

౧. పఠమబోధిసుత్తవణ్ణనా

౧. యం పనేత్థ “**ఏవం మే సుత**”న్తిఆదికం నిదానం, తత్థ **ఏవ**న్తి నిపాతపదం. **మే**తిఆదీని నామపదాని. **ఉరువేలాయం విహరతీ**తి ఏత్థ **వీ**తి ఉపసగ్గపదం, **హరతీ**తి ఆఖ్యాతపదన్తి ఇమినావ నయేన సబ్బత్థ పదవిభాగో వేదితబ్బో.

అత్థతో పన **ఏవం**సద్దో తావ ఉపమూపదేససమ్పహంసనగరహణవచనసమ్పటిగ్గహాకార-నిదస్సనావధారణపుచ్ఛాఇదమత్థపరిమాణాది అనేకత్థప్పభేదో. తథా హేస “ఏవం జాతేన మచ్చేన, కత్తబ్బం కుసలం బహు”న్తి ఏవమాదీసు (ధ॰ ప॰ ౫౩) ఉపమాయం ఆగతో. “ఏవం తే అభిక్కమితబ్బం, ఏవం తే పటిక్కమితబ్బ”న్తిఆదీసు (అ॰ ని॰ ౪.౧౨౨) ఉపదేసే. “ఏవమేతం భగవా, ఏవమేతం సుగతా”తిఆదీసు (అ॰ ని॰ ౩.౬౬) సమ్పహంసనే. “ఏవమేవం పనాయం వసలీ యస్మిం వా తస్మిం వా తస్స ముణ్డకస్స సమణకస్స వణ్ణం భాసతీ”తిఆదీసు (సం॰ ని॰ ౧.౧౮౭) గరహణే. “ఏవం, భన్తేతి ఖో తే భిక్ఖూ భగవతో పచ్చస్సోసు”న్తిఆదీసు (దీ॰ ని॰ ౨.౩; మ॰ ని॰ ౧.౧) వచనసమ్పటిగ్గహే. “ఏవం బ్యా ఖో అహం, భన్తే, భగవతా ధమ్మం దేసితం ఆజానామీ”తిఆదీసు (మ॰ ని॰ ౧.౩౯౮) ఆకారే. “ఏహి త్వం, మాణవక, యేన సమణో ఆనన్దో తేనుపసఙ్కమ, ఉపసఙ్కమిత్వా మమ వచనేన సమణం ఆనన్దం అప్పాబాధం అప్పాతఙ్కం లహుట్ఠానం బలం ఫాసువిహారం పుచ్ఛ ‘సుభో మాణవో తోదేయ్యపుత్తో భవన్తం ఆనన్దం అప్పాబాధం అప్పాతఙ్కం లహుట్ఠానం బలం ఫాసువిహారం పుచ్ఛతీ’తి, ఏవఞ్చ వదేహి ‘సాధు కిర భవం ఆనన్దో యేన సుభస్స మాణవస్స తోదేయ్యపుత్తస్స నివేసనం, తేనుపసఙ్కమతు అనుకమ్పం ఉపాదాయా’తి”ఆదీసు (దీ॰ ని॰ ౧.౪౪౫) నిదస్సనే. “‘తం కిం మఞ్ఞథ, కాలామా, ఇమే ధమ్మా కుసలా వా అకుసలా వా’తి? ‘అకుసలా, భన్తే’. ‘సావజ్జా వా అనవజ్జా వా’తి? ‘సావజ్జా, భన్తే’. ‘విఞ్ఞుగరహితా వా విఞ్ఞుప్పసత్థా వా’తి? ‘విఞ్ఞుగరహితా, భన్తే’. ‘సమత్తా సమాదిన్నా అహితాయ దుక్ఖాయ సంవత్తన్తి, నో’వా? ‘కథం వో ఏత్థ హోతీ’తి? ‘సమత్తా, భన్తే, సమాదిన్నా అహితాయ దుక్ఖాయ సంవత్తన్తి, ఏవం నో ఏత్థ హోతీతి’”ఆదీసు (అ॰ ని॰ ౩.౬౬) అవధారణే. “ఏవమేతే సున్హాతా సువిలిత్తా కప్పితకేసమస్సూ ఆముత్తమాలాభరణా”తిఆదీసు (దీ॰ ని॰ ౧.౨౮౬) పుచ్ఛాయం. “ఏవంగతాని పుథుసిప్పాయతనాని (దీ॰ ని॰ ౧.౧౮౨), ఏవంవిధో ఏవమాకారో”తిఆదీసు ఇదంసద్దస్స అత్థే. గతసద్దో హి పకారపరియాయో, తథా విధాకారసద్దా. తథా హి విధయుత్తగతసద్దే లోకియా పకారత్థే వదన్తి. “ఏవం లహుపరివత్తం ఏవమాయుపరియన్తో”తిఆదీసు (అ॰ ని॰ ౧.౪౮) పరిమాణే.

నను చ “ఏవం వితక్కితం నో తుమ్హేహి, ఏవమాయుపరియన్తో”తి చేత్థ ఏవంసద్దేన పుచ్ఛనాకారపరిమాణాకారానం వుత్తత్తా ఆకారత్థో ఏవ ఏవంసద్దోతి. న, విసేససబ్భావతో. ఆకారమత్తవాచకో హేత్థ ఏవంసద్దో ఆకారత్థోతి అధిప్పేతో. “ఏవం బ్యా ఖో”తిఆదీసు పన ఆకారవిసేసవచనో. ఆకారవిసేసవాచినో చేతే ఏవంసద్దా పుచ్ఛనాకారపరిమాణాకారానం వాచకత్తా. ఏవఞ్చ కత్వా “ఏవం జాతేన మచ్చేనా”తిఆదీని ఉపమానఉదాహరణాని యుజ్జన్తి. తత్థ హి –

“యథాపి పుప్ఫరాసిమ్హా, కయిరా మాలాగుణే బహూ;
ఏవం జాతేన మచ్చేన, కత్తబ్బం కుసలం బహు”న్తి. –

ఏత్థ పుప్ఫరాసిట్ఠానీయతో మనుస్సుప్పత్తి సప్పురిసూపనిస్సయసద్ధమ్మస్సవనయోనిసోమనసికారభోగసమ్పత్తిఆదితో దానాదిపుఞ్ఞకిరియహేతుసముదాయతో సోభాసుగన్ధతాదిగుణవిసేసయోగతో మాలాగుణసదిసియో బహుకా పుఞ్ఞకిరియా మరితబ్బసభావతాయ మచ్చేన కత్తబ్బాతి అభేదతాయ పుప్ఫరాసి మాలాగుణా చ ఉపమా, తేసం ఉపమానాకారో యథాసద్దేన అనియమతో వుత్తో. పున ఏవంసద్దేన నియమనవసేన వుత్తో. సో పన ఉపమాకారో నియమియమానో అత్థతో ఉపమా ఏవ హోతీతి వుత్తం "ఉపమాయం ఆగతో"తి.

తథా "ఏవం ఇమినా ఆకారేన అభిక్కమితబ్బ"న్తిఆదినా ఉపదిసియమానాయ సమణసారుప్పాయ ఆకప్పసమ్పత్తియా యో తత్థ ఉపదేసాకారో, సో అత్థతో ఉపదేసోయేవాతి వుత్తం – "ఏవం తే అభిక్కమితబ్బం, ఏవం తే పటిక్కమితబ్బన్తిఆదీసు ఉపదేసే"తి.

"ఏవమేతం భగవా, ఏవమేతం సుగతా"తి ఏత్థ భగవతా యథావుత్తమత్థం అవిపరీతతో జానన్తేహి కతం యం తత్థ విజ్జమానగుణానం పకారేహి హంసనం ఉదగ్గతాకరణం సమ్పహంసనం, సో తత్థ పహంసనాకారోతి వుత్తనయేన యోజేతబ్బం.

"ఏవమేవం పనాయ"న్తి ఏత్థ గరహణాకారోతి వుత్తనయేన యోజేతబ్బం. సో చ గరహణాకారో "వసలీ"తిఆదిఖుంసనసద్దసన్నిధానతో ఇధ ఏవంసద్దేన పకాసితోతి విఞ్ఞాయతి. యథా చేత్థ, ఏవం ఉపమాకారాదయోపి ఉపమాదివసేన వుత్తానం పుప్ఫరాసిఆదిసద్దానం సన్నిధానతో వుత్తాతి వేదితబ్బం.

"ఏవం నో"తి ఏత్థాపి తేసం యథావుత్తధమ్మానం అహితదుక్ఖావహభావేన సన్నిట్ఠానజననత్థం అనుమతిగ్గహణవసేన "నో వా కథం వో ఏత్థ హోతీ"తి పుచ్ఛాయ కతాయ "ఏవం నో ఏత్థ హోతీ"తి వుత్తత్తా తదాకారసన్నిట్ఠానం ఏవంసద్దేన ఆవికతం. సో పన తేసం ధమ్మానం అహితాయ దుక్ఖాయ సంవత్తనాకారో నియమియమానో అవధారణత్థో హోతీతి వుత్తం – "ఏవం నో ఏత్థ హోతీతిఆదీసు అవధారణే"తి.

"ఏవఞ్చ వదేహీ"తి యథాహం వదామి ఏవం సమణం ఆనన్దం వదేహీతి వదనాకారో ఇదాని వత్తబ్బో ఏవంసద్దేన నిదస్సీయతీతి "నిదస్సనత్థో"తి వుత్తం.

ఏవమాకారవిసేసవాచీనమ్పి ఏతేసం ఏవంసద్దానం ఉపమాదివిసేసత్థవుత్తితాయ ఉపమాదిఅత్థతా వుత్తా. "ఏవం, భన్తే"తి పన ధమ్మస్స సాధుకం సవనమనసికారే నియోజితేహి భిక్ఖూహి తత్థ పతిట్ఠితభావస్స పటిజాననవసేన వుత్తత్తా తత్థ ఏవంసద్దో వచనసమ్పటిగ్గహత్థో. తేన ఏవం, భన్తేతి సాధు, భన్తే, సుట్ఠు, భన్తేతి వుత్తం హోతి. స్వాయమిధ ఆకారనిదస్సనావధారణేసు దట్ఠబ్బో.

తత్థ ఆకారత్థేన **ఏవం**సద్దేన ఏతమత్థం దీపేతి – నానానయనిపుణమనేకజ్ఝాసయసముట్ఠానం అత్థబ్యఞ్జనసమ్పన్నం వివిధపాటిహారియం ధమ్మత్థదేసనాపటివేధగమ్భీరం సబ్బసత్తానం సకసకభాసానురూపతో సోతపథమాగచ్ఛన్తం తస్స భగవతో వచనం సబ్బప్పకారేన కో సమత్థో విఞ్ఞాతుం, సబ్బథామేన పన సోతుకామతం జనేత్వాపి ఏవం మే సుతం, మయాపి ఏకేనాకారేన సుతన్తి.

ఏత్థ చ ఏకత్తనానత్తఅబ్యాపారఏవంధమ్మతాసఙ్ఖాతా నన్దియావత్తతిపుక్ఖలసీహవిక్కీళితదిసాలోచనఅఙ్కుససఙ్ఖాతా చ అస్సాదాదివిసయాదిభేదేన నానావిధా నయా **నానానయా**. నయా వా పాళిగతియో, తా చ పఞ్ఞత్తిఅనుపఞ్ఞత్తాదివసేన సంకిలేసభాగియాదిలోకియాదితదుభయవోమిస్సకాదివసేన కుసలాదివసేన ఖన్ధాదివసేన, సఙ్గహాదివసేన, సమయవిముత్తాదివసేన, ఠపనాదివసేన , కుసలమూలాదివసేన, తికపట్ఠానాదివసేన చ నానప్పకారాతి **నానానయా,** తేహి నిపుణం సణ్హం సుఖుమన్తి నానానయనిపుణం.

ఆసయోవ అజ్ఝాసయో, సో చ సస్సతాదిభేదేన అప్పరజక్ఖతాదిభేదేన చ అనేకవిధో. అత్తజ్ఝాసయాదికో ఏవ వా అనేకో అజ్ఝాసయో అనేకజ్ఝాసయో. సో సముట్ఠానం ఉప్పత్తిహేతు ఏతస్సాతి **అనేకజ్ఝాసయసముట్ఠానం**.

సీలాదిఅత్థసమ్పత్తియా తబ్బిభావనబ్యఞ్జనసమ్పత్తియా సఙ్కాసనపకాసనవివరణవిభజనఉత్తానీకరణపఞ్ఞత్తివసేన ఛహి అత్థపదేహి అక్ఖరపదబ్యఞ్జనాకారనిరుత్తినిద్దేసవసేన ఛహి బ్యఞ్జనపదేహి చ సమన్నాగతత్తా **అత్థబ్యఞ్జనసమ్పన్నం**.

ఇద్ధిఆదేసనానుసాసనీభేదేన తేసు చ ఏకేకస్స విసయాదిభేదేన వివిధం బహువిధం వా పాటిహారియం ఏతస్సాతి **వివిధపాటిహారియం**. తత్థ పటిపక్ఖహరణతో రాగాదికిలేసాపనయనతో పాటిహారియన్తి అత్థే సతి భగవతో న పటిపక్ఖా రాగాదయో సన్తి యే హరితబ్బా, పుథుజ్జనానమ్పి విగతూపక్కిలేసే అట్ఠగుణసమన్నాగతే చిత్తే హతపటిపక్ఖే ఇద్ధివిధం పవత్తతి, తస్మా తత్థ పవత్తవోహారేన చ న సక్కా ఇధ పాటిహారియన్తి వత్తుం. సచే పన మహాకారుణికస్స భగవతో వేనేయ్యగతా చ కిలేసా పటిపక్ఖా, తేసం హరణతో పాటిహారియన్తి వుత్తం, ఏవం సతి యుత్తమేతం. అథ వా భగవతో చేవ సాసనస్స చ పటిపక్ఖా తిత్థియా, తేసం హరణతో పాటిహారియం. తే హి దిట్ఠిహరణవసేన దిట్ఠిప్పకాసనే అసమత్థభావేన చ ఇద్ధిఆదేసనానుసాసనీహి హరితా అపనీతా హోన్తి. పటీతి వా అయం సద్దో పచ్ఛాతి ఏతస్స అత్థం బోధేతి "తస్మిం పటిపవిట్ఠమ్హి, అఞ్ఞో ఆగఞ్ఛి బ్రాహ్మణో"తిఆదీసు (చూళని. పారాయనవగ్గ, వత్థుగాథా ౪) వియ. తస్మా సమాహితే చిత్తే విగతూపక్కిలేసే కతకిచ్చేన పచ్ఛా హరితబ్బం పవత్తేతబ్బన్తి పటిహారియం. అత్తనో వా ఉపక్కిలేసేసు చతుత్థజ్ఝానమగ్గేహి హరితేసు పచ్ఛా హరణం పటిహారియం. ఇద్ధిఆదేసనానుసాసనియో విగతూపక్కిలేసేన కతకిచ్చేన సత్తహితత్థం పున పవత్తేతబ్బా, హరితేసు చ అత్తనో ఉపక్కిలేసేసు పరసత్తానం ఉపక్కిలేసహరణాని హోన్తీతి పటిహారియాని భవన్తి. పటిహారియమేవ పాటిహారియం, పటిహారియే వా ఇద్ధిఆదేసనానుసాసనీసముదాయే భవం ఏకేకం పాటిహారియన్తి వుచ్చతి. పటిహారియం వా చతుత్థజ్ఝానం మగ్గో చ పటిపక్ఖహరణతో. తత్థ జాతం నిమిత్తభూతతో తతో వా ఆగతన్తి పాటిహారియన్తి అత్థో వేదితబ్బో.

యస్మా పన తన్తిఅత్థదేసనా తబ్బోహారాభిసమయసఙ్ఖాతా హేతుహేతుఫలతదుభయపఞ్ఞత్తిపటివేధసఙ్ఖాతా వా ధమ్మత్థదేసనాపటివేధా గమ్భీరా, ససాదీహి వియ మహాసముద్దో అనుపచితకుసలసమ్భారేహి అలబ్భనేయ్యప్పతిట్ఠా దుప్పరియోగాహా చ, తస్మా తేహి చతూహి గమ్భీరభావేహి యుత్తన్తి భగవతో వచనం **ధమ్మత్థదేసనాపటివేధగమ్భీరం**.

ఏకో ఏవ భగవతో ధమ్మదేసనాఘోసో, ఏకస్మిం ఖణే పవత్తమానో నానాభాసానం సత్తానం అత్తనో అత్తనో భాసావసేన అపుబ్బం అచరిమం గహణూపగో హోతి. అచిన్తేయ్యో హి బుద్ధానం బుద్ధానుభావోతి సబ్బసత్తానం సకసకభాసానురూపతో సోతపథం ఆగచ్ఛతీతి వేదితబ్బం.

నిదస్సనత్థేన “నాహం సయమ్భూ, న మయా ఇదం సచ్ఛికత”న్తి అత్తానం పరిమోచేన్తో “ఏవం మే సుతం, మయాపి ఏవం సుత”న్తి ఇదాని వత్తబ్బం సకలం సుత్తం నిదస్సేతి.

అవధారణత్థేన “ఏతదగ్గం, భిక్ఖవే, మమ సావకానం భిక్ఖూనం బహుస్సుతానం యదిదం ఆనన్దో, గతిమన్తానం, సతిమన్తానం, ధితిమన్తానం, ఉపట్ఠాకానం యదిదం ఆనన్దో”తి (అ॰ ని॰ ౧.౨౧౯-౨౨౩) ఏవం భగవతా, “ఆయస్మా ఆనన్దో అత్థకుసలో, ధమ్మకుసలో, బ్యఞ్జనకుసలో, నిరుత్తికుసలో, పుబ్బాపరకుసలో”తి (అ॰ ని॰ ౫.౧౬౯) ఏవం ధమ్మసేనాపతినా చ పసత్థభావానురూపం అత్తనో ధారణబలం దస్సేన్తో సత్తానం సోతుకామతం జనేతి. “ఏవం మే సుతం, తఞ్చ ఖో అత్థతో వా బ్యఞ్జనతో వా అనూనమనధికం, ఏవమేవ న అఞ్ఞథా దట్ఠబ్బ”న్తి. **అఞ్ఞథా**తి భగవతో సమ్ముఖా సుతాకారతో అఞ్ఞథా న పన భగవతా దేసితాకారతో. అచిన్తేయ్యానుభావా హి భగవతో దేసనా, సా నేవ సబ్బాకారేన సక్కా విఞ్ఞాతున్తి వుత్తోవాయమత్థో. సుతాకారావిరుజ్ఝనమేవ హి ధారణబలం.

మేసద్దో తీసు అత్థేసు దిస్సతి. తథా హిస్స “గాథాభిగీతం మే అభోజనేయ్య”న్తిఆదీసు (సం॰ ని॰ ౧.౧౯౪; సు॰ ని॰ ౮౧) మయాతి అత్థో. “సాధు మే, భన్తే, భగవా సంఖిత్తేన ధమ్మం దేసేతూ”తిఆదీసు (సం॰ ని॰ ౪.౮౮; ౫.౩౮౨; అ॰ ని॰ ౪.౨౫౭) మయ్హన్తి అత్థో. “ధమ్మదాయాదా మే, భిక్ఖవే, భవథా”తిఆదీసు (మ॰ ని॰ ౧.౨౯) మమాతి అత్థో. ఇధ పన “మయా సుతం, మమ సుత”న్తి చ అత్థద్వయే యుజ్జతి.

ఏత్థ చ యో పరో న హోతి, సో అత్తాతి ఏవం వత్తబ్బే నియకజ్ఝత్తసఙ్ఖాతే ససన్తానే వత్తనతో తివిధోపి **మే**సద్దో కిఞ్చాపి ఏకస్మింయేవ అత్థే దిస్సతి, కరణసమ్పదానాదివిసేససఙ్ఖాతో పన విఞ్ఞాయతేవాయం అత్థభేదోతి “మే-సద్దో తీసు అత్థేసు దిస్సతీ”తి వుత్తోతి దట్ఠబ్బం.

సుతన్తి అయం **సుత**సద్దో సఉపసగ్గో అనుపసగ్గో చ గమనవిస్సుతకిలిన్నూపచితానుయోగసోతవిఞ్ఞేయ్య సోతద్వారానుసార విఞ్ఞాతాదిఅనేకత్థప్పభేదో. కిఞ్చాపి హి ఉపసగ్గో కిరియం విసేసేతి, జోతకభావతో పన సతిపి తస్మిం సుతసద్దో ఏవ తం తమత్థం వదతీతి అనుపసగ్గస్స సుతసద్దస్స అత్థుద్ధారే సఉపసగ్గస్స గహణం న విరుజ్ఝతి.

తత్థ “సేనాయ పసుతో”తిఆదీసు గచ్ఛన్తోతి అత్థో. “సుతధమ్మస్స పస్సతో”తిఆదీసు (ఉదా॰ ౧౧) విస్సుతధమ్మస్సాతి అత్థో. “అవస్సుతా అవస్సుతస్సా”తిఆదీసు (పాచి॰ ౬౫౭) కిలేసేన కిలిన్నా కిలిన్నస్సాతి అత్థో. “తుమ్హేహి పుఞ్ఞం పసుతం అనప్పక”న్తిఆదీసు (ఖు॰ పా॰ ౭.౧౨) ఉపచితన్తి అత్థో. “యే ఝానప్పసుతా ధీరా”తిఆదీసు (ధ॰ ప॰ ౧౮౧) ఝానానుయుత్తాతి అత్థో. “దిట్ఠం సుతం ముత”న్తిఆదీసు (మ॰ ని॰ ౧.౨౪౧) సోతవిఞ్ఞేయ్యన్తి అత్థో. “సుతధరో సుతసన్నిచయో”తిఆదీసు (మ॰ ని॰ ౧.౩౩౯) సోతద్వారానుసారవిఞ్ఞాతధరోతి అత్థో. ఇధ పనస్స “సోతద్వారానుసారేన ఉపధారిత”న్తి వా “ఉపధారణ”న్తి వా అత్థో. మే-సద్దస్స హి మయాతి అత్థే సతి “ఏవం మయా సుతం సోతద్వారానుసారేన ఉపధారిత”న్తి యుజ్జతి. మమాతి అత్థే సతి “ఏవం మమ సుతం సోతద్వారానుసారేన ఉపధారణ”న్తి యుజ్జతి.

ఏవమేతేసు తీసు పదేసు యస్మా సుతసద్దసన్నిధానే పయుత్తేన **ఏవం**సద్దేన సవనకిరియాజోతకేన భవితబ్బం, తస్మా **ఏవ**న్తి సోతవిఞ్ఞాణసమ్పటిచ్ఛనాదిసోతద్వారికవిఞ్ఞాణానన్తరం ఉప్పన్నమనోద్వారికవిఞ్ఞాణకిచ్చనిదస్సనం. **మే**తి

వుత్తవిఞ్ఞాణసమఙ్గీపుగ్గలనిదస్సనం. సబ్బాని హి వాక్యాని ఏవకారత్థసహితానియేవ అవధారణఫలత్తా తేసం. **సుత**న్తి అస్సవనభావప్పటిక్ఖేపతో అనూనానధికావిపరీతగ్గహణనిదస్సనం. యథా హి సుతం సుతమేవాతి వత్తబ్బతం అరహతి తథా తం సమ్మా సుతం అనూనగ్గహణం అనధికగ్గహణం అవిపరీతగ్గహణఞ్చ హోతీతి. అథ వా సద్దన్తరత్థాపోహనవసేన సద్దో అత్థం వదతీతి ఏతస్మిం పక్ఖే యస్మా సుతన్తి ఏతస్స అసుతం న హోతీతి అయమత్థో వుత్తో, తస్మా సుతన్తి అస్సవనభావప్పటిక్ఖేపతో అనూనానధికావిపరీతగ్గహణనిదస్సనం. ఇదం వుత్తం హోతి – ఏవం మే సుతం, న మయా ఇదం దిట్ఠం, న సయమ్భుఞాణేన సచ్ఛికతం, న అఞ్ఞథా వా ఉపలద్ధం. అపి చ సుతంవ, తఞ్చ ఖో సమ్మదేవాతి. అవధారణత్థే వా ఏవంసద్దే అయమత్థయోజనా, తదపేక్ఖస్స సుతసద్దస్స నియమత్థో సమ్భవతీతి తదపేక్ఖస్స సుతసద్దస్స అస్సవనభావప్పటిక్ఖేపో అనూనానధికావిపరీతగ్గహణనిదస్సనతా చ వేదితబ్బా. ఇతి సవనహేతుసవనవిసేసవసేనపి సుతసద్దస్స అత్థయోజనా కతాతి దట్ఠబ్బం.

తథా **ఏవ**న్తి తస్సా సోతద్వారానుసారేన పవత్తాయ విఞ్ఞాణవీథియా నానత్థబ్యఞ్జనగ్గహణతో నానప్పకారేన ఆరమ్మణే పవత్తిభావప్పకాసనం ఆకారత్థో ఏవంసద్దోతి కరిత్వా. **మే**తి అత్తప్పకాసనం. **సుత**న్తి ధమ్మప్పకాసనం యథావుత్తాయ విఞ్ఞాణవీథియా పరియత్తిధమ్మారమ్మణత్తా. అయఞ్హేత్థ సఙ్ఖేపో – నానప్పకారేన ఆరమ్మణే పవత్తాయ విఞ్ఞాణవీథియా కరణభూతాయ మయా న అఞ్ఞం కతం, ఇదం పన కతం, అయం ధమ్మో సుతోతి.

తథా **ఏవ**న్తి నిదస్సితబ్బప్పకాసనం నిదస్సనత్థో ఏవంసద్దోతి కత్వా నిదస్సేతబ్బస్స నిద్దిసితబ్బభావతో. తస్మా ఏవంసద్దేన సకలమ్పి సుత్తం పచ్చామట్ఠన్తి వేదితబ్బం. **మే**తి పుగ్గలప్పకాసనం. **సుత**న్తి పుగ్గలకిచ్చప్పకాసనం. సుతసద్దేన హి లబ్భమానా సవనకిరియా సవనవిఞ్ఞాణప్పబన్ధప్పటిబద్ధా, తత్థ చ పుగ్గలవోహారో, న చ పుగ్గలవోహారరహితే ధమ్మప్పబన్ధే సవనకిరియా లబ్భతి. తస్సాయం సఙ్ఖేపత్థో – యం సుత్తం నిద్దిసిస్సామి, తం మయా ఏవం సుతన్తి.

తథా **ఏవ**న్తి యస్స చిత్తసన్తానస్స నానారమ్మణప్పవత్తియా నానత్థబ్యఞ్జనగ్గహణం హోతి, తస్స నానాకారనిద్దేసో ఆకారత్థో ఏవ ఏవంసద్దోతి కత్వా. **ఏవ**న్తి హి అయమాకారపఞ్ఞత్తి ధమ్మానం తం తం పవత్తిఆకారం ఉపాదాయ పఞ్ఞాపేతబ్బసభావత్తా. **మే**తి కత్తునిద్దేసో. **సుత**న్తి విసయనిద్దేసో, సోతబ్బో హి ధమ్మో సవనకిరియాకత్తుపుగ్గలస్స సవనకిరియావసేన పవత్తిట్ఠానం హోతి. ఏత్తావతా నానప్పకారేన పవత్తేన చిత్తసన్తానేన తంసమఙ్గినో కత్తు విసయే గహణసన్నిట్ఠానం దస్సితం హోతి.

అథ వా **ఏవ**న్తి పుగ్గలకిచ్చనిద్దేసో, సుతానఞ్హి ధమ్మానం గహితాకారస్స నిదస్సనస్స అవధారణస్స వా పకాసనసభావేన ఏవంసద్దేన తదాకారాదిధారణస్స పుగ్గలవోహారుపాదానధమ్మబ్యాపారభావతో పుగ్గలకిచ్చంనామ నిద్దిట్ఠం హోతీతి. **సుత**న్తి విఞ్ఞాణకిచ్చనిద్దేసో, పుగ్గలవాదినోపి హి సవనకిరియా విఞ్ఞాణనిరపేక్ఖా న హోతీతి. **మే**తి ఉభయకిచ్చయుత్తపుగ్గలనిద్దేసో. **మే**తి హి సద్దప్పవత్తి ఏకన్తేనేవ సత్తవిసేసవిసయా విఞ్ఞాణకిచ్చఞ్చ తత్థేవ సమోదహితబ్బన్తి. అయం పనేత్థ సఙ్ఖేపో – మయా సవనకిచ్చవిఞ్ఞాణసమఙ్గినా పుగ్గలేన విఞ్ఞాణవసేన లద్ధసవనకిచ్చవోహారేన సుతన్తి.

తథా **ఏవ**న్తి చ **మే**తి చ సచ్చికట్ఠపరమత్థవసేన అవిజ్జమానపఞ్ఞత్తి. సబ్బస్స హి సద్దాధిగమనీయస్స అత్థస్స పఞ్ఞత్తిముఖేనేవ పటిపజ్జితబ్బత్తా సబ్బపఞ్ఞత్తీనఞ్చ విజ్జమానాదీసు ఛసు పఞ్ఞత్తీసు అవరోధో, తస్మా యో

మాయామరీచిఆదయో వియ అభూతత్థో అనుస్సవాదీహి గహేతబ్బో వియ అనుత్తమత్థోపి న హోతి. సో రూపసద్దాదికో రుప్పనానుభవనాదికో చ పరమత్థసభావో సచ్చికట్ఠపరమత్థవసేన విజ్జతి. యో పన ఏవన్తి చ మేతి చ వుచ్చమానో ఆకారత్థో, సో అపరమత్థసభావో సచ్చికట్ఠపరమత్థవసేన అనుపలబ్భమానో అవిజ్జమానపఞ్ఞత్తి నామ. తస్మా కిఞ్హేత్థ తం పరమత్థతో అత్థి, యం ఏవన్తి వా మేతి వా నిద్దేసం లభేథ? **సుత**న్తి విజ్జమానపఞ్ఞత్తి, యఞ్హి తం ఏత్థ సోతేన ఉపలద్ధం, తం పరమత్థతో విజ్జమానన్తి.

తథా **ఏవ**న్తి సోతపథమాగతే ధమ్మే ఉపాదాయ తేసం ఉపధారితాకారాదీనం పచ్చామసనవసేన. **మే**తి ససన్తతిపరియాపన్నే ఖన్ధే కరణాదివిసేసవిసిట్ఠే ఉపాదాయ వత్తబ్బతో ఉపాదాపఞ్ఞత్తి. **సుత**న్తి దిట్ఠాదీని ఉపనిధాయ వత్తబ్బతో ఉపనిధాపఞ్ఞత్తి. దిట్ఠాదిసభావరహితే సద్దాయతనే పవత్తమానోపి సుతవోహారో దుతియం తతియన్తిఆదికో వియ పఠమాదీని, దిట్ఠముతవిఞ్ఞాతే అపేక్ఖిత్వా సుతన్తి విఞ్ఞేయ్యత్తా దిట్ఠాదీని ఉపనిధాయ వత్తబ్బో హోతి. అసుతం న హోతీతి హి సుతన్తి పకాసితోయమత్థోతి.

ఏత్థ చ **ఏవ**న్తివచనేన అసమ్మోహం దీపేతి. పటివిద్ధా హి అత్తనా సుతస్స పకారవిసేసా ఏవన్తి ఇధ ఆయస్మతా ఆనన్దేన పచ్చామట్ఠా, తేనస్స అసమ్మోహో దీపితో హోతి. న హి సమ్మూళ్హో నానప్పకారపటివేధసమత్థో హోతి, పచ్చయాకారవసేన నానప్పకారా దుప్పటివిద్ధా చ సుత్తన్తాతి దీపితన్తి. **సుత**న్తివచనేన సుతస్స అసమ్మోసం దీపేతి, సుతాకారస్స యాథావతో దస్సియమానత్తా. యస్స హి సుతం సమ్ముట్ఠం హోతి, న సో కాలన్తరే మయా సుతన్తి పటిజానాతి. ఇచ్చస్స అసమ్మోహేన పఞ్ఞాసిద్ధి, సమ్మోహాభావేన పఞ్ఞాయ ఏవ వా సవనకాలసమ్భూతాయ తదుత్తరికాలపఞ్ఞాసిద్ధి, తథా అసమ్మోసేన సతిసిద్ధి. తత్థ పఞ్ఞాపుబ్బఙ్గమాయ సతియా బ్యఞ్జనావధారణసమత్థతా. బ్యఞ్జనానఞ్హి పటివిజ్ఝితబ్బో ఆకారో నాతిగమ్భీరో, యథాసుతం ధారణమేవ తత్థ కరణీయన్తి సతియా బ్యాపారో అధికో, పఞ్ఞా తత్థ గుణీభూతా హోతి పఞ్ఞాయ పుబ్బఙ్గమాతి కత్వా. సతిపుబ్బఙ్గమాయ పఞ్ఞాయ అత్థప్పటివేధసమత్థతా. అత్థస్స హి పటివిజ్ఝితబ్బో ఆకారో గమ్భీరోతి పఞ్ఞాయ బ్యాపారో అధికో, సతి తత్థ గుణీభూతాయేవాతి సతియా పుబ్బఙ్గమాయాతి కత్వా. తదుభయసమత్థతాయోగేన అత్థబ్యఞ్జనసమ్పన్నస్స ధమ్మకోసస్స అనుపాలనసమత్థతాయ ధమ్మభణ్డాగారికత్తసిద్ధి.

అపరో నయో – **ఏవ**న్తివచనేన యోనిసోమనసికారం దీపేతి, తేన చ వుచ్చమానానం ఆకారనిదస్సనావధారణత్థానం ఉపరి వక్ఖమానానం నానప్పకారప్పటివేధజోతకానం అవిపరీతసిద్ధి ధమ్మవిసయత్తా. న హి అయోనిసో మనసికరోతో నానప్పకారప్పటివేధో సమ్భవతి. **సుత**న్తివచనేన అవిక్ఖేపం దీపేతి, "పఠమబోధిసుత్తం కత్థ భాసిత"న్తిఆదిపుచ్ఛావసేన పకరణపత్తస్స వక్ఖమానస్స సుత్తస్స సవనం సమాధానమన్తరేన న సమ్భవతి విక్ఖిత్తచిత్తస్స సవనాభావతో. తథా హి విక్ఖిత్తచిత్తో పుగ్గలో సబ్బసమ్పత్తియా వుచ్చమానోపి "న మయా సుతం, పున భణథా"తి భణతి. యోనిసోమనసికారేన చేత్థ అత్తసమ్మాపణిధిం పుబ్బే చ కతపుఞ్ఞతం సాధేతి సమ్మా అప్పణిహితత్తస్స పుబ్బే అకతపుఞ్ఞస్స వా తదభావతో. అవిక్ఖేపేన సద్ధమ్మస్సవనం సప్పురిసూపనిస్సయఞ్చ సాధేతి అస్సుతవతో సప్పురిసూపనిస్సయవిరహితస్స చ తదభావతో. న హి విక్ఖిత్తో సోతుం సక్కోతి, న చ సప్పురిసే అనుపనిస్సయమానస్స సవనం అత్థీతి.

అపరో నయో – "యస్స చిత్తసన్తానస్స నానప్పకారప్పవత్తియా నానత్థబ్యఞ్జనగ్గహణం హోతి, తస్స నానాకారనిద్దేసో"తి వుత్తం. యస్మా చ సో భగవతో వచనస్స అత్థబ్యఞ్జనప్పభేదపరిచ్ఛేదవసేన

సకలసాసనసమ్పత్తిఓగాహనేన నిరవసేసం పరహితపారిపూరీకరణభూతో ఏవం భద్దకో ఆకారో న సమ్మా అప్పణిహితత్తస్స పుబ్బే అకతపుఞ్ఞస్స వా హోతి. తస్మా **ఏవ**న్తి ఇమినా భద్దకేన ఆకారేన పచ్ఛిమచక్కద్వయసమ్పత్తిమత్తనో దీపేతి, **సుత**న్తి సవనయోగేన పురిమచక్కద్వయసమ్పత్తిం. న హి అప్పతిరూపే దేసే వసతో సప్పురిసూపనిస్సయవిరహితస్స చ సవనం అత్థి. ఇచ్చస్స పచ్ఛిమచక్కద్వయసిద్ధియా ఆసయసుద్ధి సిద్ధా హోతి. సమ్మా పణిహితచిత్తో పుబ్బే చ కతపుఞ్ఞో విసుద్ధాసయో హోతి తదసుద్ధిహేతూనం కిలేసానం దూరీభావతో. తథా హి వుత్తం "సమ్మా పణిహితం చిత్తం, సేయ్యసో నం తతో కరే"తి (ధ. ప. ४३) "కతపుఞ్ఞోసి త్వం, ఆనన్ద, పధానమనుయుఞ్జ, ఖిప్పం హోహిసి అనాసవో"తి (దీ. ని. ၂.၂०८) చ. పురిమచక్కద్వయసిద్ధియా పయోగసుద్ధి. పతిరూపదేసవాసేన హి సప్పురిసూపనిస్సయేన చ సాధూనం దిట్ఠానుగతిఆపజ్జనేన పరిసుద్ధప్పయోగో హోతి. తాయ చ ఆసయసుద్ధియా అధిగమబ్యత్తిసిద్ధి, పుబ్బేయేవ తణ్హాదిట్ఠిసంకిలేసానం విసోధితత్తా పయోగసుద్ధియా ఆగమబ్యత్తిసిద్ధి. సుపరిసుద్ధకాయవచీపయోగో హి విప్పటిసారాభావతో అవిక్ఖిత్తచిత్తో పరియత్తియం విసారదో హోతి. ఇతి పయోగాసయసుద్ధస్స ఆగమాధిగమసమ్పన్నస్స వచనం అరుణుగ్గమనం వియ సూరియస్స ఉదయతో యోనిసోమనసికారో వియ చ కుసలకమ్మస్స అరహతి భగవతో వచనస్స పుబ్బఙ్గమం భవితున్తి ఠానే నిదానం ఠపేన్తో **ఏవం మే సుత**న్తిఆదిమాహ.

అపరో నయో – **ఏవ**న్తి ఇమినా పుబ్బే వుత్తనయేనేవ నానప్పకారప్పటివేధదీపకేన వచనేన అత్తనో అత్థపటిభానపటిసమ్భిదాసమ్పత్తిసబ్భావం దీపేతి. **సుత**న్తి ఇమినా ఏవంసద్దసన్నిధానతో వక్ఖమానాపేక్ఖాయ వా సోతబ్బభేదప్పటివేధదీపకేన ధమ్మనిరుత్తిపటిసమ్భిదాసమ్పత్తిసబ్భావం దీపేతి. **ఏవ**న్తి చ ఇదం వుత్తనయేనేవ యోనిసోమనసికారదీపకవచనం భాసమానో "ఏతే ధమ్మా మయా మనసానుపేక్ఖితా దిట్ఠియా సుప్పటివిద్ధా"తి దీపేతి. పరియత్తిధమ్మో హి "ఇధ సీలం కథితం, ఇధ సమాధి, ఇధ పఞ్ఞా, ఏత్తకా ఏత్థ అనుసన్ధియో"తిఆదినా నయేన మనసా అనుపేక్ఖితో అనుస్సవాకారపరివితక్కసహితాయ ధమ్మనిజ్ఝానక్ఖన్తిభూతాయ ఞాతపరిఞ్ఞాసఙ్ఖాతాయ వా దిట్ఠియా తత్థ తత్థ వుత్తరూపారూపధమ్మే "ఇతి రూపం, ఏత్తకం రూప"న్తిఆదినా నయేన సుట్ఠు వవత్థపేత్వా పటివిద్ధో అత్తనో చ పరేసఞ్చ హితసుఖావహో హోతీతి. **సుత**న్తి ఇదం సవనయోగదీపకవచనం భాసమానో "బహూ మయా ధమ్మా సుతా ధాతా వచసా పరిచితా"తి దీపేతి. సోతావధానప్పటిబద్ధా హి పరియత్తిధమ్మస్స సవనధారణపరిచయా. తదుభయేనపి ధమ్మస్స స్వాక్ఖాతభావేన, అత్థబ్యఞ్జనపారిపూరిం దీపేన్తో సవనే ఆదరం జనేతి. అత్థబ్యఞ్జనపరిపుణ్ణఞ్హి ధమ్మం ఆదరేన అస్సుణన్తో మహతా హితా పరిబాహిరో హోతీతి ఆదరం జనేత్వా సక్కచ్చం ధమ్మో సోతబ్బో.

"ఏవం మే సుత"న్తి ఇమినా పన సకలేన వచనేన ఆయస్మా ఆనన్దో తథాగతప్పవేదితం ధమ్మం అత్తనో అదహన్తో అసప్పురిసభూమిం అతిక్కమతి, సావకత్తం పటిజానన్తో సప్పురిసభూమిం ఓక్కమతి. తథా అసద్ధమ్మా చిత్తం వుట్ఠాపేతి, సద్ధమ్మే చిత్తం పతిట్ఠాపేతి. "కేవలం సుతమేవేతం మయా, తస్సేవ పన భగవతో వచన"న్తి దీపేన్తో అత్తానం పరిమోచేతి, సత్థారం అపదిసతి, జినవచనం అప్పేతి, ధమ్మనేత్తిం పతిట్ఠాపేతి.

అపిచ "ఏవం మే సుత"న్తి అత్తనా ఉప్పాదితభావం అప్పటిజానన్తో పురిమస్సవనం వివరన్తో "సమ్ముఖా పటిగ్గహితమిదం మయా తస్స భగవతో చతువేసారజ్జవిసారదస్స దసబలధరస్స ఆసభట్ఠానట్ఠాయినో సీహనాదనాదినో సబ్బసత్తుత్తమస్స ధమ్మిస్సరస్స ధమ్మరాజస్స ధమ్మాధిపతినో ధమ్మదీపస్స ధమ్మసరణస్స సద్ధమ్మవరచక్కవత్తినో

సమ్మాసమ్బుద్ధస్స, న ఏత్థ అత్థే వా ధమ్మే వా పదే వా బ్యఞ్జనే వా కఙ్ఖా వా విమతి వా కత్తబ్బా”తి సబ్బదేవమనుస్సానం ఇమస్మిం ధమ్మే అస్సద్ధియం వినాసేతి, సద్ధాసమ్పదం ఉప్పాదేతి. తేనేతం వుచ్చతి –

“వినాసయతి అస్సద్ధం, సద్ధం వడ్ఢేతి సాసనే;
ఏవం మే సుతమిచ్చేవం, వదం గోతమసావకో”తి.

ఏకన్తి గణనపరిచ్ఛేదనిద్దేసో. అయఞ్హి **ఏక**సద్దో అఞ్ఞసేట్ఠాసహాయసఙ్ఖ్యాదీసు దిస్సతి. తథా హి అయం “సస్సతో అత్తా చ లోకో చ, ఇదమేవ సచ్చం మోఘమఞ్ఞన్తి ఇత్థేకే అభివదన్తీ”తిఆదీసు (మ॰ ని॰ ౩.౨౭; ఉదా॰ ౫౫) అఞ్ఞే దిస్సతి. “చేతసో ఏకోదిభావ”న్తిఆదీసు (పారా॰ ౧౧; దీ॰ ని॰ ౧.౨౨౮) సేట్ఠే. “ఏకో వూపకట్ఠో”తిఆదీసు (చూళవ॰ ౪౪౫; దీ॰ ని॰ ౧.౪౦౫) అసహాయే. “ఏకోవ ఖో, భిక్ఖవే, ఖణో చ సమయో చ బ్రహ్మచరియవాసాయా”తిఆదీసు (అ॰ ని॰ ౮.౨౯) సఙ్ఖ్యాయం, ఇధాపి సఙ్ఖ్యాయమేవ దట్ఠబ్బో. తేన వుత్తం – “ఏకన్తి గణనపరిచ్ఛేదనిద్దేసో”తి.

సమయన్తి పరిచ్ఛిన్ననిద్దేసో. **ఏకం సమయ**న్తి అనియమితపరిదీపనం. తత్థ **సమయ**సద్దో –

“సమవాయే ఖణే కాలే, సమూహే హేతుదిట్ఠిసు;
పటిలాభే పహానే చ, పటివేధే చ దిస్సతి”.

తథా హిస్స “అప్పేవ నామ స్వేపి ఉపసఙ్కమేయ్యామ కాలఞ్చ సమయఞ్చ ఉపాదాయా”తి ఏవమాదీసు (దీ॰ ని॰ ౧.౪౪౭) సమవాయో అత్థో, యుత్తకాలఞ్చ పచ్చయసామగ్గిఞ్చ లభిత్వాతి హి అధిప్పాయో, తస్మా పచ్చయసమవాయోతి వేదితబ్బో . “ఏకోవ ఖో, భిక్ఖవే, ఖణో చ సమయో చ బ్రహ్మచరియవాసాయా”తిఆదీసు (అ॰ ని॰ ౮.౨౯) ఖణో, ఓకాసోతి అత్థో. తథాగతుప్పాదాదికో హి మగ్గబ్రహ్మచరియస్స ఓకాసో తప్పచ్చయప్పటిలాభహేతుత్తా, ఖణో ఏవ చ సమయో, యో ఖణోతి చ సమయోతి చ వుచ్చతి, సో ఏకో యేవాతి హి అత్థో. “ఉణ్హసమయో పరిళాహసమయో”తిఆదీసు (పాచి॰ ౩౫౮) కాలో. “మహాసమయో పవనస్మి”న్తిఆదీసు (దీ॰ ని॰ ౨.౩౩౨) సమూహో. మహాసమయోతి హి భిక్ఖూనం దేవతానఞ్చ మహాసన్నిపాతోతి అత్థో. “సమయోపి ఖో తే, భద్దాలి, అప్పటివిద్ధో అహోసి, భగవా ఖో సావత్థియం విహరతి, భగవాపి మం జానిస్సతి ‘భద్దాలి నామ భిక్ఖు సత్థుసాసనే సిక్ఖాయ న పరిపూరకారీ’తి, అయమ్పి ఖో తే, భద్దాలి, సమయో అప్పటివిద్ధో అహోసీ”తిఆదీసు (మ॰ ని॰ ౨.౧౩౫) హేతు. సిక్ఖాపదస్స కారణఞ్హి ఇధ సమయోతి అధిప్పేతం. “తేన ఖో పన సమయేన ఉగ్గాహమానో పరిబ్బాజకో సమణముణ్డికాపుత్తో సమయప్పవాదకే తిన్దుకాచీరే ఏకసాలకే మల్లికాయ ఆరామే పటివసతీ”తిఆదీసు (మ॰ ని॰ ౨.౨౬౦) దిట్ఠి. తత్థ హి నిసిన్నా తిత్థియా అత్తనో అత్తనో దిట్ఠిసఙ్ఖాతం సమయం పవదన్తీతి సో పరిబ్బాజకారామో “సమయప్పవాదకో”తి వుచ్చతి.

“దిట్ఠే ధమ్మే చ యో అత్థో, యో చత్థో సమ్పరాయికో;
అత్థాభిసమయా ధీరో, పణ్డితోతి పవుచ్చతీ”తి. (సం॰ ని॰ ౧.౧౨౯) –

ఆదీసు పటిలాభో. అత్థాభిసమయాతి హి అత్థస్స అధిగమాతి అత్థో. “సమ్మా మానాభిసమయా అన్తమకాసి దుక్ఖస్సా”తిఆదీసు (మ॰ ని॰ ౧.౨౮) పహానం. అధికరణం సమయం వూపసమనం అపగమోతి అభిసమయో పహానం.

“దుక్ఖస్స పీళనట్ఠో సఙ్ఖతట్ఠో సన్తాపట్ఠో విపరిణామట్ఠో అభిసమయట్ఠో”తిఆదీసు (పటి॰ మ॰ ౨.౮) పటివేధో . పటివేధోతి హి అభిసమేతబ్బతో అభిసమయో, అభిసమయోవ అత్థో అభిసమయట్ఠోతి పీళనాదీని అభిసమేతబ్బభావేన ఏకీభావం ఉపనేత్వా వుత్తాని, అభిసమయస్స వా పటివేధస్స విసయభూతో అత్థో అభిసమయట్ఠోతి తానేవ తథా ఏకత్తేన వుత్తాని. తత్థ పీళనం దుక్ఖసచ్చస్స తంసమఙ్గినో హింసనం అవిప్ఫారికతాకరణం. సన్తాపో దుక్ఖదుక్ఖతాదివసేన సన్తప్పనం పరిదహనం.

ఏత్థ చ సహకారీకారణసన్నిజ్ఝం సమేతి సమవేతీతి సమవాయో సమయో. సమేతి సమాగచ్ఛతి ఏత్థ మగ్గబ్రహ్మచరియం తదాధారపుగ్గలేహీతి ఖణో సమయో. సమేతి ఏత్థ ఏతేన వా సంగచ్ఛతి సత్తో సభావధమ్మో వా ఉప్పాదాదీహి సహజాతాదీహి వాతి కాలో సమయో. ధమ్మప్పవత్తిమత్తతాయ అత్థతో అభూతోపి హి కాలో ధమ్మప్పవత్తియా అధికరణం కరణం వియ చ కప్పనామత్తసిద్ధేనానురూపేన వోహరీయతీతి. సమం, సహ వా అవయవానం అయనం పవత్తి అవట్ఠానన్తి సమూహో సమయో యథా సముదాయోతి. అవయవసహావట్ఠానమేవ హి సమూహో. అవసేసపచ్చయానం సమాగమే సతి ఏతి ఫలమేతస్మా ఉప్పజ్జతి పవత్తతీతి సమయో హేతు యథా సముదయోతి. సమేతి సంయోజనభావతో సమ్బన్ధో ఏతి అత్తనో విసయే పవత్తతి, దళ్హగ్గహణభావతో వా సంయుత్తా అయన్తి పవత్తన్తి సత్తా యథాభినివేసం ఏతేనాతి సమయో దిట్ఠి. దిట్ఠిసంయోజనేన హి సత్తా అతివియ బజ్ఝన్తీతి. సమితి సఙ్గతి సమోధానన్తి సమయో పటిలాభో. సమయనం ఉపసమయనం అపగమోతి సమయో పహానం. సముచ్ఛేదప్పహానభావతో పన అధికో సమయోతి అభిసమయో యథా అభిధమ్మోతి. అభిముఖం ఞాణేన సమ్మా ఏతబ్బో అభిసమేతబ్బోతి అభిసమయో, ధమ్మానం అవిపరీతసభావో. అభిముఖభావేన సమ్మా ఏతి గచ్ఛతి బుజ్ఝతీతి అభిసమయో, ధమ్మానం యథాభూతసభావావబోధో. ఏవం తస్మిం తస్మిం అత్థే సమయసద్దస్స పవత్తి వేదితబ్బా.

సమయసద్దస్స అత్థుద్ధారే అభిసమయసద్దస్స గహణే కారణం వుత్తనయేనేవ వేదితబ్బం. ఇధ పనస్స కాలో అత్థో సమవాయాదీనం అసమ్భవతో. దేసదేసకపరిసా వియ హి దేసనాయ నిదానభావే కాలో ఏవ ఇచ్ఛితబ్బోతి. యస్మా పనేత్థ సమయోతి కాలో అధిప్పేతో, తస్మా సంవచ్ఛరఉతుమాసద్ధమాసరత్తిదివసపుబ్బణ్హమజ్ఝన్హికసాయన్హపఠమయామ-మజ్ఝిమయామపచ్ఛిమయామముహుత్తాదీసు కాలభేదభూతేసు సమయేసు ఏకం సమయన్తి దీపేతి.

కస్మా పనేత్థ అనియమితవసేనేవ కాలో నిద్దిట్ఠో, న ఉతుసంవచ్ఛరాదివసేన నియమేత్వా నిద్దిట్ఠోతి చే? కిఞ్చాపి ఏతేసు సంవచ్ఛరాదీసు సమయేసు యం యం సుత్తం యస్మిం యస్మిం సంవచ్ఛరే ఉతుమ్హి మాసే పక్ఖే రత్తిభాగే దివసభాగే వా వుత్తం, సబ్బమ్పి తం థేరస్స సువిదితం సువవత్థాపితం పఞ్ఞాయ. యస్మా పన “ఏవం మే సుతం అసుకసంవచ్ఛరే అసుకఉతుమ్హి అసుకమాసే అసుకపక్ఖే అసుకరత్తిభాగే అసుకదివసభాగే వా”తి ఏవం వుత్తే న సక్కా సుఖేన ధారేతుం వా ఉద్దిసితుం వా ఉద్దిసాపేతుం వా, బహు చ వత్తబ్బం హోతి, తస్మా ఏకేనేవ పదేన తమత్థం సమోధానేత్వా “ఏకం సమయ”న్తి ఆహ.

యే వా ఇమే గబ్భోక్కన్తిసమయో జాతిసమయో సంవేగసమయో అభినిక్ఖమనసమయో దుక్కరకారికసమయో మారవిజయసమయో అభిసమ్బోధిసమయో దిట్ఠధమ్మసుఖవిహారసమయో దేసనాసమయో పరినిబ్బానసమయోతి ఏవమాదయో భగవతో దేవమనుస్సేసు అతివియ పకాసా అనేకకాలప్పభేదా ఏవ సమయా, తేసు సమయేసు దేసనాసమయసఙ్ఖాతం ఏకం సమయన్తి దీపేతి. యో వాయం ఞాణకరుణాకిచ్చసమయేసు కరుణాకిచ్చసమయో,

అత్తహితపరహితప్పటిపత్తిసమయేసు పరహితప్పటిపత్తిసమయో, సన్నిపతితానం కరణీయద్వయసమయేసు ధమ్మకథాసమయో, దేసనాపటిపత్తిసమయేసు దేసనాసమయో, తేసు సమయేసు అఞ్ఞతరసమయం సన్ధాయ “ఏకం సమయ”న్తి ఆహ.

కస్మా పనేత్థ యథా అభిధమ్మే “యస్మిం సమయే కామావచరం కుసలం చిత్తం ఉప్పన్నం హోతీ”తి (ధ॰ స॰ ౧) చ ఇతో అఞ్ఞేసు సుత్తపదేసు “యస్మిం సమయే, భిక్ఖవే, భిక్ఖు వివిచ్చేవ కామేహి వివిచ్చ అకుసలేహి ధమ్మేహీ”తి (అ॰ ని॰ ౪.౨౦౦) చ భుమ్మవచనేన నిద్దేసో కతో, వినయే చ “తేన సమయేన బుద్ధో భగవా”తి (పారా॰ ౧) కరణవచనేన నిద్దేసో కతో, తథా అకత్వా “ఏకం సమయ”న్తి అచ్చన్తసంయోగత్థే ఉపయోగవచనేన నిద్దేసో కతోతి? తత్థ తథా, ఇధ చ అఞ్ఞథా అత్థసమ్భవతో. తత్థ హి అభిధమ్మే ఇతో అఞ్ఞేసు చ సుత్తన్తేసు ఆధారవిసయసఙ్ఖాతో అధికరణత్థో కిరియాయ కిరియన్తరలక్ఖణసఙ్ఖాతో భావేనభావలక్ఖణత్థో చ సమ్భవతీతి. అధికరణఞ్హి కాలత్థో సమూహత్థో చ సమయో తత్థ వుత్తానం ఫస్సాదిధమ్మానం, తథా కాలో సభావధమ్మప్పవత్తిమత్తతాయ పరమత్థతో అవిజ్జమానోపి ఆధారభావేన పఞ్ఞత్తో తఙ్ఖణప్పవత్తానం తతో పుబ్బే పరతో చ అభావతో యథా “పుబ్బణ్హే జాతో సాయన్హే జాతో”తిఆదీసు. సమూహోతిపి అవయవవినిముత్తో పరమత్థతో అవిజ్జమానోపి కప్పనామత్తసిద్ధేన రూపేన అవయవానం ఆధారభావేన పఞ్ఞాపీయతి, యథా “రుక్ఖే సాఖా, యవో యవరాసిమ్హి సముట్ఠితో”తిఆదీసు. యస్మిం కాలే ధమ్మపుఞ్జే చ కామావచరం కుసలం చిత్తం ఉప్పన్నం హోతి, తస్మింయేవ కాలే ధమ్మపుఞ్జే చ ఫస్సాదయోపి హోన్తీతి అయఞ్హి తత్థ అత్థో. తథా ఖణసమవాయహేతుసఙ్ఖాతస్స సమయస్స భావేన తత్థ వుత్తానం ఫస్సాదిధమ్మానం భావో లక్ఖీయతి. యథా హి “గావీసు దుయ్హమానాసు గతో, దుద్ధాసు ఆగతో”తి ఏత్థ గావీనం దోహనకిరియాయ గమనకిరియా లక్ఖీయతి, ఏవం ఇధాపి యస్మిం సమయేతి వుత్తే చ పదత్థస్స సత్తావిరహాభావతో సతీతి అయమత్థో విఞ్ఞాయమానో ఏవ హోతీతి సమయస్స సత్తాకిరియాయ చిత్తస్స ఉప్పాదకిరియా ఫస్సాదీనం భవనకిరియా చ లక్ఖీయతి. తథా యస్మిం సమయే యస్మిం నవమే ఖణే యస్మిం యోనిసోమనసికారాదిహేతుమ్హి పచ్చయసమవాయే వా సతి కామావచరం కుసలం చిత్తం ఉప్పన్నం హోతి, తస్మిం సమయే ఖణే హేతుమ్హి పచ్చయసమవాయే చ ఫస్సాదయోపి హోన్తీతి. తస్మా తదత్థజోతనత్థం భుమ్మవచనేన నిద్దేసో కతో.

వినయే చ “అన్నేన వసతి, అజ్ఝేనేన వసతీ”తిఆదీసు వియ హేతుఅత్థో, “ఫరసునా ఛిన్దతి, కుదాలేన ఖణతీ”తిఆదీసు వియ కరణత్థో చ సమ్భవతి. యో హి సిక్ఖాపదపఞ్ఞత్తిసమయో ధమ్మసేనాపతిఆదీహిపి దుబ్బిఞ్ఞేయ్యో, తేన సమయేన కరణభూతేన హేతుభూతేన చ వీతిక్కమం సుత్వా భిక్ఖుసఙ్ఘం సన్నిపాతాపేత్వా ఓతిణ్ణవత్థుకం పుగ్గలం పటిపుచ్ఛిత్వా విగరహిత్వా చ తం తం వత్థుం ఓతిణ్ణసమయసఙ్ఖాతం కాలం అనతిక్కమిత్వా సిక్ఖాపదాని పఞ్ఞాపేన్తో తతియపారాజికాదీనం వియ సిక్ఖాపదపఞ్ఞత్తియా హేతుం అపేక్ఖమానో తత్థ తత్థ విహాసి, తస్మా తదత్థజోతనత్థం వినయే కరణవచనేన నిద్దేసో కతో.

ఇధ పన అఞ్ఞస్మిఞ్చ ఏవంజాతికే అచ్చన్తసంయోగత్థో సమ్భవతి. యస్మిఞ్హి సమయే సహ సముట్ఠానహేతునా ఇదం ఉదానం ఉప్పన్నం, అచ్చన్తమేవ తం సమయం అరియవిహారపుబ్బఙ్గమాయ ధమ్మపచ్చవేక్ఖణాయ భగవా విహాసి, తస్మా “మాసం అజ్ఝేతీ”తిఆదీసు వియ ఉపయోగత్థజోతనత్థం ఇధ ఉపయోగవచనేన నిద్దేసో కతో. తేనేతం వుచ్చతి –

“తం తం అత్థమపేక్ఖిత్వా, భుమ్మేన కరణేన చ;

అఞ్ఞత్ర సమయో వుత్తో, ఉపయోగేన సో ఇధా"తి.

పోరాణా పన వణ్ణయన్తి – "యస్మిం సమయే"తి వా "తేన సమయేనా"తి వా "ఏకం సమయ"న్తి వా అభిలాపమత్తభేదో ఏస నిద్దేసో, సబ్బత్థ భుమ్మమేవ అత్థోతి. తస్మా "ఏకం సమయ"న్తి వుత్తేపి ఏకస్మిం సమయేతి అత్థో వేదితబ్బో.

భగవాతి గరు. గరుఞ్హి లోకే "భగవా"తి వదన్తి. అయఞ్చ సబ్బగుణవిసిట్ఠతాయ సబ్బసత్తానం గరు, తస్మా భగవాతి వేదితబ్బో. పోరాణేహిపి వుత్తం –

"భగవాతి వచనం సేట్ఠం, భగవాతి వచనముత్తమం;
గరు గారవయుత్తో సో, భగవా తేన వుచ్చతీ"తి.

తత్థ సేట్ఠవాచకవచనం సేట్ఠన్తి వుత్తం సేట్ఠగుణసహచరణతో. అథ వా వుచ్చతీతి వచనం, అత్థో. **భగవాతి వచనం సేట్ఠ**న్తి భగవాతి ఇమినా వచనేన వచనీయో యో అత్థో, సో సేట్ఠోతి అత్థో. **భగవాతి వచనముత్తమ**న్తి ఏత్థాపి వుత్తనయేనేవ అత్థో వేదితబ్బో. **గారవయుత్తో**తి గరుభావయుత్తో గరుగుణయోగతో విసేసగరుకరణారహతాయ వా గారవయుత్తో. ఏవం గుణవిసిట్ఠసత్తుత్తమగరుగారవాధివచనం భగవాతి ఇదం వచనన్తి వేదితబ్బం. అపిచ –

"భగీ భజీ భాగీ విభత్తవా ఇతి,
అకాసి భగ్గన్తి గరూతి భాగ్యవా;
బహూహి ఞాయేహి సుభావితత్తనో,
భవన్తగో సో భగవాతి వుచ్చతీ"తి. –

నిద్దేసే (మహాని. ౮౪) ఆగతనయేన –

"భాగ్యవా భగ్గవా యుత్తో, భగేహి చ విభత్తవా;
భత్తవా వన్తగమనో, భవేసు భగవా తతో"తి. –

ఇమాయ గాథాయ చ వసేన భగవాతి పదస్స అత్థో వేదితబ్బో. సో పనాయం అత్థో సబ్బాకారేన విసుద్ధిమగ్గే (విసుద్ధి. ౧.౧౪౨) వుత్తో, తస్మా తత్థ వుత్తనయేనేవ వివరితబ్బో.

అపిచ భాగే వని, భగే వా వమీతి భగవా. తథాగతో హి దానసీలాదిపారమిధమ్మే ఝానవిమోక్ఖాదిఉత్తరిమనుస్సధమ్మే వని భజి సేవి బహులమకాసి, తస్మా భగవా. అథ వా తేయేవ "వేనేయ్యసత్తసన్తానేసు కథం ను ఖో ఉప్పజ్జేయ్యు"న్తి వని అభిపత్థయీతి భగవా. అథ వా భగసఙ్ఖాతం ఇస్సరియం యసఞ్చ వమి ఉగ్గిరి ఖేళపిణ్డం వియ అనపేక్ఖో ఛడ్డయీతి భగవా. తథా హి తథాగతో హత్థగతం చక్కవత్తిసిరిం దేవలోకాధిపచ్చసదిసం చాతుద్దీపిస్సరియం, చక్కవత్తిసమ్పత్తిసన్నిస్సయఞ్చ సత్తరతనసముజ్జలం యసం తిణాయపి అమఞ్ఞమానో నిరపేక్ఖో పహాయ అభినిక్ఖమిత్వా సమ్మాసమ్బోధిం అభిసమ్బుద్ధో, తస్మా ఇమే సిరిఆదికే భగే వమీతి భగవా. అథ వా భాని నామ నక్ఖత్తాని, తేహి సమం గచ్ఛన్తి పవత్తన్తీతి భగా. సినేరుయుగన్ధరఉత్తరకురుహిమవన్తాదిభాజనలోకవిసేససన్నిస్సయసోభా కప్పట్ఠితిభావతో, తేపి భగే వమి,

తన్నివాసిసత్తావాససమతిక్కమనతో తప్పటిబద్ధఛన్దరాగప్పహానేన పజహీతి. ఏవమ్పి భగే వమీతి భగవాతి ఏవమాదినా నయేన భగవాతి పదస్స అత్థో వేదితబ్బో.

ఏత్తావతా చేత్థ **ఏవం మే సుత**న్తి వచనేన యథాసుతం ధమ్మం సవనవసేన భాసన్తో భగవతో ధమ్మసరీరం పచ్చక్ఖం కరోతి, తేన "నయిదం అతిక్కన్తసత్థుకం పావచనం, అయం వో సత్థా"తి సత్థు అదస్సనేన ఉక్కణ్ఠితం జనం సమస్సాసేతి. వుత్తఞ్హేతం భగవతా "యో ఖో, ఆనన్ద, మయా ధమ్మో చ వినయో చ దేసితో పఞ్ఞత్తో, సో వో మమచ్చయేన సత్థా"తి (దీ॰ ని॰ ౨.౨౧౬; మి॰ ప॰ ౪.౧.౧). **ఏకం సమయం భగవా**తి వచనేన తస్మిం సమయే భగవతో అవిజ్జమానభావం దస్సేన్తో రూపకాయపరినిబ్బానం సాధేతి, తేన "ఏవంవిధస్స నామ ధమ్మస్స దేసేతా దసబలధరో వజిరసఙ్ఘాతసమానకాయో సోపి భగవా పరినిబ్బుతో, కేనఞ్ఞేన జీవితే ఆసా జనేతబ్బా"తి జీవితమదమత్తం జనం సంవేజేతి, సద్ధమ్మే చస్స ఉస్సాహం జనేతి.

ఏవన్తి చ భణన్తో దేసనాసమ్పత్తిం నిద్దిసతి, వక్ఖమానస్స సకలసుత్తస్స ఏవన్తి నిదస్సనతో. **మే సుత**న్తి సావకసమ్పత్తిం సవనసమ్పత్తిఞ్చ నిద్దిసతి, పటిసమ్భిదాపత్తేన పఞ్చసు ఠానేసు భగవతా ఏతదగ్గే ఠపితేన ధమ్మభణ్డాగారికేన సుతభావదీపనతో "తఞ్చ ఖో మయావ సుతం, న అనుస్సుతికం, న పరమ్పరాభత"న్తి ఇమస్స చత్థస్స దీపనతో. **ఏకం సమయ**న్తి కాలసమ్పత్తిం నిద్దిసతి భగవతో ఉరువేలాయం విహరణసమయభావేన బుద్ధుప్పాదప్పటిమణ్డితభావదీపనతో. బుద్ధుప్పాదపరమా హి కాలసమ్పదా. **భగవా**తి దేసకసమ్పత్తిం నిద్దిసతి గుణవిసిట్ఠసత్తుత్తమగరుభావదీపనతో.

ఉరువేలాయన్తి మహావేలాయం, మహన్తే వాలుకారాసిమ్హీతి అత్థో. అథ వా ఉరూతి వాలుకా వుచ్చతి, వేలాతి మరియాదా. వేలాతిక్కమనహేతు ఆభతా ఉరు ఉరువేలాతి ఏవమ్పేత్థ అత్థో దట్ఠబ్బో.

అతీతే కిర అనుప్పన్నే బుద్ధే దససహస్సతాపసా తస్మిం పదేసే విహరన్తా "కాయకమ్మవచీకమ్మాని పరేసమ్పి పాకటాని హోన్తి, మనోకమ్మం పన అపాకటం. తస్మా యో మిచ్ఛావితక్కం వితక్కేతి, సో అత్తనావ అత్తానం చోదేత్వా పత్తపుటేన వాలుకం ఆహరిత్వా ఇమస్మిం ఠానే ఆకిరతు, ఇదమస్స దణ్డకమ్మ"న్తి కతికవత్తం కత్వా తతో పట్ఠాయ యో తాదిసం వితక్కం వితక్కేతి, సో తత్థ పత్తపుటేన వాలుకం ఆహరిత్వా ఆకిరతి. ఏవం తత్థ అనుక్కమేన మహావాలుకారాసి జాతో, తతో నం పచ్ఛిమా జనతా పరిక్ఖిపిత్వా చేతియట్ఠానమకాసి. తం సన్ధాయ వుత్తం – "ఉరువేలాయన్తి మహావేలాయం, మహన్తే వాలుకారాసిమ్హీతి అత్థో దట్ఠబ్బో"తి.

విహరతీతి అవిసేసేన ఇరియాపథదిబ్బబ్రహ్మఅరియవిహారేసు అఞ్ఞతరవిహారసమఙ్గితాపరిదీపనం. ఇధ పన ఠాననిసజ్జాగమనసయనప్పభేదేసు ఇరియాపథేసు ఆసనసఙ్ఖాతఇరియాపథసమాయోగపరిదీపనం అరియవిహారసమఙ్గితాపరిదీపనఞ్చాతి వేదితబ్బం. తత్థ యస్మా ఏకం ఇరియాపథబాధనం అఞ్ఞేన ఇరియాపథేన విచ్ఛిన్దిత్వా అపరిపతన్తం అత్తభావం హరతి పవత్తేతి, తస్మా విహరతీతి పదస్స ఇరియాపథవిహారవసేనేత్థ అత్థో వేదితబ్బో. యస్మా పన భగవా దిబ్బవిహారాదీహి సత్తానం వివిధం హితం హరతి ఉపహరతి ఉపనేతి ఉప్పాదేతి, తస్మా తేసమ్పి వసేన వివిధం హరతీతి ఏవమత్థో వేదితబ్బో.

నజ్జాతి నదతి సన్దతీతి నదీ, తస్సా నజ్జా, నదియా నిన్నగాయాతి అత్థో. **నేరఞ్జరాయా**తి నేలం జలమస్సాతి "నేలఞ్జలాయా"తి వత్తబ్బే లకారస్స రకారం కత్వా "నేరఞ్జరాయా"తి వుత్తం, కద్దమసేవాలపణకాదిదోసరహితసలిలాయాతి

అత్థో. కేచి “నీలజలాయాతి వత్తబ్బే నేరఞ్జరాయాతి వుత్త”న్తి వదన్తి. నామమేవ వా ఏతం ఏతిస్సా నదియాతి వేదితబ్బం. తస్సా నదియా తీరే యత్థ భగవా విహాసి, తం దస్సేతుం “**బోధిరుక్ఖమూలే**”తి వుత్తం. తత్థ “బోధి వుచ్చతి చతూసు మగ్గేసు ఞాణ”న్తి ఏత్థ (చూళని. ఖగ్గవిసాణసుత్తనిద్దేస ౧౨౧) మగ్గఞాణం బోధీతి వుత్తం. “పప్పోతి బోధిం వరభూరిమేధసో”తి ఏత్థ (దీ. ని. ౩.౨౧౭) సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణం. తదుభయమ్పి బోధిం భగవా ఏత్థ పత్తోతి రుక్ఖోపి బోధిరుక్ఖోత్వేవ నామం లభి. అథ వా సత్త బొజ్ఝఙ్గే బుజ్ఝీతి భగవా బోధి, తేన బుజ్ఝన్తేన సన్నిస్సితత్తా సో రుక్ఖోపి బోధిరుక్ఖోతి నామం లభి, తస్స బోధిరుక్ఖస్స. **మూలే**తి సమీపే. అయఞ్హి మూలసద్దో “మూలాని ఉద్ధరేయ్య అన్తమసో ఉసీరనాళమత్తానిపీ”తిఆదీసు (అ. ని. ౪.౧౯౫) మూలమూలే దిస్సతి. “లోభో అకుసలమూల”న్తిఆదీసు (దీ. ని. ౩.౩౦౫) అసాధారణహేతుమ్హి. “యావతా మజ్ఝన్హికే కాలే ఛాయా ఫరతి, నివాతే పణ్ణాని పతన్తి, ఏత్తావతా రుక్ఖమూల”న్తిఆదీసు సమీపే. ఇధాపి సమీపే అధిప్పేతో, తస్మా బోధిరుక్ఖస్స మూలే సమీపేతి ఏవమేత్థ అత్థో దట్ఠబ్బో.

పఠమాభిసమ్బుద్ధోతి పఠమం అభిసమ్బుద్ధో హుత్వా, సబ్బపఠమంయేవాతి అత్థో. ఏత్తావతా ధమ్మభణ్డాగారికేన ఉదానదేసనాయ నిదానం ఠపేన్తేన కాలదేసదేసకాపదేసా సహ విసేసేన పకాసితా హోన్తి.

ఏత్థాహ “కస్మా ధమ్మవినయసఙ్గహే కయిరమానే నిదానవచనం వుత్తం, నను భగవతా భాసితవచనస్సేవ సఙ్గహో కాతబ్బో”తి? వుచ్చతే – దేసనాయ చిరట్ఠితిఅసమ్మోససద్ధేయ్యభావసమ్పాదనత్థం. కాలదేసదేసకవత్థుఆదీహి ఉపనిబన్ధిత్వా ఠపితా హి దేసనా చిరట్ఠితికా హోతి అసమ్మోసా సద్ధేయ్యా చ దేసకాలకత్తుహేతునిమిత్తేహి ఉపనిబద్ధో వియ వోహారవినిచ్ఛయో. తేనేవ చ ఆయస్మతా మహాకస్సపేన “పఠమం, ఆవుసో ఆనన్ద, ఉదానం కత్థ భాసిత”న్తిఆదినా దేసాదీసు పుచ్ఛాయ కతాయ విస్సజ్జనం కరోన్తేన ధమ్మభణ్డాగారికేన “ఏవం మే సుత”న్తిఆదినా ఉదానస్స నిదానం భాసితన్తి.

అపిచ సత్థు సమ్పత్తిపకాసనత్థం నిదానవచనం. తథాగతస్స హి భగవతో పుబ్బరచనానుమానాగమతక్కాభావతో సమ్బుద్ధత్తసిద్ధి. న హి సమ్మాసమ్బుద్ధస్స పుబ్బరచనాదీహి అత్థో అత్థి సబ్బత్థ అప్పటిహతఞాణచారతాయ ఏకప్పమాణత్తా ఞేయ్యధమ్మేసు. తథా ఆచరియముట్ఠిధమ్మమచ్ఛరియసాసనసావకానురాగాభావతో ఖీణాసవత్తసిద్ధి. న హి సబ్బసో పరిక్ఖీణాసవస్స కత్థచిపి ఆచరియముట్ఠిఆదీనం సమ్భవోతి సువిసుద్ధస్స పరానుగ్గహప్పవత్తి. ఇతి దేసకదోసభూతానం దిట్ఠిసీలసమ్పత్తిదూసకానం అచ్చన్తం అవిజ్జాతణ్హానం అభావసంసూచకేహి ఞాణసమ్పదాపహానసమ్పదాభిబ్యఞ్జకేహి చ సమ్బుద్ధవిసుద్ధభావేహి పురిమవేసారజ్జద్వయసిద్ధి, తతో చ అన్తరాయికనియ్యానికధమ్మేసు సమ్మోహాభావసిద్ధితో పచ్ఛిమవేసారజ్జద్వయసిద్ధీతి భగవతో చతువేసారజ్జసమన్నాగమో అత్తహితపరహితప్పటిపత్తి చ నిదానవచనేన పకాసితా హోన్తి, తత్థ తత్థ సమ్పత్తపరిసాయ అజ్ఝాసయానురూపం ఠానుప్పత్తికప్పటిభానేన ధమ్మదేసనాదీపనతో. ఇధ పన విముత్తిసుఖప్పటిసంవేదనపటిచ్చసముప్పాదమనసికారపకాసనేనాతి యోజేతబ్బం. తేన వుత్తం – “సత్థు సమ్పత్తిపకాసనత్థం నిదానవచన”న్తి.

తథా సాసనసమ్పత్తిపకాసనత్థం నిదానవచనం. ఞాణకరుణాపరిగ్గహితసబ్బకిరియస్స హి భగవతో నత్థి నిరత్థకా పటిపత్తి అత్తహితా వా. తస్మా పరేసంయేవ అత్థాయ పవత్తసబ్బకిరియస్స సమ్మాసమ్బుద్ధస్స సకలమ్పి కాయవచీమనోకమ్మం యథాపవత్తం వుచ్చమానం దిట్ఠధమ్మికసమ్పరాయికపరమత్థేహి యథారహం సత్తానం

అనుసాసనట్ఠేన సాసనం, న కబ్బరచనా. తయిదం సత్థు చరితం కాలదేసదేసకపరిసాపదేసాదీహి సద్ధిం తత్థ తత్థ నిదానవచనేన యథారహం పకాసీయతి, ఇధ పన అభిసమ్బోధివిముత్తిసుఖప్పటిసంవేదనపటిచ్చసముప్పాదమనసికారేనాతి యోజేతబ్బం. తేన వుత్తం – "సాసనసమ్పత్తిపకాసనత్థం నిదానవచన"న్తి.

అపిచ సత్థునో పమాణభావప్పకాసనేన సాసనస్స పమాణభావదస్సనత్థం నిదానవచనం. సా చస్స పమాణభావదస్సనతా హేట్ఠా వుత్తనయానుసారేన వేదితబ్బా. భగవాతి హి ఇమినా తథాగతస్స రాగదోసమోహాదిసబ్బకిలేసమలదుచ్చరితాదిదోసప్పహానదీపనేన , సబ్బసత్తుత్తమభావదీపనేన చ అనఞ్ఞసాధారణఞాణకరుణాదిగుణవిసేసయోగపరిదీపనేన, అయమత్థో సబ్బథా పకాసితో హోతీతి ఇదమేత్థ నిదానవచనప్పయోజనస్స ముఖమత్తదస్సనం.

తం పనేతం "ఏవం మే సుత"న్తి ఆరభిత్వా యావ "ఇమం ఉదానం ఉదానేసీ"తి పదం, తావ ఇమస్స ఉదానస్స నిదానన్తి వేదితబ్బం. తథా హి తం యథా పటిపన్నో భగవా ఇమం ఉదానం ఉదానేసి, ఆదితో పట్ఠాయ తస్స కాయికచేతసికప్పటిపత్తియా పకాసనత్థం సఙ్గీతికారేహి సఙ్గీతికాలే భాసితవచనం.

నను చ "ఇమస్మిం సతి ఇదం హోతీ"తిఆది భగవతో ఏవ వచనం భవితుం అరహతి, న హి సత్థారం ముఞ్చిత్వా అఞ్ఞో పటిచ్చసముప్పాదం దేసేతుం సమత్థో హోతీతి? సచ్చమేతం, యథా పన భగవా బోధిరుక్ఖమూలే ధమ్మసభావపచ్చవేక్ఖణవసేన పటిచ్చసముప్పాదం మనసాకాసి, తథేవ నం బోధనేయ్యబన్ధవానం బోధనత్థం పటిచ్చసముప్పాదసీహనాదసుత్తాదీసు దేసితస్స చ వచనానం దేసితాకారస్స అనుకరణవసేన పటిచ్చసముప్పాదస్స మనసికారం అట్ఠుప్పత్తిం కత్వా భగవతా భాసితస్స ఇమస్స ఉదానస్స ధమ్మసఙ్గాహకా మహాథేరా నిదానం సఙ్గాయింసూతి యథావుత్తవచనం సఙ్గీతికారానమేవ వచనన్తి నిట్ఠమేత్థ గన్తబ్బం. ఇతో పరేసుపి సుత్తన్తేసు ఏసేవ నయో.

ఏత్థ చ అత్తజ్ఝాసయో పరజ్ఝాసయో పుచ్ఛావసికో అట్ఠుప్పత్తికోతి చత్తారో సుత్తనిక్ఖేపా వేదితబ్బా. యథా హి అనేకసతఅనేకసహస్సభేదానిపి సుత్తాని సంకిలేసభాగియాదిపట్ఠాననయేన సోళసవిధతం నాతివత్తన్తి, ఏవం తాని సబ్బానిపి అత్తజ్ఝాసయాదిసుత్తనిక్ఖేపవసేన చతుబ్బిధభావం నాతివత్తన్తి. కామఞ్చేత్థ అత్తజ్ఝాసయస్స అట్ఠుప్పత్తియా చ పరజ్ఝాసయపుచ్ఛావసికేహి సద్ధిం సంసగ్గభేదో సమ్భవతి అజ్ఝాసయానుసన్ధిపుచ్ఛానుసన్ధిసమ్భవతో, అత్తజ్ఝాసయఅట్ఠుప్పత్తీనం అఞ్ఞమఞ్ఞం సంసగ్గో నత్థీతి నిరవసేసో పట్ఠాననయో న సమ్భవతి. తదన్తోగధత్తా వా సమ్భవన్తానం సేసనిక్ఖేపానం మూలనిక్ఖేపవసేన చత్తారో సుత్తనిక్ఖేపాతి వుత్తం.

తత్రాయం వచనత్థో – నిక్ఖిపనం నిక్ఖేపో, సుత్తస్స నిక్ఖేపో సుత్తనిక్ఖేపో, సుత్తదేసనాతి అత్థో. నిక్ఖిపీయతీతి వా నిక్ఖేపో, సుత్తం ఏవ నిక్ఖేపో సుత్తనిక్ఖేపో. అత్తనో అజ్ఝాసయో అత్తజ్ఝాసయో, సో అస్స అత్థి కారణభూతోతి అత్తజ్ఝాసయో, అత్తనో అజ్ఝాసయో ఏతస్సాతి వా అత్తజ్ఝాసయో. పరజ్ఝాసయేపి ఏసేవ నయో. పుచ్ఛాయ వసో పుచ్ఛావసో, సో ఏతస్స అత్థీతి పుచ్ఛావసికో. సుత్తదేసనాయ వత్థుభూతస్స అత్థస్స ఉప్పత్తి అత్థుప్పత్తి, అత్థుప్పత్తి ఏవ అట్ఠుప్పత్తి, సా ఏతస్స అత్థీతి అట్ఠుప్పత్తికో. అథ వా నిక్ఖిపీయతి సుత్తం ఏతేనాతి నిక్ఖేపో, అత్తజ్ఝాసయాది ఏవ. ఏతస్మిం పన అత్థవికప్పే అత్తనో అజ్ఝాసయో అత్తజ్ఝాసయో. పరేసం అజ్ఝాసయో పరజ్ఝాసయో. పుచ్ఛీయతీతి పుచ్ఛా, పుచ్ఛితబ్బో అత్థో. పుచ్ఛనవసేన పవత్తం

ధమ్మప్పటిగ్గాహకానం వచనం పుచ్ఛావసం, తదేవ నిక్ఖేపసద్దాపేక్ఖాయ పుచ్ఛావసికోతి పుల్లిఙ్గవసేన వుత్తం. తథా అత్థుప్పత్తియేవ అట్ఠుప్పత్తికోతి ఏవమేత్థ అత్థో వేదితబ్బో.

ఏత్థ చ పరేసం ఇన్ద్రియపరిపాకాదికారణనిరపేక్ఖత్తా అత్తజ్ఝాసయస్స విసుం సుత్తనిక్ఖేపభావో యుత్తో కేవలం అత్తనో అజ్ఝాసయేనేవ ధమ్మతన్తిఠపనత్థం పవత్తితదేసనత్తా, పరజ్ఝాసయపుచ్ఛావసికానం పన పరేసం అజ్ఝాసయపుచ్ఛానం దేసనాపవత్తిహేతుభూతానం ఉప్పత్తియం పవత్తితానం కథమట్ఠుప్పత్తియా అనవరోధో, పుచ్ఛావసికఅట్ఠుప్పత్తిపుబ్బకానం వా పరజ్ఝాసయానురోధేన పవత్తితానం కథం పరజ్ఝాసయే అనవరోధోతి? న చోదేతబ్బమేతం. పరేసఞ్హి అభినీహారపరిపుచ్ఛాదివినిచ్ఛయాదివినిముత్తస్సేవ సుత్తన్తదేసనాకారణుప్పాదస్స అట్ఠుప్పత్తిభావేన గహితత్తా పరజ్ఝాసయపుచ్ఛావసికానం విసుం గహణం. తథా హి బ్రహ్మజాలధమ్మదాయాదసుత్తాదీనం వణ్ణావణ్ణఆమిసుప్పాదాదిదేసనానిమిత్తం అట్ఠుప్పత్తి వుచ్చతి, పరేసం పుచ్ఛాయ వినా అజ్ఝాసయమేవ నిమిత్తం కత్వా దేసితో పరజ్ఝాసయో, పుచ్ఛావసేన దేసితో పుచ్ఛావసికోతి పాకటోయమత్థోతి.

తత్థ పఠమాదీని తీణి బోధిసుత్తాని ముచలిన్దసుత్తం, ఆయుసఙ్ఖారోస్సజ్జనసుత్తం, పచ్చవేక్ఖణసుత్తం, పపఞ్చసఞ్ఞాసుత్తన్తి ఇమేసం ఉదానానం అత్తజ్ఝాసయో నిక్ఖేపో. హుహుఙ్కసుత్తం, బ్రాహ్మణజాతికసుత్తం, బాహియసుత్తన్తి ఇమేసం ఉదానానం పుచ్ఛావసికో నిక్ఖేపో. రాజసుత్తం, సక్కారసుత్తం, ఉచ్ఛాదనసుత్తం, పిణ్డపాతికసుత్తం, సిప్పసుత్తం, గోపాలసుత్తం, సున్దరికసుత్తం , మాతుసుత్తం, సఙ్ఘభేదకసుత్తం, ఉదపానసుత్తం, తథాగతుప్పాదసుత్తం, మోనేయ్యసుత్తం, పాటలిగామియసుత్తం, ద్వేపి దబ్బసుత్తానీతి ఏతేసం ఉదానానం అట్ఠుప్పత్తికో నిక్ఖేపో. పాలిలేయ్యసుత్తం, పియసుత్తం, నాగసమాలసుత్తం, విసాఖాసుత్తఞ్చాతి ఇమేసం ఉదానానం అత్తజ్ఝాసయో పరజ్ఝాసయో చ నిక్ఖేపో. సేసానం ఏకపఞ్ఞాసాయ సుత్తానం పరజ్ఝాసయో నిక్ఖేపో. ఏవమేతేసం ఉదానానం అత్తజ్ఝాసయాదివసేన నిక్ఖేపవిసేసో వేదితబ్బో.

ఏత్థ చ యాని ఉదానాని భగవతా భిక్ఖూనం సమ్ముఖా భాసితాని, తాని తేహి యథాభాసితసుత్తాని వచసా పరిచితాని మనసానుపేక్ఖితాని ధమ్మభణ్డాగారికస్స కథితాని. యాని పన భగవతా భిక్ఖూనం అసమ్ముఖా భాసితాని, తానిపి అపరభాగే భగవతా ధమ్మభణ్డాగారికస్స పున భాసితాని. ఏవం సబ్బానిపి తాని ఆయస్మా ఆనన్దో ఏకజ్ఝం కత్వా ధారేన్తో భిక్ఖూనఞ్చ వాచేన్తో అపరభాగే పఠమమహాసఙ్గీతికాలే ఉదానన్త్వేవ సఙ్గహం ఆరోపేసీతి వేదితబ్బం.

తేన ఖో పన సమయేనాతిఆదీసు **తేన సమయేనా**తి చ భుమ్మత్థే కరణవచనం, **ఖో పనా**తి నిపాతో, తస్మిం సమయేతి అత్థో. కస్మిం పన సమయే? యం సమయం భగవా ఉరువేలాయం విహరతి నజ్జా నేరఞ్జరాయ తీరే బోధిరుక్ఖమూలే పఠమాభిసమ్బుద్ధో. తస్మిం సమయే. **సత్తాహన్తి** సత్త అహాని సత్తాహం, అచ్చన్తసంయోగత్థే ఏతం ఉపయోగవచనం. యస్మా భగవా తం సత్తాహం నిరన్తరతాయ అచ్చన్తమేవ ఫలసమాపత్తిసుఖేన విహాసి, తస్మా సత్తాహన్తి అచ్చన్తసంయోగవసేన ఉపయోగవచనం వుత్తం. **ఏకపల్లఙ్కేనా**తి విసాఖాపుణ్ణమాయ అనత్థఙ్గతేయేవ సూరియే అపరాజితపల్లఙ్కవరే వజిరాసనే నిసిన్నకాలతో పట్ఠాయ సకిమ్పి అనుట్ఠహిత్వా యథాఆభుజితేన ఏకేనేవ పల్లఙ్కేన .

విముత్తిసుఖపటిసంవేదీతి విముత్తిసుఖం ఫలసమాపత్తిసుఖం పటిసంవేదియమానో నిసిన్నో హోతీతి అత్థో. తత్థ **విముత్తీ**తి తదఙ్గవిముత్తి, విక్ఖమ్భనవిముత్తి, సముచ్ఛేదవిముత్తి, పటిప్పస్సద్ధివిముత్తి, నిస్సరణవిముత్తీతి పఞ్చ విముత్తియో. తాసు యం దేయ్యధమ్మపరిచ్చాగాదీహి తేహి తేహి గుణఙ్గేహి నామరూపపరిచ్ఛేదాదీహి విపస్సనఙ్గేహి చ

యావ తస్స తస్స అఙ్గస్స అపరిహానివసేన పవత్తి, తావ తంతంపటిపక్ఖతో విముచ్చనతో విముచ్చనం పహానం. సేయ్యథిదం ? దానేన మచ్చరియలోభాదితో, సీలేన పాణాతిపాతాదితో, నామరూపవవత్థానేన సక్కాయదిట్ఠితో, పచ్చయపరిగ్గహేన అహేతువిసమహేతుదిట్ఠీహి, తస్సేవ అపరభాగేన కఙ్ఖావితరణేన కథంకథీభావతో, కలాపసమ్మసనేన "అహం మమా"తి గాహతో, మగ్గామగ్గవవత్థానేన అమగ్గే మగ్గసఞ్ఞాయ, ఉదయదస్సనేన ఉచ్ఛేదదిట్ఠియా, వయదస్సనేన సస్సతదిట్ఠియా, భయదస్సనేన సభయే అభయసఞ్ఞాయ, ఆదీనవదస్సనేన అస్సాదసఞ్ఞాయ, నిబ్బిదానుపస్సనేన అభిరతిసఞ్ఞాయ, ముచ్చితుకమ్యతాఞాణేన అముచ్చితుకమ్యతాయ, ఉపేక్ఖాఞాణేన అనుపేక్ఖాయ, అనులోమేన ధమ్మట్ఠితియం నిబ్బానే చ పటిలోమభావతో, గోత్రభునా సఙ్ఖారనిమిత్తభావతో విముచ్చనం, అయం **తదఙ్గవిముత్తి** నామ. యం పన ఉపచారప్పనాభేదేన సమాధినా యావస్స అపరిహానివసేన పవత్తి, తావ కామచ్ఛన్దాదీనం నీవరణానఞ్చేవ, వితక్కాదీనఞ్చ పచ్చనీకధమ్మానం, అనుప్పత్తిసఙ్ఖాతం విముచ్చనం, అయం **విక్ఖమ్భనవిముత్తి** నామ. యం చతున్నం అరియమగ్గానం భావితత్తా తంతంమగ్గవతో అరియస్స సన్తానే యథారహం "దిట్ఠిగతానం పహానాయా"తిఆదినా (ధ॰ స॰ ౨౭౭; విభ॰ ౬౨౮) నయేన వుత్తస్స సముదయపక్ఖియస్స కిలేసగణస్స పున అచ్చన్తం అప్పవత్తిభావేన సముచ్ఛేదప్పహానవసేన విముచ్చనం, అయం **సముచ్ఛేదవిముత్తి** నామ. యం పన ఫలక్ఖణే పటిప్పస్సద్ధత్తం కిలేసానం, అయం **పటిప్పస్సద్ధివిముత్తి** నామ. సబ్బసఙ్ఖతనిస్సటత్తా పన సబ్బసఙ్ఖారవిముత్తం నిబ్బానం, అయం **నిస్సరణవిముత్తి** నామ. ఇధ పన భగవతో నిబ్బానారమ్మణా ఫలవిముత్తి అధిప్పేతా. తేన వుత్తం – "విముత్తిసుఖపటిసంవేదీతి విముత్తిసుఖం ఫలసమాపత్తిసుఖం పటిసంవేదియమానో నిసిన్నో హోతీతి అత్థో"తి.

విముత్తీతి చ ఉపక్కిలేసేహి పటిప్పస్సద్ధివసేన చిత్తస్స విముత్తభావో, చిత్తమేవ వా తథా విముత్తం వేదితబ్బం, తాయ విముత్తియా జాతం సమ్పయుత్తం వా సుఖం విముత్తిసుఖం. "యాయం, భన్తే, ఉపేక్ఖా సన్తే సుఖే వుత్తా భగవతా"తి (మ॰ ని॰ ౨.౮౮) వచనతో ఉపేక్ఖాపి చేత్థ సుఖమిచ్చేవ వేదితబ్బా. తథా చ వుత్తం సమ్మోహవినోదనియం "ఉపేక్ఖా పన సన్తత్తా, సుఖమిచ్చేవ భాసితా"తి (విభ॰ అట్ఠ॰ ౨౩౨). భగవా హి చతుత్థజ్ఝానికం అరహత్తసమాపత్తిం సమాపజ్జతి, న ఇతరం. అథ వా "తేసం వూపసమో సుఖో"తిఆదీసు యథా సఙ్ఖారదుక్ఖూపసమో సుఖోతి వుచ్చతి, ఏవం సకలకిలేసదుక్ఖూపసమభావతో అగ్గఫలే లబ్భమానా పటిప్పస్సద్ధివిముత్తి ఏవ ఇధ సుఖన్తి వేదితబ్బా. తయిదం విముత్తిసుఖం మగ్గవీథియం కాలన్తరేతి ఫలచిత్తస్స పవత్తివిభాగేన దువిధం హోతి. ఏకేకస్స హి అరియమగ్గస్స అనన్తరా తస్స తస్సేవ విపాకభూతాని నిబ్బానారమ్మణాని తీణి ద్వే వా ఫలచిత్తాని ఉప్పజ్జన్తి అనన్తరవిపాకత్తా లోకుత్తరకుసలానం. యస్మిఞ్హి జవనవారే అరియమగ్గో ఉప్పజ్జతి, తత్థ యదా ద్వే అనులోమాని, తదా తతియం గోత్రభు, చతుత్థం మగ్గచిత్తం, తతో పరం తీణి ఫలచిత్తాని హోన్తి. యదా పన తీణి అనులోమాని, తదా చతుత్థం గోత్రభు, పఞ్చమం మగ్గచిత్తం, తతో పరం ద్వే ఫలచిత్తాని హోన్తి. ఏవం చతుత్థం పఞ్చమం అప్పనావసేన పవత్తతి, న తతో పరం భవఙ్గస్స ఆసన్నత్తా. కేచి పన "ఛట్ఠమ్పి చిత్తం అప్పేతీ"తి వదన్తి, తం అట్ఠకథాసు (విసుద్ధి॰ ౨.౮౧౧) పటిక్ఖిత్తం. ఏవం మగ్గవీథియం ఫలం వేదితబ్బం. కాలన్తరే ఫలం పన ఫలసమాపత్తివసేన పవత్తం, నిరోధా వుట్ఠహన్తస్స ఉప్పజ్జమానఞ్చ ఏతేనేవ సఙ్గహితం. సా పనాయం ఫలసమాపత్తి అత్థతో లోకుత్తరకుసలానం విపాకభూతా నిబ్బానారమ్మణా అప్పనాతి దట్ఠబ్బా.

కే తం సమాపజ్జన్తి, కే న సమాపజ్జన్తీతి? సబ్బేపి పుథుజ్జనా న సమాపజ్జన్తి అనధిగతత్తా. తథా హేట్ఠిమా అరియా ఉపరిమం, ఉపరిమాపి అరియా హేట్ఠిమం న సమాపజ్జన్తియేవ పుగ్గలన్తరభావూపగమనేన పటిప్పస్సద్ధభావతో. అత్తనో ఏవ

ఫలం తే తే అరియా సమాపజ్జన్తి. కేచి పన "సోతాపన్నసకదాగామినో ఫలసమాపత్తిం న సమాపజ్జన్తి, ఉపరిమా ద్వేయేవ సమాపజ్జన్తి సమాధిస్మిం పరిపూరకారిభావతో"తి వదన్తి. తం అకారణం పుథుజ్జనస్సాపి అత్తనా పటిలద్ధలోకియసమాధిసమాపజ్జనతో. కిం వా ఏత్థ కారణచిన్తాయ? వుత్తఞ్హేతం పటిసమ్భిదాయం "కతమా దస సఙ్ఖారుపేక్ఖా విపస్సనావసేన ఉప్పజ్జన్తి (పటి॰ మ॰ ౧.౫౭), కతమే దస గోత్రభుధమ్మా విపస్సనావసేన ఉప్పజ్జన్తీ"తి (పటి॰ మ॰ ౧.౬౦) ఇమేసం పఞ్హానం విస్సజ్జనే సోతాపత్తిఫలసమాపత్తత్థాయ సకదాగామిఫలసమాపత్తత్థాయాతి తేసమ్పి అరియానం ఫలసమాపత్తిసమాపజ్జనం వుత్తం. తస్మా సబ్బేపి అరియా యథాసకం ఫలం సమాపజ్జన్తీతి నిట్ఠమేత్థ గన్తబ్బం.

కస్మా పన తే సమాపజ్జన్తీతి? దిట్ఠధమ్మసుఖవిహారత్థం. యథా హి రాజానో రజ్జసుఖం, దేవతా దిబ్బసుఖం అనుభవన్తి, ఏవం అరియా "లోకుత్తరసుఖం అనుభవిస్సామా"తి అద్ధానపరిచ్ఛేదం కత్వా ఇచ్ఛితక్ఖణే ఫలసమాపత్తిం సమాపజ్జన్తి.

కథఞ్చస్సా సమాపజ్జనం, కథం ఠానం, కథం వుట్ఠానన్తి? ద్వీహి తావ ఆకారేహి అస్సా సమాపజ్జనం హోతి నిబ్బానతో అఞ్ఞస్స ఆరమ్మణస్స అమనసికారా, నిబ్బానస్స చ మనసికారా. యథాహ –

> "ద్వే ఖో, ఆవుసో, పచ్చయా అనిమిత్తాయ చేతోవిముత్తియా సమాపత్తియా, సబ్బనిమిత్తానఞ్చ అమనసికారో, అనిమిత్తాయ చ ధాతుయా మనసికారో"తి (మ॰ ని॰ ౧.౪౫౮).

అయం పనేత్థ సమాపజ్జనక్కమో – ఫలసమాపత్తిత్థికేన అరియసావకేన రహోగతేన పటిసల్లీనేన ఉదయబ్బయాదివసేన సఙ్ఖారా విపస్సితబ్బా. తస్సేవం పవత్తానుపుబ్బవిపస్సనస్సేవ సఙ్ఖారారమ్మణగోత్రభుఞాణానన్తరం ఫలసమాపత్తివసేన నిరోధే చిత్తమప్పేతి, ఫలసమాపత్తినిన్నభావేన చ సేక్ఖస్సాపి ఫలమేవ ఉప్పజ్జతి, న మగ్గో. యే పన వదన్తి "సోతాపన్నో అత్తనో ఫలసమాపత్తిం సమాపజ్జిస్సామీతి విపస్సనం వడ్ఢేత్వా సకదాగామీ హోతి, సకదాగామీ చ అనాగామీ"తి. తే వత్తబ్బా – ఏవం సన్తే అనాగామీ అరహా భవిస్సతి, అరహా చ పచ్చేకబుద్ధో, పచ్చేకబుద్ధో చ సమ్మాసమ్బుద్ధోతి ఆపజ్జేయ్య, తస్మా యథాభినివేసం యథాజ్ఝాసయం విపస్సనా అత్థం సాధేతీతి సేక్ఖస్సాపి ఫలమేవ ఉప్పజ్జతి, న మగ్గో. ఫలమ్పి తస్స సచే అనేన పఠమజ్ఝానికో మగ్గో అధిగతో, పఠమజ్ఝానికమేవ ఉప్పజ్జతి. సచే దుతియాదీసు అఞ్ఞతరజ్ఝానికో, దుతియాదీసు అఞ్ఞతరజ్ఝానికమేవాతి.

కస్మా పనేత్థ గోత్రభుఞాణం మగ్గఞాణపురేచారికం వియ నిబ్బానారమ్మణం న హోతీతి? ఫలఞాణానం అనియ్యానికభావతో. అరియమగ్గధమ్మాయేవ హి నియ్యానికా. వుత్తఞ్హేతం "కతమే ధమ్మా నియ్యానికా? చత్తారో అరియమగ్గా అపరియాపన్నా"తి (ధ॰ స॰ ౧౨౯౫). తస్మా ఏకన్తేనేవ నియ్యానికభావస్స ఉభతో వుట్ఠానభావేన పవత్తమానస్స అనన్తరపచ్చయభూతేన ఞాణేన నిమిత్తతో వుట్ఠితేనేవ భవితబ్బన్తి తస్స నిబ్బానారమ్మణతా యుత్తా, న పన అరియమగ్గస్స భావితత్తా తస్స విపాకభావేన పవత్తమానానం కిలేసానం అసముచ్ఛిన్దనతో అనియ్యానికత్తా అవుట్ఠానసభావానం ఫలఞాణానం పురేచారికఞాణస్స కదాచిపి నిబ్బానారమ్మణతా ఉభయత్థ అనులోమఞాణానం అతుల్యాకారతో. అరియమగ్గవీథియఞ్హి అనులోమఞాణాని అనిబ్బిద్ధపుబ్బానం థూలథూలానం లోభక్ఖన్ధాదీనం సాతిసయం పదాలనేన లోకియఞాణేన ఉక్కంసపారమిప్పత్తాని మగ్గఞాణానుకూలాని ఉప్పజ్జన్తి, ఫలసమాపత్తివీథియం పన తాని తాని తేన తేన మగ్గేన తేసం తేసం కిలేసానం సముచ్ఛిన్నత్తా తత్థ నిరుస్సుక్కాని కేవలం అరియానం

ఫలసమాపత్తిసుఖసమఙ్గిభావస్స పరికమ్మమత్తాని హుత్వా ఉప్పజ్జన్తీతి న తేసం కుతోచి వుట్ఠానసమ్భవో, యతో తేసం పరియోసానే ఞాణం సఙ్ఖారనిమిత్తం వుట్ఠానతో నిబ్బానారమ్మణం సియా. ఏవఞ్చ కత్వా సేక్ఖస్స అత్తనో ఫలసమాపత్తివళఞ్జనత్థాయ ఉదయబ్బయాదివసేన సఙ్ఖారే సమ్మసన్తస్స విపస్సనాఞాణానుపుబ్బాయ ఫలమేవ ఉప్పజ్జతి, న మగ్గోతి అయఞ్చ అత్థో సమత్థితో హోతి. ఏవం తావ ఫలసమాపత్తియా సమాపజ్జనం వేదితబ్బం.

"తయో ఖో, ఆవుసో, పచ్చయా అనిమిత్తాయ చేతోవిముత్తియా ఠితియా, సబ్బనిమిత్తానం అమనసికారో, అనిమిత్తాయ చ ధాతుయా మనసికారో, పుబ్బే చ అభిసఙ్ఖారో"తి (మ. ని. ౧.౪౫౮) –

వచనతో పనస్సా తీహాకారేహి ఠానం హోతి. తత్థ **పుబ్బే చ అభిసఙ్ఖారో**తి సమాపత్తితో పుబ్బే కాలపరిచ్ఛేదో. "అసుకస్మిం నామ కాలే వుట్ఠహిస్సామీ"తి పరిచ్ఛిన్నత్తా హిస్సా యావ సో కాలో నాగచ్ఛతి, తావ వుట్ఠానం న హోతి.

"ద్వే ఖో, ఆవుసో, పచ్చయా అనిమిత్తాయ చేతోవిముత్తియా వుట్ఠానస్స, సబ్బనిమిత్తానఞ్చ మనసికారో, అనిమిత్తాయ చ ధాతుయా అమనసికారో"తి (మ. ని. ౧.౪౫౮) –

వచనతో పనస్సా ద్వీహాకారేహి వుట్ఠానం హోతి. తత్థ **సబ్బనిమిత్తాన**న్తి రూపనిమిత్తవేదనాసఞ్ఞాసఙ్ఖారవిఞ్ఞాణనిమిత్తానం. కామఞ్చ న సబ్బానేవేతాని ఏకతో మనసి కరోతి, సబ్బసఙ్గాహికవసేన పనేవం వుత్తం. తస్మా యం భవఙ్గస్స ఆరమ్మణం, తస్స మనసికరణేన ఫలసమాపత్తితో వుట్ఠానం హోతీతి ఏవం అస్సా వుట్ఠానం వేదితబ్బం. తయిదం ఏవమిధ సమాపజ్జనవుట్ఠానం అరహత్తఫలభూతం –

"పటిప్పస్సద్ధదరథం, అమతారమ్మణం సుభం;
వన్తలోకామిసం సన్తం, సామఞ్ఞఫలముత్తమం".

ఇతి వుత్తం సాతాతిసాతం విముత్తిసుఖం పటిసంవేదేసి. తేన వుత్తం – "విముత్తిసుఖపటిసంవేదీతి విముత్తిసుఖం ఫలసమాపత్తిసుఖం పటిసంవేదియమానో నిసిన్నో హోతీతి అత్థో"తి.

అథాతి అధికారత్థే నిపాతో. **ఖో**తి పదపూరణే. తేసు అధికారత్థేన **అథా**తి ఇమినా విముత్తిసుఖపటిసంవేదనతో అఞ్ఞం అధికారం దస్సేతి. కో పనేసోతి? పటిచ్చసముప్పాదమనసికారో. **అథా**తి వా పచ్ఛాతి ఏతస్మిం అత్థే నిపాతో, తేన "తస్స సత్తాహస్స అచ్చయేనా"తి వక్ఖమానమేవ అత్థం జోతేతి. **తస్స సత్తాహస్సా**తి పల్లఙ్కసత్తాహస్స. **అచ్చయేనా**తి అపగమేన. **తమ్హా సమాధిమ్హా**తి అరహత్తఫలసమాధితో. ఇధ పన ఠత్వా పటిపాటియా సత్త సత్తాహాని దస్సేతబ్బానీతి కేచి తాని విత్థారయింసు. మయం పన తాని ఖన్ధకపాఠేన ఇమిస్సా ఉదానపాళియా అవిరోధదస్సనముఖేన పరతో వణ్ణయిస్సామ. **రత్తియా**తి అవయవసమ్బన్ధే సామివచనం. **పఠమ**న్తి అచ్చన్తసంయోగత్థే ఉపయోగవచనం. భగవా హి తస్సా రత్తియా సకలమ్పి పఠమం యామం తేనేవ మనసికారేన యుత్తో అహోసీతి.

పటిచ్చసముప్పాదన్తి పచ్చయధమ్మం. అవిజ్జాదయో హి పచ్చయధమ్మా పటిచ్చసముప్పాదో. కథమిదం జానితబ్బన్తి చే? భగవతో వచనేన. భగవతా హి "తస్మాతిహానన్ద, ఏసేవ హేతు, ఏతం నిదానం, ఏస సముదయో, ఏస పచ్చయో

జరామరణస్స, యదిదం జాతి...పే.... సఙ్ఖారానం, యదిదం అవిజ్జా"తి (దీ॰ ని॰ ౨.౧౦౨؛ ఆదయో) ఏవం అవిజ్జాదయో హేతూతి వుత్తా. యథా ద్వాదస పచ్చయా ద్వాదస పటిచ్చసముప్పాదాతి.

తత్రాయం వచనత్థో – అఞ్ఞమఞ్ఞం పటిచ్చ పటిముఖం కత్వా కారణసమవాయం అప్పటిక్ఖిపిత్వా సహితే ఉప్పాదేతీతి పటిచ్చసముప్పాదో. అథ వా పటిచ్చ పచ్చేతబ్బం పచ్చయారహతం పచ్చయం పటిగన్త్వా న వినా తేన సమ్బన్ధస్స ఉప్పాదో పటిచ్చసముప్పాదో . పటిచ్చసముప్పాదోతి చేత్థ సముప్పాదపదట్ఠానవచనవిఞ్ఞేయ్యో ఫలస్స ఉప్పాదనసమత్థతాయుత్తో హేతు, న పటిచ్చసముప్పత్తిమత్తం వేదితబ్బం. అథ వా పచ్చేతుం అరహన్తి నం పణ్డితాతి పటిచ్చో, సమ్మా సయమేవ వా ఉప్పాదేతీతి సముప్పాదో, పటిచ్చో చ సో సముప్పాదో చాతి పటిచ్చసముప్పాదోతి ఏవమేత్థ అత్థో దట్ఠబ్బో.

అనులోమన్తి "అవిజ్జాపచ్చయా సఙ్ఖారా"తిఆదినా నయేన వుత్తో అవిజ్జాదికో పచ్చయాకారో అత్తనా కత్తబ్బకిచ్చకరణతో అనులోమోతి వుచ్చతి. అథ వా ఆదితో పట్ఠాయ అన్తం పాపేత్వా వుత్తత్తా పవత్తియా వా అనులోమతో అనులోమో, తం అనులోమం. **సాధుకం మనసాకాసీ**తి సక్కచ్చం మనసి అకాసి. యో యో పచ్చయధమ్మో యస్స యస్స పచ్చయుప్పన్నధమ్మస్స యథా యథా హేతుపచ్చయాదినా పచ్చయభావేన పచ్చయో హోతి, తం సబ్బం అవిపరీతం అపరిహాపేత్వా అనవసేసతో పచ్చవేక్ఖణవసేన చిత్తే అకాసీతి అత్థో. యథా పన భగవా పటిచ్చసముప్పాదానులోమం మనసాకాసి, తం సఙ్ఖేపేన తావ దస్సేతుం "**ఇతి ఇమస్మిం సతి ఇదం హోతి, ఇమస్సుప్పాదా ఇదం ఉప్పజ్జతీ**"తి వుత్తం.

తత్థ **ఇతీ**తి ఏవం, అనేన పకారేనాతి అత్థో. **ఇమస్మిం సతి ఇదం హోతీ**తి ఇమస్మిం అవిజ్జాదికే పచ్చయే సతి ఇదం సఙ్ఖారాదికం ఫలం హోతి. **ఇమస్సుప్పాదా ఇదం ఉప్పజ్జతీ**తి ఇమస్స అవిజ్జాదికస్స పచ్చయస్స ఉప్పాదా ఇదం సఙ్ఖారాదికం ఫలం ఉప్పజ్జతీతి అత్థో. **ఇమస్మిం అసతి ఇదం న హోతి, ఇమస్స నిరోధా ఇదం నిరుజ్ఝతీ**తి అవిజ్జాదీనం అభావే సఙ్ఖారాదీనం అభావస్స అవిజ్జాదీనం నిరోధే సఙ్ఖారాదీనం నిరోధస్స చ దుతియతతియసుత్తవచనేన ఏతస్మిం పచ్చయలక్ఖణే నియమో దస్సితో హోతి – ఇమస్మిం సతి ఏవ, నాసతి. ఇమస్సుప్పాదా ఏవ, నానుప్పాదా. అనిరోధా ఏవ, న నిరోధాతి. తేనేతం లక్ఖణం అన్తోగధనియమం ఇధ పటిచ్చసముప్పాదస్స వుత్తన్తి దట్ఠబ్బం. **నిరోధో**తి చ అవిజ్జాదీనం విరాగాధిగమేన ఆయతిం అనుప్పాదో అప్పవత్తి. తథా హి వుత్తం – "అవిజ్జాయ త్వేవ అసేసవిరాగనిరోధా సఙ్ఖారనిరోధో"తిఆది. నిరోధనిరోధీ చ ఉప్పాదనిరోధీభావేన వుత్తో "ఇమస్స నిరోధా ఇదం నిరుజ్ఝతీ"తి.

తేనేతం దస్సేతి – అనిరోధో ఉప్పాదో నామ, సో చేత్థ అత్థిభావోతిపి వుచ్చతీతి. "ఇమస్మిం సతి ఇదం హోతీ"తి ఇదమేవ హి లక్ఖణం పరియాయన్తరేన "ఇమస్స ఉప్పాదా ఇదం ఉప్పజ్జతీ"తి వదన్తేన పరేన పురిమం విసేసితం హోతి. తస్మా న ధరమానతంయేవ సన్ధాయ "ఇమస్మిం సతీ"తి వుత్తం, అథ ఖో మగ్గేన అనిరుద్ధభావఞ్చాతి విఞ్ఞాయతి. యస్మా చ "ఇమస్మిం అసతి ఇదం న హోతి, ఇమస్స నిరోధా ఇదం నిరుజ్ఝతీ"తి ద్విధాపి ఉద్దిట్ఠస్స లక్ఖణస్స నిద్దేసం వదన్తేన "అవిజ్జాయ త్వేవ అసేసవిరాగనిరోధా సఙ్ఖారనిరోధో"తిఆదినా నిరోధో ఏవ వుత్తో, తస్మా నత్థిభావోపి నిరోధో ఏవాతి నత్థిభావవిరుద్ధో అత్థిభావో అనిరోధోతి దస్సితం హోతి. తేన అనిరోధసఙ్ఖాతేన అత్థిభావేన ఉప్పాదం విసేసేతి. తతో న ఇధ అత్థిభావమత్తం ఉప్పాదోతి అత్థో అధిప్పేతో, అథ ఖో అనిరోధసఙ్ఖాతో అత్థిభావో చాతి అయమత్థో విభావితోతి. ఏవమేతం లక్ఖణద్వయవచనం అఞ్ఞమఞ్ఞవిసేసనవిసేసితబ్బభావేన సాత్థకన్తి వేదితబ్బం.

కో పనాయం అనిరోధో నామ, యో "అత్థిభావో, ఉప్పాదో"తి చ వుచ్చతీతి? అప్పహీనభావో చ, అనిబ్బత్తితఫలారహతాపహానేహి ఫలానుప్పాదనారహతా చ. యే హి పహాతబ్బా అకుసలా ధమ్మా, తేసం అరియమగ్గేన అసముగ్ఘాటితభావో చ. యే పన న పహాతబ్బా కుసలాబ్యాకతా ధమ్మా, యాని తేసు సంయోజనాని అఖీణాసవానం తేసం అపరిక్ఖీణతా చ. అసముగ్ఘాటితానుసయతాయ హి ససంయోజనా ఖన్ధప్పవత్తి పటిచ్చసముప్పాదో. తథా చ వుత్తం –

> "యాయ చ, భిక్ఖవే, అవిజ్జాయ నివుతస్స బాలస్స యాయ చ తణ్హాయ సమ్పయుత్తస్స అయం కాయో సముదాగతో, సా చేవ అవిజ్జా బాలస్స అప్పహీనా, సా చ తణ్హా అపరిక్ఖీణా. తం కిస్స హేతు? న, భిక్ఖవే, బాలో అచరి బ్రహ్మచరియం సమ్మా దుక్ఖక్ఖయాయ, తస్మా బాలో కాయస్స భేదా కాయూపగో హోతి, సో కాయూపగో సమానో న పరిముచ్చతి జాతియా జరామరణేనా"తిఆది (సం॰ ని॰ ౨.౧౯).

ఖీణసంయోజనానం పన అవిజ్జాయ అభావతో సఙ్ఖారానం, తణ్హుపాదానానం అభావతో ఉపాదానభవానం అసమ్భవోతి వట్టస్స ఉపచ్ఛేదో పఞ్ఞాయిస్సతీతి. తేనేవాహ –

> "ఛన్నం త్వేవ, ఫగ్గుణ, ఫస్సాయతనానం అసేసవిరాగనిరోధా ఫస్సనిరోధో, ఫస్సనిరోధా వేదనానిరోధో"తిఆది (సం॰ ని॰ ౨.౧౨).

న హి అగ్గమగ్గాధిగమతో ఉద్ధం యావ పరినిబ్బానా సళాయతనాదీనం అప్పవత్తి. అథ ఖో నత్థితా నిరోధసద్దవచనీయతా ఖీణసంయోజనతాతి నిరోధో వుత్తో. అపిచ చిరకతమ్పి కమ్మం అనిబ్బత్తితఫలతాయ అప్పహీనాహారతాయ చ ఫలారహం సన్తం ఏవ నామ హోతి, న నిబ్బత్తితఫలం , నాపి పహీనాహారన్తి. ఫలుప్పత్తిపచ్చయానం అవిజ్జాసఙ్ఖారాదీనం వుత్తనయేనేవ ఫలారహభావో అనిరోధోతి వేదితబ్బో. ఏవం అనిరుద్ధభావేనేవ హి యేన వినా ఫలం న సమ్భవతి, తం కారణం అతీతన్తిపి ఇమస్మిం సతీతి ఇమినా వచనేన వుత్తం. తతోయేవ చ అవుసితబ్రహ్మచరియస్స అప్పవత్తిధమ్మతం అనాపన్నో పచ్చయుప్పాదో కాలభేదం అనామసిత్వా అనివత్తనాయ ఏవ ఇమస్స ఉప్పాదాతి వుత్తో. అథ వా అవసేసపచ్చయసమవాయే అవిజ్జమానస్సపి విజ్జమానస్స వియ పగేవ విజ్జమానస్స యా ఫలుప్పత్తిఅభిముఖతా, సా ఇమస్స ఉప్పాదాతి వుత్తా. తథా హి తతో ఫలం ఉప్పజ్జతీతి తదవత్థం కారణం ఫలస్స ఉప్పాదనభావేన ఉట్ఠితం ఉప్పతితం నామ హోతి, న విజ్జమానమ్పి అతదవత్థన్తి తదవత్థతా ఉప్పాదోతి వేదితబ్బో.

తత్థ **సతీ**తి ఇమినా విజ్జమానతామత్తేన పచ్చయభావం వదన్తో అబ్యాపారతం పటిచ్చసముప్పాదస్స దస్సేతి. **ఉప్పాదా**తి ఉప్పత్తిధమ్మతం అసబ్బకాలభావితం ఫలుప్పత్తిఅభిముఖతఞ్చ దీపేన్తో అనిచ్చతం పటిచ్చసముప్పాదస్స దస్సేతి. "సతి, నాసతి, ఉప్పాదా, న నిరోధా"తి పన హేతుఅత్థేహి భుమ్మనిస్సక్కవచనేహి సమత్థితం నిదానసముదయజాతిపభవభావం పటిచ్చసముప్పాదస్స దస్సేతి. హేతుఅత్థతా చేత్థ భుమ్మవచనే యస్స భావే తదవినాభావిఫలస్స భావో లక్ఖీయతి, తత్థ పవత్తియా వేదితబ్బా యథా "అధనానం ధనే అననుప్పదీయమానే దాలిద్దియం వేపుల్లం అగమాసీ"తి (దీ॰ ని॰ ౩.౯౧) చ "నిప్పన్నేసు సస్సేసు సుభిక్ఖం జాయతీ"తి చ. నిస్సక్కవచనస్సాపి హేతుఅత్థతా ఫలస్స పభవే పకతియఞ్చ పవత్తితో యథా "కలలా హోతి అబ్బుదం, అబ్బుదా జాయతీ పేసీ"తి (సం॰ ని॰ ౧.౨౩౫) చ "హిమవతా గఙ్గా పభవన్తి, సిఙ్గతో సరో జాయతీ"తి చ. అవిజ్జాదిభావే చ తదవినాభావేన సఙ్ఖారాదిభావో లక్ఖీయతి,

అవిజ్జాదీహి చ సఙ్ఖారాదయో పభవన్తి పకరియన్తి చాతి తే తేసం పభవో పకతి చ, తస్మా తదత్థదీపనత్థం “ఇమస్మిం సతి ఇమస్స ఉప్పాదా”తి హేతుఅత్థే భుమ్మనిస్సక్కనిద్దేసా కతాతి.

యస్మా చేత్థ “ఇమస్మిం సతి ఇదం హోతి, ఇమస్సుప్పాదా ఇదం ఉప్పజ్జతీ”తి సఙ్ఖేపేన ఉద్దిట్ఠస్స పటిచ్చసముప్పాదస్స “అవిజ్జాపచ్చయా సఙ్ఖారా”తిఆదికో నిద్దేసో, తస్మా యథావుత్తో అత్థిభావో ఉప్పాదో చ తేసం తేసం పచ్చయుప్పన్నధమ్మానం పచ్చయభావోతి విఞ్ఞాయతి. న హి అనిరుద్ధతాసఙ్ఖాతం అత్థిభావం ఉప్పాదఞ్చ అనివత్తసభావతాసఙ్ఖాతం ఉదయావత్థతాసఙ్ఖాతం వా “సతి ఏవ, నాసతి, ఉప్పాదా ఏవ, న నిరోధా”తి అన్తోగధనియమేహి వచనేహి అభిహితం ముఞ్చిత్వా అఞ్ఞో పచ్చయభావో నామ అత్థి, తస్మా యథావుత్తో అత్థిభావో ఉప్పాదో చ పచ్చయభావోతి వేదితబ్బం. యేపి పట్ఠానే ఆగతా హేతుఆదయో చతువీసతి పచ్చయా, తేపి ఏతస్సేవ పచ్చయభావస్స విసేసాతి వేదితబ్బా. ఇతి యథా విత్థారేన అనులోమం పటిచ్చసముప్పాదం మనసి అకాసి, తం దస్సేతుం, **‘‘యదిదం అవిజ్జాపచ్చయా సఙ్ఖారా’’**తిఆది వుత్తం.

తత్థ **యదిద**న్తి నిపాతో, తస్స యో అయన్తి అత్థో. **అవిజ్జాపచ్చయా**తిఆదీసు అవిన్దియం కాయదుచ్చరితాదిం విన్దతీతి **అవిజ్జా,** విన్దియం కాయసుచరితాదిం న విన్దతీతి అవిజ్జా, ధమ్మానం అవిపరీతసభావం అవిదితం కరోతీతి అవిజ్జా, అన్తవిరహితే సంసారే భవాదీసు సత్తే జవాపేతీతి అవిజ్జా, అవిజ్జమానేసు జవతి విజ్జమానేసు న జవతీతి అవిజ్జా, విజ్జాయ పటిపక్ఖాతి అవిజ్జా, సా “దుక్ఖే అఞ్ఞాణ”న్తిఆదినా చతుబ్బిధా వేదితబ్బా. పటిచ్చ న వినా ఫలం ఏతి ఉప్పజ్జతి చేవ పవత్తతి చాతి **పచ్చయో,** ఉపకారకత్థో వా పచ్చయో. అవిజ్జా చ సా పచ్చయో చాతి **అవిజ్జాపచ్చయో,** తస్మా **అవిజ్జాపచ్చయా**. సఙ్ఖరోన్తీతి **సఙ్ఖారా,** లోకియకుసలాకుసలచేతనా, సా పుఞ్ఞాపుఞ్ఞానేఞ్జాభిసఙ్ఖారవసేన తివిధా వేదితబ్బా. విజానాతీతి **విఞ్ఞాణం,** తం లోకియవిపాకవిఞ్ఞాణవసేన ద్వత్తింసవిధం. నమతీతి **నామం,** వేదనాదిక్ఖన్ధత్తయం. రుప్పతీతి **రూపం,** భూతరూపం చక్ఖాదిఉపాదారూపఞ్చ. ఆయతతి ఆయతఞ్చ సంసారదుక్ఖం నయతీతి **ఆయతనం** . ఫుసతీతి **ఫస్సో**. వేదయతీతి **వేదనా**. ఇదమ్పి ద్వయం ద్వారవసేన ఛబ్బిధం, విపాకవసేన గహణే ఛత్తింసవిధం. పరితస్సతీతి **తణ్హా,** సా కామతణ్హాదివసేన సఙ్ఖేపతో తివిధా, విత్థారతో అట్ఠుత్తరసతవిధా చ. ఉపాదీయతీతి **ఉపాదానం,** తం కాముపాదానాదివసేన చతుబ్బిధం. భవతి భావయతి చాతి **భవో,** సో కమ్మూపపత్తిభేదతో దువిధో. జననం **జాతి**. జీరణం **జరా**. మరన్తి తేనాతి **మరణం**. సోచనం **సోకో**. పరిదేవనం **పరిదేవో**. దుక్ఖయతీతి **దుక్ఖం,** ఉప్పాదట్ఠితివసేన ద్వేధా ఖణతీతి **దుక్ఖం**. దుమనస్స భావో **దోమనస్సం**. భుసో ఆయాసో **ఉపాయాసో** . **సమ్భవన్తీ**తి నిబ్బత్తన్తి. న కేవలఞ్చ సోకాదీహియేవ, అథ ఖో సబ్బపదేహి “సమ్భవన్తీ”తి పదస్స యోజనా కాతబ్బా. ఏవఞ్హి “అవిజ్జాపచ్చయా సఙ్ఖారా సమ్భవన్తీ”తి పచ్చయపచ్చయుప్పన్నవవత్థానం దస్సితం హోతి. ఏస నయో సబ్బత్థ.

తత్థ అఞ్ఞాణలక్ఖణా అవిజ్జా, సమ్మోహనరసా, ఛాదనపచ్చుపట్ఠానా, ఆసవపదట్ఠానా. అభిసఙ్ఖరణలక్ఖణా సఙ్ఖారా, ఆయూహనరసా, సంవిదహనపచ్చుపట్ఠానా, అవిజ్జాపదట్ఠానా. విజాననలక్ఖణం విఞ్ఞాణం, పుబ్బఙ్గమరసం, పటిసన్ధిపచ్చుపట్ఠానం, సఙ్ఖారపదట్ఠానం, వత్థారమ్మణపదట్ఠానం వా. నమనలక్ఖణం నామం, సమ్పయోగరసం, అవినిబ్భోగపచ్చుపట్ఠానం, విఞ్ఞాణపదట్ఠానం. రుప్పనలక్ఖణం రూపం, వికిరణరసం, అబ్యాకతపచ్చుపట్ఠానం, విఞ్ఞాణపదట్ఠానం. ఆయతనలక్ఖణం సళాయతనం, దస్సనాదిరసం, వత్థుద్వారభావపచ్చుపట్ఠానం, నామరూపపదట్ఠానం. ఫుసనలక్ఖణో ఫస్సో, సఙ్ఘట్టనరసో, సఙ్గతిపచ్చుపట్ఠానో, సళాయతనపదట్ఠానో. అనుభవనలక్ఖణా వేదనా,

విసయరససమ్భోగరసా, సుఖదుక్ఖపచ్చుపట్ఠానా, ఫస్సపదట్ఠానా. హేతుభావలక్ఖణా తణ్హా, అభినన్దనరసా, అతిత్తిభావపచ్చుపట్ఠానా, వేదనాపదట్ఠానా. గహణలక్ఖణం ఉపాదానం, అముఞ్చనరసం, తణ్హాదళ్హత్తదిట్ఠిపచ్చుపట్ఠానం, తణ్హాపదట్ఠానం. కమ్మకమ్మఫలలక్ఖణో భవో, భవనభావనరసో, కుసలాకుసలాబ్యాకతపచ్చుపట్ఠానో, ఉపాదానపదట్ఠానో. తత్థ తత్థ భవే పఠమాభినిబ్బత్తిలక్ఖణా జాతి, నియ్యాతనరసా, అతీతభవతో ఇధుప్పన్నపచ్చుపట్ఠానా, దుక్ఖవిచిత్తతాపచ్చుపట్ఠానా వా. ఖన్ధపరిపాకలక్ఖణా జరా, మరణూపనయనరసా, యోబ్బనవినాసపచ్చుపట్ఠానా. చుతిలక్ఖణం మరణం , విసంయోగరసం, గతివిప్పవాసపచ్చుపట్ఠానం. అన్తోనిజ్ఝానలక్ఖణో సోకో, చేతసో నిజ్ఝానరసో, అనుసోచనపచ్చుపట్ఠానో. లాలప్పనలక్ఖణో పరిదేవో, గుణదోసపరికిత్తనరసో, సమ్భమపచ్చుపట్ఠానో. కాయపీళనలక్ఖణం దుక్ఖం, దుప్పఞ్ఞానం దోమనస్సకరణరసం, కాయికాబాధపచ్చుపట్ఠానం. చిత్తపీళనలక్ఖణం దోమనస్సం, మనోవిఘాతనరసం, మానసబ్యాధిపచ్చుపట్ఠానం. చిత్తపరిదహనలక్ఖణో ఉపాయాసో, నిత్థుననరసో, విసాదపచ్చుపట్ఠానో. ఏవమేతే అవిజ్జాదయో లక్ఖణాదితోపి వేదితబ్బాతి. అయమేత్థ సఙ్ఖేపో, విత్థారో పన సబ్బాకారసమ్పన్నం వినిచ్ఛయం ఇచ్ఛన్తేన సమ్మోహవినోదనియా (విభ॰ అట్ఠ॰ ౨౨౫) విభఙ్గట్ఠకథాయ గహేతబ్బో.

ఏవన్తి నిద్దిట్ఠస్స నిదస్సనం, తేన అవిజ్జాదీహేవ కారణేహి, న ఇస్సరనిమ్మానాదీహీతి దస్సేతి. **ఏతస్సా**తి యథావుత్తస్స. **కేవలస్సా**తి అసమ్మిస్సస్స సకలస్స వా. **దుక్ఖక్ఖన్ధస్సా**తి దుక్ఖసమూహస్స, న సత్తస్స, నాపి జీవస్స, నాపి సుభసుఖాదీనం. **సముదయో హోతీ**తి నిబ్బత్తి సమ్భవతి.

ఏతమత్థం విదిత్వాతి య్వాయం అవిజ్జాదివసేన సఙ్ఖారాదికస్స దుక్ఖక్ఖన్ధస్స సముదయో హోతీతి వుత్తో, సబ్బాకారేన ఏతమత్థం విదిత్వా. **తాయం వేలాయ**న్తి తాయం తస్స అత్థస్స విదితవేలాయం. **ఇమం ఉదానం ఉదానేసీ**తి ఇమం తస్మిం అత్థే విదితే హేతునో చ హేతుసముప్పన్నధమ్మస్స చ పజాననాయ ఆనుభావదీపకం ''**యదా హవే పాతుభవన్తీ**''తిఆదికం సోమనస్ససమ్పయుత్తఞాణసముట్ఠానం ఉదానం ఉదానేసి, అత్తమనవాచం నిచ్ఛారేసీతి వుత్తం హోతి.

తస్సత్థో – **యదా**తి యస్మిం కాలే. **హవే**తి బ్యత్తన్తి ఇమస్మిం అత్థే నిపాతో. కేచి పన "హవేతి ఆహవే యుద్ధే"తి అత్థం వదన్తి, "యోధేథ మారం పఞ్ఞావుధేనా"తి (ధ॰ ప॰ ౪౦) వచనతో కిలేసమారేన యుజ్ఝనసమయేతి తేసం అధిప్పాయో. **పాతుభవన్తీ**తి ఉప్పజ్జన్తి. **ధమ్మా**తి అనులోమపచ్చయాకారపటివేధసాధకా బోధిపక్ఖియధమ్మా. అథ వా **పాతుభవన్తీ**తి పకాసేన్తి, అభిసమయవసేన బ్యత్తా పాకటా హోన్తి. **ధమ్మా**తి చతుఅరియసచ్చధమ్మా, ఆతాపో వుచ్చతి కిలేససన్తాపనట్ఠేన వీరియం. **ఆతాపినో**తి సమ్మప్పధానవీరియవతో. **ఝాయతో**తి ఆరమ్మణూపనిజ్ఝానేన లక్ఖణూపనిజ్ఝానేన ఝాయన్తస్స. **బ్రాహ్మణస్సా**తి బాహితపాపస్స ఖీణాసవస్స. **అథస్స కఙ్ఖా వపయన్తి సబ్బా**తి అథస్స ఏవం పాతుభూతధమ్మస్స యా ఏతా "కో ను ఖో, భన్తే, ఫుసతీతి. నో కల్లో పఞ్హోతి భగవా అవోచా"తిఆదినా (సం॰ ని॰ ౨.౧౨) నయేన, "కతమం ను ఖో, భన్తే, జరామరణం, కస్స చ పనిదం జరామరణన్తి. నో కల్లో పఞ్హోతి భగవా అవోచా"తిఆదినా (సం॰ ని॰ ౨.౩౫) నయేన పచ్చయాకారే కఙ్ఖా వుత్తా, యా చ పచ్చయాకారస్సేవ అప్పటివిద్ధత్తా "అహోసిం ను ఖో అహం అతీతమద్ధాన"న్తిఆదినా (మ॰ ని॰ ౧.౧౮; సం॰ ని॰ ౨.౨౦) సోళస కఙ్ఖా ఆగతా. తా సబ్బా వపయన్తి అపగచ్ఛన్తి నిరుజ్ఝన్తి. కస్మా? **యతో పజానాతి సహేతుధమ్మం,** యస్మా అవిజ్జాదికేన హేతునా సహేతుకం ఇమం సఙ్ఖారాదికం కేవలం దుక్ఖక్ఖన్ధధమ్మం పజానాతి అఞ్ఞాసి పటివిజ్ఝీతి.

కదా పనస్స బోధిపక్ఖియధమ్మా చతుసచ్చధమ్మా వా పాతుభవన్తి ఉప్పజ్జన్తి పకాసేన్తి వా? విపస్సనామగ్గఞాణేసు . తత్థ విపస్సనాఞాణసమ్పయుత్తా సతిఆదయో విపస్సనాఞాణఞ్చ యథారహం అత్తనో విసయేసు తదఙ్గప్పహానవసేన సుభసఞ్ఞాదికే పజహన్తా కాయానుపస్సనాదివసేన విసుం విసుం ఉప్పజ్జన్తి, మగ్గక్ఖణే పన తే నిబ్బానమాలమ్బిత్వా సముచ్ఛేదవసేన పటిపక్ఖే పజహన్తా చతూసుపి అరియసచ్చేసు అసమ్మోహప్పటివేధసాధనవసేన సకిదేవ ఉప్పజ్జన్తి. ఏవం తావేత్థ బోధిపక్ఖియధమ్మానం ఉప్పజ్జనట్ఠేన పాతుభావో వేదితబ్బో.

అరియసచ్చధమ్మానం పన లోకియానం విపస్సనాక్ఖణే విపస్సనాయ ఆరమ్మణకరణవసేన, లోకుత్తరానం తదధిముత్తతావసేన, మగ్గక్ఖణే నిరోధసచ్చస్స ఆరమ్మణాభిసమయవసేన, సబ్బేసమ్పి కిచ్చాభిసమయవసేన పాకటభావతో పకాసనట్ఠేన పాతుభావో వేదితబ్బో.

ఇతి భగవా సతిపి సబ్బాకారేన సబ్బధమ్మానం అత్తనో ఞాణస్స పాకటభావే పటిచ్చసముప్పాదముఖేన విపస్సనాభినివేసస్స కతత్తా నిపుణగమ్భీరసుదుద్దసతాయ పచ్చయాకారస్స తం పచ్చవేక్ఖిత్వా ఉప్పన్నబలవసోమనస్సో పటిపక్ఖసముచ్ఛేదవిభావనేన సద్ధిం అత్తనో తదభిసమయానుభావదీపకమేవేత్థ ఉదానం ఉదానేసీతి.

అయమ్పి ఉదానో వుత్తో భగవతా ఇతి మే సుతన్తి అయం పాళి కేసుచియేవ పోత్థకేసు దిస్సతి. తత్థ **అయమ్పీ**తి పిసద్దో "ఇదమ్పి బుద్ధే రతనం పణీతం, అయమ్పి పారాజికో హోతీ"తిఆదీసు వియ సమ్పిణ్డనత్థో, తేన ఉపరిమం సమ్పిణ్డేతి. **వుత్తో**తి అయం వుత్తసద్దో కేసోహారణవప్పనవాపసమీకరణజీవితవుత్తిపముత్తభావపావచనభావేన పవత్తన అజ్ఝేనకథనాదీసు దిస్సతి. తథా హేస "కాపటికో మాణవో దహరో వుత్తసిరో"తిఆదీసు (మ॰ ని॰ ౨.౪౨౬) కేసోహారణే ఆగతో.

"గావో తస్స పజాయన్తి, ఖేత్తే వుత్తం విరూహతి;
వుత్తానం ఫలమస్నాతి, యో మిత్తానం న దుబ్భతీ"తి. –

ఆదీసు (జా॰ ౧.౨౨.౧౯) వప్పనే. "నో చ ఖో పటివుత్త"న్తిఆదీసు (పారా॰ ౨౮౯) అట్ఠదణ్డకాదీహి వాపసమీకరణే. "పన్నలోమో పరదత్తవుత్తో మిగభూతేన చేతసా విహరామీ"తిఆదీసు (చూళవ॰ ౩౩౨) జీవితవుత్తియం. "పణ్డుపలాసో బన్ధనా పవుత్తో అభబ్బో హరితత్తాయా"తిఆదీసు (పారా॰ ౯౨) బన్ధనతో పముత్తభావే. "గీతం వుత్తం సమీహిత"న్తిఆదీసు (దీ॰ ని॰ ౧.౨౮౫) పావచనభావేన పవత్తితే. "వుత్తో పారాయణో"తిఆదీసు అజ్ఝేనే. "వుత్తం ఖో పనేతం భగవతా 'ధమ్మదాయాదా మే, భిక్ఖవే, భవథ, మా ఆమిసదాయాదా'"తిఆదీసు (మ॰ ని॰ ౧.౩౦) కథనే. ఇధాపి కథనే ఏవ దట్ఠబ్బో, తేన అయమ్పి ఉదానో భాసితోతి అత్థో. **ఇతీ**తి ఏవం. **మే సుత**న్తి పదద్వయస్స అత్థో నిదానవణ్ణనాయం సబ్బాకారతో వుత్తోయేవ. పుబ్బే "ఏవం మే సుత"న్తి నిదానవసేన వుత్తోయేవ హి అత్థో ఇధ నిగమనవసేన "ఇతి మే సుత"న్తి పున వుత్తో. వుత్తస్సేవ హి అత్థస్స పున వచనం నిగమనన్తి. ఇతిసద్దస్స అత్థుద్ధారో **ఏవం**-సద్దేన సమానత్థతాయ "**ఏవం మే సుత**"న్తి ఏత్థ వియ, అత్థయోజనా చ **ఇతివుత్తకవణ్ణనాయ** అమ్హేహి పకాసితాయేవాతి తత్థ వుత్తనయేనేవ వేదితబ్బోతి.

పరమత్థదీపనియా ఖుద్దకనికాయట్ఠకథాయ

ఉదానసంవణ్ణనాపఠమబోధిసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౨. దుతియబోధిసుత్తవణ్ణనా

౨. దుతియే **పటిలోమ**న్తి "అవిజ్జానిరోధా సఙ్ఖారనిరోధో"తిఆదినా నయేన వుత్తో అవిజ్జాదికోయేవ పచ్చయాకారో అనుప్పాదనిరోధేన నిరుజ్ఝమానో అత్తనో కత్తబ్బకిచ్చస్స అకరణతో పటిలోమోతి వుచ్చతి. పవత్తియా వా విలోమనతో పటిలోమో, అన్తతో పన మజ్ఝతో వా పట్ఠాయ ఆదిం పాపేత్వా అవుత్తత్తా ఇతో అఞ్ఞేనత్థేనేత్థ పటిలోమతా న యుజ్జతి. పటిలోమన్తి చ "విసమం చన్దసూరియా పరివత్తన్తీ"తిఆదీసు వియ భావనపుంసకనిద్దేసో. **ఇమస్మిం అసతి ఇదం న హోతీ**తి ఇమస్మిం అవిజ్జాదికే పచ్చయే అసతి మగ్గేన పహీనే ఇదం సఙ్ఖారాదికం ఫలం న హోతి నప్పవత్తతి. **ఇమస్స నిరోధా ఇదం నిరుజ్ఝతీ**తి ఇమస్స అవిజ్జాదికస్స పచ్చయస్స నిరోధా మగ్గేన అనుప్పత్తిధమ్మతం ఆపాదితత్తా ఇదం సఙ్ఖారాదికం ఫలం నిరుజ్ఝతి, నప్పవత్తతీతి అత్థో. ఇధాపి యథా "ఇమస్మిం సతి ఇదం హోతి, ఇమస్సుప్పాదా ఇదం ఉప్పజ్జతీ"తి ఏత్థ "ఇమస్మిం సతియేవ, నాసతి, ఇమస్స ఉప్పాదా ఏవ, న నిరోధా"తి అన్తోగధనియమతా దస్సితా. ఏవం ఇమస్మిం అసతియేవ, న సతి, ఇమస్స నిరోధా ఏవ, న ఉప్పాదాతి అన్తోగధనియమతాలక్ఖణా దస్సితాతి వేదితబ్బం. సేసమేత్థ యం వత్తబ్బం, తం పఠమబోధిసుత్తవణ్ణనాయ వుత్తనయానుసారేన వేదితబ్బం.

ఏవం యథా భగవా పటిలోమపటిచ్చసముప్పాదం మనసి అకాసి, తం సఙ్ఖేపేన దస్సేత్వా ఇదాని విత్థారేన దస్సేతుం **''అవిజ్జానిరోధా సఙ్ఖారనిరోధో''**తిఆది వుత్తం. తత్థ **అవిజ్జానిరోధా**తి అరియమగ్గేన అవిజ్జాయ అనవసేసనిరోధా, అనుసయప్పహానవసేన అగ్గమగ్గేన అవిజ్జాయ అచ్చన్తసముగ్ఘాటతోతి అత్థో. యదిపి హేట్ఠిమమగ్గేహి పహీయమానా అవిజ్జా అచ్చన్తసముగ్ఘాటవసేనేవ పహీయతి, తథాపి న అనవసేసతో పహీయతి. అపాయగామినియా హి అవిజ్జా పఠమమగ్గేన పహీయతి. తథా సకిదేవ ఇమస్మిం లోకే సబ్బత్థ చ అనరియభూమియం ఉపపత్తిపచ్చయభూతా అవిజ్జా యథాక్కమం దుతియతతియమగ్గేహి పహీయతి, న ఇతరాతి. అరహత్తమగ్గేనేవ హి సా అనవసేసం పహీయతీతి. **సఙ్ఖారనిరోధో**తి సఙ్ఖారానం అనుప్పాదనిరోధో హోతి. ఏవం నిరుద్ధానం పన సఙ్ఖారానం నిరోధా విఞ్ఞాణం, విఞ్ఞాణాదీనఞ్చ నిరోధా నామరూపాదీని నిరుద్ధాని ఏవ హోన్తీతి దస్సేతుం **''సఙ్ఖారనిరోధా విఞ్ఞాణనిరోధో''**తిఆదిం వత్వా **''ఏవమేతస్స కేవలస్స దుక్ఖక్ఖన్ధస్స నిరోధో హోతీ''**తి వుత్తం. తత్థ యం వత్తబ్బం, తం హేట్ఠా వుత్తనయమేవ.

అపిచేత్థ కిఞ్చాపి "అవిజ్జానిరోధా సఙ్ఖారనిరోధో, సఙ్ఖారనిరోధా విఞ్ఞాణనిరోధో"తి ఏత్తావతాపి సకలస్స దుక్ఖక్ఖన్ధస్స అనవసేసతో నిరోధో వుత్తో హోతి, తథాపి యథా అనులోమే యస్స యస్స పచ్చయధమ్మస్స అత్థితాయ యో యో పచ్చయుప్పన్నధమ్మో న నిరుజ్ఝతి పవత్తతి ఏవాతి ఇమస్స అత్థస్స దస్సనత్థం "అవిజ్జాపచ్చయా సఙ్ఖారా...పే.... సముదయో హోతీ"తి వుత్తం. ఏవం తప్పటిపక్ఖతో తస్స తస్స పచ్చయధమ్మస్స అభావే సో సో పచ్చయుప్పన్నధమ్మో నిరుజ్ఝతి నప్పవత్తతీతి దస్సనత్థం ఇధ **''అవిజ్జానిరోధా సఙ్ఖారనిరోధో, సఙ్ఖారనిరోధా విఞ్ఞాణనిరోధో...పే.... దుక్ఖక్ఖన్ధస్స నిరోధో హోతీ''**తి వుత్తం, న పన అనులోమే వియ కాలత్తయపరియాపన్నస్స దుక్ఖక్ఖన్ధస్స నిరోధదస్సనత్థం. అనాగతస్సేవ హి అరియమగ్గభావనాయ అసతి ఉప్పజ్జనారహస్స దుక్ఖక్ఖన్ధస్స అరియమగ్గభావనాయ నిరోధో ఇచ్ఛితోతి అయమ్పి విసేసో వేదితబ్బో.

ఏతమత్థం విదిత్వాతి య్వాయం "అవిజ్జానిరోధాదివసేన సఙ్ఖారాదికస్స దుక్ఖక్ఖన్ధస్స నిరోధో హోతీ"తి వుత్తో, సబ్బాకారేన ఏతమత్థం విదిత్వా. **ఇమం ఉదానం ఉదానేసీ**తి ఇమస్మిం అత్థే విదితే "అవిజ్జానిరోధా సఙ్ఖారనిరోధో"తి ఏవం పకాసితస్స అవిజ్జాదీనం పచ్చయానం ఖయస్స అవబోధానుభావదీపకం ఉదానం ఉదానేసీతి అత్థో.

తత్రాయం సఙ్ఖేపత్థో – యస్మా అవిజ్జాదీనం **పచ్చయానం** అనుప్పాదనిరోధసఙ్ఖాతం **ఖయం అవేది** అఞ్ఞాసి పటివిజ్ఝి, తస్మా ఏతస్స వుత్తనయేన **ఆతాపినో ఝాయతో బ్రాహ్మణస్స** వుత్తప్పకారా బోధిపక్ఖియధమ్మా చతుసచ్చధమ్మా వా **పాతుభవన్తి** ఉప్పజ్జన్తి పకాసేన్తి వా. అథ యా పచ్చయనిరోధస్స సమ్మా అవిదితత్తా ఉప్పజ్జేయ్యుం పుబ్బే వుత్తప్పభేదా **కఙ్ఖా,** తా సబ్బాపి **వపయన్తి** నిరుజ్ఝన్తీతి. సేసం హేట్ఠా వుత్తనయమేవ.

దుతియబోధిసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౩. తతియబోధిసుత్తవణ్ణనా

౩. తతియే **అనులోమపటిలోమ**న్తి అనులోమఞ్చ పటిలోమఞ్చ, యథావుత్తఅనులోమవసేన చేవ పటిలోమవసేన చాతి అత్థో. నను చ పుబ్బేపి అనులోమవసేన పటిలోమవసేన చ పటిచ్చసముప్పాదే మనసికారప్పవత్తి సుత్తద్వయే వుత్తా, ఇధ కస్మా పునపి తదుభయవసేన మనసికారప్పవత్తి వుచ్చతీతి? తదుభయవసేన తతియవారం తత్థ మనసికారస్స పవత్తితత్తా. కథం పన తదుభయవసేన మనసికారో పవత్తితో? న హి సక్కా అపుబ్బం అచరిమం అనులోమపటిలోమం పటిచ్చసముప్పాదస్స మనసికారం పవత్తేతున్తి? న ఖో పనేతం ఏవం దట్ఠబ్బం "తదుభయం ఏకజ్ఝం మనసాకాసీ"తి, అథ ఖో వారేన. భగవా హి పఠమం అనులోమవసేన పటిచ్చసముప్పాదం మనసి కరిత్వా తదనురూపం పఠమం ఉదానం ఉదానేసి. దుతియమ్పి పటిలోమవసేన తం మనసి కరిత్వా తదనురూపమేవ ఉదానం ఉదానేసి. తతియవారే పన కాలేన అనులోమం కాలేన పటిలోమం మనసికరణవసేన అనులోమపటిలోమం మనసి అకాసి. తేన వుత్తం – "అనులోమపటిలోమన్తి అనులోమఞ్చ పటిలోమఞ్చ, యథావుత్తఅనులోమవసేన చేవ పటిలోమవసేన చా"తి. ఇమినా మనసికారస్స పగుణబలవభావో చ వసీభావో చ పకాసితో హోతి. ఏత్థ చ "అనులోమం మనసి కరిస్సామి, పటిలోమం మనసి కరిస్సామి, అనులోమపటిలోమం మనసి కరిస్సామీ"తి ఏవం పవత్తానం పుబ్బాభోగానం వసేన నేసం విభాగో వేదితబ్బో.

తత్థ **అవిజ్జాయ త్వేవాతి** అవిజ్జాయ తు ఏవ. **అసేసవిరాగనిరోధాతి** విరాగసఙ్ఖాతేన మగ్గేన అసేసనిరోధా, అగ్గమగ్గేన అనవసేసఅనుప్పాదప్పహానాతి అత్థో. **సఙ్ఖారనిరోధోతి** సబ్బేసం సఙ్ఖారానం అనవసేసం అనుప్పాదనిరోధో. హేట్ఠిమేన హి మగ్గత్తయేన కేచి సఙ్ఖారా నిరుజ్ఝన్తి, కేచి న నిరుజ్ఝన్తి అవిజ్జాయ సావసేసనిరోధా. అగ్గమగ్గేన పనస్సా అనవసేసనిరోధా న కేచి సఙ్ఖారా న నిరుజ్ఝన్తీతి.

ఏతమత్థం విదిత్వాతి య్వాయం అవిజ్జాదివసేన సఙ్ఖారాదికస్స దుక్ఖక్ఖన్ధస్స సముదయో నిరోధో చ అవిజ్జాదీనం సముదయా నిరోధా చ హోతీతి వుత్తో, సబ్బాకారేన ఏతమత్థం విదిత్వా. **ఇమం ఉదానం ఉదానేసీతి** ఇదం యేన మగ్గేన యో దుక్ఖక్ఖన్ధస్స సముదయనిరోధసఙ్ఖాతో అత్థో కిచ్చవసేన ఆరమ్మణకిరియాయ చ విదితో, తస్స అరియమగ్గస్స ఆనుభావదీపకం వుత్తప్పకారం ఉదానం ఉదానేసీతి అత్థో.

తత్రాయం సఙ్ఖేపత్థో – **యదా హవే పాతుభవన్తి ధమ్మా ఆతాపినో ఝాయతో బ్రాహ్మణస్స**, తదా సో బ్రాహ్మణో తేహి ఉప్పన్నేహి బోధిపక్ఖియధమ్మేహి యస్స వా అరియమగ్గస్స చతుసచ్చధమ్మా పాతుభూతా , తేన అరియమగ్గేన **విధూపయం తిట్ఠతి మారసేనం,** "కామా తే పఠమా సేనా"తిఆదినా (సు॰ ని॰ ౪౩౮; మహాని॰ ౨౮; చూళని॰

నన్దమాణవపుచ్ఛానిద్దేస ౪౭) నయేన వుత్తప్పకారం మారసేనం విధూపయన్తో విధమేన్తో విద్ధంసేన్తో తిట్ఠతి. కథం? **సూరియోవ ఓభాసయమన్తలిక్ఖం,** యథా సూరియో అబ్భుగ్గతో అత్తనో పభాయ అన్తలిక్ఖం ఓభాసేన్తోవ అన్ధకారం విధమేన్తో తిట్ఠతి, ఏవం సోపి ఖీణాసవబ్రాహ్మణో తేహి ధమ్మేహి తేన వా అరియమగ్గేన సచ్చాని పటివిజ్ఝన్తోవ మారసేనం విధూపయన్తో తిట్ఠతీతి.

ఏవం భగవతా పఠమం పచ్చయాకారపజాననస్స, దుతియం పచ్చయక్ఖయాధిగమస్స, తతియం అరియమగ్గస్స ఆనుభావప్పకాసనాని ఇమాని తీణి ఉదానాని తీసు యామేసు భాసితాని. కతరాయ రత్తియా? అభిసమ్బోధితో సత్తమాయ రత్తియా. భగవా హి విసాఖపుణ్ణమాయ రత్తియా పఠమయామే పుబ్బేనివాసం అనుస్సరిత్వా మజ్ఝిమయామే దిబ్బచక్ఖుం విసోధేత్వా పచ్ఛిమయామే పటిచ్చసముప్పాదే ఞాణం ఓతారేత్వా నానానయేహి తేభూమకసఙ్ఖారే సమ్మసిత్వా "ఇదాని అరుణో ఉగ్గమిస్సతీ"తి సమ్మాసమ్బోధిం పాపుణి, సబ్బఞ్ఞుతప్పత్తిసమనన్తరమేవ చ అరుణో ఉగ్గచ్ఛీతి. తతో తేనేవ పల్లఙ్కేన బోధిరుక్ఖమూలే సత్తాహం వీతినామేన్తో సమ్పత్తాయ పాటిపదరత్తియా తీసు యామేసు వుత్తనయేన పటిచ్చసముప్పాదం మనసి కరిత్వా యథాక్కమం ఇమాని ఉదానాని ఉదానేసి.

ఖన్ధకే పన తీసుపి వారేసు "పటిచ్చసముప్పాదం అనులోమపటిలోమం మనసాకాసీ"తి (మహావ॰ ౧) ఆగతత్తా ఖన్ధకట్ఠకథాయం "తీసుపి యామేసు ఏవం మనసి కత్వా పఠమం ఉదానం పచ్చయాకారపచ్చవేక్ఖణవసేన, దుతియం నిబ్బానపచ్చవేక్ఖణవసేన, తతియం మగ్గపచ్చవేక్ఖణవసేనాతి ఏవం ఇమాని భగవా ఉదానాని ఉదానేసీ"తి వుత్తం, తమ్పి న విరుజ్ఝతి. భగవా హి ఠపేత్వా రతనఘరసత్తాహం సేసేసు ఛసు సత్తాహేసు అన్తరన్తరా ధమ్మం పచ్చవేక్ఖిత్వా యేభుయ్యేన విముత్తిసుఖపటిసంవేదీ విహాసి, రతనఘరసత్తాహే పన అభిధమ్మపరిచయవసేనేవ విహాసీతి.

తతియబోధిసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౪. హుంహుఙ్కసుత్తవణ్ణనా

౪. చతుత్థే **అజపాలనిగ్రోధే**తి తస్స కిర ఛాయాయం అజపాలా గన్త్వా నిసీదన్తి, తేనస్స "అజపాలనిగ్రోధో"త్వేవ నామం ఉదపాది. కేచి పన "యస్మా తత్థ వేదే సజ్ఝాయితుం అసమత్థా మహల్లకబ్రాహ్మణా పాకారపరిక్ఖేపయుత్తాని నివేసనాని కత్వా సబ్బే వసింసు, తస్మా **అజపాలనిగ్రోధో**తి నామం జాత"న్తి వదన్తి. తత్రాయం వచనత్థో – న జపన్తీతి అజపా, మన్తానం అనజ్ఝాయకాతి అత్థో, అజపా లన్తి ఆదియన్తి నివాసం ఏత్థాతి అజపాలోతి. యస్మా వా మజ్ఝన్హికే సమయే అన్తో పవిట్ఠే అజే అత్తనో ఛాయాయ పాలేతి రక్ఖతి, తస్మా 'అజపాలో'తిస్స నామం రూళ్హన్తి అపరే. సబ్బథాపి నామమేతం తస్స రుక్ఖస్స, తస్స సమీపే. సమీపత్థే హి ఏతం భుమ్మం "అజపాలనిగ్రోధే"తి.

విముత్తిసుఖపటిసంవేదీతి తత్రపి ధమ్మం విచినన్తో విముత్తిసుఖఞ్చ పటిసంవేదేన్తో నిసీది. బోధిరుక్ఖతో పురత్థిమదిసాభాగే ఏస రుక్ఖో హోతి. **సత్తాహ**న్తి చ ఇదం న పల్లఙ్కసత్తాహతో అనన్తరసత్తాహం. భగవా హి పల్లఙ్కసత్తాహతో అపరానిపి తీణి సత్తాహాని బోధిసమీపేయేవ వీతినామేసి.

తత్రాయం అనుపుబ్బికథా – భగవతి కిర సమ్మాసమ్బోధిం పత్వా సత్తాహం ఏకపల్లఙ్కేన నిసిన్నే "న భగవా వుట్ఠాతి, కిన్ను ఖో అఞ్ఞేపి బుద్ధత్తకరా ధమ్మా అత్థీ"తి ఏకచ్చానం దేవతానం కఙ్ఖా ఉదపాది. అథ భగవా అట్ఠమే దివసే సమాపత్తితో

వుట్ఠాయ దేవతానం కఙ్ఖం ఇత్వా కఙ్ఖావిధమనత్థం ఆకాసే ఉప్పతిత్వా యమకపాటిహారియం దస్సేత్వా తాసం కఙ్ఖం విధమేత్వా పల్లఙ్కతో ఈసకం పాచీననిస్సితే ఉత్తరదిసాభాగే ఠత్వా చత్తారి అసఙ్ఖ్యేయ్యాని కప్పసతసహస్సఞ్చ ఉపచితానం పారమీనం బలాధిగమట్ఠానం పల్లఙ్కం బోధిరుక్ఖఞ్చ అనిమిసేహి చక్ఖూహి ఓలోకయమానో సత్తాహం వీతినామేసి, తం ఠానం **అనిమిసచేతియం** నామ జాతం. అథ పల్లఙ్కస్స చ ఠితట్ఠానస్స చ అన్తరా పురత్థిమతో చ పచ్ఛిమతో చ ఆయతే రతనచఙ్కమే చఙ్కమన్తో సత్తాహం వీతినామేసి, తం **రతనచఙ్కమచేతియం** నామ జాతం. తతో పచ్ఛిమదిసాభాగే దేవతా రతనఘరం మాపయింసు , తత్థ పల్లఙ్కేన నిసీదిత్వా అభిధమ్మపిటకం విసేసతో అనన్తనయం సమన్తపట్ఠానం విచినన్తో సత్తాహం వీతినామేసి, తం ఠానం **రతనఘరచేతియం** నామ జాతం. ఏవం బోధిసమీపేయేవ చత్తారి సత్తాహాని వీతినామేత్వా పఞ్చమే సత్తాహే బోధిరుక్ఖతో అజపాలనిగ్రోధం ఉపసఙ్కమిత్వా తస్స మూలే పల్లఙ్కేన నిసీది.

తమ్హా సమాధిమ్హా వుట్ఠాసీతి తతో ఫలసమాపత్తిసమాధితో యథాకాలపరిచ్ఛేదం వుట్ఠహి, వుట్ఠహిత్వా చ పన తత్థ ఏవం నిసిన్నే భగవతి ఏకో బ్రాహ్మణో తం గన్త్వా పఞ్హం పుచ్ఛి. తేన వుత్తం ‘‘**అథ ఖో అఞ్ఞతరో**’’తిఆది. తత్థ **అఞ్ఞతరో**తి నామగోత్తవసేన అనభిఞ్ఞాతో అపాకటో ఏకో. **హుంహుఙ్కజాతికో**తి సో కిర దిట్ఠమఙ్గలికో మానథద్ధో మానవసేన కోధవసేన చ సబ్బం అవోక్ఖజాతికం పస్సిత్వా జిగుచ్ఛన్తో ‘‘హుంహు’’న్తి కరోన్తో విచరతి, తస్మా ‘‘హుంహుఙ్కజాతికో’’తి వుచ్చతి, ‘‘హుహుక్కజాతికో’’తిపి పాఠో. **బ్రాహ్మణో**తి జాతియా బ్రాహ్మణో.

యేన భగవాతి యస్సం దిసాయం భగవా నిసిన్నో. భుమ్మత్థే హి ఏతం కరణవచనం . యేన వా దిసాభాగేన భగవా ఉపసఙ్కమితబ్బో, తేన దిసాభాగేన ఉపసఙ్కమి. అథ వా **యేనా**తి హేతుఅత్థే కరణవచనం, యేన కారణేన భగవా దేవమనుస్సేహి ఉపసఙ్కమితబ్బో, తేన కారణేన ఉపసఙ్కమీతి అత్థో. కేన చ కారణేన భగవా ఉపసఙ్కమితబ్బో? నానప్పకారరోగదుక్ఖాభిపీళితత్తా ఆతురకాయేహి మహాజనేహి మహానుభావో భిసక్కో వియ రోగతికిచ్ఛనత్థం, నానావిధకిలేసబ్యాధిపీళితత్తా ఆతురచిత్తేహి దేవమనుస్సేహి కిలేసబ్యాధితికిచ్ఛనత్థం ధమ్మస్సవనపఞ్హాపుచ్ఛనాదికారణేహి భగవా ఉపసఙ్కమితబ్బో. తేన అయమ్పి బ్రాహ్మణో అత్తనో కఙ్ఖం ఛిన్దితుకామో ఉపసఙ్కమి.

ఉపసఙ్కమిత్వాతి ఉపసఙ్కమనపరియోసానదీపనం. అథ వా యం ఠానం ఉపసఙ్కమి, తతోపి భగవతో సమీపభూతం ఆసన్నతరం ఠానం ఉపగన్త్వాతి అత్థో. **సమ్మోదీ**తి సమం సమ్మా వా మోది, భగవా చానేన, సోపి భగవతా ‘‘కచ్చి భోతో ఖమనీయం కచ్చి యాపనీయ’’న్తిఆదినా పటిసన్థారకరణవసేన సమప్పవత్తమోదో అహోసి. **సమ్మోదనీయన్తి** సమ్మోదనారహం సమ్మోదజననయోగ్గం. **కథన్తి** కథాసల్లాపం. **సారణీయన్తి** సరితబ్బయుత్తం సాధుజనేహి పవత్తేతబ్బం, కాలన్తరే వా చిన్తేతబ్బం. **వీతిసారేత్వా**తి నిట్ఠాపేత్వా. **ఏకమన్తన్తి** భావనపుంసకనిద్దేసో. ఏకస్మిం ఠానే, అతిసమ్ముఖాదికే ఛ నిసజ్జదోసే వజ్జేత్వా ఏకస్మిం పదేసేతి అత్థో. **ఏతదవోచా**తి ఏతం ఇదాని వత్తబ్బం ‘‘కిత్తావతా ను ఖో’’తిఆదివచనం అవోచ.

తత్థ **కిత్తావతా**తి కిత్తకేన పమాణేన. **నూ**తి సంసయత్థే నిపాతో. **ఖో**తి పదపూరణే. **భో**తి బ్రాహ్మణానం జాతిసముదాగతం ఆలపనం. తథా హి వుత్తం – ‘‘భోవాది నామ సో హోతి, సచే హోతి సకిఞ్చనో’’తి (మ॰ ని॰ ౨.౪౫౭; ధ॰ ప॰ ౩౯౬). **గోతమా**తి భగవన్తం గోత్తేన ఆలపతి. కథం పనాయం బ్రాహ్మణో సమ్పతిసమాగతో భగవతో గోత్తం జానాతీతి? నాయం సమ్పతిసమాగతో, ఛబ్బస్సాని పధానకరణకాలే ఉపట్ఠహన్తేహి పఞ్చవగ్గియేహి సద్ధిం చరమానోపి, అపరభాగే తం వతం ఛడ్డేత్వా ఉరువేలాయం సేననిగమే ఏకో అదుతియో హుత్వా పిణ్డాయ చరమానోపి తేన బ్రాహ్మణేన దిట్ఠపుబ్బో చేవ సల్లపితపుబ్బో చ. తేన సో పుబ్బే పఞ్చవగ్గియేహి గయ్హమానం భగవతో గోత్తం అనుస్సరన్తో, ‘‘భో గోతమా’’తి భగవన్తం

గోత్తేన ఆలపతి. యతో పట్ఠాయ వా భగవా మహాభినిక్ఖమనం నిక్ఖమన్తో అనోమనదీతీరే పబ్బజితో, తతో పభుతి “సమణో గోతమో”తి చన్దో వియ సూరియో వియ చ పాకటో పఞ్ఞాతో, న తస్స గోత్తజాననే కారణం గవేసితబ్బం.

బ్రాహ్మణకరణాతి బ్రాహ్మణం కరోన్తీతి బ్రాహ్మణకరణా, బ్రాహ్మణభావకరాతి అత్థో. ఏత్థ చ **కిత్తావతా**తి ఏతేన యేహి ధమ్మేహి బ్రాహ్మణో హోతి, తేసం ధమ్మానం పరిమాణం పుచ్ఛతి. **కతమే చ పనా**తి ఇమినా తేసం సరూపం పుచ్ఛతి.

ఏతమత్థం విదిత్వాతి ఏతం తేన పుట్ఠస్స పఞ్హస్స సిఖాపత్తం అత్థం విదిత్వా తాయం వేలాయం ఇమం ఉదానం ఉదానేసి, న పన తస్స బ్రాహ్మణస్స ధమ్మం దేసేసి. కస్మా? ధమ్మదేసనాయ అభాజనభావతో. తథా హి తస్స బ్రాహ్మణస్స ఇమం గాథం సుత్వా న సచ్చాభిసమయో అహోసి. యథా చ ఇమస్స, ఏవం ఉపకస్స ఆజీవకస్స బుద్ధగుణప్పకాసనం. ధమ్మచక్కప్పవత్తనతో హి పుబ్బభాగే భగవతా భాసితం పరేసం సుణన్తానమ్పి తపుస్సభల్లికానం సరణదానం వియ వాసనాభాగియమేవ జాతం, న సేక్ఖభాగియం, న నిబ్బేధభాగియం. ఏసా హి ధమ్మతాతి.

తత్థ **యో బ్రాహ్మణో**తి యో బాహితపాపధమ్మతాయ బ్రాహ్మణో, న దిట్ఠమఙ్గలికతాయ హుంహుఙ్కారకసావాదిపాపధమ్మయుత్తో హుత్వా కేవలం జాతిమత్తకేన బ్రహ్మఞ్ఞం పటిజానాతి. సో బ్రాహ్మణో బాహితపాపధమ్మత్తా హుంహుఙ్కారప్పహానేన **నిహుంహుఙ్కో**, రాగాదికసావాభావేన **నిక్కసావో**, భావనానుయోగయుత్తచిత్తతాయ **యతత్తో**, సీలసంయమేన వా సంయతచిత్తతాయ **యతత్తో**, చతుమగ్గఞాణసఙ్ఖాతేహి వేదేహి అన్తం సఙ్ఖారపరియోసానం నిబ్బానం, వేదానం వా అన్తం గతత్తా **వేదన్తగూ**. మగ్గబ్రహ్మచరియస్స వుసితత్తా **వుసితబ్రహ్మచరియో, ధమ్మేన సో బ్రహ్మవాదం వదేయ్య** “బ్రాహ్మణో అహ”న్తి ఏతం వాదం ధమ్మేన ఞాయేన వదేయ్య. **యస్స** సకలలోకసన్నివాసేపి **కుహిఞ్చి** ఏకారమ్మణేపి రాగుస్సదో, దోసుస్సదో, మోహుస్సదో, మానుస్సదో, దిట్ఠుస్సదోతి ఇమే **ఉస్సదా నత్థి**, అనవసేసం పహీనాతి అత్థో.

చతుత్థసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౫. బ్రాహ్మణసుత్తవణ్ణనా

౫. పఞ్చమే **సావత్థియ**న్తి ఏవంనామకే నగరే. తఞ్హి సవత్థస్స నామ ఇసినో నివాసట్ఠానే మాపితత్తా సావత్థీతి వుచ్చతి, యథా కాకన్దీ, మాకన్దీతి. ఏవం తావ అక్ఖరచిన్తకా. అట్ఠకథాచరియా పన భణన్తి – యంకిఞ్చి మనుస్సానం ఉపభోగపరిభోగం సబ్బమేత్థ అత్థీతి సావత్థి. సత్థసమాయోగే చ కిమేత్థ భణ్డమత్థీతి పుచ్ఛితే సబ్బమత్థీతిపి వచనం ఉపాదాయ సావత్థీతి.

> “సబ్బదా సబ్బూపకరణం, సావత్థియం సమోహితం;
>
> తస్మా సబ్బముపాదాయ, **సావత్థీ**తి పవుచ్చతీ”తి. (మ॰ ని॰ అట్ఠ॰ ౧.౧౪);

తస్సం **సావత్థియం,** సమీపత్థే చేతం భుమ్మవచనం. **జేతవనే**తి అత్తనో పచ్చత్థికే జినాతీతి **జేతో,** రఞ్ఞా వా పచ్చత్థికజనే జితే జాతోతి జేతో, మఙ్గలకమ్యతాయ వా తస్స ఏవం నామమేవ కతన్తి జేతో. వనయతీతి **వనం,** అత్తనో సమ్పత్తియా సత్తానం అత్తని భత్తిం కరోతి ఉప్పాదేతీతి అత్థో. వనుకే ఇతి వా **వనం,** నానావిధకుసుమగన్ధసమ్మోదమత్తకోకిలాదివిహఙ్గవిరుతాలాపేహి మన్దమారుతచలితరుక్ఖసాఖాపల్లవహత్థేహి చ “ఏథ మం

పరిభుఞ్జథా”తి పాణినో యాచతి వియాతి అత్థో. జేతస్స వనం **జేతవనం**. తఞ్హి జేతేన కుమారేన రోపితం సంవద్ధితం పరిపాలితం. సోవ తస్స సామీ అహోసి, తస్మా జేతవనన్తి వుచ్చతి, తస్మిం **జేతవనే**.

అనాథపిణ్డికస్స ఆరామేతి మాతాపితూహి గహితనామవసేన సుదత్తో నామ సో మహాసేట్ఠి, సబ్బకామసమిద్ధితాయ పన విగతమలమచ్ఛేరతాయ కరుణాదిగుణసమఙ్గితాయ చ నిచ్చకాలం అనాథానం పిణ్డం దేతి, తస్మా అనాథపిణ్డికోతి వుచ్చతి. ఆరమన్తి ఏత్థ పాణినో విసేసేన పబ్బజితాతి **ఆరామో**, పుప్ఫఫలాదిసోభాయ నాతిదూరనాచ్చాసన్నతాదిపఞ్చవిధసేనాసనఙ్గసమ్పత్తియా చ తతో తతో ఆగమ్మ రమన్తి అభిరమన్తి అనుక్కణ్ఠితా హుత్వా వసన్తీతి అత్థో. వుత్తప్పకారాయ వా సమ్పత్తియా తత్థ తత్థ గతేపి అత్తనో అబ్భన్తరంయేవ ఆనేత్వా రమేతీతి **ఆరామో**. సో హి అనాథపిణ్డికేన గహపతినా జేతస్స రాజకుమారస్స హత్థతో అట్ఠారసహి హిరఞ్ఞకోటీహి కోటిసన్థారేన కిణిత్వా అట్ఠారసహి హిరఞ్ఞకోటీహి సేనాసనాని కారాపేత్వా అట్ఠారసహి హిరఞ్ఞకోటీహి విహారమహం నిట్ఠాపేత్వా ఏవం చతుపఞ్ఞాసహిరఞ్ఞకోటిపరిచ్చాగేన బుద్ధప్పముఖస్స సఙ్ఘస్స నియ్యాతితో, తస్మా “అనాథపిణ్డికస్స ఆరామో”తి వుచ్చతి. తస్మిం **అనాథపిణ్డికస్స ఆరామే**.

ఏత్థ చ “జేతవనే”తి వచనం పురిమసామిపరికిత్తనం, “అనాథపిణ్డికస్స ఆరామే”తి పచ్ఛిమసామిపరికిత్తనం. ఉభయమ్పి ద్విన్నం పరిచ్చాగవిసేసపరిదీపనేన పుఞ్ఞకామానం ఆయతిం దిట్ఠానుగతిఆపజ్జనత్థం. తత్థ హి ద్వారకోట్ఠకపాసాదకరణవసేన భూమివిక్కయలద్ధా అట్ఠారస హిరఞ్ఞకోటియో అనేకకోటిఅగ్ఘనకా రుక్ఖా చ జేతస్స పరిచ్చాగో, చతుపఞ్ఞాస కోటియో అనాథపిణ్డికస్స. ఇతి తేసం పరిచ్చాగపరికిత్తనేన “ఏవం పుఞ్ఞకామా పుఞ్ఞాని కరోన్తీ”తి దస్సేన్తో ధమ్మభణ్డాగారికో అఞ్ఞేపి పుఞ్ఞకామే తేసం దిట్ఠానుగతిఆపజ్జనే నియోజేతీతి.

తత్థ సియా – యది తావ భగవా సావత్థియం విహరతి, “జేతవనే”తి న వత్తబ్బం. అథ జేతవనే విహరతి, “సావత్థియ”న్తి న వత్తబ్బం. న హి సక్కా ఉభయత్థ ఏకం సమయం విహరితున్తి. న ఖో పనేతం ఏవం దట్ఠబ్బం, నను అవోచుమ్హా “సమీపత్థే ఏతం భుమ్మవచన”న్తి. తస్మా యదిదం సావత్థియా సమీపే జేతవనం, తత్థ విహరన్తో “సావత్థియం విహరతి జేతవనే”తి వుత్తో. గోచరగామనిదస్సనత్థం హిస్స సావత్థివచనం, పబ్బజితానురూపనివాసట్ఠానదస్సనత్థం సేసవచనన్తి.

ఆయస్మా చ సారిపుత్తోతిఆదీసు **ఆయస్మా**తి పియవచనం. చసద్దో సముచ్చయత్థో. రూపసారియా నామ బ్రాహ్మణియా పుత్తోతి **సారిపుత్తో. మహామోగ్గల్లానో**తి పూజావచనం. గుణవిసేసేహి మహన్తో మోగ్గల్లానోతి హి మహామోగ్గల్లానో. **రేవతో**తి ఖదిరవనికరేవతో, న కఙ్ఖారేవతో. ఏకస్మిఞ్హి దివసే భగవా రత్తసాణిపరిక్ఖిత్తో వియ సువణ్ణయూపో, పవాళధజపరివారితో వియ సువణ్ణపబ్బతో, నవుతిహంససహస్సపరివారితో వియ ధతరట్ఠో హంసరాజా, సత్తరతనసముజ్జలాయ చతురఙ్గినియా సేనాయ పరివారితో వియ చక్కవత్తి రాజా, మహాభిక్ఖుసఙ్ఘపరివుతో గగనమజ్ఝే చన్దం ఉట్ఠాపేన్తో వియ చతున్నం పరిసానం మజ్ఝే ధమ్మం దేసేన్తో నిసిన్నో హోతి. తస్మిం సమయే ఇమే అగ్గసావకా మహాసావకా చ భగవతో పాదే వన్దనత్థాయ ఉపసఙ్కమింసు.

భిక్ఖూ ఆమన్తేసీతి అత్తానం పరివారేత్వా నిసిన్నభిక్ఖూ తే ఆగచ్ఛన్తే దస్సేత్వా అభాసి. భగవా హి తే ఆయస్మన్తే సీలసమాధిపఞ్ఞాదిగుణసమ్పన్నే పరమేన ఉపసమేన సమన్నాగతే పరమాయ ఆకప్పసమ్పత్తియా యుత్తే ఉపసఙ్కమన్తే

పస్సిత్వా పసన్నమానసో తేసం గుణవిసేసపరికిత్తనత్థం భిక్ఖూ ఆమన్తేసి “**ఏతే, భిక్ఖవే, బ్రాహ్మణా ఆగచ్ఛన్తి, ఏతే, భిక్ఖవే, బ్రాహ్మణా ఆగచ్ఛన్తీ**”తి. పసాదవసేన ఏతం ఆమేడితం, పసంసావసేనాతిపి వత్తుం యుత్తం. **ఏవం వుత్తే**తి ఏవం భగవతా తే ఆయస్మన్తే “బ్రాహ్మణా”తి వుత్తే. **అఞ్ఞతరో**తి నామగోత్తేన అపాకటో, తస్సం పరిసాయం నిసిన్నో ఏకో భిక్ఖు. **బ్రాహ్మణజాతికో**తి బ్రాహ్మణకులే జాతో. సో హి ఉళారభోగా బ్రాహ్మణమహాసాలకులా పబ్బజితో. తస్స కిర ఏవం అహోసి “ఇమే లోకియా ఉభతోసుజాతియా బ్రాహ్మణసిక్ఖానిప్ఫత్తియా చ బ్రాహ్మణో హోతి, న అఞ్ఞథాతి వదన్తి, భగవా చ ఏతే ఆయస్మన్తే బ్రాహ్మణాతి వదతి, హన్దాహం భగవన్తం బ్రాహ్మణలక్ఖణం పుచ్ఛేయ్య”న్తి ఏతదత్థమేవ హి భగవా తదా తే థేరే “బ్రాహ్మణా”తి అభాసి. బ్రహ్మం అణతీతి బ్రాహ్మణోతి హి జాతిబ్రాహ్మణానం నిబ్బచనం. అరియా పన బాహితపాపతాయ బ్రాహ్మణా. వుత్తఞ్హేతం – “బాహితపాపోతి బ్రాహ్మణో, సమచరియా సమణోతి వుచ్చతీ”తి (ధ. ప. ౩౮౮). వక్ఖతి చ “బాహిత్వా పాపకే ధమ్మే”తి.

ఏతమత్థం విదిత్వాతి ఏతం బ్రాహ్మణసద్దస్స పరమత్థతో సిఖాపత్తమత్థం జానిత్వా. **ఇమం ఉదాన**న్తి ఇమం పరమత్థబ్రాహ్మణభావదీపకం ఉదానం ఉదానేసి.

తత్థ **బాహిత్వా**తి బహి కత్వా, అత్తనో సన్తానతో నీహరిత్వా సముచ్ఛేదప్పహానవసేన పజహిత్వాతి అత్థో. **పాపకే ధమ్మే**తి లామకే ధమ్మే, దుచ్చరితవసేన తివిధదుచ్చరితధమ్మే, చిత్తుప్పాదవసేన ద్వాదసాకుసలచిత్తుప్పాదే, కమ్మపథవసేన దసాకుసలకమ్మపథే, పవత్తిభేదవసేన అనేకభేదభిన్నే సబ్బేపి అకుసలధమ్మేతి అత్థో. **యే చరన్తి సదా సతా**తి యే సతివేపుల్లప్పత్తతాయ సబ్బకాలం రూపాదీసు ఛసుపి ఆరమ్మణేసు సతతవిహారవసేన సతా సతిమన్తో హుత్వా చతూహి ఇరియాపథేహి చరన్తి. సతిగ్గహణేనేవ చేత్థ సమ్పజఞ్ఞమ్పి గహితన్తి వేదితబ్బం. **ఖీణసంయోజనా**తి చతూహిపి అరియమగ్గేహి దసవిధస్స సంయోజనస్స సముచ్ఛిన్నత్తా పరిక్ఖీణసంయోజనా. **బుద్ధా**తి చతుసచ్చసమ్బోధేన బుద్ధా. తే చ పన సావకబుద్ధా, పచ్చేకబుద్ధా , సమ్మాసమ్బుద్ధాతి తివిధా, తేసు ఇధ సావకబుద్ధా అధిప్పేతా. **తే వే లోకస్మి బ్రాహ్మణా**తి తే సేట్ఠత్థేన బ్రాహ్మణసఙ్ఖాతే ధమ్మే అరియాయ జాతియా జాతా, బ్రాహ్మణభూతస్స వా భగవతో ఓరసపుత్తాతి ఇమస్మిం సత్తలోకే పరమత్థతో బ్రాహ్మణా నామ, న జాతిగోత్తమత్తేహి, న జటాధారణాదిమత్తేన వాతి అత్థో. ఏవం ఇమేసు ద్వీసు సుత్తేసు బ్రాహ్మణకరా ధమ్మా అరహత్తం పాపేత్వా కథితా, నానజ్ఝాసయతాయ పన సత్తానం దేసనావిలాసేన అభిలాపనానత్తేన దేసనానానత్తం వేదితబ్బం.

పఞ్చమసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౬. మహాకస్సపసుత్తవణ్ణనా

౬. ఛట్ఠే **రాజగహే**తి ఏవంనామకే నగరే. తఞ్హి మహామన్ధాతుమహాగోవిన్దాదీహి పరిగ్గహితత్తా “రాజగహ”న్తి వుచ్చతి. “దురభిభవనీయత్తా పటిరాజూనం గహభూతన్తి రాజగహ”న్తిఆదినా అఞ్ఞేనేత్థ పకారేన వణ్ణయన్తి. కిన్తేహి? నామమేతం తస్స నగరస్స. తం పనేతం బుద్ధకాలే చక్కవత్తికాలే చ నగరం హోతి, సేసకాలే సుఞ్ఞం యక్ఖపరిగ్గహితం తేసం వసనట్ఠానం హుత్వా తిట్ఠతి. **వేళువనే కలన్దకనివాపే**తి **వేళువన**న్తి తస్స విహారస్స నామం. తం కిర అట్ఠారసహత్థుబ్బేధేన పాకారేన పరిక్ఖిత్తం బుద్ధస్స భగవతో వసనానుచ్ఛవికాయ మహతియా గన్ధకుటియా అఞ్ఞేహి చ పాసాదకుటిలేణమణ్డపచఙ్కమద్వారకోట్ఠకాదీహి పటిమణ్డితం బహి వేళూహి పరిక్ఖిత్తం అహోసి నీలోభాసం మనోరమం, తేన “వేళువన”న్తి వుచ్చతి. కలన్దకానఞ్చేత్థ నివాపం అదంసు, తస్మా “**కలన్దకనివాపో**”తి వుచ్చతి. పుబ్బే కిర అఞ్ఞతరో రాజా

తం ఉయ్యానం కీళనత్థం పవిట్ఠో సురామదమత్తో దివాసేయ్యం ఉపగతో సుపి, పరిజనోపిస్స “సుత్తో రాజా”తి పుప్ఫఫలాదీహి పలోభియమానో ఇతో చితో చ పక్కామి. అథ సురాగన్ధేన అఞ్ఞతరస్మా రుక్ఖసుసిరా కణ్హసప్పో నిక్ఖమిత్వా రఞ్ఞో అభిముఖో ఆగచ్ఛతి. తం దిస్వా రుక్ఖదేవతా “రఞ్ఞో జీవితం దస్సామీ”తి కలన్దకవేసేన గన్త్వా కణ్ణమూలే సద్దమకాసి. రాజా పటిబుజ్ఝి, కణ్హసప్పో నివత్తో. సో తం దిస్వా “ఇమాయ కాళకాయ మమ జీవితం దిన్న”న్తి కాళకానం నివాపం తత్థ పట్ఠపేసి, అభయఘోసఞ్చ ఘోసాపేసి. తస్మా తతో పట్ఠాయ తం “కలన్దకనివాప”న్తి సఙ్ఖం గతం. కలన్దకాతి హి కాళకానం నామం, తస్మిం **వేళువనే కలన్దకనివాపే**.

మహాకస్సపోతి మహన్తేహి సీలక్ఖన్ధాదీహి సమన్నాగతత్తా మహన్తో కస్సపోతి మహాకస్సపో, అపిచ కుమారకస్సపత్థేరం ఉపాదాయ అయం మహాథేరో “మహాకస్సపో”తి వుచ్చతి. **పిప్ఫలిగుహాయ**న్తి తస్సా కిర గుహాయ ద్వారసమీపే ఏకో పిప్ఫలిరుక్ఖో అహోసి, తేన సా “పిప్ఫలిగుహా”తి పఞ్ఞాయిత్థ. తస్సం **పిప్ఫలిగుహాయం. ఆబాధికో**తి ఆబాధో అస్స అత్థీతి ఆబాధికో, బ్యాధికోతి అత్థో. **దుక్ఖితో**తి కాయసన్నిస్సితం దుక్ఖం సఞ్జాతం అస్సాతి దుక్ఖితో, దుక్ఖప్పత్తోతి అత్థో. **బాళ్హగిలానో**తి అధిమత్తగేలఞ్ఞో, తం పన గేలఞ్ఞం సతో సమ్పజానో హుత్వా అధివాసేసి. అథస్స భగవా తం పవత్తిం ఞత్వా తత్థ గన్త్వా బోజ్ఝఙ్గపరిత్తం అభాసి, తేనేవ థేరస్స సో ఆబాధో వూపసమి. వుత్తఞ్హేతం బోజ్ఝఙ్గసంయుత్తే –

“తేన ఖో పన సమయేన ఆయస్మా మహాకస్సపో పిప్ఫలిగుహాయం విహరతి ఆబాధికో దుక్ఖితో బాళ్హగిలానో. అథ ఖో భగవా సాయన్హసమయం పటిసల్లానా వుట్ఠితో యేనాయస్మా మహాకస్సపో తేనుపసఙ్కమి, ఉపసఙ్కమిత్వా పఞ్ఞత్తే ఆసనే నిసీది. నిసజ్జ ఖో భగవా…పే.… ఏతదవోచ – ‘కచ్చి తే, కస్సప, ఖమనీయం, కచ్చి యాపనీయం, కచ్చి దుక్ఖా వేదనా పటిక్కమన్తి, నో అభిక్కమన్తి, పటిక్కమోసానం పఞ్ఞాయతి నో అభిక్కమో’తి? ‘న మే, భన్తే, ఖమనీయం, న యాపనీయం, బాళ్హా మే భన్తే, దుక్ఖా వేదనా అభిక్కమన్తి నో పటిక్కమన్తి, అభిక్కమోసానం పఞ్ఞాయతి నో పటిక్కమో’తి.

“‘సత్తిమే, కస్సప, బోజ్ఝఙ్గా మయా సమ్మదక్ఖాతా భావితా బహులీకతా అభిఞ్ఞాయ సమ్బోధాయ నిబ్బానాయ సంవత్తన్తి. కతమే సత్త? సతిసమ్బోజ్ఝఙ్గో ఖో, కస్సప, మయా సమ్మదక్ఖాతో భావితో బహులీకతో అభిఞ్ఞాయ సమ్బోధాయ నిబ్బానాయ సంవత్తతి…పే.… ఉపేక్ఖాసమ్బోజ్ఝఙ్గో ఖో, కస్సప, మయా సమ్మదక్ఖాతో భావితో బహులీకతో అభిఞ్ఞాయ సమ్బోధాయ నిబ్బానాయ సంవత్తతి. ఇమే ఖో, కస్సప, సత్త బోజ్ఝఙ్గా మయా సమ్మదక్ఖాతా భావితా బహులీకతా అభిఞ్ఞాయ సమ్బోధాయ నిబ్బానాయ సంవత్తన్తీ’తి. ‘తగ్ఘ భగవా బోజ్ఝఙ్గా, తగ్ఘ, సుగత, బోజ్ఝఙ్గా’”తి.

“ఇదమవోచ భగవా. అత్తమనో ఆయస్మా మహాకస్సపో భగవతో భాసితం అభినన్ది. వుట్ఠహి చాయస్మా మహాకస్సపో తమ్హా ఆబాధా, తథా పహీనో చాయస్మతో మహాకస్సపస్స సో ఆబాధో అహోసీ”తి.

తేన వుత్తం – ‘‘**అథ ఖో ఆయస్మా మహాకస్సపో అపరేన సమయేన తమ్హా ఆబాధా వుట్ఠాసీ**’’తి.

ఏతదహోసీతి పుబ్బే గేలఞ్ఞదివసేసు సద్ధివిహారికేహి ఉపనీతం పిణ్డపాతం పరిభుఞ్జిత్వా విహారే ఏవ అహోసి. అథస్స తమ్హా ఆబాధా వుట్ఠితస్స ఏతం “యంనూనాహం రాజగహం పిణ్డాయ పవిసేయ్య”న్తి పరివితక్కో అహోసి. **పఞ్చమత్తాని**

దేవతాసతానీతి సక్కస్స దేవరఞ్ఞో పరిచారికా పఞ్చసతా కకుటపాదినియో అచ్ఛరాయో. **ఉస్సుక్కం ఆపన్నాని హోన్తీ**తి థేరస్స పిణ్డపాతం దస్సామాతి పఞ్చపిణ్డపాతసతాని సజ్జేత్వా సువణ్ణభాజనేహి ఆదాయ అన్తరామగ్గే ఠత్వా, "భన్తే, ఇమం పిణ్డపాతం గణ్హథ, సఙ్గహం నో కరోథా"తి వదమానా పిణ్డపాతదానే యుత్తప్పయుత్తాని హోన్తి. తేన వుత్తం "**ఆయస్మతో మహాకస్సపస్స పిణ్డపాతప్పటిలాభాయా**"తి.

సక్కో కిర దేవరాజా థేరస్స చిత్తప్పవత్తిం ఞత్వా తా అచ్ఛరాయో ఉయ్యోజేసి "గచ్ఛథ తుమ్హే అయ్యస్స మహాకస్సపత్థేరస్స పిణ్డపాతం దత్వా అత్తనో పతిట్ఠం కరోథా"తి. ఏవం హిస్స అహోసి "ఇమాసు సబ్బాసు గతాసు కదాచి ఏకిస్సాపి హత్థతో పిణ్డపాతం థేరో పటిగ్గణ్హేయ్య, తం తస్సా భవిస్సతి దీఘరత్తం హితాయ సుఖాయా"తి. పటిక్ఖిపి థేరో, "భన్తే , మయ్హం పిణ్డపాతం గణ్హథ, మయ్హం పిణ్డపాతం గణ్హథా"తి వదన్తియో "గచ్ఛథ తుమ్హే కతపుఞ్ఞా మహాభోగా, అహం దుగ్గతానం సఙ్గహం కరిస్సామీ"తి వత్వా, "భన్తే, మా నో నాసేథ, సఙ్గహం నో కరోథా"తి వదన్తియో పునపి పటిక్ఖిపిత్వా పునపి అపగన్తుం అనిచ్ఛమానా యాచన్తియో "న అత్తనో పమాణం జానాథ, అపగచ్ఛథా"తి వత్వా అచ్ఛరం పహరి. తా థేరస్స అచ్ఛరాసద్దం సుత్వా సన్తజ్జితా ఠాతుం అసక్కోన్తియో పలాయిత్వా దేవలోకమేవ గతా. తేన వుత్తం – "**పఞ్చమత్తాని దేవతాసతాని పటిక్ఖిపిత్వా**"తి.

పుబ్బణ్హసమయన్తి పుబ్బణ్హే ఏకం సమయం, ఏకస్మిం కాలే. **నివాసేత్వా**తి విహారనివాసనపరివత్తనవసేన నివాసనం దళ్హం నివాసేత్వా. **పత్తచీవరమాదాయా**తి చీవరం పారుపిత్వా పత్తం హత్థేన గహేత్వా. **పిణ్డాయ పావిసీ**తి పిణ్డపాతత్థాయ పావిసి. **దలిద్దవిసిఖా**తి దుగ్గతమనుస్సానం వసనోకాసో. **కపణవిసిఖా**తి భోగపారిజుఞ్ఞప్పత్తియా దీనమనుస్సానం వాసో. **పేసకారవిసిఖా**తి తన్తవాయవాసో. **అద్దసా ఖో భగవా**తి కథం అద్దస? "ఆబాధా వుట్ఠితో మమ పుత్తో కస్సపో కిన్ను ఖో కరోతీ"తి ఆవజ్జేన్తో వేళువనే నిసిన్నో ఏవ భగవా దిబ్బచక్ఖునా అద్దస.

ఏతమత్థం విదిత్వాతి యాయం ఆయస్మతో మహాకస్సపస్స పఞ్చహి అచ్ఛరాసతేహి ఉపనీతం అనేకసూపం అనేకబ్యఞ్జనం దిబ్బపిణ్డపాతం పటిక్ఖిపిత్వా కపణజనానుగ్గహప్పటిపత్తి వుత్తా, ఏతమత్థం జానిత్వా. **ఇమం ఉదాన**న్తి ఇమం పరమప్పిచ్ఛతాదస్సనముఖేన ఖీణాసవస్స తాదీభావానుభావదీపకం ఉదానం ఉదానేసి.

తత్థ **అనఞ్ఞపోసి**న్తి అఞ్ఞం పోసేతీతి అఞ్ఞపోసీ, న అఞ్ఞపోసీ అనఞ్ఞపోసీ, అత్తనా పోసేతబ్బస్స అఞ్ఞస్స అభావేన అదుతియో, ఏకకోతి అత్థో. తేన థేరస్స సుభరతం దస్సేతి. థేరో హి కాయపరిహారికేన చీవరేన కుచ్ఛిపరిహారికేన చ పిణ్డపాతేన అత్తానమేవ పోసేన్తో పరమప్పిచ్ఛో హుత్వా విహరతి, అఞ్ఞం ఞాతిమిత్తాదీసు కఞ్చి న పోసేతి కత్థచి అలగ్గభావతో. అథ వా అఞ్ఞేన అఞ్ఞతరేన పోసేతబ్బతాయ అభావతో అనఞ్ఞపోసీ. యో హి ఏకస్మింయేవ పచ్చయదాయకే పటిబద్ధచతుపచ్చయో సో అనఞ్ఞపోసీ నామ న హోతి ఏకాయత్తవుత్తితో . థేరో పన "యథాపి భమరో పుప్ఫ"న్తి (ధ॰ ప॰ ४९) గాథాయ వుత్తనయేన జఙ్ఘాబలం నిస్సాయ పిణ్డాయ చరన్తో కులేసు నిచ్చనవో హుత్వా మిస్సకభత్తేన యాపేతి. తథా హి నం భగవా చన్దూపమప్పటిపదాయ థోమేసి. **అఞ్ఞాత**న్తి అభిఞ్ఞాతం, యథాభుచ్చగుణేహి పత్థటయసం, తేనేవ వా అనఞ్ఞపోసిభావేన అప్పిచ్ఛతాసన్తుట్ఠితాహి ఞాతం. అథ వా **అఞ్ఞాత**న్తి సబ్బసో పహీనతణ్హతాయ లాభసక్కారసిలోకనికామనహేతు అత్తానం జానాపనవసేన న ఞాతం. అవీతతణ్హో హి పాపిచ్ఛో కుహకతాయ సమ్భావనాధిప్పాయేన అత్తానం జానాపేతి. **దన్త**న్తి ఛళఙ్గుపేక్ఖావసేన ఇన్ద్రియేసు ఉత్తమదమనేన దన్తం. **సారే పతిట్ఠిత**న్తి విముత్తిసారే అవట్ఠితం, అసేక్ఖసీలక్ఖన్ధాదికే వా సీలాదిసారే పతిట్ఠితం. **ఖీణాసవం వన్తదోస**న్తి కామాసవాదీనం చతున్నం

ఆసవానం అనవసేసం పహీనత్తా ఖీణాసవం. తతో ఏవ రాగాదిదోసానం సబ్బసో వన్తత్తా వన్తదోసం. **తమహం బ్రూమి బ్రాహ్మణన్తి** తం యథావుత్తగుణం పరమత్థబ్రాహ్మణం అహం బ్రాహ్మణన్తి వదామీతి. ఇధాపి హేట్ఠా వుత్తనయేనేవ దేసనానానత్తం వేదితబ్బం.

ఛట్ఠసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౭. అజకలాపకసుత్తవణ్ణనా

౭. సత్తమే **పావాయన్తి** ఏవంనామకే మల్లరాజూనం నగరే. **అజకలాపకే చేతియేతి** అజకలాపకేన నామ యక్ఖేన పరిగ్గహితత్తా "అజకలాపక"న్తి లద్ధనామే మనుస్సానం చిత్తీకతట్ఠానే . సో కిర యక్ఖో అజే కలాపే కత్వా బన్ధనేన అజకోట్ఠాసేన సద్ధిం బలిం పటిచ్ఛతి, న అఞ్ఞథా, తస్మా "అజకలాపకో"తి పఞ్ఞాయిత్థ. కేచి పనాహు – అజకే వియ సత్తే లాపేతీతి అజకలాపకోతి. తస్స కిర సత్తా బలిం ఉపనేత్వా యదా అజసద్దం కత్వా బలిం ఉపహరన్తి, తదా సో తుస్సతి, తస్మా "అజకలాపకో"తి వుచ్చతీతి. సో పన యక్ఖో ఆనుభావసమ్పన్నో కక్ఖళో ఫరుసో తత్థ చ సన్నిహితో, తస్మా తం ఠానం మనుస్సా చిత్తిం కరోన్తి, కాలేన కాలం బలిం ఉపహరన్తి. తేన వుత్తం "అజకలాపకే చేతియే"తి. **అజకలాపకస్స యక్ఖస్స భవనేతి** తస్స యక్ఖస్స విమానే.

తదా కిర సత్థా తం యక్ఖం దమేతుకామో సాయన్హసమయే ఏకో అదుతియో పత్తచీవరం ఆదాయ అజకలాపకస్స యక్ఖస్స భవనద్వారం గన్త్వా తస్స దోవారికం భవనపవిసనత్థాయ యాచి. సో "కక్ఖళో, భన్తే, అజకలాపకో యక్ఖో, సమణోతి వా బ్రాహ్మణోతి వా గారవం న కరోతి, తస్మా తుమ్హే ఏవ జానాథ, మయ్హం పన తస్స అనారోచనం న యుత్త"న్తి తావదేవ యక్ఖసమాగమం గతస్స అజకలాపకస్స సన్తికం వాతవేగేన అగమాసి. సత్థా అన్తోభవనం పవిసిత్వా అజకలాపకస్స నిసీదనమణ్డపే పఞ్ఞత్తాసనే నిసీది. యక్ఖస్స ఓరోధా సత్థారం ఉపసఙ్కమిత్వా వన్దిత్వా ఏకమన్తం అట్ఠంసు. సత్థా తాసం కాలయుత్తం ధమ్మిం కథం కథేసి. తేన వుత్తం – "పావాయం విహరతి అజకలాపకే చేతియే అజకలాపకస్స యక్ఖస్స భవనే"తి.

తస్మిం సమయే సాతాగిరహేమవతా అజకలాపకస్స భవనమత్థకేన యక్ఖసమాగమం గచ్ఛన్తా అత్తనో గమనే అసమ్పజ్జమానే "కిం ను ఖో కారణ"న్తి ఆవజ్జేన్తా సత్థారం అజకలాపకస్స భవనే నిసిన్నం దిస్వా తత్థ గన్త్వా భగవన్తం వన్దిత్వా "మయం, భన్తే, యక్ఖసమాగమం గమిస్సామా"తి ఆపుచ్ఛిత్వా పదక్ఖిణం కత్వా గతా యక్ఖసన్నిపాతే అజకలాపకం దిస్వా తుట్ఠిం పవేదయింసు "లాభా తే, ఆవుసో, అజకలాపక, యస్స తే భవనే సదేవకే లోకే అగ్గపుగ్గలో భగవా నిసిన్నో, ఉపసఙ్కమిత్వా భగవన్తం పయిరుపాసస్సు, ధమ్మఞ్చ సుణాహీ"తి. సో తేసం కథం సుత్వా "ఇమే తస్స ముణ్డకస్స సమణకస్స మమ భవనే నిసిన్నభావం కథేన్తీ"తి కోధాభిభూతో హుత్వా "అజ్జ మయ్హం తేన సమణేన సద్ధిం సఙ్గామో భవిస్సతీ"తి చిన్తేత్వా యక్ఖసన్నిపాతతో ఉట్ఠహిత్వా దక్ఖిణం పాదం ఉక్ఖిపిత్వా సట్ఠియోజనమత్తం పబ్బతకూటం అక్కమి, తం భిజ్జిత్వా ద్విధా అహోసి. సేసం ఏత్థ యం వత్తబ్బం, తం ఆళవకసుత్తవణ్ణనాయం (సం॰ ని॰ అట్ఠ॰ ౧.౧.౨౪౬) ఆగతనయేనేవ వేదితబ్బం.

అజకలాపకస్స సమాగమో హి ఆళవకసమాగమసదిసోవ ఠపేత్వా పఞ్హాకరణం విస్సజ్జనం భవనతో తిక్ఖత్తుం నిక్ఖమనం పవేసనఞ్చ. అజకలాపకో హి ఆగచ్ఛన్తోయేవ "ఏతేహియేవ తం సమణం పలాపేస్సామీ"తి వాతమణ్డలాదికే నవవస్సే సముట్ఠాపేత్వా తేహి భగవతో చలనమత్తమ్పి కాతుం అసక్కోన్తో నానావిధప్పహరణహత్థే అతివియ భయానకరూపే భూతగణే నిమ్మినిత్వా తేహి సద్ధిం భగవన్తం ఉపసఙ్కమిత్వా అన్తన్తేనేవ చరన్తో సబ్బరత్తిం నానప్పకారం విప్పకారం కత్వాపి భగవతో కిఞ్చి కేసగ్గమత్తమ్పి నిసిన్నట్ఠానతో చలనం కాతుం నాసక్ఖి. కేవలం పన "అయం సమణో మం అనాపుచ్ఛా మయ్హం భవనం పవిసిత్వా నిసీదతీ"తి కోధవసేన పజ్జలి. అథస్స భగవా చిత్తప్పవత్తిం ఞత్వా "సేయ్యథాపి నామ చణ్డస్స కుక్కురస్స నాసాయ పిత్తం భిన్దేయ్య, ఏవం సో భియ్యోసోమత్తాయ చణ్డతరో అస్స, ఏవమేవాయం యక్ఖో మయి ఇధ నిసిన్నే చిత్తం పదూసేతి, యంనూనాహం బహి నిక్ఖమేయ్య"న్తి సయమేవ భవనతో నిక్ఖమిత్వా అబ్భోకాసే నిసీది. తేన వుత్తం – "**తేన ఖో పన సమయేన భగవా రత్తన్ధకారతిమిసాయం అబ్భోకాసే నిసిన్నో హోతీ**"తి.

తత్థ **రత్తన్ధకారతిమిసాయ**న్తి రత్తియం అన్ధకరణతమసి, చక్ఖువిఞ్ఞాణుప్పత్తివిరహితే బహలన్ధకారేతి అత్థో. చతురఙ్గసమన్నాగతో కిర తదా అన్ధకారో పవత్తతీతి. **దేవో**తి మేఘో ఏకమేకం ఫుసితకం ఉదకబిన్దుం పాతేతి. అథ యక్ఖో "ఇమినా సద్దేన తాసేత్వా ఇమం సమణం పలాపేస్సామీ"తి భగవతో సమీపం గన్త్వా "అక్కులో"తిఆదినా తం భింసనం అకాసి. తేన వుత్తం "**అథ ఖో అజకలాపకో**"తిఆది. తత్థ **భయ**న్తి చిత్తుత్రాసం, **ఛమ్భితత్త**న్తి ఊరుత్థమ్భకసరీరస్స ఛమ్భితభావం. **లోమహంస**న్తి లోమానం పహట్ఠభావం, తీహిపి పదేహి భయుప్పత్తిమేవ దస్సేతి. **ఉపసఙ్కమీ**తి కస్మా పనాయం ఏవమధిప్పాయో ఉపసఙ్కమి, నను పుబ్బే అత్తనా కాతబ్బం విప్పకారం అకాసీతి? సచ్చమకాసి, తం పనేస "అన్తోభవనే ఖేమట్ఠానే థిరభూమియం ఠితస్స న కిఞ్చి కాతుం అసక్ఖి, ఇదాని బహి ఠితం ఏవం భింసాపేత్వా పలాపేతుం సక్కా"తి మఞ్ఞమానో ఉపసఙ్కమి. అయఞ్హి యక్ఖో అత్తనో భవనం "థిరభూమీ"తి మఞ్ఞతి, "తత్థ ఠితత్తా అయం సమణో న భాయతీ"తి చ.

తిక్ఖత్తుం "అక్కులో పక్కులో"తి అక్కులపక్కులికం అకాసీతి తయో వారే "అక్కులో పక్కులో"తి భింసాపేతుకామతాయ ఏవరూపం సద్దం అకాసి. అనుకరణసద్దో హి అయం. తదా హి సో యక్ఖో సినేరుం ఉక్ఖిపన్తో వియ మహాపథవిం పరివత్తేన్తో వియ చ మహతా ఉస్సాహేన అసనిసతసద్దసఙ్ఘాటం వియ ఏకస్మిం ఠానే పుఞ్జీకతం హుత్వా వినిచ్ఛరన్తం దిసాగజానం హత్థిగజ్జితం, కేసరసీహానం సీహనిన్నాదం , యక్ఖానం హింకారసద్దం, భూతానం అట్టహాసం, అసురానం అప్ఫోటనఘోసం , ఇన్దస్స దేవరఞ్ఞో వజిరనిగ్ఘాతనిగ్ఘోసం, అత్తనో గమ్భీరతాయ విప్ఫారికతాయ భయానకతాయ చ అవసేససద్దం అవహసన్తమివ అభిభవన్తమివ చ కప్పవుట్ఠానమహావాతమణ్డలికాయ వినిగ్ఘోసం పుథుజ్జనానం హదయం ఫాలేన్తం వియ మహన్తం పటిభయనిగ్ఘోసం అబ్యత్తక్ఖరం తిక్ఖత్తుం అత్తనో యక్ఖగజ్జితం గజ్జి "ఏతేన ఇమం సమణం భింసాపేత్వా పలాపేస్సామీ"తి. యం యం నిచ్ఛరతి, తేన తేన పబ్బతా పపటికం ముఞ్చింసు, వనప్పతిజేట్ఠకే ఉపాదాయ సబ్బేసు రుక్ఖలతాగుమ్బేసు పత్తఫలపుప్ఫాని సీదయింసు, తియోజనసహస్సవిత్థతోపి హిమవన్తపబ్బతరాజా సఙ్కమ్పి సమ్పకమ్పి సమ్పవేధి, భుమ్మదేవతా ఆదిం కత్వా యేభుయ్యేన దేవతానమ్పి అహుదేవ భయం ఛమ్భితత్తం లోమహంసో, పగేవ మనుస్సానం. అఞ్ఞేసఞ్చ అపదద్విపదచతుప్పదానం మహాపథవియా ఉన్ద్రియనకాలో వియ మహతీ విభింసనకా అహోసి, సకలస్మిం జమ్బుదీపతలే మహన్తం కోలాహలం ఉదపాది. భగవా పన తం సద్దం "కిమీ"తి అమఞ్ఞమానో నిచ్చలో నిసీది, "మా కస్సచి ఇమినా అన్తరాయో హోతూ"తి అధిట్ఠాసి.

యస్మా పన సో సద్దో “అక్కుల పక్కుల” ఇతి ఇమినా ఆకారేన సత్తానం సోతపథం అగమాసి, తస్మా తస్స అనుకరణవసేన “అక్కులో పక్కులో”తి, యక్ఖస్స చ తస్సం నిగ్ఘోసనిచ్చారణాయం అక్కులపక్కులకరణం అత్థీతి కత్వా “అక్కులపక్కులికం అకాసీ”తి సఙ్గహం ఆరోపయింసు. కేచి పన “ఆకులబ్యాకుల ఇతి పదద్వయస్స పరియాయాభిధానవసేన అక్కులో బక్కులోతి అయం సద్దో వుత్తో”తి వదన్తి యథా “ఏకం ఏకక”న్తి. యస్మా ఏకవారం జాతో పఠముప్పత్తివసేనేవ నిబ్బత్తత్తా ఆకులోతి ఆదిఅత్థో ఆకారో, తస్స చ కకారాగమం కత్వా రస్సత్తం కతన్తి. ద్వే వారే పన జాతో బక్కులో, కులసద్దో చేత్థ జాతిపరియాయో కోలంకోలోతిఆదీసు వియ. వుత్తఅధిప్పాయానువిధాయీ చ సద్దప్పయోగోతి పఠమేన పదేన జలాబుజసీహబ్యగ్ఘాదయో, దుతియేన అణ్డజఆసీవిసకణ్హసప్పాదయో వుచ్చన్తి, తస్మా సీహాదికో వియ ఆసీవిసాదికో వియ చ “అహం తే జీవితహారకో”తి ఇమం అత్థం యక్ఖో పదద్వయేన దస్సేతీతి అఞ్ఞే. అపరే పన “అక్ఖులో భక్ఖులో”తి పాళిం వత్వా “అక్ఖేతుం ఖేపేతుం వినాసేతుం ఉలతి పవత్తేతీతి అక్ఖులో, భక్ఖితుం ఖాదితుం ఉలతీతి భక్ఖులో. కో పనేసో? యక్ఖరక్ఖసపిసాచసీహబ్యగ్ఘాదీసు అఞ్ఞతరో యో కోచి మనుస్సానం అనత్థావహో”తి తస్స అత్థం వదన్తి. ఇధాపి పుబ్బే వుత్తనయేనేవ అధిప్పాయయోజనా వేదితబ్బా.

ఏసో తే, సమణ, పిసాచోతి “అమ్భో, సమణ, తవ పిసితాసనో పిసాచో ఉపట్ఠితో”తి మహన్తం భేరవరూపం అభినిమ్మినిత్వా భగవతో పురతో ఠత్వా అత్తానం సన్ధాయ యక్ఖో వదతి.

ఏతమత్థం విదిత్వాతి ఏతం తేన యక్ఖేన కాయవాచాహి పవత్తియమానం విప్పకారం. తేన చ అత్తనో అనభిభవనీయస్స హేతుభూతం లోకధమ్మేసు నిరుపక్కిలేసతం సబ్బాకారతో విదిత్వా. **తాయం వేలాయ**న్తి తస్సం విప్పకారకరణవేలాయం. **ఇమం ఉదాన**న్తి తం విప్పకారం అగణేత్వా అస్స అగణనహేతుభూతం ధమ్మానుభావదీపకం ఇమం ఉదానం ఉదానేసి.

తత్థ **యదా సకేసు ధమ్మేసూ**తి యస్మిం కాలే సకఅత్తభావసఙ్ఖాతేసు పఞ్చసు ఉపాదానక్ఖన్ధధమ్మేసు. **పారగూ**తి పరిఞ్ఞాభిసమయపారిపూరివసేన పారఙ్గతో, తతోయేవ తేసం హేతుభూతే సముదయే, తదప్పవత్తిలక్ఖణే నిరోధే, నిరోధగామినియా పటిపదాయ చ పహానసచ్ఛికిరియాభావనాభిసమయపారిపూరివసేన పారగతో. **హోతి బ్రాహ్మణో**తి ఏవం సబ్బసో బాహితపాపత్తా బ్రాహ్మణో నామ హోతి, సబ్బసో సకఅత్తభావావబోధనేపి చతుసచ్చాభిసమయో హోతి. వుత్తఞ్హేతం – “ఇమస్మింయేవ బ్యామమత్తే కళేవరే ససఞ్ఞిమ్హి సమనకే లోకఞ్చ లోకసముదయఞ్చ పఞ్ఞపేమీ”తిఆది (సం॰ ని॰ ౧.౧౦౭; అ॰ ని॰ ౪.౪౫). అథ వా **సకేసు ధమ్మేసూ**తి అత్తనో ధమ్మేసు, అత్తనో ధమ్మా నామ అత్థకామస్స పుగ్గలస్స సీలాదిధమ్మా. సీలసమాధిపఞ్ఞావిముత్తిఆదయో హి వోదానధమ్మా ఏకన్తహితసుఖసమ్పాదనేన పురిసస్స అత్తనో ధమ్మా నామ, న అనత్థావహా సంకిలేసధమ్మా వియ అసకధమ్మా. **పారగూ**తి తేసం సీలాదీనం పారిపూరియా పారం పరియన్తం గతో.

తత్థ సీలం తావ లోకియలోకుత్తరవసేన దువిధం. తేసు లోకియం పుబ్బభాగసీలం. తం సఙ్ఖేపతో పాతిమోక్ఖసంవరాదివసేన చతుబ్బిధం, విత్థారతో పన అనేకప్పభేదం. లోకుత్తరం మగ్గఫలవసేన దువిధం, అత్థతో సమ్మావాచాసమ్మాకమ్మన్తసమ్మాఆజీవా. యథా చ సీలం, తథా సమాధిపఞ్ఞా చ లోకియలోకుత్తరవసేన దువిధా. తత్థ లోకియసమాధి సహ ఉపచారేన అట్ఠ సమాపత్తియో, లోకుత్తరసమాధి మగ్గపరియాపన్నో . పఞ్ఞాపి లోకియా సుతమయా, చిన్తామయా, భావనామయా చ సాసవా, లోకుత్తరా పన మగ్గసమ్పయుత్తా ఫలసమ్పయుత్తా చ. విముత్తి నామ

ఫలవిముత్తి నిబ్బానఞ్చ, తస్మా సా లోకుత్తరావ. విముత్తిఞాణదస్సనం లోకియమేవ, తం ఏకూనవీసతివిధం పచ్చవేక్ఖణఞాణభావతో. ఏవం ఏతేసం సీలాదిధమ్మానం అత్తనో సన్తానే అరహత్తఫలాధిగమేన అనవసేసతో నిబ్బత్తపారిపూరియా పారం పరియన్తం గతోతి **సకేసు ధమ్మేసు పారగూ**.

అథ వా సోతాపత్తిఫలాధిగమేన సీలస్మిం పారగూ. సో హి "సీలేసు పరిపూరకారీ"తి వుత్తో, సోతాపన్నగ్గహణేనేవ చేత్థ సకదాగామీపి గహితో హోతి. అనాగామిఫలాధిగమేన సమాధిస్మిం పారగూ. సో హి "సమాధిస్మిం పరిపూరకారీ"తి వుత్తో. అరహత్తఫలాధిగమేన ఇతరేసు తీసు పారగూ. అరహా హి పఞ్ఞావేపుల్లప్పత్తియా అగ్గభూతాయ అకుప్పాయ చేతోవిముత్తియా అధిగతత్తా పచ్చవేక్ఖణఞాణస్స చ పరియోసానగమనతో పఞ్ఞావిముత్తివిముత్తిఞాణదస్సనేసు పారగూ నామ హోతి. ఏవం సబ్బథాపి చతూసు అరియసచ్చేసు చతుమగ్గవసేన పరిఞ్ఞాదిసోళసవిధాయ కిచ్చనిప్ఫత్తియా యథావుత్తేసు తస్మిం తస్మిం కాలే సకేసు ధమ్మేసు పారగతో.

హోతి బ్రాహ్మణోతి తదా సో బాహితపాపధమ్మతాయ పరమత్థబ్రాహ్మణో హోతి. **అథ ఏతం పిసాచఞ్చ, పక్కులఞ్చాతివత్తతీ**తి తతో యథావుత్తపారగమనతో అథ పచ్ఛా, అజకలాపక, ఏతం తయా దస్సితం పిసితాసనత్థమాగతం పిసాచం భయజననత్థం సముట్ఠాపితం అక్కులపక్కులికఞ్చ అతివత్తతి, అతిక్కమతి, అభిభవతి, తం న భాయతీతి అత్థో.

అయమ్పి గాథా అరహత్తమేవ ఉల్లపిత్వా కథితా. అథ అజకలాపకో అత్తనా కతేన తథారూపేనపి పటిభయరూపేన విభింసనేన అకమ్పనీయస్స భగవతో తం తాదిభావం దిస్వా "అహో అచ్ఛరియమనుస్సోవతాయ"న్తి పసన్నమానసో పోథుజ్జనికాయ సద్ధాయ అత్తని నివిట్ఠభావం విభావేన్తో సత్థు సమ్ముఖా ఉపాసకత్తం పవేదేసి.

సత్తమసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౮. సఙ్గామజిసుత్తవణ్ణనా

౮. అట్ఠమే **సఙ్గామజీ**తి ఏవంనామో. అయఞ్హి ఆయస్మా సావత్థియం అఞ్ఞతరస్స మహావిభవస్స సేట్ఠినో పుత్తో, వయప్పత్తకాలే మాతాపితూహి పతిరూపేన దారేన నియోజేత్వా సాపతేయ్యం నియ్యాతేత్వా ఘరబన్ధనేన బద్ధో హోతి. సో ఏకదివసం సావత్థివాసినో ఉపాసకే పుబ్బణ్హసమయం దానం దత్వా సీలం సమాదియిత్వా సాయన్హసమయే సుద్ధవత్థే సుద్ధుత్తరాసఙ్గే గన్ధమాలాదిహత్థే ధమ్మస్సవనత్థం జేతవనాభిముఖే గచ్ఛన్తే దిస్వా "కత్థ తుమ్హే గచ్ఛథా"తి పుచ్ఛిత్వా "ధమ్మస్సవనత్థం జేతవనే సత్థు సన్తిక"న్తి వుత్తే "తేన హి అహమ్పి గమిస్సామీ"తి తేహి సద్ధిం జేతవనం అగమాసి. తేన చ సమయేన భగవా కఞ్చనగుహాయం సీహనాదం నదన్తో కేసరసీహో వియ సద్ధమ్మమణ్డపే పఞ్ఞత్తవరబుద్ధాసనే నిసీదిత్వా చతుపరిసమజ్ఝే ధమ్మం దేసేతి.

అథ ఖో తే ఉపాసకా భగవన్తం వన్దిత్వా ఏకమన్తం నిసీదింసు, సఙ్గామజిపి కులపుత్తో తస్సా పరిసాయ పరియన్తే ధమ్మం సుణన్తో నిసీది. భగవా అనుపుబ్బికథం కథేత్వా చత్తారి సచ్చాని పకాసేసి, సచ్చపరియోసానే అనేకేసం పాణసహస్సానం ధమ్మాభిసమయో అహోసి. సఙ్గామజిపి కులపుత్తో సోతాపత్తిఫలం పత్వా పరిసాయ వుట్ఠితాయ భగవన్తం ఉపసఙ్కమిత్వా వన్దిత్వా పబ్బజ్జం యాచి "పబ్బాజేథ మం భగవా"తి. "అనుఞ్ఞాతోసి పన త్వం మాతాపితూహి పబ్బజ్జాయా"తి? "నాహం, భన్తే, అనుఞ్ఞాతో"తి. "న ఖో, సఙ్గామజి, తథాగతా మాతాపితూహి అననుఞ్ఞాతం పుత్తం

పబ్బాజేన్తీ’’తి. ‘‘సోహం, భన్తే, తథా కరిస్సామి, యథా మం మాతాపితరో పబ్బజితుం అనుజానన్తీ’’తి. సో భగవన్తం వన్దిత్వా పదక్ఖిణం కత్వా మాతాపితరో ఉపసఙ్కమిత్వా, ‘‘అమ్మతాతా, అనుజానాథ మం పబ్బజితు’’న్తి ఆహ. తతో పరం రట్ఠపాలసుత్తే (మ॰ ని॰ ౨.౨౯౩ ఆదయో) ఆగతనయేన వేదితబ్బం.

అథ సో ‘‘పబ్బజిత్వా అత్తానం దస్సేస్సామీ’’తి పటిఞ్ఞం దత్వా అనుఞ్ఞాతో మాతాపితూహి భగవన్తం ఉపసఙ్కమిత్వా పబ్బజ్జం యాచి. అలత్థ ఖో చ భగవతో సన్తికే పబ్బజ్జం ఉపసమ్పదఞ్చ, అచిరూపసమ్పన్నో చ పన సో ఉపరిమగ్గత్థాయ ఘటేన్తో వాయమన్తో అఞ్ఞతరస్మిం అరఞ్ఞావాసే వస్సం వసిత్వా ఛళభిఞ్ఞో హుత్వా వుత్థవస్సో భగవన్తం దస్సనాయ మాతాపితూనఞ్చ పటిస్సవమోచనత్థం సావత్థిం అగమాసి. తేన వుత్తం – ‘‘**తేన ఖో పన సమయేన ఆయస్మా సఙ్గామజి సావత్థిం అనుప్పత్తో హోతీ**’’తి.

సో హాయస్మా ధురగామే పిణ్డాయ చరిత్వా పచ్ఛాభత్తం పిణ్డపాతపటిక్కన్తో జేతవనం పవిసిత్వా భగవన్తం ఉపసఙ్కమిత్వా భగవతా సద్ధిం కతపటిసన్థారో అఞ్ఞం బ్యాకరిత్వా పున భగవన్తం వన్దిత్వా పదక్ఖిణం కత్వా నిక్ఖమిత్వా అఞ్ఞతరస్మిం రుక్ఖమూలే దివావిహారం నిసీది. అథస్స మాతాపితరో ఞాతిమిత్తా చస్స ఆగమనం సుత్వా, ‘‘సఙ్గామజి, కిర ఇధాగతో’’తి హట్ఠతుట్ఠా తురితతురితా విహారం గన్త్వా పరియేసన్తా నం తత్థ నిసిన్నం దిస్వా ఉపసఙ్కమిత్వా పటిసన్థారం కత్వా ‘‘మా అపుత్తకం సాపతేయ్యం రాజానో హరేయ్యుం, అప్పియా దాయాదా వా గణ్హేయ్యుం, నాలం పబ్బజ్జాయ, ఏహి, తాత, విబ్భమా’’తి యాచింసు. తం సుత్వా థేరో ‘‘ఇమే మయ్హం కామేహి అనత్థికభావం న జానన్తి, గూథధారీ వియ గూథపిణ్డే కామేసుయేవ అల్లీయనం ఇచ్ఛన్తి, నయిమే సక్కా ధమ్మకథాయ సఞ్ఞాపేతు’’న్తి అప్పోస్సుక్కో వియ నిసీది. తే నానప్పకారం యాచిత్వా అత్తనో వచనం అగ్గణ్హన్తం దిస్వా ఘరం పవిసిత్వా పుత్తేన సద్ధిం తస్స భరియం సపరివారం ఉయ్యోజేసుం ‘‘మయం నానప్పకారం తం యాచన్తాపి తస్స మనం అలభిత్వా ఆగతా, గచ్ఛ త్వం, భద్దే, తవ భత్తారం పుత్తసన్దస్సనేన యాచిత్వా సఞ్ఞాపేహీ’’తి. తాయ కిర ఆపన్నసత్తాయ అయమాయస్మా పబ్బజితో. సా ‘‘సాధూ’’తి సమ్పటిచ్ఛిత్వా దారకమాదాయ మహతా పరివారేన జేతవనం అగమాసి. తం సన్ధాయ వుత్తం – ‘‘**అస్సోసి ఖో ఆయస్మతో సఙ్గామజిస్స**’’తిఆది.

తత్థ **పురాణదుతియికా**తి పుబ్బే గిహికాలే పాదపరిచరణవసేన దుతియికా, భరియాతి అత్థో. **అయ్యో**తి ‘‘అయ్యపుత్తో’’తి వత్తబ్బే పబ్బజితానం అనుచ్ఛవికవోహారేన వదతి. **కిరా**తి అనుస్సవనత్థే నిపాతో, తస్స అనుప్పత్తో కిరాతి సమ్బన్ధో వేదితబ్బో. **ఖుద్దపుత్తఞ్హి సమణ, పోస మ**న్తి ఆపన్నసత్తమేవ మం ఛడ్డేత్వా పబ్బజితో, సాహం ఏతరహి ఖుద్దపుత్తా, తాదిసం మం ఛడ్డేత్వావ తవ సమణధమ్మకరణం అయుత్తం, తస్మా, సమణ, పుత్తదుతియం మం ఘాసచ్ఛాదనాదీహి భరస్సూతి. ఆయస్మా పన, సఙ్గామజి, ఇన్ద్రియాని ఉక్ఖిపిత్వా తం నేవ ఓలోకేతి, నాపి ఆలపతి. తేన వుత్తం – ‘‘**ఏవం వుత్తే ఆయస్మా సఙ్గామజి తుణ్హీ అహోసీ**’’తి.

సా తిక్ఖత్తుం తథేవ వత్వా తుణ్హీభూతమేవ తం దిస్వా ‘‘పురిసా నామ భరియాసు నిరపేక్ఖాపి పుత్తేసు సాపేక్ఖా హోన్తి, పుత్తసినేహో పితు అట్ఠిమిఞ్జం ఆహచ్చ తిట్ఠతి, తస్మా పుత్తపేమేనాపి మయ్హం వసే వత్తేయ్యా’’తి మఞ్ఞమానా పుత్తం థేరస్స అఙ్కే నిక్ఖిపిత్వా ఏకమన్తం అపక్కమ్మ ‘‘**ఏసో తే, సమణ, పుత్తో, పోస న**’’న్తి వత్వా థోకం అగమాసి. సా కిర సమణతేజేనస్స సమ్ముఖే ఠాతుం నాసక్ఖి. థేరో దారకమ్పి నేవ ఓలోకేతి నాపి ఆలపతి. అథ సా ఇత్థీ అవిదూరే ఠత్వా ముఖం పరివత్తేత్వా

ఓలోకేన్తీ థేరస్స ఆకారం ఞత్వా పటినివత్తిత్వా "పుత్తేనపి అయం సమణో అనత్థికో"తి దారకం గహేత్వా పక్కామి. తేన వుత్తం – ''**అథ ఖో ఆయస్మతో సఙ్గామజిస్స పురాణదుతియికా**''తిఆది.

తత్థ **పుత్తేనపీ**తి అయం సమణో అత్తనో ఓరసపుత్తేనపి అనత్థికో, పగేవ అఞ్ఞేహీతి అధిప్పాయో. **దిబ్బేనా**తి ఏత్థ దిబ్బసదిసత్తా దిబ్బం. దేవతానఞ్హి సుచరితకమ్మనిబ్బత్తం పిత్తసేమ్హరుహిరాదీహి అపలిబుద్ధం దూరేపి ఆరమ్మణసమ్పటిచ్ఛనసమత్థం దిబ్బం పసాదచక్ఖు హోతి. ఇదమ్పి చతుత్థజ్ఝానసమాధినిబ్బత్తం అభిఞ్ఞాచక్ఖుం తాదిసన్తి దిబ్బం వియాతి దిబ్బం, దిబ్బవిహారసన్నిస్సయేన లద్ధత్తా వా దిబ్బం, మహాజుతికత్తా మహాగతికత్తా వా దిబ్బం, తేన దిబ్బేన. **విసుద్ధేనా**తి నీవరణాదిసంకిలేసవిగమేన సుపరిసుద్ధేన. **అతిక్కన్తమానుసకేనా**తి మనుస్సానం విసయాతీతేన. **ఇమం ఏవరూపం విప్పకార**న్తి ఇమం ఏవం విప్పకారం యథావుత్తం పబ్బజితేసు అసారుప్పం అజ్ఝాచారం పుత్తట్ఠపనసఙ్ఖాతం విరూపకిరియం.

ఏతమత్థన్తి ఏతం ఆయస్మతో సఙ్గామజిస్స పుత్తదారాదీసు సబ్బత్థ నిరపేక్ఖభావసఙ్ఖాతం అత్థం సబ్బాకారతో విదిత్వా. **ఇమం ఉదాన**న్తి ఇమం తస్స ఇట్ఠానిట్ఠాదీసు తాదిభావదీపకం ఉదానం ఉదానేసి.

తత్థ **ఆయన్తి**న్తి ఆగచ్ఛన్తిం, పురాణదుతియికన్తి అధిప్పాయో. **నాభినన్దతీ**తి దట్ఠుం మం ఆగతాతి న నన్దతి న తుస్సతి. **పక్కమన్తి**న్తి సా అయం మయా అసమ్మోదితావ గచ్ఛతీతి గచ్ఛన్తిం. **న సోచతీ**తి న చిత్తసన్తాపమాపజ్జతి. యేన పన కారణేన థేరో ఏవం నాభినన్దతి న సోచతి, తం దస్సేతుం ''**సఙ్గా సఙ్గామజిం ముత్త**''న్తి వుత్తం. తత్థ **సఙ్గా**తి రాగసఙ్గో దోసమోహమానదిట్ఠిసఙ్గోతి పఞ్చవిధాపి సఙ్గా సముచ్ఛేదప్పటిపస్సద్ధివిముత్తీహి విముత్తం సఙ్గామజిం భిక్ఖుం. **తమహం బ్రూమి బ్రాహ్మణ**న్తి తం తాదిభావప్పత్తం ఖీణాసవం అహం సబ్బసో బాహితపాపత్తా బ్రాహ్మణన్తి వదామీతి.

అట్ఠమసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౯. జటిలసుత్తవణ్ణనా

౯. నవమే **గయాయ**న్తి ఏత్థ **గయా**తి గామోపి తిత్థమ్పి వుచ్చతి. గయాగామస్స హి అవిదూరే విహరన్తో భగవా "గయాయం విహరతీ"తి వుచ్చతి, తథా గయాతిత్థస్స. గయాతిత్థన్తి హి గయాగామస్స అవిదూరే ఏకా పోక్ఖరణీ అత్థి నదీపి, తదుభయం "పాపపవాహనతిత్థ"న్తి లోకియమహాజనో సముదాచరతి. **గయాసీసే**తి గజసీససదిససిఖరో తత్థ ఏకో పబ్బతో గయాసీసనామకో, యత్థ హత్థికుమ్భసదిసో పిట్ఠిపాసాణో భిక్ఖుసహస్సస్స ఓకాసో పహోతి, తత్ర భగవా విహరతి. తేన వుత్తం – ''**గయాయం విహరతి గయాసీసే**''తి.

జటిలాతి తాపసా. తే హి జటాధారితాయ ఇధ "జటిలా"తి వుత్తా. **అన్తరట్ఠకే హిమపాతసమయే**తి హేమన్తస్స ఉతునో అబ్భన్తరభూతే మాఘమాసస్స అవసానే చత్తారో ఫగ్గుణమాసస్స ఆదిమ్హి చత్తారోతి అట్ఠదివసపరిమాణే హిమస్స పతనకాలే. **గయాయం ఉమ్ముజ్జన్తీ**తి కేచి తస్మిం తిత్థసమ్మతే ఉదకే పఠమం నిముగ్గసకలసరీరా తతో ఉమ్ముజ్జన్తి వుట్ఠహన్తి ఉప్పిలవన్తి. **నిముజ్జన్తీ**తి ససీసం ఉదకే ఓసీదన్తి. **ఉమ్ముజ్జనిముజ్జమ్పి కరోన్తీ**తి పునప్పునం ఉమ్ముజ్జననిముజ్జనానిపి కరోన్తి.

తత్థ హి కేచి "ఏకుమ్ముజ్జనేనేవ పాపసుద్ధి హోతీ"తి ఏవందిట్ఠికా, తే ఉమ్ముజ్జనమేవ కత్వా గచ్ఛన్తి. ఉమ్ముజ్జనం పన నిముజ్జనమన్తరేన నత్థీతి అవినాభావతో నిముజ్జనమ్పి తే కరోన్తియేవ. యేపి "ఏకనిముజ్జనేనేవ పాపసుద్ధి హోతీ"తి ఏవందిట్ఠికా, తేపి ఏకవారమేవ నిముజ్జిత్వా వుత్తనయేన అవినాభావతో ఉమ్ముజ్జనమ్పి కత్వా పక్కమన్తి. యే పన "తస్మిం తిత్థే నిముజ్జనేనేవ పాపసుద్ధి హోతీ"తి ఏవందిట్ఠికా, తే తత్థ నిముజ్జిత్వా అస్సాసే సన్నిరుమ్భిత్వా మరుప్పపాతపతితా వియ తత్థేవ జీవితక్ఖయం పాపుణన్తి . అపరే "పునప్పునం ఉమ్ముజ్జననిముజ్జనాని కత్వా న్హాతే పాపసుద్ధి హోతీ"తి ఏవందిట్ఠికా, తే కాలేన కాలం ఉమ్ముజ్జననిముజ్జనాని కరోన్తి. తే సబ్బేపి సన్ధాయ వుత్తం – "**ఉమ్ముజ్జన్తిపి నిముజ్జన్తిపి ఉమ్ముజ్జనిముజ్జమ్పి కరోన్తీ**"**తి.** ఏత్థ చ కిఞ్చాపి నిముజ్జనపుబ్బకం ఉమ్ముజ్జనం, నిముజ్జనమేవ పన కరోన్తా కతిపయా, ఉమ్ముజ్జనం తదుభయఞ్చ కరోన్తా బహూతి తేసం యేభుయ్యభావదస్సనత్థం ఉమ్ముజ్జనం పఠమం వుత్తం. తథా **సమ్బహులా జటిలా**తి జటిలానం యేభుయ్యతాయ వుత్తం, ముణ్డసిఖణ్డినోపి చ బ్రాహ్మణా ఉదకసుద్ధికా తస్మిం కాలే తత్థ తథా కరోన్తి.

ఓసిఞ్చన్తీతి కేచి గయాయ ఉదకం హత్థేన గహేత్వా అత్తనో సీసే చ సరీరే చ ఓసిఞ్చన్తి, అపరే ఘటేహి ఉదకం గహేత్వా తీరే ఠత్వా తథా కరోన్తి. **అగ్గిం జుహన్తీ**తి కేచి గయాతీరే వేదిం సజ్జేత్వా ధూమదబ్బిపూజాదికే ఉపకరణే ఉపనేత్వా అగ్గిహుతం జుహన్తి అగ్గిహుతం పరిచరన్తి. **ఇమినా సుద్ధీ**తి ఇమినా గయాయం ఉమ్ముజ్జనాదినా అగ్గిపరిచరణేన చ పాపమలతో సుద్ధి పాపపవాహనా సంసారసుద్ధి ఏవ వా హోతీతి ఏవందిట్ఠికా హుత్వాతి అత్థో.

ఉమ్ముజ్జనాది చేత్థ నిదస్సనమత్తం వుత్తన్తి దట్ఠబ్బం. తేసు హి కేచి ఉదకవాసం వసన్తి, కేచి ఉదకస్సఞ్జలిం దేన్తి, కేచి తస్మిం ఉదకే ఠత్వా చన్దిమసూరియే అనుపరివత్తన్తి, కేచి అనేకసహస్సవారం సావిత్తిఆదికే జపన్తి, కేచి "ఇన్ద ఆగచ్ఛా"తిఆదినా విజ్జాజపం అవ్హాయన్తి, కేచి మహతుపట్ఠానం కరోన్తి, ఏవఞ్చ కరోన్తా కేచి ఓతరన్తి, కేచి ఉత్తరన్తి కేచి ఉత్తరిత్వా సుద్ధికఆచమనం కరోన్తి, కేచి అన్తోఉదకే ఠితా తన్తీ వాదేన్తి, వీణం వాదేన్తీతి ఏవమాదికా నానప్పకారకిరియా దస్సేన్తి. యస్మా వా తే ఏవరూపా వికారకిరియా కరోన్తాపి తస్మిం ఉదకే నిముజ్జనఉమ్ముజ్జనపుబ్బకమేవ కరోన్తి, తస్మా తం సబ్బం నిముజ్జనుమ్ముజ్జనన్తోగధమేవ కత్వా "ఉమ్ముజ్జన్తీ"తిపిఆది వుత్తం. ఏవం తత్థ ఆకులబ్యాకులే వత్తమానే ఉపరిపబ్బతే ఠితో భగవా తేసం తం కోలాహలం సుత్వా "కిన్ను ఖో ఏత"న్తి ఓలోకేన్తో తం కిరియవికారం అద్దస, తం సన్ధాయ వుత్తం – "**అద్దసా ఖో భగవా...పే.... ఇమినా సుద్ధీ**"తి, తం వుత్తత్థమేవ.

ఏతమత్థం విదిత్వాతి ఏతం అత్థం ఉదకోరోహనాదిఅసుద్ధిమగ్గే తేసం సుద్ధిమగ్గపరామసనం సచ్చాదికే చ సుద్ధిమగ్గే అత్తనో అవిపరీతావబోధం సబ్బాకారతో విదిత్వా. **ఇమం ఉదాన**న్తి ఇమం ఉదకసుద్ధియా అసుద్ధిమగ్గభావదీపకం సచ్చాదిధమ్మానఞ్చ యాథావతో సుద్ధిమగ్గభావదీపకం ఉదానం ఉదానేసి.

తత్థ **న ఉదకేన సుచీ హోతీ**తి ఏత్థ **ఉదకేనా**తి ఉదకుమ్ముజ్జనాదినా. ఉదకుమ్ముజ్జనాది హి ఇధ ఉత్తరపదలోపేన "ఉదక"న్తి వుత్తం యథా రూపభవో రూపన్తి. అథ వా **ఉదకేనా**తి ఉమ్ముజ్జనాదికిరియాయ సాధనభూతేన ఉదకేన సుచి సత్తస్స సుద్ధి నామ న హోతి, నత్థీతి అత్థో. అథ వా **సుచీ**తి తేన యథావుత్తేన ఉదకేన సుచి పాపమలతో సుద్ధో నామ సత్తో న హోతి. కస్మా? **బహ్వేత్థ న్హాయతీ జనో**. యది హి ఉదకోరోహనాదినా యథావుత్తేన పాపసుద్ధి నామ సియా, బహు ఏత్థ ఉదకే జనో న్హాయతి, మాతుఘాతాదిపాపకమ్మకారీ అఞ్ఞో చ గోమహింసాదికో అన్తమసో మచ్ఛకచ్ఛపే ఉపాదాయ, తస్స సబ్బస్సాపి పాపసుద్ధి సియా, న పనేవం హోతి. కస్మా? న్హానస్స పాపహేతూనం అప్పటిపక్ఖభావతో. యఞ్హి యం వినాసేతి,

నో తస్స పటిపక్ఖో యథా ఆలోకో అన్ధకారస్స, విజ్జా చ అవిజ్జాయ, న ఏవం న్హానం పాపస్స. తస్మా నిట్ఠమేత్థ గన్తబ్బం "న ఉదకేన సుచి హోతీ"తి.

యేన పన సుచి హోతి, తం దస్సేతుం **"యమ్హి సచ్చఞ్చా"**తిఆదిమాహ. తత్థ **యమ్హీ**తి యస్మిం పుగ్గలే . **సచ్చన్తి** వచీసచ్చఞ్చేవ విరతిసచ్చఞ్చ. అథ వా సచ్చన్తి ఞాణసచ్చఞ్చేవ పరమత్థసచ్చఞ్చ. **ధమ్మో**తి అరియమగ్గధమ్మో, ఫలధమ్మో చ, సో సబ్బోపి యస్మిం పుగ్గలే ఉపలబ్భతి, **సో సుచీ సో చ బ్రాహ్మణో**తి సో అరియపుగ్గలో విసేసతో ఖీణాసవో అచ్చన్తసుద్ధియా సుచి చ బ్రాహ్మణో చాతి. కస్మా పనేత్థ సచ్చం ధమ్మతో విసుం కత్వా గహితం? సచ్చస్స బహూపకారత్తా. తథా హి "సచ్చం వే అమతా వాచా (సు॰ ని॰ ౪౫౩), సచ్చం హవే సాదుతరం రసానం (సం॰ ని॰ ౧.౨౪౬; సు॰ ని॰ ౧౮౪), సచ్చే అత్థే చ ధమ్మే చ, ఆహు సన్తో పతిట్ఠితా (సు॰ ని॰ ౪౫౩), సచ్చే ఠితా సమణబ్రాహ్మణా చా"తిఆదినా (జా॰ ౨.౨౧.౪౩౩) అనేకేసు సుత్తపదేసు సచ్చగుణా పకాసితా. సచ్చవిపరియస్స చ "ఏకం ధమ్మం అతీతస్స, ముసావాదిస్స జన్తునో (ధ॰ ప॰ ౧౭౬), అభూతవాదీ నిరయం ఉపేతీ"తి (ధ॰ ప॰ ౩౦౬) చ ఆదినా పకాసితాతి.

నవమసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౧౦. బాహియసుత్తవణ్ణనా

౧౦. దసమే **బాహియో**తి తస్స నామం. **దారుచీరియో**తి దారుమయచీరో. **సుప్పారకే**తి ఏవంనామకే పట్టనే వసతి. కో పనాయం బాహియో, కథఞ్చ దారుచీరియో అహోసి, కథం సుప్పారకే పట్టనే పటివసతీతి?

తత్రాయం అనుపుబ్బీకథా – ఇతో కిర కప్పసతసహస్సమత్థకే పదుముత్తరసమ్మాసమ్బుద్ధకాలే ఏకో కులపుత్తో హంసవతీనగరే దసబలస్స ధమ్మదేసనం సుణన్తో సత్థారం ఏకం భిక్ఖుం ఖిప్పాభిఞ్ఞానం ఏతదగ్గే ఠపేన్తం దిస్వా "మహా వతాయం భిక్ఖు, యో సత్థారా ఏవం ఏతదగ్గే ఠపీయతి, అహో వతాహమ్పి అనాగతే ఏవరూపస్స సమ్మాసమ్బుద్ధస్స సాసనే పబ్బజిత్వా సత్థారా ఏదిసే ఠానే ఏతదగ్గే ఠపేతబ్బో భవేయ్యం యథాయం భిక్ఖూ"తి తం ఠానన్తరం పత్థేత్వా తదనురూపం అధికారకమ్మం కత్వా యావజీవం పుఞ్ఞం కత్వా సగ్గపరాయణో హుత్వా దేవమనుస్సేసు సంసరన్తో కస్సపదసబలస్స సాసనే పబ్బజిత్వా పరిపుణ్ణసీలో సమణధమ్మం కరోన్తోవ జీవితక్ఖయం పత్వా దేవలోకే నిబ్బత్తి. సో ఏకం బుద్ధన్తరం దేవలోకే వసిత్వా ఇమస్మిం బుద్ధుప్పాదే బాహియరట్ఠే కులగేహే పటిసన్ధిం గణ్హి, తం బాహియరట్ఠే జాతత్తా **బాహియో**తి సఞ్జానింసు. సో వయప్పత్తో ఘరావాసం వసన్తో వణిజ్జత్థాయ బహూనం భణ్డానం నావం పూరేత్వా సముద్దం పవిసిత్వా అపరాపరం సఞ్చరన్తో సత్త వారే సద్ధింయేవ పరిసాయ అత్తనో నగరం ఉపగఞ్ఛి.

అట్ఠమే వారే పన "సువణ్ణభూమిం గమిస్సామీ"తి ఆరోపితభణ్డో నావం అభిరుహి. నావా మహాసముద్దం అజ్ఝోగాహేత్వా ఇచ్ఛితదేసం అపత్వావ సముద్దమజ్ఝే విపన్నా. మహాజనో మచ్ఛకచ్ఛపభక్ఖో అహోసి. బాహియో పన ఏకం నావాఫలకం గహేత్వా తరన్తో ఊమివేగేన మన్దమన్దం ఖిపమానో భస్సిత్వా సముద్దే పతితత్తా జాతరూపేనేవ సముద్దతీరే నిపన్నో. పరిస్సమం వినోదేత్వా అస్సాసమత్తం లభిత్వా ఉట్ఠాయ లజ్జాయ గుమ్బన్తరం పవిసిత్వా అచ్ఛాదనం అఞ్ఞం కిఞ్చి అపస్సన్తో అక్కనాళాని ఛిన్దిత్వా వాకేహి పలివేఠేత్వా నివాసనపావురణాని కత్వా అచ్ఛాదేసి. కేచి పన "దారుఫలకాని విజ్ఝిత్వా వాకేన

ఆవుణిత్వా నివాసనపావురణం కత్వా అచ్ఛాదేసీ”తి వదన్తి. ఏవం సబ్బథాపి దారుమయచీరధారితాయ ‘‘**దారుచీరియో**’’తి పురిమవోహారేన ‘‘**బాహియో**’’తి చ పఞ్ఞాయిత్థ.

తం ఏకం కపాలం గహేత్వా వుత్తనియామేన సుప్పారకపట్టనే పిణ్డాయ చరన్తం దిస్వా మనుస్సా చిన్తేసుం “సచే లోకే అరహన్తో నామ హోన్తి, ఏవంవిధేహి భవితబ్బం, కిన్ను ఖో అయం అయ్యో వత్థం దియ్యమానం గణ్హేయ్య, ఉదాహు అప్పిచ్ఛతాయ న గణ్హేయ్యా”తి వీమంసన్తా నానాదిసాహి వత్థాని ఉపనేసుం. సో చిన్తేసి – “సచాహం ఇమినా నియామేన నాగమిస్సం, నయిమే ఏవం మయి పసీదేయ్యుం, యంనూనాహం ఇమాని పటిక్ఖిపిత్వా ఇమినావ నీహారేన విహరేయ్యం, ఏవం మే లాభసక్కారో ఉప్పజ్జిస్సతీ”తి. సో ఏవం చిన్తేత్వా కోహఞ్ఞే ఠత్వా వత్థాని న పటిగ్గణ్హి. మనుస్సా “అహో అప్పిచ్ఛో వతాయం అయ్యో”తి భియ్యోసోమత్తాయ పసన్నమానసా మహన్తం సక్కారసమ్మానం కరింసు.

సోపి భత్తకిచ్చం కత్వా అవిదూరట్ఠానే ఏకం దేవాయతనం అగమాసి. మహాజనో తేన సద్ధిం ఏవ గన్త్వా తం దేవాయతనం పటిజగ్గిత్వా అదాసి. సో “ఇమే మయ్హం చీరధారణమత్తే పసీదిత్వా ఏవంవిధం సక్కారసమ్మానం కరోన్తి, ఏతేసం మయా ఉక్కట్ఠవుత్తినా భవితుం వట్టతీ”తి సల్లహుకపరిక్ఖారో అప్పిచ్ఛోవ హుత్వా విహాసి. “అరహా”తి పన తేహి సమ్భావీయమానో “అరహా”తి అత్తానం అమఞ్ఞి, ఉపరూపరి చస్స సక్కారగరుకారో అభివడ్ఢి, లాభీ చ అహోసి ఉళారానం పచ్చయానం. తేన వుత్తం – ‘‘**తేన ఖో పన సమయేన బాహియో దారుచీరియో సుప్పారకే పటివసతి సముద్దతీరే సక్కతో గరుకతో**’’తిఆది.

తత్థ **సక్కతో**తి సక్కచ్చం ఆదరేన ఉపట్ఠానవసేన సక్కతో. **గరుకతో**తి గుణవిసేసేన యుత్తోతి అధిప్పాయేన పాసాణచ్ఛత్తం వియ గరుకరణవసేన గరుకతో. **మానితో**తి మనసా సమ్భావనవసేన మానితో. **పూజితో**తి పుప్ఫగన్ధాదీహి పూజావసేన పూజితో. **అపచితో**తి అభిప్పసన్నచిత్తేహి మగ్గదానఆసనాభిహరణాదివసేన అపచితో. **లాభీ చీవర...పే.... పరిక్ఖారాన**న్తి పణీతపణీతానం ఉపరూపరి ఉపనీయమానానం చీవరాదీనం చతున్నం పచ్చయానం లభనవసేన లాభీ.

అపరో నయో – **సక్కతో**తి సక్కారప్పత్తో. **గరుకతో**తి గరుకారప్పత్తో. **మానితో**తి బహుమానితో మనసా పియాయితో చ. **పూజితో**తి చతుపచ్చయాభిపూజాయ పూజితో. **అపచితో**తి అపచాయనప్పత్తో. యస్స హి చత్తారో పచ్చయే సక్కత్వా సుఅభిసఙ్ఖతే పణీతపణీతే దేన్తి, సో **సక్కతో**. యస్మిం గరుభావం పచ్చుపట్ఠపేత్వా దేన్తి, సో **గరుకతో**. యం మనసా పియాయన్తి బహుమఞ్ఞన్తి చ, సో **మానితో**. యస్స సబ్బమ్పేతం పూజనవసేన కరోన్తి, సో **పూజితో**. యస్స అభివాదనపచ్చుట్ఠానఞ్జలికమ్మాదివసేన పరమనిపచ్చకారం కరోన్తి, సో **అపచితో**. బాహియస్స పన తే సబ్బమేతం అకంసు. తేన వుత్తం – “బాహియో దారుచీరియో సుప్పారకే పటివసతి సక్కతో”తిఆది. ఏత్థ చ చీవరం నో అగ్గణ్హన్తోపి “ఏహి, భన్తే, ఇమం వత్థం పటిగ్గణ్హాహీ”తి ఉపనామనవసేన చీవరస్సాపి “లాభీ”త్వేవ వుత్తో.

రహోగతస్సాతి రహసి గతస్స. **పటిసల్లీనస్సా**తి ఏకీభూతస్స బహూహి మనుస్సేహి “అరహా”తి వుచ్చమానస్స తస్స ఇదాని వుచ్చమానాకారేన **చేతసో పరివితక్కో ఉదపాది** చిత్తస్స మిచ్ఛాసఙ్కప్పో ఉప్పజ్జి. కథం? **యే ఖో కేచి లోకే అరహన్తో వా అరహత్తమగ్గం వా సమాపన్నా, అహం తేసం అఞ్ఞతరో**తి. తస్సత్థో – యే ఇమస్మిం సత్తలోకే కిలేసారీనం హతత్తా పూజాసక్కారాదీనఞ్చ అరహభావేన అరహన్తో, యే కిలేసారీనం హననేన అరహత్తమగ్గం సమాపన్నా, తేసు అహం ఏకోతి.

పురాణసాలోహితాతి పురిమస్మిం భవేసాలోహితా బన్ధుసదిసా ఏకతో కతసమణధమ్మా దేవతా. కేచి పన “పురాణసాలోహితాతి పురాణకాలే భవన్తరే సాలోహితా మాతుభూతా ఏకా దేవతా”తి వదన్తి, తం అట్ఠకథాయం పటిక్ఖిపిత్వా పురిమోయేవత్థో గహితో.

పుబ్బే కిర కస్సపదసబలస్స సాసనే ఓసక్కమానే సామణేరాదీనం విప్పకారం దిస్వా సత్త భిక్ఖూ సంవేగప్పత్తా “యావ సాసనం న అన్తరధాయతి, తావ అత్తనో పతిట్ఠం కరిస్సామా”తి సువణ్ణచేతియం వన్దిత్వా అరఞ్ఞం పవిట్ఠా ఏకం పబ్బతం దిస్వా “జీవితే సాలయా నివత్తన్తు, నిరాలయా ఇమం పబ్బతం అభిరుహన్తూ”తి వత్వా నిస్సేణిం బన్ధిత్వా సబ్బే తం పబ్బతం అభిరుయ్హ నిస్సేణిం పాతేత్వా సమణధమ్మం కరింసు. తేసు సఙ్ఘత్థేరో ఏకరత్తాతిక్కమేనేవ అరహత్తం పాపుణి. సో ఉత్తరకురుతో పిణ్డపాతం ఆనేత్వా తే భిక్ఖూ, “ఆవుసో, ఇతో పిణ్డపాతం పరిభుఞ్జథా”తి ఆహ. తే “తుమ్హే, భన్తే, అత్తనో ఆనుభావేన ఏవం అకత్థ, మయమ్పి సచే తుమ్హే వియ విసేసం నిబ్బత్తేస్సామ, సయమేవ ఆహరిత్వా భుఞ్జిస్సామా”తి భుఞ్జితుం న ఇచ్ఛింసు. తతో దుతియదివసే దుతియత్థేరో అనాగామిఫలం పాపుణి, సోపి తథేవ పిణ్డపాతం ఆదాయ తత్థ గన్త్వా ఇతరే నిమన్తేసి, తేపి తథేవ పటిక్ఖిపింసు. తేసు అరహత్తప్పత్తో పరినిబ్బాయి, అనాగామీ సుద్ధావాసభూమియం నిబ్బత్తి. ఇతరే పన పఞ్చ జనా ఘటేన్తా వాయమన్తాపి విసేసం నిబ్బత్తేతుం నాసక్ఖింసు. తే అసక్కోన్తా తత్థేవ పరిసుస్సిత్వా దేవలోకే నిబ్బత్తా. ఏకం బుద్ధన్తరం దేవేసుయేవ సంసరిత్వా ఇమస్మిం బుద్ధుప్పాదే దేవలోకతో చవిత్వా తత్థ తత్థ కులఘరే నిబ్బత్తింసు. తేసు హి ఏకో పక్కుసాతి రాజా అహోసి, ఏకో కుమారకస్సపో, ఏకో దబ్బో మల్లపుత్తో, ఏకో సభియో పరిబ్బాజకో, ఏకో బాహియో దారుచీరియో. తత్థ యో సో అనాగామీ బ్రహ్మలోకే నిబ్బత్తో, తం సన్ధాయేతం వుత్తం “పురాణసాలోహితా దేవతా”తి. దేవపుత్తోపి హి దేవధీతా వియ దేవో ఏవ దేవతాతి కత్వా దేవతాతి వుచ్చతి “అథ ఖో అఞ్ఞతరా దేవతా”తిఆదీసు వియ. ఇధ పన బ్రహ్మా దేవతాతి అధిప్పేతో.

తస్స హి బ్రహ్మునో తత్థ నిబ్బత్తసమనన్తరమేవ అత్తనో బ్రహ్మసమ్పత్తిం ఓలోకేత్వా ఆగతట్ఠానం ఆవజ్జేన్తస్స సత్తన్నం జనానం పబ్బతం ఆరుయ్హ సమణధమ్మకరణం, తత్థేకస్స పరినిబ్బుతభావో, అనాగామిఫలం పత్వా అత్తనో చ ఏత్థ నిబ్బత్తభావో ఉపట్ఠాసి. సో “కత్థ ను ఖో ఇతరే పఞ్చ జనా”తి ఆవజ్జేన్తో కామావచరదేవలోకే తేసం నిబ్బత్తభావం ఞత్వా అపరభాగే కాలానుకాలం “కిన్ను ఖో కరోన్తీ”తి తేసం పవత్తిం ఓలోకేతియేవ. ఇమస్మిం పన కాలే “కహం ను ఖో”తి ఆవజ్జేన్తో బాహియం సుప్పారకపట్టనం ఉపనిస్సాయ దారుచీరధారిం కోహఞ్ఞేన జీవికం కప్పేన్తం దిస్వా “అయం మయా సద్ధిం పుబ్బే నిస్సేణిం బన్ధిత్వా పబ్బతం అభిరుహిత్వా సమణధమ్మం కరోన్తో అతిసల్లేఖవుత్తియా జీవితే అనపేక్ఖో అరహతాపి ఆభతం పిణ్డపాతం అపరిభుఞ్జిత్వా ఇదాని సమ్భావనాధిప్పాయో అనరహావ అరహత్తం పటిజానిత్వా విచరతి లాభసక్కారసిలోకం నికామయమానో, దసబలస్స చ నిబ్బత్తభావం న జానాతి, హన్ద నం సంవేజేత్వా బుద్ధుప్పాదం జానాపేస్సామీ”తి తావదేవ బ్రహ్మలోకతో ఓతరిత్వా రత్తిభాగే సుప్పారకపట్టనే దారుచీరియస్స సమ్ముఖే పాతురహోసి. బాహియో అత్తనో వసనట్ఠానే ఉళారం ఓభాసం దిస్వా “కిం ను ఖో ఏత”న్తి బహి నిక్ఖమిత్వా ఓలోకేన్తో ఆకాసే ఠితం మహాబ్రహ్మానం దిస్వా అఞ్జలిం పగ్గయ్హ “కే తుమ్హే”తి పుచ్ఛి. అథస్స సో బ్రహ్మా “అహం తే పోరాణకసహాయో తదా అనాగామిఫలం పత్వా బ్రహ్మలోకే నిబ్బత్తో, త్వం పన కిఞ్చి విసేసం నిబ్బత్తేతుం అసక్కోన్తో తదా పుథుజ్జనకాలకిరియం కత్వా సంసరన్తో ఇదాని తిత్థియవేసధారీ అనరహావ సమానో ‘అరహా అహ’న్తి ఇమం లద్ధిం గహేత్వా విచరసీతి ఞత్వా ఆగతో, నేవ ఖో త్వం, బాహియ, అరహా, పటినిస్సజ్జేతం పాపకం దిట్ఠిగతం, మా తే అహోసి దీఘరత్తం అహితాయ దుక్ఖాయ, సమ్మాసమ్బుద్ధో లోకే ఉప్పన్నో. సో హి భగవా అరహా,

గచ్ఛ నం పయిరుపాసస్సూ’’తి ఆహ. తేన వుత్తం – ‘‘**అథ ఖో బాహియస్స దారుచీరియస్స పురాణసాలోహితా దేవతా**’’తిఆది.

తత్థ **అనుకమ్పికా**తి అనుగ్గహసీలా కరుణాధికా. **అత్థకామా**తి హితకామా మేత్తాధికా. పురిమపదేన చేత్థ బాహియస్స దుక్ఖాపనయనకామతం తస్సా దేవతాయ దస్సేతి, పచ్ఛిమేన హితూపసంహారం. **చేతసా**తి అత్తనో చిత్తేన, చేతోసీసేన చేత్థ చేతోపరియఞాణం గహితన్తి వేదితబ్బం. **చేతోపరివితక్క**న్తి తస్స చిత్తప్పవత్తిం. **అఞ్ఞాయా**తి జానిత్వా. **తేనుపసఙ్కమీ**తి సేయ్యథాపి నామ బలవా పురిసో సమిఞ్జితం వా బాహం పసారేయ్య, పసారితం వా బాహం సమిఞ్జేయ్య, ఏవమేవ బ్రహ్మలోకే అన్తరహితో బాహియస్స పురతో పాతుభవనవసేన ఉపసఙ్కమి. **ఏతదవోచా**తి ‘‘యే ఖో కేచి లోకే అరహన్తో వా’’తిఆదిపవత్తమిచ్ఛాపరివితక్కం బాహియం సహోఢం చోరం గణ్హన్తో వియ ‘‘నేవ ఖో త్వం, బాహియ, అరహా’’తిఆదికం ఏతం ఇదాని వుచ్చమానవచనం బ్రహ్మ అవోచ. **నేవ ఖో త్వం, బాహియ, అరహా**తి ఏతేన తదా బాహియస్స అసేక్ఖభావం పటిక్ఖిపతి, **నాపి అరహత్తమగ్గం వా సమాపన్నో**తి ఏతేన సేక్ఖభావం, ఉభయేనపిస్స అనరియభావమేవ దీపేతి. **సాపి తే పటిపదా నత్థి, యాయ త్వం అరహా వా అస్స అరహత్తమగ్గం వా సమాపన్నో**తి ఇమినా పనస్స కల్యాణపుథుజ్జనభావమ్పి పటిక్ఖిపతి. తత్థ **పటిపదా**తి సీలవిసుద్ధిఆదయో ఛ విసుద్ధియో. పటిపజ్జతి ఏతాయ అరియమగ్గేతి పటిపదా. **అస్సా**తి భవేయ్యాసి.

అయఞ్చస్స అరహత్తాధిమానో కిం నిస్సాయ ఉప్పన్నోతి? ‘‘అప్పిచ్ఛతాయ సన్తుట్ఠితాయ సల్లేఖతాయ దీఘరత్తం కతాధికారత్తా తదఙ్గప్పహానవసేన కిలేసానం విహతత్తా అరహత్తాధిమానో ఉప్పన్నో’’తి కేచి వదన్తి. అపరే పనాహు ‘‘బాహియో పఠమాదిఝానచతుక్కలాభీ, తస్మాస్స విక్ఖమ్భనప్పహానేన కిలేసానం అసముదాచారతో అరహత్తాధిమానో ఉప్పజ్జతీ’’తి. తదుభయమ్పి తేసం మతిమత్తమేవ ‘‘సమ్భావనాధిప్పాయో లాభసక్కారసిలోకం నికామయమానో’’తి చ అట్ఠకథాయం ఆగతత్తా. తస్మా వుత్తనయేనేవేత్థ అత్థో వేదితబ్బో.

అథ బాహియో ఆకాసే ఠత్వా కథేన్తం మహాబ్రహ్మానం ఓలోకేత్వా చిన్తేసి – ‘‘అహో భారియం వత కమ్మం, యమహం అరహాతి చిన్తేసిం, అయఞ్చ ‘అరహత్తగామినీ పటిపదాపి తే నత్థీ’తి వదతి, అత్థి ను ఖో లోకే కోచి అరహా’’తి? అథ నం పుచ్ఛి. తేన వుత్తం – ‘‘**అథ కే చరహి దేవతే లోకే అరహన్తో వా అరహత్తమగ్గం వా సమాపన్నా**’’తి.

తత్థ **అథా**తి పుచ్ఛారమ్భే నిపాతో. **కే చరహీ**తి కే ఏతరహి. **లోకే**తి ఓకాసలోకే. అయఞ్హేత్థ అధిప్పాయో – భాజనలోకభూతే సకలస్మిం జమ్బుదీపతలే కస్మిం ఠానే అరహన్తో వా అరహత్తమగ్గం వా సమాపన్నా ఏతరహి విహరన్తి, యత్థ మయం తే ఉపసఙ్కమిత్వా తేసం ఓవాదే ఠత్వా వట్టదుక్ఖతో ముచ్చిస్సామాతి. **ఉత్తరేసూ**తి సుప్పారకపట్టనతో పుబ్బుత్తరదిసాభాగం సన్ధాయ వుత్తం.

అరహన్తి ఆరకత్తా అరహం. ఆరకా హి సో సబ్బకిలేసేహి సువిదూరవిదూరే ఠితో మగ్గేన సవాసనానం కిలేసానం విద్ధంసితత్తా. అరీనం వా హతత్తా అరహం. భగవతా హి కిలేసారయో అనవసేసతో అరియమగ్గేన హతా సముచ్ఛిన్నాతి. అరానం వా హతత్తా అరహం. యఞ్చ అవిజ్జాభవతణ్హామయనాభి పుఞ్ఞాదిఅభిసఙ్ఖారారం జరామరణనేమి ఆసవసముదయమయేన అక్ఖేన విజ్ఝిత్వా తిభవరథే సమాయోజితం అనాదికాలప్పవత్తం సంసారచక్కం. తస్సానేన బోధిమణ్డే వీరియపాదేహి సీలపథవియం పతిట్ఠాయ సద్ధాహత్థేన కమ్మక్ఖయకరఞాణఫరసుం గహేత్వా సబ్బేపి అరా హతా

విహతా విద్ధంసితాతి. అరహతీతి వా అరహం. భగవా హి సదేవకే లోకే అగ్గదక్ఖిణేయ్యత్తా ఉళారే చీవరాదిపచ్చయే పూజావిసేసఞ్చ అరహతి. రహాభావతో వా అరహం. తథాగతో హి సబ్బసో సముచ్ఛిన్నరాగాదికిలేసత్తా పాపకిలేసస్సాపి అసమ్భవతో పాపకరణే రహాభావతోపి అరహన్తి వుచ్చతి.

సమ్మా సామఞ్చ సబ్బధమ్మానం బుద్ధత్తా **సమ్మాసమ్బుద్ధో**. భగవా హి అభిఞ్ఞేయ్యే ధమ్మే అభిఞ్ఞేయ్యతో, పరిఞ్ఞేయ్యే ధమ్మే పరిఞ్ఞేయ్యతో, పహాతబ్బే ధమ్మే పహాతబ్బతో, సచ్ఛికాతబ్బే ధమ్మే సచ్ఛికాతబ్బతో, భావేతబ్బే ధమ్మే భావేతబ్బతో అభిసమ్బుజ్ఝి. వుత్తఞ్హేతం –

"అభిఞ్ఞేయ్యం అభిఞ్ఞాతం, భావేతబ్బఞ్చ భావితం;

పహాతబ్బం పహీనం మే, తస్మా బుద్ధోస్మి బ్రాహ్మణా"తి. (సు॰ ని॰ ౫౬౩; మ॰ ని॰ ౨.౩౯౯; విసుద్ధి॰ ౧.౧౩౧);

అపిచ కుసలే ధమ్మే అనవజ్జసుఖవిపాకతో, అకుసలే ధమ్మే సావజ్జదుక్ఖవిపాకతోతిఆదినా సబ్బత్తికదుకాదివసేన అయమత్థో నేతబ్బో. ఇతి అవిపరీతం సయమ్భుఞాణేన సబ్బాకారతో సబ్బధమ్మానం అభిసమ్బుద్ధత్తా సమ్మాసమ్బుద్ధోతి అయమేత్థ సఙ్ఖేపో. విత్థారో పన విసుద్ధిమగ్గే (విసుద్ధి॰ ౧.౧౨౯-౧౩౧) ఆగతనయేనేవ వేదితబ్బో. **అరహత్తాయాతి** అగ్గఫలప్పటిలాభాయ. **ధమ్మం దేసేతీ**తి ఆదికల్యాణాదిగుణవిసేసయుత్తం సీలాదిపటిపదాధమ్మం సమథవిపస్సనాధమ్మమేవ వా వేనేయ్యజ్ఝాసయానురూపం ఉపదిసతి కథేతి.

సంవేజితోతి "ధిరత్థు వత, భో, పుథుజ్జనభావస్స, యేనాహం అనరహావ సమానో అరహాతి అమఞ్ఞిం, సమ్మాసమ్బుద్ధఞ్చ లోకే ఉప్పజ్జిత్వా ధమ్మం దేసేన్తం న జానిం, దుజ్జానం ఖో పనిదం జీవితం, దుజ్జానం మరణ"న్తి సంవేగమాపాదితో, దేవతావచనేన యథావుత్తేనాకారేన సంవిగ్గమానసోతి అత్థో. **తావదేవా**తి తస్మింయేవ ఖణే. **సుప్పారకా పక్కామీ**తి బుద్ధోతి నామమపి సవనేన ఉప్పన్నాయ బుద్ధారమ్మణాయ పీతియా సంవేగేన చ చోదియమానహదయో సుప్పారకపట్టనతో సావత్థిం ఉద్దిస్స పక్కన్తో. **సబ్బత్థ ఏకరత్తిపరివాసేనా**తి సబ్బస్మిం మగ్గే ఏకరత్తివాసేనేవ అగమాసి. సుప్పారకపట్టనతో హి సావత్థి వీసయోజనసతే హోతి, తఞ్చాయం ఏత్తకం అద్ధానం ఏకరత్తివాసేన అగమాసి. యదా సుప్పారకతో నిక్ఖన్తో, తదహేవ సావత్థిం సమ్పత్తోతి.

కథం పనాయం ఏవం అగమాసీతి? దేవతానుభావేన, "బుద్ధానుభావేనా"తిపి వదన్తి. "సబ్బత్థ ఏకరత్తిపరివాసేనా"తి పన వుత్తత్తా మగ్గస్స చ వీసయోజనసతికత్తా అన్తరామగ్గే గామనిగమరాజధానీసు యత్థ యత్థ రత్తియం వసతి, తత్థ తత్థ దుతియం అరుణం అనుట్ఠాపేత్వా సబ్బత్థ ఏకరత్తివాసేనేవ సావత్థిం ఉపసఙ్కమీతి అయమత్థో దీపితో హోతీతి. నయిదం ఏవం దట్ఠబ్బం. సబ్బస్మిం వీసయోజనసతికే మగ్గే ఏకరత్తివాసేనాతి ఇమస్స అత్థస్స అధిప్పేతత్తా. ఏకరత్తిమత్తం సో సకలస్మిం తస్మిం మగ్గే వసిత్వా పచ్ఛిమదివసే పుబ్బణ్హసమయే సావత్థిం అనుప్పత్తోతి.

భగవాపి బాహియస్స ఆగమనం ఞత్వా "న తావస్స ఇన్ద్రియాని పరిపాకం గతాని, ఖణన్తరే పన పరిపాకం గమిస్సన్తీ"తి తస్స ఇన్ద్రియానం పరిపాకం ఆగమయమానో మహాభిక్ఖుసఙ్ఘపరివుతో తస్మిం ఖణే సావత్థిం పిణ్డాయ పావిసి. సో చ జేతవనం పవిసిత్వా భుత్తపాతరాసే కాయాలసియవిమోచనత్థం అబ్భోకాసే చఙ్కమన్తే సమ్బహులే భిక్ఖూ పస్సిత్వా "కహం ను ఖో ఏతరహి భగవా"తి పుచ్ఛి. భిక్ఖూ "భగవా సావత్థిం పిణ్డాయ పవిట్ఠో"తి వత్వా పుచ్ఛింసు "త్వం పన కుతో ఆగతో"తి?

“సుప్పారకపట్టనతో ఆగతోమ్హీ”తి. “దూరతో ఆగతోసి, నిసీద, తావ పాదే ధోవిత్వా మక్ఖేత్వా థోకం విస్సమాహి, ఆగతకాలే సత్థారం దక్ఖసీ”తి. “అహం, భన్తే, అత్తనో జీవితన్తరాయం న జానామి, ఏకరత్తేనేవమ్హి కత్థచిపి చిరం అట్ఠత్వా అనిసీదిత్వా వీసయోజనసతికం మగ్గం ఆగతో, సత్థారం పస్సిత్వావ విస్సమిస్సామీ”తి వత్వా తరమానరూపో సావత్థిం పవిసిత్వా అనోపమాయ బుద్ధసిరియా విరోచమానం భగవన్తం పస్సి. తేన వుత్తం ‘‘**తేన ఖో పన సమయేన సమ్బహులా భిక్ఖూ అబ్భోకాసే చఙ్కమన్తి. అథ ఖో బాహియో దారుచీరియో యేన తే భిక్ఖూ తేనుపసఙ్కమీ**’’తిఆది.

తత్థ **కహన్తి** కత్థ. **నూతి** సంసయే, **ఖోతి** పదపూరణే, కస్మిం ను ఖో పదేసేతి అత్థో. **దస్సనకామమ్హాతి** దట్ఠుకామా అమ్హ. మయఞ్హి తం భగవన్తం అన్ధో వియ చక్ఖుం, బధిరో వియ సోతం, మూగో వియ కల్యాణవాక్కరణం, హత్థపాదవికలో వియ హత్థపాదే, దలిద్దో వియ ధనసమ్పదం, కన్తారద్ధానప్పటిపన్నో వియ ఖేమన్తభూమిం, రోగాభిభూతో వియ ఆరోగ్యం, మహాసముద్దే భిన్ననావో వియ మహాకుల్లం పస్సితుం ఉపసఙ్కమితుఞ్చ ఇచ్ఛామాతి దస్సేతి. **తరమానరూపోతి** తరమానాకారో.

పాసాదికన్తి బాత్తింసమహాపురిసలక్ఖణఅసీతిఅనుబ్యఞ్జనబ్యామప్పభాకేతుమాలాలఙ్కతాయ సమన్తపాసాదికాయ అత్తనో సరీరసోభాసమ్పత్తియా రూపకాయదస్సనబ్యావటస్స జనస్స సబ్బభాగతో పసాదావహం. **పసాదనీయన్తి** దసబలచతువేసారజ్జఛఅసాధారణఞాణఅట్ఠారసావేణిక- బుద్ధధమ్మప్పభుతిఅపరిమాణగుణగణసమన్నాగతాయ ధమ్మకాయసమ్పత్తియా సరిక్ఖకజనస్స పసాదనీయం పసీదితబ్బయుత్తం పసాదారహం వా. **సన్తిన్ద్రియన్తి** చక్ఖాదిపఞ్చిన్ద్రియలోలభావాపగమనేన వూపసన్తపఞ్చిన్ద్రియం. **సన్తమానసన్తి** ఛట్ఠస్స మనిన్ద్రియస్స నిబ్బిసేవనభావూపగమనేన వూపసన్తమానసం. **ఉత్తమదమథసమథమనుప్పత్తన్తి** లోకుత్తరపఞ్ఞావిముత్తిచేతోవిముత్తిసఙ్ఖాతం ఉత్తమం దమథం సమథఞ్చ అనుప్పత్వా అధిగన్త్వా ఠితం. **దన్తన్తి** సుపరిసుద్ధకాయసమాచారతాయ చేవ హత్థపాదకుక్కుచ్చాభావతో దవాదిఅభావతో చ కాయేన దన్తం. **గుత్తన్తి** సుపరిసుద్ధవచీసమాచారతాయ చేవ నిరత్థకవాచాభావతో దవాదిఅభావతో చ వాచాయ గుత్తం. **యతిన్ద్రియన్తి** సుపరిసుద్ధమనోసమాచారతాయ అరియిద్ధియోగేన అబ్యావటఅప్పటిసఙ్ఖానుపేక్ఖాభావతో చ మనిన్ద్రియవసేన యతిన్ద్రియం. **నాగన్తి** ఛన్దాదివసేన అగమనతో, పహీనానం రాగాదికిలేసానం పునానాగమనతో, కస్సచిపి ఆగుస్స సబ్బథాపి అకరణతో, పునబ్భవస్స చ అగమనతోతి ఇమేహి కారణేహి నాగం. ఏత్థ చ పాసాదికన్తి ఇమినా రూపకాయేన భగవతో పమాణభూతతం దీపేతి, పసాదనీయన్తి ఇమినా ధమ్మకాయేన, సన్తిన్ద్రియన్తిఆదినా సేసేహి పమాణభూతతం దీపేతి. తేన చతుప్పమాణికే లోకసన్నివాసే అనవసేసతో సత్తానం భగవతో పమాణభావో పకాసితోతి వేదితబ్బో.

ఏవంభూతఞ్చ భగవన్తం అన్తరవీథియం గచ్ఛన్తం దిస్వా “చిరస్సం వత మే సమ్మాసమ్బుద్ధో దిట్ఠో”తి హట్ఠతుట్ఠో పఞ్చవణ్ణాయ పీతియా నిరన్తరం ఫుటసరీరో పీతివిప్ఫారితవివటనిచ్చలలోచనో దిట్ఠట్ఠానతో పట్ఠాయ ఓణతసరీరో భగవతో సరీరప్పభావేమజ్ఝం అజ్ఝోగాహేత్వా తత్థ నిముజ్జన్తో భగవతో సమీపం ఉపసఙ్కమిత్వా పఞ్చపతిట్ఠితేన వన్దిత్వా భగవతో పాదే సమ్బాహన్తో పరిచుమ్బన్తో “దేసేతు మే, భన్తే, భగవా ధమ్మ”న్తి ఆహ. తేన వుత్తం – ‘‘**భగవతో పాదే సిరసా నిపతిత్వా భగవన్తం ఏతదవోచ – ‘దేసేతు మే, భన్తే, భగవా ధమ్మం, దేసేతు సుగతో ధమ్మం, యం మమస్స దీఘరత్తం హితాయ సుఖాయా**’’’తి.

తత్థ **సుగతో**తి సోభనగమనత్తా, సున్దరం ఠానం గతత్తా, సమ్మా గతత్తా, సమ్మా గదత్తా సుగతో. గమనమ్పి హి గతన్తి వుచ్చతి, తఞ్చ భగవతో సోభనం పరిసుద్ధం అనవజ్జం. కిం పన తన్తి? అరియమగ్గో. తేన హేస గమనేన ఖేమం దిసం అసజ్జమానో గతో, అఞ్ఞేపి గమేతీతి సోభనగమనత్తా సుగతో. సున్దరఞ్చేస ఠానం అమతం నిబ్బానం గతోతి సున్దరం ఠానం గతత్తా సుగతో. సమ్మా చ గతత్తా సుగతో తేన తేన మగ్గేన పహీనే కిలేసే పున అపచ్చాగమనతో. వుత్తఞ్హేతం –

> “సోతాపత్తిమగ్గేన యే కిలేసా పహీనా, తే కిలేసే న పునేతి న పచ్చేతి న పచ్చాగచ్ఛతీతి సుగతో. సకదాగామి…పే॰… అరహత్తమగ్గేన…పే॰… న పచ్చాగచ్ఛతీతి సుగతో”తి (చూళని॰ మేత్తగూమాణవపుచ్ఛానిద్దేస ౨౭).

అథ వా సమ్మా గతత్తాతి తీసుపి అవత్థాసు సమ్మాపటిపత్తియా గతత్తా, సుప్పటిపన్నత్తాతి అత్థో. దీపఙ్కరపాదమూలతో హి పట్ఠాయ యావ మహాబోధిమణ్డా తావ సమతింసపారమిపూరితాయ సమ్మాపటిపత్తియా ఞాతత్థచరియాయ లోకత్థచరియాయ బుద్ధత్థచరియాయ కోటిం పాపుణిత్వా సబ్బలోకస్స హితసుఖమేవ పరిబ్రూహన్తో సస్సతం ఉచ్ఛేదం కామసుఖం అత్తకిలమథన్తి ఇమే అన్తే అనుపగచ్ఛన్తియా అనుత్తరాయ బోజ్ఝఙ్గభావనాసఙ్ఖాతాయ మజ్ఝిమాయ పటిపదాయ అరియసచ్చేసు తతో పరం సమధిగతధమ్మాధిపతేయ్యో సబ్బసత్తేసు అవిసయాయ సమ్మాపటిపత్తియా చ గతో పటిపన్నోతి ఏవమ్పి సమ్మా గతత్తా సుగతో. సమ్మా చేస గదతి యుత్తట్ఠానే యుత్తమేవ వాచం భాసతీతి సుగతో. వుత్తమ్పి చేతం –

> “కాలవాదీ , భూతవాదీ, అత్థవాదీ, ధమ్మవాదీ, వినయవాదీ, నిధానవతిం వాచం భాసితా కాలేన సాపదేసం పరియన్తవతిం అత్థసంహిత”న్తి (దీ॰ ని॰ ౧.౯; మ॰ ని॰ ౩.౧౪).

అపరమ్పి వుత్తం –

> “యా సా వాచా అభూతా అతచ్ఛా అనత్థసంహితా, యా చ పరేసం అప్పియా అమనాపా, న తం తథాగతో వాచం భాసతీ”తిఆది (మ॰ ని॰ ౨.౮౬).

ఏవం సమ్మా గదత్తాపి సుగతో.

యం మమస్స దీఘరత్తం హితాయ సుఖాయాతి యం ధమ్మస్స ఉపదిసనం చిరకాలం మమ ఝానవిమోక్ఖాదిహితాయ తదధిగన్తబ్బసుఖాయ చ సియా. **అకాలో ఖో తావ బాహియా**తి తవ ధమ్మదేసనాయ న తావ కాలోతి అత్థో. కిం పన భగవతో సత్తహితపటిపత్తియా అకాలోపి నామ అత్థి, యతో భగవా కాలవాదీతి? వుచ్చతే – కాలోతి చేత్థ వేనేయ్యానం ఇన్ద్రియపరిపాకకాలో అధిప్పేతో. యస్మా పన తదా బాహియస్స అత్తనో ఇన్ద్రియానం పరిపక్కాపరిపక్కభావో దుబ్బిఞ్ఞేయ్యో, తస్మా భగవా తం అవత్వా అత్తనో అన్తరవీథియం ఠితభావమస్స కారణం అపదిసన్తో ఆహ **‘‘అన్తరఘరం పవిట్ఠమ్హా’’**తి. **దుజ్జాన**న్తి దుబ్బిఞ్ఞేయ్యం. **జీవితన్తరాయాన**న్తి జీవితస్స అన్తరాయకరధమ్మానం వత్తనం అవత్తనం వాతి వత్తుకామో సమ్బమవసేన “జీవితన్తరాయాన”న్తి ఆహ. తథా హి అనేకపచ్చయప్పటిబద్ధవుత్తిజీవితం అనేకరూపా చ తదన్తరాయా. వుత్తఞ్హి –

“అజ్జేవ కిచ్చమాతప్పం, కో జఞ్ఞా మరణం సువే;

న హి నో సఙ్గరం తేన, మహాసేనేన మచ్చునా”తి. (మ॰ ని॰ ౩.౨౭౨; నేత్తి॰ ౧౦౩);

కస్మా పనాయం జీవితన్తరాయమేవ తావ పురక్ఖరోతి? “నిమిత్తఞ్ఞుతాయ అదిట్ఠకోసల్లేన వా”తి కేచి. అపరే “దేవతాయ సన్తికే జీవితన్తరాయస్స సుతత్తా”తి వదన్తి. అన్తిమభవికత్తా పన ఉపనిస్సయసమ్పత్తియా చోదియమానో ఏవమాహ. న హి తేసం అప్పత్తఅరహత్తానం జీవితక్ఖయో హోతి. కిం పన కారణా భగవా తస్స ధమ్మం దేసేతుకామోవ ద్విక్ఖత్తుం పటిక్ఖిపి? ఏవం కిరస్స అహోసి “ఇమస్స మం దిట్ఠకాలతో పట్ఠాయ సకలసరీరం పీతియా నిరన్తరం ఫుటం, అతిబలవా పీతివేగో, ధమ్మం సుత్వాపి న తావ సక్ఖిస్సతి పటివిజ్ఝితుం. యావ పన మజ్ఝత్తుపేక్ఖా సణ్ఠాతి, తావ తిట్ఠతు, వీసయోజనసతం మగ్గం ఆగతత్తా దరథోపిస్స కాయే బలవా, సోపి తావ పటిప్పస్సమ్భతూ”తి. తస్మా ద్విక్ఖత్తుం పటిక్ఖిపి. కేచి పన “ధమ్మస్సవనే ఆదరజననత్థం భగవా ఏవమకాసీ”తి వదన్తి. తతియవారం యాచితో పన మజ్ఝత్తుపేక్ఖం దరథప్పటిపస్సద్ధిం పచ్చుపట్ఠితఞ్చస్స జీవితన్తరాయం దిస్వా “ఇదాని ధమ్మదేసనాయ కాలో”తి చిన్తేత్వా **‘‘తస్మా తిహ’’**తిఆదినా ధమ్మదేసనం ఆరభి.

తత్థ **తస్మా**తి యస్మా త్వం ఉస్సుక్కజాతో హుత్వా అతివియ మం యాచసి, యస్మా వా జీవితన్తరాయానం దుజ్జానతం వదసి, ఇన్ద్రియాని చ తే పరిపాకం గతాని, తస్మా. **తిహా**తి నిపాతమత్తం. **తే**తి తయా **ఏవ**న్తి ఇదాని వత్తబ్బాకారం వదతి.

సిక్ఖితబ్బన్తి అధిసీలసిక్ఖాదీనం తిస్సన్నమ్పి సిక్ఖానం వసేన సిక్ఖనం కాతబ్బం. యథా పన సిక్ఖితబ్బం, తం దస్సేన్తో **‘‘దిట్ఠే దిట్ఠమత్తం భవిస్సతీ’’**తిఆదిమాహ.

తత్థ **దిట్ఠే దిట్ఠమత్త**న్తి రూపాయతనే చక్ఖువిఞ్ఞాణేన దిట్ఠమత్తం. యథా హి చక్ఖువిఞ్ఞాణం రూపే రూపమత్తమేవ పస్సతి, న అనిచ్చాదిసభావం, ఏవమేవ సేసం. చక్ఖుద్వారికవిఞ్ఞాణేన హి మే దిట్ఠమత్తమేవ భవిస్సతీతి సిక్ఖితబ్బన్తి అత్థో. అథ వా దిట్ఠే దిట్ఠం నామ చక్ఖువిఞ్ఞాణేన రూపవిజాననన్తి అత్థో. మత్తన్తి పమాణం. దిట్ఠా మత్తా ఏతస్సాతి దిట్ఠమత్తం, చక్ఖువిఞ్ఞాణమత్తమేవ చిత్తం భవిస్సతీతి అత్థో. ఇదం వుత్తం హోతి – యథా ఆపాథగతే రూపే చక్ఖువిఞ్ఞాణం న రజ్జతి, న దుస్సతి, న ముయ్హతి, ఏవం రాగాదివిరహేన చక్ఖువిఞ్ఞాణమత్తమేవ మే జవనం భవిస్సతి, చక్ఖువిఞ్ఞాణప్పమాణేనేవ జవనం ఠపేస్సామీతి.

అథ వా దిట్ఠం నామ చక్ఖువిఞ్ఞాణేన దిట్ఠం రూపం, దిట్ఠమత్తం నామ తత్థేవ ఉప్పన్నం సమ్పటిచ్ఛనసన్తీరణవోట్ఠబ్బనసఙ్ఖాతం చిత్తత్తయం. యథా తం న రజ్జతి, న దుస్సతి, న ముయ్హతి, ఏవం ఆపాథగతే రూపే తేనేవ సమ్పటిచ్ఛనాదిప్పమాణేన జవనం ఉప్పాదేస్సామి, నాహం తం పమాణం అతిక్కమిత్వా రజ్జనాదివసేన ఉప్పజ్జితుం దస్సామీతి ఏవమేత్థ అత్థో దట్ఠబ్బో. ఏసేవ నయో సుతముతే . **ముత**న్తి తదారమ్మణవిఞ్ఞాణేహి సద్ధిం గన్ధరసఫోట్ఠబ్బాయతనం వేదితబ్బం. **విఞ్ఞాతే విఞ్ఞాతమత్త**న్తి ఏత్థ పన విఞ్ఞాతం నామ మనోద్వారావజ్జనేన విఞ్ఞాతారమ్మణం. తస్మిం విఞ్ఞాతే విఞ్ఞాతమత్తన్తి ఆవజ్జనప్పమాణం. యథా ఆవజ్జనం న రజ్జతి, న దుస్సతి, న ముయ్హతి, ఏవం రజ్జనాదివసేన చ ఉప్పజ్జితుం అదత్వా ఆవజ్జనప్పమాణేనేవ చిత్తం ఠపేస్సామీతి అయమేత్థ అత్థో. **ఏవఞ్హి తే, బాహియ, సిక్ఖితబ్బ**న్తి ఏవం ఇమాయ పటిపదాయ తయా, బాహియ, తిస్సన్నం సిక్ఖానం అనువత్తనవసేన సిక్ఖితబ్బం.

ఇతి భగవా బాహియస్స సంఖిత్తరుచితాయ ఛహి విఞ్ఞాణకాయేహి సద్ధిం ఛళారమ్మణభేదభిన్నం విపస్సనాయ విసయం దిట్ఠాదీహి చతూహి కోట్ఠాసేహి విభజిత్వా తత్థస్స ఞాతతీరణపరిఞ్ఞం దస్సేతి. కథం? ఏత్థ హి రూపాయతనం పస్సితబ్బట్ఠేన దిట్ఠం నామ, చక్ఖువిఞ్ఞాణం పన సద్ధిం తంద్వారికవిఞ్ఞాణేహి దస్సనట్ఠేన, తదుభయమ్పి యథాపచ్చయం పవత్తమానం ధమ్మమత్తమేవ, న ఏత్థ కోచి కత్తా వా కారేతా వా, యతో తం హుత్వా అభావట్ఠేన అనిచ్చం, ఉదయబ్బయప్పటిపీళనట్ఠేన దుక్ఖం, అవసవత్తనట్ఠేన అనత్తాతి కుతో తత్థ పణ్డితస్స రజ్జనాదీనం ఓకాసోతి? అయమేత్థ అధిప్పాయో సుతాదీసుపి.

ఇదాని ఞాతతీరణపరిఞ్ఞాసు పతిట్ఠితస్స ఉపరి సహ మగ్గఫలేన పహానపరిఞ్ఞం దస్సేతుం, ‘‘**యతో ఖో తే, బాహియా**’’తిఆది ఆరద్ధం. తత్థ **యతో**తి యదా, యస్మా వా. **తే**తి తవ. **తతో**తి తదా, తస్మా వా. **తేనా**తి తేన దిట్ఠాదినా, దిట్ఠాదిపటిబద్ధేన రాగాదినా వా. ఇదం వుత్తం హోతి – బాహియ, తవ యస్మిం కాలే యేన వా కారణేన దిట్ఠాదీసు మయా వుత్తవిధిం పటిపజ్జన్తస్స అవిపరీతసభావావబోధేన దిట్ఠాదిమత్తం భవిస్సతి, తస్మిం కాలే తేన వా కారణేన దిట్ఠాదిపటిబద్ధేన రాగాదినా సహ న భవిస్ససి, రత్తో వా దుట్ఠో వా మూళ్హో వా న భవిస్ససి, పహీనరాగాదికత్తా తేన వా దిట్ఠాదినా సహ పటిబద్ధో న భవిస్ససీతి. **తతో త్వం, బాహియ, న తత్థా**తి యదా యస్మా వా త్వం తేన రాగేన వా రత్తో దోసేన వా దుట్ఠో మోహేన వా మూళ్హో న భవిస్ససి, తదా తస్మా వా త్వం తత్థ దిట్ఠాదికే న భవిస్ససి, తస్మిం దిట్ఠే వా సుతముతవిఞ్ఞాతే వా “ఏతం మమ, ఏసోహమస్మి, ఏసో మే అత్తా”తి తణ్హామానదిట్ఠీహి అల్లీనో పతిట్ఠితో న భవిస్ససి. ఏత్తావతా పహానపరిఞ్ఞం మత్థకం పాపేత్వా ఖీణాసవభూమి దస్సితా.

తతో త్వం, బాహియ, నేవిధ న హురం న ఉభయమన్తరేనాతి యదా త్వం, బాహియ, తేన రాగాదినా తత్థ దిట్ఠాదీసు పటిబద్ధో న భవిస్ససి, తదా త్వం నేవ ఇధలోకే న పరలోకే న ఉభయత్థాపి. **ఏసేవన్తో దుక్ఖస్సా**తి కిలేసదుక్ఖస్స చ వట్టదుక్ఖస్స చ అయమేవ హి అన్తో అయం పరివటుమభావోతి అయమేవ హి ఏత్థ అత్థో. యే పన “ఉభయమన్తరేనా”తి పదం గహేత్వా అన్తరాభవం నామ ఇచ్ఛన్తి, తేసం తం మిచ్ఛా. అన్తరాభవస్స హి భావో అభిధమ్మే పటిక్ఖిత్తోయేవ. అన్తరేనాతి వచనం పన వికప్పన్తరదీపనం, తస్మా అయమేత్థ అత్థో – “నేవ ఇధ న హురం, అపరో వికప్పో న ఉభయ”న్తి.

అథ వా అన్తరేనాతి వచనం పన వికప్పన్తరాభావదీపనం. తస్సత్థో – “నేవ ఇధ న హురం, ఉభయమన్తరే పన న అఞ్ఞట్ఠానం అత్థీ”తి. యేపి చ “అన్తరాపరినిబ్బాయీ సమ్భవేసీ”తి చ ఇమేసం సుత్తపదానం అత్థం అయోనిసో గహేత్వా “అత్థియేవ అన్తరాభవో”తి వదన్తి, తేపి యస్మా అవిహాదీసు తత్థ తత్థ ఆయువేమజ్ఝం అనతిక్కమిత్వా అన్తరా అగ్గమగ్గాధిగమేన అనవసేసకిలేసపరినిబ్బానేన పరినిబ్బాయతీతి అన్తరాపరినిబ్బాయీ, న అన్తరాభవభూతోతి పురిమస్స సుత్తపదస్స అత్థో. పచ్ఛిమస్స చ యే భూతా ఏవ, న భవిస్సన్తి, తే ఖీణాసవా పురిమపదే భూతాతి వుత్తా. తబ్బిరుద్ధతాయ సమ్భవమేసన్తీతి సమ్భవేసినో, అప్పహీనభవసంయోజనత్తా సేఖా పుథుజ్జనా చ. చతూసు వా యోనీసు అణ్డజజలాబుజసత్తా యావ అణ్డకోసం వత్థికోసఞ్చ న భిన్దన్తి, తావ సమ్భవేసీ నామ, అణ్డకోసతో వత్థికోసతో చ బహి నిక్ఖన్తా భూతా నామ. సంసేదజా ఓపపాతికా చ పఠమచిత్తక్ఖణే సమ్భవేసీ నామ, దుతియచిత్తక్ఖణతో పట్ఠాయ భూతా నామ. యేన వా ఇరియాపథేన జాయన్తి, యావ తతో అఞ్ఞం న పాపుణన్తి, తావ సమ్భవేసినో, తతో పరం భూతాతి అత్థో. తస్మా నత్థీతి పటిక్ఖిపితబ్బా. సతి హి ఉజుకే పాళిఅనుగతే అత్థే కిం అనిద్ధారితసామత్థియేన అన్తరాభవేన పరికప్పితేన పయోజనన్తి.

యే పన "సన్తానవసేన పవత్తమానానం ధమ్మానం అవిచ్ఛేదేన దేసన్తరేసు పాతుభావో దిట్ఠో, యథా తం వీహిఆదిఅవిఞ్ఞాణకసన్తానే, ఏవం సవిఞ్ఞాణకసన్తానేపి అవిచ్ఛేదేన దేసన్తరేసు పాతుభావేన భవితబ్బం. అయఞ్చ నయో సతి అన్తరాభవే యుజ్జతి, న అఞ్ఞథా"తి యుత్తిం వదన్తి. తేన హి ఇద్ధిమతో చేతోవసిప్పత్తస్స చిత్తానుగతికం కాయం అధిట్ఠహన్తస్స ఖణేన బ్రహ్మలోకతో ఇధూపసఙ్కమనే ఇతో వా బ్రహ్మలోకగమనే యుత్తి వత్తబ్బా. యది సబ్బత్థేవ అవిచ్ఛిన్నదేసే ధమ్మానం పవత్తి ఇచ్ఛితా, యదిపి సియా ఇద్ధిమన్తానం ఇద్ధివిసయో అచిన్తేయ్యోతి. తం ఇధాపి సమానం "కమ్మవిపాకో అచిన్తేయ్యో"తి వచనతో. తస్మా తం తేసం మతిమత్తమేవ. అచిన్తేయ్యసభావా హి సభావధమ్మా, తే కత్థచి పచ్చయవసేన విచ్ఛిన్నదేసే పాతుభవన్తి, కత్థచి అవిచ్ఛిన్నదేసే. తథా హి ముఖఘోసాదీహి పచ్చయేహి అఞ్ఞస్మిం దేసే ఆదాసపబ్బతప్పదేసాదికే పటిబిమ్బపటిఘోసాదికం పచ్చయుప్పన్నం నిబ్బత్తమానం దిస్సతి, తస్మా న సబ్బం సబ్బత్థ ఉపనేతబ్బన్తి అయమేత్థ సఙ్ఖేపో. విత్థారో పన పటిబిమ్బస్స ఉదాహరణభావసాధనాదికో అన్తరాభవకథావిచారో కథావత్థుపకరణస్స (కథా॰ ౫౦౫; కథా॰ అట్ఠ॰ ౫౦౫) టీకాయం గహేతబ్బో.

అపరే పన "**ఇధా**తి కామభవో, **హురన్తి** అరూపభవో, **ఉభయమన్తరేనా**తి రూపభవో వుత్తో"తి. అఞ్ఞే "**ఇధా**తి అజ్ఝత్తికాయతనాని, **హురన్తి** బాహిరాయతనాని, **ఉభయమన్తరేనా**తి చిత్తచేతసికా"తి. "**ఇధా**తి వా పచ్చయధమ్మా, **హురన్తి** పచ్చయుప్పన్నధమ్మా, **ఉభయమన్తరేనా**తి పణ్ణత్తిధమ్మా వుత్తా"తి వదన్తి. తం సబ్బం అట్ఠకథాసు నత్థి. ఏవం తావ "దిట్ఠే దిట్ఠమత్తం భవిస్సతీ"తిఆదినా దిట్ఠాదివసేన చతుధా తేభూమకధమ్మా సఙ్గహేతబ్బా. తత్థ సుభసుఖనిచ్చఅత్తగ్గాహపరివజ్జనముఖేన అసుభదుక్ఖానిచ్చానత్తానుపస్సనా దస్సితాతి హేట్ఠిమాహి విసుద్ధీహి సద్ధిం సఙ్ఖేపేనేవ విపస్సనా కథితా. "తతో త్వం, బాహియ, న తేనా"తి ఇమినా రాగాదీనం సముచ్ఛేదస్స అధిప్పేతత్తా మగ్గో. "తతో త్వం, బాహియ, న తత్థా"తి ఇమినా ఫలం. "నేవిధా"తిఆదినా అనుపాదిసేసా పరినిబ్బానధాతు కథితాతి దట్ఠబ్బం. తేన వుత్తం – "**అథ ఖో బాహియస్స…పే॰… ఆసవేహి చిత్తం విముచ్చీ**"తి.

ఇమాయ సంఖిత్తపదాయ దేసనాయ **తావదేవా**తి తస్మింయేవ ఖణే, న కాలన్తరే. **అనుపాదాయా**తి అగ్గహేత్వా. **ఆసవేహీ**తి ఆభవగ్గం ఆగోత్రభుం సవనతో పవత్తనతో చిరపారివాసియట్ఠేన మదిరాదిఆసవసదిసతాయ చ "ఆసవా"తి లద్ధనామేహి కామరాగాదీహి. **విముచ్చీ**తి సముచ్ఛేదవిముత్తియా పటిప్పస్సద్ధివిముత్తియా చ విముచ్చి నిస్సజ్జి. సో హి సత్థు ధమ్మం సుణన్తో ఏవ సీలాని సోధేత్వా యథాలద్ధం చిత్తసమాధిం నిస్సాయ విపస్సనం పట్ఠపేత్వా ఖిప్పాభిఞ్ఞతాయ తావదేవ సబ్బాసవే ఖేపేత్వా సహ పటిసమ్భిదాహి అరహత్తం పాపుణి. సో సంసారసోతం ఛిన్దిత్వా కతవట్టపరియన్తో అన్తిమదేహధరో హుత్వా ఏకూనవీసతియా పచ్చవేక్ఖణాసు పవత్తాసు ధమ్మతాయ చోదియమానో భగవన్తం పబ్బజ్జం యాచి. "పరిపుణ్ణం తే పత్తచీవర"న్తి పుట్ఠో "న పరిపుణ్ణ"న్తి ఆహ. అథ నం సత్థా "తేన హి పత్తచీవరం పరియేసా"తి వత్వా పక్కామి. తేన వుత్తం – "**అథ ఖో భగవా…పే॰… పక్కామీ**"తి.

సో కిర కస్సపదసబలస్స సాసనే వీసవస్ససహస్సాని సమణధమ్మం కరోన్తో "భిక్ఖునా నామ అత్తనా పచ్చయే లభిత్వా యథాదానం కరోన్తేన అత్తనావ పరిభుఞ్జితుం వట్టతీ"తి ఏకస్స భిక్ఖుస్సపి పత్తేన వా చీవరేన వా సఙ్గహం నాకాసి, తేనస్స ఏహిభిక్ఖుఉపసమ్పదాయ ఉపనిస్సయో నాహోసి. కేచి పనాహు – "సో కిర బుద్ధసుఞ్ఞే లోకే చోరో హుత్వా ధనుకలాపం సన్నయ్హిత్వా అరఞ్ఞే చోరికం కరోన్తో ఏకం పచ్చేకబుద్ధం దిస్వా పత్తచీవరలోభేన తం ఉసునా విజ్ఝిత్వా పత్తచీవరం గణ్హి, తేనస్స ఇద్ధిమయపత్తచీవరం న ఉప్పజ్జిస్సతీతి, సత్థా తం ఞత్వా ఏహిభిక్ఖుభావేన పబ్బజ్జం న అదాసీ"తి. తమ్పి

పత్తచీవరపరియేసనం చరమానం ఏకా ధేను వేగేన ఆపతన్తీ పహరిత్వా జీవితక్ఖయం పాపేసి. తం సన్ధాయ వుత్తం ‘‘**అథ ఖో అచిరపక్కన్తస్స భగవతో బాహియం దారుచీరియం గావీ తరుణవచ్ఛా అధిపతిత్వా జీవితా వోరోపేసీ**’’తి.

తత్థ **అచిరపక్కన్తస్సా**తి న చిరం పక్కన్తస్స భగవతో. **గావీ తరుణవచ్ఛా**తి ఏకా యక్ఖినీ తరుణవచ్ఛధేనురూపా. **అధిపతిత్వా**తి అభిభవిత్వా మద్దిత్వా. **జీవితా వోరోపేసీ**తి పురిమస్మిం అత్తభావే లద్ధాఘాతతాయ దిట్ఠమత్తేనేవ వేరచిత్తం ఉప్పాదేత్వా సిఙ్గేన పహరిత్వా జీవితా వోరోపేసి.

సత్థా పిణ్డాయ చరిత్వా కతభత్తకిచ్చో సమ్బహులేహి భిక్ఖూహి సద్ధిం నగరతో నిక్ఖమన్తో బాహియస్స సరీరం సఙ్కారట్ఠానే పతితం దిస్వా భిక్ఖూ ఆణాపేసి – ‘‘భిక్ఖవే, ఏకస్మిం ఘరద్వారే ఠత్వా మఞ్చకం ఆహరాపేత్వా ఇదం సరీరం నగరతో నీహరిత్వా ఝాపేత్వా థూపం కరోథా’’తి, భిక్ఖూ తథా అకంసు. కత్వా చ పన విహారం గన్త్వా సత్థారం ఉపసఙ్కమిత్వా అత్తనా కతకిచ్చం ఆరోచేత్వా తస్స అభిసమ్పరాయం పుచ్ఛింసు. అథ నేసం భగవా తస్స పరినిబ్బుతభావం ఆచిక్ఖి. భిక్ఖూ ‘‘తుమ్హే, భన్తే, ‘బాహియో దారుచీరియో అరహత్తం పత్తో’తి వదథ, కదా సో అరహత్తం పత్తో’’తి పుచ్ఛింసు. ‘‘మమ ధమ్మం సుతకాలే’’తి చ వుత్తే ‘‘కదా పనస్స తుమ్హేహి ధమ్మో కథితో’’తి? ‘‘పిణ్డాయ చరన్తేన అజ్జేవ అన్తరవీథియం ఠత్వా’’తి. ‘‘అప్పమత్తకో సో, భన్తే, తుమ్హేహి అన్తరవీథియం ఠత్వా కథితధమ్మో, కథం సో తావతకేన విసేసం నిబ్బత్తేసీ’’తి? ‘‘కిం, భిక్ఖవే, మమ ధమ్మం ‘అప్పం వా బహుం వా’తి పమిణథ, అనేకాని గాథాసహస్సానిపి అనత్థసంహితాని న సేయ్యో, అత్థనిస్సితం పన ఏకమ్పి గాథాపదం సేయ్యో’’తి దస్సేన్తో –

‘‘సహస్సమపి చే గాథా, అనత్థపదసఞ్హితా;
ఏకం గాథాపదం సేయ్యో, యం సుత్వా ఉపసమ్మతీ’’తి. (ధ. ప. ౧౦౧) –

ధమ్మపదే ఇమం గాథం వత్వా ‘‘న కేవలం సో పరినిబ్బానమత్తేన, అథ ఖో మమ సావకానం భిక్ఖూనం ఖిప్పాభిఞ్ఞానం అగ్గభావేనపి పూజారహో’’తి దస్సేన్తో ‘‘ఏతదగ్గం, భిక్ఖవే, మమ సావకానం భిక్ఖూనం ఖిప్పాభిఞ్ఞానం, యదిదం బాహియో దారుచీరియో’’తి (అ. ని. ౧.౨౧౬) తం ఆయస్మన్తం ఏతదగ్గే ఠపేసి. తం సన్ధాయ వుత్తం – ‘‘**అథ ఖో భగవా సావత్థియం పిణ్డాయ చరిత్వా...పే.... పరినిబ్బుతో, భిక్ఖవే, బాహియో దారుచీరియో**’’తి.

తత్థ **పచ్ఛాభత్తన్తి** భత్తకిచ్చతో పచ్ఛా. **పిణ్డపాతపటిక్కన్తో**తి పిణ్డపాతపరియేసనతో పటినివత్తో. పదద్వయేనాపి కతభత్తకిచ్చోతి వుత్తం హోతి. **నీహరిత్వా**తి నగరతో బహి నేత్వా. **ఝాపేథా**తి దహథ. **థూపఞ్చస్స కరోథా**తి అస్స బాహియస్స సరీరధాతుయో గహేత్వా చేతియఞ్చ కరోథ . తత్థ కారణమాహ – ‘‘**సబ్రహ్మచారీ వో, భిక్ఖవే, కాలకతో**’’తి. తస్సత్థో – యం తుమ్హే సేట్ఠట్ఠేన బ్రహ్మం అధిసీలాదిపటిపత్తిధమ్మం సన్దిట్ఠం చరథ, తం సో తుమ్హేహి సమానం బ్రహ్మం అచరీతి సబ్రహ్మచారీ మరణకాలస్స పత్తియావ కాలకతో, తస్మా తం మఞ్చకేన నీహరిత్వా ఝాపేథ, థూపఞ్చస్స కరోథాతి.

తస్స కా గతీతి పఞ్చసు గతీసు తస్స కతమా గతి ఉపపత్తి భవభూతా, **గతీ**తి నిప్పత్తి, అరియో పుథుజ్జనో వాతి కా నిట్ఠాతి అత్థో. **అభిసమ్పరాయో**తి పేచ్చ భవుప్పత్తి భవనిరోధో వా. కిఞ్చాపి తస్స థూపకరణాణత్తియావ పరినిబ్బుతభావో అత్థతో పకాసితో హోతి, యే పన భిక్ఖూ తత్తకేన న జానింసు, తే ‘‘తస్స కా గతీ’’తి పుచ్ఛింసు. పాకటతరం వా కారాపేతుకామా తథా భగవన్తం పుచ్ఛింసు.

పణ్డితోతి అగ్గమగ్గపఞ్ఞాయ అధిగతత్తా పణ్డేన ఇతో గతో పవత్తోతి పణ్డితో. **పచ్చపాదీ**తి పటిపజ్జి. **ధమ్మస్సా**తి లోకుత్తరధమ్మస్స. **అనుధమ్మ**న్తి సీలవిసుద్ధిఆదిపటిపదాధమ్మం. అథ వా **ధమ్మస్సా**తి నిబ్బానధమ్మస్స. **అనుధమ్మ**న్తి అరియమగ్గఫలధమ్మం. **న చ మం ధమ్మాధికరణ**న్తి ధమ్మదేసనాహేతు న చ మం విహేసేసి యథానుసిట్ఠం పటిపన్నత్తా. యో హి సత్థు సన్తికే ధమ్మం సుత్వా కమ్మట్ఠానం వా గహేత్వా యథానుసిట్ఠం న పటిపజ్జతి, సో సత్థారం విహేసేతి నామ. యం సన్ధాయ వుత్తం – ''విహింససఞ్ఞీ పగుణం న భాసిం, ధమ్మం పణీతం మనుజేసు బ్రహ్మే''తి (మహావ. ౯; మ. ని. ౧.౨౮౩; ౨.౩౩౯). అథ వా **న చ మం ధమ్మాధికరణ**న్తి న చ ఇమం ధమ్మాధికరణం. ఇదం వుత్తం హోతి – వట్టదుక్ఖతో నియ్యానహేతుభూతం ఇమం మమ సాసనధమ్మం సుప్పటిపన్నత్తా న విహేసేతి. దుప్పటిపన్నో హి సాసనం భిన్దన్తో సత్థు ధమ్మసరీరే పహారం దేతి నామ. అయం పన సమ్మాపటిపత్తిం మత్థకం పాపేత్వా అనుపాదిసేసాయ నిబ్బానధాతుయా పరినిబ్బాయి. తేన వుత్తం – **''పరినిబ్బుతో, భిక్ఖవే, బాహియో దారుచీరియో''**తి.

ఏతమత్థం విదిత్వాతి ఏతం థేరస్స బాహియస్స అనుపాదిసేసాయ నిబ్బానధాతుయా పరినిబ్బుతభావం, తథా పరినిబ్బుతానఞ్చ ఖీణాసవానం గతియా పచురజనేహి దుబ్బిఞ్ఞేయ్యభావం సబ్బాకారతో విదిత్వా. **ఇమం ఉదాన**న్తి ఇమం అప్పతిట్ఠితపరినిబ్బానానుభావదీపకం ఉదానం ఉదానేసి.

తత్థ **యత్థా**తి యస్మిం నిబ్బానే ఆపో చ న గాధతి, పథవీ చ తేజో చ వాయో చ న గాధతి, న పతిట్ఠాతి. కస్మా? నిబ్బానస్స అసఙ్ఖతసభావత్తా. న హి తత్థ సఙ్ఖతధమ్మానం లేసోపి సమ్భవతి. **సుక్కా**తి సుక్కవణ్ణతాయ సుక్కాతి లద్ధనామా గహనక్ఖత్తతారకా. **న జోతన్తీ**తి న భాసన్తి. **ఆదిచ్చో నప్పకాసతీ**తి తీసు దీపేసు ఏకస్మిం ఖణే ఆలోకఫరణసమత్థో ఆదిచ్చోపి ఆభావసేన న దిబ్బతి. **న తత్థ చన్దిమా భాతీ**తి సతిపి భాసురభావే కన్తసీతలకిరణో చన్దోపి తస్మిం నిబ్బానే అభావతో ఏవ అత్తనో జుణ్హావిభాసనేన న విరోచతి. యది తత్థ చన్దిమసూరియాదయో నత్థి, లోకన్తరో వియ నిచ్చన్ధకారమేవ తం భవేయ్యాతి ఆసఙ్కం సన్ధాయాహ **''తమో తత్థ న విజ్జతీ''**తి. సతి హి రూపాభావే తమో నామ న సియా.

యదా చ అత్తనా వేది, ముని మోనేన బ్రాహ్మణోతి చతుసచ్చముననతో మోనన్తి లద్ధనామేన మగ్గఞాణేన కాయమోనేయ్యాదీహి చ సమన్నాగతత్తా ''మునీ''తి లద్ధనామో అరియసావకబ్రాహ్మణో తేనేవ మోనసఙ్ఖాతేన పటివేధఞాణేన యదా యస్మిం కాలే అగ్గమగ్గక్ఖణే అత్తనా సయమేవ అనుస్సవాదికే పహాయ అత్తపచ్చక్ఖం కత్వా నిబ్బానం వేది పటివిజ్ఝి. ''అవేదీ''తిపి పాఠో, అఞ్ఞాసీతి అత్థో. **అథ రూపా అరూపా చ, సుఖదుక్ఖా పముచ్చతీ**తి **అథా**తి తస్స నిబ్బానస్స జాననతో పచ్ఛా. **రూపా**తి రూపధమ్మా, తేన పఞ్చవోకారభవో ఏకవోకారభవో చ గహితో హోతి. **అరూపా**తి అరూపధమ్మా, తేన రూపేనామిస్సీకతో అరూపభవో గహితో హోతి. సో ''చతువోకారభవో''తిపి వుచ్చతి. **సుఖదుక్ఖా**తి సబ్బత్థ ఉప్పజ్జనకసుఖదుక్ఖతోపి వట్టతో. అథ వా **రూపా**తి రూపలోకపటిసన్ధితో. **అరూపా**తి అరూపలోకపటిసన్ధితో. **సుఖదుక్ఖా**తి కామావచరపటిసన్ధితో. కామభవో హి బ్యామిస్ససుఖదుక్ఖో. ఏవమేతస్మా సకలతోపి వట్టతో అచ్చన్తమేవ ముచ్చతీతి గాథాద్వయేనపి భగవా ''మయ్హం పుత్తస్స బాహియస్స ఏవరూపా నిబ్బానగతీ''తి దస్సేతి.

దసమసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

నిట్ఠితా చ బోధివగ్గవణ్ణనా.

౨. ముచలిన్దవగ్గో

౧. ముచలిన్దసుత్తవణ్ణనా

౧౧. ముచలిన్దవగ్గస్స పఠమే **ముచలిన్దమూలే**తి ఏత్థ ముచలిన్దో వుచ్చతి నీపరుక్ఖో. సో ''నిచులో''తిపి వుచ్చతి, తస్స సమీపే. కేచి పన ''ముచలోతి తస్స రుక్ఖస్స నామం, తం వనజేట్ఠకతాయ పన ముచలిన్దోతి వుత్త''న్తి వదన్తి. **మహాఅకాలమేఘో**తి అసమ్పత్తే వస్సకాలే ఉప్పన్నమహామేఘో. సో హి గిమ్హానం పచ్ఛిమే మాసే సకలచక్కవాళగబ్భం పూరేన్తో ఉదపాది. **సత్తాహవద్దలికా**తి తస్మిం ఉప్పన్నే సత్తాహం అవిచ్ఛిన్నవుట్ఠికా అహోసి. **సీతవాతదుద్దినీ**తి సా చ సత్తాహవద్దలికా ఉదకఫుసితసమ్మిస్సేన సీతవాతేన సమన్తతో పరిబ్భమన్తేన దుసితదివసత్తా దుద్దినీ నామ అహోసి. **ముచలిన్దో నామ నాగరాజా**తి తస్సేవ ముచలిన్దరుక్ఖస్స సమీపే పోక్ఖరణియా హేట్ఠా నాగభవనం అత్థి, తత్థ నిబ్బత్తో మహానుభావో నాగరాజా. **సకభవనా**తి అత్తనో నాగభవనతో. **సత్తక్ఖత్తుం భోగేహి పరిక్ఖిపిత్వా**తి సత్తవారే అత్తనో సరీరభోగేహి భగవతో కాయం పరివారేత్వా. **ఉపరిముద్ధని మహన్తం ఫణం విహచ్చా**తి భగవతో ముద్ధప్పదేసస్స ఉపరి అత్తనో మహన్తం ఫణం పసారేత్వా. ''ఫణం కరిత్వా''తిపి పాఠో, సో ఏవత్థో.

తస్స కిర నాగరాజస్స ఏతదహోసి ''భగవా చ మయ్హం భవనసమీపే రుక్ఖమూలే నిసిన్నో, అయఞ్చ సత్తాహవద్దలికా వత్తతి, వాసాగారమస్స లద్ధుం వట్టతీ''తి. సో సత్తరతనమయం పాసాదం నిమ్మినితుం సక్కోన్తోపి ''ఏవం కతే కాయసారో గహితో న భవిస్సతి, దసబలస్స కాయవేయ్యావచ్చం కరిస్సామీ''తి మహన్తం అత్తభావం కత్వా సత్థారం సత్తక్ఖత్తుం భోగేహి పరిక్ఖిపిత్వా ఉపరి ఫణం కత్వా ధారేసి. ''పరిక్ఖేపబ్భన్తరం లోహపాసాదే భణ్డాగారగబ్భప్పమాణం అహోసీ''తి ఖన్ధకట్ఠకథాయం (మహావ॰ అట్ఠ॰ ౫) వుత్తం. మజ్ఝిమట్ఠకథాయం పన ''హేట్ఠాలోహపాసాదప్పమాణ''న్తి (మ॰ ని॰ అట్ఠ॰ ౧.౨౮౪). ''ఇచ్ఛితిచ్ఛితేన ఇరియాపథేన సత్థా విహరిస్సతీ''తి కిర నాగరాజస్స అజ్ఝాసయో. భగవా పన యథానిసిన్నోవ సత్తాహం వీతినామేసి. తఞ్చ ఠానం సుపిహితవాతపానం సుఫుసితఅగ్గళద్వారం కూటాగారం వియ అహోసి. **మా భగవన్తం సీత**న్తిఆది తస్స తథా కరిత్వా ఠానకారణపరిదీపనం. సో హి ''మా భగవన్తం సీతం బాధయిత్థ, మా ఉణ్హం, మా డంసాదిసమ్ఫస్సో బాధయిత్థా''తి తథా కరిత్వా అట్ఠాసి.

తత్థ కిఞ్చాపి సత్తాహవద్దలికాయ ఉణ్హమేవ నత్థి, సచే పన అన్తరన్తరా మేఘో విగచ్ఛేయ్య, ఉణ్హం భవేయ్య, తమ్పి మా బాధయిత్థాతి ఏవం తస్స చిన్తేతుం యుత్తం. కేచి పనేత్థ వదన్తి ''ఉణ్హగ్గహణం భోగపరిక్ఖేపస్స విపులభావకరణే కారణకిత్తనం. ఖుద్దకే హి తస్మిం భగవన్తం నాగస్స సరీరసమ్భూతా ఉస్మా బాధేయ్య, విపులభావకరణేన పన తాదిసం 'మా ఉణ్హం బాధయిత్థా'తి తథా కరిత్వా అట్ఠాసీ''తి.

విద్ధన్తి ఉబ్బిద్ధం, మేఘవిగమేన దూరీభూతన్తి అత్థో. **విగతవలాహక**న్తి అపగతమేఘం. **దేవ**న్తి ఆకాసం. **విదిత్వా**తి ''ఇదాని విగతవలాహకో ఆకాసో, నత్థి భగవతో సీతాదిఉపద్దవో''తి ఞత్వా. **వినివేఠేత్వా**తి అపనేత్వా. **సకవణ్ణ**న్తి అత్తనో నాగరూపం. **పటిసంహరిత్వా**తి అన్తరధాపేత్వా. **మాణవకవణ్ణ**న్తి కుమారకరూపం.

ఏతమత్థన్తి వివేకసుఖప్పటిసంవేదినో యత్థ కత్థచి సుఖమేవ హోతీతి ఏతమత్థం సబ్బాకారేన జానిత్వా. **ఇమం ఉదాన**న్తి ఇమం వివేకసుఖానుభావదీపకం ఉదానం ఉదానేసి.

తత్థ **సుఖో వివేకో**తి నిబ్బానసఙ్ఖాతో ఉపధివివేకో సుఖో. **తుట్ఠస్సా**తి చతుమగ్గఞాణసన్తోసేన తుట్ఠస్స. **సుతధమ్మస్సా**తి పకాసితధమ్మస్స విస్సుతధమ్మస్స. **పస్సతో**తి తం వివేకం, యం వా కిఞ్చి పస్సితబ్బం నామ, తం సబ్బం అత్తనో వీరియబలాధిగతేన ఞాణచక్ఖునా పస్సన్తస్స. **అబ్యాపజ్జ**న్తి అకుప్పనభావో, ఏతేన మేత్తాపుబ్బభాగో దస్సితో. **పాణభూతేసు సంయమో**తి సత్తేసు చ సంయమో అవిహింసనభావో సుఖోతి అత్థో. ఏతేన కరుణాపుబ్బభాగో దస్సితో.

సుఖా విరాగతా లోకేతి విగతరాగతాపి లోకే సుఖా. కీదిసీ? **కామానం సమతిక్కమో**తి, యా కామానం సమతిక్కమోతి వుచ్చతి, సా విగతరాగతాపి సుఖాతి అత్థో, ఏతేన అనాగామిమగ్గో కథితో. **అస్మిమానస్స యో వినయో**తి ఇమినా పన అరహత్తం కథితం. అరహత్తఞ్హి అస్మిమానస్స పటిప్పస్సద్ధివినయోతి వుచ్చతి, ఇతో పరఞ్చ సుఖం నామ నత్థి, తేనాహ **''ఏతం వే పరమం సుఖ**''న్తి. ఏవం అరహత్తేన దేసనాయ కూటం గణ్హీతి.

పఠమసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౨. రాజసుత్తవణ్ణనా

౧౨. దుతియే **సమ్బహులాన**న్తి వినయపరియాయేన తయో జనా ''సమ్బహులా''తి వుచ్చన్తి, తతో పరం సఙ్ఘో. సుత్తన్తపరియాయేన పన తయో తయో ఏవ, తతో ఉద్ధం సమ్బహులా. తస్మా ఇధాపి సుత్తన్తపరియాయేన సమ్బహులాతి వేదితబ్బా. **ఉపట్ఠానసాలాయ**న్తి ధమ్మసభామణ్డపే. సా హి ధమ్మం దేసేతుం ఆగతస్స తథాగతస్స భిక్ఖూనం ఉపట్ఠానకరణట్ఠానన్తి ''ఉపట్ఠానసాలా''తి వుచ్చతి. అథ వా యత్థ భిక్ఖూ వినయం వినిచ్ఛినన్తి, ధమ్మం కథేన్తి, సాకచ్ఛం సమాపజ్జన్తి, సన్నిపతనవసేన పకతియా ఉపతిట్ఠన్తి, సా సాలాపి మణ్డపోపి ''ఉపట్ఠానసాలా''త్వేవ వుచ్చతి. తత్థాపి హి బుద్ధాసనం నిచ్చం పఞ్ఞత్తమేవ హోతి. ఇదఞ్హి బుద్ధానం ధరమానకాలే భిక్ఖూనం చారిత్తం. **సన్నిసిన్నాన**న్తి నిసజ్జనవసేన సఙ్గమ్మ నిసిన్నానం. **సన్నిపతితాన**న్తి తతో తతో ఆగన్త్వా సన్నిపతనవసేన సన్నిపతితానం. అథ వా బుద్ధాసనం పురతో కత్వా సత్థు సమ్ముఖే వియ ఆదరుప్పత్తియా సక్కచ్చం నిసీదనవసేన సన్నిసిన్నానం, సమానజ్ఝాసయత్తా అఞ్ఞమఞ్ఞస్మిం అజ్ఝాసయేన సుట్ఠు సమ్మా చ నిపతనవసేన సన్నిపతితానం. **అయ**న్తి ఇదాని వుచ్చమానం నిద్దిసతి. **అన్తరాకథా**తి కమ్మట్ఠానమనసికారఉద్దేసపరిపుచ్ఛాదీనం అన్తరా అఞ్ఞా ఏకా కథా, అథ వా మజ్ఝన్హికే లద్ధస్స సుగతోవాదస్స, సాయం లభితబ్బస్స ధమ్మస్సవనస్స చ అన్తరా పవత్తత్తా అన్తరాకథా, సమణసమాచారస్సేవ వా అన్తరా పవత్తా అఞ్ఞా ఏకా కథాతి అన్తరాకథా. **ఉదపాదీ**తి ఉప్పన్నా.

ఇమేసం ద్విన్నం రాజూనన్తి నిద్ధారణే సామివచనం. **మహద్ధనతరో వా**తిఆదీసు పథవియం నిఖణిత్వా ఠపితం సత్తరతననిచయసఙ్ఖాతం మహన్తం ధనం ఏతస్సాతి మహద్ధనో, ద్వీసు అయం అతిసయేన మహద్ధనోతి **మహద్ధనతరో**. వాసద్దో వికప్పత్థో. సేసపదేసుపి ఏసేవ నయో. అయం పన విసేసో – నిచ్చపరిబ్బయవసేన మహన్తో భోగో ఏతస్సాతి **మహాభోగో**. దేవసికం పవిసనఆయభూతో మహన్తో కోసో ఏతస్సాతి **మహాకోసో**. అపరే పన ''దేవసికం పవిసనఆయభూతం మణిసారఫేగ్గుగుమ్బాదిభేదభిన్నం పరిగ్గహవత్థు ధనం, తదేవ సారగబ్భాదీసు నిహితం కోసో''తి వదన్తి. వజిరో, మహానీలో, ఇన్దనీలో, మరకతో, వేళురియో, పదుమరాగో, ఫుస్సరాగో, కక్కేతనో, పులాకో, విమలో, లోహితఙ్కో , ఫలికో, పవాళో, జోతిరసో, గోముత్తకో, గోమేదకో, సోగన్ధికో, ముత్తా, సఙ్ఖో, అఞ్జనమూలో, రాజపట్టో, అమతంసకో, పియకో, బ్రాహ్మణీ చాతి చతుబ్బీసతి **మణి** నామ. సత్త లోహాని కహాపణో చ **సారో** నామ. సయనచ్ఛాదనపావురణగజదన్తసిలాదీని **ఫేగ్గు** నామ.

చన్దనాగరుకుఙ్కుమతగరకప్పూరాది **గుమ్బా** నామ. తత్థ పురిమేన ఆదిసద్దేన సాలివీహిఆదిముగ్గమాసాదిపుబ్బణ్ణాపరణ్ణభేదం ధఞ్ఞవికతిం ఆదిం కత్వా యం సత్తానం ఉపభోగపరిభోగభూతం వత్థు, తం సబ్బం సఙ్గణ్హాతి. మహన్తం విజితం రట్ఠం ఏతస్సాతి **మహావిజితో**. మహన్తో హత్థిఅస్సాదివాహనో ఏతస్సాతి **మహావాహనో**. మహన్తం సేనాబలఞ్చేవ థామబలఞ్చ ఏతస్సాతి **మహబ్బలో**. ఇచ్ఛితనిబ్బత్తిసఙ్ఖాతా పుఞ్ఞకమ్మనిప్ఫన్నా మహతీ ఇద్ధి ఏతస్సాతి **మహిద్ధికో**. తేజసఙ్ఖాతో ఉస్సాహమన్తపభుసత్తిసఙ్ఖాతో వా మహన్తో ఆనుభావో ఏతస్సాతి **మహానుభావో**.

ఏత్థ చ పఠమేన ఆయసమ్పదా, దుతియేన విత్తూపకరణసమ్పదా, తతియేన విభవసమ్పదా, చతుత్థేన జనపదసమ్పదా, పఞ్చమేన యానసమ్పదా, ఛట్ఠేన పరివారసమ్పదాయ సద్ధిం అత్తసమ్పదా, సత్తమేన పుఞ్ఞకమ్మసమ్పదా, అట్ఠమేన పభావసమ్పదా తేసం రాజూనం పకాసితా హోతి. తేన యా సా సామిసమ్పత్తి, అమచ్చసమ్పత్తి, సేనాసమ్పత్తి, రట్ఠసమ్పత్తి, విభవసమ్పత్తి, మిత్తసమ్పత్తి, దుగ్గసమ్పత్తీతి సత్త పకతిసమ్పదా రాజూనం ఇచ్ఛితబ్బా. తా సబ్బా యథారహం పరిదీపితాతి వేదితబ్బా.

దానాదీహి చతూహి సఙ్గహవత్థూహి పరిసం రఞ్జేతీతి **రాజా**. మగధానం ఇస్సరోతి **మాగధో**. మహతియా సేనాయ సమన్నాగతత్తా సేనియగోత్తత్తా వా **సేనియో**. బిమ్బి వుచ్చతి సువణ్ణం, తస్మా సారబిమ్బివణ్ణతాయ **బిమ్బిసారో**. కేచి పన "నామమేవేతం తస్స రఞ్ఞో"తి వదన్తి. పచ్చామిత్తం పరసేనం జినాతీతి **పసేనది**. కోసలరట్ఠస్స అధిపతీతి **కోసలో**. **అయఞ్చరహీ**తి ఏత్థ **చరహీ**తి నిపాతమత్తం. **విప్పకతా**తి అపరియోసితా. అయం తేసం భిక్ఖూనం అన్తరాకథా అనిట్ఠితాతి అత్థో.

సాయన్హసమయన్తి సాయన్హే ఏకం సమయం. **పటిసల్లానా వుట్ఠితో**తి తతో తతో రూపాదిఆరమ్మణతో చిత్తస్స పటిసంహరణతో పటిసల్లానసఙ్ఖాతాయ ఫలసమాపత్తితో యథాకాలపరిచ్ఛేదం వుట్ఠితో. భగవా హి పుబ్బణ్హసమయం భిక్ఖుసఙ్ఘపరివుతో సావత్థిం పవిసిత్వా భిక్ఖూనం సులభపిణ్డపాతం కత్వా కతభత్తకిచ్చో భిక్ఖూహి సద్ధిం సావత్థితో నిక్ఖమిత్వా విహారం పవిసిత్వా గన్ధకుటిప్పముఖే ఠత్వా వత్తం దస్సేత్వా ఠితానం భిక్ఖూనం యథాసముట్ఠితం సుగతోవాదం దత్వా తేసు అరఞ్ఞరుక్ఖమూలాదిదివాట్ఠానం ఉద్దిస్స గతేసు గన్ధకుటిం పవిసిత్వా ఫలసమాపత్తిసుఖేన దివసభాగం వీతినామేత్వా యథాకాలపరిచ్ఛేదే సమాపత్తితో వుట్ఠాయ, "మయ్హం ఉపగమనం ఆగమయమానా చతస్సో పరిసా సకలవిహారం పరిపూరేన్తియో నిసిన్నా, ఇదాని మే ధమ్మదేసనత్థం ధమ్మసభామణ్డలం ఉపగన్తుం కాలో"తి ఆసనతో వుట్ఠాయ, కేసరసీహో వియ కఞ్చనగుహాయ సురభిగన్ధకుటితో నిక్ఖమిత్వా యూథం ఉపసఙ్కమన్తో మత్తవరవారణో వియ అకాయచాపల్లేన చారువిక్కన్తగమనో అసీతిఅనుబ్యఞ్జనప్పటిమణ్డితబాత్తింసమహాపురిసలక్ఖణసముజ్జలాయ బ్యామప్పభాయ పరిక్ఖేపవిలాససమ్పన్నాయ పభస్సరకేతుమాలాలఙ్కతాయ నీలపీతలోహితోదాతమఞ్జిట్ఠపభస్సరానం వసేన ఛబ్బణ్ణబుద్ధరంసియో విస్సజ్జేన్తియా అచిన్తేయ్యానుభావాయ అనుపమాయ బుద్ధలీలాయ సమన్నాగతాయ రూపకాయసమ్పత్తియా సకలవిహారం ఏకాలోకం కురుమానో ఉపట్ఠానసాలం ఉపసఙ్కమి. తేన వుత్తం – ''**అథ ఖో భగవా… పే… తేనుపసఙ్కమీ**''తి.

ఏవం ఉపసఙ్కమిత్వా వత్తం దస్సేత్వా నిసిన్నే తే భిక్ఖూ తుణ్హీభూతే దిస్వా "మయి అకథేన్తే ఇమే భిక్ఖూ బుద్ధగారవేన కప్పమ్పి న కథేస్సన్తీ"తి కథాసముట్ఠాపనత్థం ''**కాయ నుత్థ, భిక్ఖవే**''తిఆదిమాహ. తత్థ **కాయ నుత్థా**తి కతమాయ ను భవథ. ''కాయ నోత్థా''తిపి పాళి, సో ఏవత్థో, ''కాయ న్వేత్థా''తిపి పఠన్తి, తస్స కతమాయ ను ఏత్థాతి అత్థో. తత్రాయం

సఙ్ఖేపత్థో – భిక్ఖవే, కతమాయ నామ కథాయ ఇధ సన్నిసిన్నా భవథ, కతమా చ తుమ్హాకం కథా మమాగమనపచ్చయా అనిట్ఠితా, తం నిట్ఠాపేస్సామీతి ఏవం సబ్బఞ్ఞుపవారణాయ పవారేసి.

న ఖ్వేతన్తి న ఖో ఏతం, అయమేవ వా పాఠో. "న ఖోత"న్తిపి పఠన్తి, న ఖో ఏతం ఇచ్చేవ పదవిభాగో. **కులపుత్తాన**న్తి జాతిఆచారకులపుత్తానం. **సద్ధా**తి సద్ధాయ, కమ్మఫలసద్ధాయ రతనత్తయసద్ధాయ చ. **అగారస్మా**తి ఘరతో, గహట్ఠభావాతి అత్థో. **అనగారియ**న్తి పబ్బజ్జం. **పబ్బజితాన**న్తి ఉపగతానం . **య**న్తి కిరియాపరామసనం. తత్థాయం పదయోజనా – "భిక్ఖవే, తుమ్హే నేవ రాజాభినీతా న చోరాభినీతా న ఇణట్టా న జీవితపకతా పబ్బజితా, అథ ఖో సద్ధాయ అగారతో నిక్ఖమిత్వా మమ సాసనే పబ్బజితా, తుమ్హే ఏతరహి ఏవరూపిం రాజప్పటిసంయుత్తం తిరచ్ఛానకథం కథేయ్యాథ, యం ఏవరూపాయ కథాయ కథనం, ఏతం తుమ్హాకం న ఖో పతిరూపం న యుత్తమేవా"తి.

ఏవం సన్నిపతితానం పబ్బజితానం అప్పతిరూపం పటిక్ఖిపిత్వా ఇదాని నేసం పతిరూపం పటిపత్తిం అనుజానన్తో **"సన్నిపతితానం వో, భిక్ఖవే, ద్వయం కరణీయం ధమ్మీ వా కథా అరియో వా తుణ్హీభావో"**తి ఆహ. తత్థ **వో**తి తుమ్హాకం. కరణీయన్తి హి పదం అపేక్ఖిత్వా కత్తరి సామివచనమేతం, తస్మా తుమ్హేహీతి అత్థో. **ద్వయం కరణీయ**న్తి ద్వే కాతబ్బా. **ధమ్మీ కథా**తి చతుసచ్చధమ్మతో అనపేతా కథా, పవత్తినివత్తిపరిదీపినీ ధమ్మదేసనాతి అత్థో. దసకథావత్థుసఙ్ఖాతాపి హి ధమ్మకథా తదేకదేసా ఏవాతి. **అరియో**తి ఏకన్తహితావహత్తా అరియో, విసుద్ధో ఉత్తమోతి వా అరియో. **తుణ్హీభావో**తి సమథవిపస్సనాభావనాభూతం అకథనం. కేచి పన "వచీసఙ్ఖారపటిపక్ఖభావతో దుతియజ్ఝానం అరియో తుణ్హీభావో"తి వదన్తి. అపరే "చతుత్థజ్ఝానం అరియో తుణ్హీభావో"తి వదన్తి. అయం పనేత్థ అత్థో – "భిక్ఖవే, చిత్తవివేకస్స పరిబ్రూహనత్థం వివేకట్ఠకాయా సుఞ్ఞాగారే విహరన్తా సచే కదాచి సన్నిపతథ, ఏవం సన్నిపతితేహి తుమ్హేహి 'అస్సుతం సావేతి సుతం వా పరియోదపేతీ'తి వుత్తనయేన అఞ్ఞమఞ్ఞస్సూపకారాయ ఖన్ధాదీనం అనిచ్చతాదిపటిసంయుత్తా ధమ్మకథా వా పవత్తేతబ్బా, అఞ్ఞమఞ్ఞం అబ్యాబాధనత్థం ఝానసమాపత్తియా వా విహరితబ్బ"న్తి.

తత్థ పురిమేన కరణీయవచనేన అనోతిణ్ణానం సాసనే ఓతరణూపాయం దస్సేతి, పచ్ఛిమేన ఓతిణ్ణానం సంసారతో నిస్సరణూపాయం. పురిమేన వా ఆగమవేయ్యత్తియే నియోజేతి, పచ్ఛిమేన అధిగమవేయ్యత్తియే. అథ వా పురిమేన సమ్మాదిట్ఠియా పఠమం ఉప్పత్తిహేతుం దీపేతి, దుతియేన దుతియం. వుత్తఞ్హేతం –

> "ద్వేమే, భిక్ఖవే, హేతూ ద్వే పచ్చయా సమ్మాదిట్ఠియా ఉప్పాదాయ పరతో చ ఘోసో, పచ్చత్తఞ్చ యోనిసో మనసికారో"తి (అ॰ ని॰ ౨.౧౨౭).

పురిమేన వా లోకియసమ్మాదిట్ఠియా మూలకారణం విభావేతి, పచ్ఛిమేన లోకుత్తరసమ్మాదిట్ఠియా మూలకారణన్తి ఏవమాదినా ఏత్థ యోజనా వేదితబ్బా.

ఏతమత్థం విదిత్వాతి తేహి భిక్ఖూహి కిత్తితకామసమ్పత్తితో ఝానాదిసమ్పత్తి సన్తతరా చేవ పణీతతరా చాతి ఏతమత్థం సబ్బాకారతో విదిత్వా. **ఇమం ఉదాన**న్తి ఇమం అరియవిహారసుఖానుభావదీపకం ఉదానం ఉదానేసి.

తత్థ **యఞ్చ కామసుఖం లోకే**తి లోకసద్దో "ఖన్ధలోకో ఆయతనలోకో ధాతులోకో"తిఆదీసు (మహాని॰ ౩, ౭; చూళని॰ అజితమాణవపుచ్ఛానిద్దేస ౨) సఙ్ఖారేసు ఆగతో.

“యావతా చన్దిమసూరియా పరిహరన్తి,

దిసా భన్తి విరోచనా;

తావ సహస్సధా లోకో,

ఏత్థ తే వత్తతీ వసో”తి. –

ఆదీసు (మ॰ ని॰ ౧.౨౧౩) ఓకాసే ఆగతో. “అద్దసా ఖో భగవా బుద్ధచక్ఖునా లోకం వోలోకేన్తో”తిఆదీసు (మహావ॰ ౯; మ॰ ని॰ ౧.౨౮౩) సత్తేసు. ఇధ పన సత్తలోకే ఓకాసలోకే చ వేదితబ్బో. తస్మా అవీచితో పట్ఠాయ ఉపరి బ్రహ్మలోకతో హేట్ఠా ఏతస్మిం లోకే యం వత్థుకామే పటిచ్చ కిలేసకామవసేన ఉప్పజ్జనతో కామసహగతం సుఖం. **యఞ్చిదం దివియం సుఖన్తి** యఞ్చ ఇదం దివి భవం దిబ్బవిహారవసేన చ లద్ధబ్బం బ్రహ్మానం మనుస్సానఞ్చ రూపసమాపత్తిసుఖం. **తణ్హక్ఖయసుఖస్సా**తి యం ఆగమ్మ తణ్హా ఖీయతి, తం నిబ్బానం ఆరమ్మణం కత్వా తణ్హాయ చ పటిపస్సమ్భనవసేన పవత్తఫలసమాపత్తిసుఖం తణ్హక్ఖయసుఖం నామ, తస్స తణ్హక్ఖయసుఖస్స. **ఏతే**తి లిఙ్గవిపల్లాసేన నిద్దేసో, ఏతాని సుఖానీతి అత్థో. కేచి ఉభయమ్పి సుఖసామఞ్ఞేన గహేత్వా “**ఏత**”న్తి పఠన్తి, తేసం “కలం నాగ్ఘతీ”తి పాఠేన భవితబ్బం.

సోళసిన్తి సోళసన్నం పూరణిం. అయఞ్హేత్థ సఙ్ఖేపత్థో – చక్కవత్తిసుఖం ఆదిం కత్వా సబ్బస్మిం మనుస్సలోకే మనుస్ససుఖం, నాగసుపణ్ణాదిలోకే నాగాదీహి అనుభవితబ్బం సుఖం, చాతుమహారాజికాదిదేవలోకే ఛబ్బిధం కామసుఖన్తి యం ఏకాదసవిధే కామలోకే ఉప్పజ్జన్తం కామసుఖం, యఞ్చ ఇదం రూపారూపదేవేసు దిబ్బవిహారభూతేసు రూపారూపజ్ఝానేసు చ ఉప్పన్నత్తా “దివియ”న్తి లద్ధనామం లోకియజ్ఝానసుఖం, సకలమ్పి తదుభయం తణ్హక్ఖయసుఖసఙ్ఖాతం ఫలసమాపత్తిసుఖం సోళస భాగే కత్వా తతో ఏకభాగం సోళసభాగగుణే లద్ధం ఏకభాగసఙ్ఖాతం కలం న అగ్ఘతీతి.

అయఞ్చ అత్థవణ్ణనా ఫలసమాపత్తిసామఞ్ఞేన వుత్తా. పాళియం అవిసేసేన తణ్హక్ఖయస్స ఆగతత్తా పఠమఫలసమాపత్తిసుఖస్సాపి కలం లోకియం న అగ్ఘతి ఏవ. తథా హి వుత్తం –

“పథబ్యా ఏకరజ్జేన, సగ్గస్స గమనేన వా;

సబ్బలోకాధిపచ్చేన, సోతాపత్తిఫలం వర”న్తి. (ధ॰ ప॰ ౧౭౮);

సోతాపత్తిసంయుత్తేపి వుత్తం –

“కిఞ్చాపి, భిక్ఖవే, రాజా చక్కవత్తీ చతున్నం దీపానం ఇస్సరియాధిపచ్చం రజ్జం కారేత్వా కాయస్స భేదా పరం మరణా సుగతిం సగ్గం లోకం ఉపపజ్జతి దేవానం తావతింసానం సహబ్యతం, సో తత్థ నన్దనే వనే అచ్ఛరాసఙ్ఘపరివుతో దిబ్బేహి చ పఞ్చహి కామగుణేహి సమప్పితో సమఙ్గీభూతో పరిచారేతి, సో చతూహి ధమ్మేహి అసమన్నాగతో. అథ ఖో సో అపరిముత్తోవ నిరయా, అపరిముత్తో తిరచ్ఛానయోనియా, అపరిముత్తో పేత్తివిసయా, అపరిముత్తో అపాయదుగ్గతివినిపాతా. కిఞ్చాపి, భిక్ఖవే, అరియసావకో పిణ్డియాలోపేన యాపేతి, నన్తకాని చ ధారేతి, సో చతూహి ధమ్మేహి సమన్నాగతో, అథ ఖో సో పరిముత్తో నిరయా, పరిముత్తో తిరచ్ఛానయోనియా, పరిముత్తో పేత్తివిసయా, పరిముత్తో అపాయదుగ్గతివినిపాతా.

“కతమేహి చతూహి? ఇధ, భిక్ఖవే, అరియసావకో బుద్ధే అవేచ్చప్పసాదేన సమన్నాగతో హోతి ‘ఇతిపి సో భగవా అరహం...పే... బుద్ధో భగవా’తి. ధమ్మే అవేచ్చప్పసాదేన...పే.... విఞ్ఞూహీ’తి. సఙ్ఘే అవేచ్చప్పసాదేన...పే.... పుఞ్ఞక్ఖేత్తం లోకస్సా’తి. అరియకన్తేహి సీలేహి సమన్నాగతో హోతి అఖణ్డేహి...పే.... సమాధిసంవత్తనికేహి. ఇమేహి చతూహి ధమ్మేహి సమన్నాగతో హోతి. యో చ, భిక్ఖవే, చతున్నం దీపానం పటిలాభో, యో చతున్నం ధమ్మానం పటిలాభో, చతున్నం దీపానం పటిలాభో చతున్నం ధమ్మానం పటిలాభస్స కలం నాగ్ఘతి సోళసి”న్తి (సం. ని. ౫.౯౯౭).

ఏవం భగవా సబ్బత్థ లోకియసుఖం సఉత్తరం సాతిసయం, లోకుత్తరసుఖమేవ అనుత్తరన్తి అతిసయన్తి భాజేసీతి.

దుతియసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౩. దణ్డసుత్తవణ్ణనా

౧౩. తతియే **కుమారకా**తి దారకా. **అన్తరా చ సావత్థిం అన్తరా చ జేతవన**న్తి అన్తరాసద్దో “తదన్తరం కో జానేయ్య, అఞ్ఞత్ర తథాగతా”తి (అ. ని. ౬.౪౪; ౧౦.౭౫), “జనా సఙ్గమ్మ మన్తేన్తి, మఞ్చ త్వఞ్చ కిమన్తర”న్తిఆదీసు (సం. ని. ౧.౨౨౮) కారణే ఆగతో. “అద్దసా మం, భన్తే, అఞ్ఞతరా ఇత్థీ విజ్జన్తరికాయ భాజనం ధోవన్తీ”తిఆదీసు (మ. ని. ౨.౧౪౯) ఖణే. “యస్సన్తరతో న సన్తి కోపా”తిఆదీసు (ఉదా. ౨౦) చిత్తే. “అన్తరా వోసానమాపాదీ”తిఆదీసు వేమజ్ఝే. “అపిచాయం, భిక్ఖవే, తపోదా ద్విన్నం మహానిరయానం అన్తరికాయ ఆగచ్ఛతీ”తిఆదీసు (పారా. ౨౩౧) వివరే . స్వాయమిధాపి వివరే వేదితబ్బో. తస్మా సావత్థియా చ జేతవనస్స చ వివరేతి, ఏవమేత్థ అత్థో వేదితబ్బో. అన్తరాసద్దయోగతో చేత్థ ఉపయోగవచనం “అన్తరా చ సావత్థిం అన్తరా చ జేతవన”న్తి. ఈదిసేసు ఠానేసు అక్ఖరచిన్తకా “అన్తరా గామఞ్చ నదిఞ్చ గచ్ఛతీ”తి ఏకమేవ అన్తరాసద్దం పయుజ్జన్తి, సో దుతియపదేనపి యోజేతబ్బో హోతి. ఇధ పన యోజేత్వా వుత్తో.

అహిం దణ్డేన హనన్తీతి బిలతో నిక్ఖమిత్వా గోచరాయ గచ్ఛన్తం కణ్హసప్పం ఛాతజ్ఝత్తం అనుబన్ధిత్వా యట్ఠీహి పోథేన్తి. తేన చ సమయేన భగవా సావత్థిం పిణ్డాయ గచ్ఛన్తో అన్తరామగ్గే తే దారకే అహిం దణ్డేన హనన్తే దిస్వా “కస్మా కుమారకా ఇమం అహిం దణ్డేన హనథా”తి పుచ్ఛిత్వా “డంసనభయేన, భన్తే”తి చ వుత్తే “ఇమే అత్తనో సుఖం కరిస్సామాతి ఇమం పహరన్తా నిబ్బత్తట్ఠానే దుక్ఖం అనుభవిస్సన్తి, అహో అవిజ్జాయ నికతికోసల్ల”న్తి ధమ్మసంవేగం ఉప్పాదేసి. తేనేవ చ ధమ్మసంవేగేన ఉదానం ఉదానేసి. తేన వుత్తం **“అథ ఖో భగవా”**తిఆది.

తత్థ **ఏతమత్థం విదిత్వా**తి “ఇమే దారకా అత్తసుఖాయ పరదుక్ఖం కరోన్తా సయం పరత్థ సుఖం న లభిస్సన్తీ”తి ఏతమత్థం జానిత్వాతి ఏవమేకే వణ్ణేన్తి. అఞ్ఞేసం దుప్పటిపన్నానం సుఖపరియేసనం ఆయతిం దుక్ఖాయ సంవత్తతి, సుప్పటిపన్నానం ఏకన్తేన సుఖాయ సంవత్తతి. తస్మా “పరవిహేసావినిముత్తా అచ్చన్తమేవ సుఖభాగినో వత మయ్హం ఓవాదప్పటికరా”తి సోమనస్సవసేనేవేతమ్పి సత్థా ఉదానం ఉదానేసీతి వదన్తి. అపరే పన భణన్తి “ఏవం తేహి కుమారకేహి పవత్తితం పరవిహేఠనం సబ్బాకారేన ఆదీనవతో విదిత్వా పరవిహేసాయ పరానుకమ్పాయ చ యథాక్కమం ఆదీనవానిసంసవిభావనం ఇమం ఉదానం ఉదానేసీ”తి.

తత్థ **సుఖకామానీ**తి ఏకన్తేనేవ అత్తనో సుఖస్స ఇచ్ఛనతో సుఖానుగిద్ధాని. **భూతానీ**తి పాణినో. **యో దణ్డేన విహింసతీ**తి ఏత్థ **దణ్డేనా**తి దేసనామత్తం, దణ్డేన వా లేడ్డుసత్థపాణిప్పహారాదీహి వాతి అత్థో. అథ వా **దణ్డేనా**తి దణ్డనేన. ఇదం వుత్తం హోతి – యో సుఖకామాని సబ్బభూతాని జాతిఆదినా ఘట్టనవసేన వచీదణ్డేన వా పాణిముగ్గరసత్థాదీహి పోథనతాళనచ్ఛేదనాదివసేన సరీరదణ్డేన వా సతం వా సహస్సం వా ఠాపనవసేన ధనదణ్డేన వాతి ఇమేసు దణ్డేసు యేన కేనచి దణ్డేన విహింసతి విహేఠేతి దుక్ఖం పాపేతి, **అత్తనో సుఖమేసానో, పేచ్చ సో న లభతే సుఖ**న్తి సో పుగ్గలో అత్తనో సుఖం ఏసన్తో గవేసన్తో పత్థేన్తో పేచ్చ పరలోకే మనుస్ససుఖం దిబ్బసుఖం నిబ్బానసుఖన్తి తివిధమ్పి సుఖం న లభతి, అఞ్ఞదత్థు తేన దణ్డేన దుక్ఖమేవ లభతీతి అత్థో.

పేచ్చ సో లభతే సుఖన్తి యో ఖన్తిమేత్తానుద్దయసమ్పన్నో "యథాహం సుఖకామో దుక్ఖప్పటికూలో, ఏవం సబ్బేపీ"తి చిన్తేత్వా సమ్పత్తవిరతిఆదీసు ఠితో వుత్తనయేన కేనచి దణ్డేన సబ్బానిపి భూతాని న హింసతి న బాధతి, సో పుగ్గలో పరలోకే మనుస్సభూతో మనుస్ససుఖం, దేవభూతో దిబ్బసుఖం, ఉభయం అతిక్కమన్తో నిబ్బానసుఖం లభతీతి. ఏత్థ చ తాదిసస్స పుగ్గలస్స అవస్సంభావితాయ తం సుఖం పచ్చుప్పన్నం వియ హోతీతి దస్సనత్థం "లభతే"తి వుత్తం. పురిమగాథాయపి ఏసేవ నయో.

తతియసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౪. సక్కారసుత్తవణ్ణనా

౧౪. చతుత్థే **తేన ఖో పన సమయేన భగవా సక్కతో హోతీ**తి కప్పానం సతసహస్సాధికేసు చతూసు అసఙ్ఖ్యేయ్యేసు పరిపూరితస్స పుఞ్ఞసమ్భారవిసేసస్స ఫలభూతేన "ఇతో పరం మయ్హం ఓకాసో నత్థీ"తి ఉస్సహజాతేన వియ ఉపరూపరి వడ్ఢమానేన సక్కారాదినా భగవా సక్కతో హోతి. సబ్బదిసాసు హి యమకమహామేఘో వుట్ఠహిత్వా మహోఘం వియ సబ్బపారమియో "ఏకస్మిం అత్తభావే విపాకం దస్సామా"తి సమ్పిణ్డితా వియ భగవతో లాభసక్కారమహోఘం నిబ్బత్తయింసు. తతో అన్నపానవత్థయానమాలాగన్ధవిలేపనాదిహత్థా ఖత్తియబ్రాహ్మణాదయో ఆగన్త్వా "కహం బుద్ధో, కహం భగవా, కహం దేవదేవో, కహం నరాసభో, కహం పురిససీహో"తి భగవన్తం పరియేసన్తి. సకటసతేహి పచ్చయే ఆహరిత్వా ఓకాసం అలభమానా సమన్తా గావుతప్పమాణేపి సకటధురేన సకటధురం ఆహచ్చ తిట్ఠన్తి చేవ అనుబన్ధన్తి చ అన్ధకవిన్దబ్రాహ్మణాదయో వియ. సబ్బం తం ఖన్ధకే (మహావ. ౨౮౨) తేసు తేసు చ సుత్తేసు ఆగతనయేన వేదితబ్బం. యథా చ భగవతో, ఏవం భిక్ఖుసఙ్ఘస్సాతి. వుత్తఞ్హేతం –

> "యావతా ఖో, చున్ద, ఏతరహి సఙ్ఘా వా గణా వా లోకే ఉప్పన్నా, నాహం, చున్ద, అఞ్ఞం ఏకసఙ్ఘమ్పి సమనుపస్సామి ఏవం లాభగ్గయసగ్గప్పత్తం, యథరివాయం, చున్ద, భిక్ఖుసఙ్ఘో"తి (దీ॰ ని॰ ౩.౧౭౬).

స్వాయం భగవతో చ భిక్ఖుసఙ్ఘస్స చ ఉప్పన్నో లాభసక్కారో ఏకతో హుత్వా ద్విన్నం మహానదీనం ఉదకోఘో వియ అప్పమేయ్యో అహోసి. తేన వుత్తం – "తేన ఖో పన సమయేన భగవా సక్కతో హోతి…పే॰… పరిక్ఖారానం, భిక్ఖుసఙ్ఘోపి సక్కతో…పే॰… పరిక్ఖారాన"న్తి.

తిత్థియా పన పుబ్బే అకతపుఞ్ఞతాయ చ దుప్పటిపన్నతాయ చ అసక్కతా అగరుకతా, బుద్ధుప్పాదేన పన విసేసతో విపన్నసోభా సూరియుగ్గమనే ఖజ్జోపనకా వియ నిప్పభా నిత్తేజా హతలాభసక్కారా అహేసుం. తే తాదిసం భగవతో సఙ్ఘస్స చ లాభసక్కారం అసహమానా ఇస్సాపకతా "ఏవం ఇమే ఫరుసాహి వాచాహి ఘట్టేత్వావ పలాపేస్సామా"తి ఉసూయా విసుగ్గారం ఉగ్గిరన్తా తత్థ తత్థ భిక్ఖూ అక్కోసన్తా పరిభాసన్తా విచరింసు . తేన వుత్తం – ''**అఞ్ఞతిత్థియా పన పరిబ్బాజకా అసక్కతా హోన్తి...పే.... పరిక్ఖారానం. అథ ఖో తే అఞ్ఞతిత్థియా పరిబ్బాజకా భగవతో సక్కారం అసహమానా భిక్ఖుసఙ్ఘస్స చ గామే చ అరఞ్ఞే చ భిక్ఖూ దిస్వా అసబ్భాహి ఫరుసాహి వాచాహి అక్కోసన్తి పరిభాసన్తి రోసేన్తి విహేసేన్తీ**''తి.

తత్థ **అసబ్భాహీ**తి అసభాయోగ్గాహి సభాయం సాధుజనసమూహే వత్తుం అయుత్తాహి, దుట్ఠుల్లాహీతి అత్థో. **ఫరుసాహీ**తి కక్ఖళాహి మమ్మచ్ఛేదికాహి. **అక్కోసన్తీ**తి జాతిఆదీహి అక్కోసవత్థూహి ఖుంసేన్తి. **పరిభాసన్తీ**తి భణ్డనవసేన భయం ఉప్పాదేన్తా తజ్జేన్తి. **రోసేన్తీ**తి యథా పరస్స రోసో హోతి, ఏవం అనుద్ధంసనవసేన రోసం ఉప్పాదేన్తి. **విహేసేన్తీ**తి విహేఠేన్తి, వివిధేహి ఆకారేహి అఫాసుం కరోన్తి.

కథం పనేతే సమన్తపాసాదికే భగవతి భిక్ఖుసఙ్ఘే చ అక్కోసాదీని పవత్తేసున్తి? భగవతో ఉప్పాదతో పహీనలాభసక్కారతాయ ఉపహతచిత్తా పథవిం ఖణిత్వా పక్ఖలన్తా వియ అవణే వేళురియమణిమ్హి వణం ఉప్పాదేన్తా వియ చ సున్దరికం నామ పరిబ్బాజికం సఞ్ఞాపేత్వా తాయ సద్ధిం భిక్ఖూనఞ్చ అవణ్ణం వుట్ఠాపేత్వా అక్కోసాదీని పవత్తేసుం. తం పనేతం సున్దరీవత్థు పరతో సున్దరీసుత్తే (ఉదా. ౩౮) పాళియంయేవ ఆగమిస్సతి, తస్మా యమేత్థ వత్తబ్బం, తం తత్థేవ వణ్ణయిస్సామ.

భిక్ఖూ భగవతో సన్తికం ఉపసఙ్కమిత్వా తం పవత్తిమారోచేసుం. తేన వుత్తం – ''**అథ ఖో సమ్బహులా భిక్ఖూ యేన భగవా తేనుపసఙ్కమింసు...పే.... విహేసేన్తీ**''తి. తం వుత్తత్థమేవ.

ఏతమత్థం విదిత్వాతి ఏతం ఇస్సాపకతానం తిత్థియానం విప్పటిపత్తిం సబ్బాకారతో విదిత్వా. **ఇమం ఉదాన**న్తి ఇమం తేహి కతే విప్పకారే పసన్నచిత్తేహి చ పరేహి కతే ఉపకారే తాదిభావానుభావదీపకం ఉదానం ఉదానేసి.

తత్థ **గామే అరఞ్ఞే సుఖదుక్ఖఫుట్ఠో**తి గామే వా అరఞ్ఞే వా యత్థ కత్థచి సుఖేన దుక్ఖేన చ ఫుట్ఠో సుఖదుక్ఖాని అనుభవన్తో, తేసం వా పచ్చయేహి సమఙ్గీభూతో. **నేవత్తతో నో పరతో దహేథా**తి "అహం సుఖితో , అహం దుక్ఖితో, మమ సుఖం, మమ దుక్ఖం, పరేనిదం మయ్హం సుఖదుక్ఖం ఉప్పాదిత"న్తి చ నేవ అత్తతో న పరతో తం సుఖదుక్ఖం ఠపేథ. కస్మా? న హేత్థ ఖన్ధపఞ్చకే అహన్తి వా మమన్తి వా పరోతి వా పరస్సాతి వా పస్సితబ్బయుత్తకం కిఞ్చి అత్థి, కేవలం సఙ్ఖారా ఏవ పన యథాపచ్చయం ఉప్పజ్జిత్వా ఖణే ఖణే భిజ్జన్తీతి. సుఖదుక్ఖగ్గహణఞ్చేత్థ దేసనాసీసం, సబ్బస్సాపి లోకధమ్మస్స వసేన అత్థో వేదితబ్బో. ఇతి భగవా "నాహం క్వచని, కస్సచి కిఞ్చనతస్మిం, న చ మమ క్వచని, కత్థచి కిఞ్చనతత్థీ"తి చతుకోటికం సుఞ్ఞతం విభావేసి.

ఇదాని తస్స అత్తతో పరతో చ అదహనస్స కారణం దస్సేతి ''**ఫుసన్తి ఫస్సా ఉపధిం పటిచ్చా**''తి. ఏతే సుఖవేదనీయా దుక్ఖవేదనీయా చ ఫస్సా నామ ఖన్ధపఞ్చకసఙ్ఖాతం ఉపధిం పటిచ్చ తస్మిం సతి యథాసకం విసయం ఫుసన్తి, తత్థ

పవత్తన్తియేవ. అదుక్ఖమసుఖా హి వేదనా సన్తసభావతాయ సుఖే ఏవ సఙ్గహం గచ్ఛతీతి దువిధసమ్ఫస్సవసేనేవాయం అత్థవణ్ణనా కతా.

యథా పన తే ఫస్సా న ఫుసన్తి, తం దస్సేతుం ''**నిరుపధిం కేన ఫుసేయ్యుం ఫస్సా**''తి వుత్తం. సబ్బసో హి ఖన్ధూపధియా అసతి కేన కారణేన తే ఫస్సా ఫుసేయ్యుం, న తం కారణం అత్థి. యది హి తుమ్హే అక్కోసాదివసేన ఉప్పజ్జనసుఖదుక్ఖం న ఇచ్ఛథ, సబ్బసో నిరుపధిభావేయేవ యోగం కరేయ్యాథాతి అనుపాదిసేసనిబ్బానధాతుయా గాథం నిట్ఠపేసి. ఏవం ఇమినా ఉదానేన వట్టవివట్టం కథితం.

చతుత్థసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౫. ఉపాసకసుత్తవణ్ణనా

౧౫. పఞ్చమే **ఇచ్ఛానఙ్గలకో**తి ఇచ్ఛానఙ్గలనామకో కోసలేసు ఏకో బ్రాహ్మణగామో, తంనివాసితాయ తత్థ వా జాతో భవోతి వా ఇచ్ఛానఙ్గలకో. **ఉపాసకో**తి తీహి సరణగమనేహి భగవతో సన్తికే ఉపాసకభావస్స పవేదితత్తా ఉపాసకో పఞ్చసిక్ఖాపదికో బుద్ధమామకో, ధమ్మమామకో, సఙ్ఘమామకో. **కేనచిదేవ కరణీయేనా**తి ఉద్ధారసోధాపనాదినా కేనచిదేవ కత్తబ్బేన. **తీరేత్వా**తి నిట్ఠాపేత్వా. అయం కిర ఉపాసకో పుబ్బే అభిణ్హం భగవన్తం ఉపసఙ్కమిత్వా పయిరుపాసతి, సో కతిపయం కాలం బహుకరణీయతాయ సత్థు దస్సనం నాభిసమ్భోసి. తేనాహ భగవా – ''**చిరస్సం ఖో త్వం, ఉపాసక, ఇమం పరియాయమకాసి, యదిదం ఇధాగమనాయా**''తి.

తత్థ **చిరస్స**న్తి చిరేన. **పరియాయ**న్తి వారం. **యదిద**న్తి నిపాతో, యో అయన్తి అత్థో. ఇదం వుత్తం హోతి – ఇధ మమ సన్తికే ఆగమనాయ యో అయం అజ్జ కతో వారో, తం ఇమం చిరేన పపఞ్చం కత్వా అకాసీతి. **చిరపటికాహ**న్తి చిరపటికో అహం, చిరకాలతో పట్ఠాయ అహం ఉపసఙ్కమితుకామోతి సమ్బన్ధో. **కేహిచి కేహిచీ**తి ఏకచ్చేహి ఏకచ్చేహి. అథ వా **కేహిచి కేహిచీ**తి యేహి వా తేహి వా. తత్థ గారవం దస్సేతి. సత్థరి అభిప్పసన్నస్స హి సత్థుదస్సనధమ్మస్సవనేసు వియ న అఞ్ఞత్థ ఆదరో హోతి. **కిచ్చకరణీయేహీ**తి ఏత్థ అవస్సం కాతబ్బం కిచ్చం, ఇతరం కరణీయం. పఠమం వా కాతబ్బం కిచ్చం, పచ్ఛా కాతబ్బం కరణీయం. ఖుద్దకం వా కిచ్చం, మహన్తం కరణీయం. **బ్యావటో**తి ఉస్సుక్కో. **ఏవాహ**న్తి ఏవం ఇమినా పకారేన అహం నాసక్ఖిం ఉపసఙ్కమితుం, న అగారవాదినాతి అధిప్పాయో.

ఏతమత్థం విదిత్వాతి దుల్లభే బుద్ధుప్పాదే మనుస్సత్తలాభే చ సత్తానం సకిఞ్చనభావేన కిచ్చపసుతతాయ కుసలన్తరాయో హోతి, న అకిఞ్చనస్సాతి ఏతమత్థం సబ్బాకారతో విదిత్వా. **ఇమం ఉదాన**న్తి తదత్థపరిదీపనమేవ ఇమం ఉదానం ఉదానేసి.

తత్థ **సుఖం వత తస్స న హోతి కిఞ్చీ**తి యస్స పుగ్గలస్స కిఞ్చి రూపాదీసు ఏకవత్థుమ్పి ''మమేత''న్తి తణ్హాయ పరిగ్గహితభావేన న హోతి నత్థి న విజ్జతి, సుఖం వత తస్స పుగ్గలస్స, అహో సుఖమేవాతి అత్థో. ''న హోసీ''తిపి పాఠో, తస్స అతీతకాలవసేన అత్థో వేదితబ్బో. కేచి పన **న హోతి కిఞ్చీ**తి పదస్స ''రాగాదికిఞ్చనం యస్స న హోతీ''తి అత్థం వణ్ణేన్తి, తం న సున్దరం పరిగ్గహధమ్మవసేన దేసనాయ ఆగతత్తా. రాగాదికిఞ్చనన్తి పరిగ్గహేతబ్బస్సాపి సఙ్గహే సతి యుత్తమేవ వుత్తం సియా అథ వా యస్స పుగ్గలస్స కిఞ్చి అప్పమ్పి కిఞ్చనం పలిబోధజాతం రాగాదికిఞ్చనాభావతో ఏవ న హోతి, తం తస్స

అకిఞ్చనత్తం సుఖస్స పచ్చయభావతో సుఖం వతం, అహో సుఖన్తి అత్థో. కస్స పన న హోతి కిఞ్చనన్తి చే, ఆహ **''సఙ్ఖాతధమ్మస్స బహుస్సుతస్సా''**తి. యో చతూహిపి మగ్గసఙ్ఖాహి సోళసకిచ్చనిప్ఫత్తియా సఙ్ఖాతధమ్మో కతకిచ్చో, తతో ఏవ పటివేధబాహుసచ్చేన బహుస్సుతో, తస్స.

ఇతి భగవా అకిఞ్చనభావే ఆనిసంసం దస్సేత్వా సకిఞ్చనభావే ఆదీనవం దస్సేతుం **''సకిఞ్చనం పస్సా''**తిఆదిమాహ. తస్సత్థో – రాగాదికిఞ్చనానం ఆమిసకిఞ్చనానఞ్చ అత్థితాయ సకిఞ్చనం, సకిఞ్చనత్తా ఏవ అలద్ధానఞ్చ లద్ధానఞ్చ కామానం పరియేసనారక్ఖణహేతు కిచ్చకరణీయవసేన "అహం మమా"తి గహణవసేన చ విహఞ్ఞమానం విఘాతం ఆపజ్జమానం పస్సాతి ధమ్మసంవేగప్పత్తో సత్థా అత్తనో చిత్తం వదతి. **జనో జనస్మిం పటిబన్ధరూపో**తి సయం అఞ్ఞో జనో సమానో అఞ్ఞస్మిం జనే "అహం ఇమస్స, మమ అయ"న్తి తణ్హావసేన పటిబన్ధసభావో హుత్వా విహఞ్ఞతి విఘాతం ఆపజ్జతి. "పటిబద్ధచిత్తో"తిపి పాఠో. అయఞ్చ అత్థో –

> "పుత్తా మత్థి ధనమ్మత్థి, ఇతి బాలో విహఞ్ఞతి;
> అత్తా హి అత్తనో నత్థి, కుతో పుత్తా కుతో ధన"న్తి. (ధ. ప. ౬౨) –

ఆదీహి సుత్తపదేహి దీపేతబ్బోతి.

పఞ్చమసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౬. గబ్భినీసుత్తవణ్ణనా

౧౬. ఛట్ఠే **అఞ్ఞతరస్స పరిబ్బాజకస్సా**తి ఏకస్స కుటుమ్బికస్స పరిబ్బాజకస్స. **దహరా**తి తరుణీ. **మాణవికా**తి బ్రాహ్మణధీతాయ వోహారో. **పజాపతీ**తి భరియా. **గబ్భినీ**తి ఆపన్నసత్తా. **ఉపవిజఞ్ఞా**తి అజ్జ సువేతి పచ్చుపట్ఠితవిజాయనకాలా హోతీతి సమ్బన్ధో. సో కిర బ్రాహ్మణజాతికో సభరియో వాదపత్థస్సమే రితో, తేన నం సపజాపతికం పరిబ్బాజకవోహారేన సముదాచరన్తి. భరియా పనస్స బ్రాహ్మణజాతికత్తా బ్రాహ్మణాతి ఆలపతి. **తేల**న్తి తిలతేలం. తేలసీసేన చేత్థ యం యం విజాతాయ పసవదుక్ఖప్పటికారత్థం ఇచ్ఛితబ్బం, తం సబ్బం సప్పిలోణాదిం ఆహరాతి ఆణాపేతి. **యం మే విజాతాయ భవిస్సతీ**తి యం తేలాది మయ్హం విజాతాయ బహినిక్ఖన్తగబ్భాయ ఉపకారాయ భవిస్సతి. "పరిబ్బాజికాయా"తిపి పాఠో. **కుతో**తి కస్మా ఠానా, యతో ఞాతికులా వా మిత్తకులా వా తేలాదిం ఆహరేయ్యం, తం ఠానం మే నత్థీతి అధిప్పాయో. **తేలం ఆహరామీ**తి వత్తమానసమీపతాయ వత్తమానం కత్వా వుత్తం, తేలం ఆహరిస్సామీతి అత్థో. **సమణస్స వా బ్రాహ్మణస్స వా సప్పిస్స వా తేలస్స వా**తి చ సముచ్చయత్థో వా-సద్దో "అగ్గితో వా ఉదకతో వా మిథుభేదా వా"తిఆదీసు (మహావ. ౨౮౬; దీ. ని. ౨.౧౫౨; ఉదా. ౭౬) వియ. **సప్పిస్స వా తేలస్స వా**తి పచ్చత్తే సామివచనం, సప్పి చ తేలఞ్చ యావదత్థం పాతుం పివితుం దీయతీతి అత్థో. అపరే పన "సప్పిస్స వా తేలస్స వాతి అవయవసమ్బన్ధే సామివచనం. సప్పితేలసముదాయస్స హి అవయవో ఇధ యావదత్థసద్దేన వుచ్చతీ"తి వదన్తి. **నో నీహరితు**న్తి భాజనేన వా హత్థేన వా బహి నేతుం నో దీయతి, **ఉచ్ఛద్దిత్వా**తి వమిత్వా, యంనూన దదేయ్యన్తి సమ్బన్ధో. ఏవం కిరస్స అహోసి "అహం రఞ్ఞో కోట్ఠాగారం గన్త్వా తేలం కణ్ఠమత్తం పివిత్వా తావదేవ ఘరం ఆగన్త్వా ఏకస్మిం భాజనే యథాపీతం వమిత్వా

ఉద్ధనం ఆరోపేత్వా పచిస్సామి, యం పిత్తసేమ్హాదిమిస్సితం, తం అగ్గినా ఝాయిస్సతి, తేలం పన గహేత్వా ఇమిస్సా పరిబ్బాజికాయ కమ్మే ఉపనేస్సామీ"తి.

ఉద్ధం కాతున్తి వమనవసేన ఉద్ధం నీహరితుం. **న పన అధో**తి విరిఞ్చనవసేన హేట్ఠా నీహరితుం న పన సక్కోతి. సో హి "అధికం పీతం సయమేవ ముఖతో నిగ్గమిస్సతీ"తి పివిత్వా ఆసయస్స అరిత్తతాయ అనిగ్గతే వమనవిరేచనయోగం అజానన్తో అలభన్తో వా కేవలం దుక్ఖాహి వేదనాహి ఫుట్ఠో ఆవట్టతి చ పరివట్టతి చ. **దుక్ఖాహీ**తి దుక్ఖమాహి. **తిబ్బాహీ**తి బహలాహి తిఖిణాహి వా. **ఖరాహీ**తి కక్ఖళాహి. **కటుకాహీ**తి అతివియ అనిట్ఠభావేన దారుణాహి. **ఆవట్టతీ**తి ఏకస్మింయేవ ఠానే అనిపజ్జిత్వా అత్తనో సరీరం ఇతో చితో ఆకడ్ఢన్తో ఆవట్టతి. **పరివట్టతీ**తి ఏకస్మిం పదేసే నిపన్నోపి అఙ్గపచ్చఙ్గాని పరితో ఖిపన్తో వట్టతి, అభిముఖం వా వట్టన్తో ఆవట్టతి, సమన్తతో వట్టన్తో పరివట్టతి.

ఏతమత్థం విదిత్వాతి "సకిఞ్చనస్స అప్పటిసఙ్ఖాపరిభోగహేతుకా అయం దుక్ఖుప్పత్తి, అకిఞ్చనస్స పన సబ్బసో అయం నత్థీ"తి ఏతమత్థం సబ్బాకారతో జానిత్వా తదత్థప్పకాసనం ఇమం ఉదానం ఉదానేసి.

తత్థ **సుఖినో వతా**తి సుఖినో వత సప్పురిసా. కే పన తేతి? **యే అకిఞ్చనా,** యే రాగాదికిఞ్చనస్స పరిగ్గహకిఞ్చనస్స చ అభావేన అకిఞ్చనా, కేసం పనిదం కిఞ్చనం నత్థీతి ఆహ – ''**వేదగునో హి జనా అకిఞ్చనా**''తి, యే అరియమగ్గఞాణసఙ్ఖాతం వేదం గతా అధిగతా, తేన వా వేదేన నిబ్బానం గతాతి వేదగునో, తే అరియజనా ఖీణాసవపుగ్గలా అనవసేసరాగాదికిఞ్చనానం అగ్గమగ్గేన సముచ్ఛిన్నత్తా అకిఞ్చనా నామ. అసతి హి రాగాదికిఞ్చనే కుతో పరిగ్గహకిఞ్చనస్స సమ్భవో. ఏవం గాథాయ పురిమభాగేన అరహన్తే పసంసిత్వా అపరభాగేన అన్ధపుథుజ్జనే గరహన్తో "సకిఞ్చనం పస్సా"తిఆదిమాహ. తం పురిమసుత్తే వుత్తత్థమేవ. ఏవం ఇమాయపి గాథాయ వట్టవివట్టం కథితం.

ఛట్ఠసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౭. ఏకపుత్తకసుత్తవణ్ణనా

౧౭. సత్తమే **ఏకపుత్తకో**తి ఏకో పుత్తో, సో చ అనుకమ్పితబ్బట్ఠేన ఏకపుత్తకో, పియాయితబ్బట్ఠేన **పియో,** మనస్స వడ్ఢనట్ఠేన **మనాపో**. సరీరసోభాసమ్పత్తియా వా దస్సనీయట్ఠేన **పియో,** సీలాచారసమ్పత్తియా కల్యాణధమ్మతాయ **మనాపో**. కలేతి సత్తే ఖేపేతీతి **కాలో,** మరణం. తం కతో పత్తోతి **కాలఙ్కతో,** కాలేన వా మచ్చునా కతో నట్ఠో అదస్సనం గతోతి **కాలఙ్కతో,** మతోతి అత్థో.

సమ్బహులా ఉపాసకాతి సావత్థివాసినో బహూ ఉపాసకా మతపుత్తఉపాసకస్స సహసోకీభావేన యావ ఆళాహనా పచ్ఛతో గన్త్వా మతసరీరస్స కత్తబ్బం కారేత్వా పటినివత్తా యథానివత్థావ ఉదకం ఓతరిత్వా సీసంన్హాతా వత్థాని పీళేత్వా అనోతాపేత్వావ ఏకం నివాసేత్వా ఏకం ఉత్తరాసఙ్గం కత్వా ఉపాసకం పురతో కత్వా "సోకవినోదనం ధమ్మం సత్థు సన్తికే సోస్సామా"తి భగవన్తం ఉపసఙ్కమింసు. తేన వుత్తం ''**అల్లకేసా**''తిఆది.

తత్థ **అల్లవత్థా**తి ఉదకేన తిన్తవత్థా. **దివా దివస్సా**తి దివసస్సపి దివా, మజ్ఝన్హికే కాలేతి అత్థో. యస్మా జానన్తాపి తథాగతా పుచ్ఛన్తి , జానన్తాపి న పుచ్ఛన్తి. కాలం విదిత్వా పుచ్ఛన్తి, కాలం విదిత్వా న పుచ్ఛన్తి, తస్మా జానన్తోయేవ భగవా

కథాసముట్ఠాపనత్థం పుచ్ఛన్తో **‘‘కిం ను ఖో తుమ్హే ఉపాసకా’’**తిఆదిమాహ. తస్సత్థో – తుమ్హే ఉపాసకా అఞ్ఞేసు దివసేసు మమ సన్తికం ఆగచ్ఛన్తా ఓతాపితసుద్ధవత్థా సాయన్హే ఆగచ్ఛథ, అజ్జ పన అల్లవత్థా అల్లకేసా ఠితమజ్ఝన్హికే కాలే ఇధాగతా, తం కిం కారణన్తి. **తేన మయన్తి** తేన పుత్తవియోగజనితచిత్తసన్తాపేన బలవసోకాభిభూతతాయ ఏవంభూతా మయం ఇధూపసఙ్కమన్తాతి.

ఏతమత్థం విదిత్వాతి పియవత్థుసమ్భవా సోకదుక్ఖదోమనస్సాదయో, అసతి పియవత్థుస్మిం సబ్బసో ఏతే న సన్తీతి ఏతమత్థం సబ్బాకారతో జానిత్వా తదత్థప్పకాసనం ఇమం ఉదానం ఉదానేసి.

తత్థ **పియరూపస్సాదగధితాసే**తి పియసభావేసు రూపక్ఖన్ధాదీసు సుఖవేదనస్సాదేన గధితా పటిబద్ధచిత్తా. గధితాసేతి హి గధితాఇచ్చేవత్థో. **సే**తి వా నిపాతమత్తం. పియరూపా నామ చక్ఖాదయో పుత్తదారాదయో చ. వుత్తఞ్హేతం – ‘‘కిఞ్చ లోకే పియరూపం సాతరూపం చక్ఖు లోకే ...పే.... ధమ్మతణ్హా లోకే పియరూపం సాతరూప’’న్తి (చూళని. హేమకమాణవపుచ్ఛానిద్దేస ౫౫).

‘‘ఖేత్తం వత్థుం హిరఞ్ఞం వా, గవస్సం దాసపోరిసం;

థియో బన్ధూ పుథు కామే, యో నరో అనుగిజ్ఝతీ’’తి చ. (సు. ని. ౭౭౫);

తస్మా తేసు పియరూపేసు అస్సాదేన గిద్ధా ముచ్ఛితా అజ్ఝాపన్నాతి అత్థో. కే పన తే పియరూపస్సాదగధితాతి తే దస్సేతి **‘‘దేవకాయా పుథుమనుస్సా చా’’**తి, చాతుమహారాజికాదయో బహుదేవసమూహా చేవ జమ్బుదీపకాదికా బహుమనుస్సా చ. **అఘావినో**తి కాయికచేతసికదుక్ఖేన దుక్ఖితా. **పరిజున్నా**తి జరారోగాదివిపత్తియా యోబ్బనారోగ్యాదిసమ్పత్తితో పరిహీనా. యథాలాభవసేన వాయమత్థో దేవమనుస్సేసు వేదితబ్బో. అథ వా కామఞ్చేకన్తసుఖసమప్పితానం దేవానం దుక్ఖజరారోగా న సమ్భవన్తి, తదనతివత్తసభావతాయ పన తేపి ‘‘అఘావినో’’తి ‘‘పరిజున్నా’’తి చ వుత్తా. తేసమ్పి వా పుబ్బనిమిత్తుప్పత్తియా పటిచ్ఛన్నజరాయ చేతసికరోగస్స చ వసేన దుక్ఖాదీనం సమ్భవో వేదితబ్బో. **మచ్చురాజస్స వసం గచ్ఛన్తీ**తి పియవత్థువిసయాయ తణ్హాయ అప్పహీనత్తా పునప్పునం గబ్భుపగమనతో ధాతుత్తయిస్సరతాయ మచ్చురాజసఙ్ఖాతస్స మరణస్స వసం హత్థమేవ గచ్ఛన్తి.

ఏత్తావతా వట్టం దస్సేత్వా ఇదాని **‘‘యే వే దివా’’**తిఆదినా వివట్టం దస్సేతి. తత్థ **యే వే దివా చ రత్తో చ అప్పమత్తా**తి ‘‘దివసం చఙ్కమేన నిసజ్జాయ ఆవరణీయేహి ధమ్మేహి చిత్తం పరిసోధేతీ’’తిఆదినా వుత్తనయేన దివసభాగే రత్తిభాగే చ దళ్హం అప్పమత్తా అప్పమాదప్పటిపదం పూరేన్తి. **జహన్తి పియరూపన్తి** చతుసచ్చకమ్మట్ఠానభావనం ఉస్సుక్కాపేత్వా అరియమగ్గాధిగమేన పియరూపం పియజాతికం చక్ఖాదిపియవత్థుం తప్పటిబద్ధఛన్దరాగజహనేన జహన్తి. **తే వే ఖణన్తి అఘమూలం, మచ్చునో ఆమిసం దురతివత్తన్తి** తే అరియపుగ్గలా అఘస్స వట్టదుక్ఖస్స మూలభూతం, మచ్చునా మరణేన ఆమసితబ్బతో ఆమిసం, ఇతో బహిద్ధా కేహిచిపి సమణబ్రాహ్మణేహి నివత్తితుం అసక్కుణేయ్యతాయ దురతివత్తం, సహ అవిజ్జాయ తణ్హం అరియమగ్గఞాణకుదాలేన ఖణన్తి, లేసమత్తమ్పి అనవసేసన్తా ఉమ్మూలయన్తీతి. స్వాయమత్థో –

‘‘అప్పమాదో అమతపదం, పమాదో మచ్చునో పదం;

అప్పమత్తా న మీయన్తి, యే పమత్తా యథా మతా’’తి. (ధ. ప. ౨౧) –

ఆదీహి సుత్తపదేహి విత్థారేతబ్బోతి.

సత్తమసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౮. సుప్పవాసాసుత్తవణ్ణనా

౧౮. అట్ఠమే **కుణ్డికాయన్తి** ఏవంనామకే కోలియానం నగరే. **కుణ్డధానవనేతి** తస్స నగరస్స అవిదూరే కుణ్డధానసఞ్ఞాతే వనే.

పుబ్బే కిర కుణ్డో నామ ఏకో యక్ఖో తస్మిం వనసణ్డే వాసం కప్పేసి, కుణ్డధానమిస్సకేన చ బలికమ్మేన తుస్సతీతి తస్స తథా తత్థ బలిం ఉపహరన్తి, తేనేతం వనసణ్డం కుణ్డధానవనన్త్వేవ పఞ్ఞాయిత్థ. తస్స అవిదూరే ఏకా గామపతికా అహోసి, సాపి తస్స యక్ఖస్స ఆణాపవత్తిట్ఠానే నివిట్ఠత్తా తేనేవ పరిపాలితత్తా కుణ్డికాతి వోహరీయిత్థ . అపరభాగే తత్థ కోలియరాజానో నగరం కారేసుం, తమ్పి పురిమవోహారేన **కుణ్డికా**త్వేవ వుచ్చతి. తస్మిఞ్చ వనసణ్డే కోలియరాజానో భగవతో భిక్ఖుసఙ్ఘస్స చ వసనత్థాయ విహారం పతిట్ఠాపేసుం, తమ్పి **కుణ్డధానవన**న్త్వేవ పఞ్ఞాయిత్థ. అథ భగవా జనపదచారికం చరన్తో అనుక్కమేన తం విహారం పత్వా తత్థ విహాసి. తేన వుత్తం – ‘‘**ఏకం సమయం భగవా కుణ్డికాయం విహరతి కుణ్డధానవనే**’’తి.

సుప్పవాసాతి తస్సా ఉపాసికాయ నామం. **కోలియధీతా**తి కోలియరాజపుత్తీ. సా హి భగవతో అగ్గుపట్ఠాయికా పణీతదాయికానం సావికానం ఏతదగ్గే ఠపితా సోతాపన్నా అరియసావికా. యఞ్హి కిఞ్చి భగవతో యుత్తరూపం ఖాదనీయం భోజనీయం భేసజ్జం వా న తత్థ అఞ్ఞేహి సంవిధాతబ్బం అత్థి, సబ్బం తం సయమేవ అత్తనో పఞ్ఞాయ విచారేత్వా సక్కచ్చం సమ్పాదేత్వా ఉపనేతి. దేవసికఞ్చ అట్ఠసతం సఙ్ఘభత్తపాటిపుగ్గలికభత్తాని దేతి. యో కోచి భిక్ఖు వా భిక్ఖునీ వా తం కులం పిణ్డాయ పవిట్ఠో రిత్తహత్థో న గచ్ఛతి. ఏవం ముత్తచాగా పయతపాణీ వోస్సగ్గరతా యాచయోగా దానసంవిభాగరతా. అస్సా కుచ్ఛియం పురిమబుద్ధేసు కతాధికారో పచ్ఛిమభవికో సావకబోధిసత్తో పటిసన్ధిం గణ్హి. సా తం గబ్భం కేనచిదేవ పాపకమ్మేన సత్త వస్సాని కుచ్ఛినా పరిహరి, సత్తాహఞ్చ మూళ్హగబ్భా అహోసి. తేన వుత్తం – ‘‘**సత్త వస్సాని గబ్భం ధారేతి సత్తాహం మూళ్హగబ్భా**’’తి.

తత్థ **సత్త వస్సానీ**తి సత్త సంవచ్ఛరాని, అచ్చన్తసంయోగే చ ఇదం ఉపయోగవచనం. **గబ్భం ధారేతీ**తి గబ్భం వహతి, గబ్భినీ హోతీతి అత్థో. **సత్తాహం మూళ్హగబ్భా**తి సత్త అహాని బ్యాకులగబ్భా. గబ్భో హి పరిపక్కో సమ్పజ్జమానో విజాయనకాలే కమ్మజవాతేహి సఞ్చాలేత్వా పరివత్తితో ఉద్ధంపాదో అధోసిరో హుత్వా యోనిముఖాభిముఖో హోతి, ఏవం సో కత్థచి అలగ్గో బహి నిక్ఖమతి. విపజ్జమానో పన విపరివత్తనవసేన యోనిమగ్గం పిదహిత్వా తిరియం నిపజ్జతి, సయమేవ వా యోనిమగ్గో పిదహతి, సో తత్థ కమ్మజవాతేహి అపరాపరం పరివత్తమానో బ్యాకులో మూళ్హగబ్భోతి వుచ్చతి. తస్సాపి సత్త దివసే ఏవం అహోసి, తేన వుత్తం ‘‘సత్తాహం మూళ్హగబ్భా’’తి.

అయఞ్చ గబ్భో సీవలిత్థేరో. తస్స కథం సత్త వస్సాని గబ్భవాసదుక్ఖం, సత్తాహం మూళ్హగబ్భభావప్పత్తి, మాతు చస్సాపి సోతాపన్నాయ అరియసావికాయ తథా దుక్ఖానుభవనం జాతన్తి? వుచ్చతే – అతీతే కాసికరాజే బారాణసియం రజ్జం కారేన్తే ఏకో కోసలరాజా మహన్తేన బలేనాగన్త్వా బారాణసిం గహేత్వా తం రాజానం మారేత్వా తస్స అగ్గమహేసిం అత్తనో అగ్గమహేసిం అకాసి. బారాణసిరఞ్ఞో పన పుత్తో పితు మరణకాలే నిద్ధమనద్వారేన పలాయిత్వా అత్తనో ఞాతిమిత్తబన్ధవే

ఏకజ్ఝం కత్వా అనుక్కమేన బలం సంహరిత్వా బారాణసిం ఆగన్త్వా అవిదూరే మహన్తం ఖన్ధావారం బన్ధిత్వా తస్స రఞ్ఞో పణ్ణం పేసేసి "రజ్జం వా దేతు, యుద్ధం వా"తి . రాజకుమారస్స మాతా సాసనం సుత్వా "యుద్ధేన కమ్మం నత్థి, సబ్బదిసాసు సఞ్చారం పచ్ఛిన్దిత్వా బారాణసినగరం పరివారేతు, తతో దారూదకభత్తపరిక్ఖయేన కిలన్తా నగరే మనుస్సా వినావ యుద్ధేన రాజానం గహేత్వా దస్సన్తీ"తి పణ్ణం పేసేసి. సో మాతు సాసనం సుత్వా చత్తారి మహాద్వారాని రక్ఖన్తో సత్త వస్సాని నగరం ఉపరున్ధి, నగరే మనుస్సా చూళద్వారేన నిక్ఖమిత్వా దారూదకాని ఆహరన్తి, సబ్బకిచ్చాని కరోన్తి.

అథ రాజకుమారస్స మాతా తం పవత్తిం సుత్వా "బాలో మమ పుత్తో ఉపాయం న జానాతి, గచ్ఛథ, అస్స చూళద్వారాని పిధాయ నగరం ఉపరున్ధతూతి వదేథా"తి పుత్తస్స గూళ్హసాసనం పహిణి. సో మాతు సాసనం సుత్వా సత్త దివసే తథా అకాసి. నాగరా బహి నిక్ఖమితుం అలభన్తా సత్తమే దివసే తస్స రఞ్ఞో సీసం గహేత్వా కుమారస్స అదంసు. కుమారో నగరం పవిసిత్వా రజ్జం అగ్గహేసి. సో తదా సత్త వస్సాని నగరరున్ధనకమ్మనిస్సన్దేన ఏతరహి సత్త వస్సాని మాతుకుచ్ఛిసఙ్ఖాతాయ లోహితకుమ్భియా వసి, అవసేసతో పన సత్తాహం నగరూపరున్ధనేన సత్తాహం మూళ్హగబ్భభావం ఆపజ్జి. జాతకట్ఠకథాయం పన "సత్త దివసాని నగరం రున్ధిత్వా గహితకమ్మనిస్సన్దేన సత్తవస్సాని లోహితకుమ్భియం వసిత్వా సత్తాహం మూళ్హగబ్భభావం ఆపజ్జీ"తి వుత్తం. యం పన సో పదుముత్తరసమ్మాసమ్బుద్ధపాదమూలే "లాభీనం అగ్గో భవేయ్య"న్తి మహాదానం దత్వా పత్థనం అకాసి, యఞ్చ విపస్సిస్స భగవతో కాలే నాగరేహి సద్ధిం సహస్సగ్ఘనికం గుళదధిం దత్వా పత్థనం అకాసి, తస్సానుభావేన లాభీనం అగ్గో జాతో. సుప్పవాసాపి "నగరం రున్ధిత్వా గణ్హ, తాతా"తి పేసితభావేన సత్త వస్సాని కుచ్ఛినా గబ్భం పరిహరిత్వా సత్తాహం మూళ్హగబ్భాజాతా . ఏవం తే మాతాపుత్తా అత్తనో కమ్మస్స అనురూపం ఈదిసం దుక్ఖం పటిసంవేదింసు.

తీహి వితక్కేహీతి రతనత్తయగుణానుస్సతిపటిసంయుత్తేహి తీహి సమ్మావితక్కేహి. **అధివాసేతీ**తి మూళ్హగబ్భతాయ ఉప్పన్నదుక్ఖం సహతి. సా హి భగవతో సమ్మాసమ్బుద్ధభావం, అరియసఙ్ఘస్స సుప్పటిపత్తిం, నిబ్బానస్స చ దుక్ఖనిస్సరణభావం అనుస్సరన్తీ అత్తనో ఉప్పజ్జమానదుక్ఖం అమనసికరణేనేవ అభిభవిత్వా ఖమతి. తేన వుత్తం "తీహి వితక్కేహి అధివాసేతీ"తి.

సమ్మాసమ్బుద్ధో వతాతిఆది తేసం వితక్కానం పవత్తిఆకారదస్సనం. తస్సత్థో – యో భగ్యవన్తతాదీహి కారణేహి భగవా లోకనాథో సమ్మా అవిపరీతం సామం సయమేవ సబ్బధమ్మే అహో వత బుద్ధో, సో భగవా ఏవరూపస్స ఏతరహి మయా అనుభవియమానస్స అఞ్ఞస్స చ ఏవంజాతికస్స సకలస్స వట్టదుక్ఖస్స పహానాయ అచ్చన్తం అనుప్పాదనిరోధాయ ధమ్మం కథేతి, అవిపరీతధమ్మం కథేతి. అవిపరీతధమ్మదేసనతాయ హి సత్థు సమ్మాసమ్బోధిసిద్ధి. తస్స యథావుత్తగుణస్స భగవతో ధమ్మస్సవనన్తే జాతత్తా సీలదిట్ఠిసామఞ్ఞేన సంహతత్తా చ సావకసఙ్ఘోతి లద్ధనామో అట్ఠఅరియపుగ్గలసమూహో సుప్పటిపన్నో వత అహో వత సమ్మా పటిపన్నో, యో అరియసఙ్ఘో ఏవరూపస్స ఈదిసస్స వట్టదుక్ఖస్స పహానాయ అనుప్పాదనిరోధాయ అనివత్తిపటిపదం పటిపన్నో. సుసుఖం వత అహో వత సుట్ఠు సుఖం సబ్బసఙ్ఖతనిస్సటం నిబ్బానం, యస్మిం నిబ్బానే ఈదిసం వట్టదుక్ఖం న ఉపలబ్భతీతి. ఏత్థ చ పటిపజ్జమానాపి పటిపన్నా ఇచ్చేవ వుత్తా పటిపత్తియా అనివత్తిభావతో. అథ వా ఉప్పన్నసద్దో వియ పటిపన్నసద్దో వత్తమానత్థోపి వేదితబ్బో. తేనేవాహ "సోతాపత్తిఫలసచ్ఛికిరియాయ పటిపన్నో"తి.

సామికన్తి అత్తనో పతిం కోలియరాజపుత్తం. **ఆమన్తేసీ**తి అభాసి. **మమ వచనేన భగవతో పాదే సిరసా వన్దాహీ**తి మయ్హం వచనేన చక్కలక్ఖణప్పటిమణ్డితాని వికసితపదుమసస్సిరీకాని భగవతో చరణాని తవ సిరసా వన్దాహి, ఉత్తమఙ్గేన

అభివాదనం కరోహీతి అత్థో. **అప్పాబాధ**న్తిఆదీసు **ఆబాధో**తి విసభాగవేదనా వుచ్చతి, యా ఏకదేసే ఉప్పజ్జిత్వాపి సకలసరీరం అయపట్టేన ఆబన్ధిత్వా వియ గణ్హాతి. **ఆతఙ్కో**తి కిచ్ఛజీవితకరో రోగో. అథ వా యాపేతబ్బరోగో ఆతఙ్కో, ఇతరో ఆబాధో. ఖుద్దకో వా రోగో ఆతఙ్కో, బలవా ఆబాధో. కేచి పన "అజ్ఝత్తసముట్ఠానో ఆబాధో, బహిద్ధాసముట్ఠానో ఆతఙ్కో"తి వదన్తి. తదుభయస్సాపి అభావం పుచ్ఛాతి వదతి. గిలానస్సేవ చ ఉట్ఠానం నామ గరుకం హోతి, కాయే బలం న హోతి, తస్మా నిగ్గేలఞ్ఞతాయ లహుపరివత్తిసఙ్ఖాతం కాయస్స లహుట్ఠానం సరీరబలఞ్చ పుచ్ఛాతి వదతి. **ఫాసువిహార**న్తి ఠాననిసిన్నగమనసయనసఙ్ఖాతేసు చతూసు ఇరియాపథేసు సుఖవిహారఞ్చ పుచ్ఛాతి వదతి. అథస్స పుచ్ఛితబ్బాకారం దస్సేన్తీ **''సుప్పవాసా, భన్తే''**తిఆదిమాహ. **ఏవఞ్చ వదేహీ**తి ఇదాని వత్తబ్బాకారం నిదస్సేతి.

పరమన్తి వచనసమ్పటిచ్ఛనం. తేన సాధు, భద్దే, యథా వుత్తం, తథా పటిపజ్జామీతి దస్సేతి. **కోలియపుత్తో**తి సుప్పవాసాయ సామికో కోలియరాజపుత్తో. **సుఖినీ హోతూ**తి సదేవకే లోకే అగ్గదక్ఖిణేయ్యో సత్థా సుప్పవాసాయ పేసితవన్దనం సమ్పటిచ్ఛిత్వా తదనన్తరం అత్తనో మేత్తావిహారసంసూచకం బుద్ధాచిణ్ణం సుఖూపసంహారం తస్సా సామఞ్ఞతో పకాసేత్వా పున తస్సా పుత్తస్స చ గబ్భవిపత్తిమూలకదుక్ఖుప్పత్తిపటిక్ఖేపముఖేన సుఖూపసంహారం నిదస్సేన్తో **''సుఖినీ... పే.... అరోగా, అరోగం పుత్తం విజాయతూ''తి ఆహ.**

సహ వచనాతి భగవతో వచనేన సహేవ. యస్మిం కాలే భగవా తథా అవోచ, తస్మింయేవ కాలే తమ్పి కమ్మం పరిక్ఖయం అగమాసి. తస్స పరిక్ఖీణభావం ఓలోకేత్వా సత్థా తథా అభాసి. అపరే పన వదన్తి – సచే తథా సత్థా నాచిక్ఖిస్సా, తతో పరమ్పి కిఞ్చి కాలం తస్సా తం దుక్ఖం అనుబన్ధిస్సా. యస్మా పన భగవతా "సుఖినీ అరోగా అరోగఞ్చ పుత్తం విజాయతూ"తి వుత్తం, తస్మా తస్స వచనసమకాలమేవ సో గబ్భో బ్యాకులభావం విజహిత్వా సుఖేనేవ బహి నిక్ఖమి, ఏవం తేసం మాతాపుత్తానం సోత్థి అహోసి. అచిన్తేయ్యో హి బుద్ధానం బుద్ధానుభావో. యథా హి పటాచారాయ పియవిప్పయోగసమ్భూతేన సోకేన ఉమ్మాదం పత్వా –

> "ఉభో పుత్తా కాలకతా, పన్థే మయ్హం పతీ మతో;
> మాతా పితా చ భాతా చ, ఏకచితకమ్హి ఝాయరే"తి. (అప. థేరీ ౨.౨.౪౯౮) –

వత్వా జాతరూపేనేవ చరన్తియా "సతిం పటిలభాహి భగినీ"తి భగవతో వచనసమనన్తరమేవ ఉమ్మాదో వూపసమి, తథా సుప్పియాపి ఉపాసికా అత్తనావ అత్తనో ఊరుయం కతేన మహావణేన వుట్ఠాతుం అసక్కోన్తీ సయనపిట్ఠే నిపన్నా "ఆగన్త్వా మం వన్దతూ"తి వచనసమనన్తరమేవ వణే పాకతికే జాతే సయమేవ గన్త్వా భగవన్తం వన్దీతి ఏవమాదీని వత్థూని ఇధ ఉదాహరితబ్బానీతి.

ఏవం, భన్తేతి, భన్తే, యథా భగవా సపుత్తాయ మాతుయా అరోగభావం ఆసీసన్తో ఆహ – "సుఖినీ అరోగా అరోగం పుత్తం విజాయతూ"తి, తం ఏవమేవ. న హి కదాచి బుద్ధానం భగవన్తానం వచనస్స అఞ్ఞథాభావోతి అధిప్పాయో. కేచి పన "ఏవమత్థూ"తి వదన్తి, అపరే "హోతూ"తి పదస్స అత్థం ఆనేత్వా వణ్ణయన్తి. **అభినన్దిత్వా**తి కరవీకరుతమఞ్జునా బ్రహ్మస్సరేన భగవతా వుచ్చమానే తస్మిం వచనే పీతిసోమనస్సపటిలాభతో అభిముఖభావేన నన్దిత్వా. **అనుమోదిత్వా**తి తతో పచ్ఛాపి సమ్మోదనం ఉప్పాదేత్వా, చిత్తేన వా అభినన్దిత్వా వాచాయ అనుమోదిత్వా, వచనసమ్పత్తియా వా అభినన్దిత్వా అత్థసమ్పత్తియా అనుమోదిత్వా. **సకం ఘరం పచ్చాయాసీ**తి అత్తనో ఘరం పటిగచ్ఛి. యే పన "యేన సకం ఘర"న్తి పఠన్తి,

తేసం యదిపి య-త-సద్దానం సమ్బన్ధభావతో “తేనా”తి పదం వుత్తమేవ హోతి, తథాపి “పటియాయిత్వా”తి పాఠసేసో యోజేతబ్బో హోతి.

విజాతన్తి పజాతం, పసుతన్తి అత్థో. **అచ్ఛరియ**న్తి అన్ధస్స పబ్బతారోహనం వియ నిచ్చం న హోతీతి అచ్ఛరియం, అయం తావ సద్దనయో. అట్ఠకథాసు పన “అచ్ఛరాయోగ్గం అచ్ఛరియ”న్తి వుత్తం , అచ్ఛరం పహరితుం యుత్తన్తి అత్థో. **వతా**తి సమ్భావనే, అహో అచ్ఛరియన్తి అత్థో. **భో**తి ధమ్మాలపనం. అభూతపుబ్బం భూతన్తి **అబ్భుతం**.

తథాగతస్సాతి అట్ఠహి కారణేహి భగవా తథాగతో – తథా ఆగతోతి తథాగతో, తథా గతోతి తథాగతో, తథలక్ఖణం ఆగతోతి తథాగతో, తథధమ్మే యాథావతో అభిసమ్బుద్ధోతి తథాగతో, తథదస్సితాయ తథాగతో, తథవాదితాయ తథాగతో, తథాకారితాయ తథాగతో, అభిభవనట్ఠేన తథాగతో.

కథం భగవా **తథా ఆగతోతి తథాగతో**? యథా సబ్బలోకహితాయ ఉస్సుక్కమాపన్నా పురిమకా సమ్మాసమ్బుద్ధా ఆగతాతి. కిం వుత్తం హోతి? యేన అభినీహారేన తే భగవన్తో ఆగతా, తేన అట్ఠగుణసమన్నాగతేన అయమ్పి భగవా ఆగతో. యథా చ తే భగవన్తో దానపారమిం పూరేత్వా సీలనేక్ఖమ్మపఞ్ఞావీరియఖన్తిసచ్చఅధిట్ఠానమేత్తాఉపేక్ఖాపారమీతి ఇమా దస పారమియో, దస ఉపపారమియో, దస పరమత్థపారమియోతి సమతింస పారమియో పూరేత్వా పఞ్చ మహాపరిచ్చాగే పరిచ్చజిత్వా పుబ్బయోగపుబ్బచరియధమ్మక్ఖానఞాతత్థచరియాదయో పూరేత్వా బుద్ధిచరియాయ కోటిం పత్వా ఆగతా, తథా అయమ్పి భగవా ఆగతో. యథా చ తే భగవన్తో చత్తారో సతిపట్ఠానే…పే.… అరియం అట్ఠఙ్గికం మగ్గం భావేత్వా బ్రూహేత్వా ఆగతా, తథా అయమ్పి భగవా ఆగతో. ఏవం తథా ఆగతోతి తథాగతో.

కథం **తథా గతోతి తథాగతో**? యథా సమ్పతిజాతా తే భగవన్తో సమేహి పాదేహి పథవియం పతిట్ఠాయ ఉత్తరాభిముఖా సత్తపదవీతిహారేన గతా, సేతచ్ఛత్తే ధారియమానే సబ్బావ దిసా అనువిలోకేసుం, ఆసభిఞ్చ వాచం భాసింసు లోకే అత్తనో జేట్ఠసేట్ఠభావం పకాసేన్తా, తఞ్చ నేసం గమనం తథం అహోసి అవితథం అనేకేసం విసేసాధిగమానం పుబ్బనిమిత్తభావేన, తథా అయమ్పి భగవా గతో, తఞ్చస్స గమనం కథం అహోసి అవితథం తేసఞ్ఞేవ విసేసాధిగమానం పుబ్బనిమిత్తభావేన. ఏవం తథా గతోతి తథాగతో.

యథా వా తే భగవన్తో నేక్ఖమ్మేన కామచ్ఛన్దం పహాయ గతా, అబ్యాపాదేన బ్యాపాదం, ఆలోకసఞ్ఞాయ థినమిద్ధం, అవిక్ఖేపేన ఉద్ధచ్చకుక్కుచ్చం, ధమ్మవవత్థానేన విచికిచ్ఛం పహాయ గతా, ఞాణేన అవిజ్జం పదాలేత్వా, పామోజ్జేన అరతిం వినోదేత్వా, అట్ఠసమాపత్తీహి అట్ఠారసహి మహావిపస్సనాహి చతూహి చ అరియమగ్గేహి తం తం పటిపక్ఖం పహాయ గతా, ఏవం అయమ్పి భగవా గతో. ఏవమ్పి తథా గతోతి తథాగతో.

కథం **తథలక్ఖణం ఆగతోతి తథాగతో**? పథవీధాతుయా కక్ఖళలక్ఖణం, ఆపోధాతుయా పగ్ఘరణలక్ఖణం, తేజోధాతుయా ఉణ్హత్తలక్ఖణం, వాయోధాతుయా విత్థమ్భనలక్ఖణం, ఆకాసధాతుయా అసమ్ఫుట్ఠలక్ఖణం, రూపస్స రుప్పనలక్ఖణం, వేదనాయ వేదయితలక్ఖణం, సఞ్ఞాయ సఞ్జాననలక్ఖణం, సఙ్ఖారానం అభిసఙ్ఖరణలక్ఖణం, విఞ్ఞాణస్స విజాననలక్ఖణన్తి ఏవం పఞ్చన్నం ఖన్ధానం, ద్వాదసన్నం ఆయతనానం, అట్ఠారసన్నం ధాతూనం, బావీసతియా ఇన్ద్రియానం, చతున్నం సచ్చానం, ద్వాదసపదికస్స పచ్చయాకారస్స, చతున్నం సతిపట్ఠానానం, చతున్నం సమ్మప్పధానానం, చతున్నం

ఇద్ధిపాదానం, పఞ్చన్నం ఇన్ద్రియానం, పఞ్చన్నం బలానం, సత్తన్నం బోజ్ఝఙ్గానం, అరియస్స అట్ఠఙ్గికస్స మగ్గస్స, సత్తన్నం విసుద్ధీనం, అమతోగధస్స నిబ్బానస్సాతి ఏవం తస్స తస్స ధమ్మస్స యం సభావసరసలక్ఖణం, తం తథం అవితథం అనఞ్ఞథం లక్ఖణం ఞాణగతియా ఆగతో అవిరజ్ఝిత్వా పత్తో అధిగతోతి తథాగతో. ఏవం తథలక్ఖణం ఆగతోతి తథాగతో.

కథం **తథధమ్మే యాథావతో అభిసమ్బుద్ధోతి తథాగతో**? తథధమ్మా నామ చత్తారి అరియసచ్చాని. యథాహ – “చత్తారిమాని, భిక్ఖవే, తథాని అవితథాని అనఞ్ఞథాని. కతమాని చత్తారి? ఇదం దుక్ఖన్తి, భిక్ఖవే, తథమేతం అవితథమేతం అనఞ్ఞథమేత”న్తి (సం॰ ని॰ ౫.౧౦౯౦) విత్థారో. తాని చ భగవా అభిసమ్బుద్ధో, తస్మా తథానం అభిసమ్బుద్ధత్తా తథాగతో.

అపిచ జరామరణస్స జాతిపచ్చయసమ్భూతసముదాగతట్ఠో తథో అవితథో అనఞ్ఞథో…పే॰… సఙ్ఖారానం అవిజ్జాపచ్చయసమ్భూతసముదాగతట్ఠో తథో అవితథో అనఞ్ఞథో, తథా అవిజ్జాయ సఙ్ఖారానం పచ్చయట్ఠో…పే॰.. జాతియా జరామరణస్స పచ్చయట్ఠో తథో అవితథో అనఞ్ఞథో, తం సబ్బం భగవా అభిసమ్బుద్ధో, తస్మాపి తథానం అభిసమ్బుద్ధత్తా తథాగతో. అభిసమ్బుద్ధత్థో హి ఏత్థ గతసద్దోతి. ఏవం తథధమ్మే యాథావతో అభిసమ్బుద్ధోతి తథాగతో.

కథం **తథదస్సితాయ తథాగతో**? యం సదేవకే…పే॰… సదేవమనుస్సాయ పజాయ అపరిమాణాసు లోకధాతూసు అపరిమాణానం సత్తానం చక్ఖుద్వారే ఆపాథమాగచ్ఛన్తం రూపారమ్మణం నామ అత్థి, తం భగవా సబ్బాకారతో జానాతి పస్సతి. ఏవం జానతా పస్సతా చ తేన తం ఇట్ఠానిట్ఠాదివసేన వా దిట్ఠసుతముతవిఞ్ఞాతేసు లబ్భమానకపదవసేన వా “కతమం తం రూపం రూపాయతనం , యం రూపం చతున్నం మహాభూతానం ఉపాదాయ వణ్ణనిభా సనిదస్సనం సప్పటిఘం నీలం పీతక”న్తిఆదినా (ధ॰ స॰ ౬౧౬) నయేన అనేకేహి నామేహి తేరసహి వారేహి ద్విపఞ్ఞాసాయ నయేహి విభజ్జమానం తథమేవ హోతి, వితథం నత్థి. ఏస నయో సోతద్వారాదీసు ఆపాథమాగచ్ఛన్తేసు సద్దాదీసు. వుత్తఞ్హేతం భగవతా –

> “యం , భిక్ఖవే, సదేవకస్స లోకస్స…పే॰… సదేవమనుస్సాయ దిట్ఠం సుతం ముతం విఞ్ఞాతం పత్తం పరియేసితం అనువిచరితం మనసా, తమహం జానామి, తమహం అబ్భఞ్ఞాసిం, తం తథాగతస్స విదితం, తం తథాగతో న ఉపట్ఠాసీ”తి (అ॰ ని॰ ౪.౨౪).

ఏవం తథదస్సితాయ తథాగతో . తత్థ తథదస్సీఅత్థే తథాగతోతి పదసమ్భవో వేదితబ్బో.

కథం **తథవాదితాయ తథాగతో**? యం రత్తిం భగవా అనుత్తరం సమ్మాసమ్బోధిం అభిసమ్బుద్ధో, యఞ్చ రత్తిం అనుపాదిసేసాయ నిబ్బానధాతుయా పరినిబ్బాయి, ఏత్థన్తరే పఞ్చచత్తాలీసవస్సపరిమాణకాలం యం భగవతా భాసితం లపితం సుత్తగేయ్యాది, సబ్బం తం పరిసుద్ధం పరిపుణ్ణం రాగమదాదినిమ్మథనం ఏకసదిసం తథం అవితథం. తేనాహ –

> “యఞ్చ, చున్ద, రత్తిం తథాగతో అనుత్తరం సమ్మాసమ్బోధిం అభిసమ్బుజ్ఝతి, యఞ్చ రత్తిం అనుపాదిసేసాయ నిబ్బానధాతుయా పరినిబ్బాయతి, యం ఏతస్మిం అన్తరే భాసతి లపతి నిద్దిసతి, సబ్బం తం తథేవ హోతి, నో అఞ్ఞథా, తస్మా ‘తథాగతో’తి వుచ్చతీ”తి (దీ॰ ని॰ ౩.౧౮౮).

గదలత్థో ఏత్థ గతసద్దో. ఏవం తథవాదితాయ తథాగతో.

అపిచ ఆగదనం ఆగదో, వచనన్తి అత్థో. తథో అవితథో అవిపరీతో ఆగదో అస్సాతి దకారస్స తకారం కత్వా తథాగతోతి ఏవమేత్థ పదసిద్ధి వేదితబ్బా.

కథం **తథాకారితాయ తథాగతో**? భగవతో హి వాచాయ కాయో అనులోమేతి, కాయస్సపి వాచా, తస్మా యథావాదీ తథాకారీ, యథాకారీ తథావాదీ చ హోతి. ఏవంభూతస్స చస్స యథావాచా, కాయోపి తథా గతో పవత్తోతి అత్థో. యథా చ కాయో, వాచాపి తథా గతా పవత్తాతి తథాగతో. తేనాహ –

> "యథావాదీ , భిక్ఖవే, తథాగతో తథాకారీ, యథాకారీ తథావాదీ. ఇతి యథావాదీ తథాకారీ, యథాకారీ తథావాదీ. తస్మా 'తథాగతో'తి వుచ్చతీ"తి (అ. ని. ౪.౨౩).

ఏవం తథాకారితాయ తథాగతో.

కథం **అభిభవనట్ఠేన తథాగతో**? యస్మా ఉపరి భవగ్గం హేట్ఠా అవీచిం పరియన్తం కరిత్వా తిరియం అపరిమాణాసు లోకధాతూసు సబ్బసత్తే అభిభవతి సీలేనపి సమాధినాపి పఞ్ఞాయపి విముత్తియాపి విముత్తిఞాణదస్సనేనపి , న తస్స తులా వా పమాణం వా అత్థి, అథ ఖో అతులో అప్పమేయ్యో అనుత్తరో దేవదేవో సక్కానం అతిసక్కో, బ్రహ్మానం అతిబ్రహ్మా సబ్బసత్తుత్తమో, తస్మా తథాగతో. తేనాహ –

> "సదేవకే, భిక్ఖవే, లోకే…పే.… సదేవమనుస్సాయ తథాగతో అభిభూ అనభిభూతో అఞ్ఞదత్థుదసో వసవత్తి, తస్మా 'తథాగతో'తి వుచ్చతీ"తి (అ. ని. ౪.౨౩).

తత్రాయం పదసిద్ధి – అగదో వియ అగదో, దేసనావిలాసో చేవ పుఞ్ఞుస్సయో చ. తేన సో మహానుభావో భిసక్కో వియ దిబ్బాగదేన సప్పే సబ్బపరప్పవాదినో సదేవకఞ్చ లోకం అభిభవతి. ఇతి సబ్బలోకాభిభవనే తథో అవితథో అవిపరీతో యథావుత్తోవ అగదో ఏతస్సాతి దకారస్స తకారం కత్వా తథాగతోతి వేదితబ్బో. ఏవం అభిభవనట్ఠేన తథాగతో.

అపిచ తథాయ గతోతి తథాగతో, తథం గతోతి తథాగతో. తత్థ సకలలోకం తీరణపరిఞ్ఞాయ తథాయ గతో అవగతోతి తథాగతో. లోకసముదయం పహానపరిఞ్ఞాయ తథాయ గతో అతీతోతి తథాగతో. లోకనిరోధం సచ్ఛికిరియాయ తథాయ గతో అధిగతోతి తథాగతో. లోకనిరోధగామినిం పటిపదం తథం గతో పటిపన్నోతి తథాగతో. వుత్తఞ్హేతం భగవతా –

> "లోకో, భిక్ఖవే, తథాగతేన అభిసమ్బుద్ధో, లోకస్మా తథాగతో విసంయుత్తో. లోకసముదయో, భిక్ఖవే, తథాగతేన అభిసమ్బుద్ధో, లోకసముదయో తథాగతస్స పహీనో, లోకనిరోధో, భిక్ఖవే, తథాగతేన అభిసమ్బుద్ధో, లోకనిరోధో తథాగతస్స సచ్ఛికతో. లోకనిరోధగామినీ పటిపదా , భిక్ఖవే, తథాగతేన అభిసమ్బుద్ధా , లోకనిరోధగామినీ పటిపదా తథాగతస్స భావితా. యం, భిక్ఖవే , సదేవకస్స లోకస్స…పే.… సబ్బం తం తథాగతేన అభిసమ్బుద్ధం. తస్మా 'తథాగతో'తి వుచ్చతీ"తి (అ. ని. ౪.౨౩).

అపరేహిపి అట్ఠహి కారణేహి భగవా తథాగతో – తథాయ ఆగతోతి తథాగతో, తథాయ గతోతి తథాగతో, తథాని ఆగతోతి తథాగతో, తథా గతోతి తథాగతో, తథావిధోతి తథాగతో, తథా పవత్తితోతి తథాగతో, తథేహి అగతోతి తథాగతో, తథా గతభావేన తథాగతో.

కథం **తథాయ ఆగతోతి తథాగతో**? యా సా భగవతా సుమేధభూతేన దీపఙ్కరదసబలస్స పాదమూలే –

“మనుస్సత్తం లిఙ్గసమ్పత్తి, హేతు సత్థారదస్సనం,
పబ్బజ్జా గుణసమ్పత్తి, అధికారో చ ఛన్దతా;
అట్ఠధమ్మసమోధానా, అభినీహారో సమిజ్ఝతీ”తి. (బు॰ వం॰ ౨.౫౯) –

ఏవం వుత్తం అట్ఠఙ్గసమన్నాగతం అభినీహారం సమ్పాదేన్తేన “అహం సదేవకం లోకం తిణ్ణో తారేస్సామి, ముత్తో మోచేస్సామి, దన్తో దమేస్సామి, సన్తో సమేస్సామి, అస్సత్థో అస్సాసేస్సామి, పరినిబ్బుతో పరినిబ్బాపేస్సామి, బుద్ధో బోధేస్సామీ”తి మహాపటిఞ్ఞా పవత్తితా. వుత్తఞ్హేతం –

“కిం మే ఏకేన తిణ్ణేన, పురిసేన థామదస్సినా;
సబ్బఞ్ఞుతం పాపుణిత్వా, సన్తారేస్సం సదేవకం.

“ఇమినా మే అధికారేన, కతేన పురిసుత్తమే;
సబ్బఞ్ఞుతం పాపుణిత్వా, తారేమి జనతం బహుం.

“సంసారసోతం ఛిన్దిత్వా, విద్ధంసేత్వా తయో భవే;
ధమ్మనావం సమారుయ్హ, సన్తారేస్సం సదేవకం.

“కిం మే అఞ్ఞాతవేసేన, ధమ్మం సచ్ఛికతేనిధ;
సబ్బఞ్ఞుతం పాపుణిత్వా, బుద్ధో హేస్సం సదేవకే”తి. (బు॰ వం॰ ౨.౫౫-౫౮);

తం పనేతం మహాపటిఞ్ఞం సకలస్సాపి బుద్ధకరధమ్మసముదాయస్స పవిచయ పచ్చవేక్ఖణసమాదానానం కారణభూతం అవిసంవాదేత్వా లోకనాయకో యస్మా మహాకప్పానం సతసహస్సాధికాని చత్తారి అసఙ్ఖ్యేయ్యాని సక్కచ్చం నిరన్తరం నిరవసేసతో దానపారమిఆదయో సమతింసపారమియో పూరేత్వా, అఙ్గపరిచ్చాగాదయో పఞ్చ మహాపరిచ్చాగే పరిచ్చజిత్వా, సచ్చాధిట్ఠానాదీని చత్తారి అధిట్ఠానాని పరిబ్రూహేత్వా, పుఞ్ఞఞాణసమ్భారే సమ్భరిత్వా, పుబ్బయోగపుబ్బచరియధమ్మక్ఖానఞాతత్థచరియాదయో ఉక్కంసాపేత్వా, బుద్ధిచరియం పరమకోటిం పాపేత్వా, అనుత్తరం సమ్మాసమ్బోధిం అభిసమ్బుజ్ఝి, తస్మా తస్సేవ సా మహాపటిఞ్ఞా తథా అవితథా అనఞ్ఞథా, న తస్స వాలగ్గమత్తమ్పి వితథం అత్థి. తథా హి దీపఙ్కరదసబలో కోణ్డఞ్ఞో మఙ్గలో…పే॰… కస్సపో భగవాతి ఇమే చతువీసతి సమ్మాసమ్బుద్ధా పటిపాటియా ఉప్పన్నా “బుద్ధో భవిస్సతీ”తి బ్యాకరింసు. ఏవం చతువీసతియా బుద్ధానం సన్తికే లద్ధబ్యాకరణో యే తే కతాభినీహారేహి బోధిసత్తేహి లద్ధబ్బా ఆనిసంసా, తే లభిత్వావ ఆగతోతి తాయ యథావుత్తాయ మహాపటిఞ్ఞాయ తథాయ అభిసమ్బుద్ధభావం ఆగతో అధిగతోతి తథాగతో. ఏవం తథాయ ఆగతోతి తథాగతో.

కథం **తథాయ గతోతి తథాగతో**? యాయ మహాకరుణాయ లోకనాథో మహాదుక్ఖసమ్బాధప్పటిపన్నం సత్తనికాయం దిస్వా "తస్స నత్థఞ్ఞో కోచి పటిస్సరణం, అహమేవ నమితో సంసారదుక్ఖతో ముత్తో మోచేస్సామీ"తి సముస్సాహితమానసో మహాభినీహారమకాసి. కత్వా చ యథాపణిధానం సకలలోకహితసమ్పాదనాయ ఉస్సుక్కమాపన్నో అత్తనో కాయజీవితనిరపేక్ఖో పరేసం సోతపథాగమనమత్తేనపి చిత్తుత్రాససముప్పాదికా అతిదుక్కరా దుక్కరచరియా సమాచరన్తో యథా మహాబోధియా పటిపత్తి హానభాగియా సంకిలేసభాగియా ఠితిభాగియా వా న హోతి, అథ ఖో ఉత్తరుత్తరి విసేసభాగియావ హోతి, తథా పటిపజ్జమానో అనుపుబ్బేన నిరవసేసే బోధిసమ్భారే సమ్పాదేత్వా అభిసమ్బోధిం పాపుణి. తతో పరఞ్చ తాయేవ మహాకరుణాయ సఞ్చోదితమానసో పవివేకరతిం పరమఞ్చ సన్తం విమోక్ఖసుఖం పహాయ బాలజనబహులే లోకే తేహి సముప్పాదితం సమ్మానావమానవిప్పకారం అగణేత్వా వినేయ్యజనస్స వినయనేన నిరవసేసం బుద్ధకిచ్చం నిట్ఠపేసి. తత్థ యో భగవతో సత్తేసు మహాకరుణాయ సమోక్కమనాకారో, సో పరతో ఆవిభవిస్సతి. యథా చ బుద్ధభూతస్స లోకనాథస్స సత్తేసు మహాకరుణా, ఏవం బోధిసత్తభూతస్సపి మహాభినీహారకాలాదీసూతి సబ్బత్థ సబ్బదా చ ఏకసదిసతాయ తథా అవితథా అనఞ్ఞథా, తస్మా తీసుపి అవత్థాసు సబ్బసత్తేసు సమానరసాయ తథాయ మహాకరుణాయ సకలలోకహితాయ గతో పటిపన్నోతి తథాగతో. ఏవం తథాయ గతోతి తథాగతో.

కథం **తథాని ఆగతోతి తథాగతో**? తథాని నామ చత్తారి అరియమగ్గఞాణాని. తాని హి ఇదం దుక్ఖం, అయం దుక్ఖసముదయో, అయం దుక్ఖనిరోధో, అయం దుక్ఖనిరోధగామినీ పటిపదాతి ఏవం సబ్బఞేయ్యధమ్మసఙ్గాహకానం పవత్తినివత్తితదుభయహేతుభూతానం చతున్నం అరియసచ్చానం దుక్ఖస్స పీళనట్ఠో సఙ్ఖతట్ఠో సన్తాపట్ఠో విపరిణామట్ఠో, సముదయస్స ఆయూహనట్ఠో నిదానట్ఠో సంయోగట్ఠో పలిబోధట్ఠో, నిరోధస్స నిస్సరణట్ఠో వివేకట్ఠో అసఙ్ఖతట్ఠో అమతట్ఠో, మగ్గస్స నియ్యానట్ఠో హేత్వట్ఠో దస్సనట్ఠో ఆధిపతేయ్యట్ఠోతిఆదీనం తబ్బిభాగానఞ్చ యథాభూతసభావావబోధవిబన్ధకస్స సంకిలేసపక్ఖస్స సముచ్ఛిన్దనేన పటిలద్ధాయ తత్థ అసమ్మోహాభిసమయసఙ్ఖాతాయ అవిపరీతాకారప్పవత్తియా ధమ్మానం సభావసరసలక్ఖణస్స అవిసంవాదనతో తథాని అవితథాని అనఞ్ఞథాని, తాని భగవా అనఞ్ఞనేయ్యో సయమేవ ఆగతో అధిగతో, తస్మా తథాని ఆగతోతి తథాగతో.

యథా చ మగ్గఞాణాని, ఏవం భగవతో తీసు కాలేసు అప్పటిహతఞాణాని చతుపటిసమ్భిదాఞాణాని చతువేసారజ్జఞాణాని పఞ్చగతిపరిచ్ఛేదఞాణాని ఛఅసాధారణఞాణాని సత్తబోజ్ఝఙ్గవిభావనఞాణాని అట్ఠమగ్గఙ్గవిభావనఞాణాని నవానుపుబ్బవిహారసమాపత్తిఞాణాని దసబలఞాణాని చ తథభావే వేదితబ్బాని.

తత్రాయం విభావనా – యఞ్హి కిఞ్చి అపరిమాణాసు లోకధాతూసు అపరిమాణానం సత్తానం హీనాదిభేదభిన్నాసు అతీతాసు ఖన్ధాయతనధాతూసు సభావకిచ్చాది అవత్థావిసేసాది ఖన్ధప్పటిబద్ధనామగోత్తాది చ జానితబ్బం. అనిన్ద్రియబద్ధేసు చ అతిసుఖుమతిరోహితవిదూరదేసేసుపి రూపధమ్మేసు యో తంతంపచ్చయవిసేసేహి సద్ధిం పచ్చయుప్పన్నానం వణ్ణసణ్ఠానగన్ధరసఫస్సాదివిసేసో, తత్థ సబ్బత్థేవ హత్థతలే ఠపితఆమలకే వియ పచ్చక్ఖతో అప్పటిహతం భగవతో ఞాణం పవత్తతి, తథా అనాగతాసు పచ్చుప్పన్నాసు చాతి ఇమాని తీసు కాలేసు అప్పటిహతఞాణాని నామ. యథాహ –

> "అతీతంసే బుద్ధస్స భగవతో అప్పటిహతం ఞాణం, అనాగతంసే బుద్ధస్స భగవతో అప్పటిహతం ఞాణం, పచ్చుప్పన్నంసే బుద్ధస్స భగవతో అప్పటిహతం ఞాణ"న్తి (పటి॰ మ॰ ౩.౫).

తాని పనేతాని తత్థ తత్థ ధమ్మానం సభావసరసలక్ఖణస్స అవిసంవాదనతో తథాని అవితథాని అనఞ్ఞథాని, తాని భగవా సయమ్భుఞాణేన అధిగఞ్ఛీతి. ఏవమ్పి తథాని ఆగతోతి తథాగతో.

తథా అత్థప్పటిసమ్భిదా ధమ్మప్పటిసమ్భిదా నిరుత్తిప్పటిసమ్భిదా పటిభానప్పటిసమ్భిదాతి చతస్సో పటిసమ్భిదా. తత్థ అత్థప్పభేదస్స సల్లక్ఖణవిభావనవవత్థానకరణసమత్థం అత్థప్పభేదగతం ఞాణం అత్థప్పటిసమ్భిదా. ధమ్మప్పభేదస్స సల్లక్ఖణవిభావనవవత్థానకరణసమత్థం ధమ్మప్పభేదగతం ఞాణం ధమ్మప్పటిసమ్భిదా. నిరుత్తిప్పభేదస్స సల్లక్ఖణవిభావనవవత్థానకరణసమత్థం నిరుత్తాభిలాపే పభేదగతం ఞాణం నిరుత్తిప్పటిసమ్భిదా. పటిభానప్పభేదస్స సల్లక్ఖణవిభావనవవత్థానకరణసమత్థం పటిభానప్పభేదగతం ఞాణం పటిభానప్పటిసమ్భిదా. వుత్తఞ్హేతం –

"అత్థే ఞాణం అత్థప్పటిసమ్భిదా, ధమ్మే ఞాణం ధమ్మప్పటిసమ్భిదా, తత్ర ధమ్మనిరుత్తాభిలాపే ఞాణం నిరుత్తిప్పటిసమ్భిదా, ఞాణేసు ఞాణం పటిభానప్పటిసమ్భిదా"తి (విభ॰ ౭౧౮-౭౨౧).

ఏత్థ చ హేతుఅనుసారేన అరణీయతో అధిగన్తబ్బతో చ సఙ్ఖేపతో హేతుఫలం అత్థో నామ. పభేదతో పన యం కిఞ్చి పచ్చయుప్పన్నం, నిబ్బానం , భాసితత్థో, విపాకో, కిరియాతి ఇమే పఞ్చ ధమ్మా అత్థో. తం అత్థం పచ్చవేక్ఖన్తస్స తస్మిం అత్థే పభేదగతం ఞాణం అత్థప్పటిసమ్భిదా. ధమ్మోతి సఙ్ఖేపతో పచ్చయో. సో హి యస్మా తం తం అత్థం విదహతి పవత్తేతి చేవ పాపేతి చ, తస్మా ధమ్మోతి వుచ్చతి, పభేదతో పన యో కోచి ఫలనిబ్బత్తనకో హేతు అరియమగ్గో భాసితం కుసలం అకుసలన్తి ఇమే పఞ్చ ధమ్మా ధమ్మో, తం ధమ్మం పచ్చవేక్ఖన్తస్స తస్మిం ధమ్మే పభేదగతం ఞాణం ధమ్మప్పటిసమ్భిదా. వుత్తమ్పి చేతం –

"దుక్ఖే ఞాణం అత్థప్పటిసమ్భిదా, దుక్ఖసముదయే ఞాణం ధమ్మప్పటిసమ్భిదా, దుక్ఖనిరోధే ఞాణం అత్థప్పటిసమ్భిదా, దుక్ఖనిరోధగామినియా పటిపదాయ ఞాణం ధమ్మప్పటిసమ్భిదా"తి (విభ॰ ౭౧౯).

అథ వా హేతుమ్హి ఞాణం ధమ్మప్పటిసమ్భిదా, హేతుఫలే ఞాణం అత్థప్పటిసమ్భిదా. యే ధమ్మా జాతా భూతా సఞ్జాతా నిబ్బత్తా అభినిబ్బత్తా పాతుభూతా, ఇమేసు ధమ్మేసు ఞాణం అత్థప్పటిసమ్భిదా. యమ్హా ధమ్మా తే ధమ్మా జాతా భూతా సఞ్జాతా నిబ్బత్తా అభినిబ్బత్తా పాతుభూతా, తేసు ధమ్మేసు ఞాణం ధమ్మప్పటిసమ్భిదా. జరామరణే ఞాణం అత్థప్పటిసమ్భిదా, జరామరణసముదయే ఞాణం ధమ్మప్పటిసమ్భిదా. జరామరణనిరోధే ఞాణం అత్థప్పటిసమ్భిదా, జరామరణనిరోధగామినియా పటిపదాయ ఞాణం ధమ్మప్పటిసమ్భిదా. జాతియా, భవే, ఉపాదానే, తణ్హాయ, వేదనాయ, ఫస్సే, సళాయతనే, నామరూపే, విఞ్ఞాణే, సఙ్ఖారేసు ఞాణం అత్థప్పటిసమ్భిదా, సఙ్ఖారసముదయే ఞాణం ధమ్మప్పటిసమ్భిదా. సఙ్ఖారనిరోధే ఞాణం అత్థప్పటిసమ్భిదా, సఙ్ఖారనిరోధగామినియా పటిపదాయ ఞాణం ధమ్మప్పటిసమ్భిదా.

"ఇధ భిక్ఖు ధమ్మం జానాతి సుత్తం గేయ్యం…పే… వేదల్లం, అయం వుచ్చతి ధమ్మప్పటిసమ్భిదా. సో తస్స తస్సేవ భాసితస్స అత్థం జానాతి 'అయం ఇమస్స భాసితస్స అత్థో, అయం ఇమస్స భాసితస్స అత్థో'తి, అయం వుచ్చతి అత్థప్పటిసమ్భిదా.

“కతమే ధమ్మా కుసలా? యస్మిం సమయే కామావచరం కుసలం చిత్తం ఉప్పన్నం హోతి సోమనస్ససహగతం ఞాణసమ్పయుత్తం రూపారమ్మణం వా…పే॰… ధమ్మారమ్మణం వా యం యం వా పనారబ్భ, తస్మిం సమయే ఫస్సో హోతి…పే॰… అవిక్ఖేపో హోతి…పే॰… ఇమే ధమ్మా కుసలా. ఇమేసు ధమ్మేసు ఞాణం ధమ్మపటిసమ్భిదా, తేసం విపాకే ఞాణం అత్థపటిసమ్భిదా”తిఆది (విభ॰ ౭౨౯-౭౩౧) విత్థారో.

యా పనేతస్మిం అత్థే చ ధమ్మే చ సభావనిరుత్తి అబ్యభిచారవోహారో అభిలాపో, తస్మిం సభావనిరుత్తాభిలాపే మాగధికాయ సబ్బసత్తానం మూలభాసాయ “అయం సభావనిరుత్తి, అయం అసభావనిరుత్తీ”తి పభేదగతం ఞాణం నిరుత్తిపటిసమ్భిదా. యథావుత్తేసు తేసు ఞాణేసు గోచరకిచ్చతో విత్థారతో పవత్తం సబ్బమ్పి తం ఞాణం ఆరమ్మణం కత్వా పచ్చవేక్ఖన్తస్స తస్మిం ఞాణే పభేదగతం ఞాణం పటిభానపటిసమ్భిదా. ఇతి ఇమాని చత్తారి పటిసమ్భిదాఞాణాని సయమేవ భగవతా అధిగతాని అత్థధమ్మాదికే తస్మిం తస్మిం అత్తనో విసయే అవిసంవాదనవసేన అవిపరీతాకారప్పవత్తియా తథాని అవితథాని అనఞ్ఞథాని. ఏవమ్పి భగవా తథాని ఆగతోతి తథాగతో.

తథా యంకిఞ్చి ఞేయ్యం నామ, సబ్బం తం భగవతా సబ్బాకారేన ఞాతం దిట్ఠం అధిగతం అభిసమ్బుద్ధం. తథా హిస్స అభిఞ్ఞేయ్యా ధమ్మా అభిఞ్ఞేయ్యతో బుద్ధా, పరిఞ్ఞేయ్యా ధమ్మా పరిఞ్ఞేయ్యతో, పహాతబ్బా ధమ్మా పహాతబ్బతో, సచ్ఛికాతబ్బా ధమ్మా సచ్ఛికాతబ్బతో, భావేతబ్బా ధమ్మా భావేతబ్బతో, యతో నం కోచి సమణో వా బ్రాహ్మణో వా దేవో వా మారో వా బ్రహ్మా వా “ఇమే నామ తే ధమ్మా అనభిసమ్బుద్ధా”తి సహ ధమ్మేన అనుయుఞ్జితుం సమత్థో నత్థి.

యంకిఞ్చి పహాతబ్బం నామ, సబ్బం తం భగవతో అనవసేసతో బోధిమూలేయేవ పహీనం అనుప్పత్తిధమ్మం , న తస్స పహానాయ ఉత్తరి కరణీయం అత్థి. తథా హిస్స లోభదోసమోహవిపరీతమనసికారఅహిరికానోత్తప్పథినమిద్ధకోధూపనాహ-మక్ఖపలాసఇస్సామచ్ఛరియమాయాసాఠేయ్యథమ్భసారమ్భమానాతిమానమదప్పమాదతివిధా-కుసలమూలదుచ్చరితవిసమవిపరీతసఞ్ఞా- మలవితక్కపపఞ్చఏసనాతణ్హాచతుబ్బిధవిపరియేసఆసవగన్థ-ఓఘయోగాగతితణ్హుపాదానపఞ్చాభినన్దననీవరణచేతోఖిలచేతసోవినిబన్ధ-ఛవివాదమూలసత్తానుసయఅట్ఠమిచ్ఛత్తనవఆఘాతవత్థుతణ్హా- మూలకదసఅకుసలకమ్మపథఏకవీసతి అనేసనద్వాసట్ఠిదిట్ఠిగతఅట్ఠసతతణ్హావిచరితాదిప్పభేదం దియడ్ఢకిలేససహస్సం సహ వాసనాయ పహీనం సముచ్ఛిన్నం సమూహతం, యతో నం కోచి సమణో వా…పే॰… బ్రహ్మా వా “ఇమే నామ తే కిలేసా అప్పహీనా”తి సహ ధమ్మేన అనుయుఞ్జితుం సమత్థో నత్థి.

యే చిమే భగవతా కమ్మవిపాకకిలేసూపవాదఆణావీతిక్కమప్పభేదా అన్తరాయికా వుత్తా, అలమేవ తే పటిసేవతో ఏకన్తేన అన్తరాయాయ. యతో నం కోచి సమణో వా…పే॰… బ్రహ్మా వా “నాలం తే పటిసేవతో అన్తరాయాయా”తి సహ ధమ్మేన అనుయుఞ్జితుం సమత్థో నత్థి.

యో చ భగవతా నిరవసేసవట్టదుక్ఖనిస్సరణాయ సీలసమాధిపఞ్ఞాయ సఙ్గహో సత్తకోట్ఠాసికో సత్తతింసప్పభేదో అరియమగ్గపుబ్బఙ్గమో అనుత్తరో నియ్యానికో ధమ్మో దేసితో, సో ఏకన్తేనేవ నియ్యాతి, పటిపన్నస్స వట్టదుక్ఖతో మోక్ఖాయ

హోతి, యతో నం కోచి సమణో వా…పే॰… బ్రహ్మా వా “నియ్యానికో ధమ్మోతి తయా దేసితో న నియ్యాతీ”తి సహ ధమ్మేన అనుయుఞ్జితుం సమత్థో నత్థీతి. వుత్తఞ్హేతం – “సమ్మాసమ్బుద్ధస్స తే పటిజానతో ఇమే ధమ్మా అనభిసమ్బుద్ధా”తి (మ॰ ని॰ ౧.౧౫౦) విత్థారో. ఏవమేతాని అత్తనో ఞాణప్పహానదేసనావిసేసానం అవితథభావావబోధనతో అవిపరీతాకారప్పవత్తితాని భగవతో చతువేసారజ్జఞాణాని తథాని అవితథాని అనఞ్ఞథాని. ఏవమ్పి భగవా తథాని ఆగతోతి తథాగతో.

తథా నిరయగతి, తిరచ్ఛానగతి, పేతగతి, మనుస్సగతి, దేవగతీతి పఞ్చ గతియో, తాసు సఞ్జీవాదయో అట్ఠ మహానిరయా, కుక్కుళాదయో సోళస ఉస్సదనిరయా, లోకన్తరికనిరయోతి సబ్బేపిమే ఏకన్తదుక్ఖతాయ నిరస్సాదట్ఠేన నిరయా, యథాకమ్మునా గన్తబ్బతో గతి చాతి **నిరయగతి,** తిబ్బన్ధకారసీతనరకాపి ఏతేస్వేవ అన్తోగధా. కిమికీటసరీసపపక్ఖిసోణసిఙ్గాలాదయో తిరియం అఞ్చితభావేన తిరచ్ఛానా, తే ఏవ గతీతి **తిరచ్ఛానగతి**. ఖుప్పిపాసితత్తా పరదత్తూపజీవినిజ్ఝామతణ్హికాదయో దుక్ఖబహులతాయ పాకటసుఖతో ఇతా విగతాతి పేతా, తే ఏవ గతీతి **పేతగతి,** కాలకఞ్చికాదిఅసురాపి ఏతేస్వేవన్తోగధా. పరిత్తదీపవాసీహి సద్ధిం జమ్బుదీపాదిచతుమహాదీపవాసినో మనసో ఉస్సన్నతాయ మనుస్సా, తే ఏవ గతీతి **మనుస్సగతి**. చాతుమహారాజికతో పట్ఠాయ యావ నేవసఞ్ఞానాసఞ్ఞాయతనూపగాతి ఇమే ఛబ్బీసతి దేవనికాయా దిబ్బన్తి అత్తనో ఇద్ధానుభావేన కీళన్తి జోతన్తి చాతి దేవా, తే ఏవ గతీతి **దేవగతి**.

తా పనేతా గతియో యస్మా తంతంకమ్మనిబ్బత్తో ఉపపత్తిభవవిసేసో, తస్మా అత్థతో విపాకక్ఖన్ధా కటత్తా చ రూపం. తత్థ “అయం నామ గతి ఇమినా నామ కమ్మునా జాయతి, తస్స చ కమ్మస్స పచ్చయవిసేసేహి ఏవం విభాగభిన్నత్తా విసుం ఏతే సత్తనికాయా ఏవం విభాగభిన్నా”తి యథాసకం హేతుఫలవిభాగపరిచ్ఛిన్దనవసేన ఠానసో హేతుసో భగవతో ఞాణం పవత్తతి. తేనాహ భగవా –

> “పఞ్చ ఖో ఇమా, సారిపుత్త, గతియో. కతమా పఞ్చ? నిరయో, తిరచ్ఛానయోని, పేత్తివిసయో, మనుస్సా, దేవా. నిరయఞ్చాహం, సారిపుత్త, పజానామి నిరయగామిఞ్చ మగ్గం నిరయగామినిఞ్చ పటిపదం, యథా పటిపన్నో చ కాయస్స భేదా పరమ్మరణా అపాయం దుగ్గతిం వినిపాతం నిరయం ఉపపజ్జతి, తఞ్చ పజానామీ”తిఆది (మ॰ ని॰ ౧.౧౫౩).

తాని పనేతాని భగవతో ఞాణాని తస్మిం తస్మిం విసయే అవిపరీతాకారప్పవత్తియా అవిసంవాదనతో తథాని అవితథాని అనఞ్ఞథాని. ఏవమ్పి భగవా తథాని ఆగతోతి తథాగతో.

తథా యం సత్తానం సద్ధాదియోగవికలావికలభావావబోధనేన అప్పరజక్ఖమహారజక్ఖతాదివిసేసవిభావనం పఞ్ఞాసాయ ఆకారేహి పవత్తం భగవతో ఇన్ద్రియపరోపరియత్తఞాణం. వుత్తఞ్హేతం – “సద్ధో పుగ్గలో అప్పరజక్ఖో, అస్సద్ధో పుగ్గలో మహారజక్ఖో”తి (పటి॰ మ॰ ౧.౧౧౧) విత్థారో.

యఞ్చ “అయం పుగ్గలో అప్పరజక్ఖో, అయం సస్సతదిట్ఠికో, అయం ఉచ్ఛేదదిట్ఠికో, అయం అనులోమికాయం ఖన్తియం ఠితో, అయం యథాభూతఞాణే ఠితో, అయం కామాసయో, న నేక్ఖమ్మాదిఆసయో, అయం నేక్ఖమ్మాసయో, న కామాదిఆసయో”తిఆదినా “ఇమస్స కామరాగో అతివియ థామగతో, న పటిఘాదికో, ఇమస్స పటిఘో అతివియ

ధామగతో, న కామరాగాదికో"తిఆదినా "ఇమస్స పుఞ్ఞాభిసఙ్ఖారో అధికో, న అపుఞ్ఞాభిసఙ్ఖారో న ఆనేఞ్జాభిసఙ్ఖారో, ఇమస్స అపుఞ్ఞాభిసఙ్ఖారో అధికో, న పుఞ్ఞాభిసఙ్ఖారో న ఆనేఞ్జాభిసఙ్ఖారో, ఇమస్స ఆనేఞ్జాభిసఙ్ఖారో అధికో, న పుఞ్ఞాభిసఙ్ఖారో న అపుఞ్ఞాభిసఙ్ఖారో. ఇమస్స కాయసుచరితం అధికం, ఇమస్స వచీసుచరితం, ఇమస్స మనోసుచరితం, అయం హీనాధిముత్తికో, అయం పణీతాధిముత్తికో, అయం కమ్మావరణేన సమన్నాగతో, అయం కిలేసావరణేన సమన్నాగతో, అయం విపాకావరణేన సమన్నాగతో, అయం న కమ్మావరణేన సమన్నాగతో, న కిలేసావరణేన సమన్నాగతో, న విపాకావరణేన సమన్నాగతో"తిఆదినా చ సత్తానం ఆసయాదీనం యథాభూతం విభావనాకారప్పవత్తం భగవతో ఆసయానుసయఞాణం. యం సన్ధాయ వుత్తం –

"ఇధ తథాగతో సత్తానం ఆసయం జానాతి, అనుసయం జానాతి, చరితం జానాతి, అధిముత్తిం జానాతి, భబ్బాభబ్బే సత్తే జానాతీ"తిఆది (పటి॰ మ॰ ౧.౧౧౩).

యఞ్చ ఉపరిమహేట్ఠిమపురిమపచ్ఛిమకాయేహి దక్ఖిణవామఅక్ఖికణ్ణసోతనాసికసోతఅంసకూటహత్థపాదేహి అఙ్గులిఅఙ్గులన్తరేహి లోమకూపేహి చ అగ్గిక్ఖన్ధూదకధారాపవత్తనం అనఞ్ఞసాధారణం వివిధవికుబ్బనిద్ధినిమ్మాపనకం భగవతో యమకపాటిహారియఞాణం. యం సన్ధాయ వుత్తం –

"ఇధ తథాగతో యమకపాటిహారియం కరోతి అసాధారణం సావకేహి, ఉపరిమకాయతో అగ్గిక్ఖన్ధో పవత్తతి, హేట్ఠిమకాయతో ఉదకధారా పవత్తతి. హేట్ఠిమకాయతో అగ్గిక్ఖన్ధో పవత్తతి, ఉపరిమకాయతో ఉదకధారా పవత్తతీ"తిఆది (పటి॰ మ॰ ౧.౧౧౬).

యఞ్చ రాగాదీహి జాతిఆదీహి చ అనేకేహి దుక్ఖధమ్మేహి ఉపద్దుతం సత్తనికాయం తతో నీహరితుకామతావసేన నానానయేహి పవత్తస్స భగవతో మహాకరుణోక్కమనస్స పచ్చయభూతం మహాకరుణాసమాపత్తిఞాణం. యథాహ (పటి॰ మ॰ ౧.౧౧౭-౧౧౮) –

"కతమం తథాగతస్స మహాకరుణాసమాపత్తియా ఞాణం? బహుకేహి ఆకారేహి పస్సన్తానం బుద్ధానం భగవన్తానం సత్తేసు మహాకరుణా ఓక్కమతి, ఆదిత్తో లోకసన్నివాసోతి పస్సన్తానం బుద్ధానం భగవన్తానం సత్తేసు మహాకరుణా ఓక్కమతి. ఉయ్యుత్తో, పయాతో, కుమ్మగ్గప్పటిపన్నో, ఉపనీయతి లోకో అద్ధువో, అతాణో లోకో అనభిస్సరో , అస్సకో లోకో, సబ్బం పహాయ గమనీయం, ఊనో లోకో అతిత్తో తణ్హాదాసోతి పస్సన్తానం బుద్ధానం భగవన్తానం సత్తేసు మహాకరుణా ఓక్కమతి.

"అతాయనో లోకసన్నివాసో, అలేణో, అసరణో, అసరణీభూతో. ఉద్ధతో లోకో అవూపసన్తో, ససల్లో లోకసన్నివాసో విద్ధో పుథుసల్లేహి, అవిజ్జన్ధకారావరణో కిలేసపఞ్జరపక్ఖిత్తో, అవిజ్జాగతో లోకసన్నివాసో అణ్డభూతో పరియోనద్ధో తన్తాకులకజాతో కులగుణ్డికజాతో ముఞ్జపబ్బజభూతో అపాయం దుగ్గతిం వినిపాతం సంసారం నాతివత్తతి, అవిజ్జావిసదోససంలిత్తో, కిలేసకలలీభూతో, రాగదోసమోహజటాజటితో.

“తణ్హాసఙ్ఘాటపటిముక్కో, తణ్హాజాలేన ఓత్థటో, తణ్హాసోతేన వుయ్హతి, తణ్హాసఞ్ఞోజనేన సంయుత్తో, తణ్హానుసయేన అనుసటో, తణ్హాసన్తాపేన సన్తప్పతి, తణ్హాపరిళాహేన పరిడయ్హతి.

“దిట్ఠిసఙ్ఘాటపటిముక్కో, దిట్ఠిజాలేన ఓత్థటో, దిట్ఠిసోతేన వుయ్హతి, దిట్ఠిసఞ్ఞోజనేన సంయుత్తో, దిట్ఠానుసయేన అనుసటో, దిట్ఠిసన్తాపేన సన్తప్పతి, దిట్ఠిపరిళాహేన పరిడయ్హతి.

“జాతియా అనుగతో, జరాయ అనుసటో, బ్యాధినా అభిభూతో, మరణేన అబ్భాహతో, దుక్ఖే పతిట్ఠితో.

“తణ్హాయ ఉడ్డితో, జరాపాకారపరిక్ఖిత్తో, మచ్చుపాసేన పరిక్ఖిత్తో, మహాబన్ధనబద్ధో, రాగబన్ధనేన దోసమోహమానదిట్ఠికిలేసదుచ్చరితబన్ధనేన బద్ధో, మహాసమ్బాధప్పటిపన్నో, మహాపలిబోధేన పలిబుద్ధో, మహాపపాతే పతితో, మహాకన్తారప్పటిపన్నో, మహాసంసారప్పటిపన్నో, మహావిదుగ్గే సమ్పరివత్తతి, మహాపలిపే పలిపన్నో.

“అబ్భాహతో లోకసన్నివాసో, ఆదిత్తో లోకసన్నివాసో రాగగ్గినా దోసగ్గినా మోహగ్గినా జాతియా జరాయ మరణేన సోకేహి పరిదేవేహి దుక్ఖేహి దోమనస్సేహి ఉపాయాసేహి, ఉన్నీతకో లోకసన్నివాసో హఞ్ఞతి నిచ్చమతాణో పత్తదణ్డో తక్కరో, వజ్జబన్ధనబద్ధో ఆఘాతనపచ్చుపట్ఠితో, అనాథో లోకసన్నివాసో పరమకారుఞ్ఞప్పత్తో, దుక్ఖాభితున్నో చిరరత్తం పీళితో, గధితో నిచ్చం పిపాసితో.

“అన్ధో అచక్ఖుకో, హతనేత్తో అపరిణాయకో, విపథపక్ఖన్దో అఞ్జసాపరద్ధో, మహోఘపక్ఖన్దో.

“ద్వీహి దిట్ఠిగతేహి పరియుట్ఠితో, తీహి దుచ్చరితేహి విప్పటిపన్నో, చతూహి యోగేహి యోజితో, చతూహి గన్థేహి గన్థితో, చతూహి ఉపాదానేహి ఉపాదియతి, పఞ్చగతిసమారుళ్హో, పఞ్చహి కామగుణేహి రజ్జతి, పఞ్చహి నీవరణేహి ఓత్థటో, ఛహి వివాదమూలేహి వివదతి, ఛహి తణ్హాకాయేహి రజ్జతి, ఛహి దిట్ఠిగతేహి పరియుట్ఠితో, సత్తహి అనుసయేహి అనుసటో, సత్తహి సఞ్ఞోజనేహి సంయుత్తో, సత్తహి మానేహి ఉన్నతో, అట్ఠహి లోకధమ్మేహి సమ్పరివత్తతి, అట్ఠహి మిచ్ఛత్తేహి నియ్యాతో, అట్ఠహి పురిసదోసేహి దుస్సతి, నవహి ఆఘాతవత్థూహి ఆఘాతితో, నవవిధమానేహి ఉన్నతో, నవహి తణ్హామూలకేహి ధమ్మేహి రజ్జతి, దసహి కిలేసవత్థూహి కిలిస్సతి, దసహి ఆఘాతవత్థూహి ఆఘాతితో, దసహి అకుసలకమ్మపథేహి సమన్నాగతో, దసహి సంయోజనేహి సంయుత్తో, దసహి మిచ్ఛత్తేహి నియ్యాతో, దసవత్థుకాయ మిచ్ఛాదిట్ఠియా సమన్నాగతో, దసవత్థుకాయ అన్తగ్గాహికాయ దిట్ఠియా సమన్నాగతో, అట్ఠసతతణ్హాపపఞ్చేహి పపఞ్చితో, ద్వాసట్ఠియా దిట్ఠిగతేహి పరియుట్ఠితో, లోకసన్నివాసోతి పస్సన్తానం బుద్ధానం భగవన్తానం సత్తేసు మహాకరుణా ఓక్కమతి.

“అహఞ్చమ్హి తిణ్ణో, లోకో చ అతిణ్ణో. అహఞ్చమ్హి ముత్తో, లోకో చ అముత్తో. అహఞ్చమ్హి దన్తో, లోకో చ అదన్తో. అహఞ్చమ్హి సన్తో, లోకో చ అసన్తో. అహఞ్చమ్హి అస్సత్థో, లోకో చ అనస్సత్థో. అహఞ్చమ్హి పరినిబ్బుతో, లోకో చ అపరినిబ్బుతో. పహోమి ఖ్వాహం తిణ్ణో తారేతుం, ముత్తో మోచేతుం, దన్తో దమేతుం, సన్తో సమేతుం, అస్సత్థో అస్సాసేతుం, పరినిబ్బుతో పరినిబ్బాపేతున్తి పస్సన్తానం బుద్ధానం భగవన్తానం సత్తేసు మహాకరుణా ఓక్కమతీ”తి (పటి॰ మ॰ ౧.౧౧౭-౧౧౮).

ఏవం ఏకూననవుతియా ఆకారేహి విభజనం కతం.

యం పన యావతా ధమ్మధాతుయా యత్తకం ఞాతబ్బం సఙ్ఖతాసఙ్ఖతాదికస్స సబ్బస్స పరోపదేసనిరపేక్ఖం సబ్బాకారేన పటివిజ్ఝనసమత్థం ఆకఙ్ఖమత్తప్పటిబద్ధవుత్తిఅనఞ్ఞసాధారణం భగవతో ఞాణం సబ్బథా అనవసేససఙ్ఖతాసఙ్ఖతసమ్ముతిసచ్చావబోధతో సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణం తత్థావరణాభావతో నిస్సఙ్గప్పవత్తిముపాదాయ అనావరణఞాణన్తి వుచ్చతి. ఏకమేవ హి తం ఞాణం విసయప్పవత్తిముఖేన అఞ్ఞేహి అసాధారణభావదస్సనత్థం దువిధేన ఉద్దిట్ఠం. అఞ్ఞథా సబ్బఞ్ఞుతానావరణఞాణానం సాధారణతా సబ్బవిసయతా ఆపజ్జేయ్యుం, న చ తం యుత్తం కిఞ్చాపి ఇమాయ యుత్తియా. అయఞ్హేత్థ పాళి –

> "సబ్బం సఙ్ఖతమసఙ్ఖతం అనవసేసం జానాతీతి సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణం, తత్థ ఆవరణం నత్థీతి అనావరణఞాణం. అతీతం సబ్బం జానాతీతి సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణం, తత్థ ఆవరణం నత్థీతి అనావరణఞాణం. అనాగతం సబ్బం జానాతీతి సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణం, తత్థ ఆవరణం నత్థీతి అనావరణఞాణం. పచ్చుప్పన్నం సబ్బం జానాతీతి సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణం, తత్థ ఆవరణం నత్థీతి అనావరణఞాణ"న్తి (పటి॰ మ॰ ౧.౧౧౯-౧౨౦) విత్థారో.

ఏవమేతాని భగవతో ఛఅసాధారణఞాణాని అవిపరీతాకారప్పవత్తియా యథాసకవిసయస్స అవిసంవాదనతో తథాని అవితథాని అనఞ్ఞథాని. ఏవమ్పి భగవా తథాని ఆగతోతి తథాగతో.

తథా –

"సత్తిమే, భిక్ఖవే, బోజ్ఝఙ్గా – సతిసమ్బోజ్ఝఙ్గో, ధమ్మవిచయసమ్బోజ్ఝఙ్గో, వీరియసమ్బోజ్ఝఙ్గో, పీతిసమ్బోజ్ఝఙ్గో, పస్సద్ధిసమ్బోజ్ఝఙ్గో, సమాధిసమ్బోజ్ఝఙ్గో, ఉపేక్ఖాసమ్బోజ్ఝఙ్గో"తి (పటి॰ మ॰ ౨.౧౭; సం॰ ని॰ ౫.౧౮౫) ఏవం **సరూపతో,** "యాయం లోకుత్తరమగ్గక్ఖణే ఉప్పజ్జమానా లీనుద్ధచ్చపతిట్ఠానాయూహనకామసుఖల్లికత్తకిలమథానుయోగఉచ్ఛేదసస్సతాభినివేసాదీనం అనేకేసం ఉపద్దవానం పటిపక్ఖభూతా సతిఆదిభేదా ధమ్మసామగ్గీ, యాయ అరియసావకో బుజ్ఝతి కిలేసనిద్దాయ ఉట్ఠహతి, చత్తారి వా అరియసచ్చాని పటివిజ్ఝతి, నిబ్బానమేవ వా సచ్ఛికరోతీతి, సా ధమ్మసామగ్గీ బోధీతి వుచ్చతి. తస్సా 'బోధియా అఙ్గాతి బోజ్ఝఙ్గా, అరియసావకో వా యథావుత్తాయ ధమ్మసామగ్గియా బుజ్ఝతీతి కత్వా బోధీతి వుచ్చతి, తస్స బోధిస్స అఙ్గాతిపి బోజ్ఝఙ్గా"తి ఏవం **సామఞ్ఞలక్ఖణతో**. "ఉపట్ఠానలక్ఖణో సతిసమ్బోజ్ఝఙ్గో, పవిచయలక్ఖణో ధమ్మవిచయసమ్బోజ్ఝఙ్గో, పగ్గహలక్ఖణో వీరియసమ్బోజ్ఝఙ్గో, ఫరణలక్ఖణో పీతిసమ్బోజ్ఝఙ్గో, ఉపసమలక్ఖణో పస్సద్ధిసమ్బోజ్ఝఙ్గో, అవిక్ఖేపలక్ఖణో సమాధిసమ్బోజ్ఝఙ్గో, పటిసఙ్ఖానలక్ఖణో ఉపేక్ఖాసమ్బోజ్ఝఙ్గో"తి ఏవం **విసేసలక్ఖణతో**.

"తత్థ కతమో సతిసమ్బోజ్ఝఙ్గో? ఇధ, భిక్ఖు , సతిమా హోతి పరమేన సతినేపక్కేన సమన్నాగతో, చిరకతమ్పి చిరభాసితమ్పి సరితా హోతి అనుస్సరితా"తిఆదినా (విభ॰ ४६७) సత్తన్నం బోజ్ఝఙ్గానం అఞ్ఞమఞ్ఞోపకారవసేన **ఏకక్ఖణే పవత్తిదస్సనతో,** "తత్థ కతమో సతిసమ్బోజ్ఝఙ్గో? అత్థి అజ్ఝత్తం, భిక్ఖవే, ధమ్మేసు సతి, అత్థి బహిద్ధా ధమ్మేసు సతీ"తిఆదినా తేసం **విసయవిభాగేన పవత్తిదస్సనతో**. "తత్థ కతమో సతిసమ్బోజ్ఝఙ్గో? ఇధ, భిక్ఖవే, భిక్ఖు సతిసమ్బోజ్ఝఙ్గం భావేతి వివేకనిస్సితం విరాగనిస్సితం నిరోధనిస్సితం వోస్సగ్గపరిణామి"న్తిఆదినా (విభ॰ ४७१) **భావనావిధిదస్సనతో**. "తత్థ కతమే

సత్త బోజ్ఝఙ్గా? ఇధ భిక్ఖు యస్మిం సమయే లోకుత్తరం ఝానం భావేతి...పే.... తస్మిం సమయే సత్త బోజ్ఝఙ్గా హోన్తి సతిసమ్బోజ్ఝఙ్గో...పే.... ఉపేక్ఖాసమ్బోజ్ఝఙ్గో. తత్థ కతమో సతిసమ్బోజ్ఝఙ్గో? యా సతి...పే.... అనుస్సతీ"తిఆదినా (విభ. ౪౭౮-౪౭౯) **ఛన్నవుతియా నయసహస్సవిభాగేహీ**తి ఏవం నానాకారతో పవత్తాని భగవతో సమ్బోజ్ఝఙ్గవిభావనఞాణాని తస్స తస్స అత్థస్స అవిసంవాదనతో తథాని అవితథాని అనఞ్ఞథాని. ఏవమ్పి భగవా తథాని ఆగతోతి తథాగతో.

తథా –

"తత్థ కతమం దుక్ఖనిరోధగామినీ పటిపదా అరియసచ్చం? అయమేవ అరియో అట్ఠఙ్గికో మగ్గో. సేయ్యథిదం, సమ్మాదిట్ఠి...పే.... సమ్మాసమాధీ"తి (విభ. ౨౦౫) ఏవం **సరూపతో**. సబ్బకిలేసేహి ఆరకత్తా అరియభావకరత్తా అరియఫలప్పటిలాభకరత్తా చ అరియో, అట్ఠవిధత్తా నిబ్బానాధిగమాయ ఏకన్తకారణత్తా చ అట్ఠఙ్గికో. కిలేసే మారేన్తో గచ్ఛతి, నిబ్బానత్థికేహి మగ్గీయతి, సయం వా నిబ్బానం మగ్గతీతి మగ్గోతి ఏవం **సామఞ్ఞలక్ఖణతో**. "సమ్మా దస్సనలక్ఖణా సమ్మాదిట్ఠి, సమ్మా అభినిరోపనలక్ఖణో సమ్మాసఙ్కప్పో, సమ్మా పరిగ్గహణలక్ఖణా సమ్మావాచా, సమ్మా సముట్ఠానలక్ఖణో సమ్మాకమ్మన్తో, సమ్మా వోదానలక్ఖణో సమ్మాఆజీవో, సమ్మా పగ్గహలక్ఖణో సమ్మావాయామో, సమ్మా ఉపట్ఠానలక్ఖణా సమ్మాసతి, సమ్మా అవిక్ఖేపలక్ఖణో సమ్మాసమాధీ"తి ఏవం **విసేసలక్ఖణతో** . సమ్మాదిట్ఠి అఞ్ఞేహిపి అత్తనో పచ్చనీకకిలేసేహి సద్ధిం మిచ్ఛాదిట్ఠిం పజహతి, నిబ్బానం ఆరమ్మణం కరోతి, తప్పటిచ్ఛాదకమోహవిధమనేన అసమ్మోహతో సమ్పయుత్తధమ్మే చ పస్సతి. తథా సమ్మాసఙ్కప్పాదయోపి మిచ్ఛాసఙ్కప్పాదీని పజహన్తి, నిబ్బానఞ్చ ఆరమ్మణం కరోన్తి, సహజాతధమ్మానం సమ్మాఅభినిరోపనపరిగ్గహణసముట్ఠానవోదానపగ్గహఉపట్ఠానసమాదహనాని చ కరోన్తీతి ఏవం **కిచ్చవిభాగతో**. సమ్మాదిట్ఠి పుబ్బభాగే నానక్ఖణా విసుం విసుం దుక్ఖాదిఆరమ్మణా హుత్వా మగ్గకాలే ఏకక్ఖణా నిబ్బానమేవ ఆరమ్మణం కత్వా కిచ్చతో "దుక్ఖే ఞాణ"న్తిఆదీని చత్తారి నామాని లభతి, సమ్మాసఙ్కప్పాదయోపి పుబ్బభాగే నానక్ఖణా నానారమ్మణా మగ్గకాలే ఏకక్ఖణా ఏకారమ్మణా.

తేసు సమ్మాసఙ్కప్పో కిచ్చతో నేక్ఖమ్మసఙ్కప్పోతిఆదీని తీణి నామాని లభతి, సమ్మావాచాదయో తయో పుబ్బభాగే ముసావాదావేరమణీతిఆదివిభాగా విరతియోపి చేతనాయోపి హుత్వా మగ్గక్ఖణే విరతియోవ, సమ్మావాయామసతియో కిచ్చతో సమ్మప్పధానసతిపట్ఠానవసేన చత్తారి నామాని లభన్తి. సమ్మాసమాధి పన మగ్గక్ఖణేపి పఠమజ్ఝానాదివసేన నానా ఏవాతి ఏవం పుబ్బభాగపరభాగేసు **పవత్తివిభాగతో**, "ఇధ, భిక్ఖవే, భిక్ఖు సమ్మాదిట్ఠిం భావేతి వివేకనిస్సిత"న్తిఆదినా (విభ. ౪౮౯) **భావనావిధితో**, "తత్థ కతమో అట్ఠఙ్గికో మగ్గో? ఇధ, భిక్ఖు, యస్మిం సమయే లోకుత్తరం ఝానం భావేతి...పే.... దుక్ఖాపటిపదం దన్ధాభిఞ్ఞం, తస్మిం సమయే అట్ఠఙ్గికో మగ్గో హోతి సమ్మాదిట్ఠి సమ్మాసఙ్కప్పో"తిఆదినా (విభ. ౪౯౯) **చతురాసీతియా నయసహస్సవిభాగేహీ**తి ఏవం అనేకాకారతో పవత్తాని భగవతో అరియమగ్గవిభావనఞాణాని అత్థస్స అవిసంవాదనతో సబ్బానిపి తథాని అవితథాని అనఞ్ఞథాని. ఏవమ్పి భగవా తథాని ఆగతోతి తథాగతో.

తథా పఠమజ్ఝానసమాపత్తి యా చ నిరోధసమాపత్తీతి ఏతాసు అనుపటిపాటియా విహరితబ్బట్ఠేన సమాపజ్జితబ్బట్ఠేన చ అనుపుబ్బవిహారసమాపత్తీసు సమ్పాదనపచ్చవేక్ఖణాదివసేన యథారహం సమ్పయోగవసేన చ పవత్తాని భగవతో ఞాణాని తదత్థసిద్ధియా తథాని అవితథాని అనఞ్ఞథాని . తథా "ఇదం ఇమస్స ఠానం, ఇదం అట్ఠాన"న్తి అవిపరీతం తస్స తస్స ఫలస్స కారణాకారణజాననం, తేసం తేసం సత్తానం అతీతాదిభేదభిన్నస్స కమ్మసమాదానస్స అనవసేసతో

యథాభూతం విపాకన్తరజాననం, ఆయూహనక్ఖణేయేవ తస్స తస్స సత్తస్స "అయం నిరయగామినీ పటిపదా…పే…. అయం నిబ్బానగామినీ పటిపదా"తి యాథావతో సాసవానాసవకమ్మవిభాగజాననం, ౦.ఖన్ధాయతనాదీనం ఉపాదిన్నానుపాదిన్నాదిఅనేకసభావం నానాసభావఞ్చ తస్స లోకస్స "ఇమాయ నామ ధాతుయా ఉస్సన్నత్తా ఇమస్మిం ధమ్మప్పబన్ధే అయం విసేసో జాయతీ"తిఆదినా నయేన యథాభూతం ధాతునానత్తజాననం, అనవసేసతో సత్తానం హీనాదిఅజ్ఝాసయాధిముత్తిజాననం, సద్ధాదిఇన్ద్రియానం తిక్ఖముదుతాజాననం, సంకిలేసాదీహి సద్ధిం ఝానవిమోక్ఖాదివిసేసజాననం , సత్తానం అపరిమాణాసు జాతీసు తప్పటిబన్ధేన సద్ధిం అనవసేసతో పుబ్బేనివుత్థక్ఖన్ధసన్తతిజాననం, హీనాదివిభాగేహి సద్ధిం చుతిపటిసన్ధిజాననం, "ఇదం దుక్ఖ"న్తిఆదినా హేట్ఠా వుత్తనయేనేవ చతుసచ్చజాననన్తి ఇమాని భగవతో దసబలఞాణాని అవిరజ్ఝిత్వా యథాసకం విసయావగాహనతో యథాధిప్పేతత్థసాధనతో చ యథాభూతవుత్తియా తథాని అవితథాని అనఞ్ఞథాని. వుత్తఞ్హేతం –

"ఇధ తథాగతో ఠానఞ్చ ఠానతో అట్ఠానఞ్చ అట్ఠానతో యథాభూతం పజానాతీ"తిఆది (విభ. ౮౦౯; అ. ని. ౧౦.౨౧).

ఏవమ్పి భగవా తథాని ఆగతోతి తథాగతో.

యథా చేతేసం ఞాణానం వసేన, ఏవం యథావుత్తానం సతిపట్ఠానసమ్మప్పధానవిభావనఞాణాదీనం అనన్తాపరిమేయ్యభేదానం అనఞ్ఞసాధారణానం పఞ్ఞావిసేసానం వసేన భగవా తథాని ఞాణాని ఆగతో అధిగతోతి తథాగతో. ఏవమ్పి తథాని ఆగతోతి తథాగతో.

కథం **తథా గతోతి తథాగతో**? యా సా భగవతో అభిజాతి అభిసమ్బోధి ధమ్మవినయపఞ్ఞాపనా అనుపాదిసేసనిబ్బానధాతు, సా తథా. కిం వుత్తం హోతి? యదత్థం లోకనాథేన అభిసమ్బోధి పత్థితా పవత్తితా చ, తదత్థస్స ఏకన్తసిద్ధియా అవిసంవాదనతో అవిపరీతత్థవుత్తియా తథా అవితథా అనఞ్ఞథా. తథా హి అయం భగవా బోధిసత్తభూతో సమతింసపారమిపరిపూరణాదికం వుత్తప్పభేదం సబ్బం బుద్ధత్తహేతుం సమ్పాదేత్వా తుసితపురే ఠితోవ బుద్ధకోలాహలం సుత్వా దససహస్సచక్కవాళదేవతాహి ఏకతో సన్నిపతితాహి ఉపసఙ్కమిత్వా –

"కాలో దేవ మహావీర, ఉప్పజ్జ మాతుకుచ్ఛియం;
సదేవకం తారయన్తో, బుజ్ఝస్సు అమతం పద"న్తి. (బు. వం. ౧.౬౭) –

ఆయాచితో ఉప్పన్నపుబ్బనిమిత్తో పఞ్చ మహావిలోకనాని విలోకేత్వా "ఇదానాహం మనుస్సయోనియం ఉప్పజ్జిత్వా అభిసమ్బుజ్ఝిస్సామీ"తి ఆసాళ్హిపుణ్ణమాయ సక్యరాజకులే మహామాయాయ దేవియా కుచ్ఛిమ్హి పటిసన్ధిం గహేత్వా దస మాసే దేవమనుస్సేహి మహతా పరిహారేన పరిహరియమానో విసాఖపుణ్ణమాయ పచ్చూససమయే అభిజాతిం పాపుణి.

అభిజాతిక్ఖణే పనస్స పటిసన్ధిగ్గహణక్ఖణే వియ **ద్వత్తింసపుబ్బనిమిత్తాని** పాతురహేసుం. అయఞ్హి దససహస్సీ లోకధాతు కమ్పి సఙ్కమ్పి సమ్పకమ్పి సమ్పవేధి, దససు చక్కవాళసహస్సేసు అప్పమాణో ఓభాసో ఫరి, తస్స తం సిరిం దట్ఠుకామా వియ జచ్చన్ధా చక్ఖూని పటిలభింసు, బధిరా సద్దం సుణింసు. మూగా సమాలపింసు, ఖుజ్జా ఉజుగత్తా అహేసుం, పఙ్గులా పదసా గమనం పటిలభింసు, బన్ధనగతా సబ్బసత్తా అన్దుబన్ధనాదీహి ముచ్చింసు, సబ్బనిరయేసు అగ్గి నిబ్బాయి,

పేత్తివిసయే ఖుప్పిపాసా వూపసమి, తిరచ్ఛానానం భయం నాహోసి, సబ్బసత్తానం రోగో వూపసమి, సబ్బసత్తా పియంవదా అహేసుం, మధురేనాకారేన అస్సా హసింసు, వారణా గజ్జింసు, సబ్బతూరియాని సకం సకం నిన్నాదం ముఞ్చింసు, అఘట్టితాని ఏవ మనుస్సానం హత్థూపగాదీని ఆభరణాని మధురేనాకారేన రవింసు, సబ్బదిసా విప్పసన్నా అహేసుం, సత్తానం సుఖం ఉప్పాదయమానో ముదుసీతలవాతో వాయి, అకాలమేఘో వస్సి, పథవితోపి ఉదకం ఉబ్భిజ్జిత్వా విస్సన్ది, పక్ఖినో ఆకాసగమనం విజహింసు, నదియో అసన్దమానా అట్ఠంసు, మహాసముద్దే మధురం ఉదకం అహోసి, ఉపక్కిలేసవిముత్తే సూరియే దిస్సమానే ఏవ ఆకాసగతా సబ్బా జోతియో జలింసు , ఠపేత్వా అరూపావచరే దేవే అవసేసా సబ్బే దేవా సబ్బేపి నేరయికా దిస్సమానరూపా అహేసుం, తరుకుట్టకవాటసేలాదయో అనావరణభూతా అహేసుం, సత్తానం చుతూపపాతా నాహేసుం, సబ్బం అనిట్ఠగన్ధం అభిభవిత్వా దిబ్బగన్ధో వాయి, సబ్బే ఫలూపగా రుక్ఖా ఫలధరా సమ్పజ్జింసు, మహాసముద్దో సబ్బత్థకమేవ పఞ్చవణ్ణేహి పదుమేహి సఞ్ఛన్నతలో అహోసి, థలజజలజాదీని సబ్బపుప్ఫాని పుప్ఫింసు, రుక్ఖానం ఖన్ధేసు ఖన్ధపదుమాని, సాఖాసు సాఖపదుమాని, లతాసు లతాపదుమాని పుప్ఫింసు, మహీతలే సిలాతలాని భిన్దిత్వా ఉపరూపరి సత్త సత్త హుత్వా దణ్డపదుమాని నామ నిక్ఖమింసు, ఆకాసే ఓలమ్బకపదుమాని నిబ్బత్తింసు, సమన్తతో పుప్ఫవస్సం వస్సి, ఆకాసే దిబ్బతూరియాని వజ్జింసు, సకలదససహస్సీ లోకధాతు వట్టేత్వా విస్సట్ఠమాలాగుళం వియ ఉప్పీళేత్వా బద్ధమాలాకలాపో వియ అలఙ్కతప్పటియత్తం మాలాసనం వియ చ ఏకమాలామాలినీ విప్ఫురన్తవాళబీజనీ పుప్ఫధూపగన్ధపరివాసితా పరమసోభగ్గప్పత్తా అహోసి, తాని చ పుబ్బనిమిత్తాని ఉపరి అధిగతానం అనేకేసం విసేసాధిగమానం నిమిత్తభూతాని ఏవ అహేసుం. ఏవం అనేకచ్ఛరియపాతుభావప్పటిమణ్డితా చాయం అభిజాతి యదత్థం అనేన అభిసమ్బోధి పత్థితా, తస్సా అభిసమ్బోధియా ఏకన్తసిద్ధియా తథావ అహోసి అవితథా అనఞ్ఞథా.

తథా యే బుద్ధవేనేయ్యా బోధనేయ్యబన్ధవా, తే సబ్బేపి అనవసేసతో సయమేవ భగవతా వినీతా. యే చ సావకవేనేయ్యా ధమ్మవేనేయ్యా చ, తేపి సావకాదీహి వినీతా వినయం గచ్ఛన్తి గమిస్సన్తి చాతి యదత్థం భగవతా అభిసమ్బోధి అభిపత్థితా, తదత్థస్స ఏకన్తసిద్ధియా అభిసమ్బోధి తథా అవితథా అనఞ్ఞథా.

అపిచ యస్స యస్స ఞేయ్యధమ్మస్స యో యో సభావో బుజ్ఝితబ్బో, సో సో హత్థతలే ఠపితఆమలకం వియ ఆవజ్జనమత్తప్పటిబద్ధేన అత్తనో ఞాణేన అవిపరీతం అనవసేసతో భగవతా అభిసమ్బుద్ధోతి ఏవమ్పి అభిసమ్బోధి తథా అవితథా అనఞ్ఞథా.

తథా తేసం తేసం ధమ్మానం తథా తథా దేసేతబ్బప్పకారం తేసం తేసఞ్చ సత్తానం ఆసయానుసయచరితాధిముత్తిం సమ్మదేవ ఓలోకేత్వా ధమ్మతం అవిజహన్తేనేవ పఞ్ఞత్తినయవోహారమగ్గం అనతిధావన్తేనేవ చ ధమ్మతం విభావన్తేన యథాపరాధం యథాజ్ఝాసయం యథాధమ్మఞ్చ అనుసాసన్తేన భగవతా వేనేయ్యా వినీతా అరియభూమిం సమ్పాపితాతి ధమ్మవినయపఞ్ఞాపనాపిస్స తదత్థసిద్ధియా యథాభూతవుత్తియా చ తథా అవితథా అనఞ్ఞథా.

తథా యా సా భగవతా అనుప్పత్తా పథవియాదిఫస్సవేదనాదిరూపారూపసభావవినిముత్తా లుజ్జనభావాభావతో లోకసభావాతీతా తమసా విసంసట్ఠత్తా కేనచి అనోభాసనీయా లోకసభావాభావతో ఏవ గతిఆదిభావరహితా అప్పతిట్ఠా అనారమ్మణా అమతమహానిబ్బానధాతు ఖన్ధసఙ్ఖాతానం ఉపాదీనం లేసమత్తస్సపి అభావతో అనుపాదిసేసాతి వుచ్చతి, యం సన్ధాయ వుత్తం –

"అత్థి, భిక్ఖవే, తదాయతనం, యత్థ నేవ పథవీ న ఆపో న తేజో న వాయో న ఆకాసానఞ్చాయతనం న విఞ్ఞాణఞ్చాయతనం న ఆకిఞ్చఞ్ఞాయతనం న నేవసఞ్ఞానాసఞ్ఞాయతనం నాయం లోకో న పరో లోకో న చ ఉభో చన్దిమసూరియా, తత్రాపాహం, భిక్ఖవే, నేవ ఆగతిం వదామి న గతిం న ఠితిం న చుతిం న ఉపపత్తిం, అప్పతిట్ఠం అప్పవత్తం అనారమ్మణమేవేతం, ఏసేవన్తో దుక్ఖస్సా"తి (ఉదా. ౭౧).

సా సబ్బేసమ్పి ఉపాదానక్ఖన్ధానం అత్థఙ్గమో, సబ్బసఙ్ఖారానం సమథో, సబ్బూపధీనం పటినిస్సగ్గో, సబ్బదుక్ఖానం వూపసమో, సబ్బాలయానం సముగ్ఘాతో, సబ్బవట్టానం ఉపచ్ఛేదో, అచ్చన్తసన్తిలక్ఖణోతి యథావుత్తసభావస్స కదాచిపి అవిసంవాదనతో తథా అవితథా అనఞ్ఞథా. ఏవమేతా అభిజాతిఆదికా తథా గతో ఉపగతో అధిగతో పటిపన్నో పత్తోతి తథాగతో. ఏవం భగవా తథా గతోతి తథాగతో.

కథం **తథావిధోతి తథాగతో**? యథావిధా పురిమకా సమ్మాసమ్బుద్ధా, అయమ్పి భగవా తథావిధో. కిం వుత్తం హోతి? యథావిధా తే భగవన్తో మగ్గసీలేన ఫలసీలేన సబ్బేనపి లోకియలోకుత్తరసీలేన, మగ్గసమాధినా ఫలసమాధినా సబ్బేనపి లోకియలోకుత్తరసమాధినా, మగ్గపఞ్ఞాయ ఫలపఞ్ఞాయ సబ్బాయపి లోకియలోకుత్తరపఞ్ఞాయ, దేవసికం వలఞ్జితబ్బేహి చతువీసతికోటిసతసహస్ససమాపత్తివిహారేహి, తదఙ్గవిముత్తియా, విక్ఖమ్భనవిముత్తియా, సముచ్ఛేదవిముత్తియా, పటిప్పస్సద్ధివిముత్తియా, నిస్సరణవిముత్తియాతి సఙ్ఖేపతో. విత్థారతో పన అనన్తాపరిమాణభేదేహి అచిన్తేయ్యానుభావేహి సకలసబ్బఞ్ఞుగుణేహి, అయమ్పి అమ్హాకం భగవా తథావిధో. సబ్బేసఞ్హి సమ్మాసమ్బుద్ధానం ఆయువేమత్తం, సరీరప్పమాణవేమత్తం, కులవేమత్తం, దుక్కరచరియావేమత్తం, రస్మివేమత్తన్తి, ఇమేహి పఞ్చహి వేమత్తేహి సియా వేమత్తం, న పన సీలవిసుద్ధియాదీసు విసుద్ధీసు సమథవిపస్సనాపటిపత్తియం అత్తనా పటిలద్ధగుణేసు చ కిఞ్చి నానాకరణం అత్థి. అథ ఖో మజ్ఝే భిన్నసువణ్ణం వియ అఞ్ఞమఞ్ఞం నిబ్బిసేసా తే బుద్ధా భగవన్తో. తస్మా యథావిధా పురిమకా సమ్మాసమ్బుద్ధా, అయమ్పి భగవా తథావిధో. ఏవం తథావిధోతి తథాగతో. విధత్థో చేత్థ గతసద్దో, తథా హి లోకియా విధయుత్తగతసద్దే పకారత్థే వదన్తి.

కథం **తథా పవత్తితోతి తథాగతో**? అనఞ్ఞసాధారణేన ఇద్ధానుభావేన సమన్నాగతత్తా అత్థప్పటిసమ్భిదాదీనం ఉక్కంసపారమిప్పత్తియా అనావరణఞాణప్పటిలాభేన చ భగవతో కాయప్పవత్తియాదీనం కత్థచి పటిఘాతాభావతో యథారుచి తథా గతం గతి గమనం కాయవచీచిత్తప్పవత్తి ఏతస్సాతి తథాగతో. ఏవం తథా పవత్తితోతి తథాగతో.

కథం **తథేహి అగతోతి తథాగతో**? బోధిసమ్భారసమ్భరణే తప్పటిపక్ఖప్పవత్తిసఙ్ఖాతం నత్థి ఏతస్స గతన్తి అగతో. సో పనస్స అగతభావో మచ్ఛేరదానపారమిఆదీసు అవిపరీతం ఆదీనవానిసంసపచ్చవేక్ఖణాదినయప్పవత్తేహి ఞాణేహీతి తథేహి ఞాణేహి అగతోతి తథాగతో.

అథ వా కిలేసాభిసఙ్ఖారప్పవత్తిసఙ్ఖాతం ఖన్ధప్పవత్తిసఙ్ఖాతమేవ వా పఞ్చసుపి గతీసు గతం గమనం ఏతస్స నత్థీతి అగతో. సఉపాదిసేసఅనుపాదిసేసనిబ్బానప్పత్తియా స్వాయమస్స అగతభావో తథేహి అరియమగ్గఞాణేహీతి ఏవమ్పి భగవా తథేహి అగతోతి తథాగతో.

కథం **తథా గతభావేన తథాగతో**? తథా గతభావేనాతి చ తథాగతస్స సబ్భావేన అత్థితాయాతి అత్థో. కో పనేస తథాగతో, యస్స అత్థితాయ భగవా తథాగతోతి వుచ్చతీతి? సద్ధమ్మో. సద్ధమ్మో హి అరియమగ్గో తావ యథా యుగనద్ధసమథవిపస్సనాబలేన అనవసేసతో కిలేసపక్ఖం సమూహనన్తేన సముచ్ఛేదప్పహానవసేన గన్తబ్బం , తథా గతో. ఫలధమ్మో యథా అత్తనో మగ్గానురూపం పటిప్పస్సద్ధిపహానవసేన గన్తబ్బం, తథా గతో పవత్తో. నిబ్బానధమ్మో పన యథా గతో పఞ్ఞాయ పటివిద్ధో సకలవట్టదుక్ఖవూపసమాయ సమ్పజ్జతి, బుద్ధాదీహి తథా గతో సచ్ఛికతోతి తథాగతో. పరియత్తిధమ్మోపి యథా పురిమబుద్ధేహి సుత్తగేయ్యాదివసేన పవత్తిఆదిప్పకాసనవసేన చ వేనేయ్యానం ఆసయాదిఅనురూపం పవత్తితో, అమ్హాకమ్పి భగవతా తథా గతో గదితో పవత్తితోతి వా తథాగతో. యథా భగవతా దేసితో, తథా భగవతో సావకేహి గతో అవగతోతి తథాగతో. ఏవం సబ్బోపి సద్ధమ్మో తథాగతో. తేనాహ సక్కో దేవానమిన్దో – "తథాగతం దేవమనుస్సపూజితం, ధమ్మం నమస్సామ సువత్థి హోతూ"తి (ఖు॰ పా॰ ౬.౧౭; సు॰ ని॰ ౨౪౦). స్వాస్స అత్థీతి భగవా తథాగతో.

యథా చ ధమ్మో, ఏవం అరియసఙ్ఘోపి యథా అత్తహితాయ పరహితాయ చ పటిపన్నేహి సువిసుద్ధం పుబ్బభాగసమథవిపస్సనాపటిపదం పురక్ఖత్వా తేన తేన మగ్గేన గన్తబ్బం, తం తం తథా గతోతి తథాగతో. యథా వా భగవతా సచ్చపటిచ్చసముప్పాదాదయో దేసితా, తథావ బుద్ధత్తా తథా గదనతో చ తథాగతో. తేనాహ సక్కో దేవరాజా – "తథాగతం దేవమనుస్సపూజితం, సఙ్ఘం నమస్సామ సువత్థి హోతూ"తి. స్వాస్స సావకభూతో అత్థీతి భగవా తథాగతో. ఏవం తథాగతభావేన తథాగతోతి.

ఇదమ్పి చ తథాగతస్స తథాగతభావదీపనే ముఖమత్తకమేవ, సబ్బాకారేన పన తథాగతోవ తథాగతస్స తథాగతభావం వణ్ణేయ్య. ఇదఞ్హి తథాగతపదం మహత్థం మహాగతికం మహావిసయం, తస్స అప్పమాదపదస్స వియ తేపిటకమ్పి బుద్ధవచనం యుత్తితో అత్థభావేన ఆహరన్తో "అతిత్థేన ధమ్మకథికో పక్ఖన్దో"తి న వత్తబ్బోతి.

తత్థేతం వుచ్చతి –

"యథేవ లోకే పురిమా మహేసినో,
సబ్బఞ్ఞుభావం మునయో ఇధాగతా;
తథా అయం సక్యమునీపి ఆగతో,
తథాగతో వుచ్చతి తేన చక్ఖుమా.

"పహాయ కామాదిమలే అసేసతో,
సమాధిఞాణేహి యథా గతా జినా;
పురాతనా సక్యమునీ జుతిన్ధరో,
తథా గతో తేన తథాగతో మతో.

"తథఞ్చ ధాతాయతనాదిలక్ఖణం,
సభావసామఞ్ఞవిభాగభేదతో;

సయమ్భుఞాణేన జినోయమాగతో,
తథాగతో వుచ్చతి సక్యపుఙ్గవో.

“తథాని సచ్చాని సమన్తచక్ఖునా,
తథా ఇదప్పచ్చయతా చ సబ్బసో;
అనఞ్ఞనేయ్యా నయతో విభావితా,
తథా గతో తేన జినో తథాగతో.

“అనేకభేదాసుపి లోకధాతుసు,
జినస్స రూపాయతనాదిగోచరే;
విచిత్తభేదే తథమేవ దస్సనం,
తథాగతో తేన సమన్తలోచనో.

“యతో చ ధమ్మం తథమేవ భాసతి,
కరోతి వాచాయ నురూపమత్తనో;
గుణేహి లోకం అభిభుయ్యిరీయతి,
తథాగతో తేనపి లోకనాయకో.

“తథా పరిఞ్ఞాయ తథాయ సబ్బసో,
అవేది లోకం పభవం అతిక్కమి;
గతో చ పచ్చక్ఖకిరియాయ నిబ్బుతిం,
అరీయమగ్గఞ్చ గతో తథాగతో.

“తథా పటిఞ్ఞాయ తథాయ సబ్బసో,
హితాయ లోకస్స యతోయమాగతో;
తథాయ నాథో కరుణాయ సబ్బదా,
గతో చ తేనాపి జినో తథాగతో.

“తథాని ఞాణాని యతోయమాగతో,
యథాసభావం విసయావబోధతో;
తథాభిజాతిప్పభుతీ తథాగతో,
తదత్థసమ్పాదనతో తథాగతో.

“యథావిధా తే పురిమా మహేసినో,
తథావిధోయమ్పి తథా యథారుచి;
పవత్తవాచా తనుచిత్తభావతో,

తథాగతో వుచ్చతి అగ్గపుగ్గలో.

“సమ్బోధిసమ్భారవిపక్ఖతో పురే,
గతం న సంసారగతమ్పి తస్స వా;
న చత్థి నాథస్స భవన్తదస్సినో,
తథేహి తస్మా అగతో తథాగతో.

“తథాగతో ధమ్మవరో మహేసినా,
యథా పహాతబ్బమలం పహీయతి;
తథాగతో అరియగణోపి సత్థునో,
తథాగతో తేన సమఙ్గిభావతో”తి.

మహిద్ధికతాతి పరమేన చిత్తవసీభావేన చ ఇద్ధివిధయోగేన ధమ్మానుభావఞ్ఞథత్తనిప్ఫాదనసమత్థతాసఙ్ఖాతాయ మహతియా ఇద్ధియా సమన్నాగమో **మహిద్ధికతా**. చిరకాలసమ్భూతేన సువిదూరప్పటిపక్ఖేన ఇచ్ఛితత్థనిప్ఫత్తిహేతుభూతేన మహాజుతికేన పుఞ్ఞతేజేన సమన్నాగమో **మహానుభావతా. యత్రా**తి అచ్ఛరియపసంసాకోతుహలహాసపసాదికో పచ్చత్తత్థే నిపాతో. తేన యుత్తత్తా **విజాయిస్సతీ**తి అనాగతకాలవచనం, అత్థో పన అతీతకాలోయేవ. అయఞ్హేత్థ అత్థో – యా హి నామ అయం సుప్పవాసా తథా దుక్ఖనిముగ్గా కిచ్ఛాపన్నా భగవతో వచనసమకాలమేవ సుఖినీ అరోగా అరోగం పుత్తం విజాయీతి. **అత్తమనో**తి సకమనో, భగవతి పసాదేన కిలేసరహితచిత్తోతి అత్థో. కిలేసపరియుట్ఠితఞ్హి చిత్తం వసే అవత్తనతో అత్తమనోతి న సక్కా వత్తున్తి. **అత్తమనో**తి వా పీతిసోమనస్సేహి గహితమనో. **పముదితో**తి పామోజ్జేన యుత్తో. **పీతిసోమనస్సజాతో**తి జాతబలవపీతిసోమనస్సో. **అథా**తి పచ్ఛా, తతో కతిపాహస్స అచ్చయేన. **సత్తభత్తానీ**తి సత్తసు దివసేసు దాతబ్బభత్తాని. **స్వాతనాయా**తి స్వాతనపుఞ్ఞత్థం, యం స్వే బుద్ధప్పముఖస్స సఙ్ఘస్స దానవసేన పయిరుపాసనవసేన చ భవిస్సతి పుఞ్ఞం తదత్థం.

అథ ఖో భగవా ఆయస్మన్తం మహామోగ్గల్లానం ఆమన్తేసీతి కస్మా ఆమన్తేసి? సుప్పవాసాయ సామికస్స పసాదరక్ఖణత్థం. సుప్పవాసా పన అచలప్పసాదావ, ఉపాసకస్స పన పసాదరక్ఖణం మహామోగ్గల్లానత్థేరస్స భారో. తేనాహ ‘‘**తుయ్హేసో ఉపట్ఠాకో**’’తి. తత్థ **తుయ్హేసో**తి తుయ్హం ఏసో. **తిణ్ణం ధమ్మానం పాటిభోగో**తి మమ భోగాదీనం తిణ్ణం ధమ్మానం అహానియా అవినాసాయ అయ్యో మహామోగ్గల్లానో యది పాటిభోగో యది పతిభూ, ఇతో సత్త దివసే అతిక్కమిత్వా మమ సక్కా దానం దాతున్తి యది అయ్యేన ఞాతన్తి దీపేతి. థేరోపి తస్స తేసు దివసేసు భోగానం జీవితస్స చ అనుపద్దవం పస్సిత్వా ఆహ – ‘‘**ద్విన్నం ఖో నేసం, ఆవుసో, ధమ్మానం పాటిభోగో భోగానఞ్చ జీవితస్స చా**’’తి. సద్ధా పనస్స చిత్తప్పటిబద్ధాతి తస్సేవ భారం కరోన్తో ‘‘**సద్ధాయ పన త్వఞ్ఞేవ పాటిభోగో**’’తి ఆహ. అపి చ సో ఉపాసకో దిట్ఠసచ్చో, తస్స సద్ధాయ అఞ్ఞథాభావో నత్థీతి తథా వుత్తం. తేనేవ చ కారణేన భగవతా ‘‘**పచ్ఛాపి త్వం కరిస్ససీతి సఞ్ఞాపేహీ**’’తి వుత్తం. ఉపాసకోపి సత్థరి థేరే చ గారవేన సుబ్బచతాయ తస్సా చ పుఞ్ఞేన వడ్ఢిం ఇచ్ఛన్తో ‘‘**కరోతు సుప్పవాసా కోలియధీతా సత్త భత్తాని, పచ్ఛాహం కరిస్సామీ**’’తి అనుజాని.

తఞ్చ దారకన్తి విజాతదివసతో పట్ఠాయ ఏకాదసమం దివసం అతిక్కమిత్వా తతో పరం సత్తాహం బుద్ధప్పముఖం భిక్ఖుసఙ్ఘం భోజేత్వా సత్తమే దివసే తం సత్తవస్సికం దారకం భగవన్తం భిక్ఖుసఙ్ఘఞ్చ వన్దాపేసి. **సత్త మే వస్సానీ**తి సత్త మే సంవచ్ఛరాని, అచ్చన్తసంయోగవసేన చేతం ఉపయోగవచనం. **లోహితకుమ్భియం వుత్థానీ**తి మాతుకుచ్ఛియం అత్తనో గబ్భవాసదుక్ఖం సన్ధాయ వదతి. **అఞ్ఞానిపి ఏవరూపాని సత్త పుత్తానీ**తి "అఞ్ఞేపి ఏవరూపే సత్త పుత్తే"తి వత్తబ్బే లిఙ్గవిపల్లాసవసేన వుత్తం "ఏవరూపానీ"తి. ఏవం సత్త వస్సాని గబ్భధారణవసేన సత్తాహం మూళ్హగబ్భతాయ చ మహన్తం దుక్ఖం పాపేత్వా ఉప్పజ్జనకపుత్తేతి అత్థో. ఏతేన మాతుగామానం పుత్తలోలతాయ పుత్తలాభేన తిత్తి నత్థీతి దస్సేతి.

ఏతమత్థం విదిత్వాతి ఏతం సత్తదివసాధికాని సత్త సంవచ్ఛరాని గబ్భధారణాదివసేన పవత్తం మహన్తం దుక్ఖం ఏకపదే విసరిత్వా పుత్తలోలతావసేన తాయ వుత్తమత్థం విదిత్వా. **ఇమం ఉదాన**న్తి ఇమం చిత్తసుఖప్పమత్తో వియ పమత్తపుగ్గలే ఇట్ఠాకారేన వఞ్చేత్వా తణ్హాసినేహస్స మహానత్థకరభావదీపకం ఉదానం ఉదానేసి.

తత్థ **అసాత**న్తి అమధురం అసున్దరం అనిట్ఠం. **సాతరూపేనా**తి ఇట్ఠసభావేన. **పియరూపేనా**తి పియాయితబ్బభావేన. **సుఖస్స రూపేనా**తి సుఖసభావేన. ఇదం వుత్తం హోతి – యస్మా అసాతం అప్పియం దుక్ఖమేవ సమానం సకలమ్పి వట్టగతం సఙ్ఖారజాతం అప్పహీనవిపల్లాసత్తా అయోనిసోమనసికారేన ఇట్ఠం వియ పియం వియ సుఖం వియ చ హుత్వా ఉపట్ఠహమానం సతివిప్పవాసేన పమత్తపుగ్గలం అతివత్తతి అభిభవతి అజ్ఝోత్థరతి, తస్మా ఇమమ్పి సుప్పవాసం పునపి సత్తక్ఖత్తుం ఏవరూపం అసాతం అప్పియం దుక్ఖం సాతాదిపతిరూపకేన దుక్ఖేన పుత్తసఙ్ఖాతపేమవత్థుసుఖేన అజ్ఝోత్థరతీతి.

అట్ఠమసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౯. విసాఖాసుత్తవణ్ణనా

౧౯. నవమే **పుబ్బారామే**తి సావత్థియా పాచీనదిసాభాగే అనురాధపురస్స ఉత్తమదేవీవిహారసదిసే ఠానే కారితే ఆరామే. **మిగారమాతుపాసాదే**తి మిగారమాతుయా పాసాదే.

తత్రాయం అనుపుబ్బికథా – అతీతే సతసహస్సకప్పమత్థకే పదుముత్తరదసబలం ఏకా ఉపాసికా అఞ్ఞతరం ఉపాసికం అత్తనో అగ్గుపట్ఠాయికట్ఠానే ఠపేన్తం దిస్వా భగవన్తం నిమన్తేత్వా బుద్ధప్పముఖస్స భిక్ఖుసతసహస్సస్స దానం దత్వా భగవతో నిపచ్చకారం కత్వా "అనాగతే తుమ్హాదిసస్స బుద్ధస్స అగ్గుపట్ఠాయికా భవేయ్య"న్తి పత్థనం అకాసి. సా కప్పసతసహస్సం దేవేసు చ మనుస్సేసు చ సంసరిత్వా అమ్హాకం భగవతో కాలే భద్దియనగరే మేణ్డకసేట్ఠిపుత్తస్స ధనఞ్జయసేట్ఠినో గేహే సుమనదేవియా కుచ్ఛిస్మిం పటిసన్ధిం గణ్హి. జాతకాలే చస్సా **విసాఖా**తి నామం అకంసు. సా యదా భగవా భద్దియనగరం అగమాసి, తదా పఞ్చహి దారికాసతేహి సద్ధిం భగవతో పచ్చుగ్గమనం కత్వా పఠమదస్సనేనేవ సోతాపన్నా అహోసి.

అపరభాగే సావత్థియం మిగారసేట్ఠిపుత్తస్స పుణ్ణవడ్ఢనకుమారస్స గేహం గతా, తత్థ నం ససురో మిగారసేట్ఠి ఉపకారవసేన మాతుట్ఠానే ఠపేసి. తస్మా **మిగారమాతా**తి వుచ్చతి. సా అత్తనో మహాలతాపసాధనం విస్సజ్జేత్వా నవకోటీహి భగవతో భిక్ఖుసఙ్ఘస్స చ వసనత్థాయ కరీసమత్తే భూమిభాగే ఉపరిభూమియం పఞ్చగబ్భసతాని హేట్ఠాభూమియం పఞ్చగబ్భసతానీతి గబ్భసహస్సేహి పటిమణ్డితం పాసాదం కారేసి. తేన వుత్తం "**మిగారమాతుపాసాదే**"తి.

కోచిదేవ అత్థోతి కిఞ్చిదేవ పయోజనం. **రఞ్ఞో**తి రాజిని. **పటిబద్ధో**తి ఆయత్తో. విసాఖాయ ఞాతికులతో మణిముత్తాదిరచితం తాదిసం భణ్డజాతం తస్సా పణ్ణాకారత్థాయ పేసితం, తం నగరద్వారప్పత్తం సుఙ్కికా తత్థ సుఙ్కం గణ్హన్తా తదనురూపం అగ్గహేత్వా అతిరేకం గణ్హింసు. తం సుత్వా విసాఖా రఞ్ఞో తమత్థం నివేదేతుకామా పతిరూపపరివారేన రాజనివేసనం అగమాసి, తస్మిం ఖణే రాజా మల్లికాయ దేవియా సద్ధిం అన్తేపురం గతో హోతి. విసాఖా ఓకాసం అలభమానా "ఇదాని లభిస్సామి, ఇదాని లభిస్సామీ"తి భోజనవేలం అతిక్కమిత్వా ఛిన్నభత్తా హుత్వా పక్కామి. ఏవం ద్వీహతీహం గన్త్వాపి ఓకాసం న లభియేవ. ఇతి రాజా అనివేదితోపి తస్స అత్థవినిచ్ఛయస్స ఓకాసాకరణేన "**యథాధిప్పాయం న తీరేతీ**"తి వుత్తో. తత్థ **యథాధిప్పాయ**న్తి అధిప్పాయానురూపం. **న తీరేతీ**తి న నిట్ఠాపేతి. మహాఉపాసికాయ హి రాజాయత్తసుఙ్కమేవ రఞ్ఞో దత్వా ఇతరం విస్సజ్జాపేతుం అధిప్పాయో, సో రఞ్ఞా న దిట్ఠత్తా ఏవ న తీరితో. **హన్దా**తి వోస్సగ్గత్థే నిపాతో. **దివా దివస్సా**తి దివసస్స దివా, మజ్ఝన్హికే కాలేతి అత్థో. కేనచిదేవ కరణీయేన ద్వీహతీహం రాజనివేసనద్వారం గచ్ఛన్తీ తస్స అత్థస్స అనిట్ఠితత్తా నిరత్థకమేవ ఉపసఙ్కమిం , భగవతి ఉపసఙ్కమనమేవ పన దస్సనానుత్తరియాదిప్పటిలాభకారణత్తా సాత్థకన్తి ఏవాహం, భన్తే, ఇమాయ వేలాయ ఇధాగతాతి ఇమమత్థం దస్సేన్తీ మహాఉపాసికా "**ఇధ మే, భన్తే**"తిఆదిమాహ.

ఏతమత్థన్తి ఏతం పరాయత్తతాయ అధిప్పాయాసమిజ్ఝనసఙ్ఖాతం అత్థం విదిత్వా. **ఇమం ఉదాన**న్తి ఇమం పరాధీనాపరాధీనవుత్తీసు ఆదీనవానిసంసపరిదీపకం ఉదానం ఉదానేసి.

తత్థ **సబ్బం పరవసం దుక్ఖ**న్తి యం కిఞ్చి అత్థజాతం పయోజనం పరవసం పరాయత్తం అత్తనో ఇచ్ఛాయ నిప్ఫాదేతుం అసక్కుణేయ్యతాయ దుక్ఖం దుక్ఖావహం హోతీతి అత్థో. **సబ్బం ఇస్సరియం సుఖ**న్తి దువిధం ఇస్సరియం లోకియం లోకుత్తరఞ్చ. తత్థ లోకియం రాజిస్సరియాది చేవ లోకియజ్ఝానాభిఞ్ఞానిబ్బత్తం చిత్తిస్సరియఞ్చ, లోకుత్తరం మగ్గఫలాధిగమనిమిత్తం నిరోధిస్సరియం. తేసు యం చక్కవత్తిభావపరియోసానం మనుస్సేసు ఇస్సరియం, యఞ్చ సక్కాదీనం తస్మిం తస్మిం దేవనికాయే ఆధిపచ్చభూతం ఇస్సరియం, తదుభయం యదిపి కమ్మానుభావేన యథిచ్ఛితనిప్ఫత్తియా సుఖనిమిత్తతాయ సుఖం, విపరిణామదుక్ఖతాయ పన సబ్బథా దుక్ఖమేవ. తథా అనిచ్చన్తికతాయ లోకియజ్ఝాననిబ్బత్తం చిత్తిస్సరియం, నిరోధిస్సరియమేవ పన లోకధమ్మేహి అకమ్పనీయతో అనివత్తిసభావత్తా చ ఏకన్తసుఖం నామ. యం పనేత్థ సబ్బత్థేవ అపరాధీనతాయ లభతి చిత్తసుఖం, తం సన్ధాయ సత్థా "సబ్బం ఇస్సరియం సుఖ"న్తి ఆహ.

సాధారణే విహఞ్ఞన్తీతి ఇదం "సబ్బం పరవసం దుక్ఖ"న్తి ఇమస్స పదస్స అత్థవివరణం. అయఞ్హేత్థ అత్థో – సాధారణే పయోజనే సాధేతబ్బే సతి తస్స పరాధీనతాయ యథాధిప్పాయం అనిప్ఫాదనతో ఇమే సత్తా విహఞ్ఞన్తి విఘాతం ఆపజ్జన్తి కిలమన్తి. కస్మా? **యోగా హి దురతిక్కమా**తి యస్మా కామయోగభవయోగదిట్ఠియోగఅవిజ్జాయోగా అనాదికాలభావితా అనుపచితకుసలసమ్భారేహి పజహితుం అసక్కుణేయ్యతాయ దురతిక్కమా. ఏతేసు దిట్ఠియోగో పఠమమగ్గేన అతిక్కమితబ్బో, కామయోగో తతియమగ్గేన. ఇతరే అగ్గమగ్గేన. ఇతి అరియమగ్గానం దురధిగమనీయత్తా ఇమే యోగా దురతిక్కమా. తస్మా కామయోగాదివసేన ఇచ్ఛితాలాభహేతు సత్తా విహఞ్ఞన్తి, అసాధారణే పన చిత్తిస్సరియే నిరోధిస్సరియే చ సతి న కదాచిపి విఘాతస్స సమ్భవోతి అధిప్పాయో.

అథ వా **సబ్బం పరవస**న్తి యం అత్తనో అఞ్ఞప్పటిబద్ధవుత్తిసఙ్ఖాతం, తం సబ్బం అనిచ్చసభావతాయ దుక్ఖం. "యదనిచ్చం తం దుక్ఖ"న్తి హి వుత్తం. **సబ్బం ఇస్సరియ**న్తి యం సబ్బసఙ్ఖతనిస్సటం ఇస్సరియట్ఠానతాయ ఇస్సరియన్తి లద్ధనామం నిబ్బానం, తం ఉపాదిసేసాదివిభాగం సబ్బం సుఖం. "నిబ్బానం పరమం సుఖ"న్తి (ధ॰ ప॰ ౨౦౩-౨౦౪) హి వుత్తం. **సాధారణే**తి ఏవం దుక్ఖసుఖే వవత్థితే ఇమే సత్తా బహుసాధారణే దుక్ఖకారణే నిముగ్గా హుత్వా విహఞ్ఞన్తి. కస్మా? **యోగా హి దురతిక్కమా**తి యస్మా తే సబ్బత్థ నిముజ్జనస్స హేతుభూతా కామయోగాదయో దురతిక్కమా, తస్మా త్వమ్పి విసాఖే పరాయత్తమత్థం పత్థేత్వా అలభమానా విహఞ్ఞసీతి అధిప్పాయో.

నవమసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౧౦. భద్దియసుత్తవణ్ణనా

౨౦. దసమే **అనుపియాయ**న్తి ఏవం నామకే నగరే. **అమ్బవనే**తి తస్స నగరస్స అవిదూరే మల్లరాజూనం ఏకం అమ్బవనం అహోసి, తత్థ మల్లరాజూహి భగవతో విహారో కారితో, సో "అమ్బవన"న్త్వేవ వుచ్చతి. అనుపియం గోచరగామం కత్వా తత్థ భగవా విహరతి, తేన వుత్తం **"అనుపియాయం విహరతి అమ్బవనే"**తి. **భద్దియో**తి తస్స థేరస్స నామం. **కాళీగోధాయ పుత్తో**తి కాళీగోధా నామ సాకియానీ సక్యరాజదేవీ అరియసావికా ఆగతఫలా విఞ్ఞాతసాసనా, తస్సా అయం పుత్తో. తస్స పబ్బజ్జావిధి ఖన్ధకే (చూళవ॰ ౩౩౦-౩౩౧) ఆగతోవ. సో పబ్బజిత్వా విపస్సనం పట్ఠపేత్వా న చిరస్సేవ ఛళభిఞ్ఞో అహోసి, తేరసపి ధుతఙ్గాని సమాదాయ వత్తతి. భగవతా చ "ఏతదగ్గం, భిక్ఖవే, మమ సావకానం భిక్ఖూనం ఉచ్చకులికానం, యదిదం భద్దియో కాళీగోధాయ పుత్తో"తి (అ॰ ని॰ ౧.౧౯౩) ఉచ్చకులికభావే ఏతదగ్గే ఠపితో అసీతియా సావకానం అబ్భన్తరో.

సుఞ్ఞాగారగతోతి "ఠపేత్వా గామఞ్చ గామూపచారఞ్చ అవసేసం అరఞ్ఞ"న్తి వుత్తం అరఞ్ఞం రుక్ఖమూలఞ్చ ఠపేత్వా అఞ్ఞం పబ్బతకన్దరాది పబ్బజితసారుప్పం నివాసట్ఠానం జనసమ్బాధాభావతో ఇధ సుఞ్ఞాగారన్తి అధిప్పేతం. అథ వా ఝానకణ్టకానం సద్దానం అభావతో వివిత్తం యం కిఞ్చి అగారమ్పి సుఞ్ఞాగారన్తి వేదితబ్బం. తం సుఞ్ఞాగారం ఉపగతో. **అభిక్ఖణ**న్తి బహులం. **ఉదానం ఉదానేసీ**తి సో హి ఆయస్మా అరఞ్ఞే దివావిహారం ఉపగతోపి రత్తివాసూపగతోపి యేభుయ్యేన ఫలసమాపత్తిసుఖేన నిరోధసుఖేన చ వీతినామేతి, తస్మా తం సుఖం సన్ధాయ పుబ్బే అత్తనా అనుభూతం సభయం సపరిళాహం రజ్జసుఖం జిగుచ్ఛిత్వా **"అహో సుఖం అహో సుఖ"**న్తి సోమనస్ససహితం ఞాణసముట్ఠానం పీతిసముట్ఠానం సముగ్గిరతి.

సుత్వాన నేసం ఏతదహోసీతి నేసం సమ్బహులానం భిక్ఖూనం తస్స ఆయస్మతో "అహో సుఖం, అహో సుఖ"న్తి ఉదానేన్తస్స ఉదానం సుత్వా "నిస్సంసయం ఏస అనభిరతో బ్రహ్మచరియం చరతీ"తి ఏవం పరివితక్కితం అహోసి. తే భిక్ఖూ పుథుజ్జనా తస్స ఆయస్మతో వివేకసుఖం సన్ధాయ ఉదానం అజానన్తా ఏవం అమఞ్ఞింసు, తేన వుత్తం **"నిస్సంసయ"**న్తిఆది. తత్థ **నిస్సంసయ**న్తి అసన్దేహేన ఏకన్తేనాతి అత్థో. "యం సో పుబ్బే అగారియభూతో సమానో"తి పాళిం వత్వా "అనుభవీ"తి వచనసేసేన కేచి అత్థం వణ్ణేన్తి, అపరే "యం సా"తి పఠన్తి, "యంస పుబ్బే అగారియభూతస్సా"తి పన పాళి. తత్థ **యంసా**తి యం అస్స, సన్ధివసేన హి అకారసకారలోపో "ఏవంస తే (మ॰ ని॰ ౧.౨౩; అ॰ ని॰ ౬.౫౮), పుప్ఫంసా ఉప్పజ్జీ"తిఆదీసు (పారా॰ ౩౬) వియ. తస్సత్థో – అస్స ఆయస్మతో భద్దియస్స పబ్బజితతో పుబ్బే అగారియభూతస్స గహట్ఠస్స సతో యం రజ్జసుఖం అనుభూతం. **సో తమనుస్సరమానో**తి సో తం సుఖం ఏతరహి ఉక్కణ్ఠనవసేన అనుస్సరన్తో.

తే భిక్ఖూ భగవన్తం ఏతదవోచున్తి తే సమ్బహులా భిక్ఖూ ఉల్లపనసభావసణ్ఠితా తస్స అనుగ్గహణాధిప్పాయేన భగవన్తం ఏతదవోచుం, న ఉజ్ఝానవసేన. **అఞ్ఞతర**న్తి నామగోత్తేన అపాకటం ఏకం భిక్ఖుం. **ఆమన్తేసీ**తి ఆణాపేసి తే భిక్ఖూ సఞ్ఞాపేతుకామో. **ఏవ**న్తి వచనసమ్పటిగ్గహే, సాధూతి అత్థో. పున **ఏవ**న్తి పటిఞ్ఞాయ. **అభిక్ఖణం "అహో సుఖం, అహో సుఖ"న్తి ఇమం ఉదానం ఉదానేసీ**తి యథా తే భిక్ఖూ వదన్తి, తం ఏవం తథేవాతి అత్తనో ఉదానం పటిజానాతి. **కిం పన త్వం భద్దియా**తి కస్మా భగవా పుచ్ఛతి, కిం తస్స చిత్తం న జానాతీతి ? నో న జానాతి, తేనేవ పన తమత్థం వదాపేత్వా తే భిక్ఖూ సఞ్ఞాపేతుం పుచ్ఛతి. వుత్తఞ్హేతం – "జానన్తాపి తథాగతా పుచ్ఛన్తి, జానన్తాపి న పుచ్ఛన్తీ"తిఆది. **అత్థవస**న్తి కారణం.

అన్తేపురేతి ఇత్థాగారస్స సఞ్చరణట్ఠానభూతే రాజగేహస్స అబ్భన్తరే, యత్థ రాజా న్హానభోజనసయనాదిం కప్పేతి. **రక్ఖా సుసంవిహితా**తి ఆరక్ఖాదికతపురిసేహి గుత్తి సుట్ఠు సమన్తతో విహితా. **బహిపి అన్తేపురే**తి అడ్డకరణట్ఠానాదికే అన్తేపురతో బహిభూతే రాజగేహే. **ఏవం రక్ఖితో గోపితో సన్తో**తి ఏవం రాజగేహరాజధానిరజ్జదేసేసు అన్తో చ బహి చ అనేకేసు ఠానేసు అనేకసతేహి సుసంవిహితరక్ఖావరణగుత్తియా మమేవ నిబ్భయత్థం ఫాసువిహారత్థం రక్ఖితో గోపితో సమానో. **భీతో**తిఆదీని పదాని అఞ్ఞమఞ్ఞవేవచనాని. అథ వా **భీతో**తి పరరాజూహి భాయమానో. **ఉబ్బిగ్గో**తి సకరజ్జేపి పకతితో ఉప్పజ్జనకభయుబ్బేగేన ఉబ్బిగ్గో చలితో. **ఉస్సఙ్కీ**తి "రఞ్ఞా నామ సబ్బకాలం అవిస్సత్థేన భవితబ్బ"న్తి వచనేన సబ్బత్థ అవిస్సాసవసేన తేసం తేసం కిచ్చకరణీయానం పచ్చయపరిసఙ్కాయ చ ఉద్ధముఖం సఙ్కమానో. **ఉత్రాసీ**తి "సన్తికావచరేహిపి అజానన్తస్సేవ మే కదాచి అనత్థో భవేయ్యా"తి ఉప్పన్నేన సరీరకమ్పం ఉప్పాదనసమత్థేన తాసేన ఉత్రాసీ. "ఉత్రస్తో"తిపి పఠన్తి. **విహాసి**న్తి ఏవంభూతో హుత్వా విహరిం.

ఏతరహీతి ఇదాని పబ్బజితకాలతో పట్ఠాయ. **ఏకో**తి అసహాయో, తేన వూపకట్ఠకాయతం దస్సేతి. **అభీతో**తిఆదీనం పదానం వుత్తవిపరియాయేన అత్థో వేదితబ్బో. భయాదినిమిత్తస్స పరిగ్గహస్స తం నిమిత్తస్స చ కిలేసస్స అభావేనేవస్స అభీతాదితాతి. ఏతేన చిత్తవివేకం దస్సేతి . **అప్పోస్సుక్కో**తి సరీరగుత్తియం నిరుస్సుక్కో. **పన్నలోమో**తి లోమహంసుప్పాదకస్స ఛమ్భితత్తస్స అభావేన అనుగ్గతలోమో. పదద్వయేనపి సేరివిహారం దస్సేతి. **పరదత్తవుత్తో**తి పరేహి దిన్నేన చీవరాదినా వత్తమానో, ఏతేన సబ్బసో సఙ్గాభావదీపనముఖేన అనవసేసభయహేతువిరహం దస్సేతి. **మిగభూతేన చేతసా**తి విస్సత్థవిహారితాయ మిగస్స వియ జాతేన చిత్తేన. మిగో హి అమనుస్సపథే అరఞ్ఞే వసమానో విస్సత్థో తిట్ఠతి, నిసీదతి, నిపజ్జతి, యేనకామఞ్చ పక్కమతి అప్పటిహతచారో, ఏవం అహమ్పి విహరామీతి దస్సేతి. వుత్తఞ్హేతం పచ్చేకబుద్ధేన –

"మిగో అరఞ్ఞమ్హి యథా అబద్ధో,
యేనిచ్ఛకం గచ్ఛతి గోచరాయ;
విఞ్ఞూ నరో సేరితం పేక్ఖమానో,
ఏకో చరే ఖగ్గవిసాణకప్పో"తి. (సు॰ ని॰ ౩౯; అప॰ థేర ౧.౧.౯౨);

ఇమం ఖో అహం, భన్తే, అత్థవసన్తి, భన్తే, భగవా యదిదం మమ ఏతరహి పరమం వివేకసుఖం ఫలసమాపత్తిసుఖం, ఇదమేవ కారణం సమ్పస్సమానో "అహో సుఖం, అహో సుఖ"న్తి ఉదానం ఉదానేసిన్తి.

ఏతమత్థన్తి ఏతం భద్దియత్థేరస్స పుథుజ్జనవిసయాతీతం వివేకసుఖసఙ్ఖాతమత్థం సబ్బాకారతో విదిత్వా. **ఇమం ఉదానన్తి** ఇదం సహేతుకభయసోకవిగమానుభావదీపకం ఉదానం ఉదానేసి.

తత్థ **యస్సన్తరతో న సన్తి కోపాతి** యస్స అరియపుగ్గలస్స అన్తరతో అబ్భన్తరే అత్తనో చిత్తే చిత్తకాలుస్సియకరణతో చిత్తప్పకోపా రాగాదయో ఆఘాతవత్థుఆదికారణభేదతో అనేకభేదా దోసకోపా ఏవ కోపా న సన్తి మగ్గేన పహీనత్తా న విజ్జన్తి. అయఞ్హి అన్తరసద్దో కిఞ్చాపి “మఞ్చ త్వఞ్చ కిమన్తర”న్తిఆదీసు (సం॰ ని॰ ౧.౨౨౮) కారణే దిస్సతి, “అన్తరట్ఠకే హిమపాతసమయే”తిఆదీసు (మహావ॰ ౩౪౬) వేమజ్ఝే, “అన్తరా చ జేతవనం అన్తరా చ సావత్థి”న్తిఆదీసు (ఉదా॰ ౧౩, ౪౪) వివరే, “భయమన్తరతో జాత”న్తిఆదీసు (ఇతివు॰ ౮౮; మహాని॰ ౫) చిత్తే, ఇధాపి చిత్తే ఏవ దట్ఠబ్బో. తేన వుత్తం “అన్తరతో అత్తనో చిత్తే”తి.

ఇతిభవాభవతఞ్చ వీతివత్తోతి యస్మా భవోతి సమ్పత్తి, అభవోతి విపత్తి. తథా భవోతి వుద్ధి, అభవోతి హాని. భవోతి వా సస్సతం, అభవోతి ఉచ్ఛేదో. భవోతి వా పుఞ్ఞం, అభవోతి పాపం. భవోతి వా సుగతి, అభవోతి దుగ్గతి. భవోతి వా ఖుద్దకో, అభవోతి మహన్తో. తస్మా యా సా సమ్పత్తివిపత్తివుడ్ఢిహానిసస్సతుచ్ఛేదపుఞ్ఞపాపసుగతిదుగ్గతి-ఖుద్దకమహన్తఉపపత్తిభవానం వసేన ఇతి అనేకప్పకారా భవాభవతా వుచ్చతి. చతూహిపి అరియమగ్గేహి యథాసమ్భవం తేన తేన నయేన తం ఇతిభవాభవతఞ్చ వీతివత్తో అతిక్కన్తో హోతి. అత్థవసేన విభత్తి విపరిణామేతబ్బా. **తం విగతభయన్తి** తం ఏవరూపం యథావుత్తగుణసమన్నాగతం ఖీణాసవం చిత్తకోపాభావతో ఇతిభవాభవసమతిక్కమతో చ భయహేతువిగమేన విగతభయం, వివేకసుఖేన అగ్గఫలసుఖేన చ **సుఖిం,** విగతభయత్తా ఏవ **అసోకం. దేవా నానుభవన్తి దస్సనాయాతి** అధిగతమగ్గే ఠపేత్వా సబ్బేపి ఉపపత్తిదేవా వాయమన్తాపి చిత్తచారదస్సనవసేన దస్సనాయ దట్ఠుం నానుభవన్తి న అభిసమ్భుణన్తి న సక్కోన్తి, పగేవ మనుస్సా. సేక్ఖాపి హి పుథుజ్జనా వియ అరహతో చిత్తప్పవత్తిం న జానన్తి.

దసమసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

నిట్ఠితా చ ముచలిన్దవగ్గవణ్ణనా.

౩. నన్దవగ్గో

౧. కమ్మవిపాకజసుత్తవణ్ణనా

౨౧. నన్దవగ్గస్స పఠమే **అఞ్ఞతరో భిక్ఖూ**తి నామగోత్తేన అపాకటో ఏకో ఖీణాసవభిక్ఖు. సో కిర రాజగహవాసీ కులపుత్తో మోగ్గల్లానత్థేరేన సంవేజితో సంసారదోసం దిస్వా సత్థు సన్తికే పబ్బజిత్వా సీలాని సోధేత్వా చతుసచ్చకమ్మట్ఠానం గహేత్వా న చిరస్సేవ విపస్సనం ఉస్సుక్కాపేత్వా అరహత్తం పాపుణి. తస్స అపరభాగే ఖరో ఆబాధో ఉప్పజ్జి, సో పచ్చవేక్ఖణాయ అధివాసేన్తో విహరతి. ఖీణాసవానఞ్హి చేతసికదుక్ఖం నామ నత్థి, కాయికదుక్ఖం పన హోతియేవ. సో ఏకదివసం భగవతో ధమ్మం దేసేన్తస్స నాతిదూరే ఠానే దుక్ఖం అధివాసేన్తో పల్లఙ్కేన నిసీది. తేన వుత్తం ‘‘**భగవతో అవిదూరే నిసిన్నో హోతీ**’’తిఆది.

తత్థ **పల్లఙ్క**న్తి సమన్తతో ఊరుబద్ధాసనం. **ఆభుజిత్వా**తి బన్ధిత్వా. **ఉజుం కాయం పణిధాయా**తి ఉపరిమం సరీరం ఉజుకం ఠపేత్వా అట్ఠారస పిట్ఠికణ్టకే కోటియా కోటిం పటిపాదేత్వా. ఏవఞ్హి నిసిన్నస్స చమ్మమంసన్హారూని న నమన్తి, తస్మా సో తథా నిసిన్నో హోతి. **పురాణకమ్మవిపాకజ**న్తి పుబ్బే కతస్స కమ్మస్స విపాకభావేన జాతం, పురాణకమ్మవిపాకే వా సుఖదుక్ఖప్పకారే విపాకవట్టసముదాయే తదేకదేసభావేన జాతం. కిం తం? దుక్ఖం. పురాణకమ్మవిపాకజన్తి చ ఇమినా తస్స ఆబాధస్స కమ్మసముట్ఠానతం దస్సేన్తో ఓపక్కమికఉతువిపరిణామజాదిభావం పటిక్ఖిపతి. **దుక్ఖ**న్తి పచురజనేహి ఖమితుం అసక్కుణేయ్యం. **తిబ్బ**న్తి తిఖిణం, అభిభవిత్వా పవత్తియా బహలం వా. **ఖర**న్తి కక్ఖళం. **కటుక**న్తి అసాతం. **అధివాసేన్తో**తి ఉపరి వాసేన్తో సహన్తో ఖమన్తో.

సతో సమ్పజానోతి వేదనాపరిగ్గాహకానం సతిసమ్పజఞ్ఞానం వసేన సతిమా సమ్పజానన్తో చ. ఇదం వుత్తం హోతి – ‘‘అయం వేదనా నామ హుత్వా అభావట్ఠేన అనిచ్చా, అనిట్ఠారమ్మణాదిపచ్చయే పటిచ్చ ఉప్పన్నత్తా పటిచ్చసముప్పన్నా, ఉప్పజ్జిత్వా ఏకన్తేన భిజ్జనసభావత్తా ఖయధమ్మా వయధమ్మా విరాగధమ్మా నిరోధధమ్మా’’తి వేదనాయ అనిచ్చతాసల్లక్ఖణవసేన సతోకారితాయ **సతో** , అవిపరీతసభావపటివిజ్ఝనవసేన **సమ్పజానో** చ హుత్వా. అథ వా సతివేపుల్లపత్తియా సబ్బత్థేవ కాయవేదనాచిత్తధమ్మేసు సుట్ఠు ఉపట్ఠితసతితాయ **సతో**, తథా పఞ్ఞావేపుల్లప్పత్తియా పరిగ్గహితసఙ్ఖారతాయ **సమ్పజానో. అవిహఞ్ఞమానో**తి ‘‘అస్సుతవా, భిక్ఖవే, పుథుజ్జనో అఞ్ఞతరఞ్ఞతరేన దుక్ఖధమ్మేన ఫుట్ఠో సమానో సోచతి కిలమతి పరిదేవతి ఉరత్తాళిం కన్దతి సమ్మోహం ఆపజ్జతీ’’తి వుత్తనయేన అన్ధపుథుజ్జనో వియ న విహఞ్ఞమానో మగ్గేనేవ సముగ్ఘాతితత్తా చేతోదుక్ఖం అనుప్పాదేన్తో కేవలం కమ్మవిపాకజం సరీరదుక్ఖం అధివాసేన్తో సమాపత్తిం సమాపన్నో వియ నిసిన్నో హోతి. **అద్దసా**తి తం ఆయస్మన్తం అధివాసనఖన్తియా తథా నిసిన్నం అద్దక్ఖి.

ఏతమత్థన్తి ఏతం తాదిసస్సపి రోగస్స వేజ్జాదీహి తికిచ్ఛనత్థం అనుస్సుక్కాపజ్జనకారణం ఖీణాసవానం లోకధమ్మేహి అనుపలేపితసఙ్ఖాతం అత్థం సబ్బాకారతో విదిత్వా. **ఇమం ఉదాన**న్తి ఇమం సఙ్ఖతధమ్మానం యేహి కేహిచి దుక్ఖధమ్మేహి అవిఘాతపత్తివిభావనం ఉదానం ఉదానేసి.

తత్థ **సబ్బకమ్మజహస్సా**తి పహీనసబ్బకమ్మస్స. అగ్గమగ్గస్స హి ఉప్పన్నకాలతో పట్ఠాయ అరహతో సబ్బాని కుసలాకుసలకమ్మాని పహీనాని నామ హోన్తి పటిసన్ధిం దాతుం అసమత్థభావతో, యతో అరియమగ్గఞాణం

కమ్మక్ఖయకరన్తి వుచ్చతి. **భిక్ఖునోతి** భిన్నకిలేసతాయ భిక్ఖునో. **ధునమానస్స పురే కతం రజన్తి** అరహత్తప్పత్తితో పుబ్బే కతం రాగరజాదిమిస్సతాయ రజన్తి లద్ధనామం దుక్ఖవేదనీయం కమ్మం విపాకపటిసంవేదనేన తం ధునన్తస్స విద్ధంసేన్తస్స, అరహత్తప్పత్తియా పరతో పన సావజ్జకిరియాయ సమ్భవోయేవ నత్థి, అనవజ్జకిరియా చ భవమూలస్స సముచ్ఛిన్నత్తా సముచ్ఛిన్నమూలతాయ పుప్ఫం వియ ఫలదానసమత్థతాయ అభావతో కిరియమత్తావ హోతి.

అమమస్సాతి రూపాదీసు కత్థచి మమన్తి గహణాభావతో అమమస్స మమఙ్కారరహితస్స. యస్స హి మమఙ్కారో అత్థి, సో అత్తసినేహేన వేజ్జాదీహి సరీరం పటిజగ్గాపేతి. అరహా పన అమమో, తస్మా సో సరీరజగ్గనేపి ఉదాసీనధాతుకోవ. **ఠితస్సాతి** చతుబ్బిధమ్పి ఓఘం తరిత్వా నిబ్బానథలే ఠితస్స, పటిసన్ధిగ్గహణవసేన వా సన్ధావనస్స అభావేన ఠితస్స . సేక్ఖపుథుజ్జనా హి కిలేసాభిసఙ్ఖారానం అప్పహీనత్తా చుతిపటిసన్ధివసేన సంసారే ధావన్తి నామ, అరహా పన తదభావతో ఠితోతి వుచ్చతి. అథ వా దసవిధే ఖీణాసవసఙ్ఖాతే అరియధమ్మే ఠితస్స. **తాదినోతి** "పటికూలే అప్పటికూలసఞ్ఞీ విహరతీ"తిఆదినా (పటి॰ మ॰ ౩.౧౭) నయేన వుత్తాయ పఞ్చవిధాయ అరియిద్ధియా అట్ఠహి లోకధమ్మేహి అకమ్పనియాయ ఛళఙ్గుపేక్ఖాయ చ సమన్నాగతేన ఇట్ఠాదీసు ఏకసదిసతాసఙ్ఖాతేన తాదీభావేన తాదినో. **అత్థో నత్థి జనం లపేతవేతి** "మమ భేసజ్జాదీని కరోథా"తి జనం లపితుం కథేతుం పయోజనం నత్థి సరీరే నిరపేక్ఖభావతో. పణ్డుపలాసో వియ హి బన్ధనా పవుత్తో సయమేవాయం కాయో భిజ్జిత్వా పతతూతి ఖీణాసవానం అజ్ఝాసయో. వుత్తఞ్హేతం –

"నాభికఙ్ఖామి మరణం, నాభికఙ్ఖామి జీవితం;

కాలఞ్చ పటికఙ్ఖామి, నిబ్బిసం భతకో యథా"తి. (థేరగా॰ ౬౦౬);

అథ వా యంకిఞ్చి నిమిత్తం దస్సేత్వా "కిం అయ్యస్స ఇచ్ఛితబ్బ"న్తి జనం లపేతవే పచ్చయేహి నిమన్తనవసేన లపాపేతుం ఖీణాసవస్స అత్థో నత్థి తాదిసస్స మిచ్ఛాజీవస్స మగ్గేనేవ సముగ్ఘాతితత్తాతి అత్థో. ఇతి భగవా "కిస్సాయం థేరో అత్తనో రోగం వేజ్జేహి అతికిచ్ఛాపేత్వా భగవతో అవిదూరే నిసీదతీ"తి చిన్తేన్తానం తస్స అతికిచ్ఛాపనే కారణం పకాసేసి.

పఠమసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౨. నన్దసుత్తవణ్ణనా

౨౨. దుతియే **నన్దోతి** తస్స నామం. సో హి చక్కవత్తిలక్ఖణూపేతత్తా మాతాపితరో సపరిజనం సకలఞ్చ ఞాతిపరివట్టం నన్దయన్తో జాతోతి "నన్దో"తి నామం లభి. **భగవతో భాతాతి** భగవతో ఏకపితుపుత్తతాయ భాతా. న హి భగవతో సహోదరా ఉప్పజ్జన్తి, తేన వుత్తం **"మాతుచ్ఛాపుత్తో"**తి, చూళమాతుపుత్తోతి అత్థో. మహాపజాపతిగోతమియా హి సో పుత్తో. **అనభిరతోతి** న అభిరతో. **బ్రహ్మచరియన్తి** బ్రహ్మం సేట్ఠం ఉత్తమం చరియం ఏకాసనం ఏకసెయ్యం మేథునవిరతిం. **సన్ధారేతున్తి** పఠమచిత్తతో యావచరిమకచిత్తం సమ్మా పరిపుణ్ణం పరిసుద్ధం ధారేతుం పవత్తేతుం. దుతియేన చేత్థ బ్రహ్మచరియపదేన మగ్గబ్రహ్మచరియస్సాపి సఙ్గహో వేదితబ్బో. **సిక్ఖం పచ్చక్ఖాయాతి** ఉపసమ్పదకాలే భిక్ఖుభావేన సద్ధిం సమాదిన్నం నిబ్బత్తేతబ్బభావేన అనుట్ఠితం తివిధమ్పి సిక్ఖం పటిక్ఖిపిత్వా, విస్సజ్జేత్వాతి అత్థో. **హీనాయాతి** గిహిభావాయ. **ఆవత్తిస్సామీతి** నివత్తిస్సామి.

కస్మా పనాయం ఏవమారోచేసీతి? ఏత్థాయం అనుపుబ్బికథా – భగవా పవత్తవరధమ్మచక్కో రాజగహం గన్త్వా వేళువనే విహరన్తో “పుత్తం మే ఆనేత్వా దస్సేథా”తి సుద్ధోదనమహారాజేన పేసితేసు సహస్ససహస్సపరివారేసు దససు దూతేసు సహ పరివారేన అరహత్తం పత్తేసు సబ్బపచ్ఛా గన్త్వా అరహత్తప్పత్తేన కాళుదాయిత్థేరేన గమనకాలం ఞత్వా మగ్గవణ్ణనం వణ్ణేత్వా జాతిభూమిగమనాయ యాచితో వీసతిసహస్సఖీణాసవపరివుతో కపిలవత్థునగరం గన్త్వా ఞాతిసమాగమే పోక్ఖరవస్సం అట్ఠుప్పత్తిం కత్వా వేస్సన్తరజాతకం (జా. ౨.౨౨.౧౬౫౫ ఆదయో) కథేత్వా పునదివసే పిణ్డాయ పవిట్ఠో “ఉత్తిట్ఠే నప్పమజ్జేయ్యా”తి (ధ. ప. ౧౬౮) గాథాయ పితరం సోతాపత్తిఫలే పతిట్ఠాపేత్వా నివేసనం గన్త్వా “ధమ్మం చరే”తి (ధ. ప. ౧౬౯) గాథాయ మహాపజాపతిం సోతాపత్తిఫలే, రాజానం సకదాగామిఫలే పతిట్ఠాపేసి.

భత్తకిచ్చావసానే పన రాహులమాతుగుణకథం నిస్సాయ చన్దకిన్నరీజాతకం (జా. ౧.౧౪.౧౮ ఆదయో) కథేత్వా తతియదివసే నన్దకుమారస్స అభిసేకగేహప్పవేసనవివాహమఙ్గలేసు వత్తమానేసు పిణ్డాయ పవిసిత్వా నన్దకుమారస్స హత్థే పత్తం దత్వా మఙ్గలం వత్వా ఉట్ఠాయాసనా పక్కమన్తో కుమారస్స హత్థతో పత్తం న గణ్హి. సోపి తథాగతే గారవేన “పత్తం తే, భన్తే, గణ్హథా”తి వత్తుం నాసక్ఖి. ఏవం పన చిన్తేసి, “సోపానసీసే పత్తం గణ్హిస్సతీ”తి, సత్థా తస్మిం ఠానే న గణ్హి. ఇతరో “సోపానమూలే గణ్హిస్సతీ”తి చిన్తేసి, సత్థా తత్థపి న గణ్హి. ఇతరో “రాజఙ్గణే గణ్హిస్సతీ”తి చిన్తేసి, సత్థా తత్థపి న గణ్హి. కుమారో నివత్తితుకామో అనిచ్ఛాయ గచ్ఛన్తో గారవేన “పత్తం గణ్హథా”తి వత్తుం న సక్కోతి, “ఇధ గణ్హిస్సతి, ఏత్థ గణ్హిస్సతీ”తి చిన్తేన్తో గచ్ఛతి.

తస్మిం ఖణే జనపదకల్యాణియా ఆచిక్ఖింసు, “అయ్యే భగవా, నన్దరాజానం గహేత్వా గచ్ఛతి, తుమ్హేహి వినా కరిస్సతీ”తి. సా ఉదకబిన్దూహి పగ్ఘరన్తేహి అడ్ఢుల్లిఖితేహి కేసేహి వేగేన పాసాదం ఆరుయ్హ సీహపఞ్జరద్వారే ఠత్వా “తువటం ఖో, అయ్యపుత్త, ఆగచ్ఛేయ్యాసీ”తి ఆహ. తం తస్సా వచనం తస్స హదయే తిరియం పతిత్వా వియ ఠితం. సత్థాపిస్స హత్థతో పత్తం అగ్గహేత్వావ తం విహారం నేత్వా “పబ్బజిస్ససి నన్దా”తి ఆహ. సో బుద్ధగారవేన “న పబ్బజిస్సామీ”తి అవత్వా, “ఆమ, పబ్బజిస్సామీ”తి ఆహ. సత్థా తేన హి నన్దం పబ్బాజేథాతి కపిలవత్థుపురం గన్త్వా తతియదివసే తం పబ్బాజేసి. సత్తమే దివసే మాతరా అలఙ్కరిత్వా పేసితం “దాయజ్జం మే, సమణ, దేహీ”తి వత్వా అత్తనా సద్ధిం ఆరామాగతం రాహులకుమారం పబ్బాజేసి. పునేకదివసం మహాధమ్మపాలజాతకం (జా. ౧.౧౦.౯౨ ఆదయో) కథేత్వా రాజానం అనాగామిఫలే పతిట్ఠాపేసి.

ఇతి భగవా మహాపజాపతిం సోతాపత్తిఫలే, పితరం తీసు ఫలేసు పతిట్ఠాపేత్వా భిక్ఖుసఙ్ఘపరివుతో పునదేవ రాజగహం గన్త్వా తతో అనాథపిణ్డికేన సావత్థిం ఆగమనత్థాయ గహితపటిఞ్ఞో నిట్ఠితే జేతవనమహావిహారే తత్థ గన్త్వా వాసం కప్పేసి. ఏవం సత్థరి జేతవనే విహరన్తే ఆయస్మా నన్దో అత్తనో అనిచ్ఛాయ పబ్బజితో కామేసు అనాదీనవదస్సావీ జనపదకల్యాణియా వుత్తవచనమనుస్సరన్తో ఉక్కణ్ఠితో హుత్వా భిక్ఖూనం అత్తనో అనభిరతిం ఆరోచేసి. తేన వుత్తం “**తేన ఖో పన సమయేన ఆయస్మా నన్దో…పే.… హీనాయావత్తిస్సామీ**”తి.

కస్మా పన నం భగవా ఏవం పబ్బాజేసీతి? “పురేతరమేవ ఆదీనవం దస్సేత్వా కామేహి నం వివేచేతుం న సక్కా, పబ్బాజేత్వా పన ఉపాయేన తతో వివేచేత్వా ఉపరివిసేసం నిబ్బత్తేస్సామీ”తి వేనేయ్యదమనకుసలో సత్థా ఏవం నం పఠమం పబ్బాజేసి.

సాకియానీతి సక్యరాజధీతా. **జనపదకల్యాణీ**తి జనపదమ్హి కల్యాణీ రూపేన ఉత్తమా ఛసరీరదోసరహితా, పఞ్చకల్యాణసమన్నాగతా. సా హి యస్మా నాతిదీఘా నాతిరస్సా నాతికిసా నాతిథూలా నాతికాళికా నచ్చోదాతా అతిక్కన్తా మానుసకవణ్ణం అప్పత్తా దిబ్బవణ్ణం, తస్మా ఛసరీరదోసరహితా. ఛవికల్యాణం మంసకల్యాణం నఖకల్యాణం అట్ఠికల్యాణం వయకల్యాణన్తి ఇమేహి పఞ్చహి కల్యాణేహి సమన్నాగతా.

తత్థ అత్తనో సరీరోభాసేన దసద్వాదసహత్థే ఠానే ఆలోకం కరోతి, పియఙ్గుసమా వా సువణ్ణసమా వా హోతి, అయమస్సా **ఛవికల్యాణతా**. చత్తారో పనస్సా హత్థపాదా ముఖపరియోసానఞ్చ లాఖారసపరికమ్మకతం వియ రత్తపవాళరత్తకమ్బలేన సదిసం హోతి, అయమస్సా **మంసకల్యాణతా**. వీసతి నఖపత్తాని మంసతో అముత్తట్ఠానే లాఖారసపరికితాని వియ ముత్తట్ఠానే ఖీరధారాసదిసాని హోన్తి, అయమస్సా **నఖకల్యాణతా**. ద్వత్తింసదన్తా సుఫుసితా పరిసుద్ధపవాళపన్తిసదిసా వజిరపన్తీ వియ ఖాయన్తి, అయమస్సా **అట్ఠికల్యాణతా**. వీసతివస్ససతికాపి సమానా సోళసవస్సుద్దేసికా వియ హోతి నిప్పలితా, అయమస్సా **వయకల్యాణతా**. సున్దరీ చ హోతి ఏవరూపగుణసమన్నాగతా, తేన వుత్తం ''**జనపదకల్యాణీ**''తి.

ఘురా నిక్ఖమన్తస్సాతి అనాదరే సామివచనం, ఘరతో నిక్ఖమతోతి అత్థో. "ఘురా నిక్ఖమన్త"న్తిపి పఠన్తి. **ఉపడ్ఢుల్లిఖితేహి కేసేహీ**తి ఇత్థమ్భూతలక్ఖణే కరణవచనం, విప్పకతుల్లిఖితేహి కేసేహి ఉపలక్ఖితాతి అత్థో. "అడ్ఢుల్లిఖితేహీ"తిపి పఠన్తి. ఉల్లిఖనన్తి చ ఫణకాదీహి కేససణ్ఠాపనం, "అడ్ఢకారవిధాన"న్తిపి వదన్తి. **అపలోకేత్వా**తి సినేహరసవిప్ఫారసంసూచకేన అడ్ఢక్ఖినా ఆబన్ధన్తీ వియ ఓలోకేత్వా. **మం, భన్తే**తి పుబ్బేపి "మ"న్తి వత్వా ఉక్కణ్ఠాకులచిత్తతాయ పున "మం ఏతదవోచా"తి ఆహ. **తువటన్తి** సీఘం. **తమనుస్సరమానో**తి తం తస్సా వచనం, తం వా తస్సా ఆకారసహితం వచనం అనుస్సరన్తో.

భగవా తస్స వచనం సుత్వా "ఉపాయేనస్స రాగం వూపసమేస్సామీ"తి ఇద్ధిబలేన నం తావతింసభవనం నేన్తో అన్తరామగ్గే ఏకస్మిం ఝామఖేత్తే ఝామఖాణుమత్థకే నిసిన్నం ఛిన్నకణ్ణనాసానఙ్గుట్ఠం ఏకం పలుట్ఠమక్కటిం దస్సేత్వా తావతింసభవనం నేసి. పాళియం పన ఏకక్ఖణేనేవ సత్థారా తావతింసభవనం గతం వియ వుత్తం, తం గమనం అవత్వా తావతింసభవనం సన్ధాయ వుత్తం. గచ్ఛన్తోయేవ హి భగవా ఆయస్మతో నన్దస్స అన్తరామగ్గే తం పలుట్ఠమక్కటిం దస్సేతి. యది ఏవం కథం సమిఞ్జనాదినిదస్సనం? తం అన్తరధాననిదస్సనన్తి గహేతబ్బం. ఏవం సత్థా తం తావతింసభవనం నేత్వా సక్కస్స దేవరఞ్ఞో ఉపట్ఠానం ఆగతాని కకుటపాదాని పఞ్చ అచ్ఛరాసతాని అత్తానం వన్దిత్వా ఠితాని దస్సేత్వా జనపదకల్యాణియా తాసం పఞ్చన్నం అచ్ఛరాసతానం రూపసమ్పత్తిం పటిచ్చ విసేసం పుచ్ఛి. తేన వుత్తం – ''**అథ ఖో భగవా ఆయస్మన్తం నన్దం బాహాయం గహేత్వా...పే.... కకుటపాదానీ**''తి.

తత్థ **బాహాయం గహేత్వా**తి బాహుమ్హి గహేత్వా వియ. భగవా హి తదా తాదిసం ఇద్ధాభిసఙ్ఖారం అభిసఙ్ఖారేసి, యథా ఆయస్మా నన్దో భుజే గహేత్వా భగవతా నీయమానో వియ అహోసి. తత్థ చ భగవతా సచే తస్స ఆయస్మతో తావతింసదేవలోకస్స దస్సనం పవేసనమేవ వా ఇచ్ఛితం సియా, యథానిసిన్నస్సేవ తస్స తం దేవలోకం దస్సేయ్య లోకవివరణిద్ధికాలే వియ, తమేవ వా ఇద్ధియా తత్థ పేసేయ్య. యస్మా పనస్స దిబ్బత్తభావతో మనుస్సత్తభావస్స యో నిహీనజిగుచ్ఛనీయభావో, తస్స సుఖగ్గహణత్థం అన్తరామగ్గే తం మక్కటిం దస్సేతుకామో, దేవలోకసిరివిభవసమ్పత్తియో చ ఓగాహేత్వా దస్సేతుకామో అహోసి, తస్మా తం గహేత్వా తత్థ నేసి. ఏవఞ్హిస్స తదత్థం బ్రహ్మచరియవాసే విసేసతో అభిరతి భవిస్సతీతి.

కకుటపాదానీతి రత్తవణ్ణతాయ పారావతసదిసపాదాని. తా కిర సబ్బాపి కస్సపస్స భగవతో సావకానం పాదమక్ఖనతేలదానేన తాదిసా సుకుమారపాదా అహేసుం. **పస్ససి నో**తి పస్ససి ను. **అభిరూపతరా**తి విసిట్ఠరూపతరా. **దస్సనీయతరా**తి దివసమ్పి పస్సన్తానం అతిత్తికరణట్ఠేన పస్సితబ్బతరా. **పాసాదికతరా**తి సబ్బావయవసోభాయ సమన్తతో పసాదావహతరా.

కస్మా పన భగవా అవస్సుతచిత్తం ఆయస్మన్తం నన్దం అచ్ఛరాయో ఓలోకాపేసి? సుఖేనేవస్స కిలేసే నీహరితుం. యథా హి కుసలో వేజ్జో ఉస్సన్నదోసం పుగ్గలం తికిచ్ఛన్తో సినేహపానాదినా పఠమం దోసే ఉక్కిలేదేత్వా పచ్ఛా వమనవిరేచనేహి సమ్మదేవ నీహరాపేతి, ఏవం వినేయ్యదమనకుసలో భగవా ఉస్సన్నరాగం ఆయస్మన్తం నన్దం దేవచ్ఛరాయో దస్సేత్వా ఉక్కిలేదేసి అరియమగ్గభేసజ్జేన అనవసేసతో నీహరితుకామోతి వేదితబ్బం.

పలుట్ఠమక్కటీతి ఝామఙ్గపచ్చఙ్గమక్కటీ. **ఏవమేవ ఖో**తి యథా సా, భన్తే, తుమ్హేహి మయ్హం దస్సితా ఛిన్నకణ్ణనాసా పలుట్ఠమక్కటీ జనపదకల్యాణిం ఉపాదాయ , ఏవమేవ జనపదకల్యాణీ ఇమాని పఞ్చ అచ్ఛరాసతాని ఉపాదాయాతి అత్థో. **పఞ్చన్నం అచ్ఛరాసతాన**న్తి ఉపయోగే సామివచనం, పఞ్చ అచ్ఛరాసతానీతి అత్థో. అవయవసమ్బన్ధే వా ఏతం సామివచనం, తేన పఞ్చన్నం అచ్ఛరాసతానం రూపసమ్పత్తిం ఉపనిధాయాతి అధిప్పాయో. **ఉపనిధాయా**తి చ సమీపే ఠపేత్వా, ఉపాదాయాతి అత్థో. **సఙ్ఖ్య**న్తి ఇత్థీతి గణనం. **కలభాగ**న్తి కలాయపి భాగం, ఏకం సోళసకోట్ఠాసే కత్వా తతో ఏకకోట్ఠాసం గహేత్వా సోళసధా గణితే తత్థ యో ఏకేకో కోట్ఠాసో, సో కలభాగోతి అధిప్పేతో, తమ్పి కలభాగం న ఉపేతీతి వదతి. **ఉపనిధి**న్తి "ఇమాయ అయం సదిసీ"తి ఉపమాభావేన గహేత్వా సమీపే ఠపనమ్పి.

యత్థాయం అనభిరతో, తం బ్రహ్మచరియం పుబ్బే వుత్తం పాకటఞ్చాతి తం అనామసిత్వా తత్థ అభిరతియం ఆదరజననత్థం **అభిరమ, నన్ద, అభిరమ, నన్దా**''తి ఆమేడితవసేన వుత్తం. **అహం తే పాటిభోగో**తి కస్మా భగవా తస్స బ్రహ్మచరియవాసం ఇచ్ఛన్తో అబ్రహ్మచరియవాసస్స పాటిభోగం ఉపగఞ్ఛి? యత్థస్స ఆరమ్మణే రాగో దళ్హం నిపతి, తం ఆగన్తుకారమ్మణే సఙ్కామేత్వా సుఖేన సక్కా జహాపేతున్తి పాటిభోగం ఉపగఞ్ఛి. అనుపుబ్బికథాయం సగ్గకథా ఇమస్స అత్థస్స నిదస్సనం.

అస్సోసున్తి కథమస్సోసుం? భగవా హి తదా ఆయస్మన్తే నన్దే వత్తం దస్సేత్వా అత్తనో దివాట్ఠానం గతే ఉపట్ఠానం ఆగతానం భిక్ఖూనం తం పవత్తిం కథేత్వా యథా నామ కుసలో పురిసో అనిక్ఖన్తం ఆణిం అఞ్ఞాయ ఆణియా నీహరిత్వా పున తం హత్థాదీహి సఞ్చాలేత్వా అపనేతి, ఏవమేవ ఆచిణ్ణవిసయే తస్స రాగం ఆగన్తుకవిసయేన నీహరిత్వా పున తదపి బ్రహ్మచరియమగ్గహేతుం కత్వా అపనేతుకామో "ఏథ తుమ్హే, భిక్ఖవే, నన్దం భిక్ఖుం భతకవాదేన చ ఉపక్కితకవాదేన చ సముదాచరథా"తి ఆణాపేసి, ఏవం భిక్ఖూ అస్సోసుం. కేచి పన "భగవా తథారూపం ఇద్ధాభిసఙ్ఖారం అభిసఙ్ఖారేసి, యథా తే భిక్ఖూ తమత్థం జానింసూ"తి వదన్తి.

భతకవాదేనాతి భతకోతి వాదేన. యో హి భతియా కమ్మం కరోతి, సో భతకోతి వుచ్చతి, అయమ్పి ఆయస్మా అచ్ఛరాసమ్భోగనిమిత్తం బ్రహ్మచరియం చరన్తో భతకో వియ హోతీతి వుత్తం "భతకవాదేనా"తి . **ఉపక్కితకవాదేనా**తి యో కహాపణాదీహి కిఞ్చి కిణాతి, సో ఉపక్కితకోతి వుచ్చతి, అయమ్పి ఆయస్మా అచ్ఛరానం హేతు అత్తనో బ్రహ్మచరియం కిణాతి, తస్మా "ఉపక్కితకో"తి ఏవం వచనేన. అథ వా భగవతో ఆణాయ అచ్ఛరాసమ్భోగసఙ్ఖాతాయ భతియా

బ్రహ్మచరియవాససఙ్ఖాతం జీవితం పవత్తేన్తో తాయ భతియా యాపనే భగవతా భరియమానో వియ హోతీతి “భతకో”తి వుత్తో, తథా అచ్ఛరాసమ్భోగసఙ్ఖాతం విక్కయం ఆదాతబ్బం కత్వా భగవతో ఆణత్తియం తిట్ఠన్తో తేన విక్కయేన భగవతా ఉపక్కితో వియ హోతీతి వుత్తం “ఉపక్కితకో”తి.

అట్టీయమానోతి పీళియమానో దుక్ఖాపియమానో. **హరాయమానో**తి లజ్జమానో. **జిగుచ్ఛమానో**తి పాటికుల్యతో దహన్తో. **ఏకో**తి అసహాయో. **వూపకట్ఠో**తి వత్థుకామేహి కిలేసకామేహి చ కాయేన చేవ చిత్తేన చ వూపకట్ఠో. **అప్పమత్తో**తి కమ్మట్ఠానే సతిం అవిజహన్తో. **ఆతాపీ**తి కాయికచేతసికవీరియాతాపేన ఆతాపవా, ఆతాపేతి కిలేసేతి ఆతాపో, వీరియం. **పహితత్తో**తి కాయే చ జీవితే చ అనపేక్ఖతాయ పేసితత్తో విస్సట్ఠఅత్తభావో, నిబ్బానే వా పేసితచిత్తో. **న చిరస్సేవా**తి కమ్మట్ఠానారమ్భతో న చిరేనేవ. **యస్సత్థాయా**తి యస్స అత్థాయ. **కులపుత్తా**తి దువిధా కులపుత్తా జాతికులపుత్తా చ ఆచారకులపుత్తా చ, అయం పన ఉభయథాపి కులపుత్తో. **సమ్మదేవా**తి హేతునా చ కారణేన చ. **అగారస్మా**తి ఘరతో. **అనగారియ**న్తి పబ్బజ్జం. కసివణిజ్జాదికమ్మఞ్హి అగారస్స హితన్తి అగారియం నామ, తం ఏత్థ నత్థీతి పబ్బజ్జా అనగారియాతి వుచ్చతి. **పబ్బజన్తీ**తి ఉపగచ్ఛన్తి. **తదనుత్తర**న్తి తం అనుత్తరం. **బ్రహ్మచరియపరియోసాన**న్తి మగ్గబ్రహ్మచరియస్స పరియోసానభూతం అరహత్తఫలం. తస్స హి అత్థాయ కులపుత్తా ఇధ పబ్బజన్తి. **దిట్ఠేవ ధమ్మే**తి తస్మింయేవ అత్తభావే. **సయం అభిఞ్ఞా సచ్ఛికత్వా**తి అత్తనాయేవ పఞ్ఞాయ పచ్చక్ఖం కత్వా, అపరప్పచ్చయేన ఞత్వాతి అత్థో. **ఉపసమ్పజ్జ విహాసీ**తి పాపుణిత్వా సమ్పాదేత్వా వా విహాసి. ఏవం విహరన్తోవ **ఖీణా జాతి…పే.… అబ్భఞ్ఞాసీ**తి. ఇమినా అస్స పచ్చవేక్ఖణభూమి దస్సితా.

తత్థ **ఖీణా జాతీ**తి న తావస్స అతీతా జాతి ఖీణా పుబ్బేవ ఖీణత్తా, న అనాగతా అనాగతత్తా ఏవ, న పచ్చుప్పన్నా విజ్జమానత్తా. మగ్గస్స పన అభావితత్తా యా ఏకచతుపఞ్చవోకారభవేసు ఏకచతుపఞ్చక్ఖన్ధప్పభేదా జాతి ఉప్పజ్జేయ్య, సా మగ్గస్స భావితత్తా అనుప్పాదధమ్మతం ఆపజ్జనేన ఖీణా. తం సో మగ్గభావనాయ పహీనకిలేసే పచ్చవేక్ఖిత్వా కిలేసాభావేన విజ్జమానమ్పి కమ్మం ఆయతిం అప్పటిసన్ధికం హోతీతి జాననేన అబ్భఞ్ఞాసి. **వుసిత**న్తి వుత్థం పరివుత్థం కతం చరితం, నిట్ఠాపితన్తి అత్థో. **బ్రహ్మచరియ**న్తి మగ్గబ్రహ్మచరియం. పుథుజ్జనకల్యాణకేన హి సద్ధిం సత్త సేక్ఖా బ్రహ్మచరియవాసం వసన్తి నామ, ఖీణాసవో వుత్థవాసో, తస్మా సో అత్తనో బ్రహ్మచరియవాసం పచ్చవేక్ఖన్తో “వుసితం బ్రహ్మచరియ”న్తి అబ్భఞ్ఞాసి. **కతం కరణీయ**న్తి చతూసు సచ్చేసు చతూహి మగ్గేహి పరిఞ్ఞాపహానసచ్ఛికిరియాభావనావసేన సోళసవిధమ్పి కిచ్చం నిట్ఠాపితం. పుథుజ్జనకల్యాణకాదయో హి తం కిచ్చం కరోన్తి నామ, ఖీణాసవో కతకరణీయో, తస్మా సో అత్తనో కరణీయం పచ్చవేక్ఖన్తో “కతం కరణీయ”న్తి అబ్భఞ్ఞాసి. **నాపరం ఇత్థత్తాయా**తి “ఇదాని పున ఇత్థభావాయ ఏవం సోళసకిచ్చభావాయ కిలేసక్ఖయాయ వా మగ్గభావనాయ కిచ్చం మే నత్థీ”తి అబ్భఞ్ఞాసి. **నాపరం ఇత్థత్తాయా**తి వా “ఇత్థభావతో ఇమస్మా ఏవంపకారా వత్తమానక్ఖన్ధసన్తానా అపరం ఖన్ధసన్తానం మయ్హం నత్థి, ఇమే పన పఞ్చక్ఖన్ధా పరిఞ్ఞాతా తిట్ఠన్తి ఛిన్నమూలకా వియ రుక్ఖా, తే చరిమకచిత్తనిరోధేన అనుపాదానో వియ జాతవేదో నిబ్బాయిస్సన్తి, అపణ్ణత్తికభావం గమిస్సన్తీ”తి అబ్భఞ్ఞాసి. **అఞ్ఞతరో**తి ఏకో. **అరహత**న్తి భగవతో సావకానం అరహన్తానం అబ్భన్తరో ఏకో మహాసావకో అహోసీతి అత్థో.

అఞ్ఞతరా దేవతాతి అధిగతమగ్గా ఏకా బ్రహ్మదేవతా. సా హి సయం అసేక్ఖత్తా అసేక్ఖవిసయం అబ్భఞ్ఞాసి. సేక్ఖా హి తం తం సేక్ఖవిసయం, పుథుజ్జనా చ అత్తనో పుథుజ్జనవిసయమేవ జానన్తి. **అభిక్కన్తాయ రత్తియా**తి పరిక్ఖీణాయ రత్తియా, మజ్ఝిమయామేతి అత్థో. **అభిక్కన్తవణ్ణా**తి అతిఉత్తమవణ్ణా. **కేవలకప్ప**న్తి అనవసేసేన సమన్తతో. **ఓభాసేత్వా**తి అత్తనో పభాయ

చన్దో వియ సూరియో వియ చ జేతవనం ఏకోభాసం కత్వా. **తేనుపసఙ్కమీ**తి ఆయస్మతో నన్దస్స అరహత్తప్పత్తిం విదిత్వా పీతిసోమనస్సజాతా "తం భగవతో పటివేదేస్సామీ"తి ఉపసఙ్కమి.

ఆసవానం ఖయాతి ఏత్థ ఆసవన్తీతి ఆసవా, చక్ఖుద్వారాదీహి పవత్తన్తీతి అత్థో. అథ వా ఆగోత్రభుం ఆభవగ్గం వా సవన్తీతి ఆసవా, ఏతే ధమ్మే ఏతఞ్చ ఓకాసం అన్తో కరిత్వా పవత్తన్తీతి అత్థో. చిరపారివాసియట్ఠేన మదిరాదిఆసవా వియాతి ఆసవా. "పురిమా, భిక్ఖవే, కోటి న పఞ్ఞాయతి అవిజ్జాయా"తిఆదివచనేహి (అ॰ ని॰ ౧౦.౬౧) నేసం చిరపారివాసియతా వేదితబ్బా. అథ వా ఆయతం సంసారదుక్ఖం సవన్తి పసవన్తీతిపి, ఆసవా. పురిమో చేత్థ అత్థో కిలేసేసు యుజ్జతి, పచ్ఛిమో కమ్మేపి. న కేవలఞ్చ కమ్మకిలేసా ఏవ ఆసవా, అథ ఖో నానప్పకారా ఉపద్దవాపి. తథా హి "నాహం, చున్ద , దిట్ఠధమ్మికానంయేవ ఆసవానం సంవరాయ ధమ్మం దేసేమీ"తి ఏత్థ (దీ॰ ని॰ ౩.౧౮౨) వివాదమూలభూతా కిలేసా ఆసవాతి ఆగతా.

"యేన దేవూపపత్యస్స, గన్ధబ్బో వా విహఙ్గమో;
యక్ఖత్తం యేన గచ్ఛేయ్య, మనుస్సత్తఞ్చ అబ్బజే;
తే మయ్హం ఆసవా ఖీణా, విద్ధస్తా వినళీకతా"తి. (అ॰ ని॰ ౪.౩౬) –

ఏత్థ తేభూమికం కమ్మం అవసేసా చ అకుసలా ధమ్మా ఆసవాతి ఆగతా. "దిట్ఠధమ్మికానం ఆసవానం సంవరాయ, సమ్పరాయికానం ఆసవానం పటిఘాతాయా"తి (పారా॰ ౩౯) పరూపఘాతవిప్పటిసారవధబన్ధాదయో చేవ అపాయదుక్ఖభూతా చ నానప్పకారా ఉపద్దవా.

తే పనేతే ఆసవా వినయే – "దిట్ఠధమ్మికానం ఆసవానం సంవరాయ సమ్పరాయికానం ఆసవానం పటిఘాతాయా"తి (పారా॰ ౩౯) ద్విధా ఆగతా. సళాయతనే "తయోమే, ఆవుసో, ఆసవా – కామాసవో, భవాసవో, అవిజ్జాసవో"తి (దీ॰ ని॰ ౩.౩౦౫) తిధా ఆగతా, తథా అఞ్ఞేసు చ సుత్తన్తేసు. అభిధమ్మే తేయేవ దిట్ఠాసవేన సద్ధిం చతుధా ఆగతా. నిబ్బేధికపరియాయే "అత్థి, భిక్ఖవే, ఆసవా నిరయగామినియా"తిఆదినా (అ॰ ని॰ ౬.౬౩) పఞ్చధా ఆగతా. ఛక్కనిపాతే "అత్థి, భిక్ఖవే, ఆసవా సంవరాయ పహాతబ్బా"తిఆదినా (అ॰ ని॰ ౬.౫౮) నయేన ఛధా ఆగతా. సబ్బాసవపరియాయే (మ॰ ని॰ ౧.౨౨) తేయేవ దస్సనపహాతబ్బేహి సద్ధిం సత్తధా ఆగతా. ఇధ పన అభిధమ్మనయేన చత్తారో ఆసవా వేదితబ్బా.

ఖయాతి ఏత్థ పన "యో ఆసవానం ఖయో భేదో పరిభేదో"తిఆదీసు ఆసవానం సరసభేదో ఆసవక్ఖయోతి వుత్తో. "జానతో అహం, భిక్ఖవే, పస్సతో ఆసవానం ఖయం వదామీ"తిఆదీసు (మ॰ ని॰ ౧.౧౫) ఆసవానం ఆయతిం అనుప్పాదో ఆసవక్ఖయోతి వుత్తో.

"సేక్ఖస్స సిక్ఖమానస్స, ఉజుమగ్గానుసారినో;
ఖయస్మిం పఠమం ఞాణం, తతో అఞ్ఞా అనన్తరా"తి. (ఇతివు॰ ౬౨) –

ఆదీసు మగ్గో ఆసవక్ఖయోతి వుత్తో. "ఆసవానం ఖయా సమణో హోతీ"తిఆదీసు (మ॰ ని॰ ౧.౪౩౮) ఫలం.

“పరవజ్జానుపస్సిస్స, నిచ్చం ఉజ్ఝానసఞ్ఞినో;
ఆసవా తస్స వడ్ఢన్తి, ఆరా సో ఆసవక్ఖయా”తి. –

ఆదీసు (ధ॰ ప॰ ౨౫౩) నిబ్బానం. ఇధ పన ఆసవానం అచ్చన్తఖయో అనుప్పాదో వా మగ్గో వా “ఆసవానం ఖయో”తి వుత్తో.

అనాసవన్తి పటిపస్సద్ధివసేన సబ్బసో పహీనాసవం. **చేతోవిముత్తి**న్తి అరహత్తఫలసమాధిం. **పఞ్ఞావిముత్తి**న్తి అరహత్తఫలపఞ్ఞం. ఉభయవచనం మగ్గే వియ ఫలేపి సమథవిపస్సనానం యుగనన్ధభావదస్సనత్థం. **ఞాణ**న్తి సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణం. దేవతాయ వచనసమనన్తరమేవ “కథం ను ఖో”తి ఆవజ్జేన్తస్స భగవతో ఞాణం ఉప్పజ్జి “నన్దేన అరహత్తం సచ్ఛికత”న్తి. సో హి ఆయస్మా సహాయభిక్ఖూహి తథా ఉప్పణ్డియమానో “భారియం వత మయా కతం, యోహం ఏవం స్వాక్ఖాతే ధమ్మవినయే పబ్బజిత్వా అచ్ఛరానం పటిలాభాయ సత్థారం పాటిభోగం అకాసి”న్తి ఉప్పన్నసంవేగో హిరోత్తప్పం పచ్చుపట్ఠపేత్వా ఘటేన్తో వాయమన్తో అరహత్తం పత్వా చిన్తేసి – “యంనూనాహం భగవన్తం ఏతస్మా పటిస్సవా మోచేయ్య”న్తి. సో భగవన్తం ఉపసఙ్కమిత్వా అత్తనో అధిప్పాయం సత్థు ఆరోచేసి. తేన వుత్తం – **‘‘అథ ఖో ఆయస్మా నన్దో... పే॰... ఏతస్మా పటిస్సవా’’**తి. తత్థ **పటిస్సవా**తి పాటిభోగప్పటిస్సవా, “అచ్ఛరానం పటిలాభాయ అహం పటిభూతో”తి పటిఞ్ఞాయ.

అథస్స భగవా “యస్మా తయా అఞ్ఞా ఆరాధితాతి ఞాతమేతం మయా, దేవతాపి మే ఆరోచేసి, తస్మా నాహం పటిస్సవా ఇదాని మోచేతబ్బో అరహత్తప్పత్తియావ మోచితత్తా”తి ఆహ. తేన వుత్తం **‘‘యదేవ ఖో తే నన్దా’’**తిఆది. తత్థ **యదేవా**తి యదా ఏవ. **తే**తి తవ. **ముత్తో**తి పముత్తో. ఇదం వుత్తం హోతి – యస్మింయేవ కాలే ఆసవేహి తవ చిత్తం విముత్తం, అథ అనన్తరమేవాహం తతో పాటిభోగతో ముత్తోతి.

సోపి ఆయస్మా విపస్సనాకాలేయేవ “యదేవాహం ఇన్ద్రియాసంవరం నిస్సాయ ఇమం విప్పకారం పత్తో, తమేవ సుట్ఠు నిగ్గహేస్సామీ”తి ఉస్సాహజాతో బలవహిరోత్తప్పో తత్థ చ కతాధికారత్తా ఇన్ద్రియసంవరే ఉక్కట్ఠపటిపదమ్పి అగమాసి. వుత్తఞ్హేతం –

> “సచే , భిక్ఖవే, నన్దస్స పురత్థిమా దిసా ఆలోకేతబ్బా హోతి, సబ్బం చేతసో సమన్నాహరిత్వా నన్దో పురత్థిమం దిసం ఆలోకేతి ‘ఏవం మే పురత్థిమం దిసం ఆలోకయతో న అభిజ్ఝాదోమనస్సా పాపకా అకుసలా ధమ్మా అన్వాస్సవేయ్యు’న్తి, ఇతిహ తత్థ సమ్పజానో హోతి.
>
> “సచే, భిక్ఖవే, నన్దస్స పచ్ఛిమా...పే॰... ఉత్తరా... దక్ఖిణా... ఉద్ధం... అధో... అనుదిసా ఆలోకేతబ్బా హోతి, సబ్బం చేతసో సమన్నాహరిత్వా నన్దో అనుదిసం ఆలోకేతి ‘ఏవం మే...పే॰... సమ్పజానో హోతీ’”తి (అ॰ ని॰ ౮.౯).

తేనేవ తం ఆయస్మన్తం సత్థా “ఏతదగ్గం, భిక్ఖవే, మమ సావకానం భిక్ఖూనం ఇన్ద్రియేసు గుత్తద్వారానం యదిదం నన్దో”తి (అ॰ ని॰ ౧.౨౩౦) ఏతదగ్గే ఠపేసి.

ఏతమత్థం విదిత్వాతి ఏతం ఆయస్మతో నన్దస్స సబ్బాసవే ఖేపేత్వా సుఖాదీసు తాదిభావప్పత్తిసఙ్ఖాతం అత్థం సబ్బాకారతో విదిత్వా. **ఇమం ఉదాన**న్తి తదత్థవిభావనం ఇమం ఉదానం ఉదానేసి.

తత్థ **యస్స నిత్తిణ్ణో పఙ్కోతి** యేన అరియపుగ్గలేన అరియమగ్గసేతునా సబ్బో దిట్ఠిపఙ్కో సంసారపఙ్కో ఏవ వా నిబ్బానపారగమనేన తిణ్ణో. **మద్దితో కామకణ్డకోతి** యేన సత్తానం విజ్ఝనతో. "కామకణ్డకో"తి లద్ధనామో సబ్బో కిలేసకామో సబ్బో కామవిసూకో అగ్గఞాణదణ్డేన మద్దితో భగ్గో అనవసేసతో మథితో. **మోహక్ఖయం అనుప్పత్తోతి** ఏవంభూతో చ దుక్ఖాదివిసయస్స సబ్బస్స సమ్మోహస్స ఖేపనేన మోహక్ఖయం పత్తో, అరహత్తఫలం నిబ్బానఞ్చ అనుప్పత్తో. **సుఖదుక్ఖేసు న వేధతీ స భిక్ఖూతి** సో భిన్నకిలేసో భిక్ఖు ఇట్ఠారమ్మణసమాయోగతో ఉప్పన్నేసు సుఖేసు అనిట్ఠారమ్మణసమాయోగతో ఉప్పన్నేసు దుక్ఖేసు చ న వేధతి న కమ్పతి, తం నిమిత్తం చిత్తవికారం నాపజ్జతి. "సుఖదుక్ఖేసూ"తి చ దేసనామత్తం, సబ్బేసుపి లోకధమ్మేసు న వేధతీతి వేదితబ్బం.

దుతియసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౩. యసోజసుత్తవణ్ణనా

౨౩. తతియే **యసోజప్పముఖానీతి** ఏత్థ **యసోజోతి** తస్స థేరస్స నామం, తం పుబ్బఙ్గమం కత్వా పబ్బజితత్తా విచరణతో చ తాని పఞ్చ భిక్ఖుసతాని "యసోజప్పముఖానీ"తి వుత్తాని.

తేసం అయం పుబ్బయోగో – అతీతే కిర కస్సపదసబలస్స సాసనే అఞ్ఞతరో భిక్ఖు ఆరఞ్ఞకో అరఞ్ఞే పిట్ఠిపాసాణే కతపణ్ణకుటియం విహరతి. తస్మిఞ్చ సమయే పఞ్చసతా చోరా గామఘాతకాదీని కత్వా చోరికాయ జీవన్తా చోరకమ్మం కత్వా జనపదమనుస్సేహి అనుబద్ధా పలాయమానా అరఞ్ఞం పవిసిత్వా తత్థ కిఞ్చి గహణం వా పటిసరణం వా అపస్సన్తా అవిదూరే తం భిక్ఖుం పాసాణే నిసిన్నం దిస్వా వన్దిత్వా తం పవత్తిం ఆచిక్ఖిత్వా "అమ్హాకం, భన్తే, పటిసరణం హోథా"తి యాచింసు. థేరో "తుమ్హాకం సీలసదిసం పటిసరణం నత్థి, సబ్బే పఞ్చ సీలాని సమాదియథా"తి ఆహ. తే "సాధూ"తి సమ్పటిచ్ఛిత్వా సీలాని సమాదియింసు. థేరో "తుమ్హే ఇదాని సీలేసు పతిట్ఠితా, అత్తనో జీవితం వినాసయన్తేసుపి మా మనం పదోసయిత్థా"తి కకచూపమవిధిం (మ॰ ని॰ ౧.౨౨౨ ఆదయో) ఆచిక్ఖి. తే "సాధూ"తి సమ్పటిచ్ఛింసు. అథ తే జానపదా తం సమ్పత్తా ఇతో చితో చ గవేసన్తా తే చోరే దిస్వా సబ్బేవ జీవితా వోరోపేసుం. తే తేసు మనోపదోసమత్తమ్పి అకత్వా అక్ఖణ్డసీలా కాలం కత్వా కామావచరదేవేసు నిబ్బత్తింసు. తేసు జేట్ఠచోరో జేట్ఠదేవపుత్తో అహోసి, ఇతరే తస్సేవ పరివారా.

తే అపరాపరం సంసరన్తా ఏకం బుద్ధన్తరం దేవలోకే ఖేపేత్వా అమ్హాకం భగవతో కాలే దేవలోకతో చవిత్వా జేట్ఠదేవపుత్తో సావత్థినగరద్వారే కేవట్టగామే పఞ్చసతకులగామజేట్ఠకస్స కేవట్టస్స పుత్తో హుత్వా నిబ్బత్తి, **యసోజోతిస్స** నామం అకంసు. ఇతరేపి అవసేసకేవట్టానం పుత్తా హుత్వా నిబ్బత్తింసు. తే పుబ్బసన్నివాసేన సబ్బేపి సహాయకా హుత్వా సహపంసుకీళితం కీళన్తా అనుపుబ్బేన వయప్పత్తా అహేసుం, యసోజో తేసం అగ్గో అహోసి. తే సబ్బేవ ఏకతో హుత్వా జాలాని గహేత్వా నదితళాకాదీసు మచ్ఛే బన్ధన్తా విచరన్తి.

అథేకదివసం అచిరవతియా నదియా జాలే ఖిత్తే సువణ్ణవణ్ణో మచ్ఛో అన్తోజాలే పావిసి. తం దిస్వా సబ్బేపి కేవట్టా "అమ్హాకం పుత్తా మచ్ఛే బన్ధన్తా సువణ్ణవణ్ణం మచ్ఛం బన్ధింసూ"తి హట్ఠతుట్ఠా అహేసుం. అథ తే పఞ్చసతాపి సహాయకా మచ్ఛం నావాయ పక్ఖిపిత్వా నావం ఉక్ఖిపిత్వా రఞ్ఞో దస్సేసుం. రాజా తం దిస్వా "భగవా ఏతస్స సువణ్ణవణ్ణకారణం

జానిస్సతీ"తి మచ్ఛం గాహాపేత్వా భగవతో దస్సేసి. సత్థా "అయం కస్సపసమ్మాసమ్బుద్ధస్స సాసనే ఓసక్కమానే పబ్బజిత్వా మిచ్ఛా పటిపజ్జన్తో సాసనం ఓసక్కాపేత్వా నిరయే నిబ్బత్తో ఏకం బుద్ధన్తరం నిరయే పచ్చిత్వా తతో చుతో అచిరవతియం మచ్ఛో హుత్వా నిబ్బత్తో"తి వత్వా తస్స మాతుభగినీనఞ్చ నిరయే నిబ్బత్తభావం, తస్స భాతికత్థేరస్స పరినిబ్బుతభావఞ్చ తేనేవ కథాపేత్వా ఇమిస్సా అట్ఠుప్పత్తియా కపిలసుత్తం దేసేసి.

సత్థు దేసనం సుత్వా తే పఞ్చసతా కేవట్టపుత్తా సంవేగజాతా హుత్వా భగవతో సన్తికే పబ్బజిత్వా, ఉపసమ్పన్నా హుత్వా వివేకవాసం వసన్తా భగవన్తం దస్సనాయ ఆగమంసు. తేన వుత్తం – "**తేన ఖో పన సమయేన యసోజప్పముఖాని పఞ్చమత్తాని భిక్ఖుసతానీ**"తిఆది.

తత్థ **తేధాతి** తే ఇధ. **నేవాసికేహీతి** నిబద్ధవాసం వసమానేహి. **పటిసమ్మోదమానాతి** నేవాసికభిక్ఖూహి "కచ్చావుసో, ఖమనీయ"న్తిఆదినా పటిసన్థారవసేన సమ్మోదనాయ కతాయ "ఆమావుసో, ఖమనీయ"న్తిఆదినా , పున సమ్మోదమానా తేహి సద్ధిం సమప్పవత్తమోదా. **సేనాసనాని పఞ్ఞాపయమానాతి** ఆచరియుపజ్ఝాయానం అత్తనో చ పాపుణకాని సేనాసనాని పుచ్ఛిత్వా తేహి నేవాసికేహి తేసం "ఇదం తుమ్హాకం ఆచరియానం, ఇదం తుమ్హాకం ఉపజ్ఝాయానం, ఇదం తుమ్హాకం పాపుణాతీ"తి సేనాసనాని సంవిధాపేత్వా అత్తనా చ తత్థ గన్త్వా, ద్వారకవాటాని వివరిత్వా, మఞ్చపీఠకటసారకాదీని నీహరిత్వా పప్ఫోటేత్వా యథాఠానం ఠపనాదివసేన పఞ్ఞాపేన్తా చ.

పత్తచీవరాని పటిసామయమానాతి, "భన్తే, ఇమం మే పత్తం ఠపేథ, ఇదం చీవరం, ఇదం థాలకం, ఇదం ఉదకతుమ్బం, ఇదం మే కత్తరయట్ఠి"న్తి ఏవం సమణపరిక్ఖారం సంగోపయమానా. **ఉచ్చాసద్దా మహాసద్దాతి** ఉద్ధం గతట్ఠేన ఉచ్చో సద్దో యేసన్తే ఉచ్చాసద్దా అకారస్స ఆకారం కత్వా. సమన్తతో పత్థటట్ఠేన మహన్తో సద్దో యేసన్తే మహాసద్దా. **కేవట్టా మఞ్ఞే మచ్ఛవిలోపేతి** కేవట్టా వియ మచ్ఛవిలుమ్పనే. యథా నామ కేవట్టా ఉదకే వట్టనతో మచ్ఛగ్గహణత్థం పవత్తనతో "కేవట్టా"తి లద్ధనామా మచ్ఛబన్ధా మచ్ఛగ్గహణత్థం జలే జాలం పక్ఖిపిత్వా "పవిట్ఠో న పవిట్ఠో, గహితో న గహితో"తిఆదినా ఉచ్చాసద్దమహాసద్దా హోన్తి. యథా చ తే మచ్ఛపచ్ఛిఆదీని ఠపితట్ఠానే మహాజనే గన్త్వా "మయ్హం ఏకం మచ్ఛం దేథ, మయ్హం ఏకం మచ్ఛఫాలం దేథ, అముకస్స దిన్నో మహన్తో, మయ్హం ఖుద్దకో"తిఆదీని వత్వా విలుమ్పమానే తేసం పటిసేధనాదివసేన ఉచ్చాసద్దమహాసద్దా చ హోన్తి, ఏవమేతే భిక్ఖూతి దస్సేతి. **తేతేతి** తే ఏతే. **కింనూతి** కిస్స ను, కిమత్థం నూతి అత్థో. **తేమేతి** తే ఇమే. **పణామేమీతి** నీహరామి. **వోతి** తుమ్హే. **న వో మమ సన్తికే వత్థబ్బన్తి** తుమ్హేహి మయ్హం సన్తికే న వసితబ్బం. యే తుమ్హే మాదిసస్స బుద్ధస్స వసనట్ఠానం ఆగన్త్వా ఏవం మహాసద్దం కరోథ, అత్తనో ధమ్మతాయ వసన్తా కిం నామ సారుప్పం కరిస్సథ, తుమ్హాదిసానం మమ సన్తికే వసనకిచ్చం నత్థీతి దీపేతి. ఏవం పణామితేసు చ భగవతా తేసు ఏకభిక్ఖుపి "భగవా తుమ్హే మహాసద్దమత్తకేన అమ్హే పణామేథా"తి వా అఞ్ఞం వా కిఞ్చి పటివచనం అవత్వా బుద్ధగారవేన సబ్బే భగవతో వచనం సమ్పటిచ్ఛన్తా "ఏవం, భన్తే"తి వత్వా నిక్ఖమింసు. ఏవం పన తేసం అహోసి "మయం సత్థారం పస్సిస్సామ, ధమ్మం సోస్సామ, సత్థు సన్తికే వసిస్సామాతి ఆగతా, ఏవరూపస్స పన గరునో సత్థు సన్తికం ఆగన్త్వా మహాసద్దం కరిమ్హా, అమ్హాకమేవ దోసోయం, పణామితమ్హా తతో, న లద్ధం సత్థు సన్తికే వత్థుం, సమన్తపాసాదికం సువణ్ణవణ్ణం సరీరం ఓలోకేతుం, మధురస్సరేన దేసితం ధమ్మం సోతు"న్తి. తే బలవదోమనస్సజాతా హుత్వా పక్కమింసు.

సంసామేత్వాతి సుగుత్తం కత్వా. **వజ్జీతి** ఏవంనామకో జనపదో, వజ్జీ నామ జానపదినో రాజకుమారా, తేసం నివాసో ఏకోపి జనపదో రుళ్హీవసేన "వజ్జీ"త్వేవ వుచ్చతి. తేన వుత్తం "**వజ్జీసూ**"తి. **వగ్గుముదాతి** ఏవంనామా లోకస్స పుఞ్ఞసమ్మతా

ఏకా నదీ. “వగ్గముదా”తిపి పాఠో. **అత్థకామేనా**తి కిఞ్చి పయోజనం అనపేక్ఖిత్వా అత్థమేవ ఇచ్ఛన్తేన. **హితేసినా**తి అత్థం ఇచ్ఛన్తేన, “కిన్తి మే సావకా వట్టదుక్ఖా పరిముచ్చేయ్యు”న్తి తస్స అత్థసఙ్ఖాతస్స అత్థస్స వా హేతుభూతస్స హితస్స ఏసనసీలేన. తతో ఏవ అత్తనో సరీరఖేదం అగణేత్వా దూరేపి వేనేయ్యసన్తికం గన్త్వా అనుకమ్పనతో **అనుకమ్పకేన**. తమేవ అనుకమ్పం ఉపాదాయ మయం పణామితా, న అత్తనో వేయ్యావచ్చాదిపచ్చాసీసాయ. యస్మా ధమ్మగరునో బుద్ధా భగవన్తో సమ్మాపటిపత్తియావ పూజేతబ్బా, యే ఉచ్చాసద్దకరణమత్తేపి పణామేన్తి, తస్మా **హన్ద మయం, ఆవుసో, తథా విహారం కప్పేమ** సబ్బత్థ సతిసమ్పజఞ్ఞయోగేన అపణ్ణకప్పటిపదం పూరేన్తా యథాగహితకమ్మట్ఠానం మత్థకం పాపేన్తా చతుఇరియాపథవిహారం కప్పేమ విహరామ. **యథా నో విహరత**న్తి యథా అమ్హేసు విహరన్తేసు, **భగవా అత్తమనో అస్స**, సమ్మాపటిపత్తియా పూజాయ ఆరాధితో భవేయ్యాతి అత్థో.

తేనేవన్తరవస్సేనాతి తస్మింయేవ అన్తరవస్సే మహాపవారణం అనతిక్కమిత్వావ. **సబ్బేవ తిస్సో విజ్జా సచ్ఛాకంసూ**తి సబ్బేయేవ తే పఞ్చసతా భిక్ఖూ పుబ్బేనివాసానుస్సతిఞాణం దిబ్బచక్ఖుఞాణం ఆసవక్ఖయఞాణన్తి ఇమా తిస్సో పుబ్బేనివుత్థక్ఖన్ధప్పటిచ్ఛాదకమోహక్ఖన్ధాదీనం వినివిజ్ఝనట్ఠేన విజ్జా అత్తపచ్చక్ఖా అకంసు. లోకియాభిఞ్ఞాసు ఇమాయేవ ద్వే అభిఞ్ఞా ఆసవక్ఖయఞాణస్స బహూపకారా, న తథా దిబ్బసోతచేతోపరియఇద్ధివిధఞాణానీతి దస్సనత్థం విజ్జత్తయమేవేత్థ తేసం భిక్ఖూనం అధిగమదస్సనవసేన ఉద్ధటం. తథా హి వేరఞ్జసుత్తే (అ. ని. ౮.౧౧) భగవా వేరఞ్జబ్రాహ్మణస్స అత్తనో అధిగమం దస్సేన్తో విజ్జత్తయమేవ దేసేసి, న దిబ్బసోతఞాణాదీనం అభావతో. ఏవం తేసమ్పి భిక్ఖూనం విజ్జమానానిపి దిబ్బసోతఞాణాదీని న ఉద్ధటాని. ఛళభిఞ్ఞా హి తే భిక్ఖూ. ఏవఞ్చ కత్వా “వగ్గుముదాయ నదియా తీరే అన్తరహితా మహావనే కూటాగారసాలాయం భగవతో సమ్ముఖే పాతురహేసు”న్తి తేసం భిక్ఖూనం ఇద్ధివళఞ్జనం వక్ఖతి.

యథాభిరన్తన్తి యథాభిరతిం యథాజ్ఝాసయం. బుద్ధానఞ్హి ఏకస్మిం ఠానే వసన్తానం ఛాయూదకవిపత్తిం వా అఫాసుకసేనాసనం వా మనుస్సానం అస్సద్ధాదిభావం వా ఆగమ్మ అనభిరతి నామ నత్థి, తేసం సమ్పత్తియా “ఫాసుం విహరామా”తి చిరవిహారోపి నత్థి. యత్థ పన భగవతి విహరన్తే మనుస్సా సరణేసు వా పతిట్ఠహన్తి, సీలాని వా సమాదియన్తి పబ్బజన్తి, సోతాపత్తిమగ్గాదీని వా పాపుణన్తి, సత్థా తాసు సమ్పత్తీసు తేసం పతిట్ఠాపనత్థం వసతి, తదభావే పక్కమతి. తదా హి సావత్థియం కత్తబ్బబుద్ధకిచ్చం నాహోసి. తేన వుత్తం – **''అథ ఖో భగవా సావత్థియం యథాభిరన్తం విహరిత్వా యేన వేసాలీ తేన చారికం పక్కామీ''తి.**

చారికం చరమానోతి అద్ధానగమనం గచ్ఛన్తో. చారికా చ నామేసా భగవతో దువిధా తురితచారికా అతురితచారికాతి. తత్థ దూరేపి బోధనేయ్యపుగ్గలం దిస్వా తస్స బోధనత్థం సహసా గమనం తురితచారికా నామ, సా మహాకస్సపపచ్చుగ్గమనాదీసు దట్ఠబ్బా. యా పన గామనిగమరాజధానీపటిపాటియా దేవసికం యోజనద్ధయోజనవసేన పిణ్డపాతచరియాదీహి లోకం అనుగ్గణ్హన్తో గచ్ఛతి, అయం అతురితచారికా నామ, అయమేవ ఇధాధిప్పేతా. **తదవసరీ**తి తేన అవసరి, తం వా అవసరి, తత్థ అవసరి , పావిసీతి అత్థో.

తత్రాతి తస్సం. **సుద**న్తి నిపాతమత్తం. **వేసాలియ**న్తి తిక్ఖత్తుం విసాలీభూతత్తా “వేసాలీ”తి లద్ధనామే లిచ్ఛవిరాజూనం నగరే. **మహావనే**తి మహావనం నామ సయంజాతం అరోపిమం సపరిచ్ఛేదం మహన్తం వనం. కపిలవత్థుసామన్తా పన మహావనం హిమవన్తేన సహ ఏకాబద్ధం అపరిచ్ఛేదం హుత్వా మహాసముద్దం ఆహచ్చ ఠితం. ఇదం తాదిసం న హోతి, సపరిచ్ఛేదం మహన్తం వనన్తి మహావనం. **కూటాగారసాలాయ**న్తి తస్మిం మహావనే భగవన్తం ఉద్దిస్స కతే ఆరామే

కూటాగారం అన్తో కత్వా హంసవట్టకచ్ఛన్నేన కతా సబ్బాకారసమ్పన్నా బుద్ధస్స భగవతో గన్ధకుటి కూటాగారసాలా నామ , తస్సం కూటాగారసాలాయం. **వగ్గుముదాతీరియానన్తి** వగ్గుముదాతీరవాసీనం. **చేతసా చేతో పరిచ్చ మనసి కరిత్వాతి** అత్తనో చిత్తేన తేసం చిత్తం పరిచ్ఛిజ్జ మనసి కరిత్వా, చేతోపరియఞాణేన వా సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణేన వా తేహి అధిగతవిసేసం జానిత్వాతి అత్థో.

ఆలోకజాతా వియాతి సఞ్జాతాలోకా వియ. ఇతరం తస్సేవ వేవచనం, చన్దసహస్ససూరియసహస్సేహి ఓభాసితా వియాతి అత్థో. యస్మా తే యసోజప్పముఖా పఞ్చసతా భిక్ఖూ సబ్బసో అవిజ్జన్ధకారవిధమనేన ఆలోకభూతా ఓభాసభూతా హుత్వా విహరన్తి, తస్మా భగవా తేహి ఠితదిసాయ "ఆలోకజాతా వియ మే, ఆనన్ద, ఏసా దిసా"తిఆదినా వణ్ణభణనాపదేసేన తే భిక్ఖూ పసంసతి. తేన వుత్తం – **''యస్సం దిసాయం వగ్గుముదాతీరియా భిక్ఖూ విహరన్తీ''**తి. **అప్పటికూలాతి** న పటికూలా, మనాపా మనోహరాతి అత్థో. యస్మిఞ్హి పదేసే సీలాదిగుణసమ్పన్నా మహేసినో విహరన్తి, తం కిఞ్చాపి ఉక్కూలవికూలవిసమదుగ్గాకారం, అథ ఖో మనుఞ్ఞం రమణీయమేవ. వుత్తఞ్హేతం –

> "గామే వా యది వారఞ్ఞే, నిన్నే వా యది వా థలే;
> యత్థ అరహన్తో విహరన్తి, తం భూమిరామణేయ్యక"న్తి. (ధ. ప. ౯౮);

పహిణేయ్యాసీతి పేసేయ్యాసి. **సత్థా ఆయస్మన్తానం దస్సనకామోతి** తేసం భిక్ఖూనం సన్తికే పహేణాకారదస్సనం. ఇతి భగవా యదత్థం తే భిక్ఖూ పణామేసి, తమత్థం మత్థకప్పత్తం దిస్వా ఆరద్ధచిత్తో తేసం దస్సనకామతం థేరస్స ఆరోచేసి. ఏవం కిరస్స అహోసి "అహం ఇమే ఉచ్చాసద్దమహాసద్దకరణే పణామేస్సామి, అథ తే భద్రో అస్సాజానీయో వియ కసాభిఘాతేన, తేన చోదితా సంవేగప్పత్తా మమారాధనత్థం అరఞ్ఞం పవిసిత్వా ఘటేన్తా వాయమన్తా ఖిప్పమేవ అరహత్తం సచ్ఛికరిస్సన్తీ"తి. ఇదాని తే అగ్గఫలప్పత్తే దిస్వా తాయ అరహత్తప్పత్తియా ఆరాధితచిత్తో తేసం దస్సనకామో హుత్వా ఏవం ధమ్మభణ్డాగారికం ఆణాపేసి.

సో భిక్ఖూతి ఆనన్దత్థేరేన తథా ఆణత్తో ఛళభిఞ్ఞో ఏకో భిక్ఖు. **పముఖేతి** సమ్ముఖే. **ఆనేఞ్జసమాధినాతి** చతుత్థజ్ఝానపాదకేన అగ్గఫలసమాధినా, "అరూపజ్ఝానపాదకేనా"తిపి వదన్తి. "ఆనేఞ్జేన సమాధినా"తిపి పాఠో. కస్మా పన భగవా తేసం భిక్ఖూనం ఆగమనం జానన్తో పటిసన్థారం అకత్వా సమాపత్తింయేవ సమాపజ్జి? తేసం అత్తనా సమాపన్నసమాపత్తిం జానిత్వా సమాపజ్జనత్థం, తేసం పుబ్బే పణామితానం ఇదాని అత్తనా సమానసమ్భోగదస్సనత్థం, ఆనుభావదీపనత్థం, వినా వచీభేదేన అఞ్ఞబ్యాకరణదీపనత్థఞ్చ. అపరే పనాహు "పుబ్బే పణామితానం ఇదాని అత్తనో సన్తికం ఆగతానం అనుత్తరసుఖుప్పాదనేన అనఞ్ఞసాధారణపటిసన్థారకరణత్థ"న్తి. తేపి ఆయస్మన్తో భగవతో అజ్ఝాసయం ఞత్వా తంయేవ సమాపత్తిం సమాపజ్జింసు. తేన వుత్తం – **''కతమేన ను ఖో భగవా విహారేన ఏతరహి విహరతీ''**తిఆది.

ఏత్థ చ రూపావచరచతుత్థజ్ఝానం కోసజ్జాదీనం పారిపన్థికధమ్మానం సువిదూరభావతో ఇద్ధియా మూలభూతేహి అనోణమనాదీహి సోళసహి వోదానధమ్మేహి సమన్నాగమనతో ఆనేఞ్జప్పత్తం సయం అనిఞ్జనట్ఠేన ఆనేఞ్జన్తి వుచ్చతి. వుత్తఞ్హేతం –

“అనోణతం చిత్తం కోసజ్జే న ఇఞ్జతీతి ఆనేఞ్జం. అనుణ్ణతం చిత్తం ఉద్ధచ్చే న ఇఞ్జతీతి ఆనేఞ్జం. అనభిరతం చిత్తం రాగే న ఇఞ్జతీతి ఆనేఞ్జం. అనపనతం చిత్తం బ్యాపాదే న ఇఞ్జతీతి ఆనేఞ్జం. అనిస్సితం చిత్తం దిట్ఠియా న ఇఞ్జతీతి ఆనేఞ్జం. అప్పటిబద్ధం చిత్తం ఛన్దరాగే న ఇఞ్జతీతి ఆనేఞ్జం. విప్పముత్తం చిత్తం కామరాగే న ఇఞ్జతీతి ఆనేఞ్జం. విసంయుత్తం చిత్తం కిలేసే న ఇఞ్జతీతి ఆనేఞ్జం. విమరియాదికతం చిత్తం కిలేసమరియాదాయ న ఇఞ్జతీతి ఆనేఞ్జం. ఏకత్తగతం చిత్తం నానత్తకిలేసే న ఇఞ్జతీతి ఆనేఞ్జం. సద్ధాయ పరిగ్గహితం చిత్తం అస్సద్ధియే న ఇఞ్జతీతి ఆనేఞ్జం. వీరియేన పరిగ్గహితం చిత్తం కోసజ్జే న ఇఞ్జతీతి ఆనేఞ్జం. సతియా పరిగ్గహితం చిత్తం పమాదే న ఇఞ్జతీతి ఆనేఞ్జం. సమాధినా పరిగ్గహితం చిత్తం ఉద్ధచ్చే న ఇఞ్జతీతి ఆనేఞ్జం. పఞ్ఞాయ పరిగ్గహితం చిత్తం అవిజ్జాయ న ఇఞ్జతీతి ఆనేఞ్జం. ఓభాసగతం చిత్తం అవిజ్జన్ధకారే న ఇఞ్జతీతి ఆనేఞ్జ”న్తి.

రూపావచరచతుత్థజ్ఝానమేవ చ రూపవిరాగభావనావసేన పవత్తితం, ఆరమ్మణవిభాగేన చతుబ్బిధం అరూపావచరజ్ఝానన్తి ఏతేసం పఞ్చన్నం ఝానానం ఆనేఞ్జవోహారో. తేసం యం కిఞ్చి పాదకం కత్వా సమాపన్నా అరహత్తఫలసమాపత్తి ఆనేఞ్జసమాధీతి పోరాణా.

అభిక్కన్తాయాతి అతీతాయ. **నిక్ఖన్తే**తి నిగ్గతే, అపగతేతి అత్థో. **తుణ్హీ అహోసీ**తి భగవా అరియేన తుణ్హీభావేన తుణ్హీ అహోసి. **ఉద్ధస్తే అరుణే**తి ఉగ్గతే అరుణే, అరుణో నామ పురత్థిమదిసాయ సూరియోదయతో పురేతరమేవ ఉట్ఠితోభాసో. **నన్దిముఖియా**తి రత్తియా అరుణస్స ఉగ్గతత్తా ఏవ అరుణప్పభాయ సూరియాలోకూపజీవినో సత్తే నన్దాపనముఖియా వియ రత్తియా జాతాయ, విభాయమానాయాతి అత్థో.

తమ్హా సమాధిమ్హా వుట్ఠహిత్వాతి యథాపరిచ్ఛేదం తతో ఆనేఞ్జసమాధితో అరహత్తఫలసమాపత్తితో ఉట్ఠాయ. **సచే ఖో త్వం, ఆనన్ద, జానేయ్యాసీ**తి భగవా “ఇమే చ భిక్ఖూ ఏత్తకం కాలం ఇమినా నామ సమాపత్తిసుఖేన వీతినామేన్తీ”తి, ఆనన్ద, యది త్వం జానేయ్యాసి. **ఏత్తకమ్పి తే నప్పటిభాసేయ్యా**తి లోకియపటిసమ్మోదనం సన్ధాయ యదిదం తే “అభిక్కన్తా, భన్తే, రత్తీ”తిఆదినా తిక్ఖత్తుం పటిభానం ఉపట్ఠితం, తయిదం ఏత్తకమ్పి తే న ఉపట్ఠహేయ్య. యస్మా చ ఖో త్వం, ఆనన్ద, సేక్ఖో అసేక్ఖం సమాపత్తివిహారం న జానాసి, తస్మా మం ఇమేసం భిక్ఖూనం లోకియపటిసమ్మోదనం కారేతుం ఉస్సుక్కం ఆపజ్జి. అహం పన ఇమేహి భిక్ఖూహి సద్ధిం లోకుత్తరపటిసమ్మోదనేనేవ తియామరత్తిం వీతినామేసిన్తి దస్సేన్తో భగవా ఆహ – ‘‘**అహఞ్చ, ఆనన్ద, ఇమాని చ పఞ్చ భిక్ఖుసతాని సబ్బేవ ఆనేఞ్జసమాధినా నిసీదిమ్హా**’’తి.

ఏతమత్థం విదిత్వాతి ఏతం తేసం భిక్ఖూనం అత్తనా సమం ఆనేఞ్జసమాధిసమాపజ్జనసమత్థతాసఙ్ఖాతం వసీభావత్థం సబ్బాకారతో విదిత్వా. **ఇమం ఉదానన్తి** ఇమం తేసం భిక్ఖూనం అనవసేసరాగాదిప్పహానసంసిద్ధితాదిసభావదీపనం ఉదానం ఉదానేసి.

తత్థ **యస్స జితో కామకణ్డకో**తి కుసలపక్ఖవిజ్ఝనట్ఠేన కణ్డకభూతో కిలేసకామో యేన అరియపుగ్గలేన అనవసేసం జితో పహీనో, ఏతేనస్స అనునయాభావం దస్సేతి. “గామకణ్టకో”తిపి పాఠో. తస్సత్థో – గామే కణ్టకో కణ్టకట్ఠానియో సకలో వత్థుకామో యస్స జితోతి. జయో చస్స తప్పటిబద్ధఛన్దరాగప్పహానేనేవ వేదితబ్బో, తేన తేసం అనాగామిమగ్గో వుత్తో హోతి . అక్కోసో చ జితోతి సమ్బన్ధో. **వధో చ బన్ధనఞ్చా**తి ఏత్థాపి ఏసేవ నయో. తేసు అక్కోసజయేన వచీదుచ్చరితాభావో, ఇతరేన కాయదుచ్చరితాభావో దస్సితో. తేన తంనిమిత్తకస్స బ్యాపాదస్స అనవసేసప్పహానేన తతియమగ్గో వుత్తో హోతి.

అథ వా అక్కోసాదిజయవచనేన తతియమగ్గో వుత్తో హోతి, అక్కోసాదీనం అచ్చన్తఖమనం తత్థ పకాసితం హోతి, ఉభయథాపి నేసం విరోధాభావం దస్సేతి. **పబ్బతో వియ సో ఠితో అనేజో**తి ఏజా వుచ్చతి చలనకిలేసపరిపన్థో, ఏజాహేతూనం అవసేసకిలేసానం అభావేన అనేజో, అనేజత్తాయేవ సబ్బకిలేసేహి పరవాదవాతేహి చ అకమ్పనీయత్తా ఠితో ఏకగ్ఘనపబ్బతసదిసో. **సుఖదుక్ఖేసు న వేధతి స భిక్ఖూ**తి సో భిన్నకిలేసో భిక్ఖు సుఖదుక్ఖనిమిత్తం న కమ్పతీతి హేట్ఠా వుత్తనయేనేవ అత్థో వేదితబ్బో. ఇతి భగవా తేసం పఞ్చసతానం భిక్ఖూనం అరహత్తాధిగమేన తాదిభావప్పత్తిం ఏకజ్ఝం కత్వా ఏకపుగ్గలాధిట్ఠానం ఉదానం ఉదానేసీతి.

తతియసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౪. సారిపుత్తసుత్తవణ్ణనా

౨౪. చతుత్థే **పరిముఖం సతిం ఉపట్ఠపేత్వా**తి ఆరమ్మణాభిముఖం సతిం ఠపయిత్వా ముఖసమీపే కత్వా. తథా హి విభఙ్గే వుత్తం –

> ‘‘అయం సతి ఉపట్ఠితా హోతి సుపట్ఠితా నాసికగ్గే వా ముఖనిమిత్తే వా, తేన వుచ్చతి పరిముఖం సతిం ఉపట్ఠపేత్వా’’తి (విభ. ౫౩౭).

అథ వా ‘‘**పరీ**తి పరిగ్గహట్ఠో, **ముఖ**న్తి నియ్యానట్ఠో, **సతీ**తి ఉపట్ఠానట్ఠో, తేన వుచ్చతి ‘పరిముఖం సతి’’’న్తి. ఏవం పటిసమ్భిదాయం (పటి. మ. ౧.౧౬౪) వుత్తనయేనపేత్థ అత్థో వేదితబ్బో. తత్రాయం సఙ్ఖేపత్థో – పరిగ్గహితనియ్యానసతిం కత్వాతి. నియ్యానన్తి చ సతియా ఓగాహితబ్బం ఆరమ్మణం దట్ఠబ్బం. ఏత్థ చ పురిమో పచ్ఛిమో చ అత్థో సబ్బసఙ్గాహకవసేన, ఇతరో సమాపత్తియా పుబ్బభాగసమన్నాహారవసేన దట్ఠబ్బో. సతీతి వా సతిసీసేన ఝానం వుత్తం ‘‘యే కాయగతాసతిం పరిభుఞ్జన్తీ’’తిఆదీసు (అ. ని. ౧.౬౦౦) వియ. కతమం పన తం ఝానన్తి? రూపావచరచతుత్థజ్ఝానం పాదకం కత్వా సమాపన్నం అరహత్తఫలజ్ఝానం. కథం పనేతం జానితబ్బన్తి? ఆనేఞ్జసమాధియోగేన థేరస్స సవిసేసం నిచ్చలభావం కేనచి అకమ్పనీయతఞ్చ పబ్బతోపమాయ పకాసేన్తో భగవా ఇమం ఉదానం అభాసీతి గాథాయ ఏవ అయమత్థో విఞ్ఞాయతి. న చాయం నిసజ్జా థేరస్స సచ్చప్పటివేధాయ, అథ ఖో దిట్ఠధమ్మసుఖవిహారాయ. పుబ్బేయేవ హి సూకరఖతలేణే (మ. ని. ౨.౨౦౧) అత్తనో భాగినేయ్యస్స దీఘనఖపరిబ్బాజకస్స భగవతి ధమ్మం దేసేన్తే అయం మహాథేరో సచ్చప్పటివేధకిచ్చం మత్థకం పాపేసీతి.

ఏతమత్థన్తి ఏతం థేరస్స ఆనేఞ్జసమాధియోగేన తాదిభావప్పత్తియా చ కేనచి అకమ్పనీయతాసఙ్ఖాతం అత్థం సబ్బాకారతో విదిత్వా తదత్థవిభావనం ఇమం ఉదానం ఉదానేసి.

తత్థ **యథాపి పబ్బతో సేలో**తి యథా సిలామయో ఏకగ్ఘనసిలాపబ్బతో, న పంసుపబ్బతో న మిస్సకపబ్బతోతి అత్థో. **అచలో సుప్పతిట్ఠితో**తి సుప్పతిట్ఠితమూలో పకతివాతేహి అచలో అకమ్పనీయో హోతి. **ఏవం మోహక్ఖయా భిక్ఖు, పబ్బతోవ న వేధతీ**తి మోహస్స అనవసేసప్పహానా మోహమూలకత్తా చ సబ్బాకుసలానం పహీనసబ్బాకుసలో భిక్ఖు, యథా సో పబ్బతో పకతివాతేహి, ఏవం లోకధమ్మేహి న వేధతి న కమ్పతి. మోహక్ఖయోతి వా యస్మా నిబ్బానం అరహత్తఞ్చ

వుచ్చతి, తస్మా మోహక్ఖయస్స హేతు నిబ్బానస్స అరహత్తస్స వా అధిగతత్తా చతూసు అరియసచ్చేసు సుప్పతిట్ఠితో అసమాపన్నకాలేపి యథావుత్తపబ్బతో వియ న కేనచి వేధతి, పగేవ సమాపన్నకాలేతి అధిప్పాయో.

చతుత్థసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౫. మహామోగ్గల్లానసుత్తవణ్ణనా

౨౫. పఞ్చమే **కాయగతాయ సతియా**తి కాయానుపస్సనావసేన కాయే గతాయ కాయారమ్మణాయ సతియా, ఇత్థమ్భూతలక్ఖణే ఇదం కరణవచనం . **అజ్ఝత్త**న్తి ఇధ అజ్ఝత్తం నామ నియకజ్ఝత్తం, తస్మా అత్తని అత్తసన్తానేతి అత్థో. అథ వా యస్మా కమ్మట్ఠానభూతో కేసాదికో ద్వత్తింసకోట్ఠాససముదాయో ఇధ కాయోతి అధిప్పేతో, తస్మా అజ్ఝత్తన్తి పదస్స గోచరజ్ఝత్తన్తి అత్థో వేదితబ్బో. **సూపట్ఠితాయా**తి నియకజ్ఝత్తభూతే గోచరజ్ఝత్తభూతే వా కాయే సుట్ఠు ఉపట్ఠితాయ. కా పనాయం సతి, యా "అజ్ఝత్తం సూపట్ఠితా"తి వుత్తా? య్వాయం భగవతా "అత్థి ఇమస్మిం కాయే కేసా లోమా"తిఆదినా (దీ॰ ని॰ ౨.౩౭౭; మ॰ ని॰ ౧.౧౧౦; ఖు॰ పా॰ ౩.ద్వత్తింసాకార) అజ్ఝత్తకేసాదికో ద్వత్తింసాకారో కాయో వుత్తో, తత్థ యా పటికూలమనసికారం పవత్తేన్తస్స ఉపచారప్పనావసేన కాయే ఉపట్ఠితా సతి, సా "కాయగతా సతీ"తి వుచ్చతి. యథా చాయం, ఏవం ఆనాపానచతుఇరియాపథసతిసమ్పజఞ్ఞానం వసేన ఉద్ధుమాతకవినీలకాదివసేన చ మనసికారం పవత్తేన్తస్స యథారహం ఉపచారప్పనావసేన కాయే ఉపట్ఠితా సతి "కాయగతా సతీ"తి వుచ్చతి. ఇధ పన అజ్ఝత్తం కాయగతా సతి పథవీఆదికా చతస్సో ధాతుయో ససమ్భారసఙ్ఖేపాదీసు చతూసు యేన కేనచి ఏకేనాకారేన వవత్థపేత్వా తేసం అనిచ్చాదిలక్ఖణసల్లక్ఖణవసేన ఉపట్ఠితా విపస్సనాసమ్పయుత్తా సతి "కాయగతా సతీ"తి అధిప్పేతా. థేరో పన తథా విపస్సిత్వా అత్తనో ఫలసమాపత్తిమేవ సమాపజ్జిత్వా నిసీది. ఇధాపి గాథాయ ఏవం ఇమస్స అత్థస్స విఞ్ఞాతబ్బతా "న చాయం నిసజ్జా"తిఆదినా వుత్తనయానుసారేన యోజేతబ్బా.

ఏతమత్థన్తి ఏతం థేరస్స చతుధాతువవత్థానముఖేన కాయానుపస్సనాసతిపట్ఠానేన విపస్సనం ఓగాహేత్వా ఫలసమాపత్తిసమాపజ్జనసఙ్ఖాతం అత్థం విదిత్వా. **ఇమం ఉదాన**న్తి ఇమం సతిపట్ఠానభావనాయ నిబ్బానాధిగమదీపకం ఉదానం ఉదానేసి.

తత్థ **సతి కాయగతా ఉపట్ఠితా**తి పుబ్బే వుత్తలక్ఖణా సతి సద్ధాపుబ్బఙ్గమానం సమాధివీరియపఞ్ఞానం యథాసకం కిచ్చనిప్ఫాదనేన సహాయభావం ఆపన్నత్తా పహీనప్పటిపక్ఖా తతో ఏవ తిక్ఖవిసదభూతా చ యథావుత్తకాయసంవరణవసేన ఏకత్థసమోసరణవసేన చ అవిపరీతసభావం సల్లక్ఖేన్తీ ఉపగన్త్వా ఠితా హోతి, ఏతేన కాయసఙ్ఖాతానం చతున్నం ధాతూనం తన్నిస్సితానఞ్చ ఉపాదారూపానం సల్లక్ఖణవసేన, పచ్చయే వవత్థపేత్వా తతో పరం తేసం అనిచ్చాదిలక్ఖణసల్లక్ఖణవసేన చ పవత్తం ఞాణపరమ్పరాగతం సతిం దస్సేతి, సతిసీసేన వా తంసమ్పయుత్తం పరిఞ్ఞాత్తయపరియాపన్నఞాణపరమ్పరమేవ దస్సేతి. **ఛసు ఫస్సాయతనేసు సంవుతో**తి యథావుత్తాయ కాయే ఉపట్ఠితాయ సతియా సమన్నాగతో చక్ఖాదీసు ఫస్సస్స కారణభూతేసు ఛసు ద్వారేసు కాయానుపస్సనాయ అభావితాయ ఉప్పజ్జనారహానం అభిజ్ఝాదీనం తస్సా భావితత్తా ఞాణప్పవత్తిం పటివేధేన్తో తే పిదహన్తో "తత్థ సంవుతో"తి వుచ్చతి, ఏతేన ఞాణసంవరం దస్సేతి.

సతతం భిక్ఖు సమాహితోతి సో భిక్ఖు ఏవం ఉపట్ఠితస్సతి సబ్బత్థ చ సంవుతో పుథుత్తారమ్మణే చిత్తం అవిస్సజ్జేత్వా అనిచ్చాదివసేన సమ్మసన్తో విపస్సనం ఉస్సుక్కాపేత్వా ఞాణే తిక్ఖే సూరే వహన్తే విపస్సనాసమాధినా తావ సతతం నిరన్తరం సమాహితో అనులోమఞాణానన్తరం గోత్రభుఞాణోదయతో పట్ఠాయ. **జఞ్ఞా నిబ్బానమత్తనో**తి అఞ్ఞేసం పుథుజ్జనానం సుపినన్తేపి అగోచరభావతో, అరియానం పన తస్స తస్సేవ ఆవేణికత్తా అత్తసదిసత్తా చ "అత్తా"తి లద్ధవోహారస్స మగ్గఫలఞాణస్స సాతిసయవిసయభావతో ఏకన్తసుఖావహం నిబ్బానం అసఙ్ఖతధాతు "అత్తనో"తి వుత్తం, తం నిబ్బానం జఞ్ఞా జానేయ్య, మగ్గఫలఞాణేహి పటివిజ్ఝేయ్య, సచ్ఛికరేయ్యాతి అత్థో. ఏతేన అరియానం నిబ్బానే అధిముత్తతం దస్సేతి. అరియా హి అధిచిత్తప్పవత్తికాలేపి ఏకన్తేనేవ నిబ్బానే నిన్నపోణపబ్భారభావేన విహరన్తి. ఏత్థ చ యస్స సతి కాయగతా ఉపట్ఠితా, సో భిక్ఖు ఛసు ఫస్సాయతనేసు సంవుతో, తతో ఏవ సతతం సమాహితో అత్తపచ్చక్ఖకరణేన నిబ్బానం అత్తనో జానేయ్యాతి ఏవం గాథాపదానం సమ్బన్ధో వేదితబ్బో. ఏవం కాయానుపస్సనాసతిపట్ఠానముఖేన యావ అరహత్తా ఏకస్స భిక్ఖునో నియ్యానమగ్గం దస్సేతి ధమ్మరాజా.

అపరో నయో – **సతి కాయగతా ఉపట్ఠితా**తి ఏతేన కాయానుపస్సనాసతిపట్ఠానం దస్సేతి. **ఛసు ఫస్సాయతనేసు సంవుతో**తి ఫస్సో ఆయతనం కారణం ఏతేసన్తి ఫస్సాయతనాని, తేసు ఫస్సాయతనేసు. ఫస్సహేతుకేసు ఫస్సపచ్చయా నిబ్బత్తేసు ఛసు చక్ఖుసమ్ఫస్సజాదివేదయితేసు తణ్హాదీనం అప్పవత్తియా సంవుతో, ఏతేన వేదనానుపస్సనాసతిపట్ఠానం దస్సేతి. **సతతం భిక్ఖు సమాహితో**తి సతతం నిచ్చకాలం నిరన్తరం విక్ఖేపాభావతో సమాహితో భిక్ఖు. సో చాయం అవిక్ఖేపో సబ్బసో సతిపట్ఠానభావనాయ మత్థకప్పత్తాయ హోతి. సమ్మసన్తో హి అతీతాదిభేదభిన్నేసు పఞ్చుపాదానక్ఖన్ధేసు అనవసేసతోవ పరిగ్గహేత్వా సమ్మసతీతి. ఏతేన సేససతిపట్ఠానే దస్సేతి. **జఞ్ఞా నిబ్బానమత్తనో**తి ఏవం చతుసతిపట్ఠానభావనం మత్థకం పాపేత్వా ఠితో భిన్నకిలేసో భిక్ఖు అత్తనో కిలేసనిబ్బానం పచ్చవేక్ఖణఞాణేన సయమేవ జానేయ్యాతి అత్థో.

అథ వా **సతి కాయగతా ఉపట్ఠితా**తి అత్తనో పరేసఞ్చ కాయస్స యథాసభావపరిఞ్ఞాదీపనేన థేరస్స సతివేపుల్లప్పత్తి దీపితా. **ఛసు ఫస్సాయతనేసు సంవుతో**తి చక్ఖాదీసు ఛసు ద్వారేసు అచ్చన్తసంవరదీపనేన సతతవిహారివసేన థేరస్స సమ్పజఞ్ఞప్పకాసినీ పఞ్ఞావేపుల్లప్పత్తి దీపితా. **సతతం భిక్ఖు సమాహితో**తి సమాపత్తిబహులతాదస్సనేన నవానుపుబ్బవిహారసమాపత్తియో దస్సితా. ఏవంభూతో పన భిక్ఖు **జఞ్ఞా నిబ్బానమత్తనో**తి కతకిచ్చత్తా ఉత్తరి కరణీయాభావతో కేవలం అత్తనో అనుపాదిసేసనిబ్బానమేవ జానేయ్య చిన్తేయ్య, అఞ్ఞమ్పి తస్స చిన్తేతబ్బం నత్థీతి అధిప్పాయో.

పఞ్చమసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౬. పిలిన్దవచ్ఛసుత్తవణ్ణనా

౨౬. ఛట్ఠే **పిలిన్దవచ్ఛో**తి పిలిన్దాతిస్స నామం, **వచ్ఛో**తి గోత్తవసేన థేరం సఞ్జానన్తి. **వసలవాదేన సముదాచరతీ**తి "ఏహి, వసల, అపేహి, వసలా"తిఆదినా భిక్ఖూ వసలవాదేన వోహరతి ఆలపతి. **సమ్బహులా భిక్ఖూ**తి బహూ భిక్ఖూ. తే థేరం తథా సముదాచరన్తం దిస్వా "అరహావ సమానో అప్పహీనవాసనత్తా ఏవం భణతీ"తి అజానన్తా "దోసన్తరో మఞ్ఞే అయం థేరో ఏవం సముదాచరతీ"తి చిన్తేత్వా ఉల్లపనాధిప్పాయా తం తతో వుట్ఠాపేతుం భగవతో ఆరోచేసుం. తేన వుత్తం – "ఆయస్మా, భన్తే,

పిలిన్దవచ్ఛో భిక్ఖూ వసలవాదేన సముదాచరతీ”తి. కేచి పనాహు – “ఇమం థేరం భిక్ఖూ ‘అరహా’తి సఞ్జానన్తి, అయఞ్చ భిక్ఖూ ఫరుసవచనేన ఏవం సముదాచరతి, ‘అభూతో ఏవ ను ఖో ఇమస్మిం ఉత్తరిమనుస్సధమ్మో’తి వాసనావసేన తస్స తథా సముదాచారం అజానన్తా అరియభావఞ్చస్స అసద్దహన్తా ఉజ్ఝానసఞ్ఞినో భగవతో తమత్థం ఆరోచేసు”న్తి. భగవా థేరస్స దోసన్తరాభావం పకాసేతుకామో ఏకేన భిక్ఖునా తం పక్కోసాపేత్వా సమ్ముఖా తస్స “పుబ్బాచిణ్ణవసేనాయం తథా సముదాచరతి, న ఫరుసవచనాధిప్పాయో”తి ఆహ. తేన వుత్తం – **“అథ ఖో భగవా అఞ్ఞతరం భిక్ఖుం ఆమన్తేసీ”**తిఆది.

తత్థ **పుబ్బేనివాసం మనసి కరిత్వా**తి సత్థా “సచ్చం కిర త్వం, వచ్ఛ, భిక్ఖూ వసలవాదేన సముదాచరసీ”తి థేరం పుచ్ఛిత్వా తేన “ఏవం, భన్తే”తి వుత్తే “అయం వచ్ఛో కిలేసవాసనాయ వసలవాదం న పరిచ్చజతి, కిం ను ఖో అతీతేసుపి అత్తభావేసు బ్రాహ్మణజాతికో అహోసీ”తి ఆవజ్జేన్తో పుబ్బేనివాసఞాణేన సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణేన వా తస్స పుబ్బేనివాసం అతీతాసు జాతీసు నివుత్థక్ఖన్ధసన్తానం మనసి కరిత్వా హత్థతలే ఠపితం ఆమలకం వియ పచ్చక్ఖకరణవసేన అత్తనో మనసి కత్వా. **భిక్ఖూ ఆమన్తేసీ**తి తే భిక్ఖూ సఞ్ఞాపేతుం ఆలపి, అభాసి. తేన వుత్తం **“మా ఖో తుమ్హే, భిక్ఖవే”**తిఆది.

తత్థ **మా**తి పటిసేధే నిపాతో, తస్స “ఉజ్ఝాయిత్థా”తి ఇమినా సమ్బన్ధో. **మా ఉజ్ఝాయిత్థా**తి మా హేట్ఠా కత్వా చిన్తయిత్థ, ఓలోకయిత్థాతి అత్థో. **వచ్ఛస్స భిక్ఖునో**తి చ ఉజ్ఝాయనస్స ఉసూయనత్థత్తా సమ్పదానవచనం. ఇదానిస్స అనుజ్ఝాయితబ్బే కారణం దస్సేన్తో **“న, భిక్ఖవే, వచ్ఛో దోసన్తరో భిక్ఖూ వసలవాదేన సముదాచరతీ”**తి ఆహ. తస్సత్థో – భిక్ఖవే, అయం వచ్ఛో దోసన్తరో దోసచిత్తో దోసేన బ్యాపాదేన దూసితచిత్తో హుత్వా భిక్ఖూ వసలవాదేన న సముదాచరతి , మగ్గేనేవ చస్స బ్యాపాదో సముగ్ఘాతితో. ఏవం అదోసన్తరత్తేపి తస్స తథా సముదాచారస్స పురిమజాతిసిద్ధం కారణం దస్సేన్తో **“వచ్ఛస్స, భిక్ఖవే”**తిఆదిమాహ.

తత్థ **అబ్బోకిణ్ణానీ**తి ఖత్తియాదిజాతిఅన్తరేహి అవోమిస్సాని అనన్తరితాని. **పఞ్చ జాతిసతాని బ్రాహ్మణకులే పచ్చాజాతానీ**తి సబ్బాని తాని వచ్ఛస్స పఞ్చ జాతిసతాని పటిపాటియా బ్రాహ్మణకులే ఏవ జాతాని, అహేసున్తి అత్థో. **సో తస్స వసలవాదో దీఘరత్తం సముదాచిణ్ణో**తి యో ఏతరహి ఖీణాసవేనపి సతా పవత్తియతి, సో తస్స వచ్ఛస్స భిక్ఖునో వసలవాదో దీఘరత్తం ఇతో జాతితో పట్ఠాయ ఉద్ధం ఆరోహనవసేన పఞ్చజాతిసతమత్తం కాలం బ్రాహ్మణజాతికత్తా సముదాచిణ్ణో సముదాచరితో అహోసి. బ్రాహ్మణా హి జాతిసిద్ధేన మానేన థద్ధా అఞ్ఞం వసలవాదేన సముదాచరన్తి. “అజ్ఝాచిణ్ణో”తిపి పఠన్తి, సో ఏవ అత్థో. **తేనా**తి తేన దీఘరత్తం తథా సముదాచిణ్ణభావేన, ఏతేనస్స తథా సముదాచారస్స కారణం వాసనాతి దస్సేతి. కా పనాయం వాసనా నామ? యం కిలేసరహితస్సాపి సన్తానే అప్పహీనకిలేసానం సమాచారసదిససమాచారహేతుభూతం, అనాదికాలభావితేహి కిలేసేహి ఆహితం సామత్థియమత్తం, తథారూపా అధిముత్తీతి వదన్తి. తం పనేతం అభినీహారసమ్పత్తియా ఞేయ్యావరణప్పహానవసేన యత్థ కిలేసా పహీనా, తత్థ భగవతో సన్తానే నత్థి. యత్థ పన తథా కిలేసా న పహీనా, తత్థ సావకానం పచ్చేకబుద్ధానఞ్చ సన్తానే అత్థి, తతో తథాగతోవ అనావరణఞాణదస్సనో.

ఏతమత్థం విదిత్వాతి ఏతం ఆయస్మతో పిలిన్దవచ్ఛస్స సతిపి వసలసముదాచారే దోసన్తరాభావసఙ్ఖాతం అత్థం విదిత్వా. **ఇమం ఉదాన**న్తి తస్స అగ్గఫలాధిగమవిభావనం ఇమం ఉదానం ఉదానేసి.

తత్థ **యమ్హి న మాయా వసతి న మానోతి** యస్మిం అరియపుగ్గలే సన్తదోసప్పటిచ్ఛాదనలక్ఖణా మాయా, “సేయ్యోహమస్మీ”తిఆదినా సమ్పగ్గహవసేన పవత్తో ఉణ్ణతిలక్ఖణో మానో చ న వసతి, మగ్గేన సముగ్ఘాతితత్తా న పవత్తతి న ఉప్పజ్జతి. **యో వీతలోభో అమమో నిరాసోతి** యో చ రాగాదిపరియాయవసేన పవత్తస్స ఆరమ్మణగ్గహణలక్ఖణస్స లోభస్స సబ్బథా విగతత్తా వీతలోభో, తతో ఏవ రూపాదీసు కత్థచి మమాయనాభావతో అమమో అపరిగ్గహో, అనాగతానమ్పి భవాదీనం అనాసీసనతో నిరాసో. **పనుణ్ణకోధోతి** కుజ్ఝనలక్ఖణస్స కోధస్స అనాగామిమగ్గేన సబ్బసో పహీనత్తా పనుణ్ణకోధో సముచ్ఛిన్నాఘాతో. **అభినిబ్బుతత్తోతి** యో ఏవం మాయామానలోభకోధానం సముగ్ఘాతేన తదేకట్ఠతాయ సబ్బస్స సంకిలేసపక్ఖస్స సుప్పహీనత్తా సబ్బసో కిలేసపరినిబ్బానేన అభినిబ్బుతచిత్తో సీతిభూతో. **సో బ్రాహ్మణో సో సమణో స భిక్ఖూతి** సో ఏవరూపో ఖీణాసవో సబ్బసో బాహితపాపత్తా బ్రాహ్మణో, సో ఏవ సమితపాపత్తా సమచరియాయ చ సమణో, సో ఏవ చ సబ్బసో భిన్నకిలేసత్తా భిక్ఖు నామ. ఏవంభూతో చ, భిక్ఖవే, వచ్ఛో సో కథం దోసన్తరో కిఞ్చి కాయకమ్మాదిం పవత్తేయ్య, కేవలం పన వాసనాయ అప్పహీనత్తా వసలవాదేన సముదాచరతీతి.

ఛట్ఠసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౭. సక్కుదానసుత్తవణ్ణనా

౨౭. సత్తమే **సత్తాహం ఏకపల్లఙ్కేన నిసిన్నో హోతి అఞ్ఞతరం సమాధిం సమాపజ్జిత్వాతి** ఏత్థ కేచి తావ ఆహు “అరహత్తఫలసమాధి ఇధ ‘అఞ్ఞతరో సమాధీ’తి అధిప్పేతో”తి. తఞ్హి సో ఆయస్మా బహులం సమాపజ్జతి దిట్ఠధమ్మసుఖవిహారత్థం, పహోతి చ సత్తాహమ్పి ఫలసమాపత్తియా వీతినామేతుం. తథా హి భగవతా –

> “అహం, భిక్ఖవే, యావదే ఆకఙ్ఖామి వివిచ్చేవ కామేహి, వివిచ్చ అకుసలేహి ధమ్మేహి…పే॰… విహరామి. కస్సపోపి, భిక్ఖవే, యావదే ఆకఙ్ఖతి వివిచ్చేవ కామేహి…పే॰… విహరతీ”తి (సం॰ ని॰ ౨.౧౫౨) –

ఆదినా నవానుపుబ్బవిహారఛళభిఞ్ఞాదిభేదే ఉత్తరిమనుస్సధమ్మే అత్తనా సమసమట్ఠానే ఠపితో, న చేత్థ “యది ఏవం థేరో యమకపాటిహారియమ్పి కరేయ్యా”తి వత్తబ్బం సావకసాధారణానంయేవ ఝానాదీనం అధిప్పేతత్తాతి.

పోరాణా పనాహు – **అఞ్ఞతరం సమాధిం సమాపజ్జిత్వాతి** నిరోధసమాపత్తిం సమాపజ్జిత్వా. కథం పన నిరోధసమాపత్తి సమాధీతి వుత్తా? సమాధానట్ఠేన. కో పనాయం సమాధానట్ఠో? సమ్మదేవ ఆధాతబ్బతా. యా హి ఏసా పచ్చనీకధమ్మేహి అకమ్పనీయా బలప్పత్తియా సమథబలం విపస్సనాబలన్తి ఇమేహి ద్వీహి బలేహి, అనిచ్చదుక్ఖానత్తనిబ్బిదావిరాగనిరోధపటినిస్సగ్గవివట్టానుపస్సనా చత్తారి మగ్గఞాణాని చత్తారి చ ఫలఞాణానీతి ఇమేసం సోళసన్నం ఞాణానం వసేన సోళసహి ఞాణచరియాహి, పఠమజ్ఝానసమాధిఆదయో అట్ఠ సమాధీ ఏకజ్ఝం కత్వా గహితో తేసం ఉపచారసమాధి చాతి ఇమేసం నవన్నం సమాధీనం వసేన నవహి సమాధిచరియాహి కాయసఙ్ఖారో వచీసఙ్ఖారో చిత్తసఙ్ఖారోతి ఇమేసం తిణ్ణం సఙ్ఖారానం తత్థ తత్థ పటిప్పస్సద్ధియా తథా విహరితుకామేన యథావుత్తేసు ఠానేసు వసీభావప్పత్తేన అరహతా అనాగామినా వా యథాధిప్పేతం కాలం చిత్తచేతసికసన్తానస్స సమ్మదేవ అప్పవత్తి ఆధాతబ్బా, తస్సా తథా సమాధాతబ్బతా ఇధ సమాధానట్ఠో, తేనాయం విహారో సమాధీతి వుత్తో, న అవిక్ఖేపట్ఠేన. ఏతేనస్స సమాపత్తిఅత్థోపి వుత్తోతి వేదితబ్బో. ఇమఞ్హి నిరోధసమాపత్తిం సన్ధాయ పటిసమ్భిదామగ్గే –

"కథం ద్వీహి బలేహి సమన్నాగతత్తా తిణ్ణం సఙ్ఖారానం పటిప్పస్సద్ధియా సోళసహి ఞాణచరియాహి నవహి సమాధిచరియాహి వసీభావతాయ సఞ్ఞానిరోధసమాపత్తియా ఞాణ"న్తి (పటి॰ మ॰ ౧.౮౩) –

పుచ్ఛిత్వా "ద్వీహి బలేహీ"తి ద్వే బలాని సమథబలం విపస్సనాబలన్తి విత్థారో. సాయం నిరోధసమాపత్తికథా విసుద్ధిమగ్గే (విసుద్ధి॰ ౨.౮౬౭ ఆదయో) సంవణ్ణితావ. కస్మా పనాయం థేరో ఫలసమాపత్తిం అసమాపజ్జిత్వా నిరోధం సమాపజ్జి? సత్తేసు అనుకమ్పాయ. అయఞ్హి మహాథేరో సబ్బాపి సమాపత్తియో వళఞ్జేతి, సత్తానుగ్గహేన పన యేభుయ్యేన నిరోధం సమాపజ్జతి. తఞ్హి సమాపజ్జిత్వా వుట్ఠితస్స కతో అప్పకోపి సక్కారో విసేసతో మహప్ఫలో మహానిసంసో హోతీతి.

వుట్ఠాసీతి అరహత్తఫలచిత్తుప్పత్తియా వుట్ఠాసి. నిరోధం సమాపన్నో హి అరహా చే అరహత్తఫలస్స, అనాగామీ చే అనాగామిఫలస్స ఉప్పాదేన వుట్ఠితో నామ హోతి.

తేన ఖో పన సమయేన సక్కో దేవానమిన్దో ఆయస్మతో మహాకస్సపస్స పిణ్డపాతం దాతుకామో హోతీతి కథం తస్స దాతుకామతా జాతా? యాని "తాని పఞ్చమత్తాని దేవతాసతానీ"తి వుత్తాని, తా సక్కస్స దేవరఞ్ఞో పరిచారికా కకుటపాదినియో పుబ్బే "అయ్యో మహాకస్సపో రాజగహం పిణ్డాయ పవిసతి, గచ్ఛథ థేరస్స దానం దేథా"తి సక్కేన పేసితా ఉపగన్త్వా దిబ్బాహారం దాతుకామా ఠితా థేరేన పటిక్ఖిత్తా దేవలోకమేవ గతా. ఇదాని పురిమప్పటిక్ఖేపం చిన్తేత్వా "కదాచి గణ్హేయ్యా"తి సమాపత్తితో వుట్ఠితస్స థేరస్స దానం దాతుకామా సక్కస్స అనారోచేత్వా సయమేవ ఆగన్త్వా దిబ్బభోజనాని ఉపనేన్తియో పురిమనయేనేవ థేరేన పటిక్ఖిత్తా దేవలోకం గన్త్వా సక్కేన "కహం గతత్థా"తి పుట్ఠా తమత్థం ఆరోచేత్వా "దిన్నో వో థేరస్స పిణ్డపాతో"తి సక్కేన వుత్తే "గణ్హితుం న ఇచ్ఛతీ"తి. "కిం కథేసీ"తి? "'దుగ్గతానం సఙ్గహం కరిస్సామీ'తి ఆహ, దేవా"తి. "తుమ్హే కేనాకారేన గతా"తి? "ఇమినావ, దేవా"తి. సక్కో "తుమ్హాదిసియో థేరస్స పిణ్డపాతం కిం దస్సన్తీ"తి? సయం దాతుకామో, జరాజిణ్ణో ఖణ్డదన్తో పలితకేసో ఓభగ్గసరీరో మహల్లకో తన్తవాయో హుత్వా, సుజమ్పి అసురధీతరం తథారూపిమేవ మహల్లికం కత్వా, ఏకం పేసకారవీథిం మాపేత్వా తన్తం పసారేన్తో అచ్ఛి, సుజా తసరం పూరేతి. తేన వుత్తం – ''**తేన ఖో పన సమయేన సక్కో దేవానమిన్దో...పే.... తసరం పూరేతీ**''తి.

తత్థ **తన్తం వినాతీ**తి పసారితతన్తం వినన్తో వియ హోతి. **తసరం పూరేతీ**తి తసరవట్టిం వడ్ఢేన్తీ వియ. **యేన సక్కస్స దేవానమిన్దస్స నివేసనం తేనుపసఙ్కమీ**తి థేరో నివాసేత్వా పత్తచీవరమాదాయ "దుగ్గతజనసఙ్గహం కరిస్సామీ"తి నగరాభిముఖో గచ్ఛన్తో బహినగరే సక్కేన మాపితం పేసకారవీథిం పటిపజ్జిత్వా ఓలోకేన్తో అద్దస ఓలుగ్గవిలుగ్గజిణ్ణసాలం తత్థ చ తే జాయమ్పతికే యథావుత్తరూపే తన్తవాయకమ్మం కరోన్తే దిస్వా చిన్తేసి – "ఇమే మహల్లకకాలేపి కమ్మం కరోన్తి. ఇమస్మిం నగరే ఇమేహి దుగ్గతతరా నత్థి మఞ్ఞే. ఇమేహి దిన్నం సాకమత్తమ్పి గహేత్వా ఇమేసం సఙ్గహం కరిస్సామీ"తి. సో తేసం గేహాభిముఖో అగమాసి. సక్కో తం ఆగచ్ఛన్తం దిస్వా సుజం ఆహ – "భద్దే, మయ్హం అయ్యో ఇతో ఆగచ్ఛతి, తం త్వం అపస్సన్తీ వియ తుణ్హీ హుత్వా నిసీద. ఖణేనేవ వఞ్చేత్వా పిణ్డపాతం దస్సామా"తి థేరో గన్త్వా గేహద్వారే అట్ఠాసి. తేపి అపస్సన్తా వియ అత్తనో కమ్మమేవ కరోన్తా థోకం ఆగమయింసు. అథ సక్కో "గేహద్వారే ఠితో ఏకో థేరో వియ ఖాయతి, ఉపధారేహి తావా"తి ఆహ. "తుమ్హే గన్త్వా ఉపధారేథ, సామీ"తి. సో గేహా నిక్ఖమిత్వా థేరం పఞ్చపతిట్ఠితేన వన్దిత్వా ఉభోహి హత్థేహి జణ్ణుకాని ఓలుమ్బిత్వా నిత్థునన్తో ఉట్ఠాయ "కతరత్థేరో ను ఖో అయ్యో"తి థోకం ఓసక్కిత్వా "అక్ఖీని మే ధూమాయన్తీ"తి వత్వా నలాటే హత్థం ఠపేత్వా ఉద్ధం ఉల్లోకేత్వా "అహో దుక్ఖం అయ్యో నో మహాకస్సపత్థేరోవ చిరస్సం మే

కుటిద్వారం ఆగతో. అత్థి ను ఖో కిఞ్చి గేహే"తి ఆహ. సుజా థోకం ఆకులా వియ హుత్వా "అత్థి, సామీ"తి పటివచనం అదాసి. సక్కో, "భన్తే, లూఖం వా పణీతం వాతి అచిన్తేత్వా సఙ్గహం నో కరోథా"తి పత్తం గణ్హి. థేరో పత్తం దేన్తో "ఇమేసం ఏవ దుగ్గతానం జరాజిణ్ణానం మయా సఙ్గహో కాతబ్బో"తి చిన్తేసి. సో అన్తో పవిసిత్వా ఘటిఓదనం నామ ఘటితో ఉద్ధరిత్వా, పత్తం పూరేత్వా, థేరస్స హత్థే ఠపేసి. తేన వుత్తం – ‘‘**అద్దసా ఖో సక్కో దేవానమిన్దో...పే.... అదాసీ**’’తి.

తత్థ **ఘటియా**తి భత్తఘటితో. "ఘటిఓదన"న్తిపి పాఠో, తస్స ఘటిఓదనం నామ దేవానం కోచి ఆహారవిసేసోతి అత్థం వదన్తి. **ఉద్ధరిత్వా**తి కుతోచి భాజనతో ఉద్ధరిత్వా. అనేకసూపో సో ఏవ ఆహారో పత్తే పక్ఖిపిత్వా థేరస్స హత్థే ఠపనకాలే కపణానం ఉపకప్పనకలూఖాహారో వియ పఞ్ఞాయిత్థ, హత్థే ఠపితమత్తే పన అత్తనో దిబ్బసభావేనేవ అట్ఠాసి. **అనేకసూపో**తి ముగ్గమాసాదిసూపేహి చేవ ఖజ్జవికతీహి చ అనేకవిధసూపో. **అనేకబ్యఞ్జనో**తి నానావిధఉత్తరిభఙ్గో. **అనేకరసబ్యఞ్జనో**తి అనేకేహి సూపేహి చేవ బ్యఞ్జనేహి చ మధురాదిమూలరసానఞ్చేవ సమ్భిన్నరసానఞ్చ అభిబ్యఞ్జకో, నానగ్గరససూపబ్యఞ్జనోతి అత్థో.

సో కిర పిణ్డపాతో థేరస్స హత్థే ఠపితకాలే రాజగహనగరం అత్తనో దిబ్బగన్ధేన అజ్ఝోత్థరి, తతో థేరో చిన్తేసి – "అయం పురిసో అప్పేసక్ఖో, పిణ్డపాతో అతివియ పణీతో సక్కస్స భోజనసదిసో. కో ను ఖో ఏసో"తి? అథ నం "సక్కో"తి ఞత్వా ఆహ – "భారియం తే, కోసియ, కమ్మం కతం దుగ్గతానం సమ్పత్తిం విలుమ్పన్తేన, అజ్జ మయ్హం దానం దత్వా కోచిదేవ దుగ్గతో సేనాపతిట్ఠానం వా సేట్ఠిట్ఠానం వా లభేయ్యా"తి. "కో మయా దుగ్గతతరో అత్థి, భన్తే"తి? "కథం త్వం దుగ్గతో దేవరజ్జసిరిం అనుభవన్తో"తి? "భన్తే, ఏవం నామేతం, మయా పన అనుప్పన్నే బుద్ధే కల్యాణకమ్మం కతం, బుద్ధుప్పాదే పన వత్తమానే పుఞ్ఞకమ్మం కత్వా చూళరథదేవపుత్తో మహారథదేవపుత్తో అనేకవణ్ణదేవపుత్తోతి ఇమే తయో దేవపుత్తా మమాసన్నట్ఠానే నిబ్బత్తా మహాతేజవన్తతరా. అహం తేసు దేవపుత్తేసు 'నక్ఖత్తం కీళిస్సామా'తి పరిచారికాయో గహేత్వా అన్తరవీథిం ఓతిణ్ణేసు పలాయిత్వా గేహం పవిసామి. తేసఞ్హి సరీరతో తేజో మమ సరీరం ఓత్థరతి, మమ సరీరతో తేజో తేసం సరీరం న ఓత్థరతి. కో మయా దుగ్గతతరో, భన్తే"తి? "ఏవం సన్తేపి ఇతో పట్ఠాయ మయ్హం మా ఏవం వఞ్చేత్వా దానమదాసీ"తి. "వఞ్చేత్వా తుమ్హాకం దానే దిన్నే మయ్హం కుసలం అత్థి నత్థీ"తి? "అత్థి, ఆవుసో"తి. "ఏవం సన్తే కుసలకరణం నామ మయ్హం భారో, భన్తే"తి వత్వా థేరం వన్దిత్వా సుజం ఆదాయ థేరం పదక్ఖిణం కత్వా, వేహాసం అబ్భుగ్గన్త్వా "అహో దానం పరమదానం, కస్సపే సుప్పతిట్ఠిత"న్తి తిక్ఖత్తుం ఉదానం ఉదానేసి. తేన వుత్తం ‘‘**అథ ఖో ఆయస్మతో మహాకస్సపస్స ఏతదహోసీ**’’తిఆది.

తత్థ **కోసియా**తి సక్కం దేవానమిన్దం గోత్తేన ఆలపతి. **పుఞ్ఞేన అత్థో**తి పుఞ్ఞేన పయోజనం. అత్థీతి వచనసేసో. **వేహాసం అబ్భుగ్గన్త్వా**తి పథవితో వేహాసం అభిఉగ్గన్త్వా. **ఆకాసే అన్తలిక్ఖే**తి ఆకాసమేవ పరియాయసద్దేన అన్తలిక్ఖేతి వదన్తి. అథ వా అన్తలిక్ఖసఙ్ఖాతే ఆకాసే న కసిణుగ్ఘాటిమాదిఆకాసేతి విసేసేన్తో వదతి. **అహో దాన**న్తి ఏత్థ **అహో**తి అచ్ఛరియత్థే నిపాతో. సక్కో హి దేవానమిన్దో, "యస్మా నిరోధా వుట్ఠితస్స అయ్యస్స మహాకస్సపత్థేరస్స సక్కచ్చం సహత్థేన చిత్తీకత్వా అనపవిద్ధం కాలేన పరేసం అనుపహచ్చ, సమ్మాదిట్ఠిం పురక్ఖత్వా ఇదమీదిసం మయా దిబ్బభోజనదానం దిన్నం, తస్మా ఖేత్తసమ్పత్తి దేయ్యధమ్మసమ్పత్తి చిత్తసమ్పత్తీతి, తివిధాయపి సమ్పత్తియా సమన్నాగతత్తా సబ్బఙ్గసమ్పన్నం వత మయా దానం పవత్తిత"న్తి అచ్ఛరియబ్భుతచిత్తజాతో తదా అత్తనో హదయబ్భన్తరగతం పీతిసోమనస్సం సముగ్గిరన్తో ‘‘**అహో దాన**’’న్తి వత్వా తస్స దానస్స వుత్తనయేన ఉత్తమదానభావం ఖేత్తఙ్గతభావఞ్చ పకాసేన్తో ‘‘**పరమదానం కస్సపే సుప్పతిట్ఠిత**’’న్తి ఉదానం ఉదానేసి.

ఏవం పన సక్కస్స ఉదానేన్తస్స భగవా విహారే ఠితోయేవ దిబ్బసోతేన సద్దం సుత్వా “పస్సథ, భిక్ఖవే, సక్కం దేవానమిన్దం ఉదానం ఉదానేత్వా ఆకాసేన గచ్ఛన్త”న్తి భిక్ఖూనం వత్వా తేహి “కిం పన, భన్తే, తేన కత”న్తి పుట్ఠో “మమ పుత్తస్స కస్సపస్స వఞ్చేత్వా దానం అదాసి, తేన చ అత్తమనో ఉదానేసీ”తి ఆహ. తేన వుత్తం **‘‘అస్సోసి ఖో భగవా దిబ్బాయ సోతధాతుయా’’**తిఆది.

తత్థ **దిబ్బాయ సోతధాతుయా**తి దిబ్బసదిసత్తా దిబ్బా. దేవతానఞ్హి సుచరితకమ్మనిబ్బత్తా పిత్తసేమ్హరుహిరాదీహి అపలిబుద్ధా ఉపక్కిలేసవినిముత్తతాయ దూరేపి ఆరమ్మణం గహేతుం సమత్థా దిబ్బపసాదసోతధాతు హోతి. అయఞ్చాపి భగవతో వీరియభావనాబలనిబ్బత్తా ఞాణమయా సోతధాతు తాదిసా ఏవాతి దిబ్బసదిసత్తా దిబ్బా. అపి చ దిబ్బవిహారవసేన పటిలద్ధత్తా అత్తనా చ దిబ్బవిహారసన్నిస్సితత్తాపి దిబ్బా. సవనట్ఠేన చ సభావధారణట్ఠేన చ సోతధాతు, సోతధాతుయాపి కిచ్చకరణేన సోతధాతు వియాతి సోతధాతు, తాయ దిబ్బాయ సోతధాతుయా. **విసుద్ధాయా**తి పరిసుద్ధాయ నిరుపక్కిలేసాయ. **అతిక్కన్తమానుసికాయా**తి మనుస్సూపచారం అతిక్కమిత్వా సద్దస్సవనేన మానుసికమంససోతధాతుం అతిక్కమిత్వా ఠితాయ.

ఏతమత్థం విదిత్వాతి “సమ్మాపటిపత్తియా గుణవిసేసే పతిట్ఠితం పురిసాతిసయం దేవాపి మనుస్సాపి ఆదరజాతా అతివియ పిహాయన్తీ”తి ఇమమత్థం విదిత్వా తదత్థదీపనం ఇమం ఉదానం ఉదానేసి.

తత్ర పిణ్డపాతికఙ్గసఙ్ఖాతం ధుతఙ్గం సమాదాయ తస్స పరిపూరణేన **పిణ్డపాతికస్స**. ననుచాయం గాథా ఆయస్మన్తం మహాకస్సపం నిమిత్తం కత్వా భాసితా, థేరో చ సబ్బేసం ధుతవాదానం అగ్గో తేరసధుతఙ్గధరో, సో కస్మా ఏకేనేవ ధుతఙ్గేన కిత్తితోతి? అట్ఠుప్పత్తివసేనాయం నిద్దేసో. అథ వా దేసనామత్తమేతం, ఇమినా దేసనాసీసేన సబ్బేపిస్స ధుతఙ్గా వుత్తాతి వేదితబ్బా. అథ వా “యథాపి భమరో పుప్ఫ”న్తి (ధ. ప. ౪౯) గాథాయ వుత్తనయేన పరమప్పిచ్ఛతాయ కులానుద్దయతాయ చస్స సబ్బం పిణ్డపాతికవత్తం అక్ఖణ్డేత్వా తత్థ సాతిసయం పటిపత్తియా పకాసనత్థం **‘‘పిణ్డపాతికస్సా’’**తి వుత్తం. పిణ్డపాతికస్సాతి చ పిహయన్తీతి పదం అపేక్ఖిత్వా సమ్పదానవచనం, తం ఉపయోగత్థే దట్ఠబ్బం. **అత్తభరస్సా**తి “అప్పాని చ తాని సులభాని అనవజ్జానీ”తి (అ. ని. ౪.౨౭; ఇతివు. ౧౦౧) ఏవం వుత్తేహి అప్పానవజ్జసులభరూపేహి చతూహి పచ్చయేహి అత్తానమేవ భరన్తస్స. **అనఞ్ఞపోసినో**తి ఆమిససఙ్గణ్హనేన అఞ్ఞే సిస్సాదికే పోసేతుం అనుస్సుక్కతాయ అనఞ్ఞపోసినో. పదద్వయేనస్స కాయపరిహారికేన చీవరేన కుచ్ఛిపరిహారికేన పిణ్డపాతేన విచరణతో సల్లహుకవుత్తితం సుభరతం పరమఞ్చ సన్తుట్ఠిం దస్సేతి. అథ వా **అత్తభరస్సా**తి ఏకవచనిచ్ఛాయ అత్తభావసఙ్ఖాతం ఏకంయేవ ఇమం అత్తానం భరతి, న ఇతో పరం అఞ్ఞన్తి అత్తభరో, తతో ఏవ అత్తనా అఞ్ఞస్స పోసేతబ్బస్స అభావతో అనఞ్ఞపోసీ, తస్స అత్తభరస్స అనఞ్ఞపోసినో. పదద్వయేనపి ఖీణాసవభావేన ఆయతిం అనాదానతం దస్సేతి.

దేవా పిహయన్తి...పే.... సతీమతోతి తం అగ్గఫలాధిగమేన సబ్బకిలేసదరథపరిళాహానం వూపసమేన పటిప్పస్సద్ధియా ఉపసన్తం, సతివేపుల్లప్పత్తియా నిచ్చకాలం సతోకారితాయ సతిమన్తం, తతో ఏవ ఇట్ఠానిట్ఠాదీసు తాదిలక్ఖణప్పత్తం ఖీణాసవం సక్కాదయో దేవా పిహయన్తి పత్థేన్తి, తస్స సీలాదిగుణవిసేసేసు బహుమానం ఉప్పాదేన్తా ఆదరం జనేన్తి, పగేవ మనుస్సాతి.

సత్తమసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౮. పిణ్డపాతికసుత్తవణ్ణనా

౨౮. అట్ఠమే **పచ్ఛాభత్త**న్తి ఏకాసనికఖలుపచ్ఛాభత్తికానం పాతోవ భుత్తానం అన్తోమజ్ఝన్హికోపి పచ్ఛాభత్తమేవ, ఇధ పన పకతిభత్తస్సేవ పచ్ఛతో పచ్ఛాభత్తన్తి వేదితబ్బం. **పిణ్డపాతపటిక్కన్తా**తి పిణ్డపాతతో పటిక్కన్తానం, పిణ్డపాతం పరియేసిత్వా భత్తకిచ్చస్స నిట్ఠాపనవసేన తతో నివత్తానం. **కరేరిమణ్డలమాళే**తి ఏత్థ **కరేరీ**తి వరుణరుక్ఖస్స నామం. సో కిర గన్ధకుటియా మణ్డపస్స సాలాయ చ అన్తరే హోతి, తేన గన్ధకుటిపి "కరేరికుటికా"తి వుచ్చతి, మణ్డపోపి సాలాపి "కరేరిమణ్డలమాళో"తి. తస్మా కరేరిరుక్ఖస్స అవిదూరే కతే నిసీదనసాలసఙ్ఖాతే మణ్డలమాళే. తిణపణ్ణచ్ఛదనం అనోవస్సకం "మణ్డలమాళో"తి వదన్తి, అతిముత్తకాదిలతామణ్డపో "మణ్డలమాళో"తి అపరే.

కాలేన కాలన్తి కాలే కాలే అన్తరన్తరా, తస్మిం తస్మిం సమయేతి అత్థో. **మనాపికే**తి మనవడ్ఢకే, పియరూపే ఇట్ఠేతి అత్థో. ఇట్ఠానిట్ఠభావో చ పుగ్గలవసేన చ ద్వారవసేన చ గహేతబ్బో. ఏకచ్చస్స హి ఇట్ఠాభిమతో ఏకచ్చస్స అనిట్ఠో హోతి, ఏకచ్చస్స అనిట్ఠాభిమతో ఏకచ్చస్స ఇట్ఠో . తథా ఏకస్స ద్వారస్స ఇట్ఠో అఞ్ఞస్స అనిట్ఠో. విపాకవసేన పనేత్థ వినిచ్ఛయో వేదితబ్బో. కుసలవిపాకో హి ఏకన్తేన ఇట్ఠో, అకుసలవిపాకో అనిట్ఠో ఏవాతి. **చక్ఖునా రూపే పస్సితు**న్తి గామం పిణ్డాయ పవిట్ఠో ఉపాసకేహి గేహం పవేసేత్వా పూజాసక్కారకరణత్థం ఉపనీతేసు ఆసనవితానాదీసు నానావిరాగసముజ్జలవణ్ణసఙ్ఖాతే రజనీయే అఞ్ఞే చ సవిఞ్ఞాణకరూపే చక్ఖుద్వారికవిఞ్ఞాణేహి పస్సితుం. **సద్దే**తి తథేవ ఇస్సరజనానం గేహం పవిట్ఠో తేసం పయుత్తే గీతవాదితసద్దే సోతుం. **గన్ధే**తి తథా తేహి పూజాసక్కారవసేన ఉపనీతే పుప్ఫధూమాదిగన్ధే ఘాయితుం. **రసే**తి తేహి దిన్నాహారపరిభోగే నానగ్గరసే సాయితుం. **ఫోట్ఠబ్బే**తి మహగ్ఘపచ్చత్థరణేసు ఆసనేసు నిసిన్నకాలే సుఖసమ్ఫస్సే ఫోట్ఠబ్బే ఫుసితుం. ఏవఞ్చ పఞ్చద్వారికఇట్ఠారమ్మణప్పటిలాభం కిత్తేత్వా ఇదాని మనోద్వారికఇట్ఠారమ్మణప్పటిలాభం దస్సేతుం ''**సక్కతో**''తిఆది వుత్తం. తం హేట్ఠా వుత్తత్థమేవ.

కిం పన అపిణ్డపాతికానం అయం నయో న లబ్భతీతి? లబ్భతి. తేసమ్పి హి నిమన్తనసలాకభత్తాదిఅత్థం గామం గతకాలే ఉళారవిభవా ఉపాసకా తథా సక్కారసమ్మానం కరోన్తియేవ, తం పన అనియతం. పిణ్డపాతికానం పన తదా నిచ్చమేవ తత్థ పూజాసక్కారం కరియమానం దిస్వా, సక్కారగరుతాయ అనిస్సరణమగ్గే ఠత్వా, అయోనిసోమనసికారవసేన తే భిక్ఖూ ఏవమాహంసు. తేనేవాహ – ''**హన్దావుసో, మయమ్పి పిణ్డపాతికా హోమా**''తిఆది.

తత్థ **హన్దా**తి వోస్సగ్గత్థే నిపాతో. **లచ్ఛామా**తి లభిస్సామ. **తేనుపసఙ్కమీ**తి తత్థ సురభిగన్ధకుటియం నిసిన్నో తేసం తం కథాసల్లాపం సుత్వా "ఇమే భిక్ఖూ మాదిసస్స నామ బుద్ధస్స సాసనే పబ్బజిత్వా మయా సద్ధిం ఏకవిహారే వసన్తాపి ఏవం అయోనిసోమనసికారవసేన కథం పవత్తేన్తి, సల్లేఖే న వత్తన్తి, హన్ద తే తతో నివారేత్వా సల్లేఖవిహారే నియోజేస్సామీ"తి మణ్డలమాళం ఉపసఙ్కమి. సేసం హేట్ఠా వుత్తనయమేవ.

ఏతమత్థం విదిత్వాతి "అప్పిచ్ఛతాసన్తుట్ఠితాసల్లేఖానం వసేన కిలేసే ధునితుం తణ్హం విసోసేతుం పటిపన్నోతి పిణ్డపాతికస్స సతో దేవా పిహయన్తి, తస్స పటిపత్తియా ఆదరజాతా పియాయన్తి, న ఇతో అఞ్ఞథా"తి ఇమమత్థం విదిత్వా తదత్థదీపనం ఇమం ఉదానం ఉదానేసి.

తత్థ **నో చే సద్దసిలోకనిస్సితో**తి "అహో అయ్యో అప్పిచ్ఛో సన్తుట్ఠో పరమసల్లేఖవుత్తీ"తిఆదినా పరేహి కిత్తితబ్బసద్దసఙ్ఖాతం సిలోకం. తణ్హాయ నిస్సితో న హోతి చేతి అత్థో. సద్దో వా సమ్ముఖా వణ్ణభణనథుతిఘోసో, సిలోకో

పరమ్ముఖభూతా పసంసా పత్థటయసతా వా. సేసం అనన్తరసుత్తే వుత్తనయమేవ.

అట్ఠమసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౯. సిప్పసుత్తవణ్ణనా

౭౯. నవమే **కో ను ఖో, ఆవుసో, సిప్పం జానాతీ**తి, ఆవుసో, అమ్హేసు ఇధ సన్నిపతితేసు కో ను జీవితనిమిత్తం సిక్ఖితబ్బట్ఠేన "సిప్ప"న్తి లద్ధనామం యంకిఞ్చి ఆజీవం విజానాతి? **కో కిం సిప్పం సిక్ఖీ**తి కో దీఘరత్తం సిప్పాచరియకులం పయిరుపాసిత్వా ఆగమతో పయోగతో చ హత్థిసిప్పాదీసు కిం సిప్పం సిక్ఖి? **కతరం సిప్పం సిప్పానం అగ్గ**న్తి సబ్బసిప్పానం అగారయ్హతాయ మహప్ఫలతాయ అకిచ్ఛసిద్ధియా చ కతరం సిప్పం అగ్గం ఉత్తమం? యం నిస్సాయ సుఖేన సక్కా జీవితున్తి అధిప్పాయో. **తత్థేకచ్చే**తి తేసు భిక్ఖూసు ఏకచ్చే భిక్ఖూ. యే హత్థాచరియకులా పబ్బజితా తే. **ఏవమాహంసూ**తి తే ఏవం భణింసు. ఇతో పరమ్పి "ఏకచ్చే"తి వుత్తట్ఠానే ఏసేవ నయో. **హత్థిసిప్ప**న్తి యం హత్థీనం పరిగ్గణ్హనదమనసారణరోగతికిచ్ఛాదిభేదం కత్తబ్బం, తం ఉద్దిస్స పవత్తం సబ్బమ్పి సిప్పం ఇధ "హత్థిసిప్ప"న్తి అధిప్పేతం. **అస్ససిప్ప**న్తి ఏత్థాపి ఏసేవ నయో. **రథసిప్పం** పన రథయోగ్గానం దమనసారణాదివిధానవసేన చేవ రథస్స కరణవసేన చ వేదితబ్బం. **ధనుసిప్ప**న్తి ఇస్సాససిప్పం, యో ధనుబ్బేధోతి వుచ్చతి. **థరుసిప్ప**న్తి సేసఆవుధసిప్పం. **ముద్దాసిప్ప**న్తి హత్థముద్దాయ గణనసిప్పం. **గణనసిప్ప**న్తి అచ్ఛిద్దకగణనసిప్పం. **సఙ్ఖానసిప్ప**న్తి సఙ్కలనపటుప్పాదనాదివసేన పిణ్డగణనసిప్పం. తం యస్స పగుణం హోతి, సో రుక్ఖమ్పి దిస్వా "ఏత్తకాని ఏత్థ పణ్ణానీ"తి గణితుం జానాతి. **లేఖాసిప్ప**న్తి నానాకారేహి అక్ఖరలిఖనసిప్పం, లిపిఞాణం వా. **కావేయ్యసిప్ప**న్తి అత్తనో చిన్తావసేన వా పరతో పటిలద్ధసుతవసేన వా, "ఇమస్స అయమత్థో, ఏవం నం యోజేస్సామీ"తి ఏవం అత్థవసేన వా, కిఞ్చిదేవ కబ్బం దిస్వా, "తప్పటిభాగం కబ్బం కరిస్సామీ"తి ఠానుప్పత్తికపటిభానవసేన వా చిన్తాకవిఆదీనం చతున్నం కవీనం కబ్బకరణసిప్పం. వుత్తఞ్హేతం భగవతా –

"చత్తారోమే, భిక్ఖవే, కవీ – చిన్తాకవి, సుతకవి, అత్థకవి, పటిభానకవీ"తి (అ॰ ని॰ ౪.౨౩౧).

లోకాయతసిప్పన్తి "కాకో సేతో అట్ఠీనం సేతత్తా, బలాకా రత్తా లోహితస్స రత్తత్తా"తి ఏవమాదినయప్పవత్తం పరలోకనిబ్బానానం పటిసేధకం వితణ్డసత్థసిప్పం. **ఖత్తవిజ్జాసిప్ప**న్తి అబ్భేయ్యమాసురక్ఖాదినీతిసత్థసిప్పం. ఇమాని కిర ద్వాదస మహాసిప్పాని నామ. తేనేవాహ తత్థ తత్థ "**సిప్పానం అగ్గ**"న్తి.

ఏతమత్థం విదిత్వాతి ఏతం సబ్బసిప్పాయతనానం జీవికత్థతాయ వట్టదుక్ఖతో అనిస్సరణభావం , సీలాదీనంయేవ పన సుపరిసుద్ధానం నిస్సరణభావం, తం సమఙ్గినోయేవ చ భిక్ఖుభావం సబ్బాకారతో విదిత్వా తదత్థవిభావనం ఇమం ఉదానం ఉదానేసి.

తత్థ **అసిప్పజీవీ**తి చతున్నం తణ్హుప్పాదానం సముచ్ఛేదవిక్ఖమ్భనేన పచ్చయాసాయ విసోసితత్తా యంకిఞ్చి సిప్పం ఉపనిస్సాయ జీవికం న కప్పేతీతి అసిప్పజీవీ, ఏతేన ఆజీవపారిసుద్ధిసీలం దస్సేతి. **లహూ**తి అప్పకిచ్చతాయ సల్లహుకవుత్తితాయ చ లహు అబహులసమ్భారో, ఏతేన చతుపచ్చయసన్తోససిద్ధం సుభరతం దస్సేతి. **అత్థకామో**తి సదేవకస్స లోకస్స అత్థమేవ కామేతీతి అత్థకామో, ఏతేన సత్తానం అనత్థపరివజ్జనస్స పకాసితత్తా పాతిమోక్ఖసంవరసీలం దస్సేతి పాణాతిపాతాదిఅనత్థవిరమణపరిదీపనతో. **యతిన్ద్రియో**తి చక్ఖాదీనం ఛన్నం ఇన్ద్రియానం అభిజ్ఝాద్యప్పవత్తితో

సంయమేన యతిన్ద్రియో, ఏతేన ఇన్ద్రియసంవరసీలం వుత్తం. **సబ్బధి విప్పముత్తో**తి ఏవం సుపరిసుద్ధసీలో చతుపచ్చయసన్తోసే అవట్ఠితో సప్పచ్చయం నామరూపం పరిగ్గహేత్వా అనిచ్చాదివసేన సఙ్ఖారే సమ్మసన్తో విపస్సనం ఉస్సుక్కాపేత్వా తతో పరం పటిపాటియా పవత్తితేహి చతూహి అరియమగ్గేహి సంయోజనానం పహీనత్తా సబ్బధి సబ్బత్థ భవాదీసు విప్పముత్తో.

అనోకసారీ అమమో నిరాసోతి తథా సబ్బధి విప్పముత్తత్తా ఏవ ఓకసఙ్ఖాతేసు ఛసుపి ఆయతనేసు తణ్హాభిసరణస్స అభావేన అనోకసారీ, రూపాదీసు కత్థచి మమఙ్కారాభావతో అమమో, సబ్బేన సబ్బం అనాసీసనతో నిరాసో. **హిత్వా మానం ఏకచరో స భిక్ఖూ**తి ఏవంభూతో చ సో అరహత్తమగ్గప్పత్తిసమకాలమేవ అనవసేసం మానం హిత్వా పజహిత్వా ఇమే భిక్ఖూ వియ గణసఙ్గణికం అకత్వా పవివేకకామతాయ తణ్హాసహాయవిరహేన చ సబ్బిరియాపథేసు ఏకచరో, సో సబ్బసో భిన్నకిలేసత్తా పరమత్థతో భిక్ఖు నామ. ఏత్థ చ "అసిప్పజీవీ"తిఆదినా లోకియగుణా కథితా, "సబ్బధి విప్పముత్తో"తిఆదినా లోకుత్తరగుణా కథితా. తత్థ అసిప్పజీవీతిఆది "విభవే ఠితస్సేవ అయం ధమ్మో, న సిప్పం నిస్సాయ మిచ్ఛాజీవేన జీవికం కప్పేన్తస్స, తస్మా సిప్పేసు సారగ్గహణం విస్సజ్జేత్వా అధిసీలాదీసుయేవ తుమ్హేహి సిక్ఖితబ్బ"న్తి దస్సేతి.

నవమసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౧౦. లోకసుత్తవణ్ణనా

౩౦. దసమే **బుద్ధచక్ఖునా**తి ఏత్థ ఆసయానుసయఞాణం ఇన్ద్రియపరోపరియత్తఞాణఞ్చ బుద్ధచక్ఖు నామ. యథాహ –

"అద్దసా ఖో భగవా బుద్ధచక్ఖునా లోకం వోలోకేన్తో సత్తే అప్పరజక్ఖే మహారజక్ఖే తిక్ఖిన్ద్రియే ముదిన్ద్రియే"తిఆది (మ॰ ని॰ ౧.౨౮౩; ౨.౩౩౯).

లోకన్తి తయో లోకా – ఓకాసలోకో, సఙ్ఖారలోకో, సత్తలోకోతి. తత్థ –

"యావతా చన్దిమసూరియా పరిహరన్తి,
దిసా భన్తి విరోచనా;
తావ సహస్సధా లోకో,
ఏత్థ తే వత్తతీ వసో"తి. –

ఆదీసు (మ॰ ని॰ ౧.౫౦౩) ఓకాసలోకో. "ఏకో లోకో – సబ్బే సత్తా ఆహారట్ఠితికా, ద్వే లోకా – నామఞ్చ రూపఞ్చ, తయో లోకా – తిస్సో వేదనా , చత్తారో లోకా – చత్తారో ఆహారా, పఞ్చ లోకా – పఞ్చుపాదానక్ఖన్ధా, ఛ లోకా – ఛ అజ్ఝత్తికాని ఆయతనాని, సత్త లోకా – సత్త విఞ్ఞాణట్ఠితియో, అట్ఠ లోకా – అట్ఠ లోకధమ్మా, నవ లోకా – నవ సత్తావాసా, దస లోకా – దసాయతనాని, ద్వాదస లోకా – ద్వాదసాయతనాని, అట్ఠారస లోకా – అట్ఠారస ధాతుయో"తిఆదీసు (పటి॰ మ॰ ౧.౧౧౨) సఙ్ఖారలోకో. "సస్సతో లోకో, అసస్సతో లోకో"తిఆదీసు సత్తలోకో వుత్తో. ఇధాపి సత్తలోకో వేదితబ్బో.

తత్థ లోకీయతి విచిత్తాకారతో దిస్సతీతి చక్కవాళసఙ్ఖాతో లోకో ఓకాసలోకో, సఙ్ఖారో లుజ్జతి పలుజ్జతీతి లోకో, లోకీయతి ఏత్థ పుఞ్ఞపాపం తబ్బిపాకో చాతి సత్తలోకో. తేసు భగవా మహాకరుణాయ అనుకమ్పమానో సంసారదుక్ఖతో మోచేతుకామో సత్తలోకం ఓలోకేసి. కతమస్స పన సత్తాహస్స అచ్చయేన ఓలోకేసి? పఠమస్స సత్తాహస్స. భగవా హి పల్లఙ్కసత్తాహస్స పరియోసానే పచ్ఛిమయామావసానే "యదా హవే పాతుభవన్తి ధమ్మా...పే.... సూరియోవ ఓభాసయమన్తలిక్ఖ"న్తి (ఉదా॰ ౧-౩; కథా॰ ౩౭౧; మహావ॰ ౧-౩) ఇమం అరియమగ్గానుభావదీపకం ఉదానం ఉదానేత్వా, "అహం తావ ఏవం సుదుత్తరం సంసారమహోఘం ఇమాయ ధమ్మనావాయ సముత్తరిత్వా నిబ్బానపారే ఠితో, హన్ద దాని లోకమ్పి తారేస్సామి, కీదిసో ను ఖో లోకో"తి లోకం వోలోకేసి. తం సన్ధాయ వుత్తం – "**అథ ఖో భగవా తస్స సత్తాహస్స అచ్చయేన తమ్హా సమాధిమ్హా వుట్ఠహిత్వా బుద్ధచక్ఖునా లోకం వోలోకేసీ**"తి.

తత్థ **వోలోకేసీ**తి వివిధేహి ఆకారేహి పస్సి, హత్థతలే ఠపితఆమలకం వియ అత్తనో ఞాణేన పచ్చక్ఖం అకాసి. **అనేకేహి సన్తాపేహీ**తిఆది వోలోకితాకారదస్సనం. **అనేకేహి సన్తాపేహీ**తి అనేకేహి దుక్ఖేహి. దుక్ఖఞ్హి సన్తాపనపీళనట్ఠేన సన్తాపోతి వుచ్చతి. యథాహ – "దుక్ఖస్స పీళనట్ఠో సఙ్ఖతట్ఠో సన్తాపట్ఠో విపరిణామట్ఠో"తి (పటి॰ మ॰ ౧.౧౭). తఞ్చ దుక్ఖదుక్ఖాదివసేన చేవ జాతిఆదివసేన చ అనేకప్పకారం. తేన వుత్తం "అనేకేహి సన్తాపేహీ"తి. అనేకేహి దుక్ఖేహి సన్తప్పమానే పీళియమానే బాధియమానే. **పరిళాహేహీ**తి పరిదాహేహి. **పరిడయ్హమానే**తి ఇన్ధనం వియ అగ్గినా సమన్తతో డయ్హమానే. **రాగజేహీ**తి రాగసమ్భూతేహి . ఏస నయో సేసేసుపి. రాగాదయో హి యస్మిం సన్తానే ఉప్పజ్జన్తి, తం నిద్దహన్తా వియ విబాధేన్తి, తేన వుత్తం – "తయోమే, భిక్ఖవే, అగ్గీ – రాగగ్గి, దోసగ్గి, మోహగ్గీ"తి (ఇతివు॰ ౯౩). యతో తే చిత్తం కాయఞ్చ కిలేసేన్తీతి కిలేసాతి వుచ్చన్తి. ఏత్థ చ పరిడయ్హమానేతి ఏతేన భగవా రాగాదికిలేసానం పవత్తిదుక్ఖతం, తేన చ సత్తానం అభిభూతతం దస్సేతి. సన్తప్పమానేతి ఇమినా పన తేసం కాలన్తరదుక్ఖతం, తేన నిరన్తరోపద్దవతఞ్చ దస్సేతి.

భగవా హి బోధిరుక్ఖమూలే అపరాజితపల్లఙ్కే నిసిన్నో పఠమయామే పుబ్బేనివాసం అనుస్సరిత్వా మజ్ఝిమయామే దిబ్బచక్ఖుం విసోధేత్వా పచ్ఛిమయామే పటిచ్చసముప్పాదే ఞాణం ఓతారేత్వా కిలేసమూలకం వట్టదుక్ఖం అభిఞ్ఞాయ సఙ్ఖారే పరిగ్గహేత్వా సమ్మసన్తో అనుక్కమేన విపస్సనం వడ్ఢేత్వా అరియమగ్గాధిగమేన సయం విగతవిద్ధస్తకిలేసో అభిసమ్బుద్ధో హుత్వా పచ్చవేక్ఖణానన్తరం అనవసేసానం కిలేసానం పహీనత్తా అత్తనో వట్టదుక్ఖస్స పరిక్ఖీణభావదీపకం సబ్బబుద్ధానం అవిజహితం "అనేకజాతిసంసార"న్తి (ధ॰ ప॰ ౧౫౩) ఉదానం ఉదానేత్వా తేనేవ పల్లఙ్కేన సత్తాహం విముత్తిసుఖపటిసంవేదీ నిసిన్నో సత్తమాయ రత్తియా తీసు యామేసు వుత్తనయేన తీణి ఉదానాని ఉదానేత్వా తతియఉదానానన్తరం బుద్ధచక్ఖునా లోకం వోలోకేన్తో "సకలమిదం సత్తానం వట్టదుక్ఖం కిలేసమూలకం, కిలేసా నామేతే పవత్తిదుక్ఖా ఆయతిమ్పి దుక్ఖహేతుభూతా, తేహి ఇమే సత్తా సన్తప్పన్తి పరిడయ్హన్తి చా"తి పస్సి. తేన వుత్తం "**అద్దసా ఖో భగవా...పే.... మోహజేహిపీ**"తి.

ఏతమత్థం విదిత్వాతి ఏతం లోకస్స యథావుత్తసన్తాపపరిళాహేహి అభిభుయ్యమానతం సబ్బాకారతో విదిత్వా. **ఇమం ఉదాన**న్తి ఇమం సబ్బసన్తాపపరిళాహతో పరినిబ్బానవిభావనం మహాఉదానం ఉదానేసి.

తత్థ **అయం లోకో సన్తాపజాతో**తి అయం సబ్బోపి లోకో జరారోగమరణేహి చేవ నానావిధబ్యసనేహి చ కిలేసపరియుట్ఠానేహి చ జాతసన్తాపో, ఉప్పన్నకాయికచేతసికదుక్ఖాభిభవోతి అత్థో. **ఫస్సపరేతో**తి తతో ఏవ అనేకేహి

దుక్ఖసమ్ఫస్సేహి పరిహతో ఉపద్దుతో. అథ వా **ఫస్సపరేతో**తి సుఖాదిసఙ్ఖాతానం తిస్సన్నం దుక్ఖతానం పచ్చయభూతేహి ఛహి ఫస్సేహి అభిభూతో, తతో తతో ద్వారతో తస్మిం తస్మిం ఆరమ్మణే పవత్తివసేన ఉపస్సట్ఠో. **రోగం వదతి అత్తతో**తి ఫస్సపచ్చయా ఉప్పజ్జమానం వేదనాసఙ్ఖాతం రోగం దుక్ఖం, ఖన్ధపఞ్చకమేవ వా యథాభూతం అజానన్తో "అహ"న్తి సఞ్ఞాయ దిట్ఠిగాహవసేన "అహం సుఖితో దుక్ఖితో"తి అత్తతో వదతి. "అత్తనో"తిపి పఠన్తి. తస్సత్థో – య్వాయం లోకో కేనచి దుక్ఖధమ్మేన ఫుట్ఠో అభావితత్తతాయ అధివాసేతుం అసక్కోన్తో "అహో దుక్ఖం, ఈదిసం దుక్ఖం మయ్హం అత్తనోపి మా హోతూ"తిఆదినా విప్పలపన్తో కేవలం అత్తనో రోగం వదతి, తస్స పన పహానాయ న పటిపజ్జతీతి అధిప్పాయో. అథ వా తం యథావుత్తం దుక్ఖం యథాభూతం అజానన్తో తణ్హాగాహవసేన "మమ"న్తి సఞ్ఞాయ అత్తతో వదతి, "మమ ఇద"న్తి వాచం నిచ్ఛారేతి.

యేన యేన హి మఞ్ఞతీతి ఏవమిమం రోగభూతం ఖన్ధపఞ్చకం అత్తతో అత్తనో వా వదన్తో లోకో యేన యేన రూపవేదనాదినా కారణభూతేన, యేన వా సస్సతాదినా పకారేన దిట్ఠిమానతణ్హామఞ్ఞనాహి మఞ్ఞతి. **తతో తం హోతి అఞ్ఞథా**తి తతో అత్తనా పరికప్పితాకారతో తం మఞ్ఞనాయ వత్థుభూతం ఖన్ధపఞ్చకం అఞ్ఞథా అనత్తానత్తనియమేవ హోతి. వసే వత్తేతుం అసక్కుణేయ్యతాయ అహఙ్కారమమఙ్కారత్తం న నిప్ఫాదేతీతి అత్థో. అథ వా **తతో**తి తస్మా మఞ్ఞనామత్తభావతో తం ఖన్ధపఞ్చకం నిచ్చాదివసేన మఞ్ఞితం అఞ్ఞథా అనిచ్చాదిసభావమేవ హోతి. న హి మఞ్ఞనా భావఞ్ఞథత్తం వా లక్ఖణఞ్ఞథత్తం వా కాతుం సక్కోతి.

అఞ్ఞథాభావీ భవసత్తోతి అసమ్భవే వడ్ఢియం హితసుఖే సత్తో లగ్గో సత్తలోకో మఞ్ఞనాయ యథారుచి చిన్తియమానోపి విపరీతప్పటిపత్తియా తతో అఞ్ఞథాభావీ అహితదుక్ఖభావీ విఘాతంయేవ పాపుణాతి. **భవమేవాభినన్దతీ**తి ఏవం సన్తేపి తం మఞ్ఞనాపరికప్పితం అవిజ్జమానం భవం వడ్ఢిం అభినన్దతి ఏవ అభికఙ్ఖతి ఏవ. అథ వా **అఞ్ఞథాభావీ**తి "నిచ్చో మే అత్తా"తిఆదినా మఞ్ఞనాయ పరికప్పితాకారతో సయం అఞ్ఞథాభావీ సమానో అనిచ్చో అధువోతి అత్థో. **భవసత్తో**తి కామాదిభవేసు భవతణ్హాయ సత్తో లగ్గో గధితో. **భవమేవాభినన్దతీ**తి అనిచ్చాదిసభావం భవమేవ నిచ్చాదివసేన పరామసిత్వా, తత్థ వా అధిముత్తిసఙ్ఖాతం తణ్హాదిట్ఠాభినన్దనాహి అభినన్దతి, న తత్థ నిబ్బిన్దతి . **యదభినన్దతి తం భయ**న్తి యం వడ్ఢిసఙ్ఖాతం భవం కామాదిభవం వా అభినన్దతి, తం అనిచ్చాదివిపరిణామసభావత్తా అనేకబ్యసనానుబన్ధత్తా చ భవహేతుభావతో అతివియ భయానకట్ఠేన భయం. **యస్స భాయతీ**తి యతో జరామరణాదితో భాయతి, తం జరామరణాది దుక్ఖాధిట్ఠానభావతో దుక్ఖదుక్ఖభావతో చ దుక్ఖం. అథ వా **యస్స భాయతీ**తి భవాభినన్దనేన యస్స విభవస్స భాయతి , సో ఉచ్ఛేదసఙ్ఖాతో విభవో, తతో భాయనఞ్చ దుక్ఖవత్థుభావతో జాతిఆదిదుక్ఖస్స అనతివత్తనతో చ దుక్ఖం దుక్ఖసభావమేవాతి అత్థో. అథ వా **యస్స భాయతి తం దుక్ఖ**న్తి యస్స అనిచ్చాదికస్స భాయతి తం నిస్సరణం అజానన్తో, తం భయం తస్స దుక్ఖం హోతి, దుక్ఖం ఆవహతీతి అత్థో.

ఏత్తకేన వట్టం దస్సేత్వా ఇదాని వివట్టం దస్సేతుం, ''**భవవిప్పహానాయ ఖో పనిదం బ్రహ్మచరియం వుస్సతీ**''తి ఆహ. తత్థ **భవవిప్పహానాయా**తి కామాదిభవస్స పజహనత్థాయ. **ఖో**తి అవధారణే, **పనా**తి పదపూరణే నిపాతో. **ఇద**న్తి ఆసన్నపచ్చక్ఖవచనం. **బ్రహ్మచరియ**న్తి మగ్గబ్రహ్మచరియం. **వుస్సతీ**తి వూరేస్సతి. ఇదం వుత్తం హోతి – ఏకన్తేనేవ కామాదిభవస్స సముదయప్పహానేన అనవసేసపజహనత్థాయ ఇదం మయా సతసహస్సకప్పాధికాని చత్తారి

అసఙ్ఖ్యేయ్యాని అతిదుక్కరాని ఆచరిత్వా పారమియో పూరేత్వా బోధిమణ్డే తిణ్ణం మారానం మత్థకం మద్దిత్వా అధిగతం సీలాదిక్ఖన్ధత్తయసఙ్గహం అట్ఠఙ్గికమగ్గబ్రహ్మచరియం చరియతి భావియతీతి.

ఏవం అరియమగ్గస్స ఏకంసేనేవ నియ్యానికభావం దస్సేత్వా ఇదాని అఞ్ఞమగ్గస్స తదభావం దస్సేన్తో **''యే హి కేచీ''**తిఆదిమాహ. తత్థ **యే**తి అనియమనిద్దేసో. **హీ**తి నిపాతమత్తం. **కేచీ**తి ఏకచ్చే. పదద్వయేనాపి తథావాదినో దిట్ఠిగతికే అనియమతో పరియాదియతి. **సమణా**తి పబ్బజ్జూపగమనమత్తేన సమణా, న సమితపాపా. **బ్రాహ్మణా**తి జాతిమత్తేన బ్రాహ్మణా, న బాహితపాపా. **వా**సద్దో వికప్పత్థో. **భవేన భవస్స విప్పమోక్ఖమాహంసూ**తి ఏకచ్చే కామభవేన రూపభవేన వా సబ్బభవతో విముత్తిం సంసారసుద్ధిం కథయింసు.

కే పనేవం వదన్తీతి? దిట్ఠధమ్మనిబ్బానవాదినో తేసు హి కేచి ''ఉళారేహి పఞ్చహి కామగుణేహి సమప్పితో అత్తా దిట్ఠేవ ధమ్మే పరమం నిబ్బుతిం పత్తో హోతీ''తి వదన్తి. కేచి ''రూపావచరజ్ఝానేసు పఠమజ్ఝానసమఙ్గీ...పే.... కేచి ''దుతియతతియచతుత్థజ్ఝానసమఙ్గీ అత్తా దిట్ఠేవ ధమ్మే పరమం నిబ్బుతిం పత్తో హోతీ''తి వదన్తి. యథాహ –

> ''ఇధ , భిక్ఖవే, ఏకచ్చో సమణో వా బ్రాహ్మణో వా ఏవంవాదీ హోతి ఏవందిట్ఠి 'యతో ఖో భో అయం అత్తా పఞ్చహి కామగుణేహి సమప్పితో'''తి (దీ. ని. ౧.౯౪) విత్థారో.

తే పన యస్మా యావదత్థం పీతత్తా సుహితాయ జలూకాయ వియ రుహిరపిపాసా కామాదిసుఖేహి సమప్పితస్స తస్స అత్తనో కామేసనాదయో న భవిస్సన్తి, తదభావే చ భవస్స అభావోయేవ, యస్మిం యస్మిఞ్చ భవే ఠితస్స అయం నయో లబ్భతి, తేన తేన భవేన సబ్బభవతో విముత్తి హోతీతి వదన్తి, తస్మా ''భవేన భవస్స విప్పమోక్ఖమాహంసూ''తి వుత్తా. యేసఞ్చ ''ఏత్తకం నామ కాలం సంసరిత్వా బాలా చ పణ్డితా చ పరియోసానభవే ఠత్వా సంసారతో విముచ్చన్తీ''తి లద్ధి, తేపి భవేన భవస్స విప్పమోక్ఖం వదన్తి నామ. వుత్తఞ్హేతం –

> ''చుల్లాసీతి మహాకప్పినో సతసహస్సాని యాని బాలే చ పణ్డితే చ సన్ధావిత్వా సంసరిత్వా దుక్ఖస్సన్తం కరిస్సన్తీ''తి (దీ. ని. ౧.౧౬౮).

అథ వా **భవేనా**తి భవదిట్ఠియా. భవతి సస్సతం తిట్ఠతీతి పవత్తనతో సస్సతదిట్ఠి భవదిట్ఠీతి వుచ్చతి, భవదిట్ఠి ఏవేత్థ ఉత్తరపదలోపేన భవతణ్హాతిఆదీసు వియ భవోతి వుత్తో. భవదిట్ఠివసేన చ ఏకచ్చే భవవిసేసంయేవ కిలేసానం వూపసన్తవుత్తియా ఆయునో చ దీఘావాసతాయ నిచ్చాదిసభావం భవవిమోక్ఖం మఞ్ఞన్తి, సేయ్యథాపి బకో బ్రహ్మా ''ఇదం నిచ్చం, ఇదం ధువం, ఇదం సస్సతం, ఇదం అవిపరిణామధమ్మ''న్తి (మ. ని. ౧.౫౦౧) అవోచ. తేసమేవం విపరీతగాహీనం అనిస్సరణే నిస్సరణదిట్ఠీనం కుతో భవవిమోక్ఖో. తేనాహ భగవా – **''సబ్బే తే 'అవిప్పముత్తా భవస్మా'తి వదామీ''**తి.

విభవేనాతి ఉచ్ఛేదేన. **భవస్స నిస్సరణమాహంసూ**తి సబ్బభవతో నిగ్గమనం నిక్ఖన్తిం సంసారసుద్ధిం వదింసు. తే హి ''భవేన భవస్స విప్పమోక్ఖో''తి వదన్తానం వాదం అననుజానన్తా భవూపచ్ఛేదేన నిస్సరణం పటిజానింసు. **విభవేనా**తి వా ఉచ్ఛేదదిట్ఠియా. విభవతి వినస్సతి ఉచ్ఛిజ్జతి అత్తా చ లోకో చాతి పవత్తనతో ఉచ్ఛేదదిట్ఠి వుత్తనయేన ''విభవో''తి వుచ్చతి.

ఉచ్ఛేదదిట్ఠివసేన హి సత్తా అధిముచ్చిత్వా తత్థ తత్థ ఉప్పన్నా ఉచ్ఛిజ్జన్తి, సా ఏవ సంసారసుద్ధీతి ఉచ్ఛేదవాదినో. వుత్తఞ్హేతం –

"యతో ఖో భో అయం అత్తా రూపీ చాతుమహాభూతికో...పే.... నేవసఞ్ఞానాసఞ్ఞాయతనం ఉపసమ్పజ్జ విహరతి, ఏత్తావతా ఖో భో అయం అత్తా సమ్మా సముచ్ఛిన్నో హోతీ"తి (దీ. ని. ౧.౮౫).

తథా –

"నత్థి, మహారాజ, దిన్నం, నత్థి యిట్ఠం నత్థి హుతం...పే.... బాలే చ పణ్డితే చ కాయస్స భేదా ఉచ్ఛిజ్జన్తి వినస్సన్తి న హోన్తి పరం మరణా"తి చ (దీ. ని. ౧.౧౭౧).

తేసమ్పి ఏవం విపరీతగాహీనం కుతో భవనిస్సరణం. తేనాహ భగవా – "**సబ్బే తే 'అనిస్సటా భవస్మా'తి వదామీ**"తి. న హి అరియమగ్గభావనాయ అనవసేసకిలేసం అసముగ్ఘాతేత్వా కదాచిపి భవతో నిస్సరణవిముత్తి సమ్భవతి. తథా హి తేసం సమణబ్రాహ్మణానం యథాభూతావబోధాభావతో "అత్థి నత్థీ"తి అన్తద్వయనిపతితానం తణ్హాదిట్ఠివసేన సమ్పరితసితవిప్ఫన్దితమత్తం, యతో తే దిట్ఠిగతికా పవత్తిహేతూసుపి సమ్మూళ్హా సక్కాయభూమియం సునిఖాతే విపరీతదస్సనథమ్భే తణ్హాబన్ధనేన బద్ధా గద్దూలబన్ధనా వియ సా న విజహన్తి బన్ధనట్ఠానం, కుతో నేసం విమోక్ఖో?

యే పన చతుసచ్చవిభావనేన పవత్తిఆదీసు అసమ్మోహతో తం అన్తద్వయం అనుపగమ్మ మజ్ఝిమం పటిపదం సమారుళ్హా, తేసంయేవ భవవిప్పమోక్ఖో నిస్సరణఞ్చాతి దస్సేన్తో సత్థా "**ఉపధిం హీ**"తిఆదిమాహ. తత్థ **ఉపధిన్తి** ఖన్ధాదిఉపధిం. **హీతి** నిపాతమత్తం. **పటిచ్చాతి** నిస్సాయ, పచ్చయం కత్వా. **దుక్ఖన్తి** జాతిఆది దుక్ఖం. కిం వుత్తం హోతి? యత్థిమే దిట్ఠిగతికా విమోక్ఖసఞ్ఞినో, తత్థ ఖన్ధకిలేసాభిసఙ్ఖారూపధయో అధిగతా, కుతో తత్థ దుక్ఖనిస్సరణం? యత్ర హి కిలేసా, తత్రాభిసఙ్ఖారసమ్భవతో భవపబన్ధస్స అవిచ్ఛేదోయేవాతి వట్టదుక్ఖస్స అనివత్తి. తేన వుత్తం – "ఉపధిఞ్హి పటిచ్చ దుక్ఖమిదం సమ్భోతీ"తి.

ఇదాని యం పరమత్థతో దుక్ఖస్స నిస్సరణం, తం దస్సేతుం, "**సబ్బుపాదానక్ఖయా నత్థి దుక్ఖస్స సమ్భవో**"తి వుత్తం. తత్థ **సబ్బుపాదానక్ఖయాతి** కాముపాదానం దిట్ఠుపాదానం సీలబ్బతుపాదానం అత్తవాదుపాదానన్తి సబ్బేసం ఇమేసం చతున్నమ్పి ఉపాదానానం అరియమగ్గాధిగమేన అనవసేసప్పహానతో. తత్థ దిట్ఠుపాదానం సీలబ్బతుపాదానం అత్తవాదుపాదానన్తి ఇమాని తీణి ఉపాదానాని సోతాపత్తిమగ్గేన ఖీయన్తి, అనుప్పత్తిధమ్మతం ఆపజ్జన్తి. కాముపాదానం అపాయగమనీయం పఠమేన, కామరాగభూతం బహలం దుతియేన, సుఖుమం తతియేన, రూపరాగారూపరాగప్పహానం చతుత్థేనాతి చతూహిపి మగ్గేహి ఖీయతి, అనుప్పత్తిధమ్మతం ఆపజ్జతీతి వేదితబ్బం. **నత్థి దుక్ఖస్స సమ్భవోతి** ఏవం సబ్బసో ఉపాదానక్ఖయా తదేకట్ఠతాయ సబ్బస్సపి కిలేసగణస్స అనుప్పాదనతో అప్పమత్తకస్సపి వట్టదుక్ఖస్స సమ్భవో పాతుభావో నత్థి.

ఏవం భగవా హేతునా సద్ధిం పవత్తిం నివత్తిఞ్చ దస్సేత్వా "ఇమం నయం అజానన్తో అయం సత్తలోకో వట్టతోపి సీసం న ఉక్ఖిపతీ"తి దస్సేన్తో "**లోకమిమం పస్సా**"తిఆదిమాహ. తత్థ **లోకమిమం పస్సాతి** అత్తనో బుద్ధచక్ఖునా పచ్చక్ఖతో

విసయభావస్స ఉపగతత్తా "లోకమిమం పస్సా"తి భగవాదస్సనకిరియాయ నియోజేన్తో అత్తానమేవాలపతి. **పుథూతి** బహూ, విసుం విసుం వా. **అవిజ్జాయ పరేతాతి** "దుక్ఖే అఞ్ఞాణ"న్తిఆదినా (ధ. స. ౧౧౦౬; విభ. ౨౨౬) నయేన వుత్తాయ చతుసచ్చపటిచ్ఛాదికాయ అవిజ్జాయ అభిభూతా. **భూతాతి** కమ్మకిలేసేహి జాతా నిబ్బత్తా. **భూతరతాతి** భూతేసు మాతాపితుపుత్తదారాదిసఞ్ఞాయ అఞ్ఞసత్తేసు తణ్హాయ రతా, భూతే వా ఖన్ధపఞ్చకే అనిచ్చాసుభదుక్ఖానత్తసభావే తంసభావానవబోధతో ఇత్థిపురిసాదిపరికప్పవసేన నిచ్చాదివసేన అత్తత్తనియగాహవసేన చ అభిరతా. **భవా అపరిముత్తాతి** యథావుత్తేన తణ్హాదిట్ఠిగాహేన భవతో సంసారతో న పరిముత్తా.

ఏత్థ చ "లోకమిమ"న్తి పఠమం తావ సకలమ్పి సత్తనికాయం సామఞ్ఞతో ఏకత్తం ఉపనేన్తో ఏకవచనేన అనోధిసో గహణం దీపేత్వా "స్వాయం లోకో భవయోనిగతిఠితిసత్తావాసాదివసేన చేవ తత్థాపి తంతంసత్తనికాయాదివసేన చ అనేకభేదభిన్నో పచ్చేకం మయా వోలోకితో"తి అత్తనో బుద్ధచక్ఖుఞాణానుభావం పకాసేన్తో సత్థా పున వచనభేదం కత్వా బహువచనేన ఓధిసో గహణం దీపేతి "పుథూ అవిజ్జాయ పరేతా భూతా"తిఆదినా. ఏవఞ్చ కత్వా "లోకమిమ"న్తి ఉపయోగవచనం కత్వా "అవిజ్జాయ పరేతా"తిఆదినా పచ్చత్తబహువచననిద్దేసోపి అవిరుద్ధో హోతి భిన్నవాక్యత్తా. కేచి పన ఏకవాక్యతాధిప్పాయేన "అవిజ్జాయ పరేతం భూతం భూతరతం భవా అపరిముత్త"న్తి పఠన్తి, విభత్తిభేదవసేనేవ పన పురాణపాఠో.

ఇదాని యేన ఉపాయేన భవవిప్పమోక్ఖో హోతి, తం సబ్బం తిత్థియానం అవిసయభూతం బుద్ధగోచరం విపస్సనావీథిం దస్సేన్తో **"యే హి కేచీ"**తిఆదిమాహ. తత్థ **యే హి కేచి భవాతి** కామభవాది సఞ్ఞీభవాది ఏకవోకారభవాదివిభాగేన నానాభేదభిన్నా సాతవన్తో వా అసాతవన్తో వా దీఘాయుకా వా ఇత్తరక్ఖణా వా యే హి కేచి భవా. **సబ్బధీతి** ఉద్ధం అధో తిరియన్తి ఆదివిభాగేన సబ్బత్థ. **సబ్బత్థతాయాతి** సగ్గాపాయమనుస్సాదివిభాగేన. **సబ్బే తేతి**ఆదీసు సబ్బేపి తే భవా రూపవేదనాదిధమ్మా హుత్వా అభావట్ఠేన **అనిచ్చా,** ఉదయబ్బయపటిపీళితత్తా **దుక్ఖా,** జరాయ మరణేన చాతి ద్విధా విపరిణామేతబ్బతాయ **విపరిణామధమ్మా. ఇతి**సద్దో ఆదిఅత్థో పకారత్థో వా, తేన అనత్తలక్ఖణమ్పి సఙ్గహేత్వా అవసవత్తనట్ఠేన అనత్తా, విపరిణామధమ్మతాయ వా అవసవత్తనట్ఠేన అనత్తాతి వుత్తా.

ఏవం లక్ఖణత్తయపటివిజ్ఝనాకారేన **ఏతం** భవసఙ్ఖాతం ఖన్ధపఞ్చకం **యథాభూతం** అవిపరీతం **సమ్మప్పఞ్ఞాయ** సమ్మా ఞాయేన విపస్సనాసహితాయ మగ్గపఞ్ఞాయ **పస్సతో** పరిఞ్ఞాభిసమయాదివసేన పటివిజ్ఝతో "భవో నిచ్చో"తి ఆదినయప్పవత్తా భవేసు **తణ్హా పహీయతి,** అగ్గమగ్గప్పత్తిసమకాలమేవ అనవసేసం నిరుజ్ఝతి, ఉచ్ఛేదదిట్ఠియా సబ్బసో పహీనత్తా **విభవం** విచ్ఛేదం **నాభినన్దతి** న పత్థేతి. ఏవంభూతస్స తస్స యా కామతణ్హాదివసేన అట్ఠసతభేదా అవత్థాదివిభాగేన అనన్తభేదా చ, తాసం **సబ్బసో** సబ్బప్పకారేన **తణ్హానం ఖయా** పహానా, తదేకట్ఠతాయ సబ్బస్సపి సంకిలేసపక్ఖస్స **అసేసం** నిస్సేసం **విరాగేన** అరియమగ్గేన యో అనుప్పాదనిరోధో, తం **నిబ్బానన్తి.**

ఏవం తణ్హాయ పహానముఖేన సఉపాదిసేసనిబ్బానం దస్సేత్వా ఇదాని అనుపాదిసేసనిబ్బానం దస్సేన్తో **"తస్స నిబ్బుతస్సా"**తిఆదిమాహ. తస్సత్థో – యో సో సబ్బసో తణ్హానం ఖయా కిలేసపరినిబ్బానేన నిబ్బుతో వుత్తనయేన భిన్నకిలేసో ఖీణాసవభిక్ఖు, **తస్స నిబ్బుతస్స భిక్ఖునో అనుపాదా** ఉపాదానాభావతో కిలేసాభిసఙ్ఖారమారానం వా అగ్గహణతో **పునబ్భవో న హోతి,** ఆయతిం పటిసన్ధివసేన ఉపపత్తిభవో నత్థి. ఏవంభూతేన చ తేన **అభిభూతో మారో,** అరియమగ్గక్ఖణే కిలేసమారో అభిసఙ్ఖారమారో దేవపుత్తమారో చ చరిమకచిత్తక్ఖణే ఖన్ధమారో మచ్చుమారో చాతి పఞ్చవిధో మారో అభిభూతో

పరాజితో, పున సీసం ఉక్ఖిపితుం అప్పదానేన నిబ్బిసేవనో కతో, యతో తేన విజితో సఙ్గామో మారేహి తత్థ తత్థ పవత్తితో. ఏవం **విజితసఙ్గామో** పన ఇట్ఠాదీసు సబ్బేసు వికారాభావేన తాదిలక్ఖణప్పత్తియా **తాదీ** అరహా **సబ్బభవాని** యథావుత్తభేదే సబ్బేపి భవే **ఉపచ్చగా** సమతిక్కన్తో, న యత్థ కత్థచి సఙ్ఖం ఉపేతి, అఞ్ఞదత్థు అనుపాదానో వియ జాతవేదో పరినిబ్బానతో ఉద్ధం అపఞ్ఞత్తికోవ హోతీతి. ఇతి భగవా ఇమం మహాఉదానం అనుపాదిసేసాయ నిబ్బానధాతుయా కూటం గహేత్వా నిట్ఠపేసి.

దసమసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

నిట్ఠితా చ నన్దవగ్గవణ్ణనా.

౪. మేఘియవగ్గో

౧. మేఘియసుత్తవణ్ణనా

౩౧. మేఘియవగ్గస్స పఠమే **చాలికాయన్తి** ఏవం నామకే నగరే. తస్స కిర నగరస్స ద్వారట్ఠానం ముఞ్చిత్వా సమన్తతో చలపఙ్కం హోతి, తం చలపఙ్కం నిస్సాయ ఠితత్తా ఓలోకేన్తానం చలమానం వియ ఉపట్ఠాతి, తస్మా "చాలికా"తి వుచ్చతి. **చాలికే పబ్బతేతి** తస్స నగరస్స అవిదూరే ఏకో పబ్బతో, సోపి సబ్బసేతత్తా కాళపక్ఖఉపోసథే ఓలోకేన్తానం చలమానో వియ ఉపట్ఠాతి, తస్మా "చాలికపబ్బతో"తి సఙ్ఖం గతో. తత్థ భగవతో మహన్తం విహారం కారయింసు, భగవా తదా తం నగరం గోచరగామం కత్వా తస్మిం చాలికపబ్బతమహావిహారే విహరతి. తేన వుత్తం – "చాలికాయం విహరతి చాలికే పబ్బతే"తి. **మేఘియోతి** తస్స థేరస్స నామం. **ఉపట్ఠాకో హోతీతి** పరిచారకో హోతి. భగవతో హి పఠమబోధియం ఉపట్ఠాకా అనిబద్ధా అహేసుం, ఏకదా నాగసమాలో, ఏకదా నాగితో, ఏకదా ఉపవానో, ఏకదా సునక్ఖత్తో, తదాపి మేఘియత్థేరోవ ఉపట్ఠాకో. తేనాహ – "తేన ఖో పన సమయేన ఆయస్మా మేఘియో భగవతో ఉపట్ఠాకో హోతీ"తి.

జన్తుగామన్తి ఏవం నామకం తస్సేవ విహారస్స అపరం గోచరగామం. "జత్తుగామ"న్తిపి పాఠో. **కిమికాళాయాతి** కాళకిమీనం బహులతాయ "కిమికాళా"తి లద్ధనామాయ నదియా. **జఙ్ఘవిహారన్తి** చిరనిసజ్జాయ జఙ్ఘాసు ఉప్పన్నకిలమథవినోదనత్థం విచరణం. **పాసాదికన్తి** అవిరళరుక్ఖతాయ సినిద్ధపత్తతాయ చ పస్సన్తానం పసాదమావహతీతి పాసాదికం. సన్దచ్ఛాయతాయ మనుఞ్ఞభూమిభాగతాయ చ **మనుఞ్ఞం.** అన్తో పవిట్ఠానం పీతిసోమనస్సజననట్ఠేన చిత్తం రమేతీతి **రమణీయం. అలన్తి** పరియత్తం, యుత్తన్తిపి అత్థో. **పధానత్థికస్సాతి** యోగేన భావనాయ అత్థికస్స. **పధానాయాతి** సమణధమ్మకరణాయ. **ఆగచ్ఛేయ్యాహన్తి** ఆగచ్ఛేయ్యం అహం. థేరేన కిర పుబ్బే తం ఠానం అనుపటిపాటియా పఞ్చ జాతిసతాని రఞ్ఞా ఏవ సతా అనుభూతం ఉయ్యానం అహోసి, తేనస్స దిట్ఠమత్తేయేవ తత్థ విహరితుం చిత్తం నమి. **ఆగమేహి తావాతి** సత్థా థేరస్స వచనం సుత్వా ఉపధారేన్తో "న తావస్స ఞాణం పరిపాకం గత"న్తి ఞత్వా పటిక్ఖిపన్తో ఏవమాహ . **ఏకకమ్హి తావాతి** ఇదం పనస్స "ఏవమయం గన్త్వాపి కమ్మే అనిప్ఫజ్జమానే నిరాసఙ్కో హుత్వా పేమవసేన పున ఆగచ్ఛిస్సతీ"తి చిత్తమద్దవజననత్థం ఆహ. **యావ అఞ్ఞోపి కోచి భిక్ఖు ఆగచ్ఛతీతి** అఞ్ఞో కోచి భిక్ఖు మమ సన్తికం యావ ఆగచ్ఛతి, తావ ఆగమేహీతి అత్థో. "కోచి భిక్ఖు దిస్సతీ"తిపి పాఠో. "ఆగచ్ఛతూ"తిపి పఠన్తి, తథా "దిస్సతూ"తి.

నత్థి కిఞ్చి ఉత్తరి కరణీయన్తి చతూసు సచ్చేసు చతూహి మగ్గేహి పరిఞ్ఞాదీనం సోళసన్నం కిచ్చానం కతత్తా, అభిసమ్బోధియా వా అధిగతత్తా తతో అఞ్ఞం ఉత్తరి కరణీయం నామ నత్థి. **నత్థి కతస్స వా పతిచయోతి** కతస్స వా పున పతిచయోపి నత్థి. న హి భావితమగ్గో పున భావీయతి, పహీనకిలేసానం వా పున పహానేన కిచ్చం అత్థి. **అత్థి కతస్స పతిచయోతి** మయ్హం సన్తానే నిప్ఫాదితస్స సీలాదిధమ్మస్స అరియమగ్గస్స అనధిగతత్తా తదత్థం పున వడ్ఢనసఙ్ఖాతో పతిచయో అత్థి, ఇచ్ఛితబ్బోతి అత్థో. **పధానన్తి ఖో మేఘియ వదమానం కిన్తి వదేయ్యామాతి** "సమణధమ్మం కరోమీ"తి తం వదమానం మయం అఞ్ఞం కిం నామ వదేయ్యామ?

దివావిహారం నిసీదీతి దివావిహారత్థాయ నిసీది. నిసిన్నో చ యస్మిం మఙ్గలసిలాపట్టే పుబ్బే అనుపటిపాటియా పఞ్చ జాతిసతాని రాజా హుత్వా ఉయ్యానకీళం కీళన్తో వివిధనాటకపరివారో నిసిన్నపుబ్బో, తస్మింయేవ ఠానే నిసీది. అథస్స

నిసిన్నకాలతో పట్ఠాయ సమణభావో విగతో వియ అహోసి, రాజవేసం గహేత్వా నాటకపరివారపరివుతో సేతచ్ఛత్తస్స హేట్ఠా మహారహే పల్లఙ్కే నిసిన్నో వియ జాతో. అథస్స తం సమ్పత్తిం అస్సాదయతో కామవితక్కో ఉదపాది. సో తస్మింయేవ ఖణే సహోడ్ఢం గహితే ద్వే చోరే ఆనేత్వా పురతో ఠపితే వియ అద్దస. తేసు ఏకస్స వధం ఆణాపనవసేన బ్యాపాదవితక్కో ఉప్పజ్జి, ఏకస్స బన్ధనం ఆణాపనవసేన విహింసావితక్కో, ఏవం సో లతాజాలేన రుక్ఖో వియ మధుమక్ఖికాహి మధుఘాతకో వియ చ అకుసలవితక్కేహి పరిక్ఖిత్తో సమ్పరికిణ్ణో అహోసి. తం సన్ధాయ ''**అథ ఖో ఆయస్మతో మేఘియస్సా**''తిఆది వుత్తం.

అచ్ఛరియం వత భోతి గరహణచ్ఛరియం నామ కిరేతం యథా ఆయస్మా ఆనన్దో భగవతో వలియగత్తం దిస్వా అవోచ "అచ్ఛరియం, భన్తే, అబ్భుతం, భన్తే"తి (సం॰ ని॰ ౫.౫౧౧). అపరే పన "తస్మిం సమయే పుప్ఫఫలపల్లవాదీసు లోభవసేన కామవితక్కో, ఖరస్సరానం పక్ఖిఆదీనం సద్దస్సవనేన బ్యాపాదవితక్కో, లేడ్డుఆదీహి తేసం పటిబాహనాధిప్పాయేన విహింసావితక్కో, 'ఇధేవాహం వసేయ్య'న్తి తత్థ సాపేక్ఖతావసేన కామవితక్కో, వనచరకే తత్థ తత్థ దిస్వా తేసు చిత్తదుబ్భనేన బ్యాపాదవితక్కో, తేసం విహేఠనాధిప్పాయేన విహింసావితక్కో తస్స ఉప్పజ్జీ"తిపి వదన్తి. యథా వా తథా వా తస్స మిచ్ఛావితక్కుప్పత్తియేవ అచ్ఛరియకారణం. **అన్వాసత్తా**తి అనులగ్గా వోకిణ్ణా. అత్తని గరుమ్హి చ ఏకత్తేపి బహువచనం దిస్సతి. "అనుసన్తో"తిపి పాఠో.

యేన భగవా తేనుపసఙ్కమీతి ఏవం మిచ్ఛావితక్కేహి సమ్పరికిణ్ణో కమ్మట్ఠానసప్పాయం కాతుం అసక్కోన్తో "ఇదం వత దిస్వా దీఘదస్సీ భగవా పటిసేధేసీ"తి సల్లక్ఖేత్వా "ఇమం కారణం దసబలస్స ఆరోచేస్సామీ"తి నిసిన్నాసనతో వుట్ఠాయ యేన భగవా తేనుపసఙ్కమి. ఉపసఙ్కమిత్వా చ ''**ఇధ మయ్హం, భన్తే**''తిఆదినా అత్తనో పవత్తిం ఆరోచేసి.

తత్థ **యేభుయ్యేనా**తి బహులం అభిక్ఖణం. **పాపకా**తి లామకా. **అకుసలా**తి అకోసల్లసమ్భూతా. దుగ్గతిసమ్పాపనట్ఠేన వా పాపకా, కుసలపటిపక్ఖతాయ అకుసలా. వితక్కేతి ఊహతి ఆరమ్మణం చిత్తం అభినిరోపేతీతి వితక్కో, కామసహగతో వితక్కో **కామవితక్కో,** కిలేసకామసమ్పయుత్తో వత్థుకామారమ్మణో వితక్కోతి అత్థో. బ్యాపాదసహగతో వితక్కో **బ్యాపాదవితక్కో**. విహింసాసహగతో వితక్కో **విహింసావితక్కో**. తేసు కామానం అభినన్దనవసేన పవత్తో నేక్ఖమ్మపటిపక్ఖో కామవితక్కో, "ఇమే సత్తా హఞ్ఞన్తు వా వినస్సన్తు వా మా వా అహేసు"న్తి సత్తేసు సమ్పదుస్సనవసేన పవత్తో మేత్తాపటిపక్ఖో బ్యాపాదవితక్కో, పాణిలేడ్డుదణ్డాదీహి సత్తానం విహేఠేతుకామతావసేన పవత్తో కరుణాపటిపక్ఖో విహింసావితక్కో.

కస్మా పనస్స భగవా తత్థ గమనం అనుజాని? "అననుఞ్ఞాతోపి చాయం మం ఓహాయ గచ్ఛిస్సతేవ, 'పరిచారకామతాయ మఞ్ఞే భగవా గన్తుం న దేతీ'తి చస్స సియా అఞ్ఞథత్తం. తదస్స దీఘరత్తం అహితాయ దుక్ఖాయ సంవత్తేయ్యా"తి అనుజాని.

ఏవం తస్మిం అత్తనో పవత్తిం ఆరోచేత్వా నిసిన్నే అథస్స భగవా సప్పాయం ధమ్మం దేసేన్తో ''**అపరిపక్కాయ, మేఘియ, చేతోవిముత్తియా**''తిఆదిమాహ. తత్థ **అపరిపక్కాయా**తి పరిపాకం అప్పత్తాయ. **చేతోవిముత్తియా**తి కిలేసేహి చేతసో విముత్తియా. పుబ్బభాగే హి తదఙ్గవసేన చేవ విక్ఖమ్భనవసేన చ కిలేసేహి చేతసో విముత్తి హోతి, అపరభాగే సముచ్ఛేదవసేన చేవ పటిపస్సద్ధివసేన చ. సాయం విముత్తి హేట్ఠా విత్థారతో కథితావ, తస్మా తత్థ వుత్తనయేన వేదితబ్బా. తత్థ విముత్తిపరిపాచనీయేహి ధమ్మేహి ఆసయే పరిపాచితే పబోధితే విపస్సనాయ మగ్గగబ్భం గణ్హన్తియా పరిపాకం గచ్ఛన్తియా చేతోవిముత్తి పరిపక్కా నామ హోతి, తదభావే అపరిపక్కా.

కతమే పన విముత్తిపరిపాచనీయా ధమ్మా? సద్ధిన్ద్రియాదీనం విసుద్ధికరణవసేన పన్నరస ధమ్మా వేదితబ్బా. వుత్తఞ్హేతం –

"అస్సద్ధే పుగ్గలే పరివజ్జయతో, సద్ధే పుగ్గలే సేవతో భజతో పయిరుపాసతో, పసాదనీయే సుత్తన్తే పచ్చవేక్ఖతో – ఇమేహి తీహాకారేహి సద్ధిన్ద్రియం విసుజ్ఝతి.

"కుసీతే పుగ్గలే పరివజ్జయతో, ఆరద్ధవీరియే పుగ్గలే సేవతో భజతో పయిరుపాసతో, సమ్మప్పధానే పచ్చవేక్ఖతో – ఇమేహి తీహాకారేహి వీరియిన్ద్రియం విసుజ్ఝతి.

"ముట్ఠస్సతీ పుగ్గలే పరివజ్జయతో, ఉపట్ఠితస్సతీ పుగ్గలే సేవతో భజతో పయిరుపాసతో, సతిపట్ఠానే పచ్చవేక్ఖతో – ఇమేహి తీహాకారేహి సతిన్ద్రియం విసుజ్ఝతి.

"అసమాహితే పుగ్గలే పరివజ్జయతో, సమాహితే పుగ్గలే సేవతో భజతో పయిరుపాసతో, ఝానవిమోక్ఖే పచ్చవేక్ఖతో – ఇమేహి తీహాకారేహి సమాధిన్ద్రియం విసుజ్ఝతి.

"దుప్పఞ్ఞే పుగ్గలే పరివజ్జయతో, పఞ్ఞవన్తే పుగ్గలే సేవతో భజతో పయిరుపాసతో, గమ్భీరఞాణచరియం పచ్చవేక్ఖతో – ఇమేహి తీహాకారేహి పఞ్ఞిన్ద్రియం విసుజ్ఝతి.

"ఇతి ఇమే పఞ్చ పుగ్గలే పరివజ్జయతో, పఞ్చ పుగ్గలే సేవతో భజతో పయిరుపాసతో, పఞ్చ సుత్తన్తే పచ్చవేక్ఖతో – ఇమేహి పన్నరసహి ఆకారేహి, ఇమాని పఞ్చిన్ద్రియాని విసుజ్ఝన్తీ"తి (పటి॰ మ॰ ౧.౧౮౬).

అపరేపి పన్నరస ధమ్మా విముత్తిపరిపాచనీయా – సద్ధాపఞ్చమాని ఇన్ద్రియాని, అనిచ్చసఞ్ఞా దుక్ఖసఞ్ఞా అనత్తసఞ్ఞా పహానసఞ్ఞా విరాగసఞ్ఞాతి ఇమా పఞ్చ నిబ్బేధభాగియా సఞ్ఞా, కల్యాణమిత్తతా సీలసంవరో అభిసల్లేఖతా వీరియారమ్భో నిబ్బేధికపఞ్ఞాతి. తేసు వినేయ్యదమనకుసలో సత్థా వినేయ్యస్స మేఘియత్థేరస్స అజ్ఝాసయవసేన ఇధ కల్యాణమిత్తతాదయో విముత్తిపరిపాచనీయే ధమ్మే దస్సేన్తో **"పఞ్చ ధమ్మా పరిపాకాయ సంవత్తన్తీ"**తి వత్వా తే విత్థారేన్తో **"ఇధ, మేఘియ, భిక్ఖు కల్యాణమిత్తో హోతీ"**తిఆదిమాహ.

తత్థ **కల్యాణమిత్తో**తి కల్యాణో భద్దో సున్దరో మిత్తో ఏతస్సాతి కల్యాణమిత్తో. యస్స సీలాదిగుణసమ్పన్నో "అఘస్స ఘాతా, హితస్స విధాతా"తి ఏవం సబ్బాకారేన ఉపకారో మిత్తో హోతి, సో పుగ్గలో కల్యాణమిత్తోవ. యథావుత్తేహి కల్యాణపుగ్గలేహేవ సబ్బిరియాపథేసు సహ అయతి పవత్తతి, న వినా తేహీతి **కల్యాణసహాయో**.కల్యాణపుగ్గలేసు ఏవ చిత్తేన చేవ కాయేన చ నిన్నపోణపబ్భారభావేన పవత్తతీతి **కల్యాణసమ్పవఙ్కో**. పదత్తయేన కల్యాణమిత్తసంసగ్గే ఆదరం ఉప్పాదేతి.

తత్రిదం కల్యాణమిత్తలక్ఖణం – ఇధ కల్యాణమిత్తో సద్ధాసమ్పన్నో హోతి సీలసమ్పన్నో సుతసమ్పన్నో చాగసమ్పన్నో వీరియసమ్పన్నో సతిసమ్పన్నో సమాధిసమ్పన్నో పఞ్ఞాసమ్పన్నో. తత్థ సద్ధాసమ్పత్తియా సద్దహతి తథాగతస్స బోధిం కమ్మఫలఞ్చ, తేన సమ్మాసమ్బోధిహేతుభూతం సత్తేసు హితేసితం న పరిచ్చజతి. సీలసమ్పత్తియా సబ్రహ్మచారీనం పియో హోతి మనాపో గరు భావనీయో చోదకో పాపగరహీ వత్తా వచనక్ఖమో, సుతసమ్పత్తియా సచ్చపటిచ్చసముప్పాదాదిపటిసంయుత్తానం గమ్భీరానం కథానం కత్తా హోతి, చాగసమ్పత్తియా అప్పిచ్ఛో హోతి సన్తుట్ఠో

పవివిత్తో అసంసట్ఠో, వీరియసమ్పత్తియా ఆరద్ధవీరియో హోతి సత్తానం హితప్పటిపత్తియా, సతిసమ్పత్తియా ఉపట్ఠితస్సతి హోతి, సమాధిసమ్పత్తియా అవిక్ఖిత్తో హోతి సమాహితచిత్తో, పఞ్ఞాసమ్పత్తియా అవిపరీతం జానాతి. సో సతియా కుసలానం ధమ్మానం గతియో సమన్వేసమానో పఞ్ఞాయ సత్తానం హితాహితం యథాభూతం జానిత్వా, సమాధినా తత్థ ఏకగ్గచిత్తో హుత్వా, వీరియేన సత్తే అహితా నిసేధేత్వా హితే నియోజేతి. తేనాహ –

> "పియో గరు భావనీయో, వత్తా చ వచనక్ఖమో;
>
> గమ్భీరఞ్చ కథం కత్తా, నో చట్ఠానే నియోజయే"తి. (అ॰ ని॰ ౭.౩౭);

అయం పఠమో ధమ్మో పరిపాకాయ సంవత్తతీతి, అయం కల్యాణమిత్తతాసఙ్ఖాతో బ్రహ్మచరియవాసస్స ఆదిభావతో, సబ్బేసఞ్చ కుసలానం ధమ్మానం బహుకారతాయ పధానభావతో చ ఇమేసు పఞ్చసు ధమ్మేసు ఆదితో వుత్తత్తా పఠమో అనవజ్జధమ్మో అవిసుద్ధానం సద్ధాదీనం విసుద్ధికరణవసేన చేతోవిముత్తియా పరిపాకాయ సంవత్తతి. ఏత్థ చ కల్యాణమిత్తస్స బహుకారతా పధానతా చ "ఉపడ్ఢమిదం, భన్తే, బ్రహ్మచరియస్స యదిదం కల్యాణమిత్తతా"తి వదన్తం ధమ్మభణ్డాగారికం, "మా హేవం, ఆనన్దా"తి ద్విక్ఖత్తుం పటిసేధేత్వా, "సకలమేవ హిదం, ఆనన్ద, బ్రహ్మచరియం, యదిదం కల్యాణమిత్తతా కల్యాణసహాయతా"తిఆదిసుత్తపదేహి (సం॰ ని॰ ౧.౧౨౯; ౫.౨) వేదితబ్బా.

పున చపరన్తి పున చ అపరం ధమ్మజాతం. **సీలవా**తి ఏత్థ కేనట్ఠేన సీలం? సీలనట్ఠేన సీలం. కిమిదం సీలనం నామ? సమాధానం, కాయకమ్మాదీనం సుసీల్యవసేన అవిప్పకిణ్ణతాతి అత్థో. అథ వా ఉపధారణం, ఝానాదికుసలానం ధమ్మానం పతిట్ఠానవసేన ఆధారభావోతి అత్థో. తస్మా సీలేతి సీలతీతి వా సీలం. అయం తావ సద్దలక్ఖణనయేన సీలత్థో. అపరే పన "సిరట్ఠో సీతలట్ఠో సీలట్ఠో సంవరట్ఠో"తి నిరుత్తినయేన అత్థం వణ్ణేన్తి. తయిదం పారిపూరితో అతిసయతో వా సీలం అస్స అత్థీతి సీలవా, సీలసమ్పన్నోతి అత్థో.

యథా చ సీలవా హోతి సీలసమ్పన్నో, తం దస్సేతుం "**పాతిమోక్ఖసంవరసంవుతో**"తిఆదిమాహ. తత్థ **పాతిమోక్ఖన్తి** సిక్ఖాపదసీలం. తఞ్హి యో నం పాతి రక్ఖతి, తం మోక్ఖేతి మోచేతి ఆపాయికాదీహి దుక్ఖేహీతి పాతిమోక్ఖం. సంవరణం సంవరో, కాయవాచాహి అవీతిక్కమో. పాతిమోక్ఖమేవ సంవరో పాతిమోక్ఖసంవరో, తేన సంవుతో పిహితకాయవాచోతి పాతిమోక్ఖసంవరసంవుతో, ఇదమస్స తస్మిం సీలే పతిట్ఠితభావపరిదీపనం. **విహరతీ**తి తదనురూపవిహారసమఙ్గిభావపరిదీపనం. **ఆచారగోచరసమ్పన్నో**తి హేట్ఠా పాతిమోక్ఖసంవరస్స, ఉపరి విసేసానం యోగస్స చ ఉపకారకధమ్మపరిదీపనం. **అణుమత్తేసు వజ్జేసు భయదస్సావీ**తి పాతిమోక్ఖసీలతో అచవనధమ్మతాపరిదీపనం. **సమాదాయా**తి సిక్ఖాపదానం అనవసేసతో ఆదానపరిదీపనం. **సిక్ఖతీ**తి సిక్ఖాయ సమఙ్గిభావపరిదీపనం. **సిక్ఖాపదేసూ**తి సిక్ఖితబ్బధమ్మపరిదీపనం.

అపరో నయో – కిలేసానం బలవభావతో, పాపకిరియాయ సుకరభావతో, పుఞ్ఞకిరియాయ చ దుక్కరభావతో బహుక్ఖత్తుం అపాయేసు పతనసీలోతి పాతీ, పుథుజ్జనో. అనిచ్చతాయ వా భవాదీసు కమ్మవేగక్ఖిత్తో ఘటీయన్తం వియ అనవట్ఠానేన పరిబ్భమనతో గమనసీలోతి పాతీ, మరణవసేన వా తమ్హి తమ్హి సత్తనికాయే అత్తభావస్స పతనసీలోతి వా పాతీ, సత్తసన్తానో చిత్తమేవ వా. తం పాతినం సంసారదుక్ఖతో మోక్ఖేతీతి పాతిమోక్ఖం. చిత్తస్స హి విమోక్ఖేన సత్తో "విముత్తో"తి

వుచ్చతి. వుత్తఞ్హి “చిత్తవోదానా సత్తా విసుజ్ఝన్తీ”తి (సం॰ ని॰ ౩.౧౦౦), “అనుపాదాయ ఆసవేహి చిత్తం విముత్త”న్తి (మహావ॰ ౨౮) చ.

అథ వా అవిజ్జాదిహేతునా సంసారే పతతి గచ్ఛతి పవత్తతీతి పాతి, “అవిజ్జానీవరణానం సత్తానం తణ్హాసంయోజనానం సన్ధావతం సంసరత”న్తి (సం॰ ని॰ ౨.౧౨౪) హి వుత్తం. తస్స పాతినో సత్తస్స తణ్హాదిసంకిలేసత్తయతో మోక్ఖో ఏతేనాతి పాతిమోక్ఖో, “కణ్ఠేకాలో”తిఆదీనం వియ సమాససిద్ధి వేదితబ్బా.

అథ వా పాతేతి వినిపాతేతి దుక్ఖేహీతి పాతి, చిత్తం. వుత్తఞ్హి “చిత్తేన నియ్యతీ లోకో, చిత్తేన పరికస్సతీ”తి (సం॰ ని॰ ౧.౬౨). తస్స పాతినో మోక్ఖో ఏతేనాతి పాతిమోక్ఖో. పతతి వా ఏతేన అపాయదుక్ఖే సంసారదుక్ఖే చాతి పాతి, తణ్హాదిసంకిలేసా. వుత్తఞ్హి – “తణ్హా జనేతి పురిసం (సం॰ ని॰ ౧.౫౫-౫౭), తణ్హాదుతియో పురిసో”తి (ఇతివు॰ ౧౫, ౧౦౫) చాది. తతో పాతితో మోక్ఖోతి పాతిమోక్ఖో.

అథ వా పతతి ఏత్థాతి పాతి, ఛ అజ్ఝత్తికబాహిరాని ఆయతనాని. వుత్తఞ్హి – “ఛసు లోకో సముప్పన్నో, ఛసు కుబ్బతి సన్థవ”న్తి (సు॰ ని॰ ౧౭౧). తతో ఛ అజ్ఝత్తికబాహిరాయతనసఙ్ఖాతపాతితో మోక్ఖోతి పాతిమోక్ఖో. అథ వా పాతో వినిపాతో అస్స అత్థీతి పాతీ, సంసారో. తతో మోక్ఖోతి పాతిమోక్ఖో.

అథ వా సబ్బలోకాధిపతిభావతో ధమ్మిస్సరో భగవా పతీతి వుచ్చతి, ముచ్చతి ఏతేనాతి మోక్ఖో. పతినో మోక్ఖో తేన పఞ్ఞత్తత్తాతి పతిమోక్ఖో, పతిమోక్ఖో ఏవ పాతిమోక్ఖో. సబ్బగుణానం వా తమ్మూలభావతో ఉత్తమట్ఠేన పతి చ, సో యథావుత్తట్ఠేన మోక్ఖో చాతి పతిమోక్ఖో, పతిమోక్ఖో ఏవ పాతిమోక్ఖో. తథా హి వుత్తం “పాతిమోక్ఖన్తిఆదిమేతం ముఖమేత”న్తి విత్థారో.

అథ వా **ప**ఇతి పకారే, **అతీ**తి అచ్చన్తత్థే నిపాతో, తస్మా పకారేహి అచ్చన్తం మోక్ఖేతీతి పాతిమోక్ఖం. ఇదఞ్హి సీలం సయం తదఙ్గవసేన, సమాధిసహితం పఞ్ఞాసహితఞ్చ విక్ఖమ్భనవసేన సముచ్ఛేదవసేన చ అచ్చన్తం మోక్ఖేతి మోచేతీతి పాతిమోక్ఖం. పతి మోక్ఖోతి వా పతిమోక్ఖో, తమ్హా తమ్హా వీతిక్కమదోసతో పచ్చేకం మోక్ఖోతి అత్థో. పతిమోక్ఖో ఏవ పాతిమోక్ఖో. మోక్ఖోతి వా నిబ్బానం, తస్స మోక్ఖస్స పటిబిమ్బభూతోతి పతిమోక్ఖో. సీలసంవరో హి సూరియస్స అరుణుగ్గమనం వియ నిబ్బానస్స ఉదయభూతో తప్పటిభాగో చ యథారహం సంకిలేసనిబ్బాపనతో. పతిమోక్ఖో ఏవ పాతిమోక్ఖో. పతివత్తతి మోక్ఖేతి దుక్ఖన్తి వా పతిమోక్ఖం, పతిమోక్ఖమేవ పాతిమోక్ఖన్తి ఏవం తావేత్థ పాతిమోక్ఖసద్దస్స అత్థో వేదితబ్బో.

సంవరతి పిదహతి ఏతేనాతి సంవరో, పాతిమోక్ఖమేవ సంవరో పాతిమోక్ఖసంవరో. అత్థతో పన తతో తతో వీతిక్కమితబ్బతో విరతియో చేతనా చ. తేన పాతిమోక్ఖసంవరేన ఉపేతో సమన్నాగతో పాతిమోక్ఖసంవరసంవుతోతి వుత్తో. వుత్తఞ్హేతం విభఙ్గే –

> “ఇమినా పాతిమోక్ఖసంవరేన ఉపేతో హోతి సముపేతో ఉపాగతో సముపాగతో ఉపపన్నో సముపపన్నో సమన్నాగతో, తేన వుచ్చతి పాతిమోక్ఖసంవరసంవుతో”తి (విభ॰ ౫౧౧).

విహరతీతి ఇరియాపథవిహారేన విహరతి ఇరీయతి వత్తతి.

ఆచారగోచరసమ్పన్నోతి వేళుదానాదిమిచ్ఛాజీవస్స కాయపాగబ్భియాదీనఞ్చ అకరణేన సబ్బసో అనాచారం వజ్జేత్వా “కాయికో అవీతిక్కమో వాచసికో అవీతిక్కమో కాయికవాచసికో అవీతిక్కమో”తి ఏవం వుత్తభిక్ఖుసారుప్పఆచారసమ్పత్తియా, వేసియాదిఅగోచరం వజ్జేత్వా పిణ్డపాతాదిఅత్థం ఉపసఙ్కమితుం యుత్తట్ఠానసఙ్ఖాతేన గోచరేన చ సమ్పన్నత్తా ఆచారగోచరసమ్పన్నో.

అపిచ యో భిక్ఖు సత్థరి సగారవో సప్పతిస్సో సబ్రహ్మచారీసు సగారవో సప్పతిస్సో హిరోత్తప్పసమ్పన్నో సునివత్థో సుపారుతో పాసాదికేన అభిక్కన్తేన పటిక్కన్తేన ఆలోకితేన విలోకితేన సమిఞ్జితేన పసారితేన ఇరియాపథసమ్పన్నో ఇన్ద్రియేసు గుత్తద్వారో భోజనే మత్తఞ్ఞూ జాగరియమనుయుత్తో సతిసమ్పజఞ్ఞేన సమన్నాగతో అప్పిచ్ఛో సన్తుట్ఠో పవివిత్తో అసంసట్ఠో ఆభిసమాచారికేసు సక్కచ్చకారీ గరుచిత్తీకారబహులో విహరతి, అయం వుచ్చతి ఆచారసమ్పన్నో.

గోచరో పన ఉపనిస్సయగోచరో ఆరక్ఖగోచరో ఉపనిబన్ధగోచరోతి తివిధో. తత్థ యో దసకథావత్థుగుణసమన్నాగతో వుత్తలక్ఖణో కల్యాణమిత్తో, యం నిస్సాయ అసుతం సుణాతి, సుతం పరియోదాపేతి, కఙ్ఖం వితరతి, దిట్ఠిం ఉజుం కరోతి, చిత్తం పసాదేతి, యఞ్చ అనుసిక్ఖన్తో సద్ధాయ వడ్ఢతి , సీలేన, సుతేన, చాగేన, పఞ్ఞాయ వడ్ఢతి, అయం వుచ్చతి **ఉపనిస్సయగోచరో**.

యో భిక్ఖు అన్తరఘరం పవిట్ఠో వీథిం పటిపన్నో ఓక్ఖిత్తచక్ఖు యుగమత్తదస్సావీ చక్ఖున్ద్రియసంవుతోవ గచ్ఛతి, న హత్థిం ఓలోకేన్తో, న అస్సం, న రథం, న పత్తిం, న ఇత్థిం, న పురిసం ఓలోకేన్తో, న ఉద్ధం ఓలోకేన్తో, న అధో ఓలోకేన్తో, న దిసావిదిసం పేక్ఖమానో గచ్ఛతి, అయం **ఆరక్ఖగోచరో**.

ఉపనిబన్ధగోచరో పన చత్తారో సతిపట్ఠానా, యత్థ భిక్ఖు అత్తనో చిత్తం ఉపనిబన్ధతి, వుత్తఞ్హేతం భగవతా –

“కో చ, భిక్ఖవే, భిక్ఖునో గోచరో సకో పేత్తికో విసయో, యదిదం చత్తారో సతిపట్ఠానా”తి (సం॰ ని॰ ౫.౩౭౨).

తత్థ ఉపనిస్సయగోచరస్స పుబ్బే వుత్తత్తా ఇతరేసం వసేనేత్థ గోచరో వేదితబ్బో. ఇతి యథావుత్తాయ ఆచారసమ్పత్తియా, ఇమాయ చ గోచరసమ్పత్తియా సమన్నాగతత్తా ఆచారగోచరసమ్పన్నో.

అణుమత్తేసు వజ్జేసు భయదస్సావీతి అప్పమత్తకత్తా అణుప్పమాణేసు అస్సతియా అసఞ్చిచ్చ ఆపన్నసేఖియఅకుసలచిత్తుప్పాదాదిభేదేసు వజ్జేసు భయదస్సనసీలో. యో హి భిక్ఖు పరమాణుమత్తం వజ్జం అట్ఠసట్ఠియోజనసతసహస్సుబ్బేధసినేరుపబ్బతరాజసదిసం కత్వా పస్సతి, యోపి సబ్బలహుకం దుబ్భాసితమత్తం పారాజికసదిసం కత్వా పస్సతి, అయమ్పి అణుమత్తేసు వజ్జేసు భయదస్సావీ నామ. **సమాదాయ సిక్ఖతి సిక్ఖాపదేసూ**తి యంకిఞ్చి సిక్ఖాపదేసు సిక్ఖితబ్బం, తం సబ్బేన సబ్బం సబ్బథా సబ్బం అనవసేసం సమ్మా ఆదియిత్వా సిక్ఖతి, పవత్తతి పరిపూరేతీతి అత్థో.

అభిసల్లేఖికాతి అతివియ కిలేసానం సల్లేఖనీ, తేసం తనుభావాయ పహానాయ యుత్తరూపా. **చేతోవివరణసప్పాయా**తి చేతసో పటిచ్ఛాదకానం నీవరణానం దూరీభావకరణేన చేతోవివరణసఙ్ఖాతానం సమథవిపస్సనానం సప్పాయా, సమథవిపస్సనాచిత్తస్సేవ వా వివరణాయ పాకటీకరణాయ వా సప్పాయా ఉపకారికాతి చేతోవివరణసప్పాయా.

ఇదాని యేన నిబ్బిదాదిఆవహనేన అయం కథా అభిసల్లేఖికా చేతోవివరణసప్పాయా చ నామ హోతి, తం దస్సేతుం **‘‘ఏకన్తనిబ్బిదాయా’’**తిఆది వుత్తం. తత్థ **ఏకన్తనిబ్బిదాయాతి** ఏకంసేనేవ వట్టదుక్ఖతో నిబ్బిన్దనత్థాయ. **విరాగాయ నిరోధాయాతి** తస్సేవ విరజ్జనత్థాయ చ నిరుజ్ఝనత్థాయ చ. **ఉపసమాయాతి** సబ్బకిలేసూపసమాయ. **అభిఞ్ఞాయాతి** సబ్బస్సాపి అభిఞ్ఞేయ్యస్స అభిజాననాయ. **సమ్బోధాయాతి** చతుమగ్గసమ్బోధాయ. **నిబ్బానాయాతి** అనుపాదిసేసనిబ్బానాయ. ఏతేసు హి ఆదితో తీహి పదేహి విపస్సనా వుత్తా, ద్వీహి మగ్గో, ద్వీహి నిబ్బానం వుత్తం. సమథవిపస్సనా ఆదిం కత్వా నిబ్బానపరియోసానో అయం సబ్బో ఉత్తరిమనుస్సధమ్మో దసకథావత్థులాభినో సిజ్ఝతీతి దస్సేతి.

ఇదాని తం కథం విభజిత్వా దస్సేన్తో **‘‘అప్పిచ్ఛకథా’’**తిఆదిమాహ. తత్థ **అప్పిచ్ఛోతి** న ఇచ్ఛో, తస్స కథా అప్పిచ్ఛకథా, అప్పిచ్ఛభావప్పటిసంయుత్తా కథా వా అప్పిచ్ఛకథా. ఏత్థ చ అత్రిచ్ఛో పాపిచ్ఛో మహిచ్ఛో అప్పిచ్ఛోతి ఇచ్ఛావసేన చత్తారో పుగ్గలా. తేసు అత్తనా యథాలద్ధేన లాభేన అతిత్తో ఉపరూపరి లాభం ఇచ్ఛన్తో **అత్రిచ్ఛో** నామ. యం సన్ధాయ వుత్తం –

‘‘చతుబ్భి అట్ఠజ్ఝగమా, అట్ఠాభి చాపి సోళస;
సోళసభి చ ద్వత్తింస, అత్రిచ్ఛం చక్కమాసదో;
ఇచ్ఛాహతస్స పోసస్స, చక్కం భమతి మత్థకే’’తి. (జా. ౧.౫.౧౦౩);

‘‘అత్రిచ్ఛా అతిలోభేన, అతిలోభమదేన చా’’తి చ. (జా. ౧.౨.౧౬౮);

లాభసక్కారసిలోకనికామయతాయ అసన్తగుణసమ్భావనాధిప్పాయో **పాపిచ్ఛో**. యం సన్ధాయ వుత్తం –

‘‘తత్థ కతమా కుహనా? లాభసక్కారసిలోకసన్నిస్సితస్స పాపిచ్ఛస్స ఇచ్ఛాపకతస్స పచ్చయప్పటిసేవనసఙ్ఖాతేన వా సామన్తజప్పితేన వా ఇరియాపథస్స వా అఠపనా’’తిఆది (విభ. ౮౬౧).

సన్తగుణసమ్భావనాధిప్పాయో పటిగ్గహణే అమత్తఞ్ఞూ **మహిచ్ఛో**. యం సన్ధాయ వుత్తం –

‘‘ఇధేకచ్చో సద్ధో సమానో ‘సద్ధోతి మం జనో జానాతూ’తి ఇచ్ఛతి, సీలవా సమానో ‘సీలవాతి మం జనో జానాతూ’తి ఇచ్ఛతీ’’తిఆది (విభ. ౮౫౧).

దుత్తప్పియతాయ హిస్స విజాతమాతాపి చిత్తం గహేతుం న సక్కోతి. తేనేతం వుచ్చతి –

‘‘అగ్గిక్ఖన్ధో సముద్దో చ, మహిచ్ఛో చాపి పుగ్గలో;
సకటేహి పచ్చయే దేన్తు, తయోపేతే అతప్పియా’’తి.

ఏతే పన అత్రిచ్ఛతాదయో దోసే ఆరకా పరివజ్జేత్వా సన్తగుణనిగూహనాధిప్పాయో పటిగ్గహణే చ మత్తఞ్ఞూ అప్పిచ్ఛో. సో అత్తని విజ్జమానమ్పి గుణం పటిచ్ఛాదేతుకామతాయ సద్ధో సమానో ‘‘సద్ధోతి మం జనో జానాతూ’’తి న ఇచ్ఛతి, సీలవా, బహుస్సుతో, పవివిత్తో, ఆరద్ధవీరియో, ఉపట్ఠితస్సతి, సమాహితో, పఞ్ఞవా సమానో ‘‘పఞ్ఞవాతి మం జనో జానాతూ’’తి న ఇచ్ఛతి.

స్వాయం పచ్చయప్పిచ్ఛో ధుతఙ్గప్పిచ్ఛో పరియత్తిఅప్పిచ్ఛో అధిగమప్పిచ్ఛోతి చతుబ్బిధో. తత్థ **చతూసు పచ్చయేసు అప్పిచ్ఛో** పచ్చయదాయకం దేయ్యధమ్మం అత్తనో థామఞ్చ ఓలోకేత్వా సచేపి హి దేయ్యధమ్మో బహు హోతి, దాయకో అప్పం దాతుకామో, దాయకస్స వసేన అప్పమేవ గణ్హాతి. దేయ్యధమ్మో చే అప్పో, దాయకో బహుం దాతుకామో, దేయ్యధమ్మస్స వసేన అప్పమేవ గణ్హాతి. దేయ్యధమ్మోపి చే బహు, దాయకోపి బహుం దాతుకామో, అత్తనో థామం ఞత్వా పమాణయుత్తమేవ గణ్హాతి. ఏవరూపో హి భిక్ఖు అనుప్పన్నం లాభం ఉప్పాదేతి, ఉప్పన్నం లాభం థావరం కరోతి, దాయకానం చిత్తం ఆరాధేతి. ధుతఙ్గసమాదానస్స పన అత్తని అత్థిభావం న జానాపేతుకామో **ధుతఙ్గప్పిచ్ఛో**. యో అత్తనో బహుస్సుతభావం జానాపేతుం న ఇచ్ఛతి, అయం **పరియత్తిఅప్పిచ్ఛో**. యో పన సోతాపన్నాదీసు అఞ్ఞతరో హుత్వా సబ్రహ్మచారీనమ్పి అత్తనో సోతాపన్నాదిభావం జానాపేతుం న ఇచ్ఛతి, అయం **అధిగమప్పిచ్ఛో**. ఏవమేతేసం అప్పిచ్ఛానం యా అప్పిచ్ఛతా, తస్సా సద్ధిం సన్దస్సనాదివిధినా అనేకాకారవోకారఆనిసంసవిభావనవసేన, తప్పటిపక్ఖస్స అత్రిచ్ఛాదిభేదస్స ఇచ్ఛాచారస్స ఆదీనవవిభావనవసేన చ పవత్తా కథా **అప్పిచ్ఛకథా**.

సన్తుట్ఠికథాతి ఏత్థ **సన్తుట్ఠీ**తి సకేన అత్తనా లద్ధేన తుట్ఠి సన్తుట్ఠి. అథ వా విసమం పచ్చయిచ్ఛం పహాయ సమం తుట్ఠి, సన్తుట్ఠి. సన్తేన వా విజ్జమానేన తుట్ఠి సన్తుట్ఠి. వుత్తఞ్చేతం –

> "అతీతం నానుసోచన్తో, నప్పజప్పమనాగతం;
> పచ్చుప్పన్నేన యాపేన్తో, సన్తుట్ఠోతి పవుచ్చతీ"తి.

సమ్మా వా ఞాయేన భగవతా అనుఞ్ఞాతవిధినా పచ్చయేహి తుట్ఠి సన్తుట్ఠి. అత్థతో ఇతరీతరపచ్చయసన్తోసో , సో ద్వాదసవిధో హోతి. కథం ? చీవరే యథాలాభసన్తోసో, యథాబలసన్తోసో, యథాసారుప్పసన్తోసోతి తివిధో, ఏవం పిణ్డపాతాదీసు.

తత్రాయం పభేదవణ్ణనా – ఇధ భిక్ఖు చీవరం లభతి సున్దరం వా అసున్దరం వా, సో తేనేవ యాపేతి, అఞ్ఞం న పత్థేతి, లభన్తోపి న గణ్హాతి, అయమస్స చీవరే **యథాలాభసన్తోసో**. అథ పన పకతిదుబ్బలో వా హోతి ఆబాధజరాభిభూతో వా, గరుం చీవరం పారుపన్తో కిలమతి, సో సభాగేన భిక్ఖునా సద్ధిం తం పరివత్తేత్వా లహుకేన యాపేన్తోపి సన్తుట్ఠోవ హోతి, అయమస్స చీవరే **యథాబలసన్తోసో**. అపరో పట్టచీవరాదీనం అఞ్ఞతరం మహగ్ఘచీవరం లభిత్వా "ఇదం థేరానం చిరపబ్బజితానం, ఇదం బహుస్సుతానం అనురూపం, ఇదం గిలానానం దుబ్బలానం, ఇదం అప్పలాభీనం వా హోతూ"తి తేసం దత్వా అత్తనా సఙ్కారకూటాదితో నన్తకాని ఉచ్చినిత్వా సఙ్ఘాటిం కత్వా తేసం వా పురాణచీవరాని గహేత్వా ధారేన్తోపి సన్తుట్ఠోవ హోతి, అయమస్స చీవరే **యథాసారుప్పసన్తోసో**.

ఇధ పన భిక్ఖు పిణ్డపాతం లభతి లూఖం వా పణీతం వా, సో తేనేవ యాపేతి, అఞ్ఞం న పత్థేతి, లభన్తోపి న గణ్హాతి, అయమస్స పిణ్డపాతే **యథాలాభసన్తోసో**. అథ పన ఆబాధికో హోతి, లూఖం పకతివిరుద్ధం వా బ్యాధివిరుద్ధం వా పిణ్డపాతం భుఞ్జిత్వా గాళ్హం రోగాతఙ్కం పాపుణాతి, సో సభాగస్స భిక్ఖునో దత్వా తస్స హత్థతో సప్పాయభోజనం భుఞ్జిత్వా సమణధమ్మం కరోన్తోపి సన్తుట్ఠోవ హోతి, అయమస్స పిణ్డపాతే **యథాబలసన్తోసో** . అపరో భిక్ఖు పణీతం పిణ్డపాతం లభతి, సో "అయం పిణ్డపాతో చిరపబ్బజితాదీనం అనురూపో"తి చీవరం వియ తేసం దత్వా, తేసం వా సన్తకం గహేత్వా, అత్తనా పిణ్డాయ చరిత్వా, మిస్సకాహారం వా పరిభుఞ్జన్తోపి సన్తుట్ఠోవ హోతి. అయమస్స పిణ్డపాతే **యథాసారుప్పసన్తోసో**.

ఇధ పన భిక్ఖునో సేనాసనం పాపుణాతి మనాపం వా అమనాపం వా అన్తమసో తిణకుటికాపి తిణసన్థారకమ్పి, సో తేనేవ సన్తుస్సతి, పున అఞ్ఞం సున్దరతరం వా పాపుణాతి, తం న గణ్హాతి, అయమస్స సేనాసనే **యథాలాభసన్తోసో**. అథ పన ఆబాధికో హోతి దుబ్బలో వా, సో బ్యాధివిరుద్ధం వా పకతివిరుద్ధం వా సేనాసనం లభతి, యత్థస్స వసతో అఫాసు హోతి, సో తం సభాగస్స భిక్ఖునో దత్వా తస్స సన్తకే సప్పాయసేనాసనే వసిత్వా సమణధమ్మం కరోన్తోపి సన్తుట్ఠోవ హోతి, అయమస్స సేనాసనే **యథాబలసన్తోసో**. అపరో సున్దరం సేనాసనం పత్తమ్పి న సమ్పటిచ్ఛతి “పణీతసేనాసనం పమాదట్ఠాన”న్తి, మహాపుఞ్ఞతాయ వా లేణమణ్డపకూటాగారాదీని పణీతసేనాసనాని లభతి, సో తాని చీవరాదీని వియ చిరపబ్బజితాదీనం దత్వా యత్థ కత్థచి వసన్తోపి సన్తుట్ఠోవ హోతి, అయమస్స సేనాసనే **యథాసారుప్పసన్తోసో**.

ఇధ పన భిక్ఖు భేసజ్జం లభతి లూఖం వా పణీతం వా, సో తేనేవ తుస్సతి, అఞ్ఞం న పత్థేతి, లభన్తోపి న గణ్హాతి, అయమస్స గిలానపచ్చయే **యథాలాభసన్తోసో**. అథ పన తేలేన అత్థికో ఫాణితం లభతి, సో తం సభాగస్స భిక్ఖునో దత్వా, తస్స హత్థతో తేలం గహేత్వా, భేసజ్జం కత్వా సమణధమ్మం కరోన్తోపి సన్తుట్ఠోవ హోతి, అయమస్స గిలానపచ్చయే **యథాబలసన్తోసో**. అపరో మహాపుఞ్ఞో బహుం తేలమధుఫాణితాదిపణీతభేసజ్జం లభతి, సో తం చీవరాదీని వియ చిరపబ్బజితాదీనం దత్వా తేసం ఆభతేన యేన కేనచి భేసజ్జం కరోన్తోపి సన్తుట్ఠోవ హోతి. యో పన ఏకస్మిం భాజనే ముత్తహరీతకం, ఏకస్మిం చతుమధురం ఠపేత్వా “గణ్హథ, భన్తే, యదిచ్ఛసీ”తి వుచ్చమానో సచస్స తేసు అఞ్ఞతరేనపి రోగో వూపసమ్మతి , “ముత్తహరీతకం నామ బుద్ధాదీహి వణ్ణితం, పూతిముత్తభేసజ్జం నిస్సాయ పబ్బజ్జా, తత్థ తే యావజీవం ఉస్సాహో కరణీయో”తి (మహావ. ౧౨౮) వచనమనుస్సరన్తో చతుమధురం పటిక్ఖిపిత్వా ముత్తహరీతకేన భేసజ్జం కరోన్తో పరమసన్తుట్ఠోవ హోతి, అయమస్స గిలానపచ్చయే **యథాసారుప్పసన్తోసో**.

సో ఏవంపభేదో సబ్బోపి సన్తోసో సన్తుట్ఠీతి పవుచ్చతి. తేన వుత్తం “అత్థతో ఇతరీతరపచ్చయసన్తోసో”తి. ఇతరీతరసన్తుట్ఠియా సద్ధిం సన్దస్సనాదివిధినా ఆనిసంసవిభావనవసేన, తప్పటిపక్ఖస్స అత్రిచ్ఛతాదిభేదస్స ఇచ్ఛాపకతత్తస్స ఆదీనవవిభావనవసేన చ పవత్తా కథా **సన్తుట్ఠికథా**. ఇతో పరాసుపి కథాసు ఏసేవ నయో, విసేసమత్తమేవ వక్ఖామ.

పవివేకకథాతి ఏత్థ కాయవివేకో చిత్తవివేకో ఉపధివివేకోతి తయో వివేకా. తేసు ఏకో గచ్ఛతి, ఏకో తిట్ఠతి, ఏకో నిసీదతి, ఏకో సేయ్యం కప్పేతి, ఏకో గామం పిణ్డాయ పవిసతి, ఏకో పటిక్కమతి, ఏకో అభిక్కమతి, ఏకో చఙ్కమం అధిట్ఠాతి, ఏకో చరతి, ఏకో విహరతీతి ఏవం సబ్బిరియాపథేసు సబ్బకిచ్చేసు గణసఙ్గణికం పహాయ వివిత్తవాసో **కాయవివేకో** నామ. అట్ఠ సమాపత్తియో పన **చిత్తవివేకో** నామ. నిబ్బానం **ఉపధివివేకో** నామ. వుత్తఞ్హేతం –

> “కాయవివేకో చ వివేకట్ఠకాయానం నేక్ఖమ్మాభిరతానం, చిత్తవివేకో చ పరిసుద్ధచిత్తానం పరమవోదానప్పత్తానం, ఉపధివివేకో చ నిరుపధీనం పుగ్గలానం విసఙ్ఖారగతాన”న్తి (మహాని. ౫౭).

వివేకోయేవ పవివేకో, పవివేకప్పటిసంయుత్తా కథా **పవివేకకథా**.

అసంసగ్గకథాతి ఏత్థ సవనసంసగ్గో దస్సనసంసగ్గో సముల్లపనసంసగ్గో సమ్భోగసంసగ్గో కాయసంసగ్గోతి పఞ్చ సంసగ్గా. తేసు ఇధేకచ్చో భిక్ఖు సుణాతి “అసుకస్మిం గామే వా నిగమే వా ఇత్థీ అభిరూపా దస్సనీయా పాసాదికా పరమాయ వణ్ణపోక్ఖరతాయ సమన్నాగతా”తి, సో తం సుత్వా సంసీదతి విసీదతి, న సక్కోతి బ్రహ్మచరియం సన్ధారేతుం, సిక్ఖం

పచ్చక్ఖాయ హీనాయావత్తతి, ఏవం విసభాగారమ్మణసవనేన ఉప్పన్నకిలేససన్థవో **సవనసంసగ్గో** నామ. న హేవ ఖో భిక్ఖు సుణాతి, అపిచ ఖో సామం పస్సతి ఇత్థిం అభిరూపం దస్సనీయం పాసాదికం పరమాయ వణ్ణపోక్ఖరతాయ సమన్నాగతం, సో తం దిస్వా సంసీదతి విసీదతి, న సక్కోతి బ్రహ్మచరియం సన్ధారేతుం, సిక్ఖం పచ్చక్ఖాయ హీనాయావత్తతి, ఏవం విసభాగారమ్మణదస్సనేన ఉప్పన్నకిలేససన్థవో **దస్సనసంసగ్గో** నామ. దిస్వా పన అఞ్ఞమఞ్ఞం ఆలాపసల్లాపవసేన ఉప్పన్నో కిలేససన్థవో **సముల్లపనసంసగ్గో** నామ. సహజగ్ఘనాదీనిపి ఏతేనేవ సఙ్గణ్హాతి. అత్తనో పన సన్తకం యంకిఞ్చి మాతుగామస్స దత్వా వా అదత్వా వా తేన దిన్నస్స వనభఙ్గియాదినో పరిభోగవసేన ఉప్పన్నకిలేససన్థవో **సమ్భోగసంసగ్గో** నామ. మాతుగామస్స హత్థగ్గాహాదివసేన ఉప్పన్నకిలేససన్థవో **కాయసంసగ్గో** నామ. యోపి చేస –

> "గిహీహి సంసట్ఠో విహరతి అననులోమికేన సంసగ్గేన సహసోకీ సహనన్దీ సుఖితేసు సుఖితో, దుక్ఖితేసు దుక్ఖితో , ఉప్పన్నేసు కిచ్చకరణీయేసు అత్తనా ఉయ్యోగం ఆపజ్జతీ"తి (సం॰ ని॰ ౩.౩; మహాని॰ ౧౬౪) –

ఏవం వుత్తో అననులోమికో గిహిసంసగ్గో, యో చ సబ్రహ్మచారీహిపి కిలేసుప్పత్తిహేతుభూతో సంసగ్గో, తం సబ్బం పహాయ య్వాయం సంసారే థిరతరం సంవేగం, సఙ్ఖారేసు తిబ్బం భయసఞ్ఞం, సరీరే పటికూలసఞ్ఞం, సబ్బాకుసలేసు జిగుచ్ఛాపుబ్బఙ్గమం హిరోత్తప్పం, సబ్బకిరియాసు సతిసమ్పజఞ్ఞన్తి సబ్బం పచ్చుపట్ఠపేత్వా కమలదలే జలబిన్దు వియ సబ్బత్థ అలగ్గభావో, అయం సబ్బసంసగ్గప్పటిపక్ఖతాయ అసంసగ్గో. తప్పటిసంయుత్తా కథా **అసంసగ్గకథా**.

వీరియారమ్భకథాతి ఏత్థ వీరస్స భావో, కమ్మన్తి వా వీరియం, విధినా ఈరయితబ్బం పవత్తేతబ్బన్తి వా వీరియం, వీరియఞ్చ తం అకుసలానం ధమ్మానం పహానాయ కుసలానం ధమ్మానం ఉపసమ్పదాయ ఆరమ్భనం వీరియారమ్భో. స్వాయం కాయికో చేతసికో చాతి దువిధో, ఆరమ్భధాతు, నిక్కమధాతు, పరక్కమధాతు చాతి తివిధో; సమ్మప్పధానవసేన చతుబ్బిధో. సో సబ్బోపి యో భిక్ఖు గమనే ఉప్పన్నం కిలేసం ఠానం పాపుణితుం న దేతి; ఠానే ఉప్పన్నం నిసజ్జం, నిసజ్జాయ ఉప్పన్నం సయనం పాపుణితుం న దేతి, తత్థ తత్థేవ అజపదేన దణ్డేన కణ్హసప్పం ఉప్పీళేత్వా గణ్హన్తో వియ, తిఖిణేన అసినా అమిత్తం గీవాయ పహరన్తో వియ చ సీసం ఉక్ఖిపితుం అదత్వా వీరియబలేన నిగ్గణ్హాతి, తస్సేవం ఆరద్ధవీరియస్స వసేన వేదితబ్బో. తప్పటిసంయుత్తా కథా **వీరియారమ్భకథా**.

సీలకథాదీసు దువిధం సీలం లోకియం లోకుత్తరఞ్చ. తత్థ లోకియం పాతిమోక్ఖసంవరాది చతుపారిసుద్ధిసీలం, లోకుత్తరం మగ్గసీలం ఫలసీలఞ్చ. తథా విపస్సనాయ పాదకభూతా సహ ఉపచారేన అట్ఠ సమాపత్తియో లోకియో సమాధి, మగ్గసమ్పయుత్తో పనేత్థ లోకుత్తరో సమాధి నామ. తథా **పఞ్ఞా**పి లోకియా సుతమయా చిన్తామయా ఝానసమ్పయుత్తా విపస్సనాఞాణఞ్చ. విసేసతో పనేత్థ విపస్సనాపఞ్ఞా గహేతబ్బా, లోకుత్తరా మగ్గపఞ్ఞా ఫలపఞ్ఞా చ. **విముత్తీ**పి అరియఫలవిముత్తి నిబ్బానఞ్చ. అపరే పన తదఙ్గవిక్ఖమ్భనసముచ్ఛేదవిముత్తీనమ్పి వసేనేత్థ అత్థం వణ్ణేన్తి. **విముత్తిఞాణదస్సనమ్**పి ఏకూనవీసతివిధం పచ్చవేక్ఖణఞాణం. ఇతి ఇమేసం సీలాదీనం సద్ధిం సన్దస్సనాదివిధినా అనేకాకారవోకారఆనిసంసవిభావనవసేన చేవ తప్పటిపక్ఖానం దుస్సీల్యాదీనం ఆదీనవవిభావనవసేన చ పవత్తా కథా, తప్పటిసంయుత్తా కథా వా **సీలాదికథా** నామ.

ఏత్థ చ "అత్తనా చ అప్పిచ్ఛో హోతి, అప్పిచ్ఛకథఞ్చ పరేసం కత్తా"తి (మ॰ ని॰ ౧.౨౫౨; అ॰ ని॰ ౧౦.౭౦) "సన్తుట్ఠో హోతి ఇతరీతరేన చీవరేన, ఇతరీతరచీవరసన్తుట్ఠియా చ వణ్ణవాదీ"తి (సం॰ ని॰ ౨.౧౪౪; చూళని॰ ఖగ్గవిసాణసుత్తనిద్దేస

౧.౫౮) చ ఆదివచనతో సయఞ్చ అప్పిచ్ఛతాదిగుణసమన్నాగతేన పరేసమ్పి తదత్థాయ హితజ్ఝాసయేన పవత్తేతబ్బా తథారూపీ కథా, యా ఇధ అభిసల్లేఖికాదిభావేన విసేసేత్వా వుత్తా అప్పిచ్ఛకథాదీతి వేదితబ్బా. కారకస్సేవ హి కథా విసేసతో అధిప్పేతత్థసాధినీ. తథా హి వక్ఖతి "కల్యాణమిత్తస్సేతం, మేఘియ, భిక్ఖునో పాటికఙ్ఖం…పే॰ … అకసిరలాభీ"తి.

ఏవరూపాయాతి ఈదిసాయ, యథావుత్తాయ. **నికామలాభీతి** యథిచ్ఛితలాభీ యథారుచిలాభీ, సబ్బకాలం ఇమా కథా సోతుం విచారేతుఞ్చ యథాసుఖం లభన్తో. **అకిచ్ఛలాభీతి** నిద్దుక్ఖలాభీ. **అకసిరలాభీతి** విపులలాభీ.

ఆరద్ధవీరియోతి పగ్గహితవీరియో. **అకుసలానం ధమ్మానం పహానాయాతి** అకోసల్లసమ్భూతట్ఠేన అకుసలానం పాపధమ్మానం పజహనత్థాయ. **కుసలానం ధమ్మానన్తి** కుచ్ఛితానం సలనాదిఅత్థేన అనవజ్జట్ఠేన చ కుసలానం సహవిపస్సనానం మగ్గఫలధమ్మానం. **ఉపసమ్పదాయాతి** సమ్పాదనాయ, అత్తనో సన్తానే ఉప్పాదనాయ. **థామవాతి** ఉస్సోళ్హిసఙ్ఖాతేన వీరియథామేన సమన్నాగతో. **దళ్హపరక్కమోతి** థిరపరక్కమో అసిథిలవీరియో. **అనిక్ఖిత్తధురోతి** అనోరోహితధురో అనోసక్కితవీరియో.

పఞ్ఞవాతి విపస్సనాపఞ్ఞాయ పఞ్ఞవా. **ఉదయత్థగామినియాతి** పఞ్చన్నం ఖన్ధానం ఉదయఞ్చ వయఞ్చ పటివిజ్ఝన్తియా. **అరియాయాతి** విక్ఖమ్భనవసేన కిలేసేహి ఆరకా దూరే ఠితాయ నిద్దోసాయ. **నిబ్బేధికాయాతి** నిబ్బేధభాగియాయ. **సమ్మా దుక్ఖక్ఖయగామినియాతి** వట్టదుక్ఖస్స ఖేపనతో "దుక్ఖక్ఖయో"తి లద్ధనామం అరియమగ్గం సమ్మా హేతునా ఞాయేన గచ్ఛన్తియా.

ఇమేసు చ పన పఞ్చసు ధమ్మేసు సీలం వీరియం పఞ్ఞా చ యోగినో అజ్ఝత్తికం అఙ్గం, ఇతరద్వయం బాహిరం అఙ్గం. తథాపి కల్యాణమిత్తసన్నిస్సయేనేవ సేసం చతుబ్బిధం ఇజ్ఝతి, కల్యాణమిత్తస్సేవేత్థ బహూపకారతం దస్సేన్తో సత్థా "**కల్యాణమిత్తస్సేతం, మేఘియ, భిక్ఖునో పాటికఙ్ఖ**"న్తిఆదినా దేసనం వడ్ఢేతి. తత్థ **పాటికఙ్ఖన్తి** ఏకంసేన ఇచ్ఛితబ్బం, అవస్సంభావీతి అత్థో. **యన్తి** కిరియాపరామసనం. ఇదం వుత్తం హోతి – "సీలవా భవిస్సతీ"తి ఏత్థ యదేతం కల్యాణమిత్తస్స భిక్ఖునో సీలవన్తతాయ భవనం సీలసమ్పన్నత్తం, తస్స భిక్ఖునో సీలసమ్పన్నత్తా ఏతం తస్స పాటికఙ్ఖం, అవస్సంభావీ ఏకంసేనేవ తస్స తత్థ నియోజనతోతి అధిప్పాయో. **పాతిమోక్ఖసంవరసంవుతో విహరిస్సతీతి**ఆదీసుపి ఏసేవ నయో.

ఏవం భగవా సదేవకే లోకే ఉత్తమకల్యాణమిత్తసఙ్ఖాతస్స అత్తనో వచనం అనాదియిత్వా తం వనసణ్డం పవిసిత్వా తాదిసం విప్పకారం పత్తస్స ఆయస్మతో మేఘియస్స కల్యాణమిత్తతాదినా సకలం సాసనసమ్పత్తిం దస్సేత్వా, ఇదానిస్స తత్థ ఆదరజాతస్స పుబ్బే యేహి కామవితక్కాదీహి ఉపద్దుతత్తా కమ్మట్ఠానం న సమ్పజ్జి, తస్స తేసం ఉజువిపచ్చనీకభూతత్తా చ భావనానయం పకాసేత్వా, తతో పరం అరహత్తస్స కమ్మట్ఠానం ఆచిక్ఖన్తో, "**తేన చ పన, మేఘియ, భిక్ఖునా ఇమేసు పఞ్చసు ధమ్మేసు పతిట్ఠాయ చత్తారో ధమ్మా ఉత్తరి భావేతబ్బా**"తిఆదిమాహ. తత్థ **తేనాతి** ఏవం కల్యాణమిత్తసన్నిస్సయేన యథావుత్తసీలాదిగుణసమన్నాగతేన. తేనేవాహ "**ఇమేసు పఞ్చసు ధమ్మేసు పతిట్ఠాయా**"తి. **ఉత్తరీతి** ఆరద్ధతరుణవిపస్సనస్స రాగాదిపరిస్సయా చే ఉప్పజ్జేయ్యుం, తేసం విసోధనత్థం తతో ఉద్ధం **చత్తారో ధమ్మా భావేతబ్బా** ఉప్పాదేతబ్బా వడ్ఢేతబ్బా చ.

అసుభాతి ఏకాదససు అసుభకమ్మట్ఠానేసు యథారహం యత్థ కత్థచి అసుభభావనా. **రాగస్స పహానాయాతి** కామరాగస్స పజహనత్థాయ. అయమత్థో సాలిలాయకోపమాయ విభావేతబ్బో – ఏకో హి పురిసో అసితం గహేత్వా కోటితో పట్ఠాయ సాలిఖేత్తే సాలియో లాయతి, అథస్స వతిం భిన్దిత్వా గావో పవిసింసు. సో అసితం ఠపేత్వా, యట్ఠిం ఆదాయ, తేనేవ మగ్గేన గావో నీహరిత్వా, వతిం పాకతికం కత్వా, పున అసితం గహేత్వా సాలియో లాయి. తత్థ సాలిఖేత్తం వియ బుద్ధసాసనం దట్ఠబ్బం, సాలిలాయకో వియ యోగావచరో, అసితం వియ పఞ్ఞా, లాయనకాలో వియ విపస్సనాయ కమ్మకరణకాలో, యట్ఠి వియ అసుభకమ్మట్ఠానం, వతి వియ సంవరో , వతిం భిన్దిత్వా గావీనం పవిసనం వియ సహసా అప్పటిసఙ్ఖాయ పమాదం ఆగమ్మ రాగస్స ఉప్పజ్జనం, అసితం ఠపేత్వా, యట్ఠిం ఆదాయ, పవిట్ఠమగ్గేనేవ గావో నీహరిత్వా, వతిం పటిపాకతికం కత్వా, పున ఠితట్ఠానతో పట్ఠాయ సాలిలాయనం వియ అసుభకమ్మట్ఠానేన రాగం విక్ఖమ్భేత్వా, పున విపస్సనాయ కమ్మకరణకాలోతి ఇదమేత్థ ఉపమాసంసన్దనం. ఏవంభూతం భావనావిధిం సన్ధాయ వుత్తం "అసుభా భావేతబ్బా రాగస్స పహానాయా"తి.

మేత్తాతి మేత్తాకమ్మట్ఠానం. **బ్యాపాదస్స పహానాయాతి** వుత్తనయేనేవ ఉప్పన్నకోపస్స పజహనత్థాయ. **ఆనాపానస్సతీతి** సోళసవత్థుకా ఆనాపానస్సతి. **వితక్కుపచ్ఛేదాయాతి** వుత్తనయేనేవ ఉప్పన్నానం వితక్కానం ఉపచ్ఛేదనత్థాయ. **అస్మిమానసముగ్ఘాతాయాతి** అస్మీతి ఉప్పజ్జనకస్స నవవిధస్స మానస్స సముచ్ఛేదనత్థాయ. **అనిచ్చసఞ్ఞినోతి** హుత్వా అభావతో ఉదయబ్బయవన్తతో పభఙ్గుతో తావకాలికతో నిచ్చప్పటిపక్ఖతో చ "సబ్బే సఙ్ఖారా అనిచ్చా"తి (ధ. ప. ౨౭౭; చూళని. హేమకమాణవపుచ్ఛానిద్దేస ౫౬) పవత్తఅనిచ్చానుపస్సనావసేన అనిచ్చసఞ్ఞినో. **అనత్తసఞ్ఞా సణ్ఠాతీతి** అసారకతో అవసవత్తనతో పరతో రిత్తతో తుచ్ఛతో సుఞ్ఞతో చ "సబ్బే ధమ్మా అనత్తా"తి (ధ. ప. ౨౭౯; చూళని. హేమకమాణవపుచ్ఛానిద్దేస ౫౬) ఏవం పవత్తా అనత్తానుపస్సనాసఙ్ఖాతా అనత్తసఞ్ఞా చిత్తే సణ్ఠహతి, అతిదళ్హం పతిట్ఠాతి. అనిచ్చలక్ఖణే హి దిట్ఠే అనత్తలక్ఖణం దిట్ఠమేవ హోతి. తీసు హి లక్ఖణేసు ఏకస్మిం దిట్ఠే ఇతరద్వయం దిట్ఠమేవ హోతి. తేన వుత్తం – "**అనిచ్చసఞ్ఞినో హి, మేఘియ, అనత్తసఞ్ఞా సణ్ఠాతీ**"తి. అనత్తలక్ఖణే దిట్ఠే అస్మీతి ఉప్పజ్జనకమానో సుప్పజహోవ హోతీతి ఆహ – "**అనత్తసఞ్ఞీ అస్మిమానసముగ్ఘాతం పాపుణాతీ**"తి **దిట్ఠేవ ధమ్మే నిబ్బానన్తి** దిట్ఠేయేవ ధమ్మే ఇమస్మింయేవ అత్తభావే అపచ్చయపరినిబ్బానం పాపుణాతి. అయమేత్థ సఙ్ఖేపో, విత్థారతో పన అసుభాదిభావనానయో విసుద్ధిమగ్గే (విసుద్ధి. ౧.౧౦౨) వుత్తనయేన గహేతబ్బో.

ఏతమత్థం విదిత్వాతి ఏతం ఆయస్మతో మేఘియస్స మిచ్ఛావితక్కచోరేహి కుసలభణ్డుపచ్ఛేదసఙ్ఖాతం అత్థం జానిత్వా. **ఇమం ఉదానన్తి** ఇమం కామవితక్కాదీనం అవినోదనే వినోదనే చ ఆదీనవానిసంసదీపకం ఉదానం ఉదానేసి.

తత్థ **ఖుద్దాతి** హీనా లామకా. **వితక్కాతి** కామవితక్కాదయో తయో పాపవితక్కా. తే హి సబ్బవితక్కేహి పతికిట్ఠతాయ ఇధ ఖుద్దాతి వుత్తా "న చ ఖుద్దమాచరే"తిఆదీసు (ఖు. పా. ౯.౩; సు. ని. ౧౪౫) వియ. **సుఖుమాతి** ఞాతివితక్కాదయో అధిప్పేతా. ఞాతివితక్కో జనపదవితక్కో అమరావితక్కో పరానుద్దయతాయ పటిసంయుత్తో వితక్కో లాభసక్కారసిలోకపటిసంయుత్తో వితక్కో అనవఞ్ఞత్తిపటిసంయుత్తో వితక్కోతి ఏతే హి వితక్కా కామవితక్కాదయో వియ దారుణా న హోన్తీతి అనోళారికసభావతాయ సుఖుమాతి వుత్తా. **అనుగతాతి** చిత్తేన అనువత్తితా. వితక్కే హి ఉప్పజ్జమానే చిత్తం తదనుగతమేవ హోతి తస్స ఆరమ్మణాభినిరోపనతో. "అనుగ్గతా"తిపి పాళి, అనుఉట్ఠితాతి అత్థో. **మనసో ఉప్పిలావాతి** చేతసో ఉప్పిలావితత్తకరా.

ఏతే అవిద్వా మనసో వితక్కేతి ఏతే కామవితక్కాదికే మనోవితక్కే అస్సాదాదీనవనిస్సరణతో ఞాతతీరణపహానపరిఞ్ఞాహి యథాభూతం అజానన్తో. **హురా హురం ధావతి భన్తచిత్తో**తి అప్పహీనమిచ్ఛావితక్కత్తా అనవట్ఠితచిత్తో "కదాచి రూపే, కదాచి సద్దే"తిఆదినా తస్మిం తస్మిం ఆరమ్మణే అస్సాదాదివసేన అపరాపరం ధావతి పరిబ్భమతి. అథ వా **హురా హురం ధావతి భన్తచిత్తో**తి అపరిఞ్ఞాతవితక్కత్తా తన్నిమిత్తానం అవిజ్జాతణ్హానం వసేన పరిబ్భమనమానసో ఇధలోకతో పరలోకం ఆదాననిక్ఖేపేహి అపరాపరం ధావతి సంసరతీతి అత్థో.

ఏతే చ విద్వా మనసో వితక్కేతి ఏతే యథావుత్తప్పభేదే కామవితక్కాదికే మనోవితక్కే అస్సాదాదితో యథాభూతం జానన్తో. **ఆతాపియో**తి వీరియవా. **సంవరతీ**తి పిదహతి. **సతిమా**తి సతిసమ్పన్నో. **అనుగ్గతే**తి దుల్లభవసేన అనుప్పన్నే. ఇదం వుత్తం హోతి – ఏతే వుత్తప్పకారే కామవితక్కాదికే మనోవితక్కే చిత్తస్స ఉప్పిలావితహేతుతాయ మనసో ఉప్పిలావే విద్వా విపస్సనాపఞ్ఞాసహితాయ మగ్గపఞ్ఞాయ సమ్మదేవ జానన్తో, తస్స సహాయభూతానం సమ్మావాయామసతీనం అత్థితాయ ఆతాపియో సతిమా తే అరియమగ్గభావనాయ ఆయతిం ఉప్పత్తిరహే అనుగ్గతే అనుప్పన్నే ఏవ మగ్గక్ఖణే సంవరతి, ఞాణసంవరవసేన పిదహతి, ఆగమనపథం పచ్ఛిన్దతి, ఏవంభూతో చ చతుసచ్చప్పటివేధేన **బుద్ధో** అరియసావకో అరహత్తాధిగమేన **అసేసం,** అనవసేసం **ఏతే** కామవితక్కాదికే **పజహాసి** సముచ్ఛిన్దీతి. ఏత్థాపి "అనుగతే"తిపి పఠన్తి. తస్సత్థో హేట్ఠా వుత్తోయేవ.

పఠమసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౨. ఉద్ధతసుత్తవణ్ణనా

౩౭. దుతియే **కుసినారాయ**న్తి కుసినారాయం నామ మల్లరాజూనం నగరే. **ఉపవత్తనే మల్లానం సాలవనే**తి యథా హి అనురాధపురస్స థూపారామో, ఏవం కుసినారాయ ఉయ్యానం దక్ఖిణపచ్ఛిమదిసాయ హోతి. యథా థూపారామతో దక్ఖిణద్వారేన నగరపవిసనమగ్గో పాచీనముఖో గన్త్వా ఉత్తరేన నివత్తతి, ఏవం ఉయ్యానతో సాలపన్తి పాచీనముఖా గన్త్వా ఉత్తరేన నివత్తా, తస్మా "ఉపవత్తన"న్తి వుచ్చతి. తస్మిం ఉపవత్తనే మల్లరాజూనం సాలవనే. **అరఞ్ఞకుటికాయ**న్తి సాలపన్తియా అవిదూరే రుక్ఖగచ్ఛసఞ్ఛన్నట్ఠానే కతా కుటికా, తం సన్ధాయ వుత్తం "అరఞ్ఞకుటికాయం విహరతీ"తి. తే పన భిక్ఖూ పటిసఙ్ఖానవిరహితా ఓస్సట్ఠవీరియా పమత్తవిహారినో, తేన వుత్తం "**ఉద్ధతా**"తిఆది.

తత్థ ఉద్ధచ్చబహులతా అవూపసన్తచిత్తతాయ **ఉద్ధతా**. తుచ్ఛభావేన మానో నళో వియాతి నళో, మానసఙ్ఖాతో ఉగ్గతో నళో ఏతేసన్తి **ఉన్నళా,** ఉగ్గతతుచ్ఛమానాతి అత్థో. పత్తచీవరమణ్డనాదిచాపల్లేన సమన్నాగతత్తా బహుకతాయ వా **చపలా**. ఫరుసవాచతాయ ముఖేన ఖరాతి **ముఖరా**. తిరచ్ఛానకథాబహులతాయ వికిణ్ణా బ్యాకులా వాచా ఏతేసన్తి **వికిణ్ణవాచా**. ముట్ఠా నట్ఠా సతి ఏతేసన్తి **ముట్ఠస్సతినో,** సతివిరహితా పమాదవిహారినోతి అత్థో. సబ్బేన సబ్బం సమ్పజఞ్ఞాభావతో **అసమ్పజానా**. గద్దూహనమత్తమ్పి కాలం చిత్తసమాధానస్స అభావతో న సమాహితాతి **అసమాహితా**. లోలసభావత్తా భన్తమిగసప్పటిభాగతాయ **విబ్భన్తచిత్తా**. మనచ్ఛట్ఠానం ఇన్ద్రియానం అసంవరణతో అసఞ్ఞతిన్ద్రియతాయ **పాకతిన్ద్రియా**.

ఏతమత్థం విదిత్వాతి ఏతం తేసం భిక్ఖూనం ఉద్ధచ్చాదివసేన పమాదవిహారం జానిత్వా. **ఇమం ఉదాన**న్తి ఇమం పమాదవిహారే అప్పమాదవిహారే చ యథాక్కమం ఆదీనవానిసంసవిభావనం ఉదానం ఉదానేసి.

తత్థ **అరక్ఖితేనా**తి సతిఆరక్ఖాభావేన అగుత్తేన. **కాయేనా**తి ఛవిఞ్ఞాణకాయేన చక్ఖువిఞ్ఞాణేన హి రూపం దిస్వా తత్థ నిమిత్తానుబ్యఞ్జనగ్గహణవసేన అభిజ్ఝాదిపవత్తితో విఞ్ఞాణద్వారస్స సతియా అరక్ఖితభావతో. సోతవిఞ్ఞాణాదీసుపి ఏసేవ నయో. ఏవం ఛవిఞ్ఞాణకాయస్స అరక్ఖితభావం సన్ధాయాహ “అరక్ఖితేన కాయేనా”తి. కేచి పన “కాయేనా”తి అత్థం వదన్తి, తేసమ్పి వుత్తనయేనేవ అత్థయోజనాయ సతి యుజ్జేయ్య. అపరే పన “అరక్ఖితేన చిత్తేనా”తి పఠన్తి, తేసమ్పి వుత్తనయో ఏవ అత్థో. **మిచ్ఛాదిట్ఠిహతేనా**తి సస్సతాదిమిచ్ఛాభినివేసదూసితేన. **థినమిద్ధాభిభూతేనా**తి చిత్తస్స అకల్యతాలక్ఖణేన థినేన కాయస్స అకల్యతాలక్ఖణేన మిద్ధేన చ అజ్ఝోత్థటేన, తేన కాయేన చిత్తేనాతి వా సమ్బన్ధో. **వసం మారస్స గచ్ఛతీ**తి కిలేసమారాదికస్స సబ్బస్సపి మారస్స వసం యథాకామకరణీయతం ఉపగచ్ఛతి, తేసం విసయం నాతిక్కమతీతి అత్థో.

ఇమాయ హి గాథాయ భగవా యే సతిఆరక్ఖాభావేన సబ్బసో అరక్ఖితచిత్తా, యోనిసోమనసికారస్స హేతుభూతాయ పఞ్ఞాయ అభావతో అయోనిసో ఉమ్ముజ్జనేన నిచ్చన్తిఆదినా విపరియేసగాహినో, తతో ఏవ కుసలకిరియాయ వీరియారమ్భాభావతో కోసజ్జాభిభూతా సంసారవట్టతో సీసం న ఉక్ఖిపిస్సన్తీతి తేసం భిక్ఖూనం పమాదవిహారగరహాముఖేన వట్టం దస్సేత్వా ఇదాని వివట్టం దస్సేతుం, “**తస్మా రక్ఖితచిత్తస్సా**”తి దుతియగాథమాహ.

తత్థ **తస్మా రక్ఖితచిత్తస్సా**తి యస్మా అరక్ఖితచిత్తో మారస్స యథాకామకరణీయో హుత్వా సంసారేయేవ హోతి, తస్మా సతిసంవరేన మనచ్ఛట్ఠానం ఇన్ద్రియానం రక్ఖణేన పిదహనేన రక్ఖితచిత్తో అస్స. చిత్తే హి రక్ఖితే చక్ఖాదిఇన్ద్రియాని రక్ఖితానేవ హోన్తీతి. **సమ్మాసఙ్కప్పగోచరో**తి యస్మా మిచ్ఛాసఙ్కప్పగోచరో తథా తథా అయోనిసో వితక్కేత్వా నానావిధాని మిచ్ఛాదస్సనాని గణ్హన్తో మిచ్ఛాదిట్ఠిహతేన చిత్తేన మారస్స యథాకామకరణీయో హోతి, తస్మా యోనిసోమనసికారేన కమ్మం కరోన్తో నేక్ఖమ్మసఙ్కప్పాదిసమ్మాసఙ్కప్పగోచరో అస్స, ఝానాదిసమ్పయుత్తం సమ్మాసఙ్కప్పమేవ అత్తనో చిత్తస్స పవత్తిట్ఠానం కరేయ్య. **సమ్మాదిట్ఠిపురేక్ఖారో**తి సమ్మాసఙ్కప్పగోచరతాయ విధూతమిచ్ఛాదస్సనో పురేతరంయేవ కమ్మస్సకతాలక్ఖణం, తతో యథాభూతఞాణలక్ఖణఞ్చ సమ్మాదిట్ఠిం పురతో కత్వా పుబ్బే వుత్తనయేనేవ సీలసమాధీసు యుత్తో పయుత్తో విపస్సనం ఆరభిత్వా సఙ్ఖారే సమ్మసన్తో **ఞత్వాన ఉదయబ్బయం** పఞ్చసు ఉపాదానక్ఖన్ధేసు సమపణ్ణాసాయ ఆకారేహి ఉప్పాదనిరోధం వవత్థపేత్వా ఉదయబ్బయఞాణమధిగన్త్వా తతో పరం భఙ్గానుపస్సనాదివసేన విపస్సనం ఉస్సుక్కాపేత్వా అనుక్కమేన అరియమగ్గం గణ్హన్తో అగ్గమగ్గేన, **థినమిద్ధాభిభూ భిక్ఖు సబ్బా దుగ్గతియో జహే**తి, ఏవం సో హేట్ఠిమమగ్గవజ్ఝానం కిలేసానం పరమమేవ పహీనత్తా దిట్ఠివిప్పయుత్తలోభసహగతచిత్తుప్పాదేసు ఉప్పజ్జనకథినమిద్ధానం అధిగతేన అరహత్తమగ్గేన సముచ్ఛిన్నతో తదేకట్ఠానం మానాదీనమ్పి పహీనత్తా సబ్బసో భిన్నకిలేసో ఖీణాసవో భిక్ఖు తివిధదుక్ఖతాయోగేన దుగ్గతిసఙ్ఖాతా సబ్బాపి గతియో ఉచ్ఛిన్నభవమూలత్తా **జహే**, పజహేయ్య. తాసం పరభాగే నిబ్బానే పతిట్ఠేయ్యాతి అత్థో.

దుతియసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౩. గోపాలకసుత్తవణ్ణనా

౩౩. తతియే **కోసలేసూ**తి కోసలా నామ జానపదినో రాజకుమారా, తేసం నివాసో ఏకోపి జనపదో “కోసలా”త్వేవ వుచ్చతి, తేసు కోసలేసు జనపదే. **చారికం చరతీ**తి అతురితచారికావసేన జనపదచారికం చరతి. **మహతా**తి గుణమహత్తేనపి మహతా, అపరిచ్ఛిన్నసఙ్ఖ్యత్తా సఙ్ఖ్యామహత్తేనపి మహతా. **భిక్ఖుసఙ్ఘేనా**తి దిట్ఠిసీలసామఞ్ఞసంహతేన

సమణగణేన. **సద్ధిన్తి** ఏకతో. **మగ్గా ఓక్కమ్మాతి** మగ్గతో అపక్కమిత్వా. **అఞ్ఞతరం రుక్ఖమూలన్తి** ఘనపత్తసాఖావిటపసమ్పన్నస్స సన్దచ్ఛాయస్స మహతో రుక్ఖస్స సమీపసఙ్ఖాతం మూలం.

అఞ్ఞతరో గోపాలకోతి ఏకో గోగణరక్ఖకో, నామేన పన నన్దో నామ. సో కిర అడ్ఢో మహద్ధనో మహాభోగో, యథా కేణియో జటిలో పబ్బజ్జావసేన, ఏవం అనాథపిణ్డికస్స గోయూథం రక్ఖన్తో గోపాలకత్తేన రాజపీళం అపహరన్తో అత్తనో కుటుమ్బం రక్ఖతి. సో కాలేన కాలం పఞ్చ గోరసే గహేత్వా, మహాసేట్ఠిస్స సన్తికం ఆగన్త్వా నియ్యాతేత్వా సత్థు సన్తికం గన్త్వా, సత్థారం పస్సతి, ధమ్మం సుణాతి, అత్తనో వసనట్ఠానం ఆగమనత్థాయ సత్థారం యాచతి. సత్థా తస్సేవ ఞాణపరిపాకం ఆగమయమానో అగన్త్వా, అపరభాగే మహతా భిక్ఖుసఙ్ఘేన పరివుతో జనపదచారికం చరన్తో, "ఇదానిస్స ఞాణం పరిపక్క"న్తి ఞత్వా తస్స వసనట్ఠానస్స అవిదూరే మగ్గా ఓక్కమ్మ అఞ్ఞతరస్మిం రుక్ఖమూలే నిసీది తస్స ఆగమనం ఆగమయమానో. నన్దోపి ఖో "సత్థా కిర జనపదచారికం చరన్తో ఇతో ఆగచ్ఛతీ"తి సుత్వా, హట్ఠతుట్ఠో వేగేన గన్త్వా, సత్థారం ఉపసఙ్కమిత్వా వన్దిత్వా కతపటిసన్థారో ఏకమన్తం నిసీది, అథస్స భగవా ధమ్మం దేసేసి. సో సోతాపత్తిఫలే పతిట్ఠహిత్వా భగవన్తం నిమన్తేత్వా సత్తాహం పాయాసదానమదాసి, సత్తమే దివసే భగవా అనుమోదనం కత్వా పక్కామి. తేన వుత్తం – "**ఏకమన్తం నిసిన్నం ఖో తం గోపాలకం భగవా ధమ్మియా కథాయ సన్దస్సేసి...పే.... ఉట్ఠాయాసనా పక్కామీ**"తి.

తత్థ **సన్దస్సేసీతి** "ఇమే ధమ్మా కుసలా, ఇమే ధమ్మా అకుసలా"తిఆదినా కుసలాదిధమ్మే కమ్మవిపాకే ఇధలోకపరలోకే పచ్చక్ఖతో దస్సేన్తో అనుపుబ్బికథావసానే చత్తారి అరియసచ్చాని సమ్మా దస్సేసి. **సమాదపేసీతి** "సచ్చాధిగమాయ ఇమే నామ ధమ్మా అత్తని ఉప్పాదేతబ్బా"తి సీలాదిధమ్మే సమ్మా గణ్హాపేత్వా తేసు తం పతిట్ఠపేసి. **సముత్తేజేసీతి** తే ధమ్మా సమాదిన్నా అనుక్కమేన భావియమానా నిబ్బేధభాగియా హుత్వా తిక్ఖవిసదా యథా ఖిప్పం అరియమగ్గం ఆవహన్తి, తథా సమ్మా ఉత్తేజేసి సమ్మదేవ తేజేసి. **సమ్పహంసేసీతి** భావనాయ పుబ్బేనాపరం విసేసభావదస్సనేన చిత్తస్స పమోదాపనవసేన సుట్ఠు పహంసేసి. అపిచేత్థ సావజ్జానవజ్జధమ్మేసు దుక్ఖాదీసు చ సమ్మోహవినోదనేన సన్దస్సనం, సమ్మాపటిపత్తియం పమాదాపనోదనేన సమాదపనం, చిత్తస్సాలసియాపత్తివినోదనేన సముత్తేజనం, సమ్మాపటిపత్తిసిద్ధియా సమ్పహంసనం వేదితబ్బం. ఏవం సో భగవతో సాముక్కంసికాయ ధమ్మదేసనాయ సోతాపత్తిఫలే పతిట్ఠహి. **అధివాసేసీతి** తేన దిట్ఠసచ్చేన "అధివాసేతు మే, భన్తే భగవా"తిఆదినా నిమన్తితో కాయఙ్గవాచఙ్గం అచోపేన్తో చిత్తేనేవ అధివాసేసి సాదియి. తేనేవాహ "**తుణ్హీభావేనా**"తి.

అప్పోదకపాయాసన్తి నిరుదకపాయాసం. **పటియాదాపేత్వాతి** సమ్పాదేత్వా సజ్జేత్వా. **నవఞ్చ సప్పిన్తి** నవనీతం గహేత్వా తావదేవ విలీనం మణ్డసప్పిఞ్చ పటియాదాపేత్వా. **సహత్థాతి** ఆదరజాతో సహత్థేనేవ పరివిసన్తో. **సన్తప్పేసీతి** పటియత్తం భోజనం భోజేసి. **సమ్పవారేసీతి** "అలం అల"న్తి వాచాయ పటిక్ఖిపాపేసి. **భుత్తావిన్తి** కతభత్తకిచ్చం. **ఓనీతపత్తపాణిన్తి** పత్తతో అపనీతపాణిం, "ధోతపత్తపాణి"న్తిపి పాఠో, ధోతపత్తహత్థన్తి అత్థో. **నీచన్తి** అనుచ్చం ఆసనం గహేత్వా ఆసనేయేవ నిసీదనం అరియదేసవాసీనం చారిత్తం, సో పన సత్థు సన్తికే ఉపచారవసేన పణ్ణత్తస్స దారుఫలకాసనస్స సమీపే నిసీది. **ధమ్మియా కథాయాతిఆది** సత్తమే దివసే కతం అనుమోదనం సన్ధాయ వుత్తం . సో కిర సత్తాహం భగవన్తం భిక్ఖుసఙ్ఘఞ్చ తత్థ వసాపేత్వా మహాదానం పవత్తేసి. సత్తమే పన దివసే అప్పోదకపాయాసదానం అదాసి. సత్థా తస్స తస్మిం అత్తభావే ఉపరిమగ్గత్థాయ ఞాణపరిపాకాభావతో అనుమోదనమేవ కత్వా పక్కామి.

సీమన్తరికాయాతి సీమన్తరే, తస్స గామస్స అన్తరం. గామవాసినో కిర ఏకం తళాకం నిస్సాయ తేన సద్ధిం కలహం అకంసు. సో తే అభిభవిత్వా తం తళాకం గణ్హి. తేన బద్ధాఘాతో ఏకో పురిసో తం సత్థు పత్తం గహేత్వా దూరం అనుగన్త్వా “నివత్తాహి ఉపాసకా”తి వుత్తే భగవన్తం వన్దిత్వా పదక్ఖిణం కత్వా భిక్ఖుసఙ్ఘస్స చ అఞ్జలిం కత్వా యావ దస్సనూపచారసమతిక్కమా దసనఖసమోధానసముజ్జలం అఞ్జలిం సిరసి పగ్గయ్హ పటినివత్తిత్వా ద్విన్నం గామానం అన్తరే అరఞ్ఞప్పదేసే ఏకకం గచ్ఛన్తం సరేన విజ్ఝిత్వా మారేసి. తేన వుత్తం **అచిరపక్కన్తస్స...పే.... వోరోపేసీ**”తి. కేనచిదేవ కరణీయేన ఓహీయిత్వా పచ్ఛా గచ్ఛన్తా భిక్ఖూ తం తథా మతం దిస్వా భగవతో తమత్థం ఆరోచేసుం, తం సన్ధాయ వుత్తం **‘‘అథ ఖో సమ్బహులా భిక్ఖూ’’**తిఆది.

ఏతమత్థం విదిత్వాతి యస్మా దిట్ఠిసమ్పన్నం అరియసావకం నన్దం మారేన్తేన పురిసేన ఆనన్తరియకమ్మం బహులం అపుఞ్ఞం పసుతం, తస్మా యం చోరేహి చ వేరీహి చ కత్తబ్బం, తతోపి ఘోరతరం ఇమేసం సత్తానం మిచ్ఛాపణిహితం చిత్తం కరోతీతి ఇమమత్థం జానిత్వా తదత్థదీపనం ఇమం ఉదానం ఉదానేసి.

తత్థ **దిసో దిస**న్తి దూసకో దూసనీయం చోరో చోరం, దిస్వాతి వచనసేసో. **యం తం కయిరా**తి యం తస్స అనయబ్యసనం కరేయ్య, దుతియపదేపి ఏసేవ నయో. ఇదం వుత్తం హోతి – ఏకో ఏకస్స మిత్తదుబ్భీ చోరో పుత్తదారఖేత్తవత్థుగోమహింసాదీసు అపరజ్ఝన్తో యస్స అపరజ్ఝతి, తమ్పి తథేవ అత్తని అపరజ్ఝన్తం చోరం దిస్వా, వేరీ వా పన కేనచిదేవ కారణేన బద్ధవేరం వేరిం దిస్వా అత్తనో కక్ఖళతాయ దారుణతాయ యం తస్స అనయబ్యసనం కరేయ్య, పుత్తదారం వా పీళేయ్య, ఖేత్తాదీని వా నాసేయ్య, జీవితా వా వోరోపేయ్య , దససు అకుసలకమ్మపథేసు మిచ్ఛాఠపితత్తా **మిచ్ఛాపణిహితం చిత్తం పాపియో నం తతో కరే**, నం పురిసం పాపతరం తతో కరేయ్య. వుత్తప్పకారో హి దిసో వా వేరీ వా దిసస్స వా వేరినో వా ఇమస్మింయేవ అత్తభావే దుక్ఖం వా ఉప్పాదేయ్య, జీవితక్ఖయం వా కరేయ్య. ఇదం పన అకుసలకమ్మపథేసు మిచ్ఛాఠపితం చిత్తం దిట్ఠేవ ధమ్మే అనయబ్యసనం పాపేతి, అత్తభావసతసహస్సేసుపి చతూసు అపాయేసు ఖిపిత్వా సీసమస్స ఉక్ఖిపితుం న దేతీతి.

తతియసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౪. యక్ఖపహారసుత్తవణ్ణనా

౩౪. చతుత్థే **కపోతకన్దరాయ**న్తి ఏవంనామకే విహారే. తస్మిం కిర పబ్బతకన్దరే పుబ్బే బహూ కపోతా వసింసు, తేన సా పబ్బతకన్దరా “కపోతకన్దరా”తి వుచ్చతి. అపరభాగే తత్థ కతవిహారోపి “కపోతకన్దరా”త్వేవ పఞ్ఞాయిత్థ. తేన వుత్తం – “కపోతకన్దరాయన్తి ఏవంనామకే విహారే”తి. **జుణ్హాయ రత్తియా**తి సుక్కపక్ఖరత్తియం. **నవోరోపితేహి కేసేహీ**తి అచిరఓహారితేహి కేసేహి, ఇత్థమ్భూతలక్ఖణే చేతం కరణవచనం. **అబ్భోకాసే**తి యత్థ ఉపరిచ్ఛదనం పరిక్ఖేపో వా నత్థి, తాదిసే ఆకాసఙ్గణే.

తత్థ ఆయస్మా సారిపుత్తో సువణ్ణవణ్ణో, ఆయస్మా మహామోగ్గల్లానో నీలుప్పలవణ్ణో. ఉభోపి పన తే మహాథేరా ఉదిచ్చబ్రాహ్మణజచ్చా కప్పానం సతసహస్సాధికం ఏకం అసఙ్ఖ్యేయ్యం అభినీహారసమ్పన్నా ఛళభిఞ్ఞాపటిసమ్భిదాప్పత్తా మహాఖీణాసవా సమాపత్తిలాభినో సత్తసట్ఠియా సావకపారమిఞాణానం మత్థకప్పత్తా ఏతం కపోతకన్దరవిహారం ఉపసోభయన్తా ఏకం కనకగుహం పవిట్ఠా ద్వే సీహా వియ, ఏకం విజమ్భనభూమిం ఓతిణ్ణా ద్వే బ్యగ్ఘా వియ, ఏకం

సుపుప్ఫితసాలవనం పవిట్ఠా ద్వే ఛద్దన్తనాగరాజానో వియ, ఏకం సిమ్బలివనం పవిట్ఠా ద్వే సుపణ్ణరాజానో వియ, ఏకం నరవాహనయానం అభిరుళ్హా ద్వే వేస్సవణా వియ, ఏకం పణ్డుకమ్బలసిలాసనం అభినిసిన్నా ద్వే సక్కా వియ, ఏకవిమానబ్భన్తరగతా ద్వే మహాబ్రహ్మానో వియ, ఏకస్మిం గగనట్ఠానే ఠితాని ద్వే చన్దమణ్డలాని వియ, ద్వే సూరియమణ్డలాని వియ చ విరోచింసు. తేసు ఆయస్మా మహామోగ్గల్లానో తుణ్హీ నిసీది, ఆయస్మా పన సారిపుత్తో సమాపజ్జి. తేన వుత్తం – ''**అఞ్ఞతరం సమాధిం సమాపజ్జిత్వా**''తి.

తత్థ **అఞ్ఞతరం సమాధి**న్తి ఉపేక్ఖాబ్రహ్మవిహారసమాపత్తిం. కేచి "సఞ్ఞావేదయితనిరోధసమాపత్తి"న్తి వదన్తి, అపరే పనాహు "ఆరుప్పపాదకం ఫలసమాపత్తి"న్తి. ఇమా ఏవ హి తిస్సో కాయరక్ఖణసమత్థా సమాపత్తియో. తత్థ నిరోధసమాపత్తియా సమాధిపరియాయసమ్భవో హేట్ఠా వుత్తోవ, పచ్ఛిమంయేవ పన ఆచరియా వణ్ణేన్తి. **ఉత్తరాయ దిసాయ దక్ఖిణం దిసం గచ్ఛన్తీ**తి ఉత్తరాయ దిసాయ యక్ఖసమాగమం గన్త్వా అత్తనో భవనం గన్తుం దక్ఖిణం దిసం గచ్ఛన్తి. **పటిభాతి మ**న్తి ఉపట్ఠాతి మమ. **మ**న్తి హి పటిసద్దయోగేన సామిఅత్థే ఉపయోగవచనం, ఇమస్స సీసే పహారం దాతుం చిత్తం మే ఉప్పజ్జతీతి అత్థో. సో కిర పురిమజాతియం థేరే బద్ధాఘాతో, తేనస్స థేరం దిస్వా పదుట్ఠచిత్తస్స ఏవం అహోసి. ఇతరో పన సప్పఞ్ఞజాతికో, తస్మా తం పటిసేధేన్తో ''**అలం సమ్మా**''తిఆదిమాహ. తత్థ **మా ఆసాదేసీ**తి మా ఘట్టేసి, మా పహారం దేహీతి వుత్తం హోతి. **ఉళారో**తి ఉళారేహి ఉత్తమేహి సీలాదిగుణేహి సమన్నాగతో.

అనాదియిత్వాతి ఆదరం అకత్వా, తస్స వచనం అగ్గహేత్వా. యస్మా పన తస్స వచనం అగ్గణ్హన్తో తం అనాదియన్తో నామ హోతి, తస్మా వుత్తం – "తం యక్ఖం అనాదియిత్వా"తి. **సీసే పహారం అదాసీ**తి సబ్బథామేన ఉస్సాహం జనేత్వా ఆకాసే ఠితోవ సీసే ఖటకం అదాసి, ముద్ధని ముట్ఠిఘాతం అకాసీతి అత్థో. **తావ మహా**తి థామమహత్తేన తత్తకం మహన్తో పహారో అహోసి. **తేన పహారేనా**తి తేన పహారేన కరణభూతేన. **సత్తరతన**న్తి పమాణమజ్ఝిమస్స పురిసస్స రతనేన సత్తరతనం. **నాగ**న్తి హత్థినాగం. **ఓసాదేయ్యా**తి పథవియం ఓసీదాపేయ్య నిముజ్జాపేయ్య. "ఓసారేయ్యా"తిపి పాఠో, చుణ్ణవిచుణ్ణం కరేయ్యాతి అత్థో. **అడ్ఢట్ఠమరతన**న్తి అడ్ఢేన అట్ఠన్నం పూరణాని అడ్ఢట్ఠమాని, అడ్ఢట్ఠమాని రతనాని పమాణం ఏతస్సాతి అడ్ఢట్ఠమరతనో, తం అడ్ఢట్ఠమరతనం. **మహన్తం పబ్బతకూట**న్తి కేలాసకూటప్పమాణం విపులం గిరికూటం. **పదాలేయ్యా**తి సకలికాకారేన భిన్దేయ్య. అపి ఓసాదేయ్య, అపి పదాలేయ్యాతి సమ్బన్ధో.

తావదేవ చస్స సరీరే మహాపరిళాహో ఉప్పజ్జి, సో వేదనాతురో ఆకాసే ఠాతుం అసక్కోన్తో భూమియం పతి, తఙ్ఖణఞ్ఞేవ అట్ఠసట్ఠిసహస్సాధికయోజనసతసహస్సుబ్బేధం సినేరుమ్పి పబ్బతరాజానం సన్ధారేన్తీ చతునహుతాధికద్వియోజనసతసహస్సబహలా మహాపథవీ తం పాపసత్తం ధారేతుం అసక్కోన్తీ వియ వివరమదాసి. అవీచితో జాలా ఉట్ఠహిత్వా కన్దన్తంయేవ తం గణ్హింసు, సో కన్దన్తో విప్పలపన్తో పతి. తేన వుత్తం – ''**అథ చ పన సో యక్ఖో 'డయ్హామి డయ్హామీ'తి వత్వా తత్థేవ మహానిరయం అపతాసీ**''తి. తత్థ **అపతాసీ**తి అపతి.

కిం పన సో యక్ఖత్తభావేనేవ నిరయం ఉపగచ్ఛీతి? న ఉపగచ్ఛి, యఞ్హేత్థ దిట్ఠధమ్మవేదనీయం పాపకమ్మం అహోసి, తస్స బలేన యక్ఖత్తభావే మహన్తం దుక్ఖం అనుభవి. యం పన ఉపపజ్జవేదనీయం ఆనన్తరియకమ్మం, తేన చుతిఅనన్తరం నిరయే ఉప్పజ్జీతి. థేరస్స పన సమాపత్తిబలేన ఉపత్థమ్భితసరీరస్స న కోచి వికారో అహోసి. సమాపత్తితో అవుట్ఠితకాలే హి తం యక్ఖో పహరి, తథా పహరన్తం దిబ్బచక్ఖునా దిస్వా ఆయస్మా మహామోగ్గల్లానో ధమ్మసేనాపతిం ఉపసఙ్కమి,

ఉపసఙ్కమనసమకాలమేవ చ ధమ్మసేనాపతి సమాపత్తితో ఉట్ఠాసి. అథ నం మహామోగ్గల్లానో సరీరవుత్తిం పుచ్ఛి, సోపిస్స బ్యాకాసి, తేన వుత్తం – ‘‘**అద్దసా ఖో ఆయస్మా మహామోగ్గల్లానో...పే.... అపి చ మే సీసం థోకం దుక్ఖ**’’న్తి.

తత్థ **థోకం దుక్ఖన్తి** థోకం అప్పమత్తకం మధురకజాతం వియ మే సీసం దుక్ఖితం, దుక్ఖప్పత్తన్తి అత్థో. దుక్ఖాధిట్ఠానఞ్హి సీసం దుక్ఖన్తి వుత్తం. ‘‘సీసే థోకం దుక్ఖ’’న్తిపి పాఠో. కథం పన సమాపత్తిబలేన సరీరే ఉపత్థమ్భితే థేరస్స సీసే థోకమ్పి దుక్ఖం అహోసీతి? అచిరేనేవ వుట్ఠితత్తా. అన్తోసమాపత్తియం అపఞ్ఞాయమానదుక్ఖఞ్హి కాయనిస్సితత్తా నిద్దం ఉపగతస్స మకసాదిజనితం వియ పటిబుద్ధస్స థోకం పఞ్ఞాయిత్థ.

‘‘మహాబలేన యక్ఖేన తథా సబ్బుస్సాహేన పహటే సరీరేపి వికారో నామ నత్థీ’’తి అచ్ఛరియబ్భుతచిత్తజాతేన ఆయస్మతా మహామోగ్గల్లానేన ‘‘**అచ్ఛరియం, ఆవుసో సారిపుత్తా**’’తిఆదినా ధమ్మసేనాపతినో మహానుభావతాయ విభావితాయ సోపిస్స ‘**అచ్ఛరియం, ఆవుసో మోగ్గల్లానా**’’తిఆదినా ఇద్ధానుభావమహన్తతాపకాసనాపదేసేన అత్తనో ఇస్సామచ్ఛరియాహఙ్కారాదిమలానం సుప్పహీనతం దీపేతి. **పంసుపిసాచకమ్పి న పస్సామాతి** సఙ్కారకూటాదీసు విచరణకఖుద్దకపేతమ్పి న పస్సామ. ఇతి అధిగమప్పిచ్ఛానం అగ్గభూతో మహాథేరో తస్మిం కాలే అనావజ్జనేన తేసం అదస్సనం సన్ధాయ వదతి. తేనేవాహ ‘‘**ఏతరహీ**’’తి.

భగవా పన వేళువనే ఠితో ఉభిన్నం అగ్గసావకానం ఇమం కథాసల్లాపం దిబ్బసోతేన అస్సోసి. తేన వుత్తం – ‘‘**అస్సోసి ఖో భగవా**’’తిఆది, తం వుత్తత్థమేవ.

ఏతమత్థం విదిత్వాతి ఏతం ఆయస్మతో సారిపుత్తస్స సమాపత్తిబలూపగతం ఇద్ధానుభావమహన్తతం విదిత్వా. **ఇమం ఉదానన్తి** తస్సేవ తాదిభావప్పత్తిదీపకం ఇమం ఉదానం ఉదానేసి.

తత్థ **యస్స సేలూపమం చిత్తం, ఠితం నానుపకమ్పతీతి** యస్స ఖీణాసవస్స చిత్తం ఏకగ్ఘనసిలామయపబ్బతూపమం సబ్బేసం ఇఞ్జనానం అభావతో వసీభావప్పత్తియావ ఠితం సబ్బేహిపి లోకధమ్మేహి నానుపకమ్పతి న పవేధతి. ఇదానిస్స అకమ్పనాకారం సద్ధిం కారణేన దస్సేతుం ‘‘**విరత్త**’’న్తిఆది వుత్తం. తత్థ **విరత్తం రజనీయేసూతి** విరాగసఙ్ఖాతేన అరియమగ్గేన రజనీయేసు రాగుప్పత్తిహేతుభూతేసు సబ్బేసు తేభూమకధమ్మేసు విరత్తం, తత్థ సబ్బసో సముచ్ఛిన్నరాగన్తి అత్థో. **కోపనేయ్యేతి** పటిఘట్ఠానీయే సబ్బస్మిమ్పి ఆఘాతవత్థుస్మిం **న కుప్పతి** న దుస్సతి న వికారం ఆపజ్జతి. **యస్సేవం భావితం చిత్తన్తి** యస్స యథావుత్తస్స అరియపుగ్గలస్స చిత్తం ఏవం వుత్తనయేన తాదిభావావహనభావేన భావితం. **కుతో తం దుక్ఖమేస్సతీతి** తం ఉత్తమపుగ్గలం కుతో సత్తతో సఙ్ఖారతో వా దుక్ఖం ఉపగమిస్సతి, న తాదిసస్స దుక్ఖం అత్థీతి అత్థో.

చతుత్థసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౫. నాగసుత్తవణ్ణనా

౩౫. పఞ్చమే **కోసమ్బియన్తి** కుసుమ్బేన నామ ఇసినా వసితట్ఠానే మాపితత్తా ‘‘కోసమ్బీ’’తి ఏవంలద్ధనామకే నగరే. **ఘోసితారామేతి** ఘోసితసేట్ఠినా కారితే ఆరామే. **భగవా ఆకిణ్ణో విహరతీతి** భగవా సమ్బాధప్పత్తో విహరతి. కిం పన భగవతో సమ్బాధో అత్థి, సంసగ్గో వాతి? నత్థి. న హి కోచి భగవన్తం అనిచ్ఛాయ ఉపసఙ్కమితుం సక్కోతి. దురాసదా హి బుద్ధా

భగవన్తో సబ్బత్థ చ అనుపలిత్తత్తా. హితేసితాయ పన సత్తేసు అనుకమ్పం ఉపాదాయ "ముత్తో మోచేస్సామీ"తి పటిఞ్ఞానురూపం చతురోఘనిత్థరణత్థం అట్ఠన్నం పరిసానం అత్తనో సన్తికం కాలేన కాలం ఉపసఙ్కమనం అధివాసేతి, సయఞ్చ మహాకరుణాసముస్సాహితో కాలఞ్ఞూ హుత్వా తత్థ ఉపసఙ్కమతి, ఇదం సబ్బబుద్ధానం ఆచిణ్ణం, అయమిధ ఆకిణ్ణవిహారోతి అధిప్పేతో.

ఇధ పన కోసమ్బికానం భిక్ఖూనం కలహజాతానం సత్థా దీఘీతిస్స కోసలరఞ్ఞో వత్థుం ఆహరిత్వా, "న హి వేరేన వేరాని, సమ్మన్తీధ కుదాచన"న్తిఆదినా (ధ॰ ప॰ ౫; మ॰ ని॰ ౩.౨౩౭; మహావ॰ ౪౬౪) ఓవాదం అదాసి, తం దివసం తేసం కలహం కరోన్తానంయేవ రత్తి విభాతా. దుతియదివసేపి భగవా తమేవ వత్థుం కథేసి, తం దివసమ్పి తేసం కలహం కరోన్తానంయేవ రత్తి విభాతా. తతియదివసేపి భగవా తమేవ వత్థుం కథేసి, అథఞ్ఞతరో భిక్ఖు భగవన్తం ఏవమాహ – "అప్పోస్సుక్కో, భన్తే భగవా, దిట్ఠధమ్మసుఖవిహారమనుయుత్తో విహరతు, మయమేతేన భణ్డనేన కలహేన విగ్గహేన వివాదేన పఞ్ఞాయిస్సామా"తి. సత్థా "పరియాదిన్నచిత్తా ఖో ఇమే మోఘపురిసా న దానిమే సక్కా సఞ్ఞాపేతుం, నత్థి చేత్థ సఞ్ఞాపేతబ్బా, యంనూనాహం ఏకచారికవాసం వసేయ్యం, ఏవం ఇమే భిక్ఖూ కలహతో ఓరమిస్సన్తీ"తి చిన్తేసి. ఏవం తేహి కలహకారకేహి భిక్ఖూహి సద్ధిం ఏకవిహారే వాసం వినేతబ్బాభావతో ఉపాసకాదీహి ఉపసఙ్కమనఞ్చ ఆకిణ్ణవిహారం కత్వా వుత్తం – "తేన ఖో పన సమయేన భగవా ఆకిణ్ణో విహరతీ"తిఆది.

తత్థ **దుక్ఖ**న్తి న సుఖం, అనారాధితచిత్తతాయ న ఇట్ఠన్తి అత్థో. తేనేవాహ **"న ఫాసు విహరామీ"**తి. **వూపకట్ఠో**తి పవివేకట్ఠో దూరీభూతో. తథా చిన్తేత్వావ భగవా పాతోవ సరీరప్పటిజగ్గనం కత్వా కోసమ్బియం పిణ్డాయ చరిత్వా కఞ్చి అనామన్తేత్వా ఏకో అదుతియో గన్త్వా కోసలరట్ఠే పాలిలేయ్యకే వనసణ్డే భద్దసాలమూలే విహాసి. తేన వుత్తం – **"అథ ఖో భగవా పుబ్బణ్హసమయం…పే॰… భద్దసాలమూలే"**తి. తత్థ **సామ**న్తి సయం. **సంసామేత్వా**తి పటిసామేత్వా. **పత్తచీవరమాదాయా**తి ఏత్థాపి సామన్తి పదం ఆనేత్వా యోజేతబ్బం. **ఉపట్ఠాకే**తి కోసమ్బినగరవాసినో ఘోసితసేట్ఠిఆదికే ఉపట్ఠాకే, విహారే చ అగ్గుపట్ఠాకం ఆయస్మన్తం ఆనన్దం అనామన్తేత్వా.

ఏవం గతే సత్థరి పఞ్చసతా భిక్ఖూ ఆయస్మన్తం ఆనన్దం ఆహంసు – "ఆవుసో ఆనన్ద, సత్థా ఏకకోవ గతో, మయం అనుబన్ధిస్సామా"తి. "ఆవుసో, యదా భగవా సామం సేనాసనం సంసామేత్వా పత్తచీవరమాదాయ అనామన్తేత్వా ఉపట్ఠాకే చ అనపలోకేత్వా భిక్ఖుసఙ్ఘం అదుతియో గచ్ఛతి, తదా ఏకచారం చరితుం భగవతో అజ్ఝాసయో, సావకేన నామ సత్థు అజ్ఝాసయానురూపం పటిపజ్జితబ్బం, తస్మా న ఇమేసు దివసేసు భగవా అనుగన్తబ్బో"తి నివారేసి, సయమ్పి నానుగచ్ఛి.

అనుపుబ్బేనాతి అనుక్కమేన, గామనిగమపటిపాటియా చారికం చరమానో "ఏకచారవాసం తావ వసమానం భిక్ఖుం పస్సిస్సామీ"తి బాలకలోణకారగామం గన్త్వా తత్థ భగుత్థేరస్స సకలం పచ్ఛాభత్తఞ్చేవ తియామఞ్చ రత్తిం ఏకచారవాసే ఆనిసంసం కథేత్వా పునదివసే తేన పచ్ఛాసమణేన పిణ్డాయ చరిత్వా తం తత్థేవ నివత్తేత్వా "సమగ్గవాసం వసమానే తయో కులపుత్తే పస్సిస్సామీ"తి పాచీనవంసమిగదాయం గన్త్వా తేసమ్పి సకలరత్తిం సమగ్గవాసే ఆనిసంసం కథేత్వా తేపి తత్థేవ నివత్తేత్వా ఏకకోవ పాలిలేయ్యగామం సమ్పత్తో. పాలిలేయ్యగామవాసినో పచ్చుగ్గన్త్వా భగవతో దానం దత్వా పాలిలేయ్యగామస్స అవిదూరే రక్ఖితవనసణ్డో నామ అత్థి, తత్థ భగవతో పణ్ణసాలం కత్వా "ఏత్థ భగవా వసతూ"తి యాచిత్వా వాసయింసు. **భద్దసాలో**తి పన తత్థేకో మనాపో భద్దకో సాలరుక్ఖో, భగవా తం గామం ఉపనిస్సాయ వనసణ్డే పణ్ణసాలసమీపే తస్మిం రుక్ఖమూలే విహాసి. తేన వుత్తం – **"పాలిలేయ్యకే విహరతి రక్ఖితవనసణ్డే భద్దసాలమూలే"**తి.

హత్థినాగోతి మహాహత్థీ యూథపతి. **హత్థికలభేహీ**తి హత్థిపోతకేహి. **హత్థిచ్ఛాపేహీ**తి ఖీరూపగేహి దహరహత్థిపోతకేహి, యే "భిఙ్కా"తిపి వుచ్చన్తి. **ఛిన్నగ్గానీ**తి పురతో పురతో గచ్ఛన్తేహి తేహి హత్థిఆదీహి ఛిన్నగ్గాని ఖాదితావసేసాని ఖాణుసదిసాని ఖాదతి. **ఓభగ్గోభగ్గ**న్తి తేన హత్థినాగేన ఉచ్చట్ఠానతో భఞ్జిత్వా భఞ్జిత్వా పాతితం. **అస్స సాఖాభఙ్గ**న్తి ఏతస్స సన్తకం సాఖాభఙ్గం తే ఖాదన్తి. **ఆవిలానీ**తి తేహి పఠమతరం ఓతరిత్వా పివన్తేహి ఆలుళితత్తా ఆవిలాని కద్దమమిస్సాని పానీయాని పివతి. **ఓగాహా**తి తిత్థతో. "ఓగాహా"న్తిపి పాళి. **అస్సా**తి హత్థినాగస్స. **ఉపనిఘంసన్తియో**తి ఘట్టేన్తియో, ఉపనిఘంసియమానోపి అత్తనో ఉళారభావేన న కుజ్ఝతి, తేన తా తం ఘంసన్తియేవ. **యూథా**తి హత్థిఘటా.

యేన భగవా తేనుపసఙ్కమీతి సో కిర హత్థినాగో యూథవాసే ఉక్కణ్ఠితో తం వనసణ్డం పవిట్ఠో తత్థ భగవన్తం దిస్వా ఘటసహస్సేన నిబ్బాపితసన్తాపో వియ నిబ్బుతో హుత్వా పసన్నచిత్తో భగవతో సన్తికే అట్ఠాసి, తతో పట్ఠాయ వత్తసీసే ఠత్వా భద్దసాలస్స పణ్ణసాలాయ చ సమన్తతో అప్పహరితకం కత్వా సాఖాభఙ్గేహి సమ్మజ్జతి, భగవతో ముఖధోవనం దేతి, న్హానోదకం ఆహరతి, దన్తకట్ఠం దేతి, అరఞ్ఞతో మధురాని ఫలాని ఆహరిత్వా సత్థు ఉపనేతి, సత్థా తాని పరిభుఞ్జతి . తేన వుత్తం – ''**తత్ర సుదం సో హత్థినాగో యస్మిం పదేసే భగవా విహరతి, తం పదేసం అప్పహరితఞ్చ కరోతి, సోణ్డాయ భగవతో పానీయం పరిభోజనీయం ఉపట్ఠాపేతీ**''తి. సోణ్డాయ దారూని ఆహరిత్వా అఞ్ఞమఞ్ఞం ఘంసిత్వా అగ్గిం ఉట్ఠాపేత్వా దారూని జాలాపేత్వా తత్థ పాసాణఖణ్డాని తాపేత్వా తాని దణ్డకేహి పవట్టేత్వా సోణ్డియం ఖిపిత్వా ఉదకస్స తత్తభావం ఞత్వా భగవతో సన్తికం ఉపగన్త్వా తిట్ఠతి, భగవా "హత్థినాగో మమ న్హానం ఇచ్ఛతీ"తి తత్థ గన్త్వా న్హానకిచ్చం కరోతి, పానీయేపి ఏసేవ నయో. తస్మిం పన సీతలే సఞ్జాతే ఉపసఙ్కమతి, తం సన్ధాయ వుత్తం – "సోణ్డాయ భగవతో పానీయం పరిభోజనీయం ఉపట్ఠాపేతీ"తి.

అథ ఖో భగవతో రహోగతస్సాతిఆది ఉభిన్నం మహానాగానం వివేకసుఖపచ్చవేక్ఖణదస్సనం, తం వుత్తత్థమేవ. **అత్తనో చ పవివేకం విదిత్వా**తి కేహిచి అనాకిణ్ణభావలద్ధం కాయవివేకం జానిత్వా, ఇతరే పన వివేకా భగవతో సబ్బకాలం విజ్జన్తియేవ.

ఇమం ఉదానన్తి ఇమం అత్తనో హత్థినాగస్స చ పవివేకాభిరతియా సమానజ్ఝాసయభావదీపనం ఉదానం ఉదానేసి.

తత్థాయం సఙ్ఖేపత్థో – **ఏతం ఈసాదన్తస్స** రథఈసాసదిసదన్తస్స హత్థినాగస్స **చిత్తం నాగేన** బుద్ధనాగస్స **చిత్తేన సమేతి** సంసన్దతి. కథం సమేతి చే? **యదేకో రమతీ వనే** యస్మా బుద్ధనాగో "అహం ఖో పుబ్బే ఆకిణ్ణో విహాసి"న్తి పురిమం ఆకిణ్ణవిహారం జిగుచ్ఛిత్వా వివేకం ఉపబ్రూహయమానో ఇదాని యథా **ఏకో** అదుతియో **వనే** అరఞ్ఞే **రమతి** అభిరమతి, ఏవం అయమ్పి హత్థినాగో పుబ్బే అత్తనో హత్థిఆదీహి ఆకిణ్ణవిహారం జిగుచ్ఛిత్వా వివేకం ఉపబ్రూహయమానో ఇదాని **ఏకో** అసహాయో **వనే** అరఞ్ఞే **రమతి** అభిరమతి. తస్మాస్స **చిత్తం నాగేన సమేతి** తస్స చిత్తేన సమేతీతి కత్వా ఏకీభావరతియా ఏకసదిసం హోతీతి అత్థో.

పఞ్చమసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౬. పిణ్డోలసుత్తవణ్ణనా

౩౬. ఛట్ఠే **పిణ్డోలభారద్వాజో**తి పిణ్డం ఉలమానో పరియేసమానో పబ్బజితోతి పిణ్డోలో. సో కిర పరిజిణ్ణభోగో బ్రాహ్మణో హుత్వా మహన్తం భిక్ఖుసఙ్ఘస్స లాభసక్కారం దిస్వా పిణ్డత్థాయ నిక్ఖమిత్వా పబ్బజితో. సో మహన్తం కపల్లం "పత్త"న్తి గహేత్వా చరతి, కపల్లపూరం యాగుం పివతి, భత్తం భుఞ్జతి, పూవఖజ్జకఞ్చ ఖాదతి. అథస్స మహగ్ఘసభావం సత్థు ఆరోచేసుం. సత్థా తస్స పత్తత్థవికం నానుజాని, హేట్ఠామఞ్చే పత్తం నిక్కుజ్జిత్వా ఠపేతి, సో ఠపేన్తోపి ఘంసేన్తోవ పణామేత్వా ఠపేతి, గణ్హన్తోపి ఘంసేన్తోవ ఆకడ్ఢిత్వా గణ్హాతి. తం గచ్ఛన్తే గచ్ఛన్తే కాలే ఘంసనేన పరిక్ఖీణం, నాళికోదనమత్తస్సేవ గణ్హనకం జాతం. తతో సత్థు ఆరోచేసుం, అథస్స సత్థా పత్తత్థవికం అనుజాని. థేరో అపరేన సమయేన ఇన్ద్రియభావనం భావేన్తో అగ్గఫలే అరహత్తే పతిట్ఠాసి. ఇతి సో పుబ్బే సవిసేసం పిణ్డత్థాయ ఉలతీతి పిణ్డోలో, గోత్తేన పన భారద్వాజోతి ఉభయం ఏకతో కత్వా "పిణ్డోలభారద్వాజో"తి వుచ్చతి.

ఆరఞ్ఞకోతి గామన్తసేనాసనపటిక్ఖిపనేన అరఞ్ఞే నివాసో అస్సాతి ఆరఞ్ఞకో, ఆరఞ్ఞకధుతఙ్గం సమాదాయ వత్తనస్సేతం నామం. తథా భిక్ఖాసఙ్ఖాతానం ఆమిసపిణ్డానం పాతో పిణ్డపాతో, పరేహి దిన్నానం పిణ్డానం పత్తే నిపతనన్తి అత్థో. పిణ్డపాతం ఉఞ్ఛతి తం తం కులం ఉపసఙ్కమన్తో గవేసతీతి **పిణ్డపాతికో,** పిణ్డాయ వా పతితుం చరితుం వతమేతస్సాతి పిణ్డపాతీ, పిణ్డపాతీయేవ పిణ్డపాతికో. సఙ్కారకూటాదీసు పంసూనం ఉపరి ఠితత్తా అబ్భుగ్గతట్ఠేన పంసుకూలం వియాతి పంసుకూలం, పంసు వియ వా కుచ్ఛితభావం ఉలతి గచ్ఛతీతి పంసుకూలం, పంసుకూలస్స ధారణం పంసుకూలం, తం సీలం ఏతస్సాతి **పంసుకూలికో**. సఙ్ఘాటిఉత్తరాసఙ్గఅన్తరవాసకసఙ్ఖాతాని తీణి చీవరాని తిచీవరం, తిచీవరస్స ధారణం తిచీవరం, తం సీలం ఏతస్సాతి **తేచీవరికో. అప్పిచ్ఛో**తిఆదీనం పదానం అత్థో హేట్ఠా వుత్తోయేవ.

ధుతవాదోతి **ధుతో** వుచ్చతి ధుతకిలేసో పుగ్గలో, కిలేసధుననకధమ్మో వా. తత్థ అత్థి ధుతో, న ధుతవాదో, అత్థి న ధుతో, ధుతవాదో, అత్థి నేవ ధుతో, న ధుతవాదో, అత్థి ధుతో చేవ, ధుతవాదో చాతి ఇదం చతుక్కం వేదితబ్బం. తేసు యో సయం ధుతధమ్మే సమాదాయ వత్తతి, న పరం తదత్థాయ సమాదపేతి, అయం పఠమో. యో పన సయం న ధుతధమ్మే సమాదాయ వత్తతి, పరం సమాదపేతి, అయం దుతియో. యో ఉభయరహితో, అయం తతియో. యో పన ఉభయసమ్పన్నో, అయం చతుత్థో. ఏవరూపో చ ఆయస్మా పిణ్డోలభారద్వాజోతి. తేన వుత్తం "ధుతవాదో"తి. ఏకదేససరూపేకసేసవసేన హి అయం నిద్దేసో యథా తం "నామరూప"న్తి.

అధిచిత్తమనుయుత్తోతి ఏత్థ అట్ఠసమాపత్తిసమ్పయోగతో అరహత్తఫలసమాపత్తిసమ్పయోగతో వా చిత్తస్స అధిచిత్తభావో వేదితబ్బో, ఇధ పన "అరహత్తఫలచిత్త"న్తి వదన్తి. తంతంసమాపత్తీసు సమాధి ఏవ అధిచిత్తం, ఇధ పన అరహత్తఫలసమాధి వేదితబ్బో. కేచి పన "అధిచిత్తమనుయుత్తేన, భిక్ఖవే, భిక్ఖునా కాలేన కాలం తీణి నిమిత్తాని మనసి కాతబ్బానీతి ఏతస్మిం అధిచిత్తసుత్తే (అ॰ ని॰ ౩.౧౦౩) వియ సమథవిపస్సనాచిత్తం అధిచిత్తన్తి ఇధాధిప్పేత"న్తి వదన్తి, తం న సున్దరం. పురిమోయేవత్థో గహేతబ్బో.

ఏతమత్థం విదిత్వాతి ఏతం ఆయస్మతో పిణ్డోలభారద్వాజస్స అధిట్ఠానపరిక్ఖారసమ్పదాసమ్పన్నం అధిచిత్తానుయోగసఙ్ఖాతం అత్థం సబ్బాకారతో విదిత్వా. ఏవం "అధిచిత్తానుయోగో మమ సాసనానుట్ఠాన"న్తి దీపేన్తో **ఇమం ఉదానం ఉదానేసి**.

తత్థ **అనూపవాదో**తి వాచాయ కస్సచిపి అనుపవదనం. **అనూపఘాతో**తి కాయేన కస్సచి ఉపఘాతాకరణం. **పాతిమోక్ఖే**తి ఏత్థ పాతిమోక్ఖపదస్స అత్థో హేట్ఠా నానప్పకారేహి వుత్తో, తస్మిం పాతిమోక్ఖే. సత్తన్నం ఆపత్తిక్ఖన్ధానం అవీతిక్కమలక్ఖణో **సంవరో. మత్తఞ్ఞుతా**తి పటిగ్గహణపరిభోగవసేన పమాణఞ్ఞుతా. **పన్తఞ్చ సయనాసన**న్తి వివిత్తం సఙ్ఘట్టనవిరహితం సేనాసనం. **అధిచిత్తే చ ఆయోగో**తి అట్ఠన్నం సమాపత్తీనం అధిగమాయ భావనానుయోగో.

అపరో నయో – **అనూపవాదో**తి కస్సచిపి ఉపరుజ్ఝనవచనస్స అవదనం. తేన సబ్బమ్పి వాచసికం సీలం సఙ్గణ్హాతి. **అనూపఘాతో**తి కాయేన కస్సచి ఉపఘాతస్స పరవిహేఠనస్స అకరణం. తేన సబ్బమ్పి కాయికం సీలం సఙ్గణ్హాతి. యాదిసం పనిదం ఉభయం బుద్ధానం సాసనన్తోగధం హోతి, తం దస్సేతుం – ‘‘**పాతిమోక్ఖే చ సంవరో**’’తి వుత్తం. **చ**సద్దో నిపాతమత్తం. **పాతిమోక్ఖే చ సంవరో**తి పాతిమోక్ఖసంవరభూతో అనూపవాదో అనూపఘాతో చాతి అత్థో.

అథ వా **పాతిమోక్ఖే**తి అధికరణే భుమ్మం. పాతిమోక్ఖే నిస్సయభూతే సంవరో. కో పన సోతి? అనూపవాదో అనూపఘాతో. ఉపసమ్పదవేలాయఞ్హి అవిసేసేన పాతిమోక్ఖసీలం సమాదిన్నం నామ హోతి, తస్మిం పాతిమోక్ఖే ఠితస్స తతో పరం ఉపవాదూపఘాతానం అకరణవసేన సంవరో, సో అనూపవాదో అనూపఘాతో చాతి వుత్తో.

అథ వా **పాతిమోక్ఖే**తి నిప్ఫాదేతబ్బే భుమ్మం యథా “చేతసో అవూపసమో అయోనిసోమనసికారపదట్ఠాన”న్తి (సం. ని. ౫.౨౩౨). తేన పాతిమోక్ఖేన సాధేతబ్బో అనూపవాదో అనూపఘాతో, పాతిమోక్ఖసంవరసఙ్గహితో అనూపవాదో అనూపఘాతోఇచ్చేవ అత్థో. **సంవరో**తి ఇమినా పన సతిసంవరో , ఞాణసంవరో, ఖన్తిసంవరో, వీరియసంవరోతి ఇమేసం చతున్నం సంవరానం గహణం, పాతిమోక్ఖసాధనం ఇదం సంవరచతుక్కం.

మత్తఞ్ఞుతా చ భత్తస్మిన్తి పరియేసనపటిగ్గహణపరిభోగవిస్సజ్జనానం వసేన భోజనే పమాణఞ్ఞుతా. **పన్తఞ్చ సయనాసన**న్తి భావనానుకూలం అరఞ్ఞరుక్ఖమూలాదివివిత్తసేనాసనం. **అధిచిత్తే చ ఆయోగో**తి సబ్బచిత్తానం అధికత్తా ఉత్తమత్తా అధిచిత్తసఙ్ఖాతే అరహత్తఫలచిత్తే సాధేతబ్బే తస్స నిప్ఫాదనత్థం సమథవిపస్సనాభావనావసేన ఆయోగో. **ఏతం బుద్ధాన సాసన**న్తి ఏతం పరస్స అనూపవదనం, అనూపఘాతనం, పాతిమోక్ఖసంవరో , పరియేసనపటిగ్గహణాదీసు మత్తఞ్ఞుతా, వివిత్తవాసో, యథావుత్తఅధిచిత్తానుయోగో చ బుద్ధానం సాసనం ఓవాదో అనుసిట్ఠీతి అత్థో. ఏవం ఇమాయ గాథాయ తిస్సో సిక్ఖా కథితాతి వేదితబ్బా.

ఛట్ఠసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౭. సారిపుత్తసుత్తవణ్ణనా

౩౭. సత్తమే అపుబ్బం నత్థి. గాథాయ **అధిచేతసో**తి అధిచిత్తవతో, సబ్బచిత్తానం అధికేన అరహత్తఫలచిత్తేన సమన్నాగతస్సాతి అత్థో. **అప్పమజ్జతో**తి న పమజ్జతో, అప్పమాదేన అనవజ్జధమ్మేసు సాతచ్చకిరియాయ సమన్నాగతస్సాతి వుత్తం హోతి. **మునినో**తి “యో మునాతి ఉభో లోకే, ముని తేన పవుచ్చతీ”తి (ధ. ప. ౨౬౯; చూళని. మేత్తగూమాణవపుచ్ఛానిద్దేస ౨౧) ఏవం ఉభయలోకముననేన మోనం వుచ్చతి ఞాణం, తేన అరహత్తఫలఞాణసఙ్ఖాతేన ఞాణేన సమన్నాగతత్తా వా ఖీణాసవో ముని నామ, తస్స మునినో. **మోనపథేసు సిక్ఖతో**తి అరహత్తఞాణసఙ్ఖాతస్స మోనస్స పథేసు సత్తతింసబోధిపక్ఖియధమ్మేసు తీసు వా సిక్ఖాసు సిక్ఖతో. ఇదఞ్చ పుబ్బభాగప్పటిపదం గహేత్వా వుత్తం.

పరినిట్ఠితసిక్ఖో హి అరహా, తస్మా ఏవం సిక్ఖతో, ఇమాయ సిక్ఖాయ మునిభావం పత్తస్స మునినోతి ఏవమేత్థ అత్థో దట్ఠబ్బో. యస్మా చ ఏతదేవ, తస్మా హేట్ఠిమమగ్గఫలచిత్తానం వసేన అధిచేతసో, చతుసచ్చసమ్బోధపటిపత్తియం అప్పమాదవసేన అప్పమజ్జతో, మగ్గఞాణసమన్నాగమేన మునినోతి ఏవమేతేసం తిణ్ణం పదానం అత్థో యుజ్జతియేవ. అథ వా "అప్పమజ్జతో సిక్ఖతో"తి పదానం హేతుఅత్థతా దట్ఠబ్బా అప్పమజ్జనహేతు సిక్ఖనహేతు చ అధిచేతసోతి.

సోకా న భవన్తి తాదినోతి తాదిసస్స ఖీణాసవమునినో అబ్భన్తరే ఇట్ఠవియోగాదివత్థుకా సోకా చిత్తసన్తాపా న హోన్తి. అథ వా **తాదినో**తి తాదిలక్ఖణసమన్నాగతస్స ఏవరూపస్స మునినో సోకా న భవన్తీతి అయమేత్థ అత్థో. **ఉపసన్తస్సా**తి రాగాదీనం అచ్చన్తూపసమేన ఉపసన్తస్స. **సదా సతీమతో**తి సతివేపుల్లప్పత్తియా నిచ్చకాలం సతియా అవిరహితస్స.

ఏత్థ చ "అధిచేతసో"తి ఇమినా అధిచిత్తసిక్ఖా, "అప్పమజ్జతో"తి ఏతేన అధిసీలసిక్ఖా, "మునినో మోనపథేసు సిక్ఖతో"తి ఏతేహి అధిపఞ్ఞాసిక్ఖా. "మునినో"తి వా ఏతేన అధిపఞ్ఞాసిక్ఖా, "మోనపథేసు సిక్ఖతో"తి ఏతేన తాసం లోకుత్తరసిక్ఖానం పుబ్బభాగపటిపదా, "సోకా న భవన్తీ"తిఆదీహి సిక్ఖాపారిపూరియా ఆనిసంసో పకాసితోతి వేదితబ్బం. సేసం వుత్తనయమేవ.

సత్తమసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౮. సున్దరీసుత్తవణ్ణనా

౩౮. అట్ఠమే **సక్కతో**తిఆదీనం పదానం అత్థో హేట్ఠా వణ్ణితోయేవ. **అసహమానా**తి న సహమానా, ఉసూయన్తాతి అత్థో. భిక్ఖుసఙ్ఘస్స చ సక్కారం అసహమానాతి సమ్బన్ధో.

సున్దరీతి తస్సా నామం. సా కిర తస్మిం కాలే సబ్బపరిబ్బాజికాసు అభిరూపా దస్సనీయా పాసాదికా పరమాయ వణ్ణపోక్ఖరతాయ సమన్నాగతా, తేనేవ సా "సున్దరీ"తి పఞ్ఞాయిత్థ. సా చ అనతీతయోబ్బనా అసంయతసమాచారావ హోతి, తస్మా తే సున్దరిం పరిబ్బాజికం పాపకమ్మే ఉయ్యోజేసుం. తే హి అఞ్ఞతిత్థియా బుద్ధుప్పాదతో పట్ఠాయ సయం హతలాభసక్కారా హేట్ఠా అక్కోససుత్తవణ్ణనాయం ఆగతనయేన భగవతో భిక్ఖుసఙ్ఘస్స చ ఉళారం అపరిమితం లాభసక్కారం పవత్తమానం దిస్వా ఇస్సాపకతా ఏకతో హుత్వా సమ్మన్తయింసు – మయం సమణస్స గోతమస్స ఉప్పన్నకాలతో పట్ఠాయ నట్ఠా హతలాభసక్కారా, న నో కోచి అత్థిభావమ్పి జానాతి, కిం నిస్సాయ ను ఖో లోకో సమణే గోతమే అభిప్పసన్నో ఉళారం సక్కారసమ్మానం ఉపనేతీతి? తత్థేకో ఆహ – "ఉచ్చాకులప్పసుతో అసమ్భిన్నాయ మహాసమ్మతప్పవేణియా జాతో"తి, అపరో "అభిజాతియం తస్స అనేకాని అచ్ఛరియాని పాతుభూతానీ"తి, అఞ్ఞో "కాలదేవిలం వన్దాపేతుం ఉపనీతస్స పాదా పరివత్తిత్వా తస్స జటాసు పతిట్ఠితా"తి, అపరో "వప్పమఙ్గలకాలే జమ్బుచ్ఛాయాయ సయాపితస్స వీతిక్కన్తేపి మజ్ఝన్హికే జమ్బుచ్ఛాయా అపరివత్తిత్వా ఠితా"తి, అఞ్ఞో "అభిరూపో దస్సనీయో పాసాదికో రూపసమ్పత్తియా"తి, అపరో "జిణ్ణాతురమతపబ్బజితసఙ్ఖాతనిమిత్తే దిస్వా సంవేగజాతో ఆగామినం చక్కవత్తిరజ్జం పహాయ పబ్బజితో"తి. ఏవం అపరిమాణకాలే సమ్భతం అనఞ్ఞసాధారణం భగవతో పుఞ్ఞఞాణసమ్భారం ఉక్కంసపారమిప్పత్తం నిరుపమం సల్లేఖప్పటిపదం అనుత్తరఞ్చ ఞాణపహానసమ్పదాదిబుద్ధానుభావం అజానన్తా అత్తనా యథాదిట్ఠం యథాసుతం ధరమానం తం తం భగవతో బహుమానకారణం కిత్తేత్వా అబహుమానకారణం పరియేసిత్వా అపస్సన్తా "కేన ను ఖో కారణేన మయం సమణస్స గోతమస్స అయసం ఉప్పాదేత్వా లాభసక్కారం నాసేయ్యామా"తి. తేసు ఏకో తిఖిణమన్తీ ఏవమాహ – "అమ్భో ఇమస్మిం సత్తలోకే మాతుగామసుఖే అసత్తసత్తా నామ నత్థి, అయఞ్చ సమణో గోతమో అభిరూపో

దేవసమో తరుణో, అత్తనో సమరూపం మాతుగామం లభిత్వా సజ్జేయ్య. అథాపి న సజ్జేయ్య, జనస్స పన సఙ్కియో భవేయ్య, హన్ద మయం సున్దరిం పరిబ్బాజికం తథా ఉయ్యోజేమ, యథా సమణస్స గోతమస్స అయసో పథవియం పత్థరేయ్యా"తి.

తం సుత్వా ఇతరే "ఇదం సుట్ఠు తయా చిన్తితం, ఏవఞ్హి కతే సమణో గోతమో అయసకేన ఉపద్దుతో సీసం ఉక్ఖిపితుం అసక్కోన్తో యేన వా తేన వా పలాయిస్సతీ"తి సబ్బేవ ఏకజ్ఝాసయా హుత్వా తథా ఉయ్యోజేతుం సున్దరియా సన్తికం అగమంసు. సా తే దిస్వా "కిం తుమ్హే ఏకతో ఆగతత్థా"తి ఆహ. తిత్థియా అనాలపన్తా ఆరామపరియన్తే పటిచ్ఛన్నే ఠానే నిసీదింసు. సా తత్థ గన్త్వా పునప్పునం ఆలపన్తీ పటివచనం అలభిత్వా కిం తుమ్హాకం అపరజ్ఝం? కస్మా మే పటివచనం న దేథాతి? తథా హి పన త్వం అమ్హే విహేఠియమానే అజ్ఝుపేక్ఖసీతి . కో తుమ్హే విహేఠేతీతి? "కిం పన త్వం న పస్ససి, సమణం గోతమం అమ్హే విహేఠేత్వా హతలాభసక్కారే కత్వా విచరన్త"న్తి వత్వా "తత్థ మయా కిం కాతబ్బ"న్తి వుత్తే "తేన హి త్వం అభిక్ఖణం జేతవనసమీపం గన్త్వా మహాజనస్స ఏవఞ్చేవఞ్చ వదేయ్యాసీ"తి ఆహంసు. సాపి "సాధూ"తి సమ్పటిచ్ఛి. తేన వుత్తం – "**అఞ్ఞతిత్థియా పరిబ్బాజకా భగవతో సక్కారం అసహమానా**"తిఆది.

తత్థ **ఉస్సహసీ**తి సక్కోసి. **అత్థ**న్తి హితం కిచ్చం వా. **క్యాహ**న్తి కిం అహం. యస్మా తే తిత్థియా తస్సా అఞ్ఞాతకాపి సమానా పబ్బజ్జసమ్బన్ధమత్తేన సఙ్గణ్హితుం ఞాతకా వియ హుత్వా "**ఉస్సహసి త్వం భగిని ఞాతీనం అత్థం కాతు**"న్తి ఆహంసు. తస్మా సాపి మిగం వల్లి వియ పాదే లగ్గా **జీవితమ్పి మే పరిచ్చత్తం ఞాతీనం అత్థాయా**తి ఆహ.

తేన హీతి "యస్మా త్వం 'జీవితమ్పి మే తుమ్హాకం అత్థాయ పరిచ్చత్త'న్తి వదసి, త్వఞ్చ పఠమవయే ఠితా అభిరూపా సోభగ్గప్పత్తా చ, తస్మా యథా తం నిస్సాయ సమణస్స గోతమస్స అయసో ఉప్పజ్జిస్సతి, తథా కరేయ్యాసీ"తి వత్వా "అభిక్ఖణం జేతవనం గచ్ఛాహీ"తి ఉయ్యోజేసుం. సాపి ఖో బాలా కకచదన్తపన్తియా పుప్ఫావలికీళం కీళితుకామా వియ, పభిన్నమదం చణ్డహత్థిం సోణ్డాయ పరామసన్తీ వియ, నలాటేన మచ్చుం గణ్హన్తీ వియ తిత్థియానం వచనం సమ్పటిచ్ఛిత్వా మాలాగన్ధవిలేపనతమ్బూలముఖవాసాదీని గహేత్వా మహాజనస్స సత్థు ధమ్మదేసనం సుత్వా నగరం పవిసనకాలే జేతవనాభిముఖీ గచ్ఛన్తీ "కహం గచ్ఛసీ"తి చ పుట్ఠా "సమణస్స గోతమస్స సన్తికం, అహఞ్హి తేన సద్ధిం ఏకగన్ధకుటియం వసామీ"తి వత్వా అఞ్ఞతరస్మిం తిత్థియారామే వసిత్వా పాతోవ జేతవనమగ్గం ఓతరిత్వా నగరాభిముఖీ ఆగచ్ఛన్తీ "కిం సున్దరి కహం గతాసీ"తి చ పుట్ఠా "సమణేన గోతమేన సద్ధిం ఏకగన్ధకుటియం వసిత్వా తం కిలేసరతియా రమాపేత్వా ఆగతామ్హీ"తి వదతి. తేన వుత్తం – "**ఏవం అయ్యాతి ఖో సున్దరీ పరిబ్బాజికా తేసం అఞ్ఞతిత్థియానం పరిబ్బాజకానం పటిస్సుత్వా అభిక్ఖణం జేతవనం అగమాసీ**"తి.

తిత్థియా కతిపాహస్స అచ్చయేన ధుత్తానం కహాపణే దత్వా "గచ్ఛథ, సున్దరిం మారేత్వా సమణస్స గోతమస్స గన్ధకుటియా అవిదూరే మాలాకచవరన్తరే నిక్ఖిపిత్వా ఏథా"తి వదింసు. తే తథా అకంసు. తతో తిత్థియా "సున్దరిం న పస్సామా"తి కోలాహలం కత్వా రఞ్ఞో ఆరోచేత్వా "కత్థ పన తుమ్హే పరిసఙ్కథా"తి రఞ్ఞా వుత్తా ఇమేసు దివసేసు జేతవనే వసతి, తత్థస్సా పవత్తిం న జానామాతి. "తేన హి గచ్ఛథ, నం తత్థ విచినథా"తి రఞ్ఞా అనుఞ్ఞాతా అత్తనో ఉపట్ఠాకే గహేత్వా జేతవనం గన్త్వా విచినన్తా వియ హుత్వా మాలాకచవరం బ్యూహిత్వా తస్సా సరీరం మఞ్చకం ఆరోపేత్వా నగరం పవేసేత్వా "సమణస్స గోతమస్స సావకా 'సత్థునా కతం పాపకమ్మం పటిచ్ఛాదేస్సామా'తి సున్దరిం మారేత్వా మాలాకచవరన్తరే నిక్ఖిపింసూ"తి రఞ్ఞో ఆరోచేసుం. రాజాపి అనుపపరిక్ఖిత్వా "తేన హి గచ్ఛథ, నగరం ఆహిణ్డథా"తి ఆహ. తే నగరవీథీసు

“పస్సథ సమణానం సక్యపుత్తియానం కమ్మ”న్తిఆదీని వదన్తా విచరిత్వా పున రఞ్ఞో నివేసనద్వారం అగమంసు. రాజా సున్దరియా సరీరం ఆమకసుసానే అట్టకం ఆరోపేత్వా రక్ఖాపేసి. సావత్థివాసినో ఠపేత్వా అరియసావకే యేభుయ్యేన “పస్సథ సమణానం సక్యపుత్తియానం కమ్మ”న్తిఆదీని వత్వా అన్తోనగరే బహినగరే చ భిక్ఖూ అక్కోసన్తా విచరింసు. తేన వుత్తం – **‘‘యదా తే అఞ్ఞింసు తిత్థియా పరిబ్బాజకా ‘వోదిట్ఠా ఖో సున్దరీ’’’**తిఆది.

తత్థ **అఞ్ఞింసూ**తి జానింసు. **వోదిట్ఠా**తి బ్యపదిట్ఠా, జేతవనం ఆగచ్ఛన్తీ చ గచ్ఛన్తీ చ విసేసతో దిట్ఠా, బహులం దిట్ఠాతి అత్థో. **పరిఖాకూపే**తి దీఘికావాటే . **యా సా, మహారాజ, సున్దరీ**తి, మహారాజ, యా సా ఇమస్మిం నగరే రూపసున్దరతాయ “సున్దరీ”తి పాకటా అభిఞ్ఞాతా పరిబ్బాజికా. **సా నో న దిస్సతీ**తి సా అమ్హాకం చక్ఖు వియ జీవితం వియ చ పియాయితబ్బా, ఇదాని న దిస్సతి. **యథానిక్ఖిత్త**న్తి పురిసే ఆణాపేత్వా మాలాకచవరన్తరే అత్తనా యథాఠపితం. “యథానిఖాత”న్తిపి పాఠో, పథవియం నిఖాతప్పకారన్తి అత్థో.

రథియాయ రథియన్తి వీథితో వీథిం. **వీథీ**తి హి వినివిజ్ఝనకరచ్ఛా. **సిఙ్ఘాటక**న్తి తికోణరచ్ఛా. **అలజ్జినో**తి న లజ్జినో, పాపజిగుచ్ఛావిరహితాతి అత్థో. **దుస్సీలా**తి నిస్సీలా. **పాపధమ్మా**తి లామకసభావా నిహీనాచారా. **ముసావాదినో**తి దుస్సీలా సమానా “సీలవన్తో మయ”న్తి అలికవాదితాయ ముసావాదినో. **అబ్రహ్మచారినో**తి “మేథునప్పటిసేవితాయ అసేట్ఠచారినో ఇమే హి నామా”తి హీళేన్తా వదన్తి. **ధమ్మచారినో**తి కుసలధమ్మచారినో. **సమచారినో**తి కాయకమ్మాదిసమచారినో. **కల్యాణధమ్మా**తి సున్దరసభావా, పటిజానిస్సన్తి నామాతి సమ్బన్ధో. నామసద్దయోగేన హి ఏత్థ పటిజానిస్సన్తీతి అనాగతకాలవచనం. **సామఞ్ఞ**న్తి సమణభావో సమితపాపతా. **బ్రహ్మఞ్ఞ**న్తి సేట్ఠభావో బాహితపాపతా. **కుతో**తి కేన కారణేన. **అపగతా**తి అపేతా పరిభట్ఠా. **పురిసకిచ్చ**న్తి మేథునప్పటిసేవనం సన్ధాయ వదన్తి.

అథ భిక్ఖూ తం పవత్తిం భగవతో ఆరోచేసుం. సత్థా “తేన హి, భిక్ఖవే, తుమ్హేపి తే మనుస్సే ఇమాయ గాథాయ పటిచోదేథా”తి వత్వా “అభూతవాదీ”తి గాథమాహ. తం సన్ధాయ వుత్తం – **‘‘అథ ఖో సమ్బహులా…పే.… నిహీనకమ్మా మనుజా పరత్థా’’**తి. తత్థ **నేసో, భిక్ఖవే, సద్దో చిరం భవిస్సతీ**తి ఇదం సత్థా తస్స అయసస్స నిప్ఫత్తిం సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణేన జానిత్వా భిక్ఖూ సమస్సాసేన్తో ఆహ.

గాథాయం **అభూతవాదీ**తి పరస్స దోసం అదిస్వావ ముసావాదం కత్వా అభూతేన అతచ్ఛేన పరం అబ్భాచిక్ఖన్తో. **యో వాపి కత్వా**తి యో వా పన పాపకమ్మం కత్వా “నాహం ఏతం కరోమీ”తి ఆహ. **పేచ్చ సమా భవన్తీ**తి తే ఉభోపి జనా ఇతో పరలోకం గన్త్వా నిరయూపగమనేన గతియా సమా భవన్తి. గతియేవ హి నేసం పరిచ్ఛిన్నా, ఆయూ పన అపరిచ్ఛిన్నా. బహుకఞ్హి పాపం కత్వా చిరం నిరయే పచ్చతి, పరిత్తకం కత్వా అప్పమత్తకమేవ కాలం పచ్చతి. యస్మా పన నేసం ఉభిన్నమ్పి లామకమేవ కమ్మం, తేన వుత్తం – **నిహీనకమ్మా మనుజా పరత్థా**తి. “పరత్థా”తి ఇమస్స పన పదస్స పురతో “పేచ్చా”తిపదేన సమ్బన్ధో, పేచ్చ పరత్థ ఇతో గన్త్వా తే నిహీనకమ్మా పరలోకే సమా భవన్తీతి అత్థో.

పరియాపుణిత్వాతి ఉగ్గహేత్వా. **అకారకా**తి అపరాధస్స న కారకా. **నయిమేహి కత**న్తి ఏవం కిర నేసమహోసి – ఇమేహి సమణేహి సక్యపుత్తియేహి అద్ధా తం పాపకమ్మం న కతం, యం అఞ్ఞతిత్థియా ఉగ్ఘోసిత్వా సకలనగరం ఆహిణ్డింసు, యస్మా ఇమే అమ్హేసు ఏవం అసబ్భాహి ఫరుసాహి వాచాహి అబ్భాచిక్ఖన్తేసుపి న కిఞ్చి వికారం దస్సేన్తి, ఖన్తిసోరచ్చఞ్చ న విజహన్తి, కేవలం పన “అభూతవాదీ నిరయం ఉపేతీ”తి ధమ్మంయేవ వదన్తా సపన్తియేవ, ఇమే సమణా సక్యపుత్తియా

అమ్హే అనుపధారేత్వా అబ్భాచిక్ఖన్తే సపన్తి, సపథం కరోన్తా వియ వదన్తి . అథ వా “యో వాపి కత్వా ‘న కరోమి’ చాహా”తి వదన్తా సపన్తి, అత్తనో అకారకభావం బోధేతుం అమ్హాకం సపథం కరోన్తి ఇమేతి అత్థో.

తేసఞ్హి మనుస్సానం భగవతా భాసితగాథాయ సవనసమనన్తరమేవ బుద్ధానుభావేన సారజ్జం ఓక్కమి, సంవేగో ఉప్పజ్జి “నయిదం అమ్హేహి పచ్చక్ఖతో దిట్ఠం, సుతం నామ తథాపి హోతి, అఞ్ఞథాపి హోతి, ఏతే చ అఞ్ఞతిత్థియా ఇమేసం అనత్థకామా అహితకామా, తస్మా తే సద్ధాయ నయిదం అమ్హేహి వత్తబ్బం, దుజ్జానా హి సమణా”తి. తే తతో పట్ఠాయ తతో ఓరమింసు.

రాజాపి యేహి సున్దరీ మారితా, తేసం జాననత్థం పురిసే ఆణాపేసి. అథ తే ధుత్తా తేహి కహాపణేహి సురం పివన్తా అఞ్ఞమఞ్ఞం కలహం కరింసు. తేసు హి ఏకో ఏకం ఆహ – “త్వం సున్దరిం ఏకప్పహారేన మారేత్వా మాలాకచవరన్తరే ఖిపిత్వా తతో లద్ధకహాపణేహి సురం పివసి, హోతు హోతూ”తి. రాజపురిసా తం సుత్వా తే ధుత్తే గహేత్వా రఞ్ఞో దస్సేసుం. రాజా “తుమ్హేహి సా మారితా”తి తే ధుత్తే పుచ్ఛి. “ఆమ, దేవా”తి. “కేహి మారాపితా”తి? “అఞ్ఞతిత్థియేహి, దేవా”తి. రాజా తిత్థియే పక్కోసాపేత్వా తమత్థం పటిజానాపేత్వా, “అయం సున్దరీ తస్స సమణస్స గోతమస్స అవణ్ణం ఆరోపేతుకామేహి అమ్హేహి మారాపితా, నేవ గోతమస్స, న గోతమసావకానం దోసో అత్థి, అమ్హాకమేవ దోసోతి ఏవం వదన్తా నగరం ఆహిణ్డథా”తి ఆణాపేసి. తే తథా అకంసు. మహాజనో సమ్మదేవ సద్దహి. తిత్థియానం ధిక్కారం అకాసి, తిత్థియా మనుస్సవధదణ్డం పాపుణింసు. తతో పట్ఠాయ బుద్ధస్స భిక్ఖుసఙ్ఘస్స చ భియ్యోసోమత్తాయ సక్కారసమ్మానో మహా అహోసి. భిక్ఖూ అచ్ఛరియబ్భుతచిత్తజాతా భగవన్తం అభివాదేత్వా అత్తమనా పటివేదేసుం. తేన వుత్తం – ‘‘**అథ ఖో సమ్బహులా భిక్ఖూ... పే.... అన్తరహితో సో, భన్తే, సద్దో**’’తి.

కస్మా పన భగవా “తిత్థియానం ఇదం కమ్మ”న్తి భిక్ఖూనం నారోచేసి? అరియానం తావ ఆరోచనేన పయోజనం నత్థి, పుథుజ్జనేసు పన “యే న సద్దహేయ్యుం, తేసం తం దీఘరత్తం అహితాయ దుక్ఖాయ సంవత్తేయ్యా”తి నారోచేసి. అపిచేతం బుద్ధానం అనాచిణ్ణం, యం అనాగతస్స ఈదిసస్స వత్థుస్స ఆచిక్ఖనం. పరానుద్దేసికమేవ హి భగవా సంకిలేసపక్ఖం విభావేతి , కమ్మఞ్చ కతోకాసం న సక్కా నివత్తేతున్తి అబ్భక్ఖానం తన్నిమిత్తఞ్చ భగవా అజ్ఝుపేక్ఖన్తో నిసీది. వుత్తఞ్హేతం –

“న అన్తలిక్ఖే న సముద్దమజ్ఝే,
న పబ్బతానం వివరం పవిస్స;
న విజ్జతీ సో జగతిప్పదేసో,
యత్థట్ఠితో ముచ్చేయ్య పాపకమ్మా”తి. (ధ. ప. ౧౨౭; మి. ప. ౪.౨.౪);

ఏతమత్థం విదిత్వాతి మమ్మచ్ఛేదనవసేనాపి బాలజనేహి పవత్తితం దురుత్తవచనం ఖన్తిబలసమన్నాగతస్స ధీరస్స దుత్తితిక్ఖా నామ నత్థీతి ఇమమత్థం సబ్బాకారతో విదిత్వా. **ఇమం ఉదాన**న్తి ఇమం అధివాసనఖన్తిబలవిభావనం ఉదానం ఉదానేసి.

తత్థ **తుదన్తి వాచాయ జనా అసఞ్ఞతా, సరేహి సఙ్గామగతంవ కుఞ్జర**న్తి కాయికసంవరాదీసు కస్సచిపి సంవరస్స అభావేన అసంయతా అవినీతా బాలజనా సరేహి సాయకేహి సఙ్గామగతం యుద్ధగతం కుఞ్జరంవ హత్థినాగం పటియోధా

విియ వాచాసత్తీహి తుదన్తి విజ్ఝన్తి, అయం తేసం సభావో . **సుత్వాన వాక్యం ఫరుసం ఉదీరితం, అధివాసయే భిక్ఖు అదుట్ఠచిత్తో**తి తం పన తేహి బాలజనేహి ఉదీరితం భాసితం మమ్మఘట్టనవసేన పవత్తితం ఫరుసం వాక్యం వచనం అభూతం భూతతో నిబ్బేఠేన్తో మమ కకచూపమఓవాదం (మ॰ ని॰ ౧.౨౨౨ ఆదయో) అనుస్సరన్తో ఈసకమ్పి అదుట్ఠచిత్తో హుత్వా "సంసారసభావో ఏసో"తి సంసారే భయం ఇక్ఖణసీలో భిక్ఖు అధివాసయే, అధివాసనఖన్తియం ఠత్వా ఖమేయ్యాతి అత్థో.

ఏత్థాహ – కిం పన తం కమ్మం, యం అపరిమాణకాలం సక్కచ్చం ఉపచితవిపులపుఞ్ఞసమ్భారో సత్థా ఏవం దారుణం అభూతబ్భక్ఖానం పాపుణీతి? వుచ్చతే – అయం నో భగవా బోధిసత్తభూతో అతీతజాతియం మునాళి నామ ధుత్తో హుత్వా పాపజనసేవీ అయోనిసోమనసికారబహులో విచరతి. సో ఏకదివసం సురభిం నామ పచ్చేకసమ్బుద్ధం నగరం పిణ్డాయ పవిసితుం చీవరం పారుపన్తం పస్సి. తస్మిఞ్చ సమయే అఞ్ఞతరా ఇత్థీ తస్స అవిదూరేన గచ్ఛతి. ధుత్తో "అబ్రహ్మచారీ అయం సమణో"తి అబ్భాచిక్ఖి. సో తేన కమ్మేన బహూని వస్ససతసహస్సాని నిరయే పచ్చిత్వా తస్సేవ కమ్మస్స విపాకావసేసేన ఇదాని బుద్ధో హుత్వాపి సున్దరియా కారణా అభూతబ్భక్ఖానం పాపుణి. యథా చేతం, ఏవం చిఞ్చమాణవికాదీనం వికారకిత్తీనం భగవతో అబ్భక్ఖానాదీని దుక్ఖాని పత్తాని, సబ్బాని పుబ్బే కతస్స కమ్మస్స విపాకావసేసాని, యాని "కమ్మపిలోతికానీ"తి వుచ్చన్తి. వుత్తఞ్హేతం అపదానే (అప॰ థేర ౧.౩౯.౬౪-౯౬) –

"అనోతత్తసరాసన్నే, రమణీయే సిలాతలే;
నానారతనపజ్జోతే, నానాగన్ధవనన్తరే.

"మహతా భిక్ఖుసఙ్ఘేన, పరేతో లోకనాయకో;
ఆసీనో బ్యాకరీ తత్థ, పుబ్బకమ్మాని అత్తనో.

"సుణాథ భిక్ఖవో మయ్హం, యం కమ్మం పకతం మయా;
పిలోతికస్స కమ్మస్స, బుద్ధత్తేపి విపచ్చతి.

౧. "మునాళి నామహం ధుత్తో, పుబ్బే అఞ్ఞాసు జాతిసు;
పచ్చేకబుద్ధం సురభిం, అబ్భాచిక్ఖిం అదూసకం.

"తేన కమ్మవిపాకేన, నిరయే సంసరిం చిరం;
బహూ వస్ససహస్సాని, దుక్ఖం వేదేమి వేదనం.

"తేన కమ్మావసేసేన, ఇధ పచ్ఛిమకే భవే;
అబ్భక్ఖానం మయా లద్ధం, సున్దరికాయ కారణా.

౨. "సబ్బాభిభుస్స బుద్ధస్స, నన్దో నామాసి సావకో;
తం అబ్భక్ఖాయ నిరయే, చిరం సంసరితం మయా.

“దస వస్ససహస్సాని, నిరయే సంసరిం చిరం;
మనుస్సభావం లద్ధాహం, అబ్భక్ఖానం బహుం లభిం.

“తేన కమ్మావసేసేన, చిఞ్చమాణవికా మమం;
అబ్భాచిక్ఖి అభూతేన, జనకాయస్స అగ్గతో.

౩. “బ్రాహ్మణో సుతవా ఆసిం, అహం సక్కతపూజితో;
మహావనే పఞ్చసతే, మన్తే వాచేమి మాణవే.

“తత్థాగతో ఇసీ భీమో, పఞ్చాభిఞ్ఞో మహిద్ధికో;
తఞ్చాహం ఆగతం దిస్వా, అబ్భాచిక్ఖిం అదూసకం.

“తతోహం అవచం సిస్సే, కామభోగీ అయం ఇసి;
మయ్హమ్పి భాసమానస్స, అనుమోదింసు మాణవా.

“తతో మాణవకా సబ్బే, భిక్ఖమానం కులే కులే;
మహాజనస్స ఆహంసు, కామభోగీ అయం ఇసి.

“తేన కమ్మవిపాకేన, పఞ్చ భిక్ఖుసతా ఇమే;
అబ్భక్ఖానం లభుం సబ్బే, సున్దరికాయ కారణా.

౪. “వేమాతుభాతికం పుబ్బే, ధనహేతు హనిం అహం;
పక్ఖిపింగిరిదుగ్గస్మిం, సిలాయ చ అపింసయిం.

“తేన కమ్మవిపాకేన, దేవదత్తో సిలం ఖిపి;
అఙ్గుట్ఠం పింసయీ పాదే, మమ పాసాణసక్ఖరా.

౫. “పురేహం దారకో హుత్వా, కీళమానో మహాపథే;
పచ్చేకబుద్ధం దిస్వాన, మగ్గే సకలికం ఖిపిం.

“తేన కమ్మవిపాకేన, ఇధ పచ్ఛిమకే భవే;
వధత్థం మం దేవదత్తో, అభిమారే పయోజయి.

౬. “హత్థారోహో పురే ఆసిం, పచ్చేకమునిముత్తమం;
పిణ్డాయ విచరన్తం తం, ఆసాదేసిం గజేనహం.

“తేన కమ్మవిపాకేన, భన్తో నాళాగిరీ గజో;
గిరిబ్బజే పురవరే, దారుణో సముపాగమి.

౭. “రాజాహం పత్థివో ఆసిం, సత్తియా పురిసే హనిం;
తేన కమ్మవిపాకేన, నిరయే పచ్చిసం భుసం.

“కమ్మునో తస్స సేసేన, సోదాని సకలం మమ;
పాదే ఛవిం పకప్పేసి, న హి కమ్మం వినస్సతి.

౮. “అహం కేవట్టగామస్మిం, అహుం కేవట్టదారకో;
మచ్ఛకే ఘాతితే దిస్వా, జనయిం సోమనస్సకం.

“తేన కమ్మవిపాకేన, సీసదుక్ఖం అహూ మమ;
సక్కా చ సబ్బే హఞ్ఞింసు, యదా హని విటటూభో.

౯. “ఫుస్సస్సాహం పావచనే, సావకే పరిభాసయిం;
యవం ఖాదథ భుఞ్జథ, మా చ భుఞ్జథ సాలయో.

“తేన కమ్మవిపాకేన, తేమాసం ఖాదితం యవం;
నిమన్తితో బ్రాహ్మణేన, వేరఞ్జాయం వసిం తదా.

౧౦. “నిబ్బుద్ధే వత్తమానమ్హి, మల్లపుత్తం నిహేఠయిం;
తేన కమ్మవిపాకేన, పిట్ఠిదుక్ఖం అహూ మమ.

౧౧. “తికిచ్ఛకో అహం ఆసిం, సేట్ఠిపుత్తం విరేచయిం;
తేన కమ్మవిపాకేన, హోతి పక్ఖన్దికా మమ.

౧౨. “అవచాహం జోతిపాలో, కస్సపం సుగతం తదా;
కుతో ను బోధి ముణ్డస్స, బోధి పరమదుల్లభా.

“తేన కమ్మవిపాకేన, అచరిం దుక్కరం బహుం;
ఛబ్బస్సానురువేలాయం, తతో బోధిం అపాపుణిం.

“నాహం ఏతేన మగ్గేన, పాపుణిం బోధిముత్తమం;
కుమ్మగ్గేన గవేసిస్సం, పుబ్బకమ్మేన వారితో.

“పుఞ్ఞపాపపరిక్ఖీణో, సబ్బసన్తాపవజ్జితో;
అసోకో అనుపాయాసో, నిబ్బాయిస్సమనాసవో.

“ఏవం జినో వియాకాసి, భిక్ఖుసఙ్ఘస్స అగ్గతో;

సబ్బాభిఞ్ఞాబలప్పత్తో, అనోతత్తమహాసరే"తి. (అప. థేర ౧.౩౯.౬౪-౯౬);

అట్ఠమసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౯. ఉపసేనసుత్తవణ్ణనా

౩౯. నవమే **ఉపసేనస్సా**తి ఏత్థ **ఉపసేనో**తి తస్స థేరస్స నామం, వఙ్గన్తబ్రాహ్మణస్స పన పుత్తత్తా "వఙ్గన్తపుత్తో"తి చ నం వోహరన్తి.

అయఞ్హి థేరో ఆయస్మతో సారిపుత్తస్స కనిట్ఠభాతా, సాసనే పబ్బజిత్వా అపఞ్ఞత్తే సిక్ఖాపదే ఉపసమ్పదాయ ద్వివస్సో ఉపజ్ఝాయో హుత్వా ఏకం భిక్ఖుం ఉపసమ్పాదేత్వా తేన సద్ధిం భగవతో ఉపట్ఠానం గతో, తస్స భిక్ఖునో భగవతా తస్స సద్ధివిహారికభావం పుచ్ఛిత్వా ఖన్ధకే ఆగతనయేన "అతిలహుం ఖో త్వం, మోఘపురిస, ఆవత్తో బాహుల్లాయ, యదిదం గణబన్ధియ"న్తి (మహావ. ౭౫) విగరహితో పతోదాభితున్నో వియ ఆజానీయో సంవిగ్గమానసో "యదిపాహం ఇదాని పరిసం నిస్సాయ భగవతా విగరహితో, పరిసంయేవ పన నిస్సాయ పాసంసియో భవేయ్య"న్తి ఉస్సాహజాతో సబ్బే ధుతధమ్మే సమాదాయ వత్తమానో విపస్సనం ఆరభిత్వా న చిరస్సేవ ఛళభిఞ్ఞో పటిసమ్భిదాప్పత్తో మహాఖీణాసవో హుత్వా అత్తనో నిస్సితకే ధుతఙ్గధరే ఏవ కత్వా తేహి సద్ధిం భగవన్తం ఉపసఙ్కమిత్వా సన్థతసిక్ఖాపదే (పారా. ౫౬౫ ఆదయో) ఆగతనయేన "పాసాదికా ఖో త్యాయం, ఉపసేన, పరిసా"తి పరిసవసేన భగవతో సన్తికా లద్ధపసంసో "ఏతదగ్గం, భిక్ఖవే, మమ సావకానం భిక్ఖూనం సమన్తపాసాదికానం యదిదం ఉపసేనో వఙ్గన్తపుత్తో"తి (అ. ని. ౧.౨౧౩) ఏతదగ్గే ఠపితో అసీతియా మహాసావకేసు అబ్భన్తరో.

సో ఏకదివసం పచ్ఛాభత్తం పిణ్డపాతప్పటిక్కన్తో అన్తేవాసికేసు అత్తనో అత్తనో దివాట్ఠానం గతేసు ఉదకకుమ్భతో ఉదకం గహేత్వా పాదే పక్ఖాలేత్వా గత్తాని సీతిం కత్వా చమ్మక్ఖణ్డం అత్థరిత్వా దివాట్ఠానే దివావిహారం నిసిన్నో అత్తనో గుణే ఆవజ్జేసి. తస్స తే అనేకసతా అనేకసహస్సా పోఙ్ఖానుపోఙ్ఖం ఉపట్ఠహింసు. సో "మయ్హం తావ సావకస్స సతో ఇమే ఏవరూపా గుణా, కీదిసా ను ఖో మయ్హం సత్థు గుణా"తి భగవతో గుణాభిముఖం మనసికారం పేసేసి. తే తస్స ఞాణబలానురూపం అనేకకోటిసహస్సా ఉపట్ఠహింసు. సో "ఏవంసీలో మే సత్థా ఏవంధమ్మో ఏవంపఞ్ఞో ఏవంవిముత్తో"తిఆదినా చ "ఇతిపి సో భగవా అరహం సమ్మాసమ్బుద్ధో"తిఆదినా చ ఆవిభావానురూపం సత్థు గుణే అనుస్సరిత్వా , తతో "స్వాక్ఖాతో"తిఆదినా ధమ్మస్స, "సుప్పటిపన్నో"తిఆదినా అరియసఙ్ఘస్స చ గుణే అనుస్సరి. ఏవం మహాథేరో అనేకాకారవోకారం రతనత్తయగుణేసు ఆవిభూతేసు అత్తమనో పముదితో ఉళారపీతిసోమనస్సం పటిసంవేదేన్తో నిసీది. తమత్థం దస్సేతుం **''ఆయస్మతో ఉపసేనస్స వఙ్గన్తపుత్తస్స రహోగతస్సా''**తిఆది వుత్తం.

తత్థ **రహోగతస్సా**తి రహసి గతస్స. **పటిసల్లీనస్సా**తి ఏకీభూతస్స. **ఏవం చేతసో పరివితక్కో ఉదపాదీ**తి ఏవం ఇదాని వుచ్చమానాకారో చిత్తస్స వితక్కో ఉప్పజ్జి. **లాభా వత మే**తి యే ఇమే మనుస్సత్తబుద్ధుప్పాదసద్ధాసమధిగమాదయో, అహో వత మే ఏతే లాభా. **సులద్ధం వత మే**తి యఞ్చిదం మయా భగవతో సాసనే పబ్బజ్జూపసమ్పదారతనత్తయపయిరుపాసనాది పటిలద్ధం, తం మే అహో వత సుట్ఠు లద్ధం. తత్థ కారణమాహ **''సత్థా చ మే''**తిఆదినా.

తత్థ దిట్ఠధమ్మికసమ్పరాయికపరమత్థేహి యథారహం సత్తే అనుసాసతీతి **సత్థా**. భాగ్యవన్తతాదీహి కారణేహి **భగవా**. ఆరకత్తా కిలేసేహి, కిలేసారీనం హతత్తా, సంసారచక్కస్స వా అరానం హతత్తా, పచ్చయాదీనం అరహత్తా, పాపకరణే రహాభావా **అరహం** . సమ్మా సామఞ్చ సబ్బధమ్మానం బుద్ధత్తా **సమ్మాసమ్బుద్ధో**తి అయమేత్థ సఙ్ఖేపో, విత్థారో పన విసుద్ధిమగ్గే (విసుద్ధి॰ ౧.౧౨౩ ఆదయో) బుద్ధానుస్సతినిద్దేసతో గహేతబ్బో.

స్వాక్ఖాతేతి సుట్ఠు అక్ఖాతే, ఏకన్తనియ్యానికం కత్వా భాసితే. **ధమ్మవినయే**తి పావచనే. తఞ్హి యథానుసిట్ఠం పటిపజ్జమానానం సంసారదుక్ఖపాతతో ధారణేన, రాగాదికిలేసే వినయనేన చ ధమ్మవినయోతి వుచ్చతి. **సబ్రహ్మచారినో**తి సేట్ఠట్ఠేన బ్రహ్మసఙ్ఖాతం భగవతో సాసనం అరియమగ్గం సహ చరన్తి పటిపజ్జన్తీతి సబ్రహ్మచారినో. **సీలవన్తో**తి మగ్గఫలసీలవసేన సీలవన్తో. **కల్యాణధమ్మా**తి సమాధిపఞ్ఞావిముత్తివిముత్తిఞాణదస్సనాదయో కల్యాణా సున్దరా ధమ్మా ఏతేసం అత్థీతి కల్యాణధమ్మా. ఏతేన సఙ్ఘస్స సుప్పటిపత్తిం దస్సేతి. **సీలేసు చమ్హి పరిపూరకారీ**తి "అహమ్పి పబ్బజిత్వా న తిరచ్ఛానకథాకథికో కాయదళ్హిబహులో హుత్వా విహాసిం, అథ ఖో పాతిమోక్ఖసంవరాదిం చతుబ్బిధమ్పి సీలం అఖణ్డం అఛిద్దం అసబలం అకమ్మాసం భుజిస్సం విఞ్ఞుప్పసత్థం అపరామట్ఠం కత్వా పరిపూరేన్తో అరియమగ్గంయేవ పాపేసి"న్తి వదతి. ఏతేన హేట్ఠిమఫలద్వయసమ్పత్తిమత్తనో దీపేతి. సోతాపన్నసకదాగామినో హి సీలేసు పరిపూరకారినో. **సుసమాహితో చమ్హి ఏకగ్గచిత్తో**తి ఉపచారప్పనాభేదేన సమాధినా సబ్బథాపి సమాహితో చ అమ్హి అవిక్ఖిత్తచిత్తో. ఇమినా సమాధిస్మిం పరిపూరకారితావచనేన తతియఫలసమ్పత్తిమత్తనో దీపేతి. అనాగామినో హి సమాధిస్మిం పరిపూరకారినో. **అరహా చమ్హి ఖీణాసవో**తి కామాసవాదీనం సబ్బసో ఖీణత్తా ఖీణాసవో, తతో ఏవ పరిక్ఖీణభవసంయోజనో సదేవకే లోకే అగ్గదక్ఖిణేయ్యతాయ అరహా చమ్హి. ఏతేన అత్తనో కతకరణీయతం దస్సేతి. **మహిద్ధికో చమ్హి మహానుభావో**తి అధిట్ఠానవికుబ్బనాదిఇద్ధీసు మహతా వసీభావేన సమన్నాగతత్తా మహిద్ధికో ఉళారస్స పుఞ్ఞానుభావస్స గుణానుభావస్స చ సమ్పత్తియా మహానుభావో చ అస్మి. ఏతేన లోకియాభిఞ్ఞానవానుపుబ్బవిహారసమాపత్తియోగమత్తనో దీపేతి. అభిఞ్ఞాసు వసీభావేన హి అరియా యథిచ్ఛితనిప్ఫాదనేన మహిద్ధికా, పుబ్బూపనిస్సయసమ్పత్తియా నానావిహారసమాపత్తీహి చ విసోధితసన్తానత్తా మహానుభావా చ హోన్తీతి.

భద్దకం మే జీవితన్తి ఏవంవిధసీలాదిగుణసమన్నాగతస్స మే యావాయం కాయో ధరతి, తావ సత్తానం హితసుఖమేవ వడ్ఢతి, పుఞ్ఞక్ఖేత్తభావతో జీవితమ్పి మే భద్దకం సున్దరం. **భద్దకం మరణ**న్తి సచే పనిదం ఖన్ధపఞ్చకం అజ్జ వా ఇమస్మింయేవ వా ఖణే అనుపాదానో వియ జాతవేదో నిబ్బాయతి, తం అప్పటిసన్ధికం పరినిబ్బానసఙ్ఖాతం మరణమ్పి మే భద్దకన్తి ఉభయత్థ తాదిభావం దీపేతి. ఏవం మహాథేరో అప్పహీనసోమనస్సుప్పిలావితవాసనుస్సన్నత్తా ఉళారసోమనస్సితో ధమ్మబహుమానేన ధమ్మపీతిపటిసంవేదనేన పరివితక్కేసి.

తం సత్థా గన్ధకుటియం నిసిన్నోవ సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణేన జానిత్వా జీవితే మరణే చ తస్స తాదిభావవిభావనం ఇమం ఉదానం ఉదానేసి. తేన వుత్తం – "**అథ ఖో భగవా...పే.... ఉదానేసీ**"తి.

తత్థ **యం జీవితం న తపతీ**తి యం ఖీణాసవపుగ్గలం జీవితం ఆయతిం ఖన్ధప్పవత్తియా సబ్బేన సబ్బం అభావతో న తపతి న బాధతి, వత్తమానమేవ వా జీవితం సబ్బసో సఙ్ఖతధమ్మత్తా సతిపఞ్ఞావేపుల్లప్పత్తియా సబ్బత్థ సతిసమ్పజఞ్ఞసమాయోగతో న బాధతి. యో హి అన్ధపుథుజ్జనో పాపజనసేవీ అయోనిసోమనసికారబహులో అకతకుసలో అకతపుఞ్ఞో, సో "అకతం వత మే కల్యాణ"న్తిఆదినా విప్పటిసారేన తపతీతి తస్స జీవితం తం తపతి నామ. ఇతరే పన

అకతపాపా కతపుఞ్ఞా కల్యాణపుథుజ్జనేన సద్ధిం సత్త సేఖా తపనీయధమ్మపరివజ్జనేన అతపనీయధమ్మసమన్నాగమేన చ పచ్ఛానుతాపేన న తపన్తీతి న తేసం జీవితం తపతి. ఖీణాసవే పన వత్తబ్బమేవ నత్థీతి పవత్తిదుక్ఖవసేన అత్థవణ్ణనా కతా.

మరణన్తే న సోచతీతి మరణసఙ్ఖాతే అన్తే పరియోసానే, మరణసమీపే వా న సోచతి అనాగామిమగ్గేనేవ సోకస్స సముగ్ఘాతితత్తా. **స వే దిట్ఠపదో ధీరో, సోకమజ్ఝే న సోచతీ**తి సో అనభిజ్ఝాదీనం చతున్నం ధమ్మపదానం నిబ్బానస్సేవ వా దిట్ఠత్తా దిట్ఠపదో, ధితిసమ్పన్నత్తా ధీరో ఖీణాసవో సోచనధమ్మత్తా "సోకా"తి లద్ధనామానం అవీతరాగానం సత్తానం, సోకహేతూనం వా లోకధమ్మానం మజ్ఝే ఠత్వాపి న సోచతి.

ఇదానిస్స సబ్బసో సోకహేతూనం అభావం దీపేతుం ''**ఉచ్ఛిన్నభవతణ్హస్సా**''తిఆదిమాహ. తత్థ యస్స అగ్గమగ్గేన సబ్బసో ఉచ్ఛిన్నా భవతణ్హా, సో ఉచ్ఛిన్నభవతణ్హో. తస్స అవసేసకిలేసానం అనవసేసవూపసమేన సన్తచిత్తస్స ఖీణాసవభిక్ఖునో. **విక్ఖీణో జాతిసంసారో**తి జాతిఆదికో –

"ఖన్ధానఞ్చ పటిపాటి, ధాతుఆయతనాన చ;
అబ్బోచ్ఛిన్నం వత్తమానా, 'సంసారో'తి పవుచ్చతీ"తి. –

వుత్తలక్ఖణో సంసారో విసేసతో ఖీణో. తస్మా **నత్థి తస్స పునబ్భవో**తి యస్మా తస్స ఏవరూపస్స అరియపుగ్గలస్స ఆయతిం పునబ్భవో నత్థి, తస్మా తస్స జాతిసంసారో ఖీణో. కస్మా పనస్స పునబ్భవో నత్థి? యస్మా ఉచ్ఛిన్నభవతణ్హో సన్తచిత్తో చ హోతి, తస్మాతి ఆవత్తేత్వా వత్తబ్బం. అథ వా విక్ఖీణో జాతిసంసారో, తతో ఏవ నత్థి తస్స పునబ్భవోతి అత్థో యోజేతబ్బో.

నవమసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౧౦. సారిపుత్తఉపసమసుత్తవణ్ణనా

౪౦. దసమే **అత్తనో ఉపసమ**న్తి సావకపారమీమత్థకప్పత్తియా హేతుభూతం అగ్గమగ్గేన అత్తనో అనవసేసకిలేసవూపసమం.

ఆయస్మా హి సారిపుత్తో అనుపసన్తకిలేసానం సత్తానం రాగాదికిలేసజనితసన్తాపదరథపరిళాహదుక్ఖఞ్చేవ కిలేసాభిసఙ్ఖారనిమిత్తం జాతిజరాబ్యాధిమరణసోకపరిదేవాదిదుక్ఖఞ్చ పచ్చక్ఖతో దిస్వా అతీతానాగతేపి నేసం వట్టమూలకదుక్ఖం పరితులేత్వా కరుణాయమానో అత్తనాపి పుథుజ్జనకాలే అనుభూతం కిలేసనిమిత్తం వా అనప్పకం దుక్ఖం అనుస్సరిత్వా "ఈదిసస్స నామ మహాదుక్ఖస్స హేతుభూతా కిలేసా ఇదాని మే సుప్పహీనా"తి అత్తనో కిలేసవూపసమం అభిణ్హం పచ్చవేక్ఖతి. పచ్చవేక్ఖన్తో చ "ఇమే ఏత్తకా కిలేసా సోతాపత్తిమగ్గేన ఉపసమితా, ఏత్తకా సకదాగామిమగ్గేన, ఏత్తకా అనాగామిమగ్గేన, ఏత్తకా అరహత్తమగ్గేన ఉపసమితా"తి తంతంమగ్గఞాణేహి ఓధిసో కిలేసానం ఉపసమితభావం పచ్చవేక్ఖతి, తేన వుత్తం – ''**అత్తనో ఉపసమం పచ్చవేక్ఖమానో**''తి.

అపరే "థేరో అరహత్తఫలసమాపత్తిం సమాపజ్జిత్వా తం పచ్చవేక్ఖిత్వా 'ఇమస్స వతాయం సన్తపణీతభావో అచ్చన్తసన్తాయ అసఙ్ఖతాయ ధాతుయా ఆరమ్మణతో, సయఞ్చ సమ్మదేవ కిలేసవూపసమతో'తి ఏవం అభిణ్హం ఉపసమం

పచ్చవేక్ఖతీ”తి వదన్తి. అఞ్ఞే పన “అనవసేసకిలేసానం ఉపసమపరియోసానే జాతం అగ్గఫలమేవేత్థ ఉపసమో నామ, తం పచ్చవేక్ఖమానో నిసిన్నో”తి.

ఏతమత్థం విదిత్వాతి యదిదం ఆయస్మతో సారిపుత్తస్స మహాపఞ్ఞతాదిహేతుభూతం సావకేసు అనఞ్ఞసాధారణం కిలేసప్పహానం అగ్గఫలం వా ఉపసమపరియాయేన వుత్తం, తస్స పచ్చవేక్ఖణసఙ్ఖాతం అత్థం సబ్బాకారతో విదిత్వా తదనుభావదీపకం **ఇమం ఉదానం ఉదానేసి**.

తత్థ **ఉపసన్తసన్తచిత్తస్సా**తి ఉపసన్తమేవ హుత్వా సన్తం చిత్తం ఏతస్సాతి ఉపసన్తసన్తచిత్తో. సమాపత్తియా విక్ఖమ్భనేన హి ఉపసన్తకిలేసత్తా ఉపసన్తచిత్తం న సబ్బథా “ఉపసన్తసన్త”న్తి వుచ్చతి తస్స ఉపసమస్స అనచ్చన్తికభావతో, న తథా అగ్గమగ్గేన. తేన పన అచ్చన్తమేవ కిలేసానం సముచ్ఛిన్నత్తా అరహతో చిత్తం పున కిలేసానం అనుపసమేతబ్బతాయ సమథవిపస్సనాహేట్ఠిమమగ్గేహి ఉపసన్తకిలేసం హుత్వా అచ్చన్తసన్తభావతోవ “ఉపసన్తసన్త”న్తి వుచ్చతి. తేన వుత్తం – “ఉపసన్తమేవ హుత్వా సన్తం చిత్తం ఏతస్సాతి ఉపసన్తసన్తచిత్తో”తి. **ఉపసన్త**న్తి వా ఉపసమో వుచ్చతి, తస్మా “ఉపసన్తసన్తచిత్తస్సా”తి అచ్చన్తూపసమేన సన్తచిత్తస్సాతి అత్థో.

అథ వా సతిపి సబ్బేసం ఖీణాసవానం అనవసేసకిలేసవూపసమే సావకపారమీఞాణస్స పన మత్థకప్పత్తిహేతుభూతో సావకేసు అనఞ్ఞసాధారణో సవిసేసో ధమ్మసేనాపతినో కిలేసవూపసమోతి దస్సేతుం సత్థా ఉపసన్తసద్దేన విసేసేత్వా ఆహ “ఉపసన్తసన్తచిత్తస్సా”తి.

తత్రాయమత్థో – భుసం దళ్హం వా సన్తం ఉపసన్తం, తేన ఉపసన్తేన ఉపసన్తమేవ హుత్వా సన్తం ఉపసన్తసన్తం , తాదిసం చిత్తం ఏతస్సాతి సబ్బం పురిమసదిసమేవ. తథా హేస భగవతా – “సారిపుత్తో, భిక్ఖవే, మహాపఞ్ఞో పుథుపఞ్ఞో హాసపఞ్ఞో జవనపఞ్ఞో తిక్ఖపఞ్ఞో నిబ్బేధికపఞ్ఞో”తిఆదినా (మ॰ ని॰ ౩.౯౩) అనేకపరియాయేన వణ్ణితో థోమితో. **నేత్తిచ్ఛిన్నస్సా**తి నేత్తి వుచ్చతి భవతణ్హా సంసారస్స నయనతో, సా నేత్తి ఛిన్నా ఏతస్సాతి నేత్తిచ్ఛిన్నో. తస్స నేత్తిచ్ఛిన్నస్స, పహీనతణ్హస్సాతి అత్థో. **ముత్తో సో మారబన్ధనా**తి సో ఏవంవిధో పరిక్ఖీణభవసంయోజనో సబ్బస్మా మారబన్ధనతో ముత్తో, న తస్స మారబన్ధనమోచనాయ కరణీయం అత్థి, తస్మా ధమ్మసేనాపతి అత్తనో ఉపసమం పచ్చవేక్ఖతీతి. సేసం వుత్తనయమేవ.

దసమసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

నిట్ఠితా చ మేఘియవగ్గవణ్ణనా.

౨. సోణవగ్గో

౧. పియతరసుత్తవణ్ణనా

౪౧. మహావగ్గస్స పఠమే **మల్లికాయ దేవియా సద్ధిన్తి** మల్లికాయ నామ అత్తనో మహేసియా సహ. **ఉపరిపాసాదవరగతోతి** పాసాదవరస్స ఉపరి గతో. **కోచఞ్ఞో అత్తనా పియతరోతి** కోచి అఞ్ఞో అత్తనా పియాయితబ్బతరో. **అత్థి ను ఖో తేతి** “కిం తే అత్థీ”తి దేవిం పుచ్ఛతి.

కస్మా పుచ్ఛతి? అయఞ్హి సావత్థియం దుగ్గతమాలాకారస్స ధీతా. ఏకదివసం ఆపణతో పూవం గహేత్వా మాలారామం గన్త్వా “ఖాదిస్సామీ”తి గచ్ఛన్తీ పటిపథే భిక్ఖుసఙ్ఘపరివుతం భగవన్తం భిక్ఖాచారం పవిసన్తం దిస్వా పసన్నచిత్తా తం భగవతో అదాసి. సత్థా తథారూపే ఠానే నిసీదనాకారం దస్సేసి. ఆనన్దత్థేరో చీవరం పఞ్ఞాపేత్వా అదాసి. భగవా తత్థ నిసీదిత్వా తం పూవం పరిభుఞ్జిత్వా ముఖం విక్ఖాలేత్వా సితం పాత్వాకాసి. థేరో “కో ఇమిస్సా, భన్తే, దానస్స విపాకో భవిస్సతీ”తి పుచ్ఛి. “అజ్జేసా, ఆనన్ద, తథాగతస్స పఠమం భోజనం అదాసి, అజ్జేవ కోసలరఞ్ఞో అగ్గమహేసీ భవిస్సతి పియా మనాపా”తి. తం దివసమేవ చ రాజా కాసిగామే భాగినేయ్యేన సద్ధిం యుజ్ఝిత్వా పరాజితో పలాయిత్వా ఆగతో నగరం పవిసన్తో “బలకాయస్స ఆగమనం ఆగమేస్సామీ”తి తం మాలారామం పావిసి. సా రాజానం ఆగతం పస్సిత్వా తస్స వత్తమకాసి. రాజా తస్సా వత్తే పసీదిత్వా పితరం పక్కోసాపేత్వా మహన్తం ఇస్సరియం దత్వా తం అన్తేపురం పటిహరాపేత్వా అగ్గమహేసిట్ఠానే ఠపేసి. అథేకదివసం రాజా చిన్తేసి – “మయా ఇమిస్సా మహన్తం ఇస్సరియం దిన్నం, యంనూనాహం ఇమం పుచ్ఛేయ్యం ‘కో తే పియో’తి? సా ‘త్వం మే, మహారాజ, పియో’తి వత్వా, పున మం పుచ్ఛిస్సతి, అథస్సాహం ‘మయ్హమ్పి త్వంయేవ పియా’తి వక్ఖామీ”తి. ఇతి సో అఞ్ఞమఞ్ఞం విస్సాసజననత్థం సమ్మోదనీయం కరోన్తో పుచ్ఛి.

దేవీ పన పణ్డితా బుద్ధుపట్ఠాయికా సఙ్ఘుపట్ఠాయికా “నాయం పఞ్హో రఞ్ఞో ముఖం ఉల్లోకేత్వా కథేతబ్బో”తి చిన్తేత్వా యథాభూతమేవ వదన్తీ **“నత్థి ఖో మే, మహారాజ, కోచఞ్ఞో అత్తనా పియతరో”**తి ఆహ. వత్వాపి అత్తనా బ్యాకతమత్థం ఉపాయేన రఞ్ఞో పచ్చక్ఖం కాతుకామా **“తుయ్హం పన, మహారాజ, అత్థఞ్ఞో కోచి అత్తనా పియతరో”**తి తథేవ రాజానం పుచ్ఛి యథా రఞ్ఞా సయం పుట్ఠా. రాజాపి తాయ సరసలక్ఖణేన కథితత్తా నివత్తితుం అసక్కోన్తో సయమ్పి సరసలక్ఖణేనేవ కథేన్తో తథేవ బ్యాకాసి యథా దేవియా బ్యాకతం.

బ్యాకరిత్వా చ మన్దధాతుకతాయ ఏవం చిన్తేసి – “అహం రాజా పథవిస్సరో మహన్తం పథవిమణ్డలం అభివిజియ అజ్ఝావసామి, మయ్హం తావ యుత్తం ‘అత్తనా పియతరం అఞ్ఞం న పస్సామీ’తి, అయం పన వసలీ హీనజచ్చా సమానా మయా ఉచ్చే ఠానే ఠపితా సామిభూతం మం న తథా పియాయతి, ‘అత్తావ పియతరో’తి మమ సమ్ముఖా వదతి, యావ కక్ఖళా వతాయ”న్తి అనత్తమనో హుత్వా “నను తే తీణి రతనాని పియతరానీ”తి చోదేసి. దేవీ ‘రతనత్తయంపాహం దేవ అత్తనో సగ్గసుఖం మోక్ఖసుఖఞ్చ పత్థయన్తీ సమ్పియాయామి, తస్మా అత్తావ మే పియతరో”తి ఆహ. సబ్బో చాయం లోకో అత్తదత్థమేవ పరం పియాయతి, పుత్తం పత్థేన్తోపి “అయం మం జిణ్ణకాలే పోసేస్సతీ”తి పత్థేతి, ధీతరం “మమ కులం వడ్ఢిస్సతీ”తి, భరియం “మయ్హం పాదే పరిచరిస్సతీ”తి, అఞ్ఞోపి ఞాతిమిత్తబన్ధవే తంతంకిచ్చవసేన, ఇతి అత్తదత్థమేవ సమ్పస్సన్తో లోకో పరం పియాయతీతి. అయఞ్హి దేవియా అధిప్పాయో.

అథ రాజా చిన్తేసి – “అయం మల్లికా కుసలా పణ్డితా నిపుణా ‘అత్తావ మే పియతరో’తి వదతి, మయ్హమ్పి అత్తావ పియతరో హుత్వా ఉపట్ఠాతి, హన్దాహం ఇమమత్థం సత్థు ఆరోచేస్సామి, యథా చ మే సత్థా బ్యాకరిస్సతి, తథా నం ధారేస్సామీ”తి. ఏవం పన చిన్తేత్వా సత్థు సన్తికం ఉపసఙ్కమిత్వా తమత్థం ఆరోచేసి. తేన వుత్తం – ‘‘**అథ ఖో రాజా పసేనది కోసలో…పే… పియతరో**’’తి.

ఏతమత్థం విదిత్వాతి ఏతం “లోకే సబ్బసత్తానం అత్తావ అత్తనో పియతరో”తి రఞ్ఞా వుత్తమత్థం సబ్బసో జానిత్వా తదత్థపరిదీపనం **ఇమం ఉదానం ఉదానేసి**.

తత్థ **సబ్బా దిసా అనుపరిగమ్మ చేతసా**తి సబ్బా అనవసేసా దసపి దిసా పరియేసనవసేన చిత్తేన అనుగన్త్వా. **నేవజ్ఝగా పియతరమత్తనా క్వచీ**తి అత్తనా అతిసయేన పియం అఞ్ఞం కోచి పురిసో సబ్బుస్సాహేన పరియేసన్తో క్వచి కత్థచి సబ్బదిసాసు నేవ అధిగచ్ఛేయ్య న పస్సేయ్య. **ఏవం పియో పుథు అత్తా పరేస**న్తి ఏవం కస్సచి అత్తనా పియతరస్స అనుపలబ్భనవసేన పుథు విసుం విసుం తేసం తేసం సత్తానం అత్తావ పియో. **తస్మా న హింసే పరమత్తకామో**తి యస్మా ఏవం సబ్బోపి సత్తో అత్తానం పియాయతి అత్తనో సుఖకామో దుక్ఖప్పటికూలో, తస్మా అత్తకామో అత్తనో హితసుఖం ఇచ్ఛన్తో పరం సత్తం అన్తమసో కున్థకిపిల్లికం ఉపాదాయ న హింసే న హనేయ్య న పాణిలేడ్డుదణ్డాదీహిపి విహేఠేయ్య. పరస్స హి అత్తనా కతే దుక్ఖే తం తతో సఙ్కమన్తం వియ కాలన్తరే అత్తని సన్దిస్సతి. అయఞ్హి కమ్మానం ధమ్మతాతి.

పఠమసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౨. అప్పాయుకసుత్తవణ్ణనా

౪౨. దుతియే **అచ్ఛరియం, భన్తే**తి ఇదమ్పి మేఘియసుత్తే వియ గరహణచ్ఛరియవసేన వేదితబ్బం. **యావ అప్పాయుకా**తి యత్తకం పరిత్తాయుకా, అతిఇత్తరజీవితాతి అత్థో. **సత్తాహజాతే**తి సత్తాహేన జాతో సత్తాహజాతో. తస్మిం సత్తాహజాతే, జాతస్స సత్తమే అహనీతి అత్థో. **తుసితం కాయం ఉపపజ్జీ**తి తుసితం దేవనికాయం పటిసన్ధిగ్గహణవసేన ఉపపజ్జి.

ఏకదివసం కిర థేరో పచ్ఛాభత్తం దివాట్ఠానే నిసిన్నో లక్ఖణానుబ్యఞ్జనప్పటిమణ్డితం సోభగ్గప్పత్తం దస్సనానుత్తరియభూతం భగవతో రూపకాయసిరిం మనసి కరిత్వా, “అహో బుద్ధానం రూపకాయసమ్పత్తి దస్సనీయా సమన్తపాసాదికా మనోహరా”తి ఉళారం పీతిసోమనస్సం పటిసంవేదేన్తో ఏవం చిన్తేసి – “విజాతమాతుయా నామ విరూపోపి పుత్తో సురూపో వియ మనాపో హోతి, సచే పన బుద్ధానం మాతా మహామాయా దేవీ ధరేయ్య, కీదిసం ను ఖో తస్సా భగవతో రూపదస్సనే పీతిసోమనస్సం ఉప్పజ్జేయ్య, మహాజాని ఖో మయ్హం మహామాతు దేవియా, యా సత్తాహజాతే భగవతి కాలకతా”తి. ఏవం పన చిన్తేత్వా భగవన్తం ఉపసఙ్కమిత్వా అత్తనో పరివితక్కితం ఆరోచేన్తో తస్సా కాలకిరియం గరహన్తో ‘‘**అచ్ఛరియం, భన్తే**’’తిఆదిమాహ.

కేచి పనాహు – “మహాపజాపతి గోతమీ భగవన్తం మహతా ఆయాసేన పబ్బజ్జం యాచిత్వాపి పటిక్ఖిత్తా, మయా పన ఉపాయేన యాచితో భగవా అట్ఠగరుధమ్మప్పటిగ్గహణవసేన తస్సా పబ్బజ్జం ఉపసమ్పదఞ్చ అనుజాని, సా తే ధమ్మే పటిగ్గహేత్వా లద్ధపబ్బజ్జూపసమ్పదా భగవతో దుతియం పరిసం ఉప్పాదేత్వా చతుత్థాయ పరిసాయ పచ్చయో అహోసి. సచే

పన భగవతో జనేత్తి మహామాయా దేవీ ధరేయ్య, ఏవమేతా చుభోపి ఖత్తియభగినియో ఏకతో హుత్వా ఇమం సాసనం సోభేయ్యుం, భగవా చ మాతరి బహుమానేన మాతుగామస్స సాసనే పబ్బజ్జం ఉపసమ్పదఞ్చ సుఖేనేవ అనుజానేయ్య, అప్పాయుకతాయ పనస్సా కసిరేన నిప్ఫన్నమిదన్తి ఇమినా అధిప్పాయేన థేరో భగవతో సన్తికే **'అచ్ఛరియం, భన్తే'**తిఆదిమాహా"తి. తం అకారణం. భగవా హి మాతుయా వా అఞ్ఞస్స వా మాతుగామస్స అత్తనో సాసనే పబ్బజ్జం అనుజానన్తో గరుకంయేవ కత్వా అనుజానాతి, న లహుకం చిరట్ఠితికామతాయాతి.

అపరే పనాహు – "దసబలచతువేసారజ్జాదికే అనఞ్ఞసాధారణే అనన్తాపరిమాణే బుద్ధగుణే థేరో మనసి కరిత్వా యా ఏవం మహానుభావం నామ లోకే అగ్గపుగ్గలం సత్థారం కుచ్ఛినా దస మాసే పరిహరి, సా బుద్ధమాతా కస్సచి పరిచారికా భవిస్సతీతి అయుత్తమిదం. కస్మా? సత్థు గుణానుచ్ఛవికమేవేతం, యదిదం సత్తాహజాతే భగవతి జనేత్తి కాలం కరోతి, కాలకతా చ తుసితేసు ఉప్పజ్జతీతి అచ్ఛరియబ్భుతచిత్తజాతో హుత్వా తం అత్తనో వితక్కుప్పాదనం భగవతో ఆరోచేన్తో **'అచ్ఛరియం, భన్తే'**తిఆదివచనం అవోచా"తి.

సత్థా పన యస్మా సత్తాహజాతేసు బోధిసత్తేసు బోధిసత్తమాతు కాలకిరియా ధమ్మతా సిద్ధా, తస్మా తం ధమ్మతం పరిదీపేన్తో **''ఏవమేతం, ఆనన్దా''**తిఆదిమాహ. సా పనాయం ధమ్మతా యస్మా యథా సబ్బే బోధిసత్తా పారమియో పూరేత్వా తుసితపురే నిబ్బత్తిత్వా తత్థ యావతాయుకం ఠత్వా ఆయుపరియోసానే దససహస్సచక్కవాళదేవతాహి సన్నిపతిత్వా అభిసమ్బోధిం పత్తుం మనుస్సలోకే పటిసన్ధిగ్గహణాయ అజ్ఝేసితా కాలదీపదేసకులాని వియ జనేత్తియా ఆయుపరిమాణమ్పి ఓలోకేత్వా పటిసన్ధిం గణ్హన్తి, అయమ్పి భగవా బోధిసత్తభూతో తథేవ తుసితపురే ఠితో పఞ్చ మహావిలోకనాని విలోకేన్తో సత్తదివసాధికదసమాసపరిమాణం మాతుయా ఆయుపరిమాణం పరిచ్ఛిన్దిత్వా "అయం మమ పటిసన్ధిగ్గహణస్స కాలో, ఇదాని ఉప్పజ్జితుం వట్టతీ"తి ఞత్వావ పటిసన్ధిం అగ్గహేసి, తస్మా సబ్బబోధిసత్తానం ఆచిణ్ణసమాచిణ్ణవసేనేవ వేదితబ్బం. తేనాహ భగవా – **''అప్పాయుకా హి, ఆనన్ద, బోధిసత్తమాతరో హోన్తీ''**తిఆది.

తత్థ **కాలం కరోన్తీ**తి యథావుత్తఆయుపరిక్ఖయేనేవ కాలం కరోన్తి, న విజాతపచ్చయా. చరిమత్తభావేహి బోధిసత్తేహి వసితట్ఠానం చేతియఘరసదిసం హోతి, న అఞ్ఞేసం పరిభోగారహం, న చ సక్కా బోధిసత్తమాతరం అపనేత్వా అఞ్ఞం అగ్గమహేసిట్ఠానే ఠపేతున్తి తత్తకం ఏవ బోధిసత్తమాతు ఆయుప్పమాణం హోతి, తస్మా తదా కాలం కరోన్తి. ఇమమేవ హి అత్థం సన్ధాయ మహాబోధిసత్తా పఞ్చమం మహావిలోకనం కరోన్తి.

కతరస్మిం పన వయే కాలం కరోన్తీతి? మజ్ఝిమవయే. పఠమవయస్మిఞ్హి సత్తానం అత్తభావే ఛన్దరాగో బలవా హోతి, తేన తదా సఞ్జాతగబ్భా ఇత్థియో యేభుయ్యేన గబ్భం అనురక్ఖితుం న సక్కోన్తి. గణ్హేయ్యుం చే, గబ్భో బహ్వాబాధో హోతి. మజ్ఝిమవయస్స పన ద్వే కోట్ఠాసే అతిక్కమిత్వా తతియకోట్ఠాసే వత్థు విసదం హోతి, విసదే వత్థుమ్హి నిబ్బత్తదారకా అరోగా హోన్తి, తస్మా బోధిసత్తమాతరో పఠమవయే సమ్పత్తిం అనుభవిత్వా మజ్ఝిమవయస్స తతియకోట్ఠాసే విజాయిత్వా కాలం కరోన్తీతి.

ఏతమత్థం విదిత్వాతి ఏతం బోధిసత్తమాతు అఞ్ఞేసఞ్చ సబ్బసత్తానం అత్తభావే ఆయుస్స మరణపరియోసానతం విదిత్వా తదత్థవిభావనముఖేన అనవజ్జప్పటిపత్తియం ఉస్సాహదీపకం **ఇమం ఉదానం ఉదానేసి**.

తత్థ **యే కేచీ**తి అనియమనిద్దేసో. **భూతా**తి నిబ్బత్తా. **భవిస్సన్తీ**తి అనాగతే నిబ్బత్తిస్సన్తి. **వా**సద్దో వికప్పత్థో, **అపి**సద్దో సమ్పిణ్డనత్థో. తేన నిబ్బత్తమానేపి సఙ్గణ్హాతి. ఏత్తావతా అతీతాదివసేన తియద్ధపరియాపన్నే సత్తే అనవసేసతో పరియాదియతి. అపిచ గబ్భసేయ్యకసత్తా గబ్భతో నిక్ఖన్తకాలతో పట్ఠాయ భూతా నామ, తతో పుబ్బే భవిస్సన్తి నామ. సంసేదజూపపాతికా పటిసన్ధిచిత్తతో పరతో భూతా నామ, తతో పుబ్బే ఉప్పజ్జితబ్బభవవసేన భవిస్సన్తి నామ. సబ్బేపి వా పచ్చుప్పన్నభవవసేన భూతా నామ, ఆయతిం పునబ్భవవసేన భవిస్సన్తి నామ. ఖీణాసవా భూతా నామ. తే హి భూతా ఏవ, న పున భవిస్సన్తీతి, తదఞ్ఞే భవిస్సన్తి నామ.

సబ్బే గమిస్సన్తి పహాయ దేహన్తి సబ్బే యథావుత్తభేదా సబ్బభవయోనిగతివిఞ్ఞాణట్ఠితిసత్తావాసాదివసేన అనేకభేదభిన్నా సత్తా దేహం అత్తనో సరీరం పహాయ నిక్ఖిపిత్వా పరలోకం గమిస్సన్తి, అసేక్ఖా పన నిబ్బానం. ఏత్థ కోచి అచవనధమ్మో నామ నత్థీతి దస్సేతి. **తం సబ్బజానిం కుసలో విదిత్వా**తి తదేతం సబ్బస్స సత్తస్స జానిం హానిం మరణం, సబ్బస్స వా సత్తస్స జానిం వినాసం పభఙ్గుతం కుసలో పణ్డితజాతికో మరణానుస్సతివసేన అనిచ్చతామనసికారవసేన వా జానిత్వా. **ఆతాపియో బ్రహ్మచరియం చరేయ్యా**తి విపస్సనాయ కమ్మం కరోన్తో ఆతాపియసఙ్ఖాతేన వీరియేన సమన్నాగతత్తా ఆతాపియో చతుబ్బిధసమ్మప్పధానవసేన ఆరద్ధవీరియో అనవసేసమరణసమతిక్కమనూపాయం మగ్గబ్రహ్మచరియం చరేయ్య, పటిపజ్జేయ్యాతి అత్థో.

దుతియసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౩. సుప్పబుద్ధకుట్ఠిసుత్తవణ్ణనా

౪౩. తతియే **రాజగహే సుప్పబుద్ధో నామ కుట్ఠీ అహోసీ**తి సుప్పబుద్ధనామకో ఏకో పురిసో రాజగహే అహోసి. సో చ కుట్ఠీ కుట్ఠరోగేన బాళ్హవిదూసితగత్తో. **మనుస్సదలిద్దో**తి యత్తకా రాజగహే మనుస్సా తేసు సబ్బదుగ్గతో. సో హి సఙ్కారకూటవతిఆదీసు మనుస్సేహి ఛడ్డితపిలోతికఖణ్డాని సిబ్బిత్వా పరిదహతి, కపాలం గహేత్వా ఘరా ఘరం గన్త్వా లద్ధఆచామఉచ్ఛిట్ఠభత్తాని నిస్సాయ జీవతి, తమ్పి పుబ్బే కతకమ్మపచ్చయా న యావదత్థం లభతి. తేన వుత్తం "మనుస్సదలిద్దో"తి. **మనుస్సకపణో**తి మనుస్సేసు పరమకపణతం పత్తో. **మనుస్సవరాకో**తి మనుస్సానం హీళితపరిభూతతాయ అతివియ దీనో. **మహతియా పరిసాయా**తి మహతియా భిక్ఖుపరిసాయ చేవ ఉపాసకపరిసాయ చ.

ఏకదివసం కిర భగవా మహాభిక్ఖుసఙ్ఘపరివారో రాజగహం పిణ్డాయ పవిసిత్వా భిక్ఖూనం సులభపిణ్డపాతం కత్వా పచ్ఛాభత్తం పిణ్డపాతప్పటిక్కన్తో కతిపయభిక్ఖుపరివారో నిక్ఖన్తో యేహి దానం దిన్నం, తేసం ఉపాసకానం అవసేసభిక్ఖూనఞ్చ ఆగమనం ఆగమయమానో అన్తోనగరేయేవ అఞ్ఞతరస్మిం రమణీయే పదేసే అట్ఠాసి. తావదేవ భిక్ఖూ తతో తతో ఆగన్త్వా భగవన్తం పరివారేసుం, ఉపాసకాపి "అనుమోదనం సుత్వా వన్దిత్వా నివత్తిస్సామా"తి భగవన్తం ఉపసఙ్కమింసు, మహాసన్నిపాతో అహోసి. భగవా నిసీదనాకారం దస్సేసి. తావదేవ బుద్ధారహం ఆసనం పఞ్ఞాపేసుం. అథ భగవా అసీతిఅనుబ్యఞ్జనప్పటిమణ్డితేహి ద్వత్తింసమహాపురిసలక్ఖణేహి విరోచమానాయ బ్యామప్పభాపరిక్ఖేపసముజ్జలాయ నీలపీతలోహితోదాతమఞ్జేట్ఠపభస్సరానం వసేన ఛబ్బణ్ణబుద్ధరంసియో విస్సజ్జేన్తియా అనుపమాయ రూపకాయసిరియా సకలమేవ తం పదేసం ఓభాసేన్తో తారాగణపరివుతో వియ పుణ్ణచన్దో భిక్ఖుగణపరివుతో పఞ్ఞత్తవరబుద్ధాసనే నిసీదిత్వా మనోసిలాతలే కేసరసీహో వియ సీహనాదం నదన్తో కరవీకరుతమఞ్జునా బ్రహ్మస్సరేన ధమ్మం దేసేతి.

భిక్ఖూపి ఖో అప్పిచ్ఛా సన్తుట్ఠా పవివిత్తా అసంసట్ఠా ఆరద్ధవీరియా పహితత్తా చోదకా పాపగరహినో వత్తారో వచనక్ఖమా సీలసమ్పన్నా సమాధిసమ్పన్నా పఞ్ఞాసమ్పన్నా విముత్తిసమ్పన్నా విముత్తిఞాణదస్సనసమ్పన్నా మేఘవణ్ణం పంసుకూలచీవరం పారుపిత్వా సువమ్మితా వియ గన్ధహత్థినో భగవన్తం పరివారేత్వా ఓహితసోతా ధమ్మం సుణన్తి. ఉపాసకాపి సుద్ధవత్థనివత్థా సుద్ధుత్తరాసఙ్గా పుబ్బణ్హసమయం మహాదానాని పవత్తేత్వా గన్ధమాలాదీహి భగవన్తం పూజేత్వా వన్దిత్వా భిక్ఖుసఙ్ఘస్స నిపచ్చకారం దస్సేత్వా భగవన్తం భిక్ఖుసఙ్ఘఞ్చ పరివారేత్వా సంయతహత్థపాదా ఓహితసోతా సక్కచ్చం ధమ్మం సుణన్తి. తేన వుత్తం – ‘‘**తేన ఖో పన సమయేన భగవా మహతియా పరిసాయ పరివుతో ధమ్మం దేసేన్తో నిసిన్నో హోతీ**’’తి.

సుప్పబుద్ధో పన జిఘచ్ఛాదుబ్బల్యపరేతో ఘాసపరియేసనం చరమానో అన్తరవీథిం ఓతిణ్ణో దూరతోవ తం మహాజనసన్నిపాతం దిస్వా, “కిం ను ఖో అయం మహాజనకాయో సన్నిపతితో, అద్ధా ఏత్థ భోజనం దీయతి మఞ్ఞే, అప్పేవ నామేత్థ గతేన కిఞ్చి ఖాదనీయం వా భోజనీయం వా లద్ధుం సక్కా”తి సఞ్జాతాభిలాసో తత్థ గన్త్వా అద్దస భగవన్తం పాసాదికం దస్సనీయం పసాదనీయం ఉత్తమదమథసమథమనుప్పత్తం దన్తం గుత్తం సన్తిన్ద్రియం సుసమాహితం తాయ పరిసాయ పరివుతం ధమ్మం దేసేన్తం, దిస్వాన పురిమజాతిసమ్భతాయ పరిపక్కాయ ఉపనిస్సయసమ్పత్తియా చోదియమానో “యంనూనాహమ్పి ధమ్మం సుణేయ్య”న్తి పరిసపరియన్తే నిసీది. తం సన్ధాయ వుత్తం – ‘‘**అద్దసా ఖో సుప్పబుద్ధో కుట్ఠీ…పే.… తత్థేవ ఏకమన్తం నిసీది ‘అహమ్పి ధమ్మం సోస్సామీ’**’’తి.

సబ్బావన్తన్తి సబ్బావతిం హీనాదిసబ్బపుగ్గలవతిం, తత్థ కిఞ్చిపి అనవసేసేత్వాతి అత్థో. “సబ్బవన్త”న్తిపి పఠన్తి. **చేతసా**తి బుద్ధచక్ఖుసమ్పయుత్తచిత్తేన. చిత్తసీసేన హి ఞాణం నిద్దిట్ఠం, తస్మా ఆసయానుసయఞాణేన ఇన్ద్రియపరోపరియత్తఞాణేన చాతి అత్థో. **చేతో పరిచ్చ మనసాకాసీ**తి తస్సా పరిసాయ చిత్తం పచ్చేకం పరిచ్ఛిన్దిత్వా మనసి అకాసి తే వోలోకేసి. **భబ్బో ధమ్మం విఞ్ఞాతు**న్తి మగ్గఫలధమ్మం అధిగన్తుం సమత్థో, ఉపనిస్సయసమ్పన్నోతి అత్థో. **ఏతదహోసీ**తి అయం సుప్పబుద్ధో కిఞ్చాపి తగరసిఖిమ్హి పచ్చేకబుద్ధే అపరజ్ఝిత్వా ఈదిసో జాతో, మగ్గఫలూపనిస్సయో పనస్స పంసుపటిచ్ఛన్నసువణ్ణనిక్ఖం వియ అన్తోహదయేయేవ విజ్జోతతి, తస్మా సువిఞ్ఞాపియోతి ఇదం అహోసి. తేనాహ – ‘‘**అయం ఖో ఇధ భబ్బో ధమ్మం విఞ్ఞాతు**’’న్తి.

అనుపుబ్బిం కథన్తి దానానన్తరం సీలం, సీలానన్తరం సగ్గం, సగ్గానన్తరం మగ్గన్తి ఏవం అనుపటిపాటికథం. భగవా హి పఠమం హేతునా సద్ధిం అస్సాదం దస్సేత్వా తతో సత్తే వివేచేతుం నానానయేహి ఆదీనవం పకాసేత్వా ఆదీనవసవనేన సంవిగ్గహదయానం నేక్ఖమ్మగుణవిభావనముఖేన చ వివట్టం దస్సేతి.

దానకథన్తి ఇదం నామ సుఖానం నిదానం, సమ్పత్తీనం మూలం, భోగానం పతిట్ఠా, విసమగతస్స తాణం లేణం గతి పరాయణం, ఇధలోకపరలోకేసు దానసదిసో అవస్సయో పతిట్ఠా ఆలమ్బనం తాణం లేణం గతి పరాయణం నత్థి. ఇదఞ్హి అవస్సయట్ఠేన రతనమయసీహాసనసదిసం, పతిట్ఠానట్ఠేన మహాపథవిసదిసం , ఆలమ్బనట్ఠేన ఆలమ్బనరజ్జుసదిసం, దుక్ఖనిత్థరణట్ఠేన నావాసదిసం, సమస్సాసనట్ఠేన సఙ్గామసూరో, భయపరిత్తాణట్ఠేన సుపరిఖాపరిక్ఖిత్తనగరం, మచ్ఛేరమలాదీహి అనుపలిత్తట్ఠేన పదుమం, తేసం నిదహనట్ఠేన జాతవేదో, దురాసదట్ఠేన ఆసీవిసో, అసన్తాసనట్ఠేన సీహో, బలవన్తట్ఠేన హత్థీ, అభిమఙ్గలసమ్మతట్ఠేన సేతఉసభో, ఖేమన్తభూమిసమ్పాపనట్ఠేన వలాహకో అస్సరాజా. దానఞ్హి లోకే

రజ్జసిరిం దేతి, చక్కవత్తిసమ్పత్తిం సక్కసమ్పత్తిం మారసమ్పత్తిం బ్రహ్మసమ్పత్తిం సావకపారమీఞాణం పచ్చేకబోధిఞాణం సమ్మాసమ్బోధిఞాణం దేతీతి ఏవమాదిదానగుణప్పటిసంయుత్తకథం.

యస్మా పన దానం దేన్తో సీలం సమాదాతుం సక్కోతి, తస్మా దానకథానన్తరం సీలకథం కథేసి. **సీలకథ**న్తి సీలం నామేతం సత్తానం అవస్సయో పతిట్ఠా ఆలమ్బనం తాణం లేణం గతి పరాయణం. ఇధలోకపరలోకసమ్పత్తీనఞ్హి సీలసదిసో అవస్సయో పతిట్ఠా ఆలమ్బనం తాణం లేణం గతి పరాయణం నత్థి, సీలాలఙ్కారసదిసో అలఙ్కారో, సీలపుప్ఫసదిసం పుప్ఫం, సీలగన్ధసదిసో గన్ధో నత్థి, సీలాలఙ్కారేన హి అలఙ్కతం సీలకుసుమపిళన్ధితం సీలగన్ధానులిత్తం సదేవకో లోకో ఓలోకేన్తో తిత్తిం న గచ్ఛతీతి ఏవమాదిహి సీలగుణప్పటిసంయుత్తకథం.

ఇదం పన సీలం నిస్సాయ అయం సగ్గో లబ్భతీతి దస్సేతుం సీలానన్తరం సగ్గకథం కథేసి. **సగ్గకథ**న్తి సగ్గో నామ ఇట్ఠో కన్తో మనాపో, నిచ్చమేత్థ కీళా నిచ్చసమ్పత్తియో లబ్భన్తి, చాతుమహారాజికా దేవా నవుతివస్ససతసహస్సాని దిబ్బసుఖం దిబ్బసమ్పత్తిం పటిలభన్తి, తావతింసా తిస్సో వస్సకోటియో సట్ఠి చ వస్ససతసహస్సానీతి ఏవమాదిసగ్గగుణప్పటిసంయుత్తకథం. సగ్గసమ్పత్తిం కథేన్తానఞ్హి బుద్ధానం ముఖం నప్పహోతి. వుత్తమ్పి చేతం “అనేకపరియాయేన ఖో అహం, భిక్ఖవే, సగ్గకథం కథేయ్య”న్తిఆది.

ఏవం హేతునా సద్ధిం సగ్గకథాయ పలోభేత్వా పున హత్థిం అలఙ్కరిత్వా తస్స సోణ్డం ఛిన్దన్తో వియ “అయమ్పి సగ్గో అనిచ్చో అధువో, న ఏత్థ ఛన్దరాగో కాతబ్బో”తి దస్సనత్థం “అప్పస్సాదా కామా బహుదుక్ఖా బహుపాయాసా, ఆదీనవో ఏత్థ భియ్యో”తిఆదినా (మ॰ ని॰ ౧.౧౭౭; ౨.౪౨) నయేన కామానం ఆదీనవం ఓకారం సంకిలేసం కథేసి. తత్థ **ఆదీనవ**న్తి దోసం. **ఓకార**న్తి లామకసభావం, అసేట్ఠేహి సేవితబ్బం సేట్ఠేహి న సేవితబ్బం నిహీనసభావన్తి అత్థో. **సంకిలేస**న్తి తేహి సత్తానం సంసారే సంకిలిస్సనం. తేనాహ – “కిలిస్సన్తి వత భో సత్తా”తి (మ॰ ని॰ ౨.౩౫౧).

ఏవం కామాదీనవేన తజ్జేత్వా **నేక్ఖమ్మే ఆనిసంసం పకాసేసి** పబ్బజ్జాయ ఝానాదీసు చ గుణం దీపేసి వణ్ణేసి. **కల్లచిత్త**న్తిఆదీసు **కల్లచిత్త**న్తి కమ్మనియచిత్తం, హేట్ఠా పవత్తితదేసనాయ అస్సద్ధియాదీనం చిత్తదోసానం విగతత్తా ఉపరిదేసనాయ భాజనభావూపగమనేన కమ్మనియచిత్తం, కమ్మక్ఖమచిత్తన్తి అత్థో. దిట్ఠిమానాదిసంకిలేసవిగమేన **ముదుచిత్తం**. కామచ్ఛన్దాదివిగమేన **వినీవరణచిత్తం**. సమ్మాపటిపత్తియం ఉళారపీతిపామోజ్జయోగేన **ఉదగ్గచిత్తం**. తత్థ సద్ధాసమ్పత్తియా **పసన్నచిత్తం,** యదా భగవా అఞ్ఞాసీతి సమ్బన్ధో.

అథ వా **కల్లచిత్త**న్తి కామచ్ఛన్దవిగమేన అరోగచిత్తం. **ముదుచిత్త**న్తి బ్యాపాదవిగమేన మేత్తావసేన అకఠినచిత్తం. **వినీవరణచిత్త**న్తి ఉద్ధచ్చకుక్కుచ్చవిగమేన అవిక్ఖిపనతో న పిహితచిత్తం. **ఉదగ్గచిత్త**న్తి థినమిద్ధవిగమేన సమ్పగ్గహవసేన అలీనచిత్తం. **పసన్నచిత్త**న్తి విచికిచ్ఛావిగమేన సమ్మాపటిపత్తియా అధిముత్తచిత్తం.

అథాతి పచ్ఛా. **సాముక్కంసికా**తి సామం ఉక్కంసికా అత్తనావ ఉద్ధరిత్వా గహితా, సయమ్భుఞాణేన సామం దిట్ఠా, అఞ్ఞేసం అసాధారణాతి అత్థో. కా చ పన సాతి? అరియసచ్చదేసనా. తేనేవాహ – ‘‘**దుక్ఖం సముదయం నిరోధం మగ్గ**’’న్తి. ఇదఞ్హి సచ్చానం సరూపదస్సనం, తస్మా ఇమస్మిం ఠానే అరియసచ్చాని కథేతబ్బాని, తాని సబ్బాకారతో విత్థారేన విసుద్ధిమగ్గే (విసుద్ధి॰ ౨.౫౨౯) వుత్తానీతి తత్థ వుత్తనయేన వేదితబ్బాని.

సేయ్యథాపీతిఆదినా ఉపమావసేన సుప్పబుద్ధస్స కిలేసప్పహానం అరియమగ్గుప్పాదఞ్చ దస్సేతి. **అపగతకాళక**న్తి విగతకాళకం. **సమ్మదేవా**తి సుట్ఠుయేవ. **రజన**న్తి నీలపీతలోహితమఞ్జిట్ఠాదిరఙ్గజాతం. **పటిగ్గణ్హేయ్యా**తి గణ్హేయ్య, పభస్సరం భవేయ్య. **తస్మింయేవ ఆసనే**తి తస్సంయేవ నిసజ్జాయం. ఏతేనస్స లహువిపస్సనకతా తిక్ఖపఞ్ఞతా సుఖాపటిపదా ఖిప్పాభిఞ్ఞతా చ దస్సితా హోన్తి. **విరజం వీతమల**న్తి అపాయగమనీయరాగరజాదీనం అభావేన విరజం, అనవసేసదిట్ఠివిచికిచ్ఛామలాపగమేన వీతమలం. పఠమమగ్గవజ్ఝకిలేసరజాభావేన వా విరజం, పఞ్చవిధదుస్సీలమలాపగమేన వీతమలం. **ధమ్మచక్ఖు**న్తి సోతాపత్తిమగ్గో అధిప్పేతో. తస్స ఉప్పత్తిఆకారదస్సనత్థం **''యంకిఞ్చి సముదయధమ్మం, సబ్బం తం నిరోధధమ్మ''**న్తి వుత్తం. తఞ్హి నిరోధం ఆరమ్మణం కత్వా కిచ్చవసేన ఏవ సఙ్ఖతధమ్మే పటివిజ్ఝన్తం ఉప్పజ్జతి.

తత్రిదం ఉపమాసంసన్దనం – వత్థం వియ చిత్తం దట్ఠబ్బం, వత్థస్స ఆగన్తుకమలేహి కిలిట్ఠభావో వియ చిత్తస్స రాగాదిమలేహి సంకిలిట్ఠభావో, ధోవనఫలకం వియ అనుపుబ్బికథా, ఉదకం వియ సద్ధా, ఉదకేన తేమేత్వా తేమేత్వా గోమయఖారేహి కాళకే సమ్మద్దిత్వా వత్థస్స ధోవనప్పయోగో వియ సద్ధాసలిలేన తేమేత్వా సతిసమాధిపఞ్ఞాహి దోసే సిథిలే కత్వా సద్ధాదివిధినా చిత్తస్స సోధనే వీరియారమ్భో, తేన పయోగేన వత్థే కాళకాపగమో వియ వీరియారమ్భేన కిలేసవిక్ఖమ్భనం, రఙ్గజాతం వియ అరియమగ్గో, తేన సుద్ధస్స వత్థస్స పభస్సరభావో వియ విక్ఖమ్భితకిలేసస్స చిత్తస్స మగ్గేన పరియోదాపనన్తి.

ఏవం పన సుప్పబుద్ధో పరిసపరియన్తే నిసిన్నో ధమ్మదేసనం సుత్వా సోతాపత్తిఫలం పత్వా అత్తనా పటిలద్ధగుణం సత్థు ఆరోచేతుకామో పరిసమజ్ఝం ఓగాహితుం అవిసహన్తో మహాజనస్స సత్థారం వన్దిత్వా అనుగన్త్వా నివత్తకాలే భగవతి విహారం గతే సయమ్పి విహారం అగమాసి. తస్మిం ఖణే సక్కో దేవరాజా "అయం సుప్పబుద్ధో కుట్ఠీ అత్తనా సత్థు సాసనే పటిలద్ధగుణం పాకటం కాతుకామో"తి ఞత్వా "వీమంసిస్సామి న"న్తి గన్త్వా ఆకాసే ఠితో ఏతదవోచ – "సుప్పబుద్ధ త్వం మనుస్సదలిద్దో మనుస్సకపణో మనుస్సవరాకో, అహం తే అపరిమితం ధనం దస్సామి, 'బుద్ధో న బుద్ధో, ధమ్మో న ధమ్మో, సఙ్ఘో న సఙ్ఘో, అలం మే బుద్ధేన, అలం మే ధమ్మేన, అలం మే సఙ్ఘేనా'తి వదేహీ"తి. అథ నం సో ఆహ "కోసి త్వ"న్తి? "అహం సక్కో దేవరాజా"తి. "అన్ధబాల అహిరిక, త్వం మయా సద్ధిం కథేతుం న యుత్తరూపో, యో త్వం ఏవం అవత్తబ్బం వదేసి, అపిచ మం త్వం 'దుగ్గతో దలిద్దో కపణో'తి కస్మా వదేసి, నను అహం లోకనాథస్స ఓరసపుత్తో, నేవాహం దుగ్గతో న దలిద్దో న కపణో, అథ ఖో సుఖప్పత్తో పరమేన సుఖేన అపాహమస్మి మహద్ధనో"తి వత్వా ఆహ –

"సద్ధాధనం సీలధనం, హిరిఓత్తప్పియం ధనం;
సుతధనఞ్చ చాగో చ, పఞ్ఞా వే సత్తమం ధనం.

"యస్స ఏతే ధనా అత్థి, ఇత్థియా పురిసస్స వా;
'అదలిద్దో'తి తం ఆహు, అమోఘం తస్స జీవిత"న్తి. (అ. ని. ౭.౫) –

తస్సిమాని మే సత్త అరియధనాని సన్తి. యేసఞ్హి ఇమాని ధనాని సన్తి, న త్వేవ తే బుద్ధేహి వా పచ్చేకబుద్ధేహి వా 'దలిద్దా'తి వుచ్చన్తీ"తి.

సక్కో తస్స కథం సుత్వా తం అన్తరామగ్గే ఓహాయ సత్థు సన్తికం గన్త్వా సబ్బం తం వచనం పటివచనఞ్చ ఆరోచేసి. అథ నం భగవా ఆహా – "న ఖో సక్క సక్కా తాదిసానం సతేనపి సహస్సేనపి సుప్పబుద్ధం కుట్ఠిం 'బుద్ధో న బుద్ధో, ధమ్మో న ధమ్మో, సఙ్ఘో న సఙ్ఘో'తి కథాపేతు"న్తి. సుప్పబుద్ధోపి ఖో కుట్ఠీ సత్థు సన్తికం గన్త్వా సత్థారా కతపటిసన్థారో అత్తనా పటిలద్ధగుణం ఆరోచేసి. తేన వుత్తం – "**అథ ఖో సుప్పబుద్ధో కుట్ఠీ దిట్ఠధమ్మో**"తిఆది.

తత్థ **దిట్ఠధమ్మో**తి దిట్ఠో అరియసచ్చధమ్మో ఏతేనాతి దిట్ఠధమ్మో. సేసపదేసుపి ఏసేవ నయో. తత్థ "దిట్ఠధమ్మో"తి చేత్థ సామఞ్ఞవచనో ధమ్మసద్దో. దస్సనం నామ ఞాణదస్సనతో అఞ్ఞమ్పి అత్థీతి తం నివత్తనత్థం "**పత్తధమ్మో**"తి వుత్తం. పత్తి చ ఞాణసమ్పత్తితో అఞ్ఞాపి విజ్జతీతి తతో విసేసనత్థం "**విదితధమ్మో**"తి వుత్తం. సా పనాయం విదితధమ్మతా ధమ్మేసు ఏకదేసేనాపి హోతీతి నిప్పదేసతో విదితభావం దస్సేతుం "**పరియోగాళ్హధమ్మో**"తి వుత్తం. తేనస్స యథావుత్తం సచ్చాభిసమ్బోధంయేవ దీపేతి. మగ్గఞాణఞ్హి ఏకాభిసమయవసేన పరిఞ్ఞాదికిచ్చం సాధేన్తం నిప్పదేసేనపి పరిఞ్ఞేయ్యధమ్మం సమన్తతో ఓగాళ్హం నామ హోతి, న తదఞ్ఞఞాణం. తేన వుత్తం – "దిట్ఠో అరియసచ్చధమ్మో ఏతేనాతి దిట్ఠధమ్మో"తి. తేనేవాహ "**తిణ్ణవిచికిచ్ఛో**"తిఆది.

తత్థ పటిభయకన్తారసదిసా సోళసవత్థుకా చ అట్ఠవత్థుకా చ తిణ్ణా విచికిచ్ఛా ఏతేనాతి **తిణ్ణవిచికిచ్ఛో**. తతో ఏవ పవత్తిఆదీసు "ఏవం ను ఖో, న ను ఖో"తి ఏవం పవత్తితా విగతా సముచ్ఛిన్నా కథంకథా ఏతస్సాతి **విగతకథంకథో**. సారజ్జకరానం పాపధమ్మానం పహీనత్తా తప్పటిపక్ఖేసు చ సీలాదిగుణేసు సుప్పతిట్ఠితత్తా వేసారజ్జం విసారదభావం వేయ్యత్తియం పత్తోతి **వేసారజ్జప్పత్తో**. నాస్స పరో పచ్చయో, న పరస్స సద్ధాయ ఏత్థ వత్తతీతి **అపరప్పచ్చయో**. కత్థాతి ఆహ "**సత్థుసాసనే**"తి.

అభిక్కన్తన్తిఆదీసు కిఞ్చాపి అయం అభిక్కన్తసద్దో ఖయసున్దరాభిరూపబ్భనుమోదనాదీసు అనేకేసు అత్థేసు దిస్సతి, ఇధ పన అబ్భనుమోదనే దట్ఠబ్బో. తేనేవ సో పసాదవసేన పసంసావసేన చ ద్విక్ఖత్తుం వుత్తో, సాధు సాధు, భన్తేతి వుత్తం హోతి. **అభిక్కన్త**న్తి వా అతికన్తం అతిఇట్ఠం అతిమనాపం, అతిసున్దరన్తి అత్థో. తత్థ ఏకేన అభిక్కన్తసద్దేన భగవతో దేసనం థోమేతి, ఏకేన అత్తనో పసాదం.

అయఞ్హేత్థ అధిప్పాయో – అభిక్కన్తం, భన్తే, యదిదం భగవతో ధమ్మదేసనా, అభిక్కన్తం, భన్తే, యదిదం భగవతో ధమ్మదేసనం ఆగమ్మ మమ పసాదోతి. భగవతో ఏవ వా వచనం అభిక్కన్తం దోసనాసనతో, అభిక్కన్తం గుణాధిగమనతో, తథా సద్ధావడ్ఢనతో, పఞ్ఞాజననతో, సాత్థతో , సబ్యఞ్జనతో, ఉత్తానపదతో, గమ్భీరత్థతో, కణ్ణసుఖతో, హదయఙ్గమతో, అనత్తుక్కంసనతో, అపరవమ్భనతో, కరుణాసీతలతో, పఞ్ఞావదాతతో, ఆపాథరమణీయతో, విమద్దక్ఖమతో, సుయ్యమానసుఖతో, వీమంసియమానహితతోతి ఏవమాదినయేహి థోమేన్తో పదద్వయం ఆహ.

తతో పరమ్పి చతూహి ఉపమాహి దేసనంయేవ థోమేతి. తత్థ **నిక్కుజ్జిత**న్తి అధోముఖట్ఠపితం, హేట్ఠాముఖజాతం వా. **ఉక్కుజ్జేయ్యా**తి ఉపరి ముఖం కరేయ్య. **పటిచ్ఛన్న**న్తి తిణపణ్ణాదినా ఛాదితం. **వివరేయ్యా**తి ఉగ్ఘాటేయ్య. **మూళ్హస్సా**తి దిసామూళ్హస్స. **మగ్గం ఆచిక్ఖేయ్యా**తి హత్థే గహేత్వా "ఏస మగ్గో"తి మగ్గం ఉపదిసేయ్య. **అన్ధకారే**తి చతురఙ్గసమన్నాగతే. అయం తావ పదత్థో.

అయం పన అధిప్పాయయోజనా – యథా కోచి నిక్కుజ్జితం ఉక్కుజ్జేయ్య, ఏవం సద్ధమ్మవిముఖం అసద్ధమ్మే పతిట్ఠితం మం అసద్ధమ్మా వుట్ఠాపేన్తేన, యథా పటిచ్ఛన్నం వివరేయ్య, ఏవం కస్సపస్స భగవతో సాసనన్తరధానతో పట్ఠాయ మిచ్ఛాదిట్ఠిగహనపటిచ్ఛన్నం సాసనం వివరన్తేన, యథా మూళ్హస్స మగ్గం ఆచిక్ఖేయ్య, ఏవం కుమ్మగ్గమిచ్ఛామగ్గప్పటిపన్నస్స మే సగ్గమోక్ఖమగ్గం ఆవికరోన్తేన, యథా అన్ధకారే తేలపజ్జోతం ధారేయ్య, ఏవం మోహన్ధకారే నిముగ్గస్స మే బుద్ధాదిరతనరూపాని అపస్సతో తప్పటిచ్ఛాదకమోహన్ధకారవిద్ధంసనదేసనాపజ్జోతధారణేన భగవతా నానానయేహి పకాసితత్తా అనేకపరియాయేన ధమ్మో పకాసితో.

ఏవం దేసనం థోమేత్వా తాయ దేసనాయ రతనత్తయే పసన్నచిత్తో పసన్నాకారం కరోన్తో **“ఏసాహ”**న్తిఆదిమాహ. తత్థ **ఏసాహన్తి** ఏసో అహం. **భగవన్తం సరణం గచ్ఛామీతి** భగవా మే సరణం పరాయణం అఘస్స ఘాతా, హితస్స విధాతాతి ఇమినా అధిప్పాయేన భగవన్తం గచ్ఛామి భజామి, ఏవం వా జానామి బుజ్ఝామీతి. యేసఞ్హి ధాతూనం గతిఅత్థో, బుద్ధిపి తేసం అత్థోతి. **ధమ్మన్తి** అధిగతమగ్గే సచ్ఛికతనిరోధే యథానుసిట్ఠం పటిపజ్జమానే చతూసు అపాయేసు అపతమానే ధారేతీతి ధమ్మో. సో అత్థతో అరియమగ్గో చేవ నిబ్బానఞ్చ. వుత్తఞ్హేతం –

“యావతా, భిక్ఖవే, ధమ్మా సఙ్ఖతా, అరియో అట్ఠఙ్గికో మగ్గో తేసం అగ్గమక్ఖాయతీ”తి (అ. ని. ౪.౩౪; ఇతివు. ౯౦).

“యావతా, భిక్ఖవే, ధమ్మా సఙ్ఖతా వా అసఙ్ఖతా వా, విరాగో తేసం అగ్గమక్ఖాయతీ”తి (ఇతివు. ౯౦) చ –

న కేవలం అరియమగ్గో చేవ నిబ్బానఞ్చ, అపిచ ఖో అరియఫలేహి సద్ధిం పరియత్తిధమ్మోపి. వుత్తఞ్హేతం –

“రాగవిరాగమనేజమసోకం, ధమ్మమసఙ్ఖతమప్పటికూలం;

మధురమిమం పగుణం సువిభత్తం, ధమ్మమిమం సరణత్థముపేహీ”తి. (వి. వ. ౮౮౭);

ఏత్థ హి **రాగవిరాగన్తి** మగ్గో వుత్తో. **అనేజమసోకన్తి** ఫలం. **అసఙ్ఖతన్తి** నిబ్బానం. **అప్పటికూలం మధురమిమం పగుణం సువిభత్తన్తి** పరియత్తిధమ్మో వుత్తోతి.

భిక్ఖుసఙ్ఘన్తి దిట్ఠిసీలసామఞ్ఞేన సంహతం అట్ఠఅరియపుగ్గలసమూహం. ఏత్తావతా సుప్పబుద్ధో తీణి సరణగమనాని పటివేదేసి. **ఉపాసకం మం భగవా ధారేతు అజ్జతగ్గే పాణుపేతం సరణం గతన్తి అజ్జతగ్గేతి** అజ్జతం ఆదిం కత్వా. “అజ్జదగ్గే”తిపి పాఠో, తత్థ దకారో పదసన్ధికరో, అజ్జ అగ్గే అజ్జ ఆదిం కత్వాతి అత్థో. **పాణుపేతన్తి** పాణేహి ఉపేతం, యావ మే జీవితం పవత్తతి, తావ ఉపేతం అనఞ్ఞసత్థుకం తీహి సరణగమనేహి సరణం గతం రతనత్తయస్స ఉపాసనతో ఉపాసకం కప్పియకారకం మం భగవా ఉపధారేతు జానాతూతి అత్థో. ఇమస్స చ సరణగమనం అరియమగ్గాధిగమేనేవ నిప్ఫన్నం, అజ్ఝాసయం పన ఆవికరోన్తో ఏవమాహ.

భగవతో భాసితం అభినన్దిత్వా అనుమోదిత్వాతి భగవతో వచనం చిత్తేన అభినన్దిత్వా తమేవ అభినన్దితభావం పకాసేన్తో వుత్తనయేన వాచాయ అనుమోదిత్వా. **అభివాదేత్వా పదక్ఖిణం కత్వా పక్కామీతి** తం భగవన్తం పఞ్చపతిట్ఠితేన వన్దిత్వా

తిక్ఖత్తుం పదక్ఖిణం కత్వా సత్థు గుణనిన్నచిత్తో యావ దస్సనవిసయసమతిక్కమా భగవన్తంయేవ పేక్ఖమానో పఞ్జలికో నమస్సమానో పక్కామి.

పక్కన్తో చ కుట్ఠరోగాభిభవేన ఛిన్నహత్థపాదఙ్గులి ఉక్కారగత్తో సమన్తతో విస్సన్దమానాసవో కణ్డూతిపతిపీళితో అసుచి దుగ్గన్ధో జేగుచ్ఛతమో పరమకారుఞ్ఞతం పత్తో "నాయం కాయో ఇమస్స అచ్చన్తసన్తస్స పణీతతమస్స అరియధమ్మస్స ఆధారో భవితుం యుత్తో"తి ఉప్పన్నాభిసన్ధినా వియ సగ్గసంవత్తనియేన పుఞ్ఞకమ్మేన ఓకాసే కతే అప్పాయుకసంవత్తనియేన ఉపచ్ఛేదకేన పాపకమ్మేన కతూపచితేన చోదియమానో తరుణవచ్ఛాయ ధేనుయా ఆపతిత్వా మారితో. తేన వుత్తం – **''అథ ఖో అచిరపక్కన్తం సుప్పబుద్ధం కుట్ఠిం గావీ తరుణవచ్ఛా అధిపతిత్వా జీవితా వోరోపేసీ''**తి.

సో కిర అతీతే ఏకో సేట్ఠిపుత్తో హుత్వా అత్తనో సహాయేహి తీహి సేట్ఠిపుత్తేహి సద్ధిం కీళన్తో ఏకం నగరసోభినిం గణికం ఉయ్యానం నేత్వా దివసం సమ్పత్తిం అనుభవిత్వా అత్థఙ్గతే సూరియే సహాయే ఏతదవోచ – "ఇమిస్సా హత్థే కహాపణసహస్సం బహుకఞ్చ సువణ్ణం మహగ్ఘాని చ పసాధనాని సంవిజ్జన్తి, ఇమస్మిం వనే అఞ్ఞో కోచి నత్థి, రత్తి చ జాతా, హన్ద ఇమం మయం మారేత్వా సబ్బం ధనం గహేత్వా గచ్ఛామా"తి. తే చత్తారోపి జనా ఏకజ్ఝాసయా హుత్వా తం మారేతుం ఉపక్కమింసు. సా తేహి మారియమానా "ఇమే నిల్లజ్జా నిక్కరుణా మయా సద్ధిం కిలేససన్థవం కత్వా నిరపరాధం మం కేవలం ధనలోభేన మారేన్తి, ఏకవారం తావ మం ఇమే మారేన్తు, అహం పన యక్ఖినీ హుత్వా అనేకవారం ఇమే మారేతుం సమత్థా భవేయ్య"న్తి పత్థనం కత్వా కాలమకాసి. తేసు కిర ఏకో పక్కుసాతి కులపుత్తో అహోసి, ఏకో బాహియో దారుచీరియో, ఏకో తమ్బదాఠికో చోరఘాతకో, ఏకో సుప్పబుద్ధో కుట్ఠీ, ఇతి ఇమేసం చతున్నం జనానం అనేకసతే అత్తభావే సా యక్ఖయోనియం నిబ్బత్తా గావీ హుత్వా జీవితా వోరోపేసి. తే తస్స కమ్మస్స నిస్సన్దేన తత్థ తత్థ అన్తరామరణం పాపుణింసు. ఏవం సుప్పబుద్ధస్స కుట్ఠిస్స సహసా మరణం జాతం, తేన వుత్తం – "అథ ఖో అచిరపక్కన్తం...పే.... వోరోపేసీ"తి.

అథ సమ్బహులా భిక్ఖూ తస్స కాలకిరియం భగవతో ఆరోచేత్వా అభిసమ్పరాయం పుచ్ఛింసు. భగవా బ్యాకాసి. తేన వుత్తం – **''అథ ఖో సమ్బహులా భిక్ఖూ''**తిఆది.

తత్థ **తిణ్ణం సంయోజనానం పరిక్ఖయా**తి సక్కాయదిట్ఠి విచికిచ్ఛా సీలబ్బతపరామాసోతి ఇమేసం తిణ్ణం భవబన్ధనానం సముచ్ఛేదవసేన పహానా. **సోతాపన్నో**తి సోతసఙ్ఖాతం అరియమగ్గం ఆదితో పన్నో. వుత్తఞ్హేతం –

> "సోతో సోతోతి ఇదం, ఆవుసో సారిపుత్త, వుచ్చతి. కతమో ను ఖో, ఆవుసో, సోతోతి? అయమేవ అరియో అట్ఠఙ్గికో మగ్గో"తిఆది (సం॰ ని॰ ౫.౧౦౦౧).

అవినిపాతధమ్మోతి వినిపతనం వినిపాతో, నాస్స వినిపాతో ధమ్మోతి అవినిపాతధమ్మో, చతూసు అపాయేసు ఉపపజ్జనవసేన అపతనసభావోతి అత్థో. **నియతో**తి ధమ్మనియామేన సమ్మత్తనియామేన నియతో. **సమ్బోధిపరాయణో**తి ఉపరిమగ్గత్తయసఙ్ఖాతా సమ్బోధి పరం అయనం అస్స గతి పటిసరణం అవస్సం పత్తబ్బన్తి సమ్బోధిపరాయణో. ఏతేన "తస్స కా గతి, కో అభిసమ్పరాయో"తి పుచ్ఛాయ భద్దికా ఏవ సుప్పబుద్ధస్స గతి, న పాపికాతి అయమత్థో దస్సితో. న పన తేన సమ్పత్తా గతి, తం పన పుచ్ఛానుసన్ధివసేన పకాసేతుకామో ధమ్మరాజా ఏత్తకమేవ అభాసి. పస్సతి హి భగవా

“మయా ఏత్తకే కథితే ఇమిస్సంయేవ పరిసతి అనుసన్ధికుసలో ఏకో భిక్ఖు సుప్పబుద్ధస్స కుట్ఠిభావదాలిద్దియకపణభావానం కారణం పుచ్ఛిస్సతి, అథాహం తస్స తం కారణం తేన పుచ్ఛానుసన్ధినా పకాసేత్వా దేసనం నిట్ఠాపేస్సామీ”తి. తేనేవాహ – “**ఏవం వుత్తే అఞ్ఞతరో భిక్ఖూ**”తిఆది. తత్థ **హేతూ**తి అసాధారణకారణం, సాధారణకారణం పన **పచ్చయో**తి, అయమేతేసం విసేసో. **యేనా**తి యేన హేతునా యేన పచ్చయేన చ.

భూతపుబ్బన్తి జాతపుబ్బం. అతీతే కాలే నిబ్బత్తం తం దస్సేతుం “**సుప్పబుద్ధో**”తిఆది వుత్తం. కదా పన భూతన్తి? అతీతే కిర అనుప్పన్నే తథాగతే బారాణసియా సామన్తా ఏకస్మిం గామే ఏకా కులధీతా ఖేత్తం రక్ఖతి. సా ఏకం పచ్చేకబుద్ధం దిస్వా పసన్నచిత్తా తస్స పఞ్చహి లాజాసతేహి సద్ధిం ఏకం పదుమపుప్ఫం దత్వా పఞ్చ పుత్తసతాని పత్థేసి. తస్మింయేవ ఖణే పఞ్చసతా మిగలుద్దకా పచ్చేకబుద్ధస్స మధురమంసం దత్వా “ఏతిస్సా పుత్తా భవేయ్యామ, తుమ్హేహి పత్తవిసేసం లభేయ్యామా”తి చ పత్థయింసు. సా యావతాయుకం ఠత్వా దేవలోకే నిబ్బత్తా. తతో చుతా ఏకస్మిం జాతస్సరే పదుమగబ్భే నిబ్బత్తి. తమేకో తాపసో దిస్వా పటిజగ్గి. తస్సా విచరన్తియా పాదుద్ధారే పాదుద్ధారే భూమితో పదుమాని ఉట్ఠహన్తి. ఏకో వనచరకో దిస్వా బారాణసిరఞ్ఞో ఆరోచేసి. రాజా తం ఆనేత్వా అగ్గమహేసిం అకాసి. తస్సా కుచ్ఛియం గబ్భో సణ్ఠాసి. మహాపదుమకుమారో తస్సా కుచ్ఛియం వసి, సేసా గబ్భమలం నిస్సాయ నిబ్బత్తా, తే వయప్పత్తా ఉయ్యానే పదుమసరే కీళన్తా ఏకేకస్మిం పదుమే నిసీదిత్వా పరిపక్కఞాణా సఙ్ఖారేసు ఖయవయం పట్ఠపేత్వా పచ్చేకబోధిం పాపుణింసు. తేసం బ్యాకరణగాథా అహోసి –

> “సరోరుహం పదుమపలాసపత్రజం,
> సుపుప్ఫితం భమరగణానుకిణ్ణం;
> అనిచ్చతం ఖయవయతం విదిత్వా,
> ఏకో చరే ఖగ్గవిసాణకప్పో”తి.

ఏవం పచ్చేకబోధిం అభిసమ్బుద్ధేసు తేసు పఞ్చసు పచ్చేకబుద్ధసతేసు అబ్భన్తరో తగరసిఖీ నామ పచ్చేకసమ్బుద్ధో గన్ధమాదనపబ్బతే నన్దమూలపబ్భారే సత్తాహం నిరోధసమాపత్తిం సమాపజ్జిత్వా సత్తాహస్స అచ్చయేన నిరోధా వుట్ఠితో ఆకాసేన ఆగన్త్వా ఇసిగిలిపబ్బతే ఓతరిత్వా పుబ్బణ్హసమయం నివాసేత్వా పత్తచీవరమాదాయ రాజగహం పిణ్డాయ పావిసి. తస్మిఞ్చ సమయే రాజగహే ఏకో సేట్ఠిపుత్తో మహతా పరివారేన ఉయ్యానకీళనత్థం నగరతో నిక్ఖమన్తో తగరసిఖిపచ్చేకబుద్ధం దిస్వా “కో అయం భణ్డుకాసావవసనో, కుట్ఠీ భవిస్సతి, తథా హి కుట్ఠిచీవరేన సరీరం పారుపిత్వా గచ్ఛతీ”తి నిట్ఠుభిత్వా అపసబ్యం కత్వా పక్కామి. తం సన్ధాయ వుత్తం – “**సుప్పబుద్ధో కుట్ఠీ ఇమస్మింయేవ రాజగహే...పే.... పక్కామీ**”తి.

తత్థ **క్వాయ**న్తి కో అయం. ఖుంసనవసేన వదతి. “కోవాయ”న్తిపి పాళి. **కుట్ఠీ**తి అకుట్ఠింయేవ తం సేట్ఠి కుట్ఠరోగం అక్కోసవత్థుం పాపేన్తో వదతి. **కుట్ఠిచీవరేనా**తి కుట్ఠీనం చీవరేన. యేభుయ్యేన హి కుట్ఠినో డంసమకససరీసపపటిబాహనత్థం రోగపటిచ్ఛాదనత్థఞ్చ యం వా తం వా పిలోతికఖణ్డం గహేత్వా పారుపతి, ఏవమయమ్పీతి దస్సేతి. పంసుకూలచీవరధరత్తా వా అగ్గళానం అనేకవణ్ణభావేన కుట్ఠసరీరసదిసోతి హీళేన్తో “కుట్ఠిచీవరేనా”తి ఆహ. **నిట్ఠుభిత్వా**తి ఖేళం పాతేత్వా. **అపసబ్యతో కరిత్వా**తి పణ్డితా తాదిసం పచ్చేకబుద్ధం దిస్వా వన్దిత్వా పదక్ఖిణం కరోన్తి, అయం పన అవిఞ్ఞుతాయ పరిభవేన తం అపసబ్యం కత్వా అత్తనో అపసబ్యం అపదక్ఖిణం కత్వా గతో. “అపసబ్యామతో”తిపి పాఠో. **తస్స కమ్మస్సా**తి తగరసిఖిమ్హి పచ్చేకబుద్ధే “క్వాయం కుట్ఠీ”తి హీళేత్వా నిట్ఠుభనఅపసబ్యకరణవసేన పవత్తపాపకమ్మస్స. **నిరయే పచ్చిత్థా**తి నిరయే

నిరయగ్గినా దయ్హిత్థ. “పచ్చిత్వా నిరయగ్గినా”తిపి పఠన్తి. **తస్సేవ కమ్మస్స విపాకావసేసేనాతి** యేన కమ్మేన సో నిరయే పటిసన్ధిం గణ్హి, న తం కమ్మం మనుస్సలోకే విపాకం దేతి. యా పనస్స నానక్ఖణికా చేతనా తదా పచ్చేకబుద్ధే విప్పటిపజ్జనవసేన పవత్తా అపరాపరియవేదనీయభూతా, సా అపరాపరియవేదనీయేనేవ పుఞ్ఞకమ్మేన మనుస్సేసు తిహేతుకపటిసన్ధియా దిన్నాయ పవత్తియం కుట్ఠిభావం దాలిద్దియం పరమకారుఞ్ఞతం ఆపాదేసి. తం సన్ధాయ కమ్మసభాగతావసేన “తస్సేవ కమ్మస్స విపాకవసేసేనా”తి వుత్తం. సదిసేపి హి లోకే తబ్బోహారో దిట్ఠో యథా తం “సా ఏవ తిత్తిరీ, తానియేవ ఓసధానీ”తి.

ఏత్తావతా “కో ను ఖో, భన్తే, హేతూ”తి తేన భిక్ఖునా పుట్ఠపఞ్హం విస్సజ్జేత్వా ఇదాని యో “తస్స కా గతి, కో అభిసమ్పరాయో”తి పుట్ఠే భిక్ఖూహి పుట్ఠపఞ్హో, తం విస్సజ్జేతుం ‘‘**సో తథాగతప్పవేదిత**’’న్తిఆది వుత్తం. తత్థ **తథాగతప్పవేదిత**న్తి తథాగతేన భగవతా దేసితం అక్ఖాతం పకాసితన్తి తథాగతప్పవేదితం. **ఆగమ్మా**తి అధిగన్త్వా, నిస్సాయ ఇత్వా వా. “తథాగతప్పవేదితే ధమ్మవినయే”తిపి పాఠో. **సద్ధం సమాదియాతి** సమ్మాసమ్బుద్ధో భగవా, స్వాక్ఖాతో భగవతా ధమ్మో, సుప్పటిపన్నో భగవతో సావకసఙ్ఘోతి రతనత్తయసన్నిస్సయం పుబ్బభాగసద్ధఞ్చేవ లోకుత్తరసద్ధఞ్చాతి దువిధమ్పి సద్ధం సమ్మా ఆదియి. యథా న పున ఆదాతబ్బా హోతి, ఏవం యావ భవక్ఖయా గణ్హి, అత్తనో చిత్తసన్తానే ఉప్పాదేసీతి అత్థో. **సీలం సమాదియాతి**ఆదీసుపి ఏసేవ నయో. **సీల**న్తి పుబ్బభాగసీలేన సద్ధిం మగ్గసీలం ఫలసీలఞ్చ . **సుత**న్తి పరియత్తిబాహుసచ్చం పటివేధబాహుసచ్చఞ్చాతి దువిధమ్పి సుతం. పరియత్తిధమ్మాపి హి తేన ధమ్మస్సవనకాలే సచ్చప్పటివేధాయ సావకేహి యథాలద్ధప్పకారం సుతా పరిచితా మనసానుపేక్ఖితా దిట్ఠియా సుప్పటివిద్ధా చాతి. **చాగ**న్తి పరమమగ్గవజ్ఝకిలేసాభిసఙ్ఖారానం వోస్సగ్గసఙ్ఖాతం చాగం, యేన అరియసావకా దేయ్యధమ్మేసు ముత్తచాగా చ హోన్తి పయతపాణీ వోస్సగ్గరతా. **పఞ్ఞ**న్తి సద్ధిం విపస్సనాపఞ్ఞాయ మగ్గపఞ్ఞఞ్చేవ ఫలపఞ్ఞఞ్చ.

కాయస్స భేదాతి ఉపాదిన్నక్ఖన్ధపరిచ్చాగా. **పరం మరణా**తి తదనన్తరం అభినిబ్బత్తక్ఖన్ధగహణా. అథ వా **కాయస్స భేదా**తి జీవితిన్ద్రియస్స ఉపచ్ఛేదా. **పరం మరణా**తి చుతితో ఉద్ధం. **సుగతిం సగ్గం లోక**న్తి పదత్తయేనాపి దేవలోకమేవ వదతి. సో హి సమ్పత్తీనం సోభనత్తా సున్దరా గతీతి సుగతి, రూపాదీహి విసేసేహి సుట్ఠు అగ్గోతి సగ్గో, సబ్బకాలం సుఖమేవేత్థ లోకియతి, లుజ్జతీతి వా లోకోతి వుచ్చతి. **ఉపపన్నో**తి పటిసన్ధిగ్గహణవసేన ఉపగతో. **సహబ్యత**న్తి సహభావం. వచనత్థో పన సహ బ్యతి పవత్తతి, వసతీతి వా సహబ్యో, సహరాయీ సహవాయీ వా. తస్స భావో సహబ్యతా. **అతిరోచతీ**తి అతిక్కమ్మ అభిభవిత్వా రోచతి విరోచతి. **వణ్ణేనా**తి రూపసమ్పత్తియా. **యససా**తి పరివారేన. సో హి అసుచిమక్ఖితం జజ్జరం మత్తికాభాజనం ఛడ్డేత్వా అనేకరతనవిచిత్తం పభస్సరరంసిజాలవినద్ధసుద్ధజమ్బునదభాజనం గణ్హన్తో వియ వుత్తప్పకారం కళేవరం ఇధ నిక్ఖిపిత్వా ఏకచిత్తక్ఖణేన యథావుత్తం దిబ్బత్తభావం మహతా పరివారేన సద్ధిం పటిలభతీతి.

ఏతమత్థం విదిత్వాతి ఏతం పాపానం అపరివజ్జనే ఆదీనవం, పరివజ్జనే చ ఆనిసంసం సబ్బాకారతో విదిత్వా తదత్థవిభావనం **ఇమం ఉదానం ఉదానేసి**.

తస్సాయం సఙ్ఖేపత్థో – యథా **చక్ఖుమా** పురిసో **పరక్కమే** కాయికవీరియే **విజ్జమానే** సరీరే వహన్తే **విసమాని** పపాతాదిట్ఠానాని చణ్డభావేన వా విసమాని హత్థిఅస్సఅహికుక్కురగోరూపాదీని **పరివజ్జయే,** ఏవం **జీవలోకస్మిం** ఇమస్మిం సత్తలోకే **పణ్డితో** సప్పఞ్ఞో పురిసో తాయ సప్పఞ్ఞతాయ అత్తనో హితం జానన్తో **పాపాని** లామకాని దుచ్చరితాని పరివజ్జేయ్య. ఏవఞ్హి యథాయం సుప్పబుద్ధో తగరసిఖిమ్హి పచ్చేకబుద్ధే పాపం అపరివజ్జేత్వా మహన్తం అనయబ్యసనం ఆపజ్జి, ఏవం

ఆపజ్జేయ్యాతి అధిప్పాయో. యథా వా సుప్పబుద్ధో కుట్ఠీ మమ ధమ్మదేసనం ఆగమ్మ ఇదాని సంవేగప్పత్తో పాపాని పరివజ్జేన్తో ఉళారం విసేసం అధిగఞ్ఛి, ఏవం అఞ్ఞోపి ఉళారం విసేసాధిగమం ఇచ్ఛన్తో పాపాని పరివజ్జేయ్యాతి అధిప్పాయో.

తతియసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౪. కుమారకసుత్తవణ్ణనా

౪౪. చతుత్థే **కుమారకా**తి తరుణపుగ్గలా. యే సుభాసితదుబ్భాసితస్స అత్థం జానన్తి, తే ఇధ కుమారకాతి అధిప్పేతా. ఇమే హి సత్తా జాతదివసతో పట్ఠాయ యావ పఞ్చదసవస్సకా, తావ “కుమారకా, బాలా”తి చ వుచ్చన్తి, తతో పరం వీసతివస్సాని “యువానో”తి. **మచ్ఛకే బాధేన్తీ**తి మగ్గసమీపే ఏకస్మిం తళాకే నిదాఘకాలే ఉదకే పరిక్ఖీణే నిన్నట్ఠానే ఠితం ఉదకం ఉస్సిఞ్చిత్వా ఖుద్దకమచ్ఛే గణ్హన్తి చేవ హనన్తి చ “పచిత్వా ఖాదిస్సామా”తి. **తేనుపసఙ్కమీ**తి మగ్గతో థోకం తళాకం అతిక్కమిత్వా ఠితో, తస్మా “ఉపసఙ్కమీ”తి వదతి. కస్మా పన ఉపసఙ్కమి? తే కుమారకే అత్తని విస్సాసం జనేతుం ఉపసఙ్కమి. **భాయథ వో**తి ఏత్థ **వో**తి నిపాతమత్తం. **దుక్ఖస్సా**తి నిస్సక్కే సామివచనం, దుక్ఖస్మాతి అత్థో. **అప్పియం వో దుక్ఖ**న్తి “కిం తుమ్హాకం సరీరే ఉప్పజ్జనకదుక్ఖం అప్పియం అనిట్ఠ”న్తి పుచ్ఛతి.

ఏతమత్థం విదిత్వాతి ఇమే సత్తా అత్తనో దుక్ఖం అనిచ్ఛన్తా ఏవ హుత్వా దుక్ఖహేతుం పటిపజ్జన్తా అత్తనో తం ఇచ్ఛన్తా ఏవ నామ హోన్తీతి ఏతమత్థం సబ్బాకారతో విదిత్వా. **ఇమం ఉదాన**న్తి ఇమం పాపకిరియాయ నిసేధనం ఆదీనవవిభావనఞ్చ ఉదానం ఉదానేసి.

తస్సత్థో – యది తుమ్హాకం సకలమాపాయికం, సుగతియఞ్చ అప్పాయుకతామనుస్సదోభగ్గియాదిభేదం **దుక్ఖం అప్పియం** అనిట్ఠం, యది తుమ్హే తతో **భాయథ, అవి వా** పరేసం పాకటభావవసేన అప్పటిచ్ఛన్నం కత్వా కాయేన వా వాచాయ వా పాణాతిపాతాదిప్పభేదం **యది వా రహో** అపాకటభావవసేన పటిచ్ఛన్నం కత్వా మనోద్వారే ఏవ అభిజ్ఝాదిప్పభేదం అణుమత్తమ్పి **పాపకం** లామకధమ్మం **మాకత్థ** మా కరిత్థ, అథ పన తం పాపకమ్మం ఏతరహి **కరోథ,** ఆయతిం వా **కరిస్సథ,** నిరయాదీసు చతూసు అపాయేసు మనుస్సేసు చ తస్స ఫలభూతం దుక్ఖం ఇతో వా ఏత్తో వా పలాయన్తే అమ్హే నానుబన్ధిస్సతీతి అధిప్పాయేన **ఉపేచ్చ** అపేచ్చ **పలాయతమ్పి** తుమ్హాకం తతో **ముత్తి** మోక్ఖో నత్థి. గతికాలాదిపచ్చయన్తరసమవాయే విపచ్చిస్సతియేవాతి దస్సేతి. “పలాయనే”తిపి పఠన్తి, వుత్తనయేన యత్థ కత్థచి గమనే పక్కమనే సతీతి అత్థో. అయఞ్చ అత్థో “న అన్తలిక్ఖే న సముద్దమజ్ఝే…పే.… పాపకమ్మా”తి (ధ. ప. ౧౨౭; మి. ప. ౪.౨.౪) ఇమాయ గాథాయ దీపేతబ్బో.

చతుత్థసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౫. ఉపోసథసుత్తవణ్ణనా

౪౫. పఞ్చమే **తదహూ**తి తస్మిం అహని తస్మిం దివసే. **ఉపోసథే**తి ఏత్థ ఉపవసన్తి ఏత్థాతి ఉపోసథో, **ఉపవసన్తీ**తి సీలేన వా అనసనేన వా ఉపేతా హుత్వా వసన్తీతి అత్థో. అయఞ్హి ఉపోసథసద్దో “అట్ఠఙ్గసమన్నాగతం ఉపోసథం ఉపవసామీ”తిఆదీసు (అ. ని. ౩.౭౧; ౧౦.౪౬) సీలే ఆగతో. “ఉపోసథో వా పవారణా వా”తిఆదీసు (మహావ. ౧౫౫)

పాతిమోక్ఖుద్దేసాదివినయకమ్మే. “గోపాలకూపోసథో నిగణ్ఠూపోసథో”తిఆదీసు (అ॰ ని॰ ౩.౭౧) ఉపవాసే. “ఉపోసథో నామ నాగరాజా”తిఆదీసు (దీ॰ ని॰ ౨.౨౪౬) పఞ్ఞత్తియం. “అజ్జుపోసథో పన్నరసో”తిఆదీసు (మహావ॰ ౧౬౮) దివసే. ఇధాపి దివసేయేవ దట్ఠబ్బో, తస్మా “తదహుపోసథే”తి తస్మిం ఉపోసథదివసభూతే అహనీతి అత్థో. **నిసిన్నో హోతీతి** మహాభిక్ఖుసఙ్ఘపరివుతో ఓవాదపాతిమోక్ఖం ఉద్దిసితుం నిసిన్నో హోతి. నిసజ్జ పన భిక్ఖూనం చిత్తాని ఓలోకేన్తో ఏకం దుస్సీలపుగ్గలం దిస్వా, “సచాహం ఇమస్మిం పుగ్గలే ఇధ నిసిన్నేయేవ పాతిమోక్ఖం ఉద్దిసిస్సామి, సత్తధాస్స ముద్ధా ఫలిస్సతీ”తి తస్మిం అనుకమ్పాయ తుణ్హీయేవ అహోసి.

ఏత్థ చ **ఉద్ధస్తం అరుణన్తి** అరుణుగ్గమనం వత్వాపి “ఉద్దిసతు, భన్తే భగవా, భిక్ఖూనం పాతిమోక్ఖ”న్తి థేరో భగవన్తం పాతిమోక్ఖుద్దేసం యాచి తస్మిం కాలే “న, భిక్ఖవే, అనుపోసథే ఉపోసథో కాతబ్బో”తిసిక్ఖాపదస్స (మహావ॰ ౧౮౩) అపఞ్ఞత్తత్తా. **అపరిసుద్ధా, ఆనన్ద, పరిసాతి** తిక్ఖత్తుం థేరేన పాతిమోక్ఖుద్దేసస్స యాచితత్తా అనుద్దేసస్స కారణం కథేన్తో “అసుకపుగ్గలో అపరిసుద్ధో”తి అవత్వా “అపరిసుద్ధా, ఆనన్ద, పరిసా”తి ఆహ. కస్మా పన భగవా తియామరత్తిం తథా వీతినామేసి? తతో పట్ఠాయ ఓవాదపాతిమోక్ఖం అనుద్దిసితుకామో తస్స వత్థుం పాకటం కాతుం.

అద్దసాతి కథం అద్దస. అత్తనో చేతోపరియఞాణేన తస్సం పరిసతి భిక్ఖూనం చిత్తాని పరిజానన్తో తస్స మోఘపురిసస్స దుస్సీల్యచిత్తం పస్సి. యస్మా పన చిత్తే దిట్ఠే తంసమఙ్గీపుగ్గలో దిట్ఠో నామ హోతి, తస్మా **‘‘అద్దసా ఖో ఆయస్మా మహామోగ్గల్లానో తం పుగ్గలం దుస్సీల’’న్తిఆది వుత్తం** . యథేవ హి అనాగతే సత్తసు దివసేసు పవత్తమానం పరేసం చిత్తం చేతోపరియఞాణలాభీ జానాతి, ఏవం అతీతేపీతి. **దుస్సీలన్తి** నిస్సీలం, సీలవిరహితన్తి అత్థో. **పాపధమ్మన్తి** దుస్సీలత్తా ఏవ హీనజ్ఝాసయతాయ లామకసభావం. **అసుచిన్తి** అపరిసుద్ధేహి కాయకమ్మాదీహి సమన్నాగతత్తా న సుచిం. **సఙ్కస్సరసమాచారన్తి** కిఞ్చిదేవ అసారుప్పం దిస్వా “ఇదం ఇమినా కతం భవిస్సతీ”తి ఏవం పరేసం ఆసఙ్కనీయతాయ సఙ్కాయ సరితబ్బసమాచారం, అథ వా కేనచిదేవ కరణీయేన మన్తయన్తే భిక్ఖూ దిస్వా “కచ్చి ను ఖో ఇమే మయా కతకమ్మం జానిత్వా మన్తేన్తీ”తి అత్తనోయేవ సఙ్కాయ సరితబ్బసమాచారం.

లజ్జితబ్బతాయ పటిచ్ఛాదేతబ్బకారణతో పటిచ్ఛన్నం కమ్మన్తం ఏతస్సాతి **పటిచ్ఛన్నకమ్మన్తం**. కుచ్ఛితసమణవేసధారితాయ న సమణన్తి **అస్సమణం**. సలాకగ్గహణాదీసు “కిత్తకా సమణా”తి చ గణనాయ “అహమ్పి సమణోమ్హీ”తి మిచ్ఛాపటిఞ్ఞాయ **సమణపటిఞ్ఞం**. అసేట్ఠచారితాయ **అబ్రహ్మచారిం**. అఞ్ఞే బ్రహ్మచారినో సునివత్థే సుపారుతే సుపత్తధరే గామనిగమాదీసు పిణ్డాయ చరిత్వా జీవికం కప్పేన్తే దిస్వా అబ్రహ్మచారీ సమానో సయమ్పి తాదిసేన ఆకారేన పటిపజ్జన్తో ఉపోసథాదీసు సన్దిస్సన్తో “అహమ్పి బ్రహ్మచారీ”తి పటిఞ్ఞం దేన్తో వియ హోతీతి **బ్రహ్మచారిపటిఞ్ఞం**. పూతినా కమ్మేన సీలవిపత్తియా అన్తో అనుపవిట్ఠత్తా **అన్తోపూతిం**. ఛహి ద్వారేహి రాగాదికిలేసవస్సనేన తిన్తత్తా **అవస్సుతం**. సఞ్జాతరాగాదికచవరత్తా సీలవన్తేహి ఛడ్డేతబ్బత్తా చ **కసమ్బుజాతం. మజ్ఝే భిక్ఖుసఙ్ఘస్స నిసిన్నన్తి** సఙ్ఘపరియాపన్నో వియ భిక్ఖుసఙ్ఘస్స అన్తో నిసిన్నం. **దిట్ఠోసీతి** అయం పన న పకతత్తోతి భగవతా దిట్ఠో అసి. యస్మా చ ఏవం దిట్ఠో, తస్మా **నత్థి తే** తవ **భిక్ఖూహి సద్ధిం** ఏకకమ్మాదిసంవాసో. యస్మా పన సో **సంవాసో** తవ **నత్థి,** తస్మా **ఉట్ఠేహి, ఆవుసోతి** ఏవమేత్థ పదయోజనా వేదితబ్బా.

తతియమ్పి ఖో సో పుగ్గలో తుణ్హీ అహోసీతి అనేకవారం వత్వాపి థేరో "సయమేవ నిబ్బిన్నో ఓరమిస్సతీ"తి వా, "ఇదాని ఇమేసం పటిపత్తిం జానిస్సామీ"తి వా అధిప్పాయేన తుణ్హీ అహోసి. **బాహాయం గహేత్వా**తి భగవతా మయా చ యాథావతో దిట్ఠో, యావతతియం ఉట్ఠేహీతి వుత్తో న ఉట్ఠాతి, "ఇదానిస్స నిక్కడ్ఢనకాలో మా సఙ్ఘస్స ఉపోసథన్తరాయో అహోసీ"తి తం బాహాయం అగ్గహేసి, తథా గహేత్వా. **బహిద్వారకోట్ఠకా నిక్ఖామేత్వా**తి ద్వారకోట్ఠకసాలతో బహి నిక్ఖామేత్వా. **బహీ**తి పన నిక్ఖామితట్ఠానదస్సనం, అథ వా **బహిద్వారకోట్ఠకా**తి బహిద్వారకోట్ఠకతోపి నిక్ఖామేత్వా, న అన్తోద్వారకోట్ఠకతో, ఏవం ఉభయథాపి విహారతో బహి కత్వాతి అత్థో. **సూచిఘటికం దత్వా**తి అగ్గళసూచిఞ్చ ఉపరిఘటికఞ్చ ఆదహిత్వా, సుట్ఠుతరం కవాటం థకేత్వాతి అత్థో. **యావ బాహాగహణాపి నామా**తి ఇమినా "అపరిసుద్ధా, ఆనన్ద, పరిసా"తి వచనం సుత్వా ఏవ హి తేన పక్కమితబ్బం సియా, ఏవం అపక్కమిత్వా యావ బాహాగహణాపి నామ సో మోఘపురిసో ఆగమేస్సతీతి అచ్ఛరియమిదన్తి దస్సేతి. ఇదమ్పి గరహణచ్ఛరియమేవాతి వేదితబ్బం.

అథ భగవా చిన్తేసి – "ఇదాని భిక్ఖుసఙ్ఘో అబ్బుదజాతో, అపరిసుద్ధా పుగ్గలా ఉపోసథం ఆగచ్ఛన్తి, న చ తథాగతా అపరిసుద్ధాయ పరిసాయ ఉపోసథం కరోన్తి, పాతిమోక్ఖం ఉద్దిసన్తి, అనుద్దిసన్తే చ భిక్ఖుసఙ్ఘస్స ఉపోసథో పచ్ఛిజ్జతి, యంనూనాహం ఇతో పట్ఠాయ భిక్ఖూనంయేవ పాతిమోక్ఖుద్దేసం అనుజానేయ్య"న్తి. ఏవం పన చిన్తేత్వా భిక్ఖూనంయేవ పాతిమోక్ఖుద్దేసం అనుజాని. తేన వుత్తం – "**అథ ఖో భగవా...పే.... పాతిమోక్ఖం ఉద్దిసేయ్యాథా**"తి.

తత్థ **న దానాహ**న్తి ఇదాని అహం ఉపోసథం న కరిస్సామి, పాతిమోక్ఖం న ఉద్దిసిస్సామీతి పచ్చేకం న-కారేన సమ్బన్ధో. దువిధఞ్హి పాతిమోక్ఖం ఆణాపాతిమోక్ఖం ఓవాదపాతిమోక్ఖన్తి. తేసు "సుణాతు మే, భన్తే"తిఆదికం (మహావ. ౧౩౪) ఆణాపాతిమోక్ఖం, తం సావకావ ఉద్దిసన్తి, న బుద్ధా, అయం అన్వద్ధమాసం ఉద్దిసియతి. "ఖన్తీ పరమం...పే.... సబ్బపాపస్స అకరణం...పే.... అనూపవాదో అనూపఘాతో...పే.... ఏతం బుద్ధాన సాసన"న్తి (దీ. ని. ౨.౯౦; ధ. ప. ౧౮౩-౧౮౫) ఇమా పన తిస్సో గాథా ఓవాదపాతిమోక్ఖం నామ, తం బుద్ధావ ఉద్దిసన్తి, న సావకా, ఛన్నమ్పి వస్సానం అచ్చయేన ఉద్దిసన్తి. దీఘాయుకబుద్ధానఞ్హి ధరమానకాలే అయమేవ పాతిమోక్ఖుద్దేసో , అప్పాయుకబుద్ధానం పన పఠమబోధియంయేవ. తతో పరం ఇతరో, తఞ్చ ఖో భిక్ఖూ ఏవ ఉద్దిసన్తి, న బుద్ధా, తస్మా అమ్హాకమ్పి భగవా వీసతివస్సమత్తం ఓవాదపాతిమోక్ఖం ఉద్దిసిత్వా ఇమం అన్తరాయం దిస్వా తతో పరం న ఉద్దిసి. **అట్ఠాన**న్తి అకారణం. **అనవకాసో**తి తస్సేవ వేవచనం. కారణఞ్హి యథా తిట్ఠతి ఏత్థ ఫలం తదాయత్తవుత్తితాయాతి ఠానన్తి వుచ్చతి, ఏవం అనవకాసోతిపి వుచ్చతీతి. **య**న్తి కిరియాపరామసనం, తం హేట్ఠా వుత్తనయేన యోజేతబ్బం.

అట్ఠిమే, భిక్ఖవే, మహాసముద్దేతి కో అనుసన్ధి? య్వాయం అపరిసుద్ధాయ పరిసాయ పాతిమోక్ఖస్స అనుద్దేసో వుత్తో, సో ఇమస్మిం ధమ్మవినయే అచ్ఛరియో అబ్భుతో ధమ్మోతి తం అపరేహి సత్తహి అచ్ఛరియబ్భుతధమ్మేహి సద్ధిం విభజిత్వా దస్సేతుకామో పఠమం తావ తేసం ఉపమాభావేన మహాసముద్దే అట్ఠ అచ్ఛరియబ్భుతధమ్మే దస్సేన్తో సత్థా "అట్ఠిమే, భిక్ఖవే, మహాసముద్దే"తిఆదిమాహ.

పకతిదేవా వియ న సురన్తి న ఇసన్తి న విరోచన్తీతి **అసురా,** సురా నామ దేవా, తేసం పటిపక్ఖాతి వా అసురా, వేపచిత్తిపహారాదాదయో. తేసం భవనం సినేరుస్స హేట్ఠాభాగే, తే తత్థ పవిసన్తా నిక్ఖమన్తా సినేరుపాదే మణ్డపాదిం

నిమ్మినిత్వా కీళన్తావ అభిరమన్తి. తత్థ తేసం అభిరతి ఇమే గుణే దిస్వాతి ఆహ – “**యే దిస్వా దిస్వా అసురా మహాసముద్దే అభిరమన్తీ**”తి. తత్థ **అభిరమన్తీ**తి రతిం విన్దన్తి, అనుక్కణ్ఠమానా వసన్తీతి అత్థో.

అనుపుబ్బనిన్నోతిఆదీని సబ్బాని అనుపటిపాటియా నిన్నభావస్సేవ వేవచనాని. **న ఆయతకేనేవ పపాతో**తి న ఛిన్నతటో మహాసోబ్భో వియ ఆదితో ఏవ పపాతో. సో హి తీరదేసతో పట్ఠాయ ఏకఙ్గులద్వఙ్గులవిదత్థిరతనయట్ఠిఉసభఅడ్ఢగావుతగావుతడ్ఢయోజనాదివసేన గమ్భీరో హుత్వా గచ్ఛన్తో గచ్ఛన్తో సినేరుపాదమూలే చతురాసీతియోజనసహస్సగమ్భీరో హుత్వా ఠితోతి దస్సేతి.

ఠితధమ్మోతి ఠితసభావో అవట్ఠితసభావో. **న మతేన కుణపేన సంవసతీ**తి యేన కేనచి హత్థిఅస్సాదీనం కళేవరేన సద్ధిం న సంవసతి. **తీరం వాహేతీ**తి తీరం అపనేతి. **థలం ఉస్సారేతీ**తి హత్థేన గహేత్వా వియ వీచిప్పహారేనేవ థలే ఖిపతి. **గఙ్గా యమునా**తి అనోతత్తదహస్స దక్ఖిణముఖతో నిక్ఖన్తనదీ పఞ్చ ధారా హుత్వా పవత్తట్ఠానే గఙ్గాతిఆదినా పఞ్చధా సఙ్ఖం గతా.

తత్రాయం ఇమాసం నదీనం ఆదితో పట్ఠాయ ఉప్పత్తికథా – అయఞ్హి జమ్బుదీపో దససహస్సయోజనపరిమాణో, తత్థ చతుసహస్సయోజనప్పమాణో పదేసో ఉదకేన అజ్ఝోత్థటో సముద్దోతి సఙ్ఖం గతో, తిసహస్సయోజనప్పమాణే మనుస్సా వసన్తి, తిసహస్సయోజనప్పమాణే హిమవా పతిట్ఠితో ఉబ్బేధేన పఞ్చయోజనసతికో చతురాసీతికూటసహస్సపటిమణ్డితో సమన్తతో సన్దమానపఞ్చసతనదీవిచిత్తో, యత్థ ఆయామేన విత్థారేన గమ్భీరతాయ చ పణ్ణాసయోజనప్పమాణో దియడ్ఢయోజనసతపరిమణ్డలో అనోతత్తదహో కణ్ణముణ్డదహో రథకారదహో ఛద్దన్తదహో కుణాలదహో మన్దాకినిదహో సీహపపాతదహోతి సత్త మహాసరా పతిట్ఠితా.

తేసు **అనోతత్తదహో** సుదస్సనకూటం చిత్తకూటం కాళకూటం గన్ధమాదనకూటం కేలాసకూటన్తి ఇమేహి పఞ్చహి పబ్బతకూటేహి పరిక్ఖిత్తో. తత్థ **సుదస్సనకూటం** సోవణ్ణమయం తియోజనసతుబ్బేధం అన్తోవఙ్కం కాకముఖసణ్ఠానం తమేవ సరం పటిచ్ఛాదేత్వా ఠితం, **చిత్తకూటం** సత్తరతనమయం. **కాళకూటం** అఞ్జనమయం. **గన్ధమాదనకూటం** మసారగల్లమయం అబ్భన్తరే ముగ్గవణ్ణం; మూలగన్ధో, సారగన్ధో, ఫేగ్గుగన్ధో, తచగన్ధో, పపటికాగన్ధో, ఖన్ధగన్ధో, రసగన్ధో, పుప్ఫగన్ధో, ఫలగన్ధో, పత్తగన్ధోతి ఇమేహి దసహి గన్ధేహి ఉస్సన్నం, నానప్పకారఓసధసఞ్ఛన్నం, కాళపక్ఖుపోసథదివసే ఆదిత్తం వియ అఙ్గారం పజ్జలన్తం తిట్ఠతి. **కేలాసకూటం** రజతమయం. సబ్బాని చేతాని సుదస్సనేన సమానుబ్బేధసణ్ఠానాని తమేవ సరం పటిచ్ఛాదేత్వా ఠితాని. తత్థ దేవానుభావేన నాగానుభావేన చ దేవో వస్సతి, నదియో చ సన్దన్తి, తం సబ్బమ్పి ఉదకం అనోతత్తమేవ పవిసతి, చన్దిమసూరియా దక్ఖిణేన వా ఉత్తరేన వా గచ్ఛన్తా పబ్బతన్తరేన తత్థ ఓభాసం కరోన్తి, ఉజుకం గచ్ఛన్తా న కరోన్తి, తేనేవస్స “అనోతత్త”న్తి సఙ్ఖా ఉదపాది.

తత్థ రతనమయమనుఞ్ఞసోపానసిలాతలాని నిమ్మచ్ఛకచ్ఛపాని ఫలికసదిసాని నిమ్మలూదకాని తదుపభోగసత్తానం కమ్మనిబ్బత్తానేవ నహానతిత్థాని చ హోన్తి, యత్థ బుద్ధపచ్చేకబుద్ధా ఇద్ధిమన్తో సావకా ఇసయో చ నహానాదీని కరోన్తి, దేవయక్ఖాదయో ఉదకకీళం కీళన్తి.

తస్స చతూసు పస్సేసు సీహముఖం, హత్థిముఖం, అస్సముఖం, ఉసభముఖన్తి చత్తారి ఉదకనిక్ఖమనముఖాని హోన్తి, యేహి చతస్సో నదియో సన్దన్తి. సీహముఖేన నిక్ఖన్తనదీతీరే కేసరసీహా బహుతరా హోన్తి, తథా హత్థిముఖాదీహి హత్థిఅస్సఉసభా. పురత్థిమదిసతో నిక్ఖన్తనదీ అనోతత్తం తిక్ఖత్తుం పదక్ఖిణం కత్వా ఇతరా తిస్సో నదియో అనుపగమ్మ

పాచీనహిమవన్తేనేవ అమనుస్సపథం గన్త్వా మహాసముద్దం పవిసతి. పచ్ఛిమదిసతో ఉత్తరదిసతో చ నిక్ఖన్తనదియోపి తథేవ పదక్ఖిణం కత్వా పచ్ఛిమహిమవన్తేనేవ ఉత్తరహిమవన్తేనేవ చ అమనుస్సపథం గన్త్వా మహాసముద్దం పవిసన్తి.

దక్ఖిణదిసతో నిక్ఖన్తనదీ పన తం తిక్ఖత్తుం పదక్ఖిణం కత్వా దక్ఖిణేన ఉజుకం పాసాణపిట్ఠేనేవ సట్ఠియోజనాని గన్త్వా పబ్బతం పహరిత్వా ఉట్ఠాయ పరిక్ఖేపేన తిగావుతప్పమాణఉదకధారా హుత్వా ఆకాసేన సట్ఠియోజనాని గన్త్వా తియగ్గళే నామ పాసాణే పతితా, పాసాణో ఉదకధారావేగేన భిన్నో. తత్థ పఞ్ఞాసయోజనప్పమాణా తియగ్గళా నామ పోక్ఖరణీ జాతా, పోక్ఖరణియా కూలం భిన్దిత్వా పాసాణం పవిసిత్వా సట్ఠియోజనాని గన్త్వా తతో ఘనపథవిం భిన్దిత్వా ఉమఙ్గేన సట్ఠియోజనాని గన్త్వా విఞ్ఝం నామ తిరచ్ఛానపబ్బతం పహరిత్వా హత్థతలే పఞ్చఙ్గులిసదిసా పఞ్చధారా హుత్వా పవత్తన్తి.

సా తిక్ఖత్తుం అనోతత్తం పదక్ఖిణం కత్వా గతట్ఠానే ''**ఆవట్టగఙ్గా**''తి వుచ్చతి, ఉజుకం పాసాణపిట్ఠేన సట్ఠియోజనాని గతట్ఠానే ''**కణ్హగఙ్గా**''తి, ఆకాసేన సట్ఠియోజనాని గతట్ఠానే ''**ఆకాసగఙ్గా**''తి, తియగ్గళపాసాణే పఞ్ఞాసయోజనోకాసే ఠితా ''**తియగ్గళపోక్ఖరణీ**''తి, కూలం భిన్దిత్వా పాసాణం పవిసిత్వా సట్ఠియోజనాని గతట్ఠానే ''**బహలగఙ్గా**''తి, ఉమఙ్గేన సట్ఠియోజనాని గతట్ఠానే ''**ఉమఙ్గగఙ్గా**''తి వుచ్చతి, విఞ్ఝం నామ తిరచ్ఛానపబ్బతం పహరిత్వా పఞ్చధారా హుత్వా పవత్తట్ఠానే గఙ్గా, యమునా, అచిరవతీ, సరభూ, మహీతి పఞ్చధా సఙ్ఖం గతా. ఏవమేతా పఞ్చ మహానదియో హిమవన్తతో పవత్తన్తీతి వేదితబ్బా.

తత్థ **నదీ నిన్నగా**తిఆదికం గోత్తం, **గఙ్గా యమునా**తిఆదికం నామం. **సవన్తియో**తి యా కాచి సవమానా సన్దమానా గచ్ఛన్తియో మహానదియో వా కున్నదియో వా. **అప్పేన్తీ**తి అల్లీయన్తి ఓసరన్తి. **ధారా**తి వుట్ఠిధారా. **పూరత్త**న్తి పుణ్ణభావో. మహాసముద్దస్స హి అయం ధమ్మతా – "ఇమస్మిం కాలే దేవో మన్దో జాతో, జాలక్ఖిపాదీని ఆదాయ మచ్ఛకచ్ఛపే గణ్హిస్సామా"తి వా "ఇమస్మిం కాలే అతిమహన్తీ వుట్ఠి, న లభిస్సామ ను ఖో పిట్ఠిపసారణట్ఠాన"న్తి వా తం న సక్కా వత్తుం. పఠమకప్పికకాలతో పట్ఠాయ హి యం వస్సిత్వా సినేరుమేఖలం ఆహచ్చ ఉదకం ఠితం, తం తతో ఏకఙ్గులమత్తమ్పి ఉదకం నేవ హేట్ఠా ఓతరతి, న ఉద్ధం ఉత్తరతి.

ఏకరసోతి అసమ్భిన్నరసో. **ముత్తా**తి ఖుద్దకమహన్తవట్టదీఘాదిభేదా అనేకవిధా ముత్తా. **మణీ**తి రత్తనీలాదిభేదో అనేకవిధో మణి. **వేళురియో**తి వంసవణ్ణసిరీసపుప్ఫవణ్ణాదిసణ్ఠానతో అనేకవిధో. **సఙ్ఖో**తి దక్ఖిణావత్తతమ్బకుచ్ఛికధమనసఙ్ఖాదిభేదో అనేకవిధో. **సిలా**తి సేతకాళముగ్గవణ్ణాదిభేదా అనేకవిధా. **పవాళ**న్తి ఖుద్దకమహన్తమన్దరత్తఘనరత్తాదిభేదం అనేకవిధం. **లోహితఙ్గో**తి పదుమరాగాదిభేదో అనేకవిధో **మసారగల్ల**న్తి కబరమణి. "చిత్తఫలిక"న్తిపి వదన్తి.

మహతం భూతానన్తి మహన్తానం సత్తానం. **తిమితిమిఙ్గలా**దికా తిస్సో మచ్ఛజాతియో. తిమిం గిలనసమత్థా తిమిఙ్గలా, తిమిఞ్చ తిమిఙ్గలఞ్చ గిలనసమత్థా "తిమితిమిఙ్గలా"తి వదన్తి. **నాగా**తి ఊమిపిట్ఠివాసినోపి విమానట్ఠకనాగాపి.

ఏవమేవ ఖోతి కిఞ్చాపి సత్థా ఇమస్మిం ధమ్మవినయే సోళసపి బాత్తింసపి తతో భియ్యోపి అచ్ఛరియబ్భుతధమ్మే విభజిత్వా దస్సేతుం సక్కోతి, తదా ఉపమాభావేన పన గహితానం అట్ఠన్నం అనురూపవసేన అట్ఠేవ తే ఉపమేతబ్బధమ్మే విభజిత్వా దస్సేన్తో ''**ఏవమేవ ఖో, భిక్ఖవే, ఇమస్మిం ధమ్మవినయే అట్ఠ అచ్ఛరియా అబ్భుతా ధమ్మా**''తిఆదిమాహ.

తత్థ **అనుపుబ్బసిక్ఖాయ** తిస్సో సిక్ఖా గహితా, **అనుపుబ్బకిరియాయ** తేరస ధుతఙ్గధమ్మా, **అనుపుబ్బపటిపదాయ** సత్త అనుపస్సనా అట్ఠారస మహావిపస్సనా అట్ఠతింస ఆరమ్మణవిభత్తియో సత్తతింస బోధిపక్ఖియధమ్మా చ గహితా. **న ఆయతకేనేవ అఞ్ఞాపటివేధో**తి మణ్డూకస్స ఉప్పతిత్వా గమనం వియ ఆదితోవ సీలపూరణాదీని అకత్వా అరహత్తపటివేధో నామ నత్థి, పటిపాటియా పన సీలసమాధిపఞ్ఞాయో పూరేత్వావ అరహత్తప్పత్తీతి అత్థో.

మమ సావకాతి సోతాపన్నాదికే అరియపుగ్గలే సన్ధాయ వదతి. **న సంవసతీ**తి ఉపోసథకమ్మాదివసేన సంవాసం న కరోతి. **ఉక్ఖిపతీ**తి అపనేతి. **ఆరకావా**తి దూరేయేవ. **న తేన నిబ్బానధాతుయా ఊనత్తం వా పూరత్తం వా**తి అసఙ్ఖ్యేయ్యేపి మహాకప్పే బుద్ధేసు అనుప్పజ్జన్తేసు ఏకసత్తోపి పరినిబ్బాతుం న సక్కోతి, తదాపి "తుచ్ఛా నిబ్బానధాతూ"తి న సక్కా వత్తుం, బుద్ధకాలే పన ఏకేకస్మిం సమాగమే అసఙ్ఖ్యేయ్యాపి సత్తా అమతం ఆరాధేన్తి, తదాపి న సక్కా వత్తుం "పూరా నిబ్బానధాతూ"తి. **విముత్తిరసో**తి కిలేసేహి విముచ్చనరసో. సబ్బా హి సాసనస్స సమ్పత్తి యావదేవ అనుపాదాయ ఆసవేహి చిత్తస్స విముత్తియా హోతి.

రతనానీతి రతిజననట్ఠేన రతనాని. సతిపట్ఠానాదయో హి భావియమానా పుబ్బభాగేపి అనప్పకం పీతిపామోజ్జం నిబ్బత్తేన్తి, పగేవ అపరభాగే. వుత్తఞ్హేతం –

> "యతో యతో సమ్మసతి, ఖన్ధానం ఉదయబ్బయం;
> లభతీ పీతిపామోజ్జం, అమతం తం విజానత"న్తి. (ధ॰ ప॰ ౩౭౪) –

లోకియరతననిమిత్తం పన పీతిపామోజ్జం న తస్స కలభాగమ్పి అగ్ఘతీతి అయమత్థో హేట్ఠా దస్సితో ఏవ. అపిచ –

> "చిత్తీకతం మహగ్ఘఞ్చ, అతులం దుల్లభదస్సనం;
> అనోమసత్తపరిభోగం, 'రతన'న్తి పవుచ్చతీ"తి.

యది చ చిత్తీకతాదిభావేన రతనం నామ హోతి, సతిపట్ఠానాదీనంయేవ భూతతో రతనభావో. బోధిపక్ఖియధమ్మానఞ్హి సో ఆనుభావో, యం సావకా సావకపారమీఞాణం, పచ్చేకబుద్ధా పచ్చేకబోధిఞాణం, సమ్మాసమ్బుద్ధా సమ్మాసమ్బోధిం అధిగచ్ఛన్తీతి ఆసన్నకారణత్తా. పరమ్పరకారణఞ్హి దానాదిఉపనిస్సయోతి ఏవం రతిజననట్ఠేన చిత్తీకతాదిఅత్థేన చ రతనభావో బోధిపక్ఖియధమ్మానం సాతిసయో. తేన వుత్తం – ''**తత్రిమాని రతనాని, సేయ్యథిదం, చత్తారో సతిపట్ఠానా**''తిఆది.

తత్థ ఆరమ్మణే పక్ఖన్దిత్వా ఉపట్ఠానట్ఠేన పట్ఠానం, సతియేవ పట్ఠానం సతిపట్ఠానం. ఆరమ్మణస్స పన కాయాదివసేన చతుబ్బిధత్తా వుత్తం ''**చత్తారో సతిపట్ఠానా**''తి. తథా హి కాయవేదనాచిత్తధమ్మేసు సుభసుఖనిచ్చఅత్తసఞ్ఞానం పహానతో అసుభదుక్ఖానిచ్చానత్తతాగహణతో చ నేసం కాయానుపస్సనాదిభావో విభత్తో.

సమ్మా పదహన్తి ఏతేన, సయం వా సమ్మా పదహతి, పసత్థం, సున్దరం వా పదహన్తి **సమ్మప్పధానం**. పుగ్గలస్స వా సమ్మదేవ పధానభావకరణతో **సమ్మప్పధానం**. వీరియస్సేతం అధివచనం. తమ్పి అనుప్పన్నుప్పన్నానం అకుసలానం అనుప్పాదనపహానవసేన అనుప్పన్నుప్పన్నానం కుసలానం ధమ్మానం ఉప్పాదనభావనవసేన చ చతుకిచ్చం కత్వా వుత్తం ''**చత్తారో సమ్మప్పధానా**''తి.

ఇజ్ఝతీతి **ఇద్ధి**, సమిజ్ఝతి నిప్ఫజ్జతీతి అత్థో. ఇజ్ఝన్తి వా ఏతాయ సత్తా ఇద్ధా వుద్ధా ఉక్కంసగతా హోన్తీతి **ఇద్ధి**. ఇతి పఠమేన అత్థేన ఇద్ధి ఏవ పాదో ఇద్ధిపాదో, ఇద్ధికోట్ఠాసోతి అత్థో . దుతియేన అత్థేన ఇద్ధియా పాదో పతిట్ఠా అధిగమూపాయోతి ఇద్ధిపాదో. తేన హి ఉపరూపరివిసేససఙ్ఖాతం ఇద్ధిం పజ్జన్తి పాపుణన్తి, స్వాయం ఇద్ధిపాదో యస్మా ఛన్దాదికే చత్తారో అధిపతిధమ్మే ధురే జేట్ఠకే కత్వా నిబ్బత్తియతి, తస్మా వుత్తం "**చత్తారో ఇద్ధిపాదా**"తి.

పఞ్చిన్ద్రియానీతి సద్ధాదీని పఞ్చ ఇన్ద్రియాని. తత్థ అస్సద్ధియం అభిభవిత్వా అధిమోక్ఖలక్ఖణే ఇన్దట్ఠం కారేతీతి సద్ధిన్ద్రియం, కోసజ్జం అభిభవిత్వా పగ్గహలక్ఖణే , పమాదం అభిభవిత్వా ఉపట్ఠానలక్ఖణే, విక్ఖేపం అభిభవిత్వా అవిక్ఖేపలక్ఖణే, అఞ్ఞాణం అభిభవిత్వా దస్సనలక్ఖణే ఇన్దట్ఠం కారేతీతి పఞ్ఞిన్ద్రియం.

తానియేవ అస్సద్ధియాదీహి అనభిభవనీయతో అకమ్పియట్ఠేన సమ్పయుత్తధమ్మేసు థిరభావేన "**బలానీ**"తి వేదితబ్బాని.

సత్త బోజ్ఝఙ్గాతి బోధియా, బోధిస్స వా అఙ్గాతి బోజ్ఝఙ్గా. యా హి ఏసా ధమ్మసామగ్గీ యాయ లోకుత్తరమగ్గక్ఖణే ఉప్పజ్జమానాయ లీనుద్ధచ్చపతిట్ఠానాయూహనకామసుఖత్తకిలమథానుయోగ- ఉచ్ఛేదసస్సతాభినివేసాదీనం అనేకేసం ఉపద్దవానం పటిపక్ఖభూతాయ సతిధమ్మవిచయవీరియపీతిపస్సద్ధిసమాధిఉపేక్ఖాసఙ్ఖాతాయ ధమ్మసామగ్గియా అరియసావకో బుజ్ఝతి, కిలేసనిద్దాయ వుట్ఠహతి, చత్తారి వా అరియసచ్చాని పటివిజ్ఝతి, నిబ్బానమేవ వా సచ్ఛికరోతీతి "బోధీ"తి వుచ్చతి, తస్సా ధమ్మసామగ్గిసఙ్ఖాతాయ బోధియా అఙ్గాతిపి బోజ్ఝఙ్గా ఝానఙ్గమగ్గఙ్గాదయో వియ. యోపేస వుత్తప్పకారాయ ధమ్మసామగ్గియా బుజ్ఝతీతి కత్వా అరియసావకో "బోధీ"తి వుచ్చతి, తస్స బోధిస్స అఙ్గాతిపి బోజ్ఝఙ్గా సేనఙ్గరథఙ్గాదయో వియ. తేనాహు పోరాణా – "బుజ్ఝనకస్స పుగ్గలస్స అఙ్గాతి బోజ్ఝఙ్గా"తి. "బోధియా సంవత్తన్తీతి బోజ్ఝఙ్గా"తిఆదినా నయేనపి బోజ్ఝఙ్గానం బోజ్ఝఙ్గత్థో వేదితబ్బో.

అరియో అట్ఠఙ్గికో మగ్గోతి తంతంమగ్గవజ్ఝకిలేసేహి ఆరకత్తా అరియభావకరత్తా అరియఫలపటిలాభకరత్తా చ అరియో. సమ్మాదిట్ఠిఆదీని అట్ఠఙ్గాని అస్స అత్థి, అట్ఠ అఙ్గానియేవ వా అట్ఠఙ్గికో. కిలేసే మారేన్తో గచ్ఛతి, నిబ్బానత్థికేహి మగ్గియతి, సయం వా నిబ్బానం మగ్గతీతి మగ్గో. ఏవమేతేసం సతిపట్ఠానాదీనం అత్థవిభాగో వేదితబ్బో.

సోతాపన్నోతి మగ్గసఙ్ఖాతం సోతం ఆపజ్జిత్వా పాపుణిత్వా ఠితో, సోతాపత్తిఫలట్ఠోతి అత్థో. **సోతాపత్తిఫలసచ్ఛికిరియాయ పటిపన్నో**తి సోతాపత్తిఫలస్స అత్తపచ్చక్ఖకరణాయ పటిపజ్జమానో పఠమమగ్గట్ఠో, యో అట్ఠమకోతిపి వుచ్చతి. **సకదాగామీ**తి సకిదేవ ఇమం లోకం పటిసన్ధిగ్గహణవసేన ఆగమనసీలో దుతియఫలట్ఠో. **అనాగామీ**తి పటిసన్ధిగ్గహణవసేన కామలోకం అనాగమనసీలో తతియఫలట్ఠో . యో పన సద్ధానుసారీ ధమ్మానుసారీ ఏకబీజీతి ఏవమాదికో అరియపుగ్గలవిభాగో, సో ఏతేసంయేవ పభేదోతి. సేసం వుత్తనయమేవ.

ఏతమత్థం విదిత్వాతి ఏతం అత్తనో ధమ్మవినయే మతకుణపసదిసేన దుస్సీలపుగ్గలేన సద్ధిం సంవాసాభావసఙ్ఖాతం అత్థం విదిత్వా. **ఇమం ఉదాన**న్తి ఇమం అసంవాసారహసంవాసారహవిభాగకారణపరిదీపనం ఉదానం ఉదానేసి.

తత్థ **ఛన్నమతివస్సతీ**తి ఆపత్తిం ఆపజ్జిత్వా పటిచ్ఛాదేన్తో అఞ్ఞం నవం ఆపత్తిం ఆపజ్జతి, తతో పరం తతో పరన్తి ఏవం ఆపత్తివస్సం కిలేసవస్సం అతివియ వస్సతి. **వివటం నాతివస్సతీ**తి ఆపత్తిం ఆపన్నో తం అప్పటిచ్ఛాదేత్వా వివరన్తో

సబ్రహ్మచారీనం పకాసేన్తో యథాధమ్మం యథావినయం పటికరోన్తో దేసేన్తో వుట్ఠహన్తో అఞ్ఞం నవం ఆపత్తిం న ఆపజ్జతి, తేనస్స వివటం పున ఆపత్తివస్సం కిలేసవస్సం న వస్సతి. యస్మా చ ఏతదేవం, తస్మా **ఛన్నం** ఛాదితం ఆపత్తిం **వివరేథ** పకాసేథ. **ఏవం తం నాతివస్సతీ**తి ఏవం సన్తే తం ఆపత్తిఆపజ్జనకం ఆపన్నపుగ్గలం అత్తభావం అతివిజ్ఝిత్వా కిలేసవస్సం న వస్సతి న తేమేతి. ఏవం సో కిలేసేహి అనవస్సుతో పరిసుద్ధసీలో సమాహితో హుత్వా విపస్సనం పట్ఠపేత్వా సమ్మసన్తో అనుక్కమేన నిబ్బానం పాపుణాతీతి అధిప్పాయో.

పఞ్చమసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౬. సోణసుత్తవణ్ణనా

౪౬. ఛట్ఠే **అవన్తీసూ**తి అవన్తిరట్ఠే. **కురరఘరే**తి ఏవంనామకే నగరే. **పవత్తే పబ్బతే**తి పవత్తనామకే పబ్బతే. "పపాతే పబ్బతే"తిపి పఠన్తి. **సోణో ఉపాసకో కుటికణ్ణో**తి నామేన సోణో నామ, తీహి సరణగమనేహి ఉపాసకభావప్పటివేదనేన ఉపాసకో, కోటిఅగ్ఘనకస్స కణ్ణపిళన్ధనస్స ధారణేన "కోటికణ్ణో"తి వత్తబ్బే "కుటికణ్ణో"తి ఏవం అభిఞ్ఞాతో, న సుఖుమాలసోణోతి అధిప్పాయో . అయఞ్హి ఆయస్మతో మహాకచ్చాయనస్స సన్తికే ధమ్మం సుత్వా సాసనే అభిప్పసన్నో, సరణేసు చ సీలేసు చ పతిట్ఠితో పవత్తే పబ్బతే ఛాయూదకసమ్పన్నే ఠానే విహారం కారేత్వా థేరం తత్థ వసాపేత్వా చతూహి పచ్చయేహి ఉపట్ఠాతి. తేన వుత్తం – "**ఆయస్మతో మహాకచ్చానస్స ఉపట్ఠాకో హోతీ**"తి.

సో కాలేన కాలం థేరస్స ఉపట్ఠానం గచ్ఛతి. థేరో చస్స ధమ్మం దేసేతి. తేన సంవేగబహులో ధమ్మచరియాయ ఉస్సాహజాతో విహరతి. సో ఏకదా సత్థేన సద్ధిం వాణిజ్జత్థాయ ఉజ్జేనిం గచ్ఛన్తో అన్తరామగ్గే అటవియం సత్థే నివిట్ఠే రత్తియం జనసమ్బాధభయేన ఏకమన్తం అపక్కమ్మ నిద్దం ఉపగఞ్ఛి. సత్థో పచ్చూసవేలాయం ఉట్ఠాయ గతో, న ఏకోపి సోణం పబోధేసి, సబ్బేపి విసరిత్వా అగమంసు. సో పభాతాయ రత్తియా పబుజ్ఝిత్వా ఉట్ఠాయ కఞ్చి అపస్సన్తో సత్థేనేవ గతమగ్గం గహేత్వా సీఘం సీఘం గచ్ఛన్తో ఏకం వటరుక్ఖం ఉపగఞ్ఛి. తత్థ అద్దస ఏకం మహాకాయం విరూపదస్సనం గచ్ఛన్తం పురిసం అట్ఠితో ముత్తాని అత్తనో మంసాని సయమేవ ఖాదన్తం, దిస్వాన "కోసి త్వ"న్తి పుచ్ఛి. "పేతోమ్హి, భన్తే"తి. "కస్మా ఏవం కరోసీ"తి. "అత్తనో పుబ్బకమ్మేనా"తి. "కిం పన తం కమ్మ"న్తి. "అహం పుబ్బే భారుకచ్ఛనగరవాసీ కూటవాణిజో హుత్వా పరేసం సన్తకం వఞ్చేత్వా ఖాదిం, సమణే చ భిక్ఖాయ ఉపగతే 'తుమ్హాకం మంసం ఖాదథా'తి అక్కోసిం, తేన కమ్మేన ఏతరహి ఇమం దుక్ఖం అనుభవామీ"తి. తం సుత్వా సోణో అతివియ సంవేగం పటిలభి.

తతో పరం గచ్ఛన్తో ముఖతో పగ్ఘరితకాళలోహితే ద్వే పేతదారకే పస్సిత్వా తథేవ పుచ్ఛి. తేపిస్స అత్తనో కమ్మం కథేసుం. తే కిర భారుకచ్ఛనగరే దారకకాలే గన్ధవాణిజ్జాయ జీవికం కప్పేన్తా అత్తనో మాతరి ఖీణాసవే నిమన్తేత్వా భోజేన్తియా గేహం గన్త్వా "అమ్హాకం సన్తకం కస్మా సమణానం దేసి, తయా దిన్నం భోజనం భుఞ్జనకసమణానం ముఖతో కాళలోహితం పగ్ఘరతూ"తి అక్కోసింసు. తే తేన కమ్మేన నిరయే పచ్చిత్వా తస్స విపాకావసేసేన పేతయోనియం నిబ్బత్తిత్వా తదా ఇమం దుక్ఖం అనుభవన్తి. తమ్పి సుత్వా సోణో అతివియ సంవేగజాతో అహోసి.

సో ఉజ్జేనిం గన్త్వా తం కరణీయం తీరేత్వా కులఘరం పచ్చాగతో థేరం ఉపసఙ్కమిత్వా కతపటిసన్థారో థేరస్స తమత్థం ఆరోచేసి. థేరోపిస్స పవత్తినివత్తీసు ఆదీనవానిసంసే విభావేన్తో ధమ్మం దేసేసి. సో థేరం వన్దిత్వా గేహం గతో సాయమాసం భుఞ్జిత్వా సయనం ఉపగతో థోకంయేవ నిద్దాయిత్వా పబుజ్ఝిత్వా సయనతలే నిసజ్జ యథాసుతం ధమ్మం పచ్చవేక్ఖితుం

ఆరద్ధో. తస్స తం ధమ్మం పచ్చవేక్ఖతో, తే చ పేతత్తభావే అనుస్సరతో సంసారదుక్ఖం అతివియ భయానకం హుత్వా ఉపట్ఠాసి, పబ్బజ్జాయ చిత్తం నమి. సో విభాతాయ రత్తియా సరీరపటిజగ్గనం కత్వా థేరం ఉపసఙ్కమిత్వా అత్తనో అజ్ఝాసయం ఆరోచేత్వా పబ్బజ్జం యాచి. తేన వుత్తం – ''**అథ ఖో సోణస్స ఉపాసకస్స కుటికణ్ణస్స రహోగతస్స...పే.... పబ్బాజేతు మం, భన్తే, అయ్యో మహాకచ్చానో**''తి.

తత్థ **యథా యథాతి**ఆదీనం పదానం అయం సఙ్ఖేపత్థో – యేన యేన ఆకారేన అయ్యో మహాకచ్చానో ధమ్మం దేసేతి ఆచిక్ఖతి పఞ్ఞపేతి పట్ఠపేతి వివరతి విభజతి ఉత్తానీకరోతి పకాసేతి, తేన తేన మే ఉపపరిక్ఖతో ఏవం హోతి, యదేతం సిక్ఖత్తయబ్రహ్మచరియం ఏకమ్పి దివసం అఖణ్డం కత్వా చరిమకచిత్తం పాపేతబ్బతాయ **ఏకన్తపరిపుణ్ణం**. ఏకదివసమ్పి కిలేసమలేన అమలినం కత్వా చరిమకచిత్తం పాపేతబ్బతాయ **ఏకన్తపరిసుద్ధం. సఙ్ఖలిఖితన్తి** లిఖితసఙ్ఖసదిసం ధోతసఙ్ఖసప్పటిభాగం చరితబ్బం. **ఇదం న సుకరం అగారం అజ్ఝావసతా** అగారమజ్ఝే వసన్తేన **ఏకన్త పరిపుణ్ణం...పే.... చరితుం యంనూనాహం** కేసే చేవ మస్సూని చ **ఓహారేత్వా** వోరోపేత్వా కాసాయరసపీతతాయ **కాసాయాని** బ్రహ్మచరియం చరన్తానం అనుచ్ఛవికాని వత్థాని **అచ్ఛాదేత్వా** నివాసేత్వా చేవ పారుపిత్వా చ **అగారస్మా** నిక్ఖమిత్వా **అనగారియం పబ్బజేయ్యం** . యస్మా అగారస్స హితం కసివాణిజ్జాదికమ్మం అగారియన్తి వుచ్చతి, తఞ్చ పబ్బజ్జాయ నత్థి, తస్మా పబ్బజ్జా అనగారియా నామ. తం **అనగారియం** పబ్బజ్జం **పబ్బజేయ్యం** ఉపగచ్ఛేయ్యం, పటిపజ్జేయ్యన్తి అత్థో.

ఏవం అత్తనా రహోవితక్కితం సోణో ఉపాసకో థేరస్స ఆరోచేత్వా తం పటిపజ్జితుకామో ''**పబ్బాజేతు మం, భన్తే, అయ్యో మహాకచ్చానో**''తి ఆహ. థేరో పన "తావస్స ఞాణపరిపాకం కథ"న్తి ఉపధారేత్వా ఞాణపరిపాకం ఆగమయమానో ''**దుక్కరం ఖో**''తిఆదినా పబ్బజ్జాఛన్దం నివారేసి.

తత్థ **ఏకభత్తన్తి** "ఏకభత్తికో హోతి రత్తూపరతో విరతో వికాలభోజనా"తి (దీ. ని. ౧.౧౯౪; అ. ని. ౩.౭౧) ఏవం వుత్తం వికాలభోజనవిరతిం సన్ధాయ వదతి. **ఏకసేయ్యన్తి** అదుతియసేయ్యం. ఏత్థ చ సేయ్యాసీసేన "ఏకో తిట్ఠతి, ఏకో గచ్ఛతి, ఏకో నిసీదతీ"తిఆదినా (మహాని. ౭; ౪౯) నయేన వుత్తేసు చతూసు ఇరియాపథేసు కాయవివేకం దీపేతి, న ఏకాకినా హుత్వా సయనమత్తం. **బ్రహ్మచరియన్తి** మేథునవిరతిబ్రహ్మచరియం, సిక్ఖత్తయానుయోగసఙ్ఖాతం సాసనబ్రహ్మచరియం వా. **ఇఙ్ఘాతి** చోదనత్థే నిపాతో. **తత్థేవాతి** గేహేయేవ. **బుద్ధానం సాసనం అనుయుఞ్జాతి** నిచ్చసీలఉపోసథసీలాదిభేదం పఞ్చఙ్గఅట్ఠఙ్గదసఙ్గసీలం, తదనురూపఞ్చ సమాధిపఞ్ఞాభావనం అనుయుఞ్జ. ఏతఞ్హి ఉపాసకేన పుబ్బభాగే అనుయుఞ్జితబ్బం బుద్ధసాసనం నామ. తేనాహ – ''**కాలయుత్తం ఏకభత్తం ఏకసేయ్యం బ్రహ్మరియ**''న్తి.

తత్థ **కాలయుత్తన్తి** చాతుద్దసీపఞ్చదసీఅట్ఠమీపాటిహారియపక్ఖసఙ్ఖాతేన కాలేన యుత్తం, యథావుత్తకాలే వా తుయ్హం అనుయుఞ్జన్తస్స యుత్తం పతిరూపం సక్కుణేయ్యం, న సబ్బకాలం పబ్బజ్జాతి అధిప్పాయో. సబ్బమేతం ఞాణస్స అపరిపక్కత్తా తస్స కామానం దుప్పహానతాయ సమ్మాపటిపత్తియం యోగ్యం కారాపేతుం వదతి, న పబ్బజ్జాఛన్దం నివారేతుం. **పబ్బజ్జాభిసఙ్ఖారోతి** పబ్బజితుం ఆరమ్భో ఉస్సాహో. **పటిపస్సమ్భీతి** ఇన్ద్రియానం అపరిపక్కత్తా, సంవేగస్స చ నాతితిక్ఖభావతో వూపసమి. కిఞ్చాపి పటిపస్సమ్భి, థేరేన వుత్తవిధిం పన అనుతిట్ఠన్తో కాలేన కాలం థేరం ఉపసఙ్కమిత్వా పయిరుపాసన్తో ధమ్మం సుణాతి. తస్స వుత్తనయేనేవ దుతియం పబ్బజ్జాయ చిత్తం ఉప్పజ్జి, థేరస్స చ ఆరోచేసి. దుతియమ్పి థేరో పటిక్ఖిపి. తతియవారే పన ఞాణస్స పరిపక్కభావం ఞత్వా "ఇదాని నం పబ్బాజేతుం కాలో"తి థేరో

పబ్బాజేసి, పబ్బజితఞ్చ తం తీణి సంవచ్ఛరాని అతిక్కమిత్వా గణం పరియేసిత్వా ఉపసమ్పాదేసి. తం సన్ధాయ వుత్తం – **"దుతియమ్పి ఖో సోణో...పే.... ఉపసమ్పాదేసీ"**తి.

తత్థ **అప్పభిక్ఖుకో**తి కతిపయభిక్ఖుకో. తదా కిర భిక్ఖూ యేభుయ్యేన మజ్ఝిమదేసే ఏవ వసింసు. తస్మా తత్థ కతిపయా ఏవ అహేసుం , తే చ ఏకస్మిం నిగమే ఏకో, ఏకస్మిం ద్వేతి ఏవం విసుం విసుం వసింసు. **కిచ్ఛేనా**తి దుక్ఖేన. **కసిరేనా**తి ఆయాసేన. **తతో తతో**తి తస్మా తస్మా గామనిగమాదితో. థేరేన హి కతిపయే భిక్ఖూ ఆనేత్వా అఞ్ఞేసు ఆనీయమానేసు పుబ్బే ఆనీతా కేనచిదేవ కరణీయేన పక్కమింసు, కిఞ్చి కాలం ఆగమేత్వా పున తేసు ఆనీయమానేసు ఇతరే పక్కమింసు. ఏవం పునప్పునం ఆనయనేన సన్నిపాతో చిరేనేవ అహోసి, థేరో చ తదా ఏకవిహారీ అహోసి. **దసవగ్గం భిక్ఖుసఙ్ఘం సన్నిపాతేత్వా**తి తదా భగవతా పచ్చన్తదేసేపి దసవగ్గేనేవ సఙ్ఘేన ఉపసమ్పదా అనుఞ్ఞాతా. ఇతోనిదానఞ్హి థేరేన యాచితో పఞ్చవగ్గేన సఙ్ఘేన పచ్చన్తదేసే ఉపసమ్పదం అనుజాని. తేన వుత్తం – **"తిణ్ణం వస్సానం...పే.... సన్నిపాతేత్వా"**తి.

వస్సంవుట్ఠస్సాతి ఉపసమ్పజ్జిత్వా పఠమవస్సం ఉపగన్త్వా వుసితవతో. **ఈదిసో చ ఈదిసో చా**తి ఏవరూపో చ ఏవరూపో చ, ఏవరూపాయ నామకాయరూపకాయసమ్పత్తియా సమన్నాగతో, ఏవరూపాయ ధమ్మకాయసమ్పత్తియా సమన్నాగతోతి **సుతోయేవ మే సో భగవా. న ఖో మే సో భగవా సమ్ముఖా దిట్ఠో**తి ఏతేన పుథుజ్జనసద్ధాయ ఏవం ఆయస్మా సోణో భగవన్తం దట్ఠుకామో అహోసి. అపరభాగే పన సత్థారా సద్ధిం ఏకగన్ధకుటియం వసిత్వా పచ్చూససమయం అజ్ఝిట్ఠో సోళస అట్ఠకవగ్గికాని సత్థు సమ్ముఖా అట్ఠిం కత్వా మనసి కత్వా సబ్బం చేతసో సమన్నాహరిత్వా అత్థధమ్మప్పటిసంవేదీ హుత్వా భణన్తో ధమ్మూపసఞ్హితపామోజ్జాదిముఖేన సమాహితో సరభఞ్ఞపరియోసానే విపస్సనం పట్ఠపేత్వా సఙ్ఖారే సమ్మసన్తో అనుపుబ్బేన అరహత్తం పాపుణి. ఏతదత్థమేవ హిస్స భగవతా అత్తనా సద్ధిం ఏకగన్ధకుటియం వాసో ఆణత్తోతి వదన్తి.

కేచి పనాహు – "న ఖో మే సో భగవా సమ్ముఖా దిట్ఠో"తి ఇదం రూపకాయదస్సనమేవ సన్ధాయ వుత్తన్తి. ఆయస్మా హి సోణో పబ్బజిత్వావ థేరస్స సన్తికే కమ్మట్ఠానం గహేత్వా ఘటేన్తో వాయమన్తో అనుపసమ్పన్నోవ సోతాపన్నో హుత్వా ఉపసమ్పజ్జిత్వా "ఉపాసకాపి సోతాపన్నా హోన్తి, అహమ్పి సోతాపన్నో, కిమేత్థ చిత్త"న్తి ఉపరిమగ్గత్థాయ విపస్సనం వడ్ఢేత్వా అన్తోవస్సేయేవ ఛళభిఞ్ఞో హుత్వా విసుద్ధిపవారణాయ పవారేసి . అరియసచ్చదస్సనేన హి భగవతో ధమ్మకాయో దిట్ఠో నామ హోతి. వుత్తఞ్హేతం –

> "యో ఖో, వక్కలి, ధమ్మం పస్సతి, సో మం పస్సతి. యో మం పస్సతి, సో ధమ్మం పస్సతీ"తి (సం॰ ని॰ ౩.౮౭).

తస్మాస్స ధమ్మకాయదస్సనం పగేవ సిద్ధం, పవారేత్వా పన రూపకాయం దట్ఠుకామో అహోసీతి.

"సచే మం ఉపజ్ఝాయో అనుజానాతీ"తిపి పాఠో. "భన్తే"తి పన లిఖన్తి. తథా "సాధు సాధు, ఆవుసో సోణ, గచ్ఛ త్వం, ఆవుసో సోణా"తిపి పాఠో. "ఆవుసో"తి పన కేసుచి పోత్థకేసు నత్థి. తథా "ఏవమావుసోతి ఖో ఆయస్మా సోణో"తిపి పాఠో. ఆవుసోవాదోయేవ హి అఞ్ఞమఞ్ఞం భిక్ఖూనం భగవతో ధరమానకాలే ఆచిణ్ణో. **భగవన్తం పాసాదికన్తి**ఆదీనం పదానం అత్థో హేట్ఠా వుత్తోయేవ.

కచ్చి భిక్ఖు ఖమనీయన్తి భిక్ఖు ఇదం తుయ్హం చతుచక్కం నవద్వారం సరీరయన్తం కచ్చి ఖమనీయం, కిం సక్కా ఖమితుం సహితుం పరిహరితుం, కిం దుక్ఖభారో నాభిభవతి. **కచ్చి యాపనీయ**న్తి కిం తంతంకిచ్చేసు యాపేతుం గమేతుం సక్కా, న కిఞ్చి అన్తరాయన్తి దస్సేతి. **కచ్చిసి అప్పకిలమథేనా**తి అనాయాసేన ఇమం ఏత్తకం అద్ధానం కచ్చి ఆగతోసి.

ఏతదహోసీతి బుద్ధాచిణ్ణం అనుస్సరన్తస్స ఆయస్మతో ఆనన్దస్స ఏతం ''**యస్స ఖో మం భగవా**''తిఆదినా ఇదాని వుచ్చమానం చిత్తే ఆచిణ్ణం అహోసి. **ఏకవిహారే**తి ఏకగన్ధకుటియం. గన్ధకుటి హి ఇధ విహారోతి అధిప్పేతా. **వత్థు**న్తి వసితుం.

నిసజ్జాయ వీతినామేత్వాతి ఏత్థ యస్మా భగవా ఆయస్మతో సోణస్స సమాపత్తిసమాపజ్జనే పటిసన్థారం కరోన్తో సావకసాధారణా సబ్బా సమాపత్తియో అనులోమపటిలోమం సమాపజ్జన్తో **బహుదేవ రత్తిం...పే.... విహారం పావిసి,** తస్మా ఆయస్మాపి సోణో భగవతో అధిప్పాయం ఞత్వా తదనురూపం సబ్బా తా సమాపత్తియో సమాపజ్జన్తో "బహుదేవ రత్తిం... పే.... విహారం పావిసీ"తి కేచి వదన్తి. పవిసిత్వా చ భగవతా అనుఞ్ఞాతో చీవరం తిరోకరణీయం కత్వాపి భగవతో పాదపస్సే నిసజ్జాయ వీతినామేసి. **అజ్ఝేసీ**తి ఆణాపేసి. **పటిభాతు తం భిక్ఖు ధమ్మో భాసితు**న్తి భిక్ఖు తుయ్హం ధమ్మో భాసితుం ఉపట్ఠాతు ఞాణముఖే ఆగచ్ఛతు, యథాసుతం యథాపరియత్తం ధమ్మం భణాహీతి అత్థో.

సోళస అట్ఠకవగ్గికానీతి అట్ఠకవగ్గభూతాని కామసుత్తాదీని సోళస సుత్తాని. **సరేన అభణీ**తి సుత్తుస్సారణసరేన అభాసి, సరభఞ్ఞవసేన కథేసీతి అత్థో. **సరభఞ్ఞపరియోసానే**తి ఉస్సారణావసానే. **సుగ్గహితానీ**తి సమ్మా ఉగ్గహితాని. **సుమనసికతానీ**తి సుట్ఠు మనసి కతాని. ఏకచ్చో ఉగ్గహణకాలే సమ్మా ఉగ్గహేత్వాపి పచ్ఛా సజ్ఝాయాదివసేన మనసి కరణకాలే బ్యఞ్జనాని వా మిచ్ఛా రోపేతి, పదపచ్ఛాభట్ఠం వా కరోతి, న ఏవమయం. ఇమినా పన సమ్మదేవ యథుగ్గహితం మనసి కతాని. తేన వుత్తం – "సుమనసికతానీతి సుట్ఠు మనసి కతానీ"తి. **సూపధారితానీ**తి అత్థతోపి సుట్ఠు ఉపధారితాని. అత్థే హి సుట్ఠు ఉపధారితే సక్కా పాళిం సమ్మా ఉస్సారేతుం. **కల్యాణియాసి వాచాయ సమన్నాగతో**తి సిథిలధనితాదీనం యథావిధానవచనేన పరిమణ్డలపదబ్యఞ్జనపరిపుణ్ణాయ పోరియా వాచాయ సమన్నాగతో ఆసి. **విస్సట్ఠాయా**తి విముత్తాయ. ఏతేనస్స విముత్తవాదితం దస్సేతి. **అనేలగళాయా**తి ఏలా వుచ్చతి దోసో, తం న పగ్ఘరతీతి అనేలగళా, తాయ నిద్దోసాయాతి అత్థో. అథ వా **అనేలగళాయా**తి అనేలాయ చ అగళాయ చ నిద్దోసాయ అగళితపదబ్యఞ్జనాయ, అపరిహీనపదబ్యఞ్జనాయాతి అత్థో. తథా హి నం భగవా "ఏతదగ్గం, భిక్ఖవే, మమ సావకానం భిక్ఖూనం కల్యాణవాక్కరణానం యదిదం సోణో కుటికణ్ణో"తి (అ. ని. ౧.౨౦౬) ఏతదగ్గే ఠపేసి. **అత్థస్స విఞ్ఞాపనియా**తి యథాధిప్పేతం అత్థం విఞ్ఞాపేతుం సమత్థాయ.

కతివస్సోతి సో కిర మజ్ఝిమవయస్స తతియకోట్ఠాసే ఠితో ఆకప్పసమ్పన్నో చ పరేసం చిరతరపబ్బజితో వియ ఖాయతి. తం సన్ధాయ భగవా పుచ్ఛతీతి కేచి, తం అకారణం. ఏవం సన్తే సమాధిసుఖం అనుభవితుం యుత్తో, ఏత్తకం కాలం కస్మా పమాదమాపన్నోతి పున అనుయుఞ్జితుం సత్థా "కతివస్సోసీ"తి తం పుచ్ఛతి. తేనేవాహ – ''**కిస్స పన త్వం భిక్ఖు ఏవం చిరం అకాసీ**''తి.

తత్థ **కిస్సా**తి కిం కారణా. **ఏవం చిరం అకాసీ**తి ఏవం చిరాయి, కేన కారణేన ఏవం చిరకాలం పబ్బజ్జం అనుపగన్త్వా అగారమజ్ఝే వసీతి అత్థో. **చిరం దిట్ఠో మే**తి చిరేన చిరకాలేన మయా దిట్ఠో. **కామేసూ**తి కిలేసకామేసు చ వత్థుకామేసు చ. **ఆదీనవో**తి దోసో. **అపి చా**తి కామేసు ఆదీనవే కేనచి పకారేన దిట్ఠేపి న తావాహం ఘరావాసతో నిక్ఖమితుం అసక్ఖిం. కస్మా?

సమ్బాధో ఘరావాసో ఉచ్చావచేహి కిచ్చకరణీయేహి సముపబ్యూళ్హో అగారియభావో. తేనేవాహ – ‘‘**బహుకిచ్చో బహుకరణీయో**’’తి.

ఏతమత్థం విదిత్వాతి కామేసు యథాభూతం ఆదీనవదస్సినో చిత్తం చిరాయిత్వాపి న పతిట్ఠాతి, అఞ్ఞదత్థు పదుమపలాసే ఉదకబిన్దు వియ వినివత్తతియేవాతి ఏతమత్థం సబ్బాకారతో విదిత్వా. **ఇమం ఉదాన**న్తి పవత్తిం నివత్తిఞ్చ సమ్మదేవ జానన్తో పవత్తియం తన్నిమిత్తే చ న కదాచిపి రమతీతి ఇదమత్థదీపకం ఇమం ఉదానం ఉదానేసి.

తత్థ **దిస్వా ఆదీనవం లోకే**తి సబ్బస్మిం సఙ్ఖారలోకే “అనిచ్చో దుక్ఖో విపరిణామధమ్మో”తిఆదినా ఆదీనవం దోసం పఞ్ఞాయ పస్సిత్వా. ఏతేన విపస్సనావారో కథితో . **ఞత్వా ధమ్మం నిరుపధి**న్తి సబ్బూపధిపటినిస్సగ్గత్తా నిరుపధిం నిబ్బానధమ్మం యథాభూతం ఞత్వా నిస్సరణవివేకాసఙ్ఖతామతసభావతో మగ్గఞాణేన పటివిజ్ఝిత్వా. “దిస్వా ఞత్వా”తి ఇమేసం పదానం “సప్పిం పివిత్వా బలం హోతి, సీహం దిస్వా భయం హోతి, పఞ్ఞాయ దిస్వా ఆసవా పరిక్ఖీణా హోన్తీ”తిఆదీసు (పు. ప. ౨౦౮; అ. ని. ౯.౪౨-౪౩) వియ హేతుఅత్థతా దట్ఠబ్బా. **అరియో న రమతీ పాపే**తి కిలేసేహి ఆరకత్తా అరియో సప్పురిసో అణుమత్తేపి పాపే న రమతి. కస్మా? **పాపే న రమతీ సుచీ**తి సువిసుద్ధకాయసమాచారాదితాయ విసుద్ధపుగ్గలో రాజహంసో వియ ఉక్కారట్ఠానే పాపే సంకిలిట్ఠధమ్మే న రమతి నాభినన్దతి. “పాపో న రమతీ సుచి”న్తిపి పాఠో. తస్సత్థో – పాపో పాపపుగ్గలో సుచిం అనవజ్జం వోదానధమ్మం న రమతి, అఞ్ఞదత్థు గామసూకరాదయో వియ ఉక్కారట్ఠానం అసుచిం సంకిలేసధమ్మంయేవ రమతీతి పటిపక్ఖతో దేసనం పరివత్తేతి.

ఏవం భగవతా ఉదానే ఉదానితే ఆయస్మా సోణో ఉట్ఠాయాసనా భగవన్తం వన్దిత్వా అత్తనో ఉపజ్ఝాయస్స వచనేన పచ్చన్తదేసే పఞ్చవగ్గేన ఉపసమ్పదాదిపఞ్చవత్థూని యాచి. భగవాపి తాని అనుజానీతి తం సబ్బం ఖన్ధకే (మహావ. ౨౪౨ ఆదయో) ఆగతనయేన వేదితబ్బం.

ఛట్ఠసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౭. కఙ్ఖారేవతసుత్తవణ్ణనా

౪౭. సత్తమే **కఙ్ఖారేవతో**తి తస్స థేరస్స నామం. సో హి సాసనే పబ్బజిత్వా లద్ధూపసమ్పదో సీలవా కల్యాణధమ్మో విహరతి, “అకప్పియా ముగ్గా, న కప్పన్తి ముగ్గా పరిభుఞ్జితుం, అకప్పియో గుళో”తి (మహావ. ౨౭౨) చ ఆదినా వినయకుక్కుచ్చసఙ్ఖాతకఙ్ఖాబహులో పన హోతి. తేన **కఙ్ఖారేవతో**తి పఞ్ఞాయిత్థ. సో అపరభాగే సత్థు సన్తికే కమ్మట్ఠానం గహేత్వా ఘటేన్తో వాయమన్తో ఛళభిఞ్ఞో సచ్ఛికత్వా ఝానసుఖేన ఫలసుఖేన వీతినామేతి, యేభుయ్యేన పన అత్తనా అధిగతం అరియమగ్గం గరుం కత్వా పచ్చవేక్ఖతి. తేన వుత్తం – ‘‘**అత్తనో కఙ్ఖావితరణవిసుద్ధిం పచ్చవేక్ఖమానో**’’తి. మగ్గపఞ్ఞా హి “అహోసిం ను ఖో అహం అతీతమద్ధాన”న్తిఆదినయపవత్తాయ (మ. ని. ౧.౧౮; సం. ని. ౨.౨౦) సోళసవత్థుకాయ, “బుద్ధే కఙ్ఖతి…పే.… పటిచ్చసముప్పన్నేసు ధమ్మేసు కఙ్ఖతీ”తి (ధ. స. ౧౦౦౮) ఏవం వుత్తాయ అట్ఠవత్థుకాయ, పగేవ ఇతరాసన్తి అనవసేసతో సబ్బకఙ్ఖానం వితరణతో సమతిక్కమనతో, అఞ్ఞేహి చ అత్తనా పహాతబ్బకిలేసేహి అచ్చన్తవిసుజ్ఝనతో “కఙ్ఖావితరణవిసుద్ధీ”తి ఇధాధిప్పేతా. తఞ్హి అయమాయస్మా దీఘరత్తం కఙ్ఖాపకతత్తా “ఇమం మగ్గధమ్మం అధిగమ్మ ఇమా

మే కఙ్ఖా అనవసేసా పహీనా”తి గరుం కత్వా పచ్చవేక్ఖమానో నిసీది, న సప్పచ్చయనామరూపదస్సనం అనిచ్చన్తికత్తా తస్స కఙ్ఖావితరణస్స.

ఏతమత్థం విదిత్వాతి ఏతం అరియమగ్గస్స అనవసేసకఙ్ఖావితరణసఙ్ఖాతం అత్థం విదిత్వా తదత్థదీపకం **ఇమం ఉదానం ఉదానేసి.**

తత్థ **యా కాచి కఙ్ఖా ఇధ వా హురం వా**తి ఇధ ఇమస్మిం పచ్చుప్పన్నే అత్తభావే “అహం ను ఖోస్మి నో ను ఖోస్మీ”తిఆదినా హురం వా, అతీతానాగతేసు అత్తభావేసు “అహోసిం ను ఖో అహం అతీతమద్ధాన”న్తిఆదినా ఉప్పజ్జనకా కఙ్ఖా. **సకవేదియా వా పరవేదియా వా**తి తా ఏవం వుత్తనయేనేవ సకఅత్తభావే ఆరమ్మణవసేన పటిలభితబ్బాయ పవత్తియా సకవేదియా వా పరస్స అత్తభావే పటిలభితబ్బాయ “బుద్ధో ను ఖో, నో ను ఖో”తిఆదినా వా పరస్మిం పధానే ఉత్తమే పటిలభితబ్బాయ పవత్తియా పరవేదియా వా యా కాచి కఙ్ఖా విచికిచ్ఛా. **యే ఝాయినో తా పజహన్తి సబ్బా, ఆతాపినో బ్రహ్మచరియం చరన్తా**తి యే ఆరమ్మణూపనిజ్ఝానేన లక్ఖణూపనిజ్ఝానేన ఝాయినో విపస్సనం ఉస్సుక్కాపేత్వా చతుబ్బిధసమ్మప్పధానపారిపూరియా ఆతాపినో మగ్గబ్రహ్మచరియం చరన్తా అధిగచ్ఛన్తా సద్ధానుసారీఆదిప్పభేదా పఠమమగ్గట్ఠా పుగ్గలా, తా సబ్బా కఙ్ఖా పజహన్తి సముచ్ఛిన్దన్తి మగ్గక్ఖణే. తతో పరం పన తా పహీనా నామ హోన్తి, తస్మా ఇతో అఞ్ఞం తాసం అచ్చన్తప్పహానం నామ నత్థీతి అధిప్పాయో.

ఇతి భగవా ఝానముఖేన ఆయస్మతో కఙ్ఖారేవతస్స ఝానసీసేన అరియమగ్గాధిగమం థోమేన్తో థోమనావసేన ఉదానం ఉదానేసి. తేనేవ చ నం “ఏతదగ్గం, భిక్ఖవే, మమ సావకానం భిక్ఖూనం ఝాయీనం యదిదం కఙ్ఖారేవతో”తి (అ. ని. ౧.౨౦౪) ఝాయీభావేన ఏతదగ్గే ఠపేసీతి.

సత్తమసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౮. సఙ్ఘభేదసుత్తవణ్ణనా

౪౮. అట్ఠమే **ఆయస్మన్తం ఆనన్దం ఏతదవోచా**తి అభిమారే పయోజేత్వా నాళాగిరిం విస్సజ్జాపేత్వా సిలం పవట్టేత్వా భగవతో అనత్థం కాతుం అసక్కోన్తో “సఙ్ఘం భిన్దిత్వా చక్కభేదం కరిస్సామీ”తి అధిప్పాయేన ఏతం **‘‘అజ్జతగ్గే’’**తిఆదివచనం అవోచ. **అఞ్ఞత్రేవ భగవతా**తి వినా ఏవ భగవన్తం, సత్థారం అకత్వాతి అత్థో. **అఞ్ఞత్ర భిక్ఖుసఙ్ఘా**తి వినా ఏవ భిక్ఖుసఙ్ఘం. **ఉపోసథం కరిస్సామి సఙ్ఘకమ్మాని చా**తి భగవతో ఓవాదకారకం భిక్ఖుసఙ్ఘం విసుం కత్వా మం అనువత్తన్తేహి భిక్ఖూహి సద్ధిం ఆవేణికం ఉపోసథం సఙ్ఘకమ్మాని చ కరిస్సామీతి అత్థో. **దేవదత్తో సఙ్ఘం భిన్దిస్సతీ**తి భేదకరానం సబ్బేసం దేవదత్తేన సజ్జితత్తా ఏకంసేనేవ దేవదత్తో అజ్జ సఙ్ఘం భిన్దిస్సతి ద్విధా కరిస్సతి. “అధమ్మం ధమ్మో”తిఆదీసు హి అట్ఠారససు భేదకరవత్థూసు యంకిఞ్చి ఏకమ్పి వత్థుం దీపేత్వా తేన తేన కారణేన “ఇమం గణ్హథ, ఇమం రోచేథా”తి సఞ్ఞాపేత్వా సలాకం గాహేత్వా విసుం సఙ్ఘకమ్మే కతే సఙ్ఘో భిన్నో హోతి. వుత్తఞ్హేతం –

> “పఞ్చహి, ఉపాలి, ఆకారేహి సఙ్ఘో భిజ్జతి కమ్మేన ఉద్దేసేన వోహరన్తో అనుస్సావనేన సలాకగ్గాహేనా”తి (పరి. ౪౫౮).

తత్థ **కమ్మేనా**తి అపలోకనకమ్మాదీసు చతూసు కమ్మేసు అఞ్ఞతరేన కమ్మేన. **ఉద్దేసేనా**తి పఞ్చసు పాతిమోక్ఖుద్దేసేసు అఞ్ఞతరేన ఉద్దేసేన. **వోహరన్తో**తి తాహి తాహి ఉప్పత్తీహి “అధమ్మం ధమ్మో”తిఆదీని (అ॰ ని॰ ౧౦.౩౭; చూళవ॰ ౩౫౨) అట్ఠారసభేదకరవత్థూని దీపేన్తో. **అనుస్సావనేనా**తి “నను తుమ్హే జానాథ మయ్హం ఉచ్చాకులా పబ్బజితభావం బహుస్సుతభావఞ్చ, మాదిసో నామ ఉద్ధమ్మం ఉబ్బినయం గాహేయ్యాతి కిం తుమ్హాకం చిత్తమ్పి ఉప్పాదేతుం యుత్తం, కిమహం అపాయతో న భాయామీ”తిఆదినా నయేన కణ్ణమూలే వచీభేదం కత్వా అనుస్సావనేన. **సలాకగ్గాహేనా**తి ఏవం అనుస్సావేత్వా తేసం చిత్తం ఉపత్థమ్భేత్వా అనావత్తిధమ్మే కత్వా “గణ్హథ ఇమం సలాక”న్తి సలాకగ్గాహేన.

ఏత్థ చ కమ్మమేవ ఉద్దేసో వా పమాణం, వోహారానుస్సావనసలాకగ్గాహా పన పుబ్బభాగా. అట్ఠారసవత్థుదీపనవసేన హి వోహరన్తేన తత్థ రుచిజననత్థం అనుస్సావేత్వా సలాకాయ గాహితాయపి అభిన్నోవ హోతి సఙ్ఘో. యదా పనేవం చత్తారో వా అతిరేకా వా సలాకం గాహేత్వా ఆవేణికం ఉద్దేసం వా కమ్మం వా కరోన్తి, తదా సఙ్ఘో భిన్నో నామ హోతి. దేవదత్తో చ సబ్బం సఙ్ఘభేదస్స పుబ్బభాగం నిప్ఫాదేత్వా “ఏకంసేనేవ అజ్జ ఆవేణికం ఉపోసథం సఙ్ఘకమ్మఞ్చ కరిస్సామీ”తి చిన్తేత్వా “అజ్జతగ్గే”తిఆదివచనం అవోచ. తేనాహ – “**అజ్జ, భన్తే, దేవదత్తో సఙ్ఘం భిన్దిస్సతీ**”తి. యతో అవోచుమ్హా “భేదకరానం సబ్బేసం దేవదత్తేన సజ్జితత్తా”తి.

ఏతమత్థం విదిత్వాతి ఏతం అవీచిమహానిరయుప్పత్తిసంవత్తనియం కప్పట్ఠియం అతేకిచ్ఛం దేవదత్తేన నిబ్బత్తియమానం సఙ్ఘభేదకమ్మం సబ్బాకారతో విదిత్వా . **ఇమం ఉదాన**న్తి కుసలాకుసలేసు యథాక్కమం సప్పురిసాసప్పురిససభాగవిసభాగపటిపత్తివసేన పన సుకుసలాతి ఇదమత్థవిభావనం ఇమం ఉదానం ఉదానేసి.

తత్థ **సుకరం సాధునా సాధూ**తి అత్తనో పరేసఞ్చ హితం సాధేతీతి సాధు, సమ్మాపటిపన్నో. తేన సాధునా సారిపుత్తాదినా సావకేన పచ్చేకబుద్ధేన సమ్మాసమ్బుద్ధేన అఞ్ఞేన వా లోకియసాధునా సాధు సున్దరం భద్దకం అత్తనో పరేసఞ్చ హితసుఖావహం సుకరం సుఖేన కాతుం సక్కా. **సాధు పాపేన దుక్కర**న్తి తదేవ పన వుత్తలక్ఖణం సాధు పాపేన దేవదత్తాదినా పాపపుగ్గలేన దుక్కరం కాతుం న సక్కా, న సో తం కాతుం సక్కోతీతి అత్థో. **పాపం పాపేన సుకర**న్తి పాపం అసున్దరం అత్తనో పరేసఞ్చ అనత్థావహం పాపేన యథావుత్తపాపపుగ్గలేన సుకరం సుఖేన కాతుం సక్కుణేయ్యం. **పాపమరియేహి దుక్కర**న్తి అరియేహి పన బుద్ధాదీహి తం తం పాపం దుక్కరం దురభిసమ్భవం. సేతుఘాతోయేవ హి తేసన్తి సత్థా దీపేతి.

అట్ఠమసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౯. సధాయమానసుత్తవణ్ణనా

౪౯. నవమే **మాణవకా**తి తరుణా. పఠమే యోబ్బనే ఠితా బ్రాహ్మణకుమారకా ఇధాధిప్పేతా.

సధాయమానరూపాతి ఉప్పణ్డనజాతికం వచనం సన్ధాయ వుత్తం. అఞ్ఞేసం ఉప్పణ్డేన్తా సధన్తి, తదత్థవచనసీలాతి అత్థో. తస్సాయం వచనత్థో – సధనం సధో, తం ఆచిక్ఖన్తీతి సధయమానాతి వత్తబ్బే దీఘం కత్వా “సధాయమానా”తి వుత్తం. అథ వా విసేసతో ససేధే వియ అత్తానం ఆవదన్తీతి సధాయమానా. తే ఏవం సభావతాయ “సధాయమానరూపా”తి వుత్తం.

“సద్దాయమానరూపా”తిపి పాఠో, ఉచ్చాసద్దమహాసద్దం కరోన్తాతి అత్థో. **భగవతో అవిదూరే అతిక్కమన్తీ**తి భగవతో సవనవిసయే తం తం ముఖారుళ్హం వదన్తా అతియన్తి.

ఏతమత్థం విదిత్వాతి ఏతం తేసం వాచాయ అసఞ్ఞతభావం జానిత్వా తదత్థదీపకం ధమ్మసంవేగవసేన **ఇమం ఉదానం ఉదానేసి**.

తత్థ **పరిముట్ఠా**తి దన్ధా ముట్ఠస్సతినో. **పణ్డితాభాసా**తి పణ్డితపతిరూపకా “కే అఞ్ఞే జానన్తి, మయమేవేత్థ జానామా”తి తస్మిం తస్మిం అత్థే అత్తానమేవ జానన్తం కత్వా సముదాచరణతో. **వాచాగోచరభాణినో**తి యేసం వాచా ఏవ గోచరో విసయో, తే వాచాగోచరభాణినో, వాచావత్థుమత్తస్సేవ భాణినో అత్థస్స అపరిఞ్ఞాతత్తా. అథ వా వాచాయ అగోచరం అరియానం కథాయ అవిసయం ముసావాదం భణన్తీతి వాచాగోచరభాణినో. అథ వా “గోచరభాణినో”తి ఏత్థ ఆకారస్స రస్సభావో కతో. వాచాగోచరా, న సతిపట్ఠానాదిగోచరా భాణినోవ. కథం భాణినో? **యావిచ్ఛన్తి ముఖాయామం** అత్తనో యావ ముఖాయామం యావ ముఖప్పసారణం ఇచ్ఛన్తి, తావ పసారేత్వా భాణినో, పరేసు గారవేన, అత్తనో అవిసయతాయ చ ముఖసఙ్కోచం న కరోన్తీతి అత్థో. అథ వా వాచాగోచరా ఏవ హుత్వా భాణినో, సయం అజానిత్వా పరపత్తికా ఏవ హుత్వా వత్తారోతి అత్థో. తతో ఏవ యావిచ్ఛన్తి ముఖాయామం యేన వచనేన సాపేతబ్బా, తం అచిన్తేత్వా యావదేవ అత్తనో ముఖప్పసారణమత్తం ఇచ్ఛన్తీతి అత్థో. **యేన నీతా న తం విదూ**తి యేన ముట్ఠస్సచ్చాదినా నిల్లజ్జభావం పణ్డితమానీభావఞ్చ నీతా “మయమేవం భణామా”తి, తం తథా అత్తనో భణన్తస్స కారణం న విదూ, అవిద్దసునో అసూరా న జానన్తీతి అత్థో.

నవమసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౧౦. చూళపన్థకసుత్తవణ్ణనా

౩౦. దసమే **చూళపన్థకో**తి మహాపన్థకత్థేరస్స కనిట్ఠభాతికత్తా పన్థే జాతత్తా చ దహరకాలే లద్ధవోహారేన అపరభాగేపి అయమాయస్మా “చూళపన్థకో”త్వేవ పఞ్ఞాయిత్థ. గుణవిసేసేహి పన ఛళభిఞ్ఞో పభిన్నపటిసమ్భిదో “ఏతదగ్గం, భిక్ఖవే, మమ సావకానం భిక్ఖూనం మనోమయం కాయం అభినిమ్మినన్తానం యదిదం చూళపన్థకో, చేతోవివట్టకుసలానం యదిదం చూళపన్థకో”తి ద్వీసు (అ॰ ని॰ ౧.౧౯౯) ఠానేసు భగవతా ఏతదగ్గే ఠపితో అసీతియా మహాసావకేసు అబ్భన్తరో.

సో ఏకదివసం పచ్ఛాభత్తం పిణ్డపాతప్పటిక్కన్తో అత్తనో దివాట్ఠానే దివావిహారం నిసిన్నో సమాపత్తీహి దివసభాగం వీతినామేత్వా సాయన్హసమయం ఉపాసకేసు ధమ్మస్సవనత్థం అనాగతేసు ఏవ విహారమజ్ఝం పవిసిత్వా భగవతి గన్ధకుటియం నిసిన్నే “అకాలో తావ భగవతో ఉపట్ఠానం ఉపసఙ్కమితు”న్తి గన్ధకుటిపముఖే ఏకమన్తం నిసీది పల్లఙ్కం ఆభుజిత్వా. తేన వుత్తం – ‘‘**తేన ఖో పన సమయేన ఆయస్మా చూళపన్థకో భగవతో అవిదూరే నిసిన్నో హోతి పల్లఙ్కం ఆభుజిత్వా ఉజుం కాయం పణిధాయ పరిముఖం సతిం ఉపట్ఠపేత్వా**’’తి. సో హి తదా కాలపరిచ్ఛేదం కత్వా సమాపత్తిం సమాపజ్జిత్వా నిసీది.

ఏతమత్థం విదిత్వాతి ఏతం ఆయస్మతో చూళపన్థకస్స కాయచిత్తానం సమ్మాపణిహితభావసఙ్ఖాతం అత్థం జానిత్వా. **ఇమం ఉదాన**న్తి అఞ్ఞోపి యో పస్సద్ధకాయో సబ్బిరియాపథేసు ఉపట్ఠితస్సతి సమాహితో, తస్స భిక్ఖునో అనుపాదా పరినిబ్బానపరియోసానస్స విసేసాధిగమస్స తత్థ పాతుభావవిభావనం ఇమం ఉదానం ఉదానేసి.

తత్థ **ఠితేన కాయేనా**తి కాయద్వారికస్స అసంవరస్స పహానేన అకరణేన సమ్మా ఠపితేన చోపనకాయేన, తథా చక్ఖాదీనం ఇన్ద్రియానం నిబ్బిసేవనభావకరణేన సుట్ఠు ఠపితేన పఞ్చద్వారికకాయేన, సంయతహత్థపాదతాయ హత్థకుక్కుచ్చాదీనం అభావతో అపరిఫన్దనేన ఠితేన కరజకాయేన చాతి సఙ్ఖేపతో సబ్బేనపి కాయేన నిబ్బికారతాసఙ్ఖాతేన నిచ్చలభావేన ఠితేన. ఏతేనస్స సీలపారిసుద్ధి దస్సితా. ఇత్థమ్భూతలక్ఖణే చ ఇదం కరణవచనం. **ఠితేన చేతసా**తి చిత్తస్స ఠితిపరిదీపనేన సమాధిసమ్పదం దస్సేతి. సమాధి హి చిత్తస్స 'ఠితీ'తి వుచ్చతి. తస్మా సమథవసేన విపస్సనావసేనేవ వా ఏకగ్గతాయ సతి చిత్తం ఆరమ్మణే ఏకోదిభావూపగమనేన ఠితం నామ హోతి, న అఞ్ఞథా. ఇదఞ్చ యథావుత్తకాయచిత్తానం ఠపనం సమాదహనం సబ్బస్మిం కాలే సబ్బేసు చ ఇరియాపథేసు ఇచ్ఛితబ్బన్తి దస్సేన్తో ఆహ – "**తిట్ఠం నిసిన్నో ఉద వా సయానో**"తి . తత్థ **వా**-సద్దో అనియమత్థో. తేన తిట్ఠన్తో వా నిసిన్నో వా సయానో వా తదఞ్ఞిరియాపథో వాతి అయమత్థో దీపితో హోతీతి చఙ్కమనస్సాపి ఇధ సఙ్గహో వేదితబ్బో.

ఏతం సతిం భిక్ఖు అధిట్ఠహానోతి యాయ పగేవ పరిసుద్ధసమాచారో కాయచిత్తదుట్ఠుల్లభావూపసమనేన కాయం చిత్తఞ్చ అసారద్ధం కత్వా పటిలద్ధాయ అనవజ్జసుఖాధిట్ఠాయ కాయచిత్తపస్సద్ధివసేన చిత్తం లహుం ముదుం కమ్మఞ్ఞఞ్చ కత్వా సమ్మా ఠపేన్తో సమాదహన్తో కమ్మట్ఠానం పరిబ్రూహేతి మత్థకఞ్చ పాపేతి, తం ఏవ కమ్మట్ఠానానుయోగస్స ఆదిమజ్ఝపరియోసానేసు బహూపకారం సతిం భిక్ఖు అధిట్ఠహానో సీలవిసోధనం ఆదిం కత్వా యావ విసేసాధిగమా తత్థ తత్థ అధిట్ఠహన్తోతి అత్థో. **లభేథ పుబ్బాపరియం విసేస**న్తి సో ఏవం సతిఆరక్ఖేన చేతసా కమ్మట్ఠానం ఉపరూపరి వడ్ఢేన్తో బ్రూహేన్తో ఫాతిం కరోన్తో పుబ్బాపరియం పుబ్బాపరియవన్తం పుబ్బాపరభాగేన పవత్తం ఉళారుళారతరాదిభేదవిసేసం లభేయ్య.

తత్థ దువిధో పుబ్బాపరియవిసేసో సమథవసేన విపస్సనావసేన చాతి. తేసు **సమథవసేన** తావ నిమిత్తుప్పత్తితో పట్ఠాయ యావ నేవసఞ్ఞానాసఞ్ఞాయతనవసీభావో, తావ పవత్తో భావనావిసేసో పుబ్బాపరియవిసేసో. **విపస్సనావసేన** పన రూపముఖేన అభినివిసన్తస్స రూపధమ్మపరిగ్గహతో, ఇతరస్స నామధమ్మపరిగ్గహతో పట్ఠాయ యావ అరహత్తాధిగమో, తావ పవత్తో భావనావిసేసో పుబ్బాపరియవిసేసో. అయమేవ చ ఇధాధిప్పేతో.

లద్ధాన పుబ్బాపరియం విసేసన్తి పుబ్బాపరియవిసేసం ఉక్కంసపారమిప్పత్తం అరహత్తం లభిత్వా. **అదస్సనం మచ్చురాజస్స గచ్ఛే**తి జీవితుపచ్ఛేదవసేన సబ్బేసం సత్తానం అభిభవనతో మచ్చురాజసఙ్ఖాతస్స మరణస్స విసయభూతం భవత్తయం సమతిక్కన్తత్తా అదస్సనం అగోచరం గచ్ఛేయ్య. ఇమస్మిం వగ్గే యం అవుత్తం, తం హేట్ఠా వుత్తనయమేవాతి.

దసమసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

నిట్ఠితా చ మహావగ్గవణ్ణనా.

౬. జచ్చన్ధవగ్గో

౧. ఆయుసఙ్ఖారోస్సజ్జనసుత్తవణ్ణనా

౫౧. జచ్చన్ధవగ్గస్స పఠమే **వేసాలియన్తి**ఆది హేట్ఠా వుత్తత్థమేవ. **వేసాలిం పిణ్డాయ పావిసీతి** కదా పావిసి? ఉక్కాచేలతో నిక్ఖమిత్వా వేసాలిం గతకాలే. భగవా హి వేళువగామకే వస్సం వసిత్వా తతో నిక్ఖమిత్వా అనుపుబ్బేన సావత్థిం పత్వా జేతవనే విహాసి. తస్మిం కాలే ధమ్మసేనాపతి అత్తనో ఆయుసఙ్ఖారం ఓలోకేత్వా "సత్తాహమేవ పవత్తిస్సతీ"తి ఞత్వా భగవన్తం అనుజానాపేత్వా నాళకగామం గన్త్వా తత్థ మాతరం సోతాపత్తిఫలే పతిట్ఠాపేత్వా పరినిబ్బాయి. సత్థా చున్దేన ఆభతా తస్స ధాతుయో గహేత్వా ధాతుచేతియం కారాపేత్వా మహాభిక్ఖుసఙ్ఘపరివుతో రాజగహం అగమాసి. తత్థ గతకాలే ఆయస్మా మహామోగ్గల్లానో పరినిబ్బాయి. భగవా తస్సపి ధాతుయో గహేత్వా చేతియం కారాపేత్వా రాజగహతో నిక్ఖమిత్వా అనుపుబ్బేన ఉక్కాచేలం అగమాసి. తత్థ గఙ్గాతీరే భిక్ఖుసఙ్ఘపరివుతో నిసీదిత్వా అగ్గసావకానం పరినిబ్బానప్పటిసంయుత్తం ధమ్మం దేసేత్వా ఉక్కాచేలతో నిక్ఖమిత్వా వేసాలిం అగమాసి. ఏవం గతో భగవా "పుబ్బణ్హసమయం నివాసేత్వా పత్తచీవరమాదాయ వేసాలిం పిణ్డాయ పావిసీ"తి వుచ్చతి. తేన వుత్తం – "ఉక్కాచేలతో నిక్ఖమిత్వా వేసాలిం గతకాలే"తి.

నిసీదనన్తి ఇధ చమ్మక్ఖణ్డం అధిప్పేతం. **చాపాలం చేతియన్తి** పుబ్బే చాపాలస్స నామ యక్ఖస్స వసితట్ఠానం "చాపాలచేతియ"న్తి పఞ్ఞాయిత్థ. తత్థ భగవతో కతవిహారోపి తాయ రుళ్హియా "చాపాలచేతియ"న్తి వుచ్చతి. **ఉదేనం చేతియన్తి** ఏవమాదీసుపి ఏసేవ నయో. **సత్తమ్బన్తి** కికిస్స కిర కాసిరఞ్ఞో ధీతరో సత్త కుమారియో సంవేగజాతా రాజగేహతో నిక్ఖమిత్వా యత్థ పధానం పదహింసు, తం ఠానం "సత్తమ్బం చేతియ"న్తి వదన్తి. **బహుపుత్తన్తి** బహుపారోహో ఏకో నిగ్రోధరుక్ఖో, తస్మిం అధివత్థం దేవతం బహూ మనుస్సా పుత్తే పత్థేన్తి, తదుపాదాయ తం ఠానం "బహుపుత్తం చేతియ"న్తి పఞ్ఞాయిత్థ. **సారన్దదన్తి** సారన్దదస్స నామ యక్ఖస్స వసితట్ఠానం. ఇతి సబ్బానేవ తాని బుద్ధుప్పాదతో పుబ్బే దేవతాపరిగ్గహితత్తా చేతియవోహారేన వోహరితాని , భగవతో విహారే కతేపి చ తథేవ పఞ్ఞాయన్తి. **రమణీయాతి** ఏత్థ వేసాలియా తావ భూమిభాగసమ్పత్తియా పుగ్గలసమ్పత్తియా సులభపచ్చయతాయ చ రమణీయభావో వేదితబ్బో. విహారానం పన నగరతో నాతిదూరతాయ నాచ్చాసన్నతాయ గమనాగమనసమ్పత్తియా అనాకిణ్ణవిహారట్ఠానతాయ ఛాయూదకసమ్పత్తియా పవివేకపతిరూపతాయ చ రమణీయతా దట్ఠబ్బా. **చత్తారో ఇద్ధిపాదాతి** ఏత్థ ఇద్ధిపాదపదస్స అత్థో హేట్ఠా వుత్తోయేవ. **భావితాతి** వడ్ఢితా. **బహులీకతాతి** పునప్పునం కతా. **యానీకతాతి** యుత్తయానం వియ కతా. **వత్థుకతాతి** పతిట్ఠట్ఠేన వత్థు వియ కతా. **అనుట్ఠితాతి** అధిట్ఠితా. **పరిచితాతి** సమన్తతో చితా సువడ్ఢితా. **సుసమారద్ధాతి** సుట్ఠు సమారద్ధా, అతివియ సమ్మా నిప్ఫాదితాతి.

ఏవం అనియమేన కథేత్వా పున నియమేత్వా దస్సేతుం, "**తథాగతస్స ఖో**"తిఆదిమాహ. ఏత్థ చ **కప్పన్తి** ఆయుకప్పం. **తిట్ఠేయ్యాతి** తస్మిం తస్మిం కాలే యం మనుస్సానం ఆయుప్పమాణం, తం పరిపుణ్ణం కత్వా తిట్ఠేయ్య ధరేయ్య. **కప్పావసేసం వాతి** "అప్పం వా భియ్యో వా"తి (దీ. ని. ౨.౭; అ. ని. ౭.౭౪) వుత్తం వస్ససతతో అతిరేకం వా. మహాసీవత్థేరో పనాహ – "బుద్ధానం అట్ఠానే గజ్జితం నామ నత్థి. యథేవ హి వేళువగామకే ఉప్పన్నం మారణన్తికం వేదనం దస మాసే విక్ఖమ్భేసి, ఏవం పునప్పునం తం సమాపత్తిం సమాపజ్జిత్వా విక్ఖమ్భేన్తో ఇమం భద్దకప్పమేవ తిట్ఠేయ్యా"తి. కస్మా పన న ఠితోతి? ఉపాదిన్నకసరీరం నామ ఖణ్డిచ్చాదీహి అభిభుయ్యతి, బుద్ధా చ పన ఖణ్డిచ్చాదిభావం అప్పత్వా

పఞ్చమే ఆయుకోట్ఠాసే బహుజనస్స పియమనాపకాలేయేవ పరినిబ్బాయన్తి. బుద్ధానుబుద్ధేసు అగ్గసావకమహాసావకేసు పరినిబ్బుతేసు అపరివారేన ఏకకేనేవ ఠాతబ్బం హోతి, దహరసామణేరపరివారేన వా. తతో "అహో బుద్ధానం పరిసా"తి హీళేతబ్బతం ఆపజ్జేయ్య, తస్మా న ఠితోతి. ఏవం వుత్తేపి సో పన న రుచ్చతి, "ఆయుకప్పో"తి ఇదమేవ అట్ఠకథాయ నియమితం.

ఓళారికే నిమిత్తేతి థూలే సఞ్ఞుప్పాదనే. థూలసఞ్ఞుప్పాదనఞ్హేతం, "తిట్ఠతు భగవా కప్ప"న్తి సకలకప్పం అవట్ఠానయాచనాయ యదిదం "యస్స కస్సచి, ఆనన్ద, చత్తారో ఇద్ధిపాదా భావితా"తిఆదినా అఞ్ఞాపదేసేన అత్తనో చతురిద్ధిపాదభావనానుభావేన కప్పం అవట్ఠానసమత్థతావిభావనం. **ఓభాసే**తి పాకటవచనే. పాకటఞ్హేతం వచనం పరియాయం ముఞ్చిత్వా ఉజుకమేవ అత్తనో అధిప్పాయవిభావనం.

బహుజనహితాయాతి మహాజనస్స హితత్థాయ. **బహుజనసుఖాయా**తి మహాజనస్స సుఖత్థాయ. **లోకానుకమ్పాయా**తి సత్తలోకస్స అనుకమ్పం పటిచ్చ. కతరస్స సత్తలోకస్స? యో భగవతో ధమ్మదేసనం సుత్వా పటివిజ్ఝతి, అమతపానం పివతి, తస్స. భగవతో హి ధమ్మచక్కప్పవత్తనసుత్తదేసనాయ అఞ్ఞాతకోణ్డఞ్ఞప్పముఖా అట్ఠారస బ్రహ్మకోటియో ధమ్మం పటివిజ్ఝింసు. ఏవం యావ సుభద్దపరిబ్బాజకవినయనా ధమ్మపటివిద్ధసత్తానం గణనా నత్థి, మహాసమయసుత్తం మఙ్గలసుత్తం చూళరాహులోవాదసుత్తం సమచిత్తసుత్తన్తి ఇమేసం చతున్నం సుత్తానం దేసనాకాలే అభిసమయప్పత్తసత్తానం పరిచ్ఛేదో నత్థి, ఏతస్స అపరిమాణస్స సత్తలోకస్స అనుకమ్పాయ భగవతో ఠానం జాతం. ఏవం అనాగతేపి భవిస్సతీతి అధిప్పాయేన వదతి. **దేవమనుస్సాన**న్తి న కేవలం దేవమనుస్సానంయేవ, అవసేసానం నాగసుపణ్ణాదీనమ్పి అత్థాయ హితాయ సుఖాయ భగవతో ఠానం హోతి. సహేతుకపటిసన్ధికే పన మగ్గఫలసచ్ఛికిరియాయ భబ్బపుగ్గలే దస్సేతుం ఏవం వుత్తం, తస్మా అఞ్ఞేసమ్పి అత్థత్థాయ హితత్థాయ సుఖత్థాయ భగవా తిట్ఠతూతి అత్థో. తత్థ **అత్థాయా**తి ఇధలోకసమ్పత్తిఅత్థాయ . **హితాయా**తి పరలోకసమ్పత్తిహేతుభూతహితత్థాయ. **సుఖాయా**తి నిబ్బానధాతుసుఖత్థాయ. పురిమం పన హితసుఖగ్గహణం సబ్బసాధారణవసేన వేదితబ్బం.

యథా తం మారేన పరియుట్ఠితచిత్తోతి ఏత్థ న్తి నిపాతమత్తం, యథా మారేన పరియుట్ఠితచిత్తో అజ్ఝోత్థటచిత్తో అఞ్ఞోపి కోచి పుథుజ్జనో పటివిజ్ఝితుం న సక్కుణేయ్య, ఏవమేవ నాసక్ఖి పటివిజ్ఝితున్తి అత్థో. మారో హి యస్స కేచి విపల్లాసా అప్పహీనా, తస్స చిత్తం పరియుట్ఠాతి. యస్స పన సబ్బేన సబ్బం ద్వాదస విపల్లాసా అప్పహీనా, తస్స వత్తబ్బమేవ నత్థి, థేరస్స చ చత్తారో విపల్లాసా అప్పహీనా, తేనస్స చిత్తం పరియుట్ఠాసి. సో పన చిత్తపరియుట్ఠానం కరోన్తో కిం కరోతీతి? భేరవం రూపారమ్మణం వా దస్సేతి, సద్దారమ్మణం వా సావేతి, తతో సత్తా తం దిస్వా వా సుత్వా వా సతిం విస్సజ్జేత్వా వివటముఖా హోన్తి. తేసం ముఖేన హత్థం పవేసేత్వా హదయం మద్దతి, తతో విసఞ్ఞీవ హుత్వా తిట్ఠన్తి. థేరస్స పనేస ముఖేన హత్థం పవేసేతుం కిం సక్ఖిస్సతి, భేరవారమ్మణం పన దస్సేతి. తం దిస్వా థేరో నిమిత్తోభాసం న పటివిజ్ఝి. జానన్తోయేవ భగవా కిమత్థం యావతతియం ఆమన్తేసి? పరతో "తిట్ఠతు, భన్తే భగవా"తి యాచితే "తుయ్హేవేతం దుక్కటం, తుయ్హేవేతం అపరద్ధ"న్తి దోసారోపనేన సోకతనుకరణత్థం. పస్సతి హి భగవా "అయం మయి అతివియ సినిద్ధహదయో, సో పరతో భూమిచాలకారణఞ్చ ఆయుసఙ్ఖారోస్సజ్జనఞ్చ సుత్వా మమ చిరట్ఠానం యాచిస్సతి, అథాహం 'కిస్స త్వం పురేతరం న యాచసీ'తి తస్సేవ సీసే దోసం పాతేస్సామి, సత్తా చ అత్తనో అపరాధేన న తథా విహఞ్ఞన్తి, తేనస్స సోకో తనుకో భవిస్సతీ"తి.

గచ్ఛ త్వం, ఆనన్దాతి యస్మా దివావిహారత్థాయ ఇధాగతో, తస్మా, ఆనన్ద, గచ్ఛ త్వం యథారుచితం ఠానం దివావిహారాయ. తేనేవాహ – ‘‘**యస్స దాని కాలం మఞ్ఞసీ**’’తి.

మారో పాపిమాతి ఏత్థ సత్తే అనత్థే నియోజేన్తో మారేతీతి మారో. **పాపిమాతి** తస్సేవ వేవచనం. సో హి పాపధమ్మేన సమన్నాగతత్తా ‘పాపిమా’తి వుచ్చతి. **భాసితా ఖో పనేసాతి** అయఞ్హి భగవతి బోధిమణ్డే సత్త సత్తాహే అతిక్కమిత్వా అజపాలనిగ్రోధే విహరన్తే అత్తనో ధీతాసు ఆగన్త్వా ఇచ్ఛావిఘాతం పత్వా గతాసు అయం ‘‘అత్థేసో ఉపాయో’’తి చిన్తేన్తో ఆగన్త్వా ‘‘భగవా యదత్థం తుమ్హేహి పారమియో పూరితా, సో వో అత్థో అనుప్పత్తో, పటివిద్ధం సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణం, కిం తే లోకవిచరణేనా’’తి వత్వా యథా అజ్జ ఏవమేవ ‘‘పరినిబ్బాతు దాని, భన్తే భగవా’’తి యాచి. భగవా చస్స ‘‘న తావాహ’’న్తిఆదీని వత్వా పటిక్ఖిపి. తం సన్ధాయ ఇదాని ‘‘భాసితా ఖో పనేసా’’తిఆదిమాహ.

తత్థ **వియత్తాతి** అరియమగ్గాధిగమవసేన బ్యత్తా. **వినీతాతి** తథేవ కిలేసవినయనేన వినీతా. **విసారదాతి** సారజ్జకరానం దిట్ఠివిచికిచ్ఛాదీనం పహానేన విసారదభావం పత్తా. **బహుస్సుతాతి** తేపిటకవసేన బహు సుతమేతేసన్తి బహుస్సుతా. తమేవ ధమ్మం ధారేన్తీతి **ధమ్మధరా**. అథ వా **బహుస్సుతాతి** పరియత్తిబహుస్సుతా చేవ పటివేధబహుస్సుతా చ. **ధమ్మధరాతి** పరియత్తిధమ్మానం చేవ పటివేధధమ్మానఞ్చ ధారణతో ధమ్మధరాతి ఏవమ్పేత్థ అత్థో వేదితబ్బో . **ధమ్మానుధమ్మప్పటిపన్నాతి** అరియధమ్మస్స అనుధమ్మభూతం విపస్సనాధమ్మం పటిపన్నా. **సామీచిప్పటిపన్నాతి** ఞాణదస్సనవిసుద్ధియా అనుచ్ఛవికం విసుద్ధిపరమ్పరాపటిపదం పటిపన్నా. **అనుధమ్మచారినోతి** సల్లేఖికం తస్సా పటిపదాయ అనురూపం అప్పిచ్ఛతాదిధమ్మం చరణసీలా. **సకం ఆచరియకన్తి** అత్తనో ఆచరియవాదం. **ఆచిక్ఖిస్సన్తీతి** ఆదితో కథేస్సన్తి, అత్తనా ఉగ్గహితనియామేన పరే ఉగ్గణ్హాపేస్సన్తీతి అత్థో. **దేసేస్సన్తీతి** వాచేస్సన్తి, పాళిం సమ్మా వాచేస్సన్తీతి అత్థో. **పఞ్ఞపేస్సన్తీతి** పజానాపేస్సన్తి, పకాసేస్సన్తీతి అత్థో. **పట్ఠపేస్సన్తీతి** పకారేన ఠపేస్సన్తి. **వివరిస్సన్తీతి** వివటం కరిస్సన్తి. **విభజిస్సన్తీతి** విభత్తం కరిస్సన్తి. **ఉత్తానీకరిస్సన్తీతి** అనుత్తానం గమ్భీరం ఉత్తానం పాకటం కరిస్సన్తి. **సహధమ్మేనాతి** సహేతుకేన సకారణేన వచనేన. **సప్పాటిహారియన్తి** యావనియ్యానికం కత్వా. **ధమ్మం దేసేస్సన్తీతి** నవవిధలోకుత్తరధమ్మం పబోధేస్సన్తి, పకాసేస్సన్తీతి అత్థో.

ఏత్థ చ ‘‘పఞ్ఞపేస్సన్తీ’’తిఆదీహి ఛహి పదేహి ఛ అత్థపదాని దస్సితాని, ఆదితో పన ద్వీహి పదేహి ఛ బ్యఞ్జనపదానీతి. ఏత్తావతా తేపిటకం బుద్ధవచనం సంవణ్ణనానయేన సఙ్గహేత్వా దస్సితం హోతి. వుత్తఞ్హేతం నేత్తియం ‘‘ద్వాదసపదాని సుత్తం, తం సబ్బం బ్యఞ్జనఞ్చ అత్థో చా’’తి (నేత్తి॰ సఙ్గహవార).

బ్రహ్మచరియన్తి సిక్ఖత్తయసఙ్గహితం సకలం సాసనబ్రహ్మచరియం. **ఇద్ధన్తి** సమిద్ధం ఝానుప్పాదవసేన. **ఫీతన్తి** వుద్ధిప్పత్తం సబ్బఫాలిఫుల్లం అభిఞ్ఞాసమ్పత్తివసేన. **విత్థారికన్తి** విత్థతం తస్మిం తస్మిం దిసాభాగే పతిట్ఠానవసేన. **బాహుజఞ్ఞన్తి** బహూహి ఞాతం పటివిద్ధం బహుజనాభిసమయవసేన. **పుథుభూతన్తి** సబ్బాకారవసేన పుథులభావప్పత్తం. కథం? **యావ దేవమనుస్సేహి సుప్పకాసితన్తి** యత్తకా విఞ్ఞుజాతికా దేవా మనుస్సా చ అత్థి, తేహి సబ్బేహి సుట్ఠు పకాసితన్తి అత్థో.

అప్పోస్సుక్కోతి నిరుస్సుక్కో లీనవీరియో. ‘‘త్వఞ్హి, పాపిమ, సత్తసత్తాహాతిక్కమనతో పట్ఠాయ ‘పరినిబ్బాతు దాని, భన్తే భగవా, పరినిబ్బాతు సుగతో’తి విరవన్తో ఆహిణ్డిత్థ, అజ్జ దాని పట్ఠాయ విగతుస్సాహో హోహి, మా మయ్హం

పరినిబ్బానత్థాయ వాయామం కరోహీ”తి వదతి. **సతో సమ్పజానో ఆయుసఙ్ఖారం ఓస్సజీ**తి సతిం సూపట్ఠితం కత్వా ఞాణేన పరిచ్ఛిన్దిత్వా ఆయుసఙ్ఖారం విస్సజి పజహి. తత్థ న భగవా హత్థేన లేడ్డుం వియ ఆయుసఙ్ఖారం ఓస్సజి, తేమాసమత్తమేవ పన సమాపత్తిం సమాపజ్జిత్వా తతో పరం న సమాపజ్జిస్సామీతి చిత్తం ఉప్పాదేసి. తం సన్ధాయ వుత్తం – “ఓస్సజీ”తి, “వోస్సజ్జీ”తిపి పాఠో.

కస్మా పన భగవా కప్పం వా కప్పావసేసం వా ఠాతుం సమత్థో తత్తకం కాలం అట్ఠత్వా పరినిబ్బాయితుం మారస్స యాచనాయ ఆయుసఙ్ఖారం ఓస్సజి? న భగవా మారస్స యాచనాయ ఆయుసఙ్ఖారం ఓస్సజి, నాపి థేరస్స ఆయాచనాయ న ఓస్సజిస్సతి, తేమాసతో పన పరం బుద్ధవేనేయ్యానం అభావతో ఆయుసఙ్ఖారం ఓస్సజి . ఠానఞ్హి నామ బుద్ధానం భగవన్తానం యావదేవ వేనేయ్యవినయనత్థం, తే అసతి వినేయ్యజనే కేన నామ కారణేన తస్సన్తి. యది చ మారస్స యాచనాయ పరినిబ్బాయేయ్య, పురేతరంయేవ పరినిబ్బాయేయ్య. బోధిమణ్డేపి హి మారేన యాచితం, నిమిత్తోభాసకరణమ్పి థేరస్స సోకతనుకరణత్థన్తి వుత్తోవాయమత్థో. అపిచ బుద్ధబలదీపనత్థం నిమిత్తోభాసకరణం. ఏవం మహానుభావా బుద్ధా భగవన్తోయేవ తిట్ఠన్తాపి అత్తనో రుచియావ తిట్ఠన్తి, పరినిబ్బాయన్తాపి అత్తనో రుచియావ పరినిబ్బాయన్తీతి.

మహాభూమిచాలోతి మహన్తో పథవీకమ్పో. తదా కిర దససహస్సిలోకధాతు అకమ్పిత్థ. **భింసనకో**తి భయజనకో. **దేవదున్దుభియో చ ఫలింసూ**తి దేవభేరియో నదింసు, దేవో సుక్ఖగజ్జితం గజ్జి, అకాలవిజ్జులతా నిచ్ఛరింసు, ఖణికవస్సం వస్సీతి వుత్తం హోతి.

ఏతమత్థం విదిత్వాతి ఏతం సఙ్ఖారవిసఙ్ఖారానం విసేససఙ్ఖాతం అత్థం సబ్బాకారతో విదిత్వా. **ఇమం ఉదాన**న్తి అనవసేససఙ్ఖారే విస్సజ్జేత్వా అత్తనో విసఙ్ఖారగమనదీపకం ఉదానం ఉదానేసి. కస్మా ఉదానేసి? కోచి నామ వదేయ్య “మారేన పచ్ఛతో పచ్ఛతో అనుబన్ధిత్వా ‘పరినిబ్బాతు, భన్తే’తి ఉపద్దుతో భయేన భగవా ఆయుసఙ్ఖారం ఓస్సజీ”తి. “తస్సోకాసో మా హోతు, భీతస్స ఉదానం నామ నత్థీ”తి ఏతస్స దీపనత్థం పీతివేగవిస్సట్ఠం ఉదానం ఉదానేసీతి అట్ఠకథాసు వుత్తం. తతో తేమాసమత్తేనేవ చ పన బుద్ధకిచ్చస్స నిప్ఫజ్జనతో ఏవం దీఘరత్తం మయా పరిహటోయం దుక్ఖభారో న చిరస్సేవ నిక్ఖిపియతీతి పస్సతో పరినిబ్బానగుణపచ్చవేక్ఖణే తస్స ఉళారం పీతిసోమనస్సం ఉప్పజ్జి, తేన పీతివేగేన ఉదానేసీతి యుత్తం వియ. ఏకన్తేన హి విసఙ్ఖారనిన్నో నిబ్బానజ్ఝాసయో సత్థా మహాకరుణాయ బలక్కారేన వియ సత్తహితత్థం లోకే సుచిరం ఠితో. తథా హి దేవసికం చతువీసతికోటిసతసహస్ససఙ్ఖా సమాపత్తియో వళఞ్జేతి, సోదాని మహాకరుణాధికారస్స నిప్ఫన్నత్తా నిబ్బానాభిముఖో అనప్పకం పీతిసోమనస్సం పటిసంవేదేసి. తేనేవ హి భగవతో కిలేసపరినిబ్బానదివసే వియ ఖన్ధపరినిబ్బానదివసేపి సరీరాభా విసేసతో విప్పసన్నా పరిసుద్ధా పభస్సరా అహోసీతి.

గాథాయ సోణసిఙ్గాలాదీనమ్పి పచ్చక్ఖభావతో తులితం పరిచ్ఛిన్నన్తి **తులం,** కామావచరకమ్మం. న తులం **అతులం,** తులం వా సదిసమస్స అఞ్ఞం లోకియకమ్మం నత్థీతి **అతులం,** మహగ్గతకమ్మం. కామావచరం రూపావచరం వా **తులం,** అరూపావచరం **అతులం**. అప్పవిపాకం వా **తులం,** బహువిపాకం **అతులం**. **సమ్భవ**న్తి సమ్భవస్స హేతుభూతం, ఉపపత్తిజనకన్తి అత్థో. **భవసఙ్ఖార**న్తి పునబ్భవసఙ్ఖారణకం. **అవస్సజీ**తి విస్సజ్జేసి. **మునీ**తి బుద్ధముని. **అజ్ఝత్తరతో**తి నియకజ్ఝత్తరతో. **సమాహితో**తి ఉపచారప్పనాసమాధివసేన సమాహితో. **అభిన్ది కవచమివా**తి కవచం వియ అభిన్ది. **అత్తసమ్భవ**న్తి అత్తని సఞ్జాతం కిలేసం. ఇదం వుత్తం హోతి “సవిపాకట్ఠేన సమ్భవం, భవాభవాభిసఙ్ఖరణట్ఠేన భవసఙ్ఖారన్తి చ

లద్ధనామం తులాతులసఙ్ఖాతం లోకియకమ్మఞ్చ ఓస్సజి, సఙ్గామసీసే మహాయోధో కవచం వియ అత్తసమ్భవం కిలేసఞ్చ అజ్ఝత్తరతో సమాహితో హుత్వా అభిన్దీ"తి.

అథ వా **తుల**న్తి తులేన్తో తీరేన్తో. **అతులఞ్చ సమ్భవ**న్తి నిబ్బానఞ్చేవ భవఞ్చ. **భవసఙ్ఖార**న్తి భవగామికం కమ్మం. **అవస్సజి మునీ**తి "పఞ్చక్ఖన్ధా అనిచ్చా, పఞ్చన్నం ఖన్ధానం నిరోధో నిబ్బానం నిచ్చ"న్తిఆదినా నయేన తులేన్తో బుద్ధముని భవే ఆదీనవం, నిబ్బానే చ ఆనిసంసం దిస్వా తం ఖన్ధానం మూలభూతం భవసఙ్ఖారకమ్మం "కమ్మక్ఖయాయ సంవత్తతీ"తి (మ॰ ని॰ ౨.౮౧; అ॰ ని॰ ౪.౨౩౩) ఏవం వుత్తేన కమ్మక్ఖయకరేన అరియమగ్గేన అవస్సజి . కథం అజ్ఝత్తరతో సమాహితో, అభిన్ది కవచమివత్తసమ్భవం. సో హి విపస్సనావసేన అజ్ఝత్తరతో, సమథవసేన సమాహితోతి ఏవం పుబ్బభాగతో పట్ఠాయ సమథవిపస్సనాబలేన కవచం వియ అత్తభావం పరియోనన్ధిత్వా ఠితం, అత్తని సమ్భవత్తా "అత్తసమ్భవ"న్తి లద్ధనామం సబ్బం కిలేసజాలం అభిన్ది, కిలేసాభావేనేవ కమ్మం అప్పటిసన్ధికత్తా అవస్సట్ఠం నామ హోతీతి ఏవం కిలేసప్పహానేన కమ్మం పజహి. ఇతి బోధిమూలేయేవ అవస్సట్ఠభవసఙ్ఖారో భగవా వేఖమిస్సకేన వియ జరసకటం సమాపత్తివేఖమిస్సకేన అత్తభావం యాపేన్తోపి "ఇతో తేమాసతో ఉద్ధం సమాపత్తివేఖమస్స న దస్సామీ"తి చిత్తుప్పాదనేన ఆయుసఙ్ఖారం ఓస్సజీతి.

పఠమసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౨. సత్తజటిలసుత్తవణ్ణనా

౫౨. దుతియే **బహిద్వారకోట్ఠకే**తి పాసాదద్వారకోట్ఠకస్స బహి, న విహారద్వారకోట్ఠకస్స. సో కిర పాసాదో లోహపాసాదో వియ సమన్తా చతుద్వారకోట్ఠకపరివుతో పాకారపరిక్ఖిత్తో. తేసు పాచీనద్వారకోట్ఠకస్స బహి పాసాదచ్ఛాయాయం పాచీనలోకధాతుం ఓలోకేన్తో పఞ్ఞత్తవరబుద్ధాసనే నిసిన్నో హోతి. **జటిలా**తి జటావన్తో తాపసవేసధారినో. **నిగణ్ఠా**తి సేతపటనిగణ్ఠరూపధారినో. **ఏకసాటకా**తి ఏకసాటకనిగణ్ఠా వియ ఏకం పిలోతికఖణ్డం హత్థే బన్ధిత్వా తేనాపి సరీరస్స పురిమభాగం పటిచ్ఛాదేత్వా విచరణకా. **పరూళ్హకచ్ఛనఖలోమా**తి పరూళ్హకచ్ఛలోమా పరూళ్హనఖా పరూళ్హఅవసేసలోమా చ, కచ్ఛాదీసు దీఘలోమా దీఘనఖా చాతి అత్థో. **ఖారివివిధమాదాయా**తి వివిధం ఖారాదినానప్పకారం పబ్బజితపరిక్ఖారభణ్డికం గహేత్వా. **అవిదూరే అతిక్కమన్తీ**తి విహారస్స అవిదూరమగ్గేన నగరం పవిసన్తి.

రాజాహం, భన్తే, పసేనది కోసలోతి అహం, భన్తే, రాజా పసేనది కోసలో, మయ్హం నామం తుమ్హే జానాథాతి. కస్మా పన రాజా లోకే అగ్గపుగ్గలస్స సన్తికే నిసిన్నో ఏవరూపానం నగ్గనిస్సిరీకానం అఞ్జలిం పగ్గణ్హాతీతి? సఙ్గణ్హనత్థాయ. ఏవఞ్హిస్స అహోసి "సచాహం ఏత్తకమ్పి ఏతేసం న కరిస్సామి, మయం పుత్తదారం పహాయ ఏతస్సత్థాయ దుబ్భోజనదుక్ఖసేయ్యాదీని అనుభోమ, అయం అమ్హాకం నిపచ్చకారమత్తమ్పి న కరోతి . తస్మిఞ్హి కతే అమ్హే 'ఓచరకా'తి జనో అగ్గహేత్వా 'పబ్బజితా'ఇచ్చేవ సఞ్జానిస్సతి, కిం ఇమస్స భూతత్థకథనేనాతి అత్తనా దిట్ఠం సుతం పటిచ్ఛాదేత్వా న కథేయ్యుం, ఏవం కతే పన అనిగూహిత్వా కథేస్సన్తీ"తి. అపిచ సత్థు అజ్ఝాసయజాననత్థమ్పి ఏవమకాసీతి. రాజా కిర భగవన్తం ఉపసఙ్కమన్తోపి కతిపయకాలం సమ్మాసమ్బోధిం న సద్దహి. తేనస్స ఏవం అహోసి "యది భగవా సబ్బం జానాతి, మయా ఇమేసం నిపచ్చకారం కత్వా 'ఇమే అరహన్తో'తి వుత్తే నానుజానేయ్య, అథ మం అనువత్తన్తో అనుజానేయ్య, కుతో తస్స సబ్బఞ్ఞుతా"తి. ఏవం సో సత్థు అజ్ఝాసయజాననత్థం తథా అకాసి. భగవా పన "ఉజుకమేవ 'న ఇమే సమణా ఓచరకా'తి వుత్తే యదిపి రాజా సద్దహతి, మహాజనో పన తమత్థం అజానన్తో న సద్దహేయ్య, సమణో గోతమో 'రాజా అత్తనో కథం

సుణాతీ’తి యం కిఞ్చి ముఖారుళ్హం కథేతీ’తి వదేయ్య, తదస్స దీఘరత్తం అహితాయ దుక్ఖాయ సంవత్తేయ్య, అఞ్ఞో చ గుళ్హకమ్మం వివటం కతం భవేయ్య, సయమేవ రాజా తేసం ఓచరకభావం కథేస్సతీ”తి ఞత్వా **‘‘దుజ్జానం ఖో ఏత’’**న్తిఆదిమాహ.

తత్థ **కామభోగినా**తి ఇమినా పన రాగాభిభవం, ఉభయేనాపి విక్ఖిత్తచిత్తతం దస్సేతి. **పుత్తసమ్బాధసయన**న్తి పుత్తేహి సమ్బాధసయనం . ఏత్థ చ పుత్తసీసేన దారపరిగ్గహం, పుత్తదారేసు ఉప్పిలావితేన తేసం ఘరావాసాదిహేతు సోకాభిభవేన చిత్తస్స సంకిలిట్ఠతం దస్సేతి. **కాసికచన్దన**న్తి సణ్హచన్దనం, కాసికవత్థఞ్చ చన్దనఞ్చాతి వా అత్థో. **మాలాగన్ధవిలేపన**న్తి వణ్ణగన్ధత్థాయ మాలా, సుగన్ధభావత్థాయ గన్ధం, ఛవిరాగకరణత్థాయ విలేపనం ధారేన్తేన. **జాతరూపరజత**న్తి సువణ్ణఞ్చేవ అవసిట్ఠధనఞ్చ. **సాదియన్తేనా**తి పటిగ్గణ్హన్తేన. సబ్బేనపి కామేసు అభిగిద్ధభావమేవ పకాసేతి.

సంవాసేనాతి సహవాసేన. **సీలం వేదితబ్బ**న్తి “అయం పేసలో వా దుస్సీలో వా”తి సంవసన్తేన ఏకస్మిం ఠానే సహ వసన్తేన జానితబ్బో. **తఞ్చ ఖో దీఘేన అద్ధునా న ఇత్తర**న్తి తఞ్చ సీలం దీఘేన కాలేన వేదితబ్బం, న ఇత్తరేన. కతిపయదివసే హి సఞ్ఞతాకారో సంవుతిన్ద్రియాకారో చ హుత్వా సక్కా దస్సేతుం. **మనసి కరోతా నో అమనసి కరోతా**తి తమ్పి “సీలమస్స పరిగ్గణ్హిస్సామీ”తి మనసి కరోన్తేన పచ్చవేక్ఖన్తేన సక్కా జానితుం, న ఇతరేన. **పఞ్ఞవతా**తి తమ్పి సప్పఞ్ఞేనేవ పణ్డితేన. బాలో హి మనసి కరోన్తోపి జానితుం న సక్కోతి. **సంవోహారేనా**తి కథనేన.

“యో హి కోచి మనుస్సేసు, వోహారం ఉపజీవతి;

ఏవం వాసేట్ఠ జానాహి, వాణిజో సో న బ్రాహ్మణో”తి. (సు॰ ని॰ ౬౧౯) –

ఏత్థ హి వాణిజ్జం వోహారో నామ. “చత్తారో అరియవోహారా”తి (దీ॰ ని॰ ౩.౩౧౩) ఏత్థ చేతనా. “సఙ్ఖా సమఞ్ఞా పఞ్ఞత్తి వోహారో”తి (ధ॰ స॰ ౧౩౧౩-౧౩౧౫) ఏత్థ పఞ్ఞత్తి. “వోహారమత్తేన సో వోహరేయ్యా”తి (సం॰ ని॰ ౧.౨౫) ఏత్థ కథా వోహారో. ఇధాపి సో ఏవ అధిప్పేతో. ఏకచ్చస్స హి సమ్ముఖాకథా పరమ్ముఖాకథాయ న సమేతి, పరమ్ముఖాకథా సమ్ముఖాకథాయ, తథా పురిమకథా పచ్ఛిమకథాయ, పచ్ఛిమకథా చ పురిమకథాయ. సో కథేన్తోయేవ సక్కా జానితుం “అసుచి ఏసో పుగ్గలో”తి. సుచిసీలస్స పన పురిమం పచ్ఛిమేన, పచ్ఛిమఞ్చ పురిమేన, సమ్ముఖా కథితఞ్చ పరమ్ముఖా కథితేన, పరమ్ముఖా కథితఞ్చ సమ్ముఖా కథితేన సమేతి, తస్మా కథేన్తేన సక్కా సుచిభావో జానితున్తి పకాసేన్తో ఆహ – **‘‘సంవోహారేన సోచేయ్యం వేదితబ్బ’’**న్తి.

థామోతి ఞాణథామో. యస్స హి ఞాణథామో నత్థి, సో ఉప్పన్నేసు ఉపద్దవేసు గహేతబ్బగహణం కత్తబ్బకరణం అపస్సన్తో అద్వారికం ఘరం పవిట్ఠో వియ చరతి. తేనాహ – **‘‘ఆపదాసు ఖో, మహారాజ, థామో వేదితబ్బో’’**తి. **సాకచ్ఛాయా**తి సహకథాయ. దుప్పఞ్ఞస్స హి కథా ఉదకే గేణ్డు వియ ఉప్లవతి, పఞ్ఞవతో కథేన్తస్స పటిభానం అనన్తం హోతి. ఉదకవిప్ఫన్దనేనేవ హి మచ్ఛో ఖుద్దకో మహన్తో వాతి పఞ్ఞాయతి.

ఇతి భగవా రఞ్ఞో ఉజుకమేవ తే “ఇమే నామా”తి అవత్వా అరహన్తానం అనరహన్తానఞ్చ జాననూపాయం పకాసేసి. రాజా తం సుత్వా భగవతో సబ్బఞ్ఞుతాయ దేసనావిలాసేన చ అభిప్పసన్నో **‘‘అచ్ఛరియం, భన్తే’’**తిఆదినా అత్తనో పసాదం పకాసేత్వా ఇదాని తే యాథావతో భగవతో ఆరోచేన్తో **‘‘ఏతే, భన్తే, మమ పురిసా చరా’’**తిఆదిమాహ. తత్థ **చరా**తి అపబ్బజితా

ఏవ పబ్బజితరూపేన రట్ఠపిణ్డం భుఞ్జన్తా పటిచ్ఛన్నకమ్మన్తత్తా. **ఓచరకాతి** హేట్ఠా చరకా. చరా హి పబ్బతమత్థకేన చరన్తాపి హేట్ఠా చరకావ నిహీనకమ్మత్తా. అథ వా **ఓచరకాతి** చరపురిసా. **ఓచరిత్వాతి** అవచరిత్వా వీమంసిత్వా, తస్మిం తస్మిం దేసే తం తం పవత్తిం ఞత్వాతి అత్థో. **ఓసారిస్సామీతి** పటిపజ్జిస్సామి, కరిస్సామీతి అత్థో. **రజోజల్లన్తి** రజఞ్చ మలఞ్చ. **పవాహేత్వాతి** సుట్ఠు విక్ఖాలనవసేన అపనేత్వా. **కప్పితకేసమస్సూతి** అలఙ్కారసత్థే వుత్తవిధినా కప్పకేహి ఛిన్నకేసమస్సూ. **కామగుణేహీతి** కామకోట్ఠాసేహి, కామబన్ధనేహి వా **సమప్పితాతి** సుట్ఠు అప్పితా అల్లీనా. **సమఙ్గిభూతాతి** సహభూతా . **పరిచారేస్సన్తీతి** ఇన్ద్రియాని సమన్తతో చారేస్సన్తి కీళాపేస్సన్తి వా.

ఏతమత్థం విదిత్వాతి ఏతం తేసం రాజపురిసానం అత్తనో ఉదరస్స కారణా పబ్బజితవేసేన లోకవఞ్చనసఙ్ఖాతం అత్థం విదిత్వా. **ఇమం ఉదానన్తి** ఇమం పరాధీనతాపరవఞ్చనతాపటిక్ఖేపవిభావనం ఉదానం ఉదానేసి.

తత్థ **న వాయమేయ్య సబ్బత్థాతి** దూతేయ్యఓచరకకమ్మాదికే సబ్బస్మిం పాపధమ్మే ఇమే రాజపురిసా వియ పబ్బజితో న వాయమేయ్య, వాయామం ఉస్సాహం న కరేయ్య, సబ్బత్థ యత్థ కత్థచి వాయామం అకత్వా అప్పమత్తకేపి పుఞ్ఞస్మింయేవ వాయమేయ్యాతి అధిప్పాయో. **నాఞ్ఞస్స పురిసో సియాతి** పబ్బజితరూపేన అఞ్ఞస్స పుగ్గలస్స సేవకపురిసో న సియా. కస్మా? ఏవరూపస్సపి ఓచరకాదిపాపకమ్మస్స కత్తబ్బత్తా. **నాఞ్ఞం నిస్సాయ జీవేయ్యాతి** అఞ్ఞం పరం ఇస్సరాదిం నిస్సాయ “తప్పటిబద్ధం మే సుఖదుక్ఖ”న్తి ఏవంచిత్తో హుత్వా న జీవికం పవత్తేయ్య, అత్తదీపో అత్తసరణో అనఞ్ఞసరణో ఏవ భవేయ్య. అథ వా అనత్థావహతో “ఓచరణ”న్తి లద్ధనామకత్తా అఞ్ఞం అకుసలకమ్మం నిస్సాయ న జీవేయ్య. **ధమ్మేన న వణిం చరేతి** ధనాదిఅత్థాయ ధమ్మం న కథేయ్య. యో హి ధనాదిహేతు పరేసం ధమ్మం దేసేతి, సో ధమ్మేన వాణిజ్జం కరోతి నామ, ఏవం ధమ్మేన తం న చరేయ్య. అథ వా ధనాదీనం అత్థాయ కోసలరఞ్ఞో పురిసో వియ ఓచరకాదికమ్మం కరోన్తో పరేహి అనాసఙ్కనీయతాయ పబ్బజ్జాలిఙ్గసమాదానాదీని అనుతిట్ఠన్తో ధమ్మేన వాణిజ్జం కరోతి నామ. యోపి ఇధ పరిసుద్ధం బ్రహ్మచరియం చరన్తోపి అఞ్ఞతరం దేవనికాయం పణిధాయ బ్రహ్మచరియం చరతి, సోపి ధమ్మేన వాణిజ్జం కరోతి నామ, ఏవం ధమ్మేన వాణిజ్జం న చరే, న కరేయ్యాతి అత్థో.

దుతియసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౩. పచ్చవేక్ఖణసుత్తవణ్ణనా

౨౩. తతియే **అత్తనో అనేకే పాపకే అకుసలే ధమ్మే పహీనేతి** లోభదోసమోహవిపరీతమనసికారఅహిరికానోత్తప్పకోధూపనాహమక్ఖపలాసఇస్సామచ్ఛరియమాయా-సాఠేయ్యథమ్భసారమ్భమానాతిమానమదపమాదతణ్హాఅవిజ్జాతివిధాకుసలమూలదుచ్చరితసంకిలేసవిసమ-సఞ్ఞావితక్కపపఞ్చచతుబ్బిధవిపల్లాసఆసవఓఘయోగగన్థాగతిగమనతణ్హుపాదానపఞ్చవిధ-చేతోఖిలపఞ్చచేతోవినిబన్ధనీవరణాభినన్దనఛవివాద- మూలతణ్హాకాయసత్తానుసయఅట్ఠమిచ్ఛత్తనవ-తణ్హామూలకదసాకుసలకమ్మపథద్వాసట్ఠిదిట్ఠిగతఅట్ఠసతతణ్హావిచరితాదిప్పభేదే అత్తనో సన్తానే అనాదికాలపవత్తే దియడ్ఢసహస్సకిలేసే తంసహగతే చాపి అనేకే పాపకే లామకే అకోసల్లసమ్భూతట్ఠేన అకుసలే ధమ్మే అనవసేసం సహ వాసనాయ బోధిమూలేయేవ పహీనే అరియమగ్గేన సముచ్ఛిన్నే పచ్చవేక్ఖమానో “అయమ్పి మే కిలేసో పహీనో, అయమ్పి మే కిలేసో పహీనో”తి అనుపదపచ్చవేక్ఖణాయ పచ్చవేక్ఖమానో భగవా నిసిన్నో హోతి.

అనేకే చ కుసలే ధమ్మేతి సీలసమాధిపఞ్ఞావిముత్తివిముత్తిఞాణదస్సనం చత్తారో సతిపట్ఠానా, చత్తారో సమ్మప్పధానా, చత్తారో ఇద్ధిపాదా, చత్తారో అరియమగ్గా, చత్తారి ఫలాని, చతస్సో పటిసమ్భిదా, చతుయోనిపరిచ్ఛేదకఞాణం, చత్తారో అరియవంసా, చత్తారి వేసారజ్జఞాణాని, పఞ్చ పధానియఙ్గాని, పఞ్చఙ్గికో సమ్మాసమాధి, పఞ్చఞాణికో సమ్మాసమాధి, పఞ్చిన్ద్రియాని, పఞ్చ బలాని, పఞ్చ నిస్సరణీయా ధాతుయో, పఞ్చ విముత్తాయతనఞాణాని, పఞ్చ విముత్తిపరిపాచనీయా సఞ్ఞా, ఛ అనుస్సతిట్ఠానాని, ఛ గారవా, ఛ నిస్సరణీయా ధాతుయో, ఛ సతతవిహారా, ఛ అనుత్తరియాని, ఛ నిబ్బేధభాగియా సఞ్ఞా, ఛ అభిఞ్ఞా, ఛ అసాధారణఞాణాని, సత్త అపరిహానియా ధమ్మా, సత్త అరియధనాని, సత్త బోజ్ఝఙ్గా, సత్త సప్పురిసధమ్మా, సత్త నిజ్జరవత్థూని, సత్త సఞ్ఞా, సత్త దక్ఖిణేయ్యపుగ్గలదేసనా, సత్త ఖీణాసవబలదేసనా, అట్ఠ పఞ్ఞాపటిలాభహేతుదేసనా, అట్ఠ సమ్మత్తాని, అట్ఠ లోకధమ్మాతిక్కమా, అట్ఠ ఆరమ్భవత్థూని, అట్ఠ అక్ఖణదేసనా, అట్ఠ మహాపురిసవితక్కా, అట్ఠ అభిభాయతనదేసనా, అట్ఠ విమోక్ఖా, నవ యోనిసోమనసికారమూలకా ధమ్మా, నవ పారిసుద్ధిపధానియఙ్గాని, నవ సత్తావాసదేసనా, నవ ఆఘాతప్పటివినయా, నవ సఞ్ఞా, నవ నానత్తాని, నవ అనుపుబ్బవిహారా, దస నాథకరణా ధమ్మా, దస కసిణాయతనాని, దస కుసలకమ్మపథా, దస సమ్మత్తాని, దస అరియవాసా, దస అసేక్ఖా ధమ్మా, దస తథాగతబలాని, ఏకాదస మేత్తానిసంసా, ద్వాదస ధమ్మచక్కాకారా, తేరస ధుతఙ్గగుణా, చుద్దస బుద్ధఞాణాని, పన్నరస విముత్తిపరిపాచనీయా ధమ్మా, సోళసవిధా ఆనాపానస్సతి, సోళస అపరన్తపనీయా ధమ్మా, అట్ఠారస మహావిపస్సనా, అట్ఠారస బుద్ధధమ్మా, ఏకూనవీసతి పచ్చవేక్ఖణఞాణాని, చతుచత్తాలీస ఞాణవత్థూని, పఞ్ఞాస ఉదయబ్బయఞాణాని, పరోపఞ్ఞాస కుసలా ధమ్మా, సత్తసత్తతి ఞాణవత్థూని, చతువీసతికోటిసతసహస్ససమాపత్తిసఞ్చారిమహావజిరఞాణం, అనన్తనయసమన్తపట్ఠానపవిచయపచ్చవేక్ఖణదేసనాఞాణాని, తథా అనన్తాసు లోకధాతూసు అనన్తానం సత్తానం ఆసయాదివిభావనఞాణాని చాతి ఏవమాదికే అనేకే అత్తనో కుసలే అనవజ్జధమ్మే అనన్తకాలం పారమిపరిభావనాయ మగ్గభావనాయ చ పారిపూరిం వుద్ధిం గతే "ఇమేపి అనవజ్జధమ్మా మయి సంవిజ్జన్తి, ఇమేపి అనవజ్జధమ్మా మయి సంవిజ్జన్తీ"తి రుచివసేన మనసికారాభిముఖే బుద్ధగుణే వగ్గవగ్గే పుఞ్జపుఞ్జే కత్వా పచ్చవేక్ఖమానో నిసిన్నో హోతి. తే చ ఖో సపదేసతో ఏవ, న నిప్పదేసతో. సబ్బే బుద్ధగుణే భగవతాపి అనుపదం అనవసేసతో మనసి కాతుం న సక్కా అనన్తాపరిమేయ్యభావతో.

వుత్తఞ్హేతం –

"బుద్ధోపి బుద్ధస్స భణేయ్య వణ్ణం,
కప్పమ్పి చే అఞ్ఞమభాసమానో;
ఖీయేథ కప్పో చిరదీఘమన్తరే,
వణ్ణో న ఖీయేథ తథాగతస్సా"తి.

అపరమ్పి వుత్తం –

"అసఙ్ఖ్యేయ్యాని నామాని, సగుణేన మహేసినో;
గుణేన నామముద్ధేయ్యం, అపి నామ సహస్సతో"తి.

తదా హి భగవా పచ్ఛాభత్తం పిణ్డపాతప్పటిక్కన్తో విహారం పవిసిత్వా గన్ధకుటిప్పముఖే ఠత్వా భిక్ఖూసు వత్తం దస్సేత్వా గతేసు మహాగన్ధకుటిం పవిసిత్వా పఞ్ఞత్తవరబుద్ధాసనే నిసిన్నో అత్తనో అతీతజాతివిసయం ఞాణం పేసేసి. అథస్స తాని నిరన్తరం పోఙ్ఖానుపోఙ్ఖం అనన్తాపరిమాణప్పభేదా ఉపట్ఠహింసు. సో ''ఏవం మహన్తస్స నామ దుక్ఖక్ఖన్ధస్స మూలభూతా ఇమే కిలేసా''తి కిలేసవిసయం ఞాణాచారం పేసేత్వా తే పహానముఖేన అనుపదం పచ్చవేక్ఖిత్వా ''ఇమే వత కిలేసా అనవసేసతో మయ్హం సుట్ఠు పహీనా''తి పున తేసం పహానకరం సాకారం సపరివారం సఉద్దేసం అరియమగ్గం పచ్చవేక్ఖన్తో అనన్తాపరిమాణభేదే అత్తనో సీలాదిఅనవజ్జధమ్మే మనసాకాసి. తేన వుత్తం –

> ''తేన ఖో పన సమయేన భగవా అత్తనో అనేకే పాపకే అకుసలే ధమ్మే పహీనే పచ్చవేక్ఖమానో నిసిన్నో హోతి, అనేకే చ కుసలే ధమ్మే భావనాపారిపూరిం గతే''తి.

ఏవం పచ్చవేక్ఖిత్వా ఉప్పన్నపీతిసోమనస్సుద్దేసభూతం **ఇమం ఉదానం ఉదానేసి**.

తత్థ **అహు పుబ్బే**తి అరహత్తమగ్గఞాణుప్పత్తితో పుబ్బే సబ్బోపి చాయం రాగాదికో కిలేసగణో మయ్హం సన్తానే అహు ఆసి, న ఇమస్మిం కిలేసగణే కోచిపి కిలేసో నాహోసి. **తదా నాహూ**తి తదా తస్మిం కాలే అరియమగ్గక్ఖణే సో కిలేసగణో న అహు న ఆసి, తత్థ అణుమత్తోపి కిలేసో అగ్గమగ్గక్ఖణే అప్పహీనో నామ నత్థి. ''తతో నాహూ''తిపి పఠన్తి, తతో అరహత్తమగ్గక్ఖణతో పరం నాసీతి అత్థో. **నాహు పుబ్బే**తి యో చాయం మమ అపరిమాణో అనవజ్జధమ్మో ఏతరహి భావనాపారిపూరిం గతో ఉపలబ్భతి, సోపి అరియమగ్గక్ఖణతో పుబ్బే న అహు న ఆసి. **తదా అహూ**తి యదా పన మే అగ్గమగ్గఞాణం ఉప్పన్నం, తదా సబ్బోపి మే అనవజ్జధమ్మో ఆసి. అగ్గమగ్గాధిగమేన హి సద్ధిం సబ్బేపి సబ్బఞ్ఞుగుణా బుద్ధానం హత్థగతా ఏవ హోన్తి.

న చాహు న చ భవిస్సతి, న చేతరహి విజ్జతీతి యో పన సో అనవజ్జధమ్మో అరియమగ్గో మయ్హం బోధిమణ్డే ఉప్పన్నో, యేన సబ్బో కిలేసగణో అనవసేసం పహీనో, సో యథా మయ్హం మగ్గక్ఖణతో పుబ్బే న చాహు న చ అహోసి, ఏవం అత్తనా పహాతబ్బకిలేసాభావతో తే కిలేసా వియ అయమ్పి న చ భవిస్సతి అనాగతే న ఉప్పజ్జిస్సతి, ఏతరహి పచ్చుప్పన్నకాలేపి న విజ్జతి న ఉపలబ్భతి అత్తనా కత్తబ్బకిచ్చాభావతో. న హి అరియమగ్గో అనేకవారం పవత్తతి. తేనేవాహ – ''న పారం దిగుణం యన్తీ''తి.

ఇతి భగవా అరియమగ్గేన అత్తనో సన్తానే అనవసేసం పహీనే అకుసలే ధమ్మే భావనాపారిపూరిం గతే అపరిమాణే అనవజ్జధమ్మే చ పచ్చవేక్ఖమానో అత్తుపనాయికపీతివేగవిస్సట్ఠం ఉదానం ఉదానేసి. పురిమాయ కథాయ పురిమపేసారజ్జద్వయమేవ కథితం, పచ్ఛిమద్వయం సమ్మాసమ్బోధియా పకాసితత్తా పకాసితమేవ హోతీతి.

తతియసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౪. పఠమనానాతిత్థియసుత్తవణ్ణనా

౫౪. చతుత్థే **నానాతిత్థియసమణబ్రాహ్మణపరిబ్బాజకా**తి ఏత్థ తరన్తి ఏతేన సంసారోఘన్తి తిత్థం, నిబ్బానమగ్గో. ఇధ పన విపరీతవిపల్లాసవసేన దిట్ఠిగతికేహి తథా గహితదిట్ఠిదస్సనం ''తిత్థ''న్తి అధిప్పేతం. తస్మిం సస్సతాదినానాకారే తిత్థే

నియుత్తాతి నానాతిత్థియా, నగ్గనిగణ్ఠాదిసమణా చేవ కఠకలాపాదిబ్రాహ్మణా చ పోక్ఖరసాతాదిపరిబ్బాజకా చ సమణబ్రాహ్మణపరిబ్బాజకా. నానాతిత్థియా చ తే సమణబ్రాహ్మణపరిబ్బాజకా చాతి నానాతిత్థియసమణబ్రాహ్మణపరిబ్బాజకా.

“సస్సతో అత్తా చ లోకో చా”తిఆదినా పస్సన్తి ఏతాయ, సయం వా పస్సతి, తథా దస్సనమత్తమేవ వాతి దిట్ఠి, మిచ్ఛాభినివేసస్సేతం అధివచనం. సస్సతాదివసేన నానా అనేకవిధా దిట్ఠియో ఏతేసన్తి **నానాదిట్ఠికా**. సస్సతాదివసేనేవ ఖమనం ఖన్తి, రోచనం రుచి, అత్థతో “సస్సతో అత్తా చ లోకో చా”తిఆదినా (ఉదా॰ ౫౪) పవత్తో చిత్తవిపల్లాసో సఞ్ఞావిపల్లాసో చ. తథా నానా ఖన్తియో ఏతేసన్తి **నానాఖన్తికా,** నానా రుచియో ఏతేసన్తి **నానారుచికా**. దిట్ఠిగతికా హి పుబ్బభాగే తథా తథా చిత్తం రోచేత్వా ఖమాపేత్వా చ పచ్ఛా “ఇదమేవ సచ్చం మోఘమఞ్ఞ”న్తి అభినివిసన్తి. అథ వా “అనిచ్చం నిచ్చ”న్తిఆదినా తథా తథా దస్సనవసేన దిట్ఠి, ఖమనవసేన ఖన్తి, రుచ్చనవసేన రుచీతి ఏవం తీహిపి పదేహి దిట్ఠి ఏవ వుత్తాతి వేదితబ్బా. **నానాదిట్ఠినిస్సయనిస్సితాతి** సస్సతాదిపరికప్పవసేన నానావిధం దిట్ఠియా నిస్సయం వత్థుం కారణం, దిట్ఠిసఙ్ఖాతమేవ వా నిస్సయం నిస్సితా అల్లీనా ఉపగతా, తం అనిస్సజ్జిత్వా ఠితాతి అత్థో. దిట్ఠియోపి హి దిట్ఠిగతికానం అభినివేసాకారానం నిస్సయా హోన్తి.

సన్తీతి అత్థి సంవిజ్జన్తి ఉపలబ్భన్తి. **ఏకేతి** ఏకచ్చే. **సమణబ్రాహ్మణాతి** పబ్బజ్జూపగమేన సమణా, జాతియా బ్రాహ్మణా, లోకేన వా సమణాతి చ బ్రాహ్మణాతి చ ఏవం గహితా. **ఏవంవాదినోతి** ఏవం ఇదాని వత్తబ్బాకారేన వదన్తీతి ఏవంవాదినో. ఏవం ఇదాని వత్తబ్బాకారేన పవత్తా దిట్ఠి ఏతేసన్తి **ఏవందిట్ఠినో**. తత్థ దుతియేన దిట్ఠిగతికానం మిచ్ఛాభినివేసో దస్సితో, పఠమేన తేసం యథాభినివేసం పరేసం తత్థ పతిట్ఠాపనవసేన వోహారో.

సస్సతో లోకో, ఇదమేవ సచ్చం మోఘమఞ్ఞన్తి ఏత్థ **లోకోతి** అత్తా. సో హి దిట్ఠిగతికేహి లోకియన్తి ఏత్థ పుఞ్ఞం పాపం తబ్బిపాకా, సయం వా కారకాదిభావేన అభియుత్తేహి లోకియతీతి లోకోతి అధిప్పేతో. స్వాయం సస్సతో అమరో నిచ్చో ధువోతి యదిదం అమ్హాకం దస్సనం ఇదమేవ సచ్చం అవిపరీతం, అఞ్ఞం పన అసస్సతోతిఆది పరేసం దస్సనం మోఘం మిచ్ఛాతి అత్థో. ఏతేన చత్తారోపి సస్సతవాదా దస్సితా హోన్తి. **అసస్సతోతి** న సస్సతో, అనిచ్చో అధువో చవనధమ్మోతి అత్థో. “అసస్సతో”తి సస్సతభావప్పటిక్ఖేపేనేవ ఉచ్ఛేదో దీపితోతి సత్తపి ఉచ్ఛేదవాదా దీపితా హోన్తి.

అన్తవాతి సపరియన్తో పరివటుమో పరిచ్ఛిన్నప్పమాణో, న సబ్బగతోతి అత్థో. ఏతేన సరీరపరిమాణో అఙ్గుట్ఠపరిమాణో అవయవపరిమాణో పరమాణుపరిమాణో అత్తాతి ఏవమాదివాదా దస్సితా హోన్తి. **అనన్తవాతి** అపరియన్తో, సబ్బగతోతి అత్థో. ఏతేన కపిలకణాదాదివాదా దీపితా హోన్తి.

తం జీవం తం సరీరన్తి యం సరీరం, తదేవ జీవసఙ్ఖాతం వత్థు, యఞ్చ జీవసఙ్ఖాతం వత్థు, తదేవ సరీరన్తి జీవఞ్చ సరీరఞ్చ అద్వయం సమనుపస్సతి. ఏతేన ఆజీవకానం వియ “రూపీ అత్తా”తి అయం వాదో దస్సితో హోతి. **అఞ్ఞం జీవం అఞ్ఞం సరీర**న్తి ఇమినా పన “అరూపీ అత్తా”తి అయం వాదో దస్సితో.

హోతి తథాగతో పరం మరణాతి ఏత్థ **తథాగతోతి** సత్తో. తఞ్హి దిట్ఠిగతికో కారకవేదకాదిసఙ్ఖాతం, నిచ్చధువాదిసఙ్ఖాతం వా తథాభావం గతోతి తథాగతోతి వోహరతి, సో మరణతో ఇధకాయస్స భేదతో పరం ఉద్ధం హోతి, అత్థి సంవిజ్జతీతి అత్థో. ఏతేన

సస్సతగ్గాహముఖేన నోళస సఞ్ఞీవాదా అట్ఠ అసఞ్ఞీవాదా అట్ఠ చ నేవసఞ్ఞీనాసఞ్ఞీవాదా దస్సితా హోన్తి. **న హోతీ**తి నత్థి న ఉపలబ్భతి. ఏతేన ఉచ్ఛేదవాదో దస్సితో. **హోతి చ న చ హోతీ**తి అత్థి చ నత్థి చాతి. ఏతేన ఏకచ్చసస్సతవాదా సత్త సఞ్ఞీవాదా చ దస్సితా. **నేవ హోతి న న హోతీ**తి ఇమినా పన అమరావిక్ఖేపవాదో దస్సితోతి వేదితబ్బం.

ఇమే కిర దిట్ఠిగతికా నానాదేసతో ఆగన్త్వా సావత్థియం పటివసన్తా ఏకదా సమయప్పవాదకే సన్నిపతిత్వా అత్తనో అత్తనో వాదం పగ్గయ్హ అఞ్ఞవాదే ఖుంసేన్తా వివాదాపన్నా అహేసుం. తేన వుత్తం **''తే భణ్డనజాతా''**తిఆది.

తత్థ భణ్డనం నామ కలహస్స పుబ్బభాగో. **భణ్డనజాతా**తి జాతభణ్డనా. **కలహో**తి కలహో ఏవ, కలస్స వా హననతో కలహో దట్ఠబ్బో. అఞ్ఞమఞ్ఞస్స విరుద్ధవాదం ఆపన్నాతి **వివాదాపన్నా**. మమ్మఘట్టనతో ముఖమేవ సత్తీతి **ముఖసత్తి,** ఫరుసవాచా. ఫలూపచారేన వియ హి కారణం కారణూపచారేన ఫలమ్పి వోహరియతి యథా తం "సుఖో బుద్ధుప్పాదో, పాపకమ్మం పచ్చనుభోతీ"తి చ. తాహి ముఖసత్తీహి వితుదన్తా విజ్ఝన్తా విహరన్తి. **ఏదిసో ధమ్మో**తి ధమ్మో అవిపరీతసభావో ఏదిసో ఏవరూపో, యథా మయా వుత్తం "సస్సతో లోకో"తి. **నేదిసో ధమ్మో**తి న ఏదిసో ధమ్మో , యథా తయా వుత్తం "అసస్సతో లోకో"తి, ఏవం సేసపదేహిపి యోజేతబ్బం. నో చ తిత్థియానం వివాదో సకలనగరే పాకటో జాతో. అథ భిక్ఖూ సావత్థిం పిణ్డాయ పవిట్ఠా తం సుత్వా "అత్థి నో ఇదం కథాపాభతం, యం నూన మయం ఇమం పవత్తిం భగవతో ఆరోచేయ్యామ, అప్పేవ నామ తం నిస్సాయ సత్థు సణ్హసుఖుమం ధమ్మదేసనం లభేయ్యామా"తి తే పచ్ఛాభత్తం ధమ్మదేసనాకాలే భగవతో ఏతమత్థం ఆరోచేసుం. తేన వుత్తం – **''అథ ఖో సమ్బహులా భిక్ఖూ''**తిఆది.

తం సుత్వా భగవా అఞ్ఞతిత్థియానం ధమ్మస్స అయథాభూతపజాననం పకాసేన్తో **''అఞ్ఞతిత్థియా, భిక్ఖవే''**తిఆదిమాహ. తత్థ **అన్ధా**తి పఞ్ఞాచక్ఖువిరహేన అన్ధా. తేనాహ **''అచక్ఖుకా''**తి. పఞ్ఞా హి ఇధ "చక్ఖూ"తి అధిప్పేతా. తథా హి వుత్తం **''అత్థం న జానన్తీ''**తిఆది. తత్థ **అత్థం న జానన్తీ**తి ఇధలోకత్థం పరలోకత్థం న జానన్తి, ఇధలోకపరలోకేసు వుద్ధిం అబ్భుదయం నావబుజ్ఝన్తి, పరమత్థే పన నిబ్బానే కథావకా. యే హి నామ పవత్తిమత్తేపి సమ్మూళ్హా, తే కథం నివత్తిం జానిస్సన్తీతి. **అనత్థం న జానన్తీ**తి యదగ్గేన తే అత్థం న జానన్తి, తదగ్గేన అనత్థమ్పి న జానన్తి. యస్మా **ధమ్మం న జానన్తి,** తస్మా **అధమ్మమ్పి న జానన్తి**. తే హి విపరియేసగ్గాహితాయ ధమ్మం కుసలమ్పి అకుసలం కరోన్తి, అధమ్మమ్పి అకుసలం కుసలం కరోన్తి. న కేవలఞ్చ ధమ్మాధమ్మేసు ఏవ, అథ ఖో తస్స విపాకేసుపి సమ్మూళ్హా. తథా హి తే కమ్మమ్పి విపాకం కత్వా వోహరన్తి, విపాకమ్పి కమ్మం కత్వా. తథా **ధమ్మం** సభావధమ్మమ్పి న జానన్తి, **అధమ్మం** అసభావధమ్మమ్పి న జానన్తి. ఏవంభూతా చ సభావధమ్మం అసభావధమ్మఞ్చ, అసభావధమ్మం సభావధమ్మఞ్చ కత్వా పవేదేన్తి.

ఇతి భగవా తిత్థియానం మోహదిట్ఠిపటలాభభావేన పఞ్ఞాచక్ఖువేకల్లతో అన్ధభావం దస్సేత్వా ఇదాని తమత్థం జచ్చన్ధూపమాయ పకాసేతుం **''భూతపుబ్బం, భిక్ఖవే''**తిఆదిమాహ. తత్థ **భూతపుబ్బ**న్తి పుబ్బే భూతం, అతీతకాలే నిబ్బత్తం. **అఞ్ఞతరో రాజా అహోసీ**తి పురాతనో నామగోత్తేహి లోకే అపాకటో ఏకో రాజా అహోసి. **సో రాజా అఞ్ఞతరం పురిసం ఆమన్తేసీ**తి తస్స కిర రఞ్ఞో సోభగ్గప్పత్తం సబ్బఙ్గసమ్పన్నం అత్తనో ఓపవయ్హం హత్థిం ఉపట్ఠానం ఆగతం దిస్వా ఏతదహోసి – "భద్దకం వత, భో, హత్థియానం దస్సనీయ"న్తి. తేన చ సమయేన ఏకో జచ్చన్ధో రాజఙ్గణేన గచ్ఛతి. తం దిస్వా రాజా చిన్తేసి – "మహాజానియా ఖో ఇమే అన్ధా యే ఏవరూపం దస్సనీయం న లభన్తి దట్ఠుం. యంనూనాహం ఇమిస్సా సావత్థియా యత్తకా జచ్చన్ధా సబ్బే తే సన్నిపాతాపేత్వా ఏకదేసం ఏకదేసం హత్థేన ఫుసాపేత్వా తేసం వచనం సుణేయ్య"న్తి. కేళిసీలో రాజా ఏకేన పురిసేన సావత్థియా సబ్బే జచ్చన్ధే సన్నిపాతాపేత్వా తస్స పురిసస్స సఞ్ఞం అదాసి "యథా ఏకేకో

జచ్చన్ధో సీసాదికం ఏకేకంయేవ హత్థిస్స అఙ్గం ఫుసిత్వా 'హత్థీ మయా దిట్ఠో'తి సఞ్ఞం ఉప్పాదేసి, తథా కరోహీ"తి. సో పురిసో తథా అకాసి. అథ రాజా తే జచ్చన్ధే పచ్చేకం పుచ్ఛి "కీదిసో, భణే, హత్థీ"తి. తే అత్తనా దిట్ఠదిట్ఠావయవమేవ హత్థిం కత్వా వదన్తా "ఏదిసో హత్థీ, నేదిసో హత్థీ"తి అఞ్ఞమఞ్ఞం కలహం కరోన్తా హత్థాదీహి ఉపక్కమిత్వా రాజఙ్గణే మహన్తం కోలాహలం అకంసు. రాజా సపరిజనో తేసం తం విప్పకారం దిస్వా ఫాసుకేహి భిజ్జమానేహి హదయేన ఉగ్గతేన మహాహసితం హసి. తేన వుత్తం – ''**అథ ఖో, భిక్ఖవే, సో రాజా...పే.... అత్తమనో అహోసీ**''తి.

తత్థ **అమ్భోతి** ఆలపనం. **యావతకాతి** యత్తకా. **జచ్చన్ధాతి** జాతియా అన్ధా, జాతితో పట్ఠాయ అచక్ఖుకా. **ఏకజ్ఝన్తి** ఏకతో. **భణేతి** అబహుమానాలాపో. **హత్థిం దస్సేహీతి** యథావుత్తం హత్థిం సయాపేత్వా దస్సేహి. సో చ సుసిక్ఖితత్తా అపరిప్ఫన్దన్తో నిపజ్జి. **దిట్ఠో నో హత్థీతి** హత్థేన పరామసనం దస్సనం కత్వా ఆహంసు. తేన పురిసేన సీసం పరామసాపేత్వా "ఏదిసో హత్థీ"తి సఞ్ఞాపితత్తా తాదిసంయేవ నం హత్థిం సఞ్జానన్తా జచ్చన్ధా ''**ఏదిసో దేవ హత్థీ సేయ్యథాపి కుమ్భో**''తి వదింసు. **కుమ్భోతి** చ ఘటోతి అత్థో. **ఖీలోతి** నాగదన్తఖీలో. **సోణ్డోతి** హత్థో. **నఙ్గలీసాతి** నఙ్గలస్స సిరస్స ఈసా. **కాయోతి** సరీరం. **కోట్ఠోతి** కుసూలో. **పాదోతి** జఙ్ఘో. **థూణోతి** థమ్భో. **నఙ్గుట్ఠన్తి** వాళస్స ఉరిమప్పదేసో. **వాలధీతి** వాలస్స అగ్గప్పదేసో. **ముట్ఠీహి సంసుమ్భింసూతి** ముట్ఠియో బన్ధిత్వా పహరింసు, ముట్ఠిఘాతం అకంసు. **అత్తమనో అహోసీతి** కేళిసీలత్తా సో రాజా తేన జచ్చన్ధానం కలహేన అత్తమనో పహాసేన గహితమనో అహోసి.

ఏవమేవ ఖోతి ఉపమాసంసన్దనం. తస్సత్థో – భిక్ఖవే, యథా తే జచ్చన్ధా అచక్ఖుకా ఏకఙ్గదస్సినో అనవసేసతో హత్థిం అపస్సిత్వా అత్తనా దిట్ఠావయవమత్తం హత్థిసఞ్ఞాయ ఇతరేహి దిట్ఠం అననుజానన్తా అఞ్ఞమఞ్ఞం వివాదం ఆపన్నా కలహం అకంసు, ఏవమేవ ఇమే అఞ్ఞతిత్థియా సక్కాయస్స ఏకదేసం రూపవేదనాదిం అత్తనో దిట్ఠిదస్సనేన యథాదిట్ఠం "అత్తా"తి మఞ్ఞమానా తస్స సస్సతాదిభావం ఆరోపేత్వా "ఇదమేవ సచ్చం మోఘమఞ్ఞ"న్తి అభినివిసిత్వా అఞ్ఞమఞ్ఞం వివదన్తి, యథాభూతం పన అత్థానత్థం ధమ్మాధమ్మఞ్చ న జానన్తి. తస్మా అన్ధా అచక్ఖుకా జచ్చన్ధపటిభాగాతి.

ఏతమత్థం విదిత్వాతి ఏతం తిత్థియానం ధమ్మసభావం యథాభూతం అజానన్తానం అపస్సన్తానం జచ్చన్ధానం వియ హత్థిమ్హి యథాదస్సనం మిచ్ఛాభినివేసం, తత్థ చ వివాదాపత్తిం సబ్బాకారతో విదిత్వా తదత్థదీపకం **ఇమం ఉదానం ఉదానేసి.**

తత్థ **ఇమేసు కిర సజ్జన్తి, ఏకే సమణబ్రాహ్మణాతి** ఇధేకచ్చే పబ్బజ్జుపగమనేన సమణా, జాతిమత్తేన బ్రాహ్మణా "సస్సతో లోకో"తిఆదినయప్పవత్తేసు ఇమేసు ఏవ అసారేసు దిట్ఠిగతేసు దిట్ఠాభినన్దనవసేన, ఇమేసు వా రూపాదీసు ఉపాదానక్ఖన్ధేసు ఏవం అనిచ్చేసు దుక్ఖేసు విపరిణామధమ్మేసు తణ్హాభినన్దనదిట్ఠాభినన్దనానం వసేన "ఏతం మమా"తిఆదినా సజ్జన్తి కిర. అహో నేసం సమ్మోహోతి దస్సేతి. **కిరసద్దో** చేత్థ అరుచిసూచనత్థో. తేన తత్థ సఙ్గకారణాభావమేవ దీపేతి. న కేవలం సజ్జన్తి ఏవ, అథ ఖో **విగ్గయ్హ నం వివదన్తి** "న త్వం ఇమం ధమ్మవినయం ఆజానాసి, అహం ఇమం ధమ్మవినయం ఆజానామీ"తిఆదినా విగ్గాహికకథానుయోగవసేన విగ్గయ్హ వివదన్తి వివాదం ఆపజ్జన్తి. **నన్తి** చేత్థ నిపాతమత్తం. అథ వా **విగ్గయ్హ నన్తి** నం దిట్ఠినిస్సయం సక్కాయదిట్ఠిమేవ వా విపరీతదస్సనత్తా సస్సతాదివసేన అఞ్ఞమఞ్ఞం విరుద్ధం గహేత్వా వివదన్తి విసేసతో వదన్తి, అత్తనో ఏవ వాదం విసిట్ఠం అవిపరీతం కత్వా అభినివిస్స వోహరన్తి. యథా కిం? **జనా ఏకఙ్గదస్సినో** యథేవ జచ్చన్ధజనా హత్థిస్స ఏకేకఙ్గదస్సినో "యం యం అత్తనా ఫుసిత్వా ఞాతం, తం తదేవ హత్థీ"తి గహేత్వా అఞ్ఞమఞ్ఞం విగ్గయ్హ వివదింసు, ఏవంసమ్పదమిదన్తి అత్థో. ఇవసద్దో చేత్థ లుత్తనిద్దిట్ఠోతి వేదితబ్బో.

చతుత్థసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౫. దుతియనానాతిత్థియసుత్తవణ్ణనా

౫౫. పఞ్చమే **సస్సతో అత్తా చ లోకో చాతి** రూపాదీసు అఞ్ఞతరం అత్తాతి చ లోకోతి చ గహేత్వా తం సస్సతం నిచ్చన్తి అఞ్ఞేపి చ తథా గాహేన్తా వోహరన్తి. యథాహ –

> “రూపం అత్తా చేవ లోకో చ సస్సతో చాతి అత్తానఞ్చ లోకఞ్చ పఞ్ఞపేన్తి. వేదనం… సఞ్ఞం… సఙ్ఖారే… విఞ్ఞాణం అత్తా చ లోకో చ సస్సతో చాతి అత్తానఞ్చ లోకఞ్చ పఞ్ఞపేన్తీ”తి.

అథ వా **అత్తాతి** అహఙ్కారవత్థు, **లోకోతి** మమఙ్కారవత్థు, యం “అత్తనియ”న్తి వుచ్చతి. **అత్తాతి** వా సయం, **లోకోతి** పరో. **అత్తాతి** వా పఞ్చసు ఉపాదానక్ఖన్ధేసు ఏకో ఖన్ధో, ఇతరో **లోకో** . **అత్తాతి** వా సవిఞ్ఞాణకో ఖన్ధసన్తానో, అవిఞ్ఞాణకో **లోకో**. ఏవం తం తం అత్తాతి చ లోకోతి చ యథాదస్సనం ద్విధా గహేత్వా తదుభయం “నిచ్చో ధువో సస్సతో”తి అభినివిస్స వోహరన్తి. ఏతేన చత్తారో సస్సతవాదా దస్సితా. **అసస్సతోతి** సత్తపి ఉచ్ఛేదవాదా దస్సితా. **సస్సతో చ అసస్సతో చాతి** ఏకచ్చో అత్తా చ లోకో చ సస్సతో, ఏకచ్చో అసస్సతోతి ఏవం సస్సతో చ అసస్సతో చాతి అత్థో. అథ వా స్వేవ అత్తా చ లోకో చ అత్తగతిదిట్ఠికానం వియ సస్సతో చ అసస్సతో చ, సియా సస్సతోతి ఏవమేత్థ అత్థో వేదితబ్బో. సబ్బథాపి ఇమినా ఏకచ్చసస్సతవాదో దస్సితో. **నేవ సస్సతో నాసస్సతోతి** ఇమినా అమరావిక్ఖేపవాదో దస్సితో. తే హి సస్సతవాదే అసస్సతవాదే చ దోసం దిస్వా “నేవ సస్సతో నాసస్సతో అత్తా చ లోకో చా”తి విక్ఖేపం కరోన్తా వివదన్తి.

సయంకతోతి అత్తనా కతో. యథా హి తేసం తేసం సత్తానం అత్తా చ అత్తనో ధమ్మానుధమ్మం కత్వా సుఖదుక్ఖాని పటిసంవేదేతి, ఏవం అత్తావ అత్తానం తస్స చ ఉపభోగభూతం కిఞ్చనం పలిబోధసఙ్ఖాతం లోకఞ్చ కరోతి, అభినిమ్మినాతీతి అత్తలద్ధి వియ అయమ్పి తేసం లద్ధి. **పరంకతోతి** పరేన కతో, అత్తతో పరేన ఇస్సరేన వా పురిసేన వా పజాపతినా వా కాలేన వా పకతియా వా అత్తా చ లోకో చ కతో , నిమ్మితోతి అత్థో. **సయంకతో చ పరంకతో చాతి** యస్మా అత్తానఞ్చ లోకఞ్చ నిమ్మినన్తా ఇస్సరాదయో న కేవలం సయమేవ నిమ్మినన్తి, అథ ఖో తేసం తేసం సత్తానం ధమ్మాధమ్మానం సహకారీకారణం లభిత్వావ, తస్మా సయంకతో చ పరంకతో చ అత్తా చ లోకో చాతి ఏకచ్చానం లద్ధి. **అసయంకారో అపరంకారోతి** నత్థి ఏతస్స సయంకారోతి అసయంకారో, నత్థి ఏతస్స పరకారోతి అపరకారో. అనునాసికాగమం కత్వా వుత్తం “అపరంకారో”తి. అయం ఉభయత్థ దోసం దిస్వా ఉభయం పటిక్ఖిపతి. అథ కథం ఉప్పన్నోతి ఆహ – **అధిచ్చసముప్పన్నోతి** యదిచ్ఛాయ సముప్పన్నో కేనచి కారణేన వినా ఉప్పన్నోతి అధిచ్చసముప్పన్నవాదో దస్సితో. తేన చ అహేతుకవాదోపి సఙ్గహితో హోతి.

ఇదాని యే దిట్ఠిగతికా అత్తానం వియ సుఖదుక్ఖమ్పి తస్స గుణభూతం కిఞ్చనభూతం వా సస్సతాదివసేన అభినివిస్స వోహరన్తి, తేసం తం వాదం దస్సేతుం ‘‘**సన్తేకే సమణబ్రాహ్మణా**’’తిఆది వుత్తం. తం వుత్తనయమేవ.

ఏతమత్థం విదిత్వాతి ఏత్థ పన ఇధ జచ్చన్ధూపమాయ అనాగతత్తా తం హిత్వా హేట్ఠా వుత్తనయేనేవ అత్థో యోజేతబ్బో, తథా గాథాయ.

తత్థ **అన్తరావ విసీదన్తి, అపత్వావ తమోగధన్తి** అయం విసేసో. తస్సత్థో – ఏవం దిట్ఠిగతేసు దిట్ఠినిస్సయేసు ఆసజ్జమానా దిట్ఠిగతికా కామోఘాదీనం చతున్నం ఓఘానం, సంసారమహోఘస్సేవ వా అన్తరావ వేమజ్ఝే ఏవ యం తేసం పారభావేన పతిట్ఠట్ఠేన వా ఓగధసఙ్ఖాతం నిబ్బానం తదధిగమూపాయో వా అరియమగ్గో తం అప్పత్వావ అనధిగన్త్వావ విసీదన్తి సంసీదన్తి. ఓగాధన్తి పతిట్ఠహన్తి ఏతేన, ఏత్థ వాతి ఓగాధో, అరియమగ్గో నిబ్బానఞ్చ. ఓగాధమేవేత్థ రస్సత్తం కత్వా ఓగధన్తి వుత్తం. తం ఓగధం తమోగధన్తి పదవిభాగో.

పఞ్చమసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౬. తతియనానాతిత్థియసుత్తవణ్ణనా

౫౬. ఛట్ఠే సబ్బం హేట్ఠా వుత్తనయమేవ. **ఇమం ఉదాన**న్తి ఏత్థ పన దిట్ఠితణ్హామానేసు దోసం దిస్వా తే దూరతో వజ్జేత్వా సఙ్ఖారే యథాభూతం పస్సతో చ తత్థ అనాదీనవదస్సితాయ మిచ్ఛాభినివిట్ఠస్స యథాభూతం అపస్సతో చ యథాక్కమం సంసారతో అతివత్తనానతివత్తనదీపకం ఇమం ఉదానం ఉదానేసీతి అత్థో యోజేతబ్బో.

తత్థ **అహఙ్కారపసుతాయం పజా**తి "సయంకతో అత్తా చ లోకో చా"తి ఏవం వుత్తసయంకారసఙ్ఖాతం అహఙ్కారం తథాపవత్తం దిట్ఠిం పసుతా అనుయుత్తా అయం పజా మిచ్ఛాభినివిట్ఠో సత్తకాయో. **పరంకారూపసంహితా**తి పరో అఞ్ఞో ఇస్సరాదికో సబ్బం కరోతీతి ఏవం పవత్తపరంకారదిట్ఠిసన్నిస్సితా తాయ ఉపసంహితాతి పరంకారూపసంహితా. **ఏతదేకే నాబ్భఞ్ఞంసూ**తి ఏతం దిట్ఠిద్వయం ఏకే సమణబ్రాహ్మణా తత్థ దోసదస్సినో హుత్వా నానుజానింసు. కథం? సతి హి సయంకారే కామకారతో సత్తానం ఇట్ఠేనేవ భవితబ్బం, న అనిట్ఠేన. న హి కోచి అత్తనో దుక్ఖం ఇచ్ఛతి, భవతి చ అనిట్ఠం, తస్మా న సయంకారో. పరంకారోపి యది ఇస్సరహేతుకో, స్వాయం ఇస్సరో అత్తత్థం వా కరేయ్య పరత్థం వా. తత్థ యది అత్తత్థం, అత్తనా అకతకిచ్చో సియా అసిద్ధస్స సాధనతో. అథ వా పరత్థం సబ్బేసం హితసుఖమేవ నిప్ఫజ్జేయ్య, న అహితం దుక్ఖం నిప్ఫజ్జతి, తస్మా ఇస్సరవసేన న పరంకారో సిజ్ఝతి. యది చ ఇస్సరసఙ్ఖాతం అఞ్ఞనిరపేక్ఖం నిచ్చమేకకారణం పవత్తియా సియా, కమ్మేన ఉప్పత్తి న సియా, సబ్బేహేవ ఏకజ్ఝం ఉప్పజ్జితబ్బం కారణస్స సన్నిహితత్తా. అథస్స అఞ్ఞమ్పి సహకారీకారణం ఇచ్ఛితం, తఞ్ఞేవ హేతు, కిం ఇస్సరేన అపరినిట్ఠితసామత్థియేన పరికప్పితేన. యథా చ ఇస్సరహేతుకో పరంకారో న సిజ్ఝతి, ఏవం పజాపతిపురిసపకతిబ్రహ్మకాలాదిహేతుతోపి న సిజ్ఝతేవ తేసమ్పి అసిద్ధత్తా వుత్తదోసానతివత్తనతో చ. తేన వుత్తం "ఏతదేకే నాబ్భఞ్ఞంసూ"తి. యే పన యథావుత్తే సయంకారపరంకారే నానుజానన్తాపి అధిచ్చసముప్పన్నం అత్తానఞ్చ లోకఞ్చ పఞ్ఞపేన్తి, తేపి **న నం సల్లన్తి అద్దసుం** అధిచ్చసముప్పన్నన్తివాదినోపి మిచ్ఛాభినివేసం అనతిక్కమనతో యథాభూతం అజానన్తానం దిట్ఠిగతం తత్థ తత్థ దుక్ఖుప్పాదనతో విజ్ఝనట్ఠేన "సల్ల"న్తి న పస్సింసు.

ఏతఞ్చ సల్లం పటికచ్చ పస్సతోతి యో పన ఆరద్ధవిపస్సకో పఞ్చపి ఉపాదానక్ఖన్ధే అనిచ్చతో దుక్ఖతో అనత్తతో సమనుపస్సతి, సో ఏతఞ్చ తివిధం విపరీతదస్సనం అఞ్ఞఞ్చ సకలం మిచ్ఛాభినివేసం తేసఞ్చ నిస్సయభూతే పఞ్చుపాదానక్ఖన్ధేపి తుజ్జనతో దురుద్ధారతో చ "సల్ల"న్తి పటికచ్చ పుబ్బేయేవ విపస్సనాపఞ్ఞాయ పస్సతి. ఏవం పస్సతో అరియమగ్గక్ఖణే ఏకన్తేనేవ **అహం కరోమీతి న తస్స హోతి**. యథా చ అత్తనో కారకభావో తస్స న ఉపట్ఠాతి, ఏవం **పరో కరోతీతి న తస్స హోతి,** కేవలం పన అనిచ్చసఙ్ఖాతం పటిచ్చసముప్పన్నధమ్మమత్తమేవ హోతి. ఏత్తావతా సమ్మాపటిపన్నస్స సబ్బథాపి దిట్ఠిమానాభావోవ దస్సితో. తేన చ అరహత్తప్పత్తియా సంసారసమతిక్కమో పకాసితో హోతి.

ఇదాని యో దిట్ఠిగతే అల్లీనో, న సో సంసారతో సీసం ఉక్ఖిపితుం సక్కోతి, తం దస్సేతుం ‘‘**మానుపేతా**’’తి గాథమాహ. తత్థ **మానుపేతా అయం పజాతి** అయం సబ్బాపి దిట్ఠిగతికసఙ్ఖాతా పజా సత్తకాయో “మయ్హం దిట్ఠి సున్దరా, మయ్హం ఆదానో సున్దరో”తి అత్తనో గాహస్స సంపగ్గహలక్ఖణేన మానేన ఉపేతా సమన్నాగతా. **మానగన్థా మానవినిబద్ధాతి** తతో ఏవ తేన అపరాపరం ఉప్పజ్జమానేన యథా తం దిట్ఠిం న పటినిస్సజ్జతి, ఏవం అత్తనో సన్తానస్స గన్థితత్తా వినిబద్ధత్తా చ మానగన్థా మానవినిబద్ధా. **దిట్ఠీసు సారమ్భకథా, సంసారం నాతివత్తతీతి** “ఇదమేవ సచ్చం మోఘమఞ్ఞ”న్తి అత్తుక్కంసనపరవమ్భనవసేన అత్తనో దిట్ఠాభినివేసేన పరేసం దిట్ఠీసు సారమ్భకథా విరోధకథా సంసారనాయికానం అవిజ్జాతణ్హానం అప్పహానతో సంసారం నాతివత్తతి, న అతిక్కమతీతి అత్థో.

ఛట్ఠసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౭. సుభూతిసుత్తవణ్ణనా

౬౭. సత్తమే **సుభూతీతి** తస్స థేరస్స నామం. సో హి ఆయస్మా పదుముత్తరస్స భగవతో పాదమూలే కతాభినీహారో కప్పసతసహస్సం ఉపచితపుఞ్ఞసమ్భారో ఇమస్మిం బుద్ధుప్పాదే ఉళారవిభవే గహపతికులే ఉప్పన్నో భగవతో ధమ్మదేసనం సుత్వా సంవేగజాతో ఘరా నిక్ఖమ్మ పబ్బజిత్వా కతాధికారత్తా ఘటేన్తో వాయమన్తో న చిరస్సేవ ఛళభిఞ్ఞో జాతో, బ్రహ్మవిహారభావనాయ పన ఉక్కంసపారమిప్పత్తియా “ఏతదగ్గం, భిక్ఖవే, మమ సావకానం భిక్ఖూనం అరణవిహారీనం యదిదం సుభూతీ”తి (అ॰ ని॰ ౧.౨౦౧) అరణవిహారే భగవతా ఏతదగ్గే ఠపితో. సో ఏకదివసం సాయన్హసమయం దివాట్ఠానతో విహారఙ్గణం ఓతిణ్ణో చతుపరిసమజ్ఝే భగవన్తం ధమ్మం దేసేన్తం దిస్వా “దేసనాపరియోసానే వుట్ఠహిత్వా వన్దిస్సామీ”తి కాలపరిచ్ఛేదం కత్వా భగవతో అవిదూరే అఞ్ఞతరస్మిం రుక్ఖమూలే నిసిన్నో ఫలసమాపత్తిం సమాపజ్జి. తేన వుత్తం – ‘‘**తేన ఖో పన సమయేన ఆయస్మా సుభూతి...పే.... సమాపజ్జిత్వా**’’తి.

తత్థ దుతియజ్ఝానతో పట్ఠాయ రూపావచరసమాధి సబ్బోపి అరూపావచరసమాధి అవితక్కసమాధి ఏవ. ఇధ పన చతుత్థజ్ఝానపాదకో అరహత్తఫలసమాధి “అవితక్కసమాధీ”తి అధిప్పేతో. దుతియజ్ఝానాదీహి పహీనా మిచ్ఛావితక్కా న తావ సుప్పహీనా అచ్చన్తపహానాభావతో, అరియమగ్గేన పన పహీనా ఏవ పున పహానకిచ్చాభావతో. తస్మా అగ్గమగ్గపరియోసానభూతో అరహత్తఫలసమాధి సబ్బేసం మిచ్ఛావితక్కానం పహానన్తే ఉప్పన్నత్తా విసేసతో “అవితక్కసమాధీ”తి వత్తబ్బతం అరహతి, పగేవ చతుత్థజ్ఝానపాదకో. తేన వుత్తం – “ఇధ పన చతుత్థజ్ఝానపాదకో అరహత్తఫలసమాధి ‘అవితక్కసమాధీ’తి అధిప్పేతో”తి.

ఏతమత్థం విదిత్వాతి ఏతం ఆయస్మతో సుభూతిస్స సబ్బమిచ్ఛావితక్కసబ్బసంకిలేసపహానసఙ్ఖాతం అత్థం సబ్బాకారతో జానిత్వా తదత్థదీపకం **ఇమం ఉదానం ఉదానేసి**.

తత్థ **యస్స వితక్కా విధూపితాతి** యేన అరియపుగ్గలేన, యస్స వా అరియపుగ్గలస్స కామవితక్కాదయో సబ్బేపి మిచ్ఛావితక్కా విధూపితా అరియమగ్గఞాణేన సన్తాపితా సముచ్ఛిన్నా. **అజ్ఝత్తం సువికప్పితా అసేసాతి** నియకజ్ఝత్తసఙ్ఖాతే అత్తనో సన్తానే ఉప్పజ్జనారహా సువికప్పితా సుట్ఠు వికప్పితా అసేసతో, కిఞ్చిపి అసేసేత్వా సుసముచ్ఛిన్నాతి అత్థో. **తం సఙ్గమతిచ్చ అరూపసఞ్ఞీతి** ఏత్థ న్తి నిపాతమత్తం. అథ వా హేతుఅత్థో **తం**సద్దో. యస్మా అనవసేసేన మిచ్ఛావితక్కా

సముచ్ఛిన్నా, తస్మా రాగసఙ్గాదికం పఞ్చవిధం సఙ్గం, సబ్బమ్పి వా కిలేససఙ్గం అతిచ్చ అతిక్కమిత్వా అతిక్కమనహేతు రూపసభావాభావతో రుప్పనసఙ్ఖాతస్స చ వికారస్స తత్థ అభావతో నిబ్బికారహేతుభావతో వా "అరూప"న్తి లద్ధనామం నిబ్బానం ఆరమ్మణం కత్వా పవత్తాహి మగ్గఫలసఞ్ఞాహి అరూపసఞ్ఞీ. **చతుయోగాతిగతో**తి కామయోగో భవయోగో దిట్ఠియోగో అవిజ్జాయోగోతి చత్తారో యోగే యథారహం చతూహిపి మగ్గేహి అతిక్కమిత్వా గతో. **న జాతు మేతీతి మ**కారో పదసన్ధికరో, జాతు ఏకంసేనేవ పునబ్భవాయ న ఏతి, ఆయతిం పునబ్భవాభినిబ్బత్తి తస్స నత్థీతి అత్థో. "న జాతి మేతీ"తిపి పఠన్తి, సో ఏవత్థో. ఇతి భగవా ఆయస్మతో సుభూతిస్స అరహత్తఫలసమాపత్తివిహారం అనుపాదిసేసనిబ్బానఞ్చ ఆరబ్భ పీతివేగవిస్సట్ఠం ఉదానం ఉదానేసి.

సత్తమసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౮. గణికాసుత్తవణ్ణనా

౨౮. అట్ఠమే **ద్వే పూగా**తి ద్వే గణా. **అఞ్ఞతరిస్సా గణికాయా**తి అఞ్ఞతరాయ నగరసోభినియా. **సారత్తా**తి సుట్ఠు రత్తా. **పటిబద్ధచిత్తా**తి కిలేసవసేన బద్ధచిత్తా. రాజగహే కిర ఏకస్మిం ఛణదివసే బహూ ధుత్తపురిసా గణబన్ధనేన విచరన్తా ఏకమేకస్స ఏకమేకం వేసిం ఆనేత్వా ఉయ్యానం పవిసిత్వా ఛణకీళం కీళింసు. తతో పరమ్పి ద్వే తయో ఛణదివసే తం తంయేవ వేసిం ఆనేత్వా ఛణకీళం కీళింసు. అథాపరస్మిం ఛణదివసే అఞ్ఞేపి ధుత్తా తథేవ ఛణకీళం కీళితుకామా వేసియో ఆనేన్తా పురిమధుత్తేహి పుబ్బే ఆనీతం ఏకం వేసిం ఆనేన్తి. ఇతరే తం దిస్వా "అయం అమ్హాకం పరిగ్గహో"తి ఆహంసు. తేపి తథేవ ఆహంసు. "ఏవం అమ్హాకం పరిగ్గహో, అమ్హాకం పరిగ్గహో"తి కలహం వడ్ఢేత్వా పాణిప్పహారాదీని అకంసు. తేన వుత్తం – "**తేన ఖో పన సమయేన రాజగహే ద్వే పూగా**"తిఆది. తత్థ **ఉపక్కమన్తీ**తి పహరన్తి. **మరణమ్పి నిగచ్ఛన్తీ**తి బలవూపక్కమేహి మరణం ఉపగచ్ఛన్తి, ఇతరేపి మరణమత్తం మరణప్పమాణదుక్ఖం పాపుణన్తి.

ఏతమత్థం విదిత్వాతి ఏతం కామేసు గేధం వివాదమూలం సబ్బానత్థమూలన్తి సబ్బాకారతో విదిత్వా. **ఇమం ఉదాన**న్తి అన్తద్వయే చ మజ్ఝిమాయ పటిపత్తియా ఆదీనవానిసంసవిభావనం ఇమం ఉదానం ఉదానేసి.

తత్థ **యఞ్చ పత్త**న్తి యం రూపాదిపఞ్చకామగుణజాతం పత్తం "నత్థి కామేసు దోసో"తి దిట్ఠిం పురక్ఖత్వా వా అపురక్ఖత్వా వా ఏతరహి లద్ధం అనుభుయ్యమానం. **యఞ్చ పత్తబ్బ**న్తి యఞ్చ కామగుణజాతమేవ "భుఞ్జితబ్బా కామా, పరిభుఞ్జితబ్బా కామా, ఆసేవితబ్బా కామా, పటిసేవితబ్బా కామా, యో కామే పరిభుఞ్జతి, సో లోకం వడ్ఢేతి, యో లోకం వడ్ఢేతి, సో బహుం పుఞ్ఞం పసవతీ"తి దిట్ఠిం ఉపనిస్సాయ తం అనిస్సజ్జిత్వా కతేన కమ్మునా అనాగతే పత్తబ్బం అనుభవితబ్బఞ్చ. **ఉభయమేతం రజానుకిణ్ణ**న్తి ఏతం ఉభయం పత్తం పత్తబ్బఞ్చ రాగరజాదీహి అనుకిణ్ణం. సమ్పత్తే హి వత్థుకామే అనుభవన్తో రాగరజేన వోకిణ్ణో హోతి, తత్థ పన సంకిలిట్ఠచిత్తస్స ఫలే ఆయతిం ఆపన్నే దోమనస్సుప్పత్తియా దోసరజేన వోకిణ్ణో హోతి, ఉభయత్థాపి మోహరజేన వోకిణ్ణో హోతి. కస్స పనేతం రజానుకిణ్ణన్తి ఆహ – "**ఆతురస్సానుసిక్ఖతో**"తి కామపత్థనావసేన కిలేసాతురస్స, తస్స చ ఫలేన దుక్ఖాతురస్స చ ఉభయత్థాపి పటికారాభిలాసాయ కిలేసఫలే అనుసిక్ఖతో.

తథా **యఞ్చ పత్త**న్తి యం అచేలకవతాదివసేన పత్తం అత్తపరితాపనం . **యఞ్చ పత్తబ్బ**న్తి యం మిచ్ఛాదిట్ఠికమ్మసమాదానహేతు అపాయేసు పత్తబ్బం ఫలం. **ఉభయమేతం రజానుకిణ్ణ**న్తి తదుభయం దుక్ఖరజానుకిణ్ణం.

ఆతురస్సాతి కాయకిలమథేన దుక్ఖాతురస్స. **అనుసిక్ఖతోతి** మిచ్ఛాదిట్ఠిం, తస్సా సమాదాయకే పుగ్గలే చ అనుసిక్ఖతో.

యే చ సిక్ఖాసారాతి యేహి యథాసమాదిన్నం సీలబ్బతాదిసఙ్ఖాతం సిక్ఖం సారతో గహేత్వా "ఇమినా సంసారసుద్ధీ"తి కథితా. తేనాహ – **సీలబ్బతం జీవితం బ్రహ్మచరియం ఉపట్ఠానసారాతి**. తత్థ యం "న కరోమీ"తి ఓరమతి, తం సీలం, విసభోజనకిచ్ఛాచరణాదికం వతం, సాకభక్ఖతాదిజీవికా జీవితం, మేథునవిరతి బ్రహ్మచరియం, ఏతేసం అనుతిట్ఠనం ఉపట్ఠానం, భూతపిణ్డకపరిభణ్డాదివసేన ఖన్ధదేవసివాదిపరిచరణం వా ఉపట్ఠానం, ఏవమేతేహి యథావుత్తేహి సీలాదీహి సంసారసుద్ధి హోతీతి తాని సారతో గహేత్వా ఠితా సమణబ్రాహ్మణా సిక్ఖాసారా సీలబ్బతం జీవితం బ్రహ్మచరియం "ఉపట్ఠానసారా"తి వేదితబ్బా. **అయమేకో అన్తోతి** అయం సీలబ్బతపరామాసవసేన అత్తకిలమథానుయోగసఙ్ఖాతో మజ్ఝిమాయ పటిపత్తియా ఉప్పథభూతో లామకట్ఠేన చ ఏకో అన్తో. **అయం దుతియో అన్తోతి** అయం కామసుఖల్లికానుయోగో కామేసు పాతబ్యతాపత్తిసఙ్ఖాతో దుతియో వుత్తనయేన అన్తో.

ఇచ్చేతే ఉభో అన్తాతి కామసుఖల్లికానుయోగో అత్తకిలమథానుయోగో చ ఇతి ఏతే ఉభో అన్తా. తే చ ఖో ఏతరహి పత్తే, ఆయతిం పత్తబ్బే చ కిలేసదుక్ఖరజానుకిణ్ణే కామగుణే అత్తపరితాపనే చ అల్లీనేహి కిలేసదుక్ఖాతురానం అనుసిక్ఖన్తేహి, సయఞ్చ కిలేసదుక్ఖాతురేహి పటిపజ్జితబ్బత్తా లామకా ఉప్పథభూతా చాతి అన్తా. **కటసివడ్ఢనాతి** అన్ధపుథుజ్జనేహి అభికఙ్ఖితబ్బట్ఠేన కటసిసఙ్ఖాతానం తణ్హాఅవిజ్జానం అభివడ్ఢనా. **కటసియో దిట్ఠిం వడ్ఢేన్తీతి** తా పన కటసియో నానప్పకారదిట్ఠిం వడ్ఢేన్తి. వత్థుకామేసు అస్సాదానుపస్సినో హి తే పజహితుం అసక్కోన్తస్స తణ్హాఅవిజ్జాసహకారీకారణం లభిత్వా "నత్థి దిన్న"న్తిఆదినా (ధ. స. ౧౨౨౧; విభ. ౯౩౮) నత్థికదిట్ఠిం అకిరియదిట్ఠిం అహేతుకదిట్ఠిఞ్చ గణ్హాపేన్తి, అత్తపరితాపనం అనుయుత్తస్స పన అవిజ్జాతణ్హాసహకారీకారణం లభిత్వా "సీలేన సుద్ధి వతేన సుద్ధీ"తిఆదినా అత్తసుద్ధిఅభిలాసేన సీలబ్బతపరామాసదిట్ఠిం గణ్హాపేన్తి. సక్కాయదిట్ఠియా పన తేసం పచ్చయభావో పాకటోయేవ. ఏవం అన్తద్వయూపనిస్సయేన తణ్హాఅవిజ్జానం దిట్ఠివడ్ఢకతా వేదితబ్బా. కేచి పన "కటసీతి పఞ్చన్నం ఖన్ధానం అధివచన"న్తి వదన్తి. తేసం యదగ్గేన తతో అన్తద్వయతో సంసారసుద్ధి న హోతి, తదగ్గేన తే ఉపాదానక్ఖన్ధే అభివడ్ఢేతీతి అధిప్పాయో. అపరే పన "కటసివడ్ఢనా"తి పదస్స "అపరాపరం జరామరణేహి సివథికవడ్ఢనా"తి అత్థం వదన్తి. తేహిపి అన్తద్వయస్స సంసారసుద్ధిహేతుభావాభావోయేవ వుత్తో, కటసియా పన దిట్ఠివడ్ఢనకారణభావో వత్తబ్బో.

ఏతే తే ఉభో అన్తే అనభిఞ్ఞాయాతి తే ఏతే యథావుత్తే ఉభోపి అన్తే అజానిత్వా "ఇమే అన్తా తే చ ఏవంగహితా ఏవంఅనుట్ఠితా ఏవంగతికా ఏవంఅభిసమ్పరాయా"తి ఏవం అజాననహేతు అజాననకారణా. "పఞ్ఞాయ చస్స దిస్వా ఆసవా పరిక్ఖీణా"తిఆదీసు (పు. ప. ౨౦౮; అ. ని. ౯.౪౩) వియస్స హేతుఅత్థతా దట్ఠబ్బా. **ఓలీయన్తి ఏకేతి** ఏకే కామసుఖానుయోగవసేన సఙ్కోచం ఆపజ్జన్తి. **అతిధావన్తి ఏకేతి** ఏకే అత్తకిలమథానుయోగవసేన అతిక్కమన్తి. కామసుఖమనుయుత్తా హి వీరియస్స అకరణతో కోసజ్జవసేన సమ్మాపటిపత్తితో సఙ్కోచమాపన్నతా ఓలీయన్తి నామ, అత్తపరితాపనమనుయుత్తా పన కోసజ్జం పహాయ అనుపాయేన వీరియారమ్భం కరోన్తా సమ్మాపటిపత్తియా అతిక్కమనతో అతిధావన్తి నామ, తదుభయం పన తత్థ ఆదీనవాదస్సనతో. తేన వుత్తం – "ఉభో అన్తే అనభిఞ్ఞాయ ఓలీయన్తి ఏకే అతిధావన్తి ఏకే"తి. తత్థ తణ్హాభినన్దనవసేన ఓలీయన్తి, దిట్ఠాభినన్దనవసేన అతిధావన్తీతి వేదితబ్బం.

అథ వా సస్సతాభినివేసవసేన ఓలీయన్తి ఏకే, ఉచ్ఛేదాభినివేసవసేన అతిధావన్తి ఏకే. గోసీలాదివసేన హి అత్తపరితాపనమనుయుత్తా ఏకచ్చే "ఇమినాహం సీలేన వా వతేన వా తపేన వా బ్రహ్మచరియేన వా దేవో వా భవిస్సామి

దేవఞ్ఞతరో వా, తత్థ నిచ్చో ధువో సస్సతో అవిపరిణామధమ్మో సస్సతిసమం తథేవ ఠస్సామీ"తి సస్సతదస్సనం అభినివిసన్తా సంసారే ఓలీయన్తి నామ, కామసుఖమనుయుత్తా పన ఏకచ్చే యంకిఞ్చి కత్వా ఇన్ద్రియాని సన్తప్పేతుకామా లోకాయతికా వియ తదనుగుణం ఉచ్ఛేదదస్సనం అభినివిసన్తా అనుపాయేన వట్టుపచ్ఛేదస్స పరియేసనతో అతిధావన్తి నామ. ఏవం సస్సతుచ్ఛేదవసేనపి ఓలీయనాతిధావనాని వేదితబ్బాని.

యే చ ఖో తే అభిఞ్ఞాయాతి యే చ ఖో పన అరియపుగ్గలా తే యథావుత్తే ఉభో అన్తే "ఇమే అన్తా ఏవంగహితా ఏవంఅనుట్ఠితా ఏవంగతికా ఏవంఅభిసమ్పరాయా"తి అభివిసిట్ఠేన ఞాణేన విపస్సనాసహితాయ మగ్గపఞ్ఞాయ జానిత్వా మజ్ఝిమపటిపదం సమ్మాపటిపన్నా, తాయ సమ్మాపటిపత్తియా. **తత్ర చ నాహేసు**న్తి తత్ర తస్మిం అన్తద్వయే పతితా న అహేసుం, తం అన్తద్వయం పజహింసూతి అత్థో. **తేన చ నామఞ్ఞింసూ**తి తేన అన్తద్వయపహానేన "మమ ఇదం అన్తద్వయపహానం, అహం అన్తద్వయం పహాసిం, ఇమినా అన్తద్వయపహానేన సేయ్యో"తిఆదినా తణ్హాదిట్ఠిమానమఞ్ఞనావసేన న అమఞ్ఞింసు సబ్బమఞ్ఞనానం సమ్మదేవ పహీనత్తా. ఏత్థ చ అగ్గఫలే ఠితే అరియపుగ్గలే సన్ధాయ "తత్ర చ నాహేసుం, తేన చ నామఞ్ఞింసూ"తి అతీతకాలవసేన అయం దేసనా పవత్తా, మగ్గక్ఖణే పన అధిప్పేతే వత్తమానకాలవసేనేవ వత్తబ్బం సియా. **వట్టం తేసం నత్థి పఞ్ఞాపనాయా**తి యే ఏవం పహీనసబ్బమఞ్ఞనా ఉత్తమపురిసా, తేసం అనుపాదాపరినిబ్బుతానం కమ్మవిపాకకిలేసవసేన తివిధమ్పి వట్టం నత్థి పఞ్ఞాపనాయ, వత్తమానక్ఖన్ధభేదతో ఉద్ధం అనుపాదానో వియ జాతవేదో అపఞ్ఞత్తికభావమేవ గచ్ఛతీతి అత్థో.

అట్ఠమసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౯. ఉపాతిధావన్తిసుత్తవణ్ణనా

౫౯. నవమే **రత్తన్ధకారతిమిసాయ**న్తి రత్తియం అన్ధకారే మహాతిమిసాయం. రత్తీపి హి అన్ధకారవిరహితా హోతి, యా పుణ్ణమాయ రత్తి జుణ్హోభాసితా. అన్ధకారోపి "తిమిసా"తి న వత్తబ్బో హోతి అబ్బమహికాదిఉపక్కిలేసవిరహితే దేవే. మహన్ధకారో హి "తిమిసా"తి వుచ్చతి. అయం పన అమావసీ రత్తి దేవో చ మేఘపటలసఞ్ఛన్నో. తేన వుత్తం – "రత్తన్ధకారతిమిసాయన్తి రత్తియా అన్ధకారే మహాతిమిసాయ"న్తి. **అబ్భోకాసే**తి అప్పటిచ్ఛన్నే ఓకాసే విహారఙ్గణే. **తేలప్పదీపేసు ఝాయమానేసూ**తి తేలపజ్జోతేసు జలమానేసు.

నను చ భగవతో బ్యామప్పభా పకతియా బ్యామమత్తప్పదేసం అభిబ్యాపేత్వా చన్దిమసూరియాలోకం అభిభవిత్వా ఘనబహలం బుద్ధాలోకం విస్సజ్జేన్తీ అన్ధకారం విధమిత్వా తిట్ఠతి, కాయప్పభాపి నీలపీతాదివసేన ఛబ్బణ్ణఘనబుద్ధరస్మియో విస్సజ్జేత్వా పకతియావ సమన్తతో అసీతిహత్థప్పదేసం ఓభాసేన్తీ తిట్ఠతి, ఏవం బుద్ధాలోకేనేవ ఏకోభాసభూతే భగవతో నిసిన్నోకాసే పదీపకరణే కిచ్చం నత్థీతి? సచ్చం నత్థి, తథాపి పుఞ్ఞత్థికా ఉపాసకా భగవతో భిక్ఖుసఙ్ఘస్స చ పూజాకరణత్థం దేవసికం తేలప్పదీపం ఉపట్ఠపేన్తి. తథా హి వుత్తం – సామఞ్ఞఫలేపి "ఏతే మణ్డలమాలే దీపా ఝాయన్తీ"తి (దీ. ని. ౧.౧౫౯). "రత్తన్ధకారతిమిసాయ"న్తి ఇదమ్పి తస్సా రత్తియా సభావకిత్తనత్థం వుత్తం, న పన భగవతో నిసిన్నోకాసస్స అన్ధకారభావతో. పూజాకరణత్థమేవ హి తదాపి ఉపాసకేహి పదీపా కారితా.

తస్మిఞ్హి దివసే సావత్థివాసినో బహూ ఉపాసకా పాతోవ సరీరపటిజగ్గనం కత్వా విహారం గన్త్వా ఉపోసథఙ్గాని సమాదియిత్వా బుద్ధప్పముఖం భిక్ఖుసఙ్ఘం నిమన్తేత్వా నగరం పవిసిత్వా మహాదానాని పవత్తేత్వా భగవన్తం భిక్ఖుసఙ్ఘఞ్చ అనుగన్త్వా నివత్తిత్వా అత్తనో అత్తనో గేహాని గన్త్వా సయమ్పి పరిభుఞ్జిత్వా సుద్ధవత్థనివత్థా సుద్ధుత్తరాసఙ్గా గన్ధమాలాదిహత్థా విహారం గన్త్వా భగవన్తం పూజేత్వా కేచి మనోభావనీయే భిక్ఖూ పయిరుపాసన్తా కేచి యోనిసోమనసికరోన్తా దివసభాగం వీతినామేసుం. తే సాయన్హసమయే భగవతో సన్తికే ధమ్మం సుత్వా సత్థరి ధమ్మసభామణ్డపతో పట్ఠాయ గన్ధకుటిసమీపే అజ్ఝోకాసే పఞ్ఞత్తవరబుద్ధాసనే నిసిన్నే, భిక్ఖుసఙ్ఘే చ భగవన్తం ఉపసఙ్కమిత్వా పయిరుపాసన్తే ఉపోసథవినోదనత్థఞ్చేవ యోనిసోమనసికారపరిబ్రూహనత్థఞ్చ నగరం అగన్త్వా విహారేయేవ వసితుకామా ఓహీయింసు. అథ తే భగవతో భిక్ఖుసఙ్ఘస్స చ పూజాకరణత్థం బహూ తేలప్పదీపే ఆరోపేత్వా సత్థారం ఉపసఙ్కమిత్వా వన్దిత్వా భిక్ఖుసఙ్ఘస్స చ అఞ్జలిం కత్వా భిక్ఖూనం పరియన్తే నిసిన్నా కథం సముట్ఠాపేసుం, "భన్తే, ఇమే తిత్థియా నానావిధాని దిట్ఠిగతాని అభినివిస్స వోహరన్తి, తథా వోహరన్తా చ కదాచి సస్సతం, కదాచి అసస్సతం, ఉచ్ఛేదాదీసు అఞ్ఞతరన్తి ఏకస్మింయేవ అట్ఠత్వా నవనవాని దిట్ఠిగతాని 'ఇదమేవ సచ్చం మోఘమఞ్ఞ'న్తి పగ్గయ్హ తిట్ఠన్తి ఉమ్మత్తకసదిసా, తేసం తథా అభినివిట్ఠానం కా గతి, కో అభిసమ్పరాయో"తి. తేన చ సమయేన బహూ పటఙ్గపాణకా పతన్తా పతన్తా తేసు తేలప్పదీపేసు నిపతన్తి. తేన వుత్తం – **"తేన ఖో పన సమయేన సమ్బహులా అధిపాతకా"**తిఆది.

తత్థ **అధిపాతకా**తి పటఙ్గపాణకా, యే "సలభా"తిపి వుచ్చన్తి. తే హి దీపసిఖం అధిపతనతో "అధిపాతకా"తి అధిప్పేతా. **ఆపాతపరిపాత**న్తి ఆపాతం పరిపాతం, ఆపతిత్వా ఆపతిత్వా పరిపతిత్వా పరిపతిత్వా, అభిముఖపాతఞ్చేవ పరిబ్భమిత్వా పాతఞ్చ కత్వాతి అత్థో. "ఆపాథే పరిపాత"న్తి కేచి పఠన్తి, ఆపాథే పదీపస్స అత్తనో ఆపాథగమనే సతి పరిపతిత్వా పరిపతిత్వాతి అత్థో. **అనయ**న్తి అవడ్ఢిం దుక్ఖం. **బ్యసన**న్తి వినాసం. పురిమపదేన హి మరణమత్తం దుక్ఖం, పచ్ఛిమపదేన మరణం తేసం దీపేతి. తత్థ కేచి పాణకా సహ పతనేన మరింసు, కేచి మరణమత్తం దుక్ఖం ఆపజ్జింసు.

ఏతమత్థం విదిత్వాతి ఏతం అధిపాతకపాణకానం అత్తహితం అజానన్తానం అత్తుపక్కమవసేన నిరత్థకబ్యసనాపత్తిం విదిత్వా తేసం వియ దిట్ఠిగతికానం దిట్ఠాభినివేసేన అనయబ్యసనాపత్తిదీపకం **ఇమం ఉదానం ఉదానేసి**.

తత్థ **ఉపాతిధావన్తి న సారమేన్తీ**తి సీలసమాధిపఞ్ఞావిముత్తిఆదిభేదం సారం న ఏన్తి, చతుసచ్చాభిసమయవసేన న అధిగచ్ఛన్తి. తస్మిం పన సఉపాయే సారే తిట్ఠన్తేయేవ విముత్తాభిలాసాయ తం ఉపేన్తా వియ హుత్వాపి దిట్ఠివిపల్లాసేన అతిధావన్తి అతిక్కమిత్వా గచ్ఛన్తి, పఞ్చుపాదానక్ఖన్ధే "నిచ్చం సుభం సుఖం అత్తా"తి అభినివిసిత్వా గణ్హన్తాతి అత్థో. **నవం నవం బన్ధనం బ్రూహయన్తీ**తి తథా గణ్హన్తా చ తణ్హాదిట్ఠిసఙ్ఖాతం నవం నవం బన్ధనం బ్రూహయన్తి వడ్ఢయన్తి. **పతన్తి పజ్జోతమివాధిపాతకా, దిట్ఠే సుతే ఇతిహేకే నివిట్ఠా**తి ఏవం తణ్హాదిట్ఠిబన్ధనేహి బద్ధత్తా ఏకే సమణబ్రాహ్మణా దిట్ఠే అత్తనా చక్ఖువిఞ్ఞాణేన దిట్ఠిదస్సనేనేవ వా దిట్ఠే అనుస్సవూపలబ్భమత్తేనేవ చ సుతే "ఇతిహ ఏకన్తతో ఏవమేత"న్తి నివిట్ఠా దిట్ఠాభినివేసేన "సస్సత"న్తిఆదినా అభినివిట్ఠా, ఏకన్తహితం వా నిస్సరణం అజానన్తా రాగాదీహి ఏకాదసహి అగ్గీహి ఆదిత్తం భవత్తయసఙ్ఖాతం అఙ్గారకాసుంయేవ ఇమే వియ అధిపాతకా ఇమం పజ్జోతం పతన్తి, న తతో సీసం ఉక్ఖిపితుం సక్కోన్తీతి అత్థో.

నవమసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౧౦. ఉప్పజ్జన్తిసుత్తవణ్ణనా

౬౦. దసమే **యావకీవన్తి** యత్తకం కాలం. **యతోతి** యదా, యతో పట్ఠాయ, యస్మిం కాలేతి వా అత్థో. **ఏవమేతం, ఆనన్దాతి**, ఆనన్ద, తథాగతే ఉప్పన్నే తథాగతస్స తథాగతసావకానంయేవ చ లాభసక్కారో అభివడ్ఢతి, తిత్థియా పన నిత్తేజా విహతప్పభా పహీనలాభసక్కారా హోన్తీతి యం తయా వుత్తం, ఏతం ఏవం, న ఏతస్స అఞ్ఞథాభావో. చక్కవత్తినో హి చక్కరతనస్స పాతుభావేన లోకో చక్కరతనం ముఞ్చిత్వా అఞ్ఞత్థ పూజాసక్కారసమ్మానం న పవత్తేతి, చక్కరతనమేవ పన సబ్బో లోకో సబ్బభావేహి సక్కరోతి గరుం కరోతి మానేతి పూజేతి. ఇతి వట్టానుసారిపుఞ్ఞమత్తనిస్సన్దస్సపి తావ మహన్తో ఆనుభావో, కిమఙ్గం పన వివట్టానుసారిపుఞ్ఞఫలూపత్థమ్భస్స అనన్తాపరిమేయ్యగుణగణాధారస్స బుద్ధరతనస్స ధమ్మరతనస్స సఙ్ఘరతనస్స చాతి దస్సేతి.

భగవా హి సమ్మాసమ్బోధిం పత్వా పవత్తవరధమ్మచక్కో అనుక్కమేన లోకే ఏకసట్ఠియా అరహన్తేసు జాతేసు సట్ఠి అరహన్తే జనపదచారికాయ విస్సజ్జేత్వా ఉరువేలం పత్వా ఉరువేలకస్సపప్పముఖే సహస్సజటిలే అరహత్తే పతిట్ఠాపేత్వా తేహి పరివుతో లట్ఠివనుయ్యానే నిసీదిత్వా బిమ్బిసారప్పముఖానం అఙ్గమగధవాసీనం ద్వాదస నహుతాని సాసనే ఓతారేత్వా యదా రాజగహే విహాసి, తతో పట్ఠాయ భగవతో భిక్ఖుసఙ్ఘస్స చ యథా యథా ఉపరూపరి ఉళారలాభసక్కారో అభివడ్ఢతి, తథా తథా సబ్బతిత్థియానం లాభసక్కారో పరిహాయి ఏవ.

అథేకదివసం ఆయస్మా ఆనన్దో దివాట్ఠానే నిసిన్నో భగవతో చ అరియసఙ్ఘస్స చ సమ్మాపటిపత్తిం పచ్చవేక్ఖిత్వా పీతిసోమనస్సజాతో "కథం ను ఖో తిత్థియాన"న్తి తేసం పటిపత్తిం ఆవజ్జేసి. అథస్స నేసం సబ్బథాపి దుప్పటిపత్తియేవ ఉపట్ఠాసి. సో "ఏవంమహానుభావే నామ పుఞ్ఞూపనిస్సయస్స ధమ్మానుధమ్మప్పటిపత్తియా చ ఉక్కంసపారమిప్పత్తే భగవతి, అరియసఙ్ఘే చ ధరన్తే కథం ఇమే అఞ్ఞతిత్థియా ఏవం దుప్పటిపన్నా అకతపుఞ్ఞా వరాకా లాభినో సక్కతా భవిస్సన్తీ"తి తిత్థియానం లాభసక్కారహానిం నిస్సాయ కారుఞ్ఞం ఉప్పాదేత్వా అథ అత్తనో పరివితక్కం "యావకీవఞ్చ, భన్తే"తిఆదినా భగవతో ఆరోచేసి. భగవా చ తం, "ఆనన్ద, తయా మిచ్ఛా పరివితక్కిత"న్తి అవత్వా సువణ్ణాలిఙ్గసదిసం గీవం ఉన్నామేత్వా సుపుప్ఫితసతపత్తసస్సిరికం మహాముఖం అభిప్పసన్నతరం కత్వా "ఏవమేతం, ఆనన్దా"తి సమ్పహంసిత్వా "యావకీవఞ్చా"తిఆదినా తస్స వచనం పచ్చనుమోది. తేన వుత్తం – ''**అథ ఖో ఆయస్మా ఆనన్దో...పే.... భిక్ఖుసఙ్ఘో చా**''తి. అథ భగవా తస్సం అట్ఠుప్పత్తియం అతీతేపి మయి అనుప్పన్నే ఏకచ్చే నీచజనా సమ్మానం లభిత్వా మమ ఉప్పాదతో పట్ఠాయ హతలాభసక్కారా అహేసున్తి **బావేరుజాతకం** (జా॰ ౧.౪.౧౫౩ ఆదయో) కథేసి.

ఏతమత్థం విదిత్వాతి దిట్ఠిగతికానం తావ సక్కారసమ్మానో యావ న సమ్మాసమ్బుద్ధా లోకే ఉప్పజ్జన్తి, తేసం పన ఉప్పాదతో పట్ఠాయ తే హతలాభసక్కారా నిప్పభా నిత్తేజావ హోన్తి, దుప్పటిపత్తియా దుక్ఖతో చ న ముచ్చన్తీతి ఏతమత్థం సబ్బాకారతో విదిత్వా తదత్థదీపనం **ఇమం ఉదానం ఉదానేసి**.

తత్థ **ఓభాసతి తావ సో కిమీతి** సో ఖజ్జుపనకకిమి తావదేవ ఓభాసతి జోతతి దిబ్బతి. **యావ న ఉన్నమతే పభఙ్కరోతి** తీసుపి మహాదీపేసు ఏకక్ఖణే ఆలోకకరణేన "పభఙ్కరో"తి లద్ధనామో సూరియో యావ న ఉగ్గమతి న ఉదేతి. అనుగ్గతే హి సూరియే లద్ధోకాసా ఖజ్జుపనకా విపరివత్తమానాపి కణ్టకఫలసదిసా తమసి విజ్జోతన్తి. **స వేరోచనమ్హి ఉగ్గతే, హతప్పభో హోతి**

న చాపి భాసతీతి సమన్తతో అన్ధకారం విధమిత్వా కిరణసహస్సేన విరోచనసభావతాయ వేరోచననామకే ఆదిచ్చే ఉట్ఠితే సో ఖజ్జుపనకో హతప్పభో నిత్తేజో కాళకో హోతి, రత్తన్ధకారే వియ న భాసతి న దిబ్బతి.

ఏవం ఓభాసితమేవ తక్కికానన్తి యథా తేన ఖజ్జుపనకేన సూరియుగ్గమనతో పురేయేవ ఓభాసితం హోతి, ఏవం తక్కేత్వా వితక్కేత్వా పరికప్పనమత్తేన దిట్ఠీనం గహణతో "తక్కికా"తి లద్ధనామేహి తిత్థియేహి ఓభాసితం అత్తనో సమయతేజేన దీపేత్వా అధిట్ఠితం తావ, **యావ సమ్మాసమ్బుద్ధా లోకే నుప్పజ్జన్తి. న తక్కికా సుజ్ఝన్తి న చాపి సావకా**తి యదా పన సమ్మాసమ్బుద్ధా లోకే ఉప్పజ్జన్తి, తదా దిట్ఠిగతికా న సుజ్ఝన్తి న సోభన్తి, న చాపి తేసం సావకా సోభన్తి, అఞ్ఞదత్థు విహతసోభా రత్తిఖిత్తా వియ సరా న పఞ్ఞాయన్తేవ. అథ వా యావ సమ్మాసమ్బుద్ధా లోకే నుప్పజ్జన్తి, తావదేవ తక్కికానం ఓభాసితం అత్తనో సమయేన జోతనం బాలలాపనం, న తతో పరం. కస్మా? యస్మా న తక్కికా సుజ్ఝన్తి, న చాపి సావకా. తే హి దురక్ఖాతధమ్మవినయా సమ్మాపటిపత్తిరహితా న సంసారతో సుజ్ఝన్తి అనియ్యానికసాసనత్తా. తేనాహ "**దుద్దిట్ఠీ న దుక్ఖా పముచ్చరే**"తి. తక్కికా హి అయాథావలద్ధికతాయ దుద్దిట్ఠినో మిచ్ఛాభినివిట్ఠదిట్ఠికా విపరీతదస్సనా తం దిట్ఠిం అనిస్సజ్జిత్వా సంసారదుక్ఖతో న కదాచిపి ముచ్చన్తీతి.

దసమసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

నిట్ఠితా చ జచ్చన్ధవగ్గవణ్ణనా.

౭. చూళవగ్గో

౧. పఠమలకుణ్డకభద్దియసుత్తవణ్ణనా

౬౧. చూళవగ్గస్స పఠమే **లకుణ్డకభద్దియ**న్తి ఏత్థ **భద్దియో**తి తస్స ఆయస్మతో నామం, కాయస్స పన రస్సత్తా “లకుణ్డకభద్దియో”తి నం సఞ్జానన్తి. సో కిర సావత్థివాసీ కులపుత్తో మహద్ధనో మహాభోగో రూపేన అపాసాదికో దుబ్బణ్ణో దుద్దసికో ఓకోటిమకో. సో ఏకదివసం సత్థరి జేతవనే విహరన్తే ఉపాసకేహి సద్ధిం విహారం గన్త్వా ధమ్మదేసనం సుత్వా పటిలద్ధసద్ధో పబ్బజిత్వా లద్ధూపసమ్పదో సత్థు సన్తికే కమ్మట్ఠానం గహేత్వా విపస్సనాయ కమ్మం కరోన్తో సోతాపత్తిఫలం పాపుణి. తదా సేక్ఖా భిక్ఖూ యేభుయ్యేన ఆయస్మన్తం సారిపుత్తం ఉపసఙ్కమిత్వా ఉపరిమగ్గత్థాయ కమ్మట్ఠానం యాచన్తి, ధమ్మదేసనం యాచన్తి, పఞ్హం పుచ్ఛన్తి. సో తేసం అధిప్పాయం పూరేన్తో కమ్మట్ఠానం ఆచిక్ఖతి, ధమ్మం దేసేతి, పఞ్హం విస్సజ్జేతి. తే ఘటేన్తా వాయమన్తా అప్పేకచ్చే సకదాగామిఫలం, అప్పేకచ్చే అనాగామిఫలం, అప్పేకచ్చే అరహత్తం, అప్పేకచ్చే తిస్సో విజ్జా, అప్పేకచ్చే ఛళభిఞ్ఞా, అప్పేకచ్చే చతస్సో పటిసమ్భిదా అధిగచ్ఛన్తి. తే దిస్వా లకుణ్డకభద్దియోపి సేఖో సమానో కాలం ఞత్వా అత్తనో చిత్తకల్లతఞ్చ సల్లేఖఞ్చ పచ్చవేక్ఖిత్వా ధమ్మసేనాపతిం ఉపసఙ్కమిత్వా కతపటిసన్థారో సమ్మోదమానో ధమ్మదేసనం యాచి. సోపిస్స అజ్ఝాసయస్స అనురూపం కథం కథేసి. తేన వుత్తం – **‘‘తేన ఖో పన సమయేన ఆయస్మా సారిపుత్తో ఆయస్మన్తం లకుణ్డకభద్దియం అనేకపరియాయేన ధమ్మియా కథాయ సన్దస్సేతీ**’’తిఆది.

తత్థ **అనేకపరియాయేనా**తి “ఇతిపి పఞ్చక్ఖన్ధా అనిచ్చా, ఇతిపి దుక్ఖా, ఇతిపి అనత్తా”తి ఏవం అనేకేహి కారణేహి. **ధమ్మియా కథాయా**తి పఞ్చన్నం ఉపాదానక్ఖన్ధానం ఉదయబ్బయాదిపకాసనియా ధమ్మియా కథాయ. **సన్దస్సేతీ**తి తానియేవ అనిచ్చాదిలక్ఖణాని ఉదయబ్బయాదికే చ సమ్మా దస్సేతి, హత్థేన గహేత్వా వియ పచ్చక్ఖతో దస్సేతి. **సమాదపేతీ**తి తత్థ లక్ఖణారమ్మణికం విపస్సనం సమ్మా ఆదపేతి, యథా వీథిపటిపన్నా హుత్వా పవత్తతి, ఏవం గణ్హాపేతి. **సముత్తేజేతీ**తి విపస్సనాయ ఆరద్ధాయ సఙ్ఖారానం ఉదయబ్బయాదీసు ఉపట్ఠహన్తేసు యథాకాలం పగ్గహనిగ్గహసముపేక్ఖణేహి బోజ్ఝఙ్గానం అనుపవత్తనేన భావనం మజ్ఝిమం వీథిం ఓతారేత్వా యథా విపస్సనాఞాణం సూరం పసన్నం హుత్వా వహతి, ఏవం ఇన్ద్రియానం విసదభావకరణేన విపస్సనాచిత్తం సమ్మా ఉత్తేజేతి, విసదాపనవసేన వోదపేతి. **సమ్పహంసేతీ**తి తథా పవత్తియమానాయ విపస్సనాయ సమప్పవత్తభావనావసేన చేవ ఉపరిలద్ధబ్బభావనాబలేన చ చిత్తం సమ్మా పహంసేతి, లద్ధస్సాదవసేన వా సుట్ఠు తోసేతి. **అనుపాదాయ ఆసవేహి చిత్తం విముచ్చీ**తి యథా యథా ధమ్మసేనాపతి ధమ్మం దేసేతి, తథా తథా తథలక్ఖణం విపస్సన్తస్స థేరస్స చ దేసనానుభావేన, అత్తనో చ ఉపనిస్సయసమ్పత్తియా ఞాణస్స పరిపాకం గతత్తా దేసనానుసారేన ఞాణే అనుపవత్తన్తే కామాసవాదీసు కఞ్చి ఆసవం అగ్గహేత్వా మగ్గపటిపాటియావ అనవసేసతో చిత్తం విముచ్చి, అరహత్తఫలం సచ్ఛాకాసీతి అత్థో.

ఏతమత్థం విదిత్వాతి ఏతం ఆయస్మతో లకుణ్డకభద్దియస్స అఞ్ఞారాధనసఙ్ఖాతం అత్థం సబ్బాకారతో విదిత్వా తదత్థదీపనం **ఇమం ఉదానం ఉదానేసి**.

తత్థ **ఉద్ధ**న్తి రూపధాతుయా అరూపధాతుయా చ. **అధో**తి కామధాతుయా. **సబ్బధీ**తి సబ్బస్మిమ్పి సఙ్ఖారగతే. **విప్పముత్తో**తి పుబ్బభాగే విక్ఖమ్భనవిముత్తియా అపరభాగే సముచ్ఛేదపటిప్పస్సద్ధివిముత్తీహి సబ్బప్పకారేన విముత్తో. ఏత్థ

చ **ఉద్ధం విప్పముత్తో**తి ఏతేన పఞ్చుద్ధమ్భాగియసంయోజనపహానం దస్సేతి. **అధో విప్పముత్తో**తి ఏతేన పఞ్చోరమ్భాగియసంయోజనపహానం. **సబ్బధి విప్పముత్తో**తి ఏతేన అవసిట్ఠసబ్బాకుసలపహానం దస్సేతి. అథ వా **ఉద్ధ**న్తి అనాగతకాలగ్గహణం. **అధో**తి అతీతకాలగ్గహణం. ఉభయగ్గహణేనేవ తదుభయపటిసంయుత్తత్తా పచ్చుప్పన్నో అద్ధా గహితో హోతి, తత్థ అనాగతకాలగ్గహణేన అనాగతక్ఖన్ధాయతనధాతుయో గహితా. సేసపదేసుపి ఏసేవ నయో. **సబ్బధీ**తి కామభేదాదికే సబ్బస్మిం భవే. ఇదం వుత్తం హోతి – అనాగతే అతీతే పచ్చుప్పన్నేతి ఏవం తియద్ధసఙ్గహితే సబ్బస్మిం భవే విప్పముత్తోతి.

అయంహమస్మీతి అనానుపస్సీతి యో ఏవం విప్పముత్తో, సో రూపవేదనాదీసు "అయం నామ ధమ్మో అహమస్మీ"తి దిట్ఠిమానమఞ్ఞనావసేన ఏవం నానుపస్సతి. తస్స తథా దస్సనే కారణం నత్థీతి అధిప్పాయో. అథ వా **అయంహమస్మీతి అనానుపస్సీ**తి ఇదం యథావుత్తాయ విముత్తియా అధిగముపాయదీపనం. తియద్ధసఙ్గహితే తేభూమకే సఙ్ఖారే "ఏతం మమ, ఏసోహమస్మి, ఏసో మే అత్తా"తి పవత్తనసభావాయ మఞ్ఞనాయ అనధిట్ఠానం కత్వా "నేతం మమ, నేసోహమస్మి, న మే సో అత్తా"తి ఏవం ఉప్పజ్జమానా యా పుబ్బభాగవుట్ఠానగామినీ విపస్సనా, సా విముత్తియా పదట్ఠానం. **ఏవం విముత్తో ఉదతారి ఓఘం, అతిణ్ణపుబ్బం అపునబ్భవాయా**తి ఏవం దసహి సంయోజనేహి సబ్బాకుసలేహి చ సబ్బథా విముత్తో అరహా అరియమగ్గాధిగమనతో పుబ్బే సుపినన్తేపి అతిణ్ణపుబ్బం కామోఘో భవోఘో దిట్ఠోఘో అవిజ్జోఘోతి ఇమం చతుబ్బిధం ఓఘం, సంసారమహోఘమేవ వా అపునబ్భవాయ అనుపాదిసేసాయ నిబ్బానాయ ఉదతారి ఉత్తిణ్ణో, ఉత్తరిత్వా పారే ఠితోతి అత్థో.

పఠమసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౨. దుతియలకుణ్డకభద్దియసుత్తవణ్ణనా

౬౨. దుతియే **సేఖం మఞ్ఞమానో**తి "సేఖో అయ"న్తి మఞ్ఞమానో. తత్రాయం వచనత్థో – సిక్ఖతీతి సేఖో. కిం సిక్ఖతి? అధిసీలం అధిచిత్తం అధిపఞ్ఞఞ్చ. అథ వా సిక్ఖనం సిక్ఖా, సా ఏతస్స సీలన్తి సేఖో. సో హి అపరియోసితసిక్ఖత్తా తదధిముత్తత్తా చ ఏకన్తేన సిక్ఖనసీలో, న పరినిట్ఠితసిక్ఖో అసేఖో వియ తత్థ పటిప్పస్సద్ధుస్సుక్కో, నాపి విస్సట్ఠసిక్ఖో పచురజనో వియ తత్థ అనధిముత్తో. అథ వా అరియాయ జాతియా తీసు సిక్ఖాసు జాతో, తత్థ వా భవోతి సేఖో. **భియ్యోసోమత్తాయా**తి పమాణతో ఉత్తరి, పమాణం అతిక్కమిత్వా అధికతరన్తి అత్థో. ఆయస్మా హి లకుణ్డకభద్దియో పఠమసుత్తే వుత్తేన విధినా పఠమోవాదేన యథానిసిన్నోవ ఆసవక్ఖయప్పత్తో. ధమ్మసేనాపతి పన తస్స తం అరహత్తప్పత్తిం అనావజ్జనేన అజానిత్వా "సేఖోయేవా"తి మఞ్ఞమానో అప్పం యాచితో బహుం దదమానో ఉళారపురిసో వియ భియ్యో భియ్యో అనేకపరియాయేన ఆసవక్ఖయాయ ధమ్మిం కథేతియేవ. ఆయస్మాపి లకుణ్డకభద్దియో "కతకిచ్చో దానాహం, కిం ఇమినా ఓవాదేనా"తి అచిన్తేత్వా సద్ధమ్మగారవేన పుబ్బే వియ సక్కచ్చం సుణాతియేవ. తం దిస్వా భగవా గన్ధకుటియం నిసిన్నోయేవ బుద్ధానుభావేన యథా ధమ్మసేనాపతి తస్స కిలేసక్ఖయం జానాతి, తథా కత్వా ఇమం ఉదానం ఉదానేసి. తేన వుత్తం "**తేన ఖో పన సమయేనా**"తిఆది. తత్థ యం వత్తబ్బం, తం అనన్తరసుత్తే వుత్తమేవ.

గాథాయం పన **అచ్ఛేచ్ఛి వట్ట**న్తి అనవసేసతో కిలేసవట్టం సముచ్ఛిన్ది, ఛిన్నే చ కిలేసవట్టే కమ్మవట్టమ్పి ఛిన్నమేవ. **బ్యగా నిరాస**న్తి ఆసా వుచ్చతి తణ్హా, నత్థి ఏత్థ ఆసాతి నిరాసం, నిబ్బానం. తం నిరాసం విసేసేన అగా అధిగతోతి బ్యగా,

అగ్గమగ్గస్స అధిగతత్తా పున అధిగమకారణేన వినా అధిగతోతి అత్థో. యస్మా తణ్హా దుక్ఖసముదయభూతా, తాయ పహీనాయ అప్పహీనో నామ కిలేసో నత్థి, తస్మాస్స తణ్హాపహానం సవిసేసం కత్వా దస్సేన్తో **''విసుక్ఖా సరితా న సన్దతీ''**తి ఆహ. తస్సత్థో – చతుత్థసూరియపాతుభావేన వియ మహానదియో చతుత్థమగ్గఞాణుప్పాదేన అనవసేసతో విసుక్ఖా విసోసితా తణ్హాసరితా నదీ న సన్దతి, ఇతో పట్ఠాయ న పవత్తతి. తణ్హా హి "సరితా"తి వుచ్చతి. యథాహ – "సరితాని సినేహితాని చ, సోమనస్సాని భవన్తి జన్తునో"తి (ధ. ప. ౩౪౧), "సరితా విసత్తికా"తి (ధ. స. ౧౦౬౩; మహాని. ౩) చ. **ఛిన్నం వట్టం న వత్తతీ**తి ఏవం కిలేసవట్టసముచ్ఛేదేన ఛిన్నం వట్టం అనుప్పాదధమ్మతం అవిపాకధమ్మతఞ్చ ఆపాదనేన ఉపచ్ఛిన్నం కమ్మవట్టం న వత్తతి న పవత్తతి. **ఏసేవన్తో దుక్ఖస్సా**తి యదేతం సబ్బసో కిలేసవట్టాభావతో కమ్మవట్టస్స అప్పవత్తనం, సో ఆయతిం విపాకవట్టస్స ఏకంసేనేవ అనుప్పాదో ఏవ సకలస్సాపి సంసారదుక్ఖస్స అన్తో పరిచ్ఛేదో పరివటుమభావోతి.

దుతియసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౩. పఠమసత్తసుత్తవణ్ణనా

౬౩. తతియే **కామేసూ**తి వత్థుకామేసు. **అతివేల**న్తి వేలం అతిక్కమిత్వా. **సత్తా**తి అయోనిసోమనసికారబహులతాయ విజ్జమానమ్పి ఆదీనవం అనోలోకేత్వా అస్సాదమేవ సరిత్వా సజ్జనవసేన సత్తా, ఆసత్తా లగ్గాతి అత్థో. **రత్తా**తి వత్థం వియ రఙ్గజాతేన చిత్తస్స విపరిణామకరణేన ఛన్దరాగేన రత్తా సారత్తా. **గిద్ధా**తి అభికఙ్ఖనసభావేన అభిజ్ఝనేన గిద్ధా గేధం ఆపన్నా. **గధితా**తి రాగముచ్ఛితా వియ దుమ్మోచనీయభావేన తత్థ పటిబద్ధా. **ముచ్ఛితా**తి కిలేసవసేన విసఞ్ఞీభూతా వియ అనఞ్ఞకిచ్చా ముచ్ఛం మోహం ఆపన్నా. **అజ్ఝోపన్నా**తి అనఞ్ఞసాధారణే వియ కత్వా గిలిత్వా పరినిట్ఠపేత్వా ఠితా. **సమ్మత్తకజాతా**తి కామేసు పాతబ్యతం ఆపజ్జన్తా అప్పసుఖవేదనాయ సమ్మత్తకా సుట్ఠు మత్తకా జాతా. "సమ్మోదకజాతా"తిపి పాఠో, జాతసమ్మోదనా ఉప్పన్నపహంసాతి అత్థో. సబ్బేహిపి పదేహి తేసం తణ్హాధిపన్నతంయేవ వదతి. ఏత్థ చ పఠమం "కామేసూ"తి వత్వా పునపి "కామేసూ"తి వచనం తేసం సత్తానం తదధిముత్తిదీపనత్థం. తేన సబ్బిరియాపథేసు కామగుణసమఙ్గినో హుత్వా తదా విహరింసూతి దస్సేతి.

తస్మిఞ్హి సమయే ఠపేత్వా అరియసావకే సబ్బే సావత్థివాసినో ఉస్సవం ఘోసేత్వా యథావిభవం ఆపానభూమిం సజ్జేత్వా భుఞ్జన్తా పివన్తా ఆవి చేవ రహో చ కామే పరిభుఞ్జన్తా ఇన్ద్రియాని పరిచారేన్తా కామేసు పాతబ్యతం ఆపజ్జింసు. భిక్ఖూ సావత్థియం పిణ్డాయ చరన్తా తత్థ తత్థ గేహే ఆరాముయ్యానాదీసు చ మనుస్సే ఉస్సవం ఘోసేత్వా కామనిన్నే తథా పటిపజ్జన్తే దిస్వా "విహారం గన్త్వా సణ్హసుఖుమం ధమ్మం లభిస్సామా"తి భగవతో ఏతమత్థం ఆరోచేసుం. తేన వుత్తం – **''అథ ఖో సమ్బహులా భిక్ఖూ...పే.... కామేసు విహరన్తీ''**తి.

ఏతమత్థం విదిత్వాతి ఏతం తేసం మనుస్సానం ఆపానభూమిరమణీయేసు మహాపరిళాహేసు అనేకానత్థానుబన్ధేసు ఘోరాసయ్హకటుకఫలేసు కామేసు అనాదీనవదస్సితం సబ్బాకారతో విదిత్వా కామానఞ్చేవ కిలేసానఞ్చ ఆదీనవవిభావనం **ఇమం ఉదానం ఉదానేసి**.

తత్థ **కామేసు సత్తాతి** వత్థుకామేసు కిలేసకామేన రత్తా మత్తా సత్తా విసత్తా లగ్గా లగ్గితా సంయుత్తా. **కామసఙ్గసత్తాతి** తాయేవ కామసత్తియా వత్థుకామేసు రాగసఙ్గేన చేవ దిట్ఠిమానదోసఅవిజ్జాసఙ్గేహి చ సత్తా ఆసత్తా. **సంయోజనే వజ్జమపస్సమానాతి** కమ్మవట్టం విపాకవట్టేన, భవాదికే వా భవన్తరాదీహి, సత్తే వా దుక్ఖేహి సంయోజనతో బన్ధనతో సంయోజననామకే కామరాగాదికిలేసజాతే సంయోజనీయేసు ధమ్మేసు అస్సాదానుపస్సితాయ వట్టదుక్ఖమూలభావాదికం వజ్జం దోసం ఆదీనవం అపస్సన్తా. **న హి జాతు సంయోజనసఙ్గసత్తా, ఓఘం తరేయ్యుం విపులం మహన్త**న్తి ఏవం ఆదీనవదస్సనాభావేన సంయోజనసభావేసు సఙ్గేసు, సంయోజనసఙ్ఖాతేహి వా సఙ్గేహి తేసం విసయేసు తేభూమకధమ్మేసు సత్తా విపులవిసయతాయ అనాదికాలతాయ చ విపులం విత్థిణ్ణం మహన్తఞ్చ కామాదిఓఘం, సంసారోఘమేవ వా న కదాచి తరేయ్యుం, ఏకంసేనేవ తస్స ఓఘస్స పారం న గచ్ఛేయ్యున్తి అత్థో.

తతియసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౪. దుతియసత్తసుత్తవణ్ణనా

౬౪. చతుత్థే **అన్ధీకతాతి** కామా నామ అనన్ధమ్పి అన్ధం కరోన్తి.

యథాహ –

> “లుద్ధో అత్థం న జానాతి, లుద్ధో ధమ్మం న పస్సతి;
> అన్ధతమం తదా హోతి, యం లోభో సహతే నర”న్తి. (ఇతివు॰ ౮౮; మహాని॰ ౫; చూళని॰ ఖగ్గవిసాణసుత్తనిద్దేస ౧౨౮) –

తస్మా కామేన అనన్ధాపి అన్ధా కతాతి అన్ధీకతా. సేసం అనన్తరసుత్తే వుత్తనయమేవ. తత్థ హి మనుస్సానం పవత్తి భిక్ఖూహి దిస్వా భగవతో ఆరోచితా, ఇధ భగవతా సామంయేవ దిట్ఠాతి అయమేవ విసేసో. సత్థా సావత్థితో నిక్ఖమిత్వా జేతవనం గచ్ఛన్తో అన్తరామగ్గే అచిరవతియం నదియం మచ్ఛబన్ధేహి ఓడ్డితం కుమినం పవిసిత్వా నిక్ఖన్తుం అసక్కోన్తే బహూ మచ్ఛే పస్సి, తతో అపరభాగే ఏకం ఖీరపకం వచ్ఛం గోరవం కత్వా అనుబన్ధిత్వా థఞ్ఞపిపాసాయ గీవం పసారేత్వా మాతు అన్తరసత్థియం ముఖం ఉపనేన్తం పస్సి. అథ భగవా విహారం పవిసిత్వా పాదే పక్ఖాలేత్వా పఞ్ఞత్తవరబుద్ధాసనే నిసిన్నో పచ్ఛిమం వత్థుద్వయం పురిమస్స ఉపమానభావేన గహేత్వా ఇమం ఉదానం ఉదానేసి.

తత్థ **కామన్ధాతి** వత్థుకామేసు కిలేసకామేన అన్ధా విచక్ఖుకా కతా. **జాలసఞ్ఛన్నాతి** సకత్తభావపరత్తభావేసు అజ్ఝత్తికబాహిరాయతనేసు, తన్నిస్సితేసు చ ధమ్మేసు అతీతాదివసేన అనేకభేదభిన్నేసు హేట్ఠుపరియవసేన అపరాపరం ఉప్పత్తియా అన్తోగధానం అనత్థావహతో చ జాలభూతాయ తణ్హాయ సుఖుమచ్ఛిద్దేన జాలేన పరివుతో వియ ఉదకరహదో సఞ్ఛన్నా పలిగుణ్ఠితా అజ్ఝోత్థటా. **తణ్హాఛదనఛాదితాతి** తణ్హాసఙ్ఖాతేన ఛదనేన సేవాలపణకేన వియ ఉదకం ఛాదితా, పటిచ్ఛన్నా పిహితాతి అత్థో. పదద్వయేనాపి కామచ్ఛన్దనీవరణనివారితకుసలచిత్తాచారతం దస్సేతి.

పమత్తబన్ధునా బద్ధాతి కిలేసమారేన దేవపుత్తమారేన చ బద్ధా. యదగ్గేన హి కిలేసమారేన బద్ధా, తదగ్గేన దేవపుత్తమారేనపి బద్ధా నామ హోన్తి. వుత్తఞ్హేతం –

“అన్తలిక్ఖచరో పాసో, య్వాయం చరతి మానసో;

తేన తం బాధయిస్సామి, న మే సమణ మోక్ఖసీ”తి. (సం॰ ని॰ ౧.౧౫౧; మహావ॰ ౩౩);

నముచి కణ్హో పమత్తబన్ధూతి తీణి మారస్స నామాని. దేవపుత్తమారోపి హి కిలేసమారో వియ అనత్థేన పమత్తే సత్తే బన్ధతీతి పమత్తబన్ధు. “పమత్తా బన్ధనే బద్ధా”తిపి పఠన్తి. తత్థ **బన్ధనే**తి కామగుణబన్ధనేతి అత్థో. **బద్ధాతి** నియమితా. యథా కిం? **మచ్ఛావ కుమినాముఖే** యథా నామ మచ్ఛబన్ధకేన ఓడ్డితస్స కుమినస్స ముఖే పవిట్ఠా మచ్ఛా తేన బద్ధా హుత్వా మరణమన్వేన్తి పాపుణన్తి, ఏవమేవ మారేన ఓడ్డితేన కామగుణబన్ధనేన బద్ధా ఇమే సత్తా **జరామరణమన్వేన్తి. వచ్ఛో ఖీరపకోవ మాతరం** యథా ఖీరపాయీ తరుణవచ్ఛో అత్తనో మాతరం అన్వేతి అనుగచ్ఛతి, న అఞ్ఞం ఏవం మారబన్ధనబద్ధా సత్తా సంసారే పరిబ్భమన్తా మరణమేవ అన్వేన్తి అనుగచ్ఛన్తి, న అజరం అమరణం నిబ్బానన్తి అధిప్పాయో.

చతుత్థసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౫. అపరలకుణ్డకభద్దియసుత్తవణ్ణనా

౬౫. పఞ్చమే **సమ్బహులానం భిక్ఖూనం పిట్ఠితో పిట్ఠితో**తి ఆయస్మా లకుణ్డకభద్దియో ఏకదివసం సమ్బహులేహి భిక్ఖూహి సద్ధిం గామన్తరేన పిణ్డాయ చరిత్వా కతభత్తకిచ్చో పత్తం వోదకం కత్వా థవికాయ పక్ఖిపిత్వా అంసే లగ్గేత్వా చీవరం సఙ్ఘరిత్వా తమ్పి వామంసే ఠపేత్వా పాసాదికేన అభిక్కన్తేన పటిక్కన్తేన ఆలోకితేన విలోకితేన సమిఞ్జితేన పసారితేన ఓక్ఖిత్తచక్ఖు ఇరియాపథసమ్పన్నో అత్తనో సతిపఞ్ఞావేపుల్లం పకాసేన్తో వియ సతిసమ్పజఞ్ఞం సూపట్ఠితం కత్వా సమాహితేన చిత్తేన పదే పదం నిక్ఖిపన్తో గచ్ఛతి, గచ్ఛన్తో చ భిక్ఖూనం పచ్ఛతో పచ్ఛతో గచ్ఛతి తేహి భిక్ఖూహి అసంమిస్సో. కస్మా? అసంసట్ఠవిహారితాయ. అపిచ తస్సాయస్మతో రూపం పరిభూతం పరిభవట్ఠానీయం పుథుజ్జనా ఓహీళేన్తి. థేరో తం జానిత్వా పిట్ఠితో పిట్ఠితో గచ్ఛతి “మా ఇమే మం నిస్సాయ అపుఞ్ఞం పసవింసూ”తి. ఏవం తే భిక్ఖూ చ థేరో చ సావత్థిం పత్వా విహారం పవిసిత్వా యేన భగవా తేనుపసఙ్కమన్తి. తేన వుత్తం – ‘‘**తేన ఖో పన సమయేన ఆయస్మా లకుణ్డకభద్దియో**’’తిఆది.

తత్థ **దుబ్బణ్ణ**న్తి విరూపం. తేనస్స వణ్ణసమ్పత్తియా సణ్ఠానసమ్పత్తియా చ అభావం దస్సేతి. **దుద్దసిక**న్తి అపాసాదికదస్సనం. తేనస్స అనుబ్యఞ్జనసమ్పత్తియా ఆకారసమ్పత్తియా చ అభావం దస్సేతి. **ఓకోటిమక**న్తి రస్సం. ఇమినా ఆరోహసమ్పత్తియా అభావం దస్సేతి. **యేభుయ్యేన భిక్ఖూనం పరిభూతరూప**న్తి పుథుజ్జనభిక్ఖూహి ఓహీళితరూపం. పుథుజ్జనా ఏకచ్చే ఛబ్బగ్గియాదయో తస్సాయస్మతో గుణం అజానన్తా హత్థకణ్ణచూళికాదీసు గణ్హన్తా పరామసన్తా కీళన్తా పరిభవన్తి, న అరియా, కల్యాణపుథుజ్జనా వా.

భిక్ఖూ ఆమన్తేసీతి కస్మా ఆమన్తేసి? థేరస్స గుణం పకాసేతుం. ఏవం కిర భగవతో అహోసి “ఇమే భిక్ఖూ మమ పుత్తస్స మహానుభావతం న జానన్తి, తేన తం పరిభవన్తి, తం నేసం దీఘరత్తం అహితాయ దుక్ఖాయ భవిస్సతి, హన్దాహం ఇమస్స గుణే భిక్ఖూనం పకాసేత్వా పరిభవతో నం మోచేస్సామీ”తి.

పస్సథ నోతి పస్సథ ను. **న చ సా సమాపత్తి సులభరూపా, యా తేన భిక్ఖునా అసమాపన్నపుబ్బా**తి రూపసమాపత్తి అరూపసమాపత్తి బ్రహ్మవిహారసమాపత్తి నిరోధసమాపత్తి ఫలసమాపత్తీతి ఏవం పభేదా సావకసాధారణా యా కాచి సమాపత్తియో నామ, తాసు ఏకాపి సమాపత్తి న సులభరూపా, దుల్లభా, నత్థియేవ సా తేన లకుణ్డకభద్దియేన భిక్ఖునా

అసమాపన్నపుబ్బా. ఏతేనస్స యం వుత్తం. ‘‘**మహిద్ధికో మహానుభావో**’’తి, తత్థ మహిద్ధికతం పకాసేత్వా ఇదాని మహానుభావతం దస్సేతుం ‘‘**యస్స చత్థాయా**’’తిఆదిమాహ. తం హేట్ఠా వుత్తనయమేవ. ఏత్థ చ భగవా ‘‘ఏసో, భిక్ఖవే, భిక్ఖూ’’తిఆదినా, ‘‘భిక్ఖవే, అయం భిక్ఖు న యో వా సో వా దుబ్బణ్ణో దుద్దసికో ఓకోటిమకోతి భిక్ఖూనం పిట్ఠితో పిట్ఠితో ఆగచ్ఛతీతి చ ఏత్తకేన న ఓఞ్ఞాతబ్బో, అథ ఖో మహిద్ధికో మహానుభావో, యంకిఞ్చి సావకేన పత్తబ్బం, సబ్బం తం తేన అనుప్పత్తం, తస్మా తం పాసాణచ్ఛత్తం వియ గరుం కత్వా ఓలోకేథ, తం వో దీఘరత్తం హితాయ సుఖాయ భవిస్సతీ’’తి దస్సేతి.

ఏతమత్థం విదిత్వాతి ఏతం ఆయస్మతో లకుణ్డకభద్దియస్స మహిద్ధికతామహానుభావతాదిభేదం గుణరాసిం సబ్బాకారతో జానిత్వా తదత్థదీపనం **ఇమం ఉదానం ఉదానేసి**.

తత్థ **నేలఙ్గో**తి ఏలం వుచ్చతి దోసో, నాస్స ఏలన్తి నేలం . కిం పన తం? సుపరిసుద్ధసీలం. తఞ్హి నిద్దోసట్ఠేన ఇధ ‘‘నేల’’న్తి అధిప్పేతం. తం నేలం పధానభూతం అఙ్గం ఏతస్సాతి నేలఙ్గో. సో యం ‘‘రథో’’తి వక్ఖతి, తేన సమ్బన్ధో, తస్మా సుపరిసుద్ధసీలఙ్గోతి అత్థో. అరహత్తఫలసీలఞ్హి ఇధాధిప్పేతం. సేతో పచ్ఛాదో ఏతస్సాతి **సేతపచ్ఛాదో. పచ్ఛాదో**తి రథస్స ఉపరి అత్థరితబ్బకమ్బలాది. సో పన సుపరిసుద్ధధవలభావేన సేతో వా హోతి రత్తనీలాదీసు వా అఞ్ఞతరో. ఇధ పన అరహత్తఫలవిముత్తియా అధిప్పేతత్తా సుపరిసుద్ధభావం ఉపాదాయ ‘‘సేతపచ్ఛాదో’’తి వుత్తం యథా అఞ్ఞత్రాపి ‘‘రథో సీలపరిక్ఖారో’’తి. ఏకో సతిసఙ్ఖాతో అరో ఏతస్సాతి **ఏకారో. వత్తతీ**తి పవత్తతి. **రథో**తి థేరస్స అత్తభావం సన్ధాయ వదతి.

అనీఘన్తి నిద్దుక్ఖం, ఖోభవిరహితం యానం వియ కిలేసపరిఖోభవిరహితన్తి అత్థో. **ఆయన్త**న్తి సమ్బహులానం భిక్ఖూనం పిట్ఠితో పిట్ఠితో ఆగచ్ఛన్తం. **ఛిన్నసోత**న్తి పచ్ఛిన్నసోతం. పకతిరథస్స హి సుఖపవత్తనత్థం అక్ఖసీసేసు నాభియఞ్చ ఉపలిత్తానం సప్పితేలాదీనం సోతో సవనం సన్దనం హోతి, తేన సో అచ్ఛిన్నసోతో నామ హోతి. అయం పన ఛత్తింసతియా సోతానం అనవసేసతో పహీనత్తా ఛిన్నసోతో నామ హోతి, తం ఛిన్నసోతం. నత్థి ఏతస్స బన్ధనన్తి **అబన్ధనో**. రథూపత్థరస్స హి అక్ఖేన సద్ధిం నిచ్చలభావకరణత్థం బహూని బన్ధనాని హోన్తి, తేన సో సబన్ధనో. అయం పన సబ్బసంయోజనబన్ధనానం అనవసేసతో పరిక్ఖీణత్తా అబన్ధనో, తం అబన్ధనం. **పస్సా**తి భగవా థేరస్స గుణేహి సోమనస్సప్పత్తో హుత్వా అత్తానం వదతి.

ఇతి సత్థా ఆయస్మన్తం లకుణ్డకభద్దియం అరహత్తఫలసీసేన సుచక్కం, అరహత్తఫలవిముత్తియా సుఉత్తరచ్ఛదం, సూపట్ఠితాయ సతియా స్వారం, కిలేసపరిఖోభాభావేన అపరిఖోభం, తణ్హూపలేపాభావేన అనుపలేపం, సంయోజనాదీనం అభావేన అబన్ధనం సుపరిక్ఖిత్తం సుయుత్తం ఆజఞ్ఞరథం కత్వా దస్సేతి.

పఞ్చమసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౬. తణ్హాసఙ్ఖయసుత్తవణ్ణనా

౬౬. ఛట్ఠే **అఞ్ఞాసికోణ్డఞ్ఞో**తి ఏత్థ **కోణ్డఞ్ఞో**తి తస్సాయస్మతో గోత్తతో ఆగతనామం. సావకేసు పన సబ్బపఠమం అరియసచ్చాని పటివిజ్ఝీతి భగవతా ‘‘అఞ్ఞాసి వత, భో, కోణ్డఞ్ఞో’’తి (మహావ. ౧౭; సం. ని. ౫.౧౦౮౧) వుత్తఉదానవసేన థేరో సాసనే ‘‘అఞ్ఞాసికోణ్డఞ్ఞో’’త్వేవ పఞ్ఞాయిత్థ. **తణ్హాసఙ్ఖయవిముత్తి**న్తి తణ్హా సఙ్ఖీయతి పహీయతి ఏత్థాతి తణ్హాసఙ్ఖయో, నిబ్బానం. తస్మిం తణ్హాసఙ్ఖయే విముత్తి. తణ్హా వా సఙ్ఖీయతి పహీయతి ఏతేనాతి తణ్హాసఙ్ఖయో, అరియమగ్గో. తస్స

ఫలభూతా, పరియోసానభూతా వా విముత్తీతి తణ్హాసఙ్ఖయవిముత్తి , నిప్పరియాయేన అరహత్తఫలసమాపత్తి. తం పచ్చవేక్ఖమానో నిసిన్నో హోతి. అయఞ్హి ఆయస్మా బహులం ఫలసమాపత్తిం సమాపజ్జతి, తస్మా ఇధాపి ఏవమకాసి.

ఏతమత్థం విదిత్వాతి ఏతం అఞ్ఞాసికోణ్డఞ్ఞత్థేరస్స అగ్గఫలపచ్చవేక్ఖణం విదిత్వా తదత్థదీపనం **ఇమం ఉదానం ఉదానేసి**.

తత్థ **యస్స మూలం ఛమా నత్థీ**తి యస్స అరియపుగ్గలస్స అత్తభావరుక్ఖమూలభూతా అవిజ్జా, తస్సావ పతిట్ఠా హేతుభూతా ఆసవనీవరణఅయోనిసోమనసికారసఙ్ఖాతా ఛమా పథవీ చ నత్థి అగ్గమగ్గేన సముగ్ఘాతితత్తా. **పణ్ణా నత్థి కుతో లతా**తి నత్థి లతా కుతో పణ్ణాతి పదసమ్బన్ధో. మానాతిమానాదిపభేదా సాఖాపసాఖాదిసఙ్ఖాతా లతాపి నత్థి, కుతో ఏవ మదప్పమాదమాయాసాఠేయ్యాదిపణ్ణానీతి అత్థో. అథ వా **పణ్ణా నత్థి కుతో లతా**తి రుక్ఖఙ్కురస్స వడ్ఢమానస్స పఠమం పణ్ణాని నిబ్బత్తన్తి. పచ్ఛా సాఖాపసాఖాసఙ్ఖాతా లతాతి కత్వా వుత్తం. తత్థ యస్స అరియమగ్గభావనాయ అసతి ఉప్పజ్జనారహస్స అత్తభావరుక్ఖస్స అరియమగ్గస్స భావితత్తా యం అవిజ్జాసఙ్ఖాతం మూలం, తస్స పతిట్ఠానభూతం ఆసవాది చ నత్థి. మూలగ్గహణేనేవ చేత్థ మూలకారణత్తా బీజట్ఠానియం కమ్మం తదభావోపి గహితోయేవాతి వేదితబ్బో. అసతి చ కమ్మబీజే తంనిమిత్తో విఞ్ఞాణఙ్కురో, విఞ్ఞాణఙ్కురనిమిత్తా చ నామరూపసళాయతనపత్తసాఖాదయో న నిబ్బత్తిస్సన్తియేవ. తేన వుత్తం – “యస్స మూలం ఛమా నత్థి, పణ్ణా నత్థి కుతో లతా”తి.

తం ధీరం బన్ధనా ముత్తన్తి తం చతుబ్బిధసమ్మప్పధానవీరియయోగేన విజితమారత్తా ధీరం, తతో ఏవ సబ్బకిలేసాభిసఙ్ఖారబన్ధనతో ముత్తం. **కో తం నిన్దితుమరహతీ**తి ఏత్థ న్తి నిపాతమత్తం. ఏవం సబ్బకిలేసవిప్పముత్తం సీలాదిఅనుత్తరగుణసమన్నాగతం కో నామ విఞ్ఞుజాతికో నిన్దితుం గరహితుం అరహతి నిన్దానిమిత్తస్సేవ అభావతో. **దేవాపి నం పసంసన్తీ**తి అఞ్ఞదత్థు దేవా సక్కాదయో గుణవిసేసవిదూ, **అపి**సద్దేన మనుస్సాపి ఖత్తియపణ్డితాదయో పసంసన్తి. కిఞ్చ భియ్యో **బ్రహ్మునాపి పసంసితో** మహాబ్రహ్మునాపి అఞ్ఞేహిపి బ్రహ్మనాగయక్ఖగన్ధబ్బాదీహిపి పసంసితో థోమితోయేవాతి.

ఛట్ఠసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౭. పపఞ్చఖయసుత్తవణ్ణనా

౬౭. సత్తమే **పపఞ్చసఞ్ఞాసఙ్ఖాపహాన**న్తి పపఞ్చేన్తి యత్థ సయం ఉప్పన్నా, తం సన్తానం విత్థారేన్తి చిరం ఠపేన్తీతి పపఞ్చా, కిలేసా. విసేసతో రాగదోసమోహతణ్హాదిట్ఠిమానా. తథా హి వుత్తం –

“రాగో పపఞ్చో, దోసో పపఞ్చో, మోహో పపఞ్చో, తణ్హా పపఞ్చో, దిట్ఠి పపఞ్చో, మానో పపఞ్చో”తి. –

అపిచ సంకిలేసట్ఠో పపఞ్చట్ఠో, కచవరట్ఠో పపఞ్చట్ఠో. తత్థ రాగపపఞ్చస్స సుభసఞ్ఞా నిమిత్తం, దోసపపఞ్చస్స ఆఘాతవత్థు, మోహపపఞ్చస్స ఆసవా, తణ్హాపపఞ్చస్స వేదనా, దిట్ఠిపపఞ్చస్స సఞ్ఞా, మానపపఞ్చస్స వితక్కో నిమిత్తం. తేహి పపఞ్చేహి సహగతా సఞ్ఞా పపఞ్చసఞ్ఞా. పపఞ్చసఞ్ఞానం సఙ్ఖా భాగా కోట్ఠాసా పపఞ్చసఞ్ఞాసఙ్ఖా. అత్థతో సద్ధిం నిమిత్తేహి తంతంపపఞ్చస్స పక్ఖియో కిలేసగణో. సఞ్ఞాగహణఞ్చేత్థ తస్స నేసం సాధారణహేతుభావేన. వుత్తఞ్హేతం – “సఞ్ఞానిదానా హి పపఞ్చసఙ్ఖా”తి (సు॰ ని॰ ౮౮౦). తేసం పహానం, తేన తేన మగ్గేన రాగాదికిలేసానం సముచ్ఛేదనన్తి అత్థో.

తదా హి భగవా అతీతాసు అనేకకోటిసతసహస్ససఙ్ఖాసు అత్తనో జాతీసు అనత్థస్స నిమిత్తభూతే కిలేసే ఇమస్మిం చరిమభవే అరియమగ్గేన బోధిమణ్డే సవాసనే పహీనే పచ్చవేక్ఖిత్వా సత్తసన్తానఞ్చ కిలేసచరితం రాగాదికిలేససంకిలిట్ఠం కణ్టియపుణ్ణలాబుం వియ తక్కభరితచాటిం వియ వసాపీతపిలోతికం వియ చ దుబ్బినిమోచియం దిస్వా "ఏవం గహనం నామిదం కిలేసవట్టం అనాదికాలభావితం మయ్హం అనవసేసం పహీనం, అహో సుప్పహీన"న్తి ఉప్పన్నపీతిపామోజ్జో ఉదానం ఉదానేసి. తేన వుత్తం – **''అథ ఖో భగవా అత్తనో పపఞ్చసఞ్ఞాసఙ్ఖాపహానం విదిత్వా తాయం వేలాయం ఇమం ఉదానం ఉదానేసీ''**తి.

తత్థ **యస్స పపఞ్చా ఠితి చ నత్థీ**తి యస్మా భగవా అత్తానమేవ పరం వియ కత్వా నిద్దిసతి తస్మా యస్స అగ్గపుగ్గలస్స వుత్తలక్ఖణా పపఞ్చా, తేహి కతా సంసారే ఠితి చ నత్థి. నేత్తియం పన "ఠితి నామ అనుసయో"తి (నేత్తి. ౨౭) వుత్తం. అనుసయో హి భవపవత్తియా మూలన్తి. సత్తే సంసారే పపఞ్చేన్తీతి పపఞ్చా. "పపఞ్చట్ఠితీ"తి చ పాఠో. తస్సత్థో – పపఞ్చానం ఠితి విజ్జమానతా మగ్గేన అసముచ్ఛేదో పపఞ్చట్ఠితి, పపఞ్చా ఏవ వా అవసిట్ఠకుసలాకుసలవిపాకానం పవత్తియా హేతుభావతో వట్టస్స ఠితి పపఞ్చట్ఠితి, సా యస్స అగ్గపుగ్గలస్స నత్థి. **సన్దానం పలిఘఞ్చ వీతివత్తో**తి యో బన్ధనట్ఠేన సన్తానసదిసత్తా "సన్దాన"న్తి లద్ధనామా తణ్హాదిట్ఠియో, నిబ్బాననగరపవేసనిసేధనతో పలిఘసదిసత్తా పలిఘసఙ్ఖాతం అవిజ్జఞ్చ వీతివత్తో సవాసనపహానేన విసేసతో అతిక్కన్తో. అపరే పన కోధం "సన్దాన"న్తి వదన్తి, తం న గహేతబ్బం. సో హి "పరాభిసజ్జనీ"తి వుత్తోతి.

తం నిత్తణ్హం మునిం చరన్తన్తి తం సబ్బథాపి తణ్హాభావేన నిత్తణ్హం, ఉభయలోకముననతో అత్తహితపరహితముననతో చ మునిం, ఏకన్తేనేవ సబ్బసత్తహితత్థం చతూహి ఇరియాపథేహి నానాసమాపత్తిచారేహి అనఞ్ఞసాధారణేన ఞాణచారేన చ చరన్తం. **నావజానాతి సదేవకోపి లోకో**తి సబ్బో సపఞ్ఞజాతికో సత్తలోకో సదేవకోపి సబ్రహ్మకోపి న కదాచిపి అవజానాతి న పరిభోతి, అథ ఖో అయమేవ లోకే అగ్గో సేట్ఠో ఉత్తమో పవరోతి గరుం కరోన్తో సక్కచ్చం పూజాసక్కారనిరతో హోతీతి.

సత్తమసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౮. కచ్చానసుత్తవణ్ణనా

౬౮. అట్ఠమే **అజ్ఝత్త**న్తి ఏత్థ అయం **అజ్ఝత్త**సద్దో "ఛ అజ్ఝత్తికాని ఆయతనానీ"తిఆదీసు (మ. ని. ౩.౩౦౪) అజ్ఝత్తజ్ఝత్తే ఆగతో. "అజ్ఝత్తా ధమ్మా (ధ. స. తికమాతికా ౨౦), అజ్ఝత్తం వా కాయే కాయానుపస్సీ"తిఆదీసు (దీ. ని. ౨.౩౭౩-౩౭౪) నియకజ్ఝత్తే. "సబ్బనిమిత్తానం అమనసికారా అజ్ఝత్తం సుఞ్ఞతం ఉపసమ్పజ్జ విహరతీ"తిఆదీసు (మ. ని. ౩.౧౮౭) విసయజ్ఝత్తే, ఇస్సరియట్ఠానేతి అత్థో. ఫలసమాపత్తి హి బుద్ధానం ఇస్సరియట్ఠానం నామ. "తేనానన్ద, భిక్ఖునా తస్మింయేవ పురిమస్మిం సమాధినిమిత్తే అజ్ఝత్తమేవ చిత్తం సణ్ఠపేతబ్బ"న్తిఆదీసు (మ. ని. ౩.౧౮౮) గోచరజ్ఝత్తే. ఇధాపి గోచరజ్ఝత్తేయేవ దట్ఠబ్బో. తస్మా **అజ్ఝత్త**న్తి గోచరజ్ఝత్తభూతే కమ్మట్ఠానారమ్మణేతి వుత్తం హోతి. **పరిముఖ**న్తి అభిముఖం. **సూపట్ఠితాయా**తి సుట్ఠు ఉపట్ఠితాయ కాయగతాయ సతియా. సతిసీసేన చేత్థ ఝానం వుత్తం. ఇదం వుత్తం హోతి "అజ్ఝత్తం కాయానుపస్సనాసతిపట్ఠానవసేన పటిలద్ధం ఉళారం ఝానం సమాపజ్జిత్వా"తి.

అయఞ్హి థేరో భగవతి సావత్థియం విహరన్తే ఏకదివసం సావత్థియం పిణ్డాయ చరిత్వా పచ్ఛాభత్తం పిణ్డపాతప్పటిక్కన్తో విహారం పవిసిత్వా భగవతో వత్తం దస్సేత్వా దివాట్ఠానే దివావిహారం నిసిన్నో నానాసమాపత్తీహి దివసభాగం వీతినామేత్వా సాయన్హసమయం విహారమజ్ఝం ఓతరిత్వా భగవతి గన్ధకుటియం నిసిన్నే "అకాలో తావ భగవన్తం ఉపసఙ్కమితు"న్తి గన్ధకుటియా అవిదూరే, అఞ్ఞతరస్మిం రుక్ఖమూలే కాలపరిచ్ఛేదం కత్వా యథావుత్తం సమాపత్తిం సమాపజ్జిత్వా నిసీది. సత్థా తం తథానిసిన్నం గన్ధకుటియం నిసిన్నోయేవ పస్సి. తేన వుత్తం – **''తేన ఖో పన సమయేన ఆయస్మా మహాకచ్చానో... పే.... సూపట్ఠితాయా''**తి.

ఏతమత్థం విదిత్వాతి ఏతం ఆయస్మతో మహాకచ్చానత్థేరస్స సతిపట్ఠానభావనావసేన అధిగతం ఝానం పాదకం కత్వా సమాపజ్జనం సబ్బాకారతో విదిత్వా తదత్థదీపనం **ఇమం ఉదానం ఉదానేసి**.

తత్థ **యస్స సియా సబ్బదా సతి, సతతం కాయగతా ఉపట్ఠితా**తి యస్స ఆరద్ధవిపస్సకస్స ఏకదివసం ఛ కోట్ఠాసే కత్వా సబ్బస్మిమ్పి కాలే నామరూపభేదేన దువిధేపి కాయే గతా కాయారమ్మణా పఞ్చన్నం ఉపాదానక్ఖన్ధానం అనిచ్చాదిసమ్మసనవసేన సతతం నిరన్తరం సాతచ్చాభియోగవసేన సతి ఉపట్ఠితా సియా.

అయం కిరాయస్మా పఠమం కాయగతాసతికమ్మట్ఠానవసేన ఝానం నిబ్బత్తేత్వా తం పాదకం కత్వా కాయానుపస్సనాసతిపట్ఠానముఖేన విపస్సనం పట్ఠపేత్వా అరహత్తం పత్తో. సో అపరభాగేపి యేభుయ్యేన తమేవ ఝానం సమాపజ్జిత్వా వుట్ఠాయ తథేవ చ విపస్సిత్వా ఫలసమాపత్తిం సమాపజ్జతి. స్వాయం యేన విధినా అరహత్తం పత్తో, తం విధిం దస్సేన్తో సత్థా "యస్స సియా సబ్బదా సతి, సతతం కాయగతా ఉపట్ఠితా"తి వత్వా తస్సా ఉపట్ఠానాకారం విభావేతుం **''నో చస్స నో చ మే సియా, న భవిస్సతి న చ మే భవిస్సతీ''**తి ఆహ.

తస్సత్థో ద్విధా వేదితబ్బో సమ్మసనతో పుబ్బభాగవసేన సమ్మసనకాలవసేన చాతి. తేసు పుబ్బభాగవసేన తావ **నో చస్స నో చ మే సియా**తి అతీతకాలే మమ కిలేసకమ్మం నో చస్స న భవేయ్య చే, ఇమస్మిం పచ్చుప్పన్నకాలే అయం అత్తభావో నో చ మే సియా న మే ఉప్పజ్జేయ్య. యస్మా పన మే అతీతే కమ్మకిలేసా అహేసుం, తస్మా తంనిమిత్తో ఏతరహి అయం మే అత్తభావో పవత్తతి. **న భవిస్సతి న చ మే భవిస్సతీ**తి ఇమస్మిం అత్తభావే పటిపక్ఖాధిగమేన కిలేసకమ్మం న భవిస్సతి న ఉప్పజ్జిస్సతి మే, ఆయతిం విపాకవట్టం న చ మే భవిస్సతి న మే పవత్తిస్సతీతి. ఏవం కాలత్తయే కమ్మకిలేసహేతుకం ఇదం మయ్హం అత్తభావసఙ్ఖాతం ఖన్ధపఞ్చకం , న ఇస్సరాదిహేతుకం, యథా చ మయ్హం, ఏవం సబ్బసత్తానన్తి సప్పచ్చయనామరూపదస్సనం పకాసితం హోతి.

సమ్మసనకాలవసేన పన **నో చస్స నో చ మే సియా**తి యస్మా ఇదం ఖన్ధపఞ్చకం హుత్వా అభావట్ఠేన అనిచ్చం, అభిణ్హపటిపీళనట్ఠేన దుక్ఖం, అవసవత్తనట్ఠేన అనత్తా, ఏవం యది అయం అత్తా నామ నాపి ఖన్ధపఞ్చకవినిముత్తో కోచి నో చస్స నో చ సియా న భవేయ్య, ఏవం, భన్తే, నో చ మే సియా మమ సన్తకం నామ కిఞ్చి న భవేయ్య. **న భవిస్సతీ**తి అత్తని అత్తనియే భవితబ్బం యథా చిదం నామరూపం ఏతరహి చ అతీతే చ అత్తత్తనియం సుఞ్ఞం, ఏవం న భవిస్సతి న మే భవిస్సతి, అనాగతేపి ఖన్ధవినిముత్తో అత్తా నామ న కోచి న మే భవిస్సతి న పవత్తిస్సతి, తతో ఏవ కిఞ్చి పలిబోధట్ఠానియం న మే భవిస్సతి ఆయతిమ్పి అత్తనియం నామ న మే కిఞ్చి భవిస్సతీతి. ఇమినా తీసు కాలేసు "అహ"న్తి గహేతబ్బస్స అభావతో "మమ"న్తి గహేతబ్బస్స చ అభావం దస్సేతి. తేన చతుక్కోటికా సుఞ్ఞతా పకాసితా హోతి.

అనుపుబ్బవిహారి తత్థ సోతి ఏవం తీసుపి కాలేసు అత్తత్తనియం సుఞ్ఞతం తత్థ సఙ్ఖారగతే అనుపస్సన్తో అనుక్కమేన ఉదయబ్బయఞాణాదివిపస్సనాఞాణేసు ఉప్పజ్జమానేసు అనుపుబ్బవిపస్సనావిహారవసేన అనుపుబ్బవిహారీ సమానో. **కాలేనేవ తరే విసత్తిక**న్తి సో ఏవం విపస్సనం మత్థకం పాపేత్వా ఠితో యోగావచరో ఇన్ద్రియానం పరిపాకగతకాలేన వుట్ఠానగామినియా విపస్సనాయ మగ్గేన ఘటితకాలేన అరియమగ్గస్స ఉప్పత్తికాలేన సకలస్స భవత్తయస్స సంతననతో విసత్తికాసఙ్ఖాతం తణ్హం తరేయ్య, వితరిత్వా తస్సా పరతీరే తిట్ఠేయ్యాతి అధిప్పాయో.

ఇతి భగవా అఞ్ఞాపదేసేన ఆయస్మతో మహాకచ్చానస్స అరహత్తుప్పత్తిదీపనం ఉదానం ఉదానేసి.

అట్ఠమసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౯. ఉదపానసుత్తవణ్ణనా

౬౯. నవమే **మల్లేసూ**తి మల్లా నామ జానపదినో రాజకుమారా, తేసం నివాసో ఏకోపి జనపదో రుళ్హీవసేన “మల్లా”తి వుచ్చతి, తేసు మల్లేసు, యం లోకే “మల్లో”తి వుచ్చతి. కేచి పన “మాలేసూ”తి పఠన్తి. **చారియం చరమానో**తి అతురితచారికావసేన మహామణ్డలజనపదచారికం చరమానో. **మహతా భిక్ఖుసఙ్ఘేనా**తి అపరిచ్ఛేదగుణేన మహన్తేన సమణగణేన. తదా హి భగవతో మహాభిక్ఖుపరివారో అహోసి. **థూణం నామ మల్లానం బ్రాహ్మణగామో**తి పురత్థిమదక్ఖిణాయ దిసాయ మజ్ఝిమదేసస్స అవధిట్ఠానే మల్లదేసే థూణనామకో బ్రాహ్మణబహులతాయ బ్రాహ్మణగామో. **తదవసరీ**తి తం అవసరి, థూణగామమగ్గం పాపుణీతి అత్థో. **అస్సోసు**న్తి సుణింసు, సోతద్వారసమ్పత్తవచననిగ్ఘోసానుసారేన జానింసూతి అత్థో. **ఖో**తి పదపూరణే, అవధారణత్థే వా నిపాతో. తత్థ అవధారణత్థేన అస్సోసుంయేవ, న తేసం సవనన్తరాయో అహోసీతి వుత్తం హోతి. పదపూరణేన పదబ్యఞ్జనసిలిట్ఠత్తమత్తమేవ. **థూణేయ్యకా**తి థూణగామవాసినో. **బ్రాహ్మణగహపతికా**తి ఏత్థ బ్రహ్మం అణన్తీతి బ్రాహ్మణా, మన్తే సజ్ఝాయన్తీతి అత్థో. ఇదమేవ హి జాతిబ్రాహ్మణానం నిబ్బచనం, అరియా పన బాహితపాపత్తా “బ్రాహ్మణా”తి వుచ్చన్తి. **గహపతికా**తి ఖత్తియబ్రాహ్మణే వజ్జేత్వా యే కేచి అగారం అజ్ఝావసన్తా వుచ్చన్తి, విసేసతో వేస్సా. బ్రాహ్మణా చ గహపతికా చ బ్రాహ్మణగహపతికా.

ఇదాని యమత్థం తే అస్సోసుం, తం దస్సేతుం ‘‘**సమణో ఖలు, భో, గోతమో**’’తిఆది వుత్తం. తత్థ సమితపాపత్తా “సమణో”తి వేదితబ్బో. వుత్తఞ్హేతం – “సమితాస్స హోన్తి పాపకా అకుసలా ధమ్మా”తిఆది (మ॰ ని॰ ౧.౪౩౪). భగవా చ అనుత్తరేన అరియమగ్గేన సబ్బసో సమితపాపో. తేనస్స యథాభుచ్చగుణాధిగతమేతం నామం, యదిదం సమణోతి. **ఖలూ**తి అనుస్సవత్థే నిపాతో. **భో**తి బ్రాహ్మణజాతికానం జాతిసముదాగతం ఆలపనమత్తం. వుత్తమ్పి చేతం “భోవాది నామ సో హోతి, సచే హోతి సకిఞ్చనో”తి (ధ॰ ప॰ ౩౯౬). **గోతమో**తి గోత్తవసేన భగవతో పరికిత్తనం. తస్మా “సమణో ఖలు, భో, గోతమో”తి సమణో కిర, భో, గోతమగోత్తోతి అయమేత్థ అత్థో. **సక్యపుత్తో**తి ఇదం పన భగవతో ఉచ్చాకులపరిదీపనం. **సక్యకులా పబ్బజితో**తి సద్ధాపబ్బజితభావపరిదీపనం. కేనచి పారిజుఞ్ఞేన అనభిభూతో అపరిక్ఖీణంయేవ తం కులం పహాయ నేక్ఖమ్మాధిగమసద్ధాయ పబ్బజితోతి వుత్తం హోతి. **ఉదపానం తిణస్స చ భుసస్స చ యావ ముఖతో పూరేసు**న్తి పానీయకూపం తిణేన చ భుసేన చ ముఖప్పమాణేన వడ్ఢేసుం, తిణాదీని పక్ఖిపిత్వా కూపం పిదహింసూతి అత్థో.

తస్స కిర గామస్స బహి భగవతో ఆగమనమగ్గే బ్రాహ్మణానం పరిభోగభూతో ఏకో ఉదపానో అహోసి. తం ఠపేత్వా తత్థ సబ్బాని కూపతళాకాదీని ఉదకట్ఠానాని తదా విసుక్ఖాని నిరుదకాని అహేసుం. అథ థూణేయ్యకా రతనత్తయే అప్పసన్నా మచ్ఛేరపకతా భగవతో ఆగమనం సుత్వా "సచే సమణో గోతమో ససావకో ఇమం గామం పవిసిత్వా ద్వీహతీహం వసేయ్య, సబ్బం ఇమం జనం అత్తనో వచనే ఠపేయ్య, తతో బ్రాహ్మణధమ్మో పతిట్ఠం న లభేయ్యా"తి తత్థ భగవతో అవాసాయ పరిసక్కన్తా "ఇమస్మిం గామే అఞ్ఞత్థ ఉదకం నత్థి, అముం ఉదపానం అపరిభోగం కరిస్సామ, ఏవం సమణో గోతమో ససావకో ఇమం గామం న పవిసిస్సతీ"తి సమ్మన్తయిత్వా సబ్బే గామవాసినో సత్థాహస్స ఉదకం గహేత్వా చాటిఆదీని పూరేత్వా ఉదపానం తిణేన చ భుసేన చ పిదహింసు. తేన వుత్తం – "**ఉదపానం తిణస్స చ భుసస్స చ యావ ముఖతో పూరేసుం, 'మా తే ముణ్డకా సమణకా పానీయం అపంసూ'**"తి.

తత్థ **ముణ్డకా సమణకాతి** ముణ్డే "ముణ్డా"తి సమణే "సమణా"తి వత్తుం వట్టేయ్య, తే పన ఖుంసనాధిప్పాయేన హీళేన్తా ఏవమాహంసు. **మాతి** పటిసేధే, మా అపంసు మా పివింసూతి అత్థో. **మగ్గా ఓక్కమ్మాతి** మగ్గతో అపసక్కిత్వా. **ఏతమ్హాతి** యో ఉదపానో తేహి తథా కతో, తమేవ నిద్దిసన్తో ఆహ. కిం పన భగవా తేసం బ్రాహ్మణానం విప్పకారం అనావజ్జిత్వా ఏవమాహ – "ఏతమ్హా ఉదపానా పానీయం ఆహరా"తి, ఉదాహు ఆవజ్జిత్వా జానన్తోతి? జానన్తో ఏవ భగవా అత్తనో బుద్ధానుభావం పకాసేత్వా తే దమేత్వా నిబ్బిసేవనే కాతుం ఏవమాహ, న పానీయం పాతుకామో. తేనేవేత్థ మహాపరినిబ్బానసుత్తే వియ "పిపాసితోస్మీ"తి (దీ॰ ని॰ ౨.౧౯౧) న వుత్తం. ధమ్మభణ్డాగారికో పన సత్థు అజ్ఝాసయం అజానన్తో థూణేయ్యకేహి కతం విప్పకారం ఆచిక్ఖన్తో "**ఇదాని సో, భన్తే**"తిఆదిమాహ.

తత్థ **ఇదానీతి** అధునా, అమ్హాకం ఆగమనవేలాయమేవాతి అత్థో. **ఏసో, భన్తే, ఉదపానోతి** పఠన్తి. థేరో ద్విక్ఖత్తుం పటిక్ఖిపిత్వా తతియవారే "న ఖో తథాగతా తిక్ఖత్తుం పచ్చనీకా కాతబ్బా, కారణం దిట్ఠం భవిస్సతి దీఘదస్సినా"తి మహారాజదత్తియం భగవతో పత్తం గహేత్వా ఉదపానం అగమాసి. గచ్ఛన్తే థేరే ఉదపానే ఉదకం పరిపుణ్ణం హుత్వా ఉత్తరిత్వా సమన్తతో సన్దతి, సబ్బం తిణం భుసఞ్చ ఉప్లవిత్వా సయమేవ అపగచ్ఛి. తేన చ సన్దమానేన సలిలేన ఉపరూపరి వడ్ఢన్తేన తస్మిం గామే సబ్బేవ పోక్ఖరణీఆదయో జలాసయా విసుక్ఖా పరిపూరింసు, తథా పరిఖాకుసుబ్భనిన్నాదీని చ. సబ్బో గామప్పదేసో మహోఘేన అజ్ఝోత్థటో మహావస్సకాలే వియ అహోసి. కుముదుప్పలపదుమపుణ్డరీకాదీని జలజపుప్ఫాని తత్థ తత్థ ఉబ్భిజ్జిత్వా వికసమానాని ఉదకం సఞ్ఛాదింసు. సరేసు హంసకోఞ్చచక్కవాకకారణ్డవబకాదయా ఏ ఉదకసకుణికా వస్సమానా తత్థ తత్థ విచరింసు. థూణేయ్యకా తం మహోఘం తథా ఉత్తరన్తం సమన్తతో వీచితరఙ్గసమాకులం పరియన్తతో సముట్ఠహమానం రుచిరం ఫేణబుబ్బుళకం దిస్వా అచ్ఛరియబ్భుతచిత్తజాతా ఏవం సమ్మన్తేసుం "మయం సమణస్స గోతమస్స ఉదకుపచ్ఛేదం కాతుం వాయమిమ్హా, అయం పన మహోఘో తస్స ఆగమనకాలతో పట్ఠాయ ఏవం అభివడ్ఢతి, నిస్సంసయం ఖో అయం తస్స ఇద్ధానుభావో. మహిద్ధికో హి సో మహానుభావో. ఠానం ఖో పనేతం విజ్జతి, యథా యం మహోఘో ఉట్ఠహిత్వా అమ్హాకం గామమ్పి ఓత్థరేయ్య. హన్ద మయం సమణం గోతమం ఉపసఙ్కమిత్వా పయిరుపాసిత్వా అచ్చయం దేసేన్తా ఖమాపేయ్యామా"తి.

తే సబ్బేవ ఏకజ్ఝాసయా హుత్వా సఙ్ఘసఙ్ఘీ గణీభూతా గామతో నిక్ఖమిత్వా యేన భగవా తేనుపసఙ్కమింసు. ఉపసఙ్కమిత్వా అప్పేకచ్చే భగవతో పాదే సిరసా వన్దింసు, అప్పేకచ్చే అఞ్జలిం పణామేసుం, అప్పేకచ్చే భగవతా సద్ధిం సమ్మోదింసు, అప్పేకచ్చే తుణ్హీభూతా నిసీదింసు, అప్పేకచ్చే నామగోత్తం సావేసుం. ఏవం పన కత్వా సబ్బేవ ఏకమన్తం

నిసీదిత్వా “ఇధ మయం, భో గోతమ, భోతో చేవ గోతమస్స గోతమసావకానఞ్చ ఉదకప్పటిసేధం కారయిమ్హ, అముకస్మిం ఉదపానే తిణఞ్చ భుసఞ్చ పక్ఖిపిమ్హ. సో పన ఉదపానో అచేతనోపి సమానో సచేతనో వియ భోతో గుణం జానన్తో వియ సయమేవ సబ్బం తిణం భుసం అపనేత్వా సువిసుద్ధో జాతో, సబ్బోపి చేత్థ నిన్నప్పదేసో మహతా ఉదకోఘేన పరిపుణ్ణో రమణీయోవ జాతో, ఉదకూపజీవినో సత్తా పరితుట్ఠా. మయం పన మనుస్సాపి సమానా భోతో గుణే న జానిమ్హ, యే మయం ఏవం అకరిమ్హ, సాధు నో భవం గోతమో తథా కరోతు, యథాయం మహోఘో ఇమం గామం న ఓత్థరేయ్య, అచ్చయో నో అచ్చగమా యథాబాలం, తం నో భవం గోతమో అచ్చయం పటిగ్గణ్హాతు అనుకమ్పం ఉపాదాయా”తి అచ్చయం దేసేసుం. భగవాపి “తగ్ఘ తుమ్హే అచ్చయో అచ్చగమా యథాబాలం, తం వో మయం పటిగ్గణ్హామ ఆయతిం సంవరాయా”తి తేసం అచ్చయం పటిగ్గహేత్వా పసన్నచిత్తతం ఞత్వా ఉత్తరి అజ్ఝాసయానురూపం ధమ్మం దేసేసి. తే భగవతో ధమ్మదేసనం సుత్వా పసన్నచిత్తా సరణాదీసు పతిట్ఠితా భగవన్తం వన్దిత్వా పదక్ఖిణం కత్వా పక్కమింసు. తేసం పన ఆగమనతో పురేతరంయేవ ఆయస్మా ఆనన్దో తం పాటిహారియం దిస్వా అచ్ఛరియబ్భుతచిత్తజాతో పత్తేన పానీయం ఆదాయ భగవతో ఉపనామేత్వా తం పవత్తిం ఆరోచేసి. తేన వుత్తం – “**ఏవం, భన్తేతి ఖో ఆయస్మా ఆనన్దో**”తిఆది.

తత్థ **ముఖతో ఓవమిత్వా**తి సబ్బం తం తిణాదిం ముఖేన ఛడ్డేత్వా. **విస్సన్దన్తో మఞ్ఞే**తి పుబ్బే దీఘరజ్జుకేన ఉదపానేన ఉస్సిఞ్చిత్వా గహేతబ్బఉదకోఘో భగవతో పత్తం గహేత్వా థేరస్స గతకాలే ముఖేన విస్సన్దన్తో వియ సమతిత్తికో కాకపేయ్యో హుత్వా అట్ఠాసి. ఇదఞ్చ థేరస్స గతకాలే ఉదకప్పవత్తిం సన్ధాయ వుత్తం. తతో పరం పన పుబ్బే వుత్తనయేన తస్మిం గామే సకలం నిన్నట్ఠానం ఉదకేన పరిపుణ్ణం అహోసీతి. అయం పనిద్ధి న బుద్ధానం అధిట్ఠానేన, నాపి దేవానుభావేన, అథ ఖో భగవతో పుఞ్ఞానుభావేన పరిత్తదేసనత్థం రాజగహతో వేసాలిగమనే వియ. కేచి పన “థూణేయ్యకానం భగవతి పసాదజననత్థం తేసం అత్థకామాహి దేవతాహి కత”న్తి. అపరే “ఉదపానస్స హేట్ఠా వసనకనాగరాజా ఏవమకాసీ”తి. సబ్బం తం అకారణం, యథా భగవతో పుఞ్ఞానుభావేనయేవ తథా ఉదకుప్పత్తియా పరిదీపితత్తా.

ఏతమత్థం విదిత్వాతి ఏతం అధిట్ఠానేన వినా అత్తనా ఇచ్ఛితనిప్ఫత్తిసఙ్ఖాతం అత్థం సబ్బాకారతో విదిత్వా తదత్థదీపనం **ఇమం ఉదానం ఉదానేసి**.

తత్థ **కిం కయిరా ఉదపానేన, ఆపా చే సబ్బదా సియు**న్తి యస్స సబ్బకాలం సబ్బత్థ చ ఆపా చే యది సియుం యది ఉపలబ్భేయ్యుం యది ఆకఙ్ఖామత్తపటిబద్ధో, తేసం లాభో, తేన ఉదపానేన కిం కయిరా కిం కరేయ్య, కిం పయోజనన్తి అత్థో. **తణ్హాయ మూలతో ఛేత్వా, కిస్స పరియేసనం చరే**తి యాయ తణ్హాయ వినిబద్ధా సత్తా అకతపుఞ్ఞా హుత్వా ఇచ్ఛితాలాభదుక్ఖేన విహఞ్ఞన్తి, తస్సా తణ్హాయ మూలం, మూలే వా ఛిన్దిత్వా ఠితో మాదిసో సబ్బఞ్ఞుబుద్ధో కిస్స కేన కారణేన పానీయపరియేసనం, అఞ్ఞం వా పచ్చయపరియేసనం చరేయ్య. “మూలతో ఛేత్వా”తిపి పఠన్తి, తణ్హాయ మూలం మూలేయేవ వా ఛేదకోతి అత్థో. అథ వా **మూలతో ఛేత్వా**తి మూలతో పట్ఠాయ తణ్హాయ ఛేదకో. ఇదం వుత్తం హోతి – యో బోధియా మూలభూతమహాపణిధానతో పట్ఠాయ అపరిమితం సకలం పుఞ్ఞసమ్భారం అత్తనో అచిన్తేత్వా లోకహితత్థమేవ పరిణామనవసేన పరిపూరేన్తో మూలతో పభుతి తణ్హాయ ఛేత్వా, సో తణ్హాహేతుకస్స ఇచ్ఛితాలాభస్స అభావతో కిస్స కేన కారణేన ఉదకపరియేసనం చరేయ్య, ఇమే పన థూణేయ్యకా అన్ధబాలా ఇమం కారణం అజానన్తా ఏవమకంసూతి.

నవమసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౧౦. ఉతేనసుత్తవణ్ణనా

౨౦. దసమే **రఞ్ఞో ఉతేనస్సా**తి ఉతేనస్స నామ రఞ్ఞో, యో "వజ్జిరాజా"తిపి వుచ్చతి. **ఉయ్యానగతస్సా**తి ఉయ్యానకీళనత్థం ఉయ్యానం గతస్స . అనాదరే హి ఇదం సామివచనం, "అన్తేపుర"న్తి పన పదం అపేక్ఖిత్వా సమ్బన్ధేపేతం సామివచనం హోతి. **కాలఙ్కతానీ**తి అగ్గిదడ్ఢాని హుత్వా మతాని హోన్తి. **సామావతీపముఖానీ**తి ఏత్థ కా పనాయం సామావతీ, కథఞ్చ దడ్ఢాతి? వుచ్చతే, భద్దవతియం సేట్ఠినో ధీతా ఘోసకసేట్ఠినా ధీతుట్ఠానే ఠపితా పఞ్చసతఇత్థిపరివారా రఞ్ఞో ఉతేనస్స అగ్గమహేసీ మేత్తావిహారబహులా అరియసావికా సామావతీ నామ. అయమేత్థ సఙ్ఖేపో, విత్థారతో పన ఆదితో పట్ఠాయ సామావతియా ఉప్పత్తికథా ధమ్మపదవత్థుమ్హి (ధ॰ ప॰ అట్ఠ॰ ౧.౨౦ సామావతీవత్థు) వుత్తనయేన వేదితబ్బా. మాగణ్డియస్స నామ బ్రాహ్మణస్స ధీతా అత్తనో మాతాపితూనం –

"దిస్వాన తణ్హం అరతిం రగఞ్చ,
నాహోసి ఛన్దో అపి మేథునస్మిం;
కిమేవిదం ముత్తకరీసపుణ్ణం,
పాదాపి నం సమ్ఫుసితుం న ఇచ్ఛే"తి. (సు॰ ని॰ ౮౪౧) –

భగవతా దేసితం ఇమం గాథం సుత్వా సత్థరి బద్ధాఘాతా మాగణ్డియా అపరభాగే రఞ్ఞా ఉతేనేన మహేసిట్ఠానే ఠపితా భగవతో కోసమ్బిం ఉపగతభావం, సామావతీపముఖానఞ్చ పఞ్చన్నం ఇత్థిసతానం ఉపాసికాభావం ఞత్వా "ఆగతో నామ సమణో గోతమో ఇమం నగరం, దానిస్స కత్తబ్బం జానిస్సామి, ఇమాపి తస్స ఉపట్ఠాయికా, ఇమాసమ్పి సామావతీపముఖానఞ్చ కత్తబ్బం జానిస్సామీ"తి అనేకపరియాయేహి తథాగతస్స తాసఞ్చ అనత్థం కాతుం వాయమిత్వాపి అసక్కోన్తీ పునేకదివసం రఞ్ఞా సద్ధిం ఉయ్యానకీళం గచ్ఛన్తీ చూళపితు సాసనం పహిణి "సామావతియా పాసాదం గన్త్వా దుస్సకోట్ఠాగారతేలకోట్ఠాగారాని వివరాపేత్వా దుస్సాని తేలచాటీసు తేమేత్వా థమ్భే వేఠేత్వా తా సబ్బా ఏకతో కత్వా ద్వారం పిదహిత్వా బహి యన్తం దత్వా దణ్డదీపికాహి గేహే అగ్గిం దదమానో ఓతరిత్వా గచ్ఛతూ"తి.

తం సుత్వా సో పాసాదం అభిరుయ్హ కోట్ఠాగారాని వివరిత్వా వత్థాని తేలచాటీసు తేమేత్వా థమ్భే వేఠేతుం ఆరభి. అథ నం సామావతీపముఖా ఇత్థియో "కిం ఏతం చూళపితా"తి వదన్తియో ఉపసఙ్కమింసు. "అమ్మా, రాజా దళ్హికమ్మత్థాయ ఇమే థమ్భే తేలపిలోతికాహి బన్ధాపేతి , రాజగేహే నామ సుయుత్తదుయుత్తం దుజ్జానం, మా మే సన్తికే హోథా"తి వత్వా తా ఆగతా గబ్భేసు పవేసేత్వా ద్వారాని పిదహిత్వా బహి యన్తకం దత్వా ఆదితో పట్ఠాయ అగ్గిం దేన్తో ఓతరి. సామావతీ తాసం ఓవాదం అదాసి, "అమ్మా, అనమతగ్గే సంసారే విచరన్తీనం ఏవమేవ అగ్గినా ఝామత్తభావానం బుద్ధఞాణేనపి పరిచ్ఛేదో న సుకరో, అప్పమత్తా హోథా"తి. తా సత్థు సన్తికే ధమ్మం సుత్వా అధిగతఫలాయ విఞ్ఞాతసాసనాయ ఖుజ్జుత్తరాయ అరియసావికాయ సేక్ఖపటిసమ్భిదాపత్తాయ సత్థారా దేసితనియామేనేవ ధమ్మం దేసేన్తియా సన్తికే సోతాపత్తిఫలస్స అధిగతా అన్తరన్తరా కమ్మట్ఠానమనసికారేన యుత్తప్పయుత్తా గేహే ఝాయన్తే వేదనాపరిగ్గహకమ్మట్ఠానం మనసి కరోన్తియో కాచి దుతియఫలం, కాచి తతియఫలం పాపుణిత్వా కాలమకంసు. అథ భిక్ఖూ కోసమ్బియం పిణ్డాయ చరన్తా తం పవత్తిం ఞత్వా పచ్ఛాభత్తం భగవతో ఆరోచేత్వా తాసం అభిసమ్పరాయం పుచ్ఛింసు. భగవా చ తాసం అరియఫలాధిగమం భిక్ఖూనం అభాసి. తేన వుత్తం – **''తేన ఖో పన సమయేన రఞ్ఞో ఉతేనస్స...పే.... అనిప్ఫలా కాలఙ్కతా''**తి.

తత్థ **అనిప్ఫలాతి** న నిప్ఫలా, సమ్పత్తసామఞ్ఞఫలా ఏవ కాలఙ్కతా. తా పన ఫలాని పటిలభన్తియో సామావతియా –

“ఆరమ్భథ నిక్కమథ, యుఞ్జథ బుద్ధసాసనే;
ధునాథ మచ్చునో సేనం, నళాగారంవ కుఞ్జరో.

“యో ఇమస్మిం ధమ్మవినయే, అప్పమత్తో విహస్సతి;
పహాయ జాతిసంసారం, దుక్ఖస్సన్తం కరిస్సతీ”తి. (సం. ని. ౧.౧౮౫; నేత్తి. ౨౯) –

గాథాహి ఓవదియమానా వేదనాపరిగ్గహకమ్మట్ఠానం మనసి కరోన్తియో విపస్సిత్వా దుతియతతియఫలాని పటిలభింసు. ఖుజ్జుత్తరా పన ఆయుసేసస్స అత్థితాయ, పుబ్బే తాదిసస్స కమ్మస్స అకతత్తా చ తతో పాసాదతో బహి అహోసి. “దసయోజనన్తరే పక్కామీ”తి చ వదన్తి. అథ భిక్ఖూ ధమ్మసభాయం కథం సముట్ఠాపేసుం, “ఆవుసో, అననుచ్ఛవికం వత అరియసావికానం ఏవరూపం మరణ”న్తి. సత్థా ఆగన్త్వా “కాయ నుత్థ, భిక్ఖవే, ఏతరహి కథాయ సన్నిసిన్నా”తి పుచ్ఛిత్వా “ఇమాయ నామా”తి వుత్తే , “భిక్ఖవే, యదిపి తాసం ఇమస్మిం అత్తభావే అయుత్తం, పుబ్బే కతకమ్మస్స పన యుత్తమేవ తాహి లద్ధ”న్తి వత్వా తేహి యాచితో అతీతం ఆహరి.

అతీతే బారాణసియం బ్రహ్మదత్తే రజ్జం కారేన్తే అట్ఠ పచ్చేకబుద్ధా రఞ్ఞో నివేసనే నిబద్ధం భుఞ్జన్తి. పఞ్చసతా ఇత్థియో తే ఉపట్ఠహన్తి. తేసు సత్త జనా హిమవన్తం గచ్ఛన్తి, ఏకో నదీతీరసమీపే ఏకస్మిం తిణగహనే సమాపత్తియా నిసీదతి. అథేకదివసం రాజా పచ్చేకబుద్ధేసు గతేసు తాహి ఇత్థీహి సద్ధిం ఉదకకీళం కీళితుకామో తత్థ గతో. తా ఇత్థియో దివసభాగం ఉదకే కీళిత్వా సీతపీళితా విసిబ్బితుకామా తం తిణగహనం ఉపరి విసుక్ఖతిణసఞ్ఛన్నం “తిణరాసీ”తి సఞ్ఞాయ పరివారేత్వా అగ్గిం దత్వా తిణేసు ఝాయిత్వా పతన్తేసు పచ్చేకబుద్ధం దిస్వా “రఞ్ఞో పచ్చేకబుద్ధో ఝాయతి, తం రాజా ఞత్వా అమ్హే నాసేస్సతి, సుదడ్ఢం నం కరిస్సామా”తి సబ్బా ఇతో చితో చ దారుఆదీని ఆహరిత్వా తస్స ఉపరి రాసిం కత్వా ఆలిమ్పేత్వా “ఇదాని ఝాయిస్సతీ”తి పక్కమింసు. తా పఠమం అసఞ్చేతనికా హుత్వా ఇదాని కమ్మునా బజ్ఝింసు. పచ్చేకబుద్ధం పన అన్తోసమాపత్తియం సచే దారూనం సకటసహస్సమ్పి ఆహరిత్వా ఆలిమ్పేన్తా ఉసుమాకారమత్తమ్పి గాహేతుం న సక్కోన్తి, తస్మా సో సత్తమే దివసే ఉట్ఠాయ యథాసుఖం అగమాసి. తా తస్స కమ్మస్స కతత్తా బహూని వస్ససహస్సాని బహూని వస్ససతసహస్సాని నిరయే పచ్చిత్వా తస్సేవ కమ్మస్స విపాకావసేసేన అత్తభావసతే ఇమినావ నియామేన గేహే ఝాయమానే ఝాయింసు. ఇదం తాసం పుబ్బకమ్మం.

యస్మా పన తే ఇమస్మిం అత్తభావే అరియఫలాని సచ్ఛాకంసు, రతనత్తయం పయిరుపాసింసు, తస్మా తత్థ అనాగామినియో సుద్ధావాసేసు ఉపపన్నా, ఇతరా కాచి తావతింసేసు, కాచి యామేసు, కాచి తుసితేసు, కాచి నిమ్మానరతీసు, కాచి పరనిమ్మితవసవత్తీసు ఉపపన్నా.

రాజాపి ఖో ఉతేనో “సామావతియా గేహం కిర ఝాయతీ”తి సుత్వా వేగేన ఆగచ్ఛన్తోపి తం పదేసం తాసు దడ్ఢాసుయేవ సమ్పాపుణి. ఆగన్త్వా పన గేహం నిబ్బాపేత్వా ఉప్పన్నబలవదోమనస్సో మాగణ్డియాయ తథా కారితభావం ఉపాయేన ఞత్వా అరియసావికాసు కతాపరాధకమ్మునా చోదియమానో తస్సా రాజాణం కారేసి సద్ధిం ఞాతకేహి. ఏవం సా సపరిజనా సమిత్తబన్ధవా అనయబ్యసనం పాపుణి.

ఏతమత్థం విదిత్వాతి ఏతం సామావతీపముఖానం తాసం ఇత్థీనం అగ్గిమ్హి అనయబ్యసనాపత్తిహేతుం, మాగణ్డియాయ చ సమిత్తబన్ధవాయ రాజాణాయ అనయబ్యసనాపత్తినిమిత్తం సబ్బాకారతో విదిత్వా తదత్థదీపనం **ఇమం ఉదానం ఉదానేసి**.

తత్థ **మోహసమ్బన్ధనో లోకో, భబ్బరూపోవ దిస్సతీ**తి యో ఇధ సత్తలోకో భబ్బరూపోవ హేతుసమ్పన్నో వియ హుత్వా దిస్సతి, సోపి మోహసమ్బన్ధనో మోహేన పలిగుణ్ఠితో అత్తహితాహితం అజానన్తో హితే న పటిపజ్జతి, అహితం దుక్ఖావహం బహుఞ్చ అపుఞ్ఞం ఆచినాతి. "భవరూపోవ దిస్సతీ"తిపి పాఠో. తస్సత్థో – అయం లోకో మోహసమ్బన్ధనో మోహేన పలిగుణ్ఠితో, తతో ఏవ భవరూపోవ సస్సతసభావో వియస్స అత్తా దిస్సతి, అజరామరో వియ ఉపట్ఠాతి, యేన పాణాతిపాతాదీని అకత్తబ్బాని కరోతి.

ఉపధిబన్ధనో బాలో, తమసా పరివారితో. సస్సతోరివ ఖాయతీతి న కేవలఞ్చ మోహసమ్బన్ధనో ఏవ, అపిచ ఖో ఉపధిబన్ధనోపి అయం అన్ధబాలలోకో అవిజ్జాతమసా పరివారితో. ఇదం వుత్తం హోతి – యేన ఞాణేన అవిపరీతం కామే చ ఖన్ధే చ "అనిచ్చా దుక్ఖా విపరిణామధమ్మా"తి పస్సేయ్య, తస్స అభావతో యస్మా బాలో అన్ధపుథుజ్జనో అఞ్ఞాణతమసా సమన్తతో పరివారితో నివుతో, తస్మా సో కామూపధి కిలేసూపధి ఖన్ధూపధీతి ఇమేసం ఉపధీనం వసేన చ ఉపధిబన్ధనో, తతో ఏవ చస్స సోపధిస్స పస్సతో సస్సతో వియ నిచ్చో సబ్బకాలభావీ వియ ఖాయతి. "అసస్సతిరివ ఖాయతీ"తిపి పాఠో. తస్సత్థో – అత్తా సబ్బకాలం విజ్జతి ఉపలబ్భతీతి అఞ్ఞో అసస్సతి అనిచ్చోతి లోకస్స నో ఉపధి మిచ్ఛాభినివేసవసేన ఏకదేసో వియ ఖాయతి, ఉపట్ఠహతీతి అత్థో. **ర**కారో హి పదసన్ధికరో. **పస్సతో నత్థి కిఞ్చన**న్తి యో పన సఙ్ఖారే పరిగ్గహేత్వా అనిచ్చాదివసేన విపస్సతి, తస్సేవ విపస్సనాపఞ్ఞాసహితాయ మగ్గపఞ్ఞాయ యథాభూతం పస్సతో జానతో పటివిజ్ఝతో రాగాదికిఞ్చనం నత్థి, యేన సంసారే బజ్ఝేయ్య. తథా అపస్సన్తో ఏవ హి అవిజ్జాతణ్హాదిట్ఠిఆదిబన్ధనేహి సంసారే బద్ధో సియాతి అధిప్పాయో.

దసమసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

నిట్ఠితా చ చూళవగ్గవణ్ణనా.

౮. పాటలిగామియవగ్గో

౧. పఠమనిబ్బానపటిసంయుత్తసుత్తవణ్ణనా

౭౧. పాటలిగామియవగ్గస్స పఠమే **నిబ్బానపటిసంయుత్తాయా**తి అమతధాతుసన్నిస్సితాయ అసఙ్ఖతధాతుయా పవేదనవసేన పవత్తాయ. **ధమ్మియా కథాయా**తి ధమ్మదేసనాయ. **సన్దస్సేతీ**తి సభావసరసలక్ఖణతో నిబ్బానం దస్సేతి. **సమాదపేతీ**తి తమేవ అత్థం తే భిక్ఖూ గణ్హాపేతి. **సముత్తేజేతీ**తి తదత్థగహణే ఉస్సాహం జనేన్తో తేజేతి జోతేతి. **సమ్పహంసేతీ**తి నిబ్బానగుణేహి సమ్మదేవ సబ్బప్పకారేహి తోసేతి.

అథ వా **సన్దస్సేతీ**తి "సో సబ్బసఙ్ఖారసమథో సబ్బూపధిపటినిస్సగ్గో తణ్హక్ఖయో విరాగో నిరోధో"తిఆదినా (మ॰ ని॰ ౧.౨౮౧; ౨.౩౩౭; మహావ॰ ౮) నయేనేవ సబ్బథా తేన తేన పరియాయేన తేసం తేసం అజ్ఝాసయానురూపం సమ్మా దస్సేతి. **సమాదపేతీ**తి "ఇమినా అరియమగ్గేన తం అధిగన్తబ్బ"న్తి అధిగమపటిపదాయ సద్ధిం తత్థ భిక్ఖూ నిన్నపోణపబ్భారే కరోన్తో సమ్మా ఆదపేతి గణ్హాపేతి. **సముత్తేజేతీ**తి ఏతం దుక్కరం దురభిసమ్భవన్తి "మా సమ్మాపటిపత్తియం పమాదం అన్తరావోసానం ఆపజ్జథ, ఉపనిస్సయసమ్పన్నస్స వీరియవతో నయిదం దుక్కరం, తస్మా సీలవిసుద్ధిఆదివిసుద్ధిపటిపదాయ ఉట్ఠహథ ఘటయథ వాయమేయ్యాథా"తి నిబ్బానాధిగమాయ ఉస్సాహేతి, తత్థ వా చిత్తం వోదపేతి. **సమ్పహంసేతీ**తి "మదనిమ్మదనో పిపాసవినయో ఆలయసముగ్ఘాతో"తి (అ॰ ని॰ ౪.౩౪; ఇతివు॰ ౯౦), రాగక్ఖయో దోసక్ఖయో మోహక్ఖయోతి (సం॰ ని॰ ౪.౩౬౭; ఇతివు॰ ౪౪), అసఙ్ఖతన్తి (సం॰ ని॰ ౪.౩౬౭), అమతఞ్చ సన్తన్తిఆదినా చ అనేకపరియాయేన (సం॰ ని॰ ౪.౪౦౯) నిబ్బానానిసంసప్పకాసనేన తేసం భిక్ఖూనం చిత్తం తోసేన్తో హాసేన్తో సమ్పహంసేతి సమస్సాసేతి.

తేధాతి తే ఇధ. **అట్ఠిం కత్వా**తి "అత్థి కిఞ్చి అయం నో అత్థో అధిగన్తబ్బో"తి ఏవం సల్లక్ఖేత్వా తాయ దేసనాయ అత్థికా హుత్వా. **మనసి కత్వా**తి చిత్తే ఠపేత్వా అనఞ్ఞవిహితా తం దేసనం అత్తనో చిత్తగతమేవ కత్వా. **సబ్బం చేతసో సమన్నాహరిత్వా**తి సబ్బేన కారకచిత్తేన ఆదితో పట్ఠాయ యావ పరియోసానా దేసనం ఆవజ్జేత్వా, తగ్గతమేవ ఆభోగం కత్వాతి అత్థో. అథ వా **సబ్బం చేతసో సమన్నాహరిత్వా**తి సబ్బస్మా చిత్తతో దేసనం సమ్మా అను అను ఆహరిత్వా. ఇదం వుత్తం హోతి – దేసేన్తస్స యేహి చిత్తేహి దేసనా కతా, సబ్బస్మా చిత్తతో పవత్తం దేసనం బహి గన్తుం అదేన్తో సమ్మా అవిపరీతం అను అను ఆహరిత్వా అత్తనో చిత్తసన్తానం ఆహరిత్వా యథాదేసితదేసితం దేసనం సుట్ఠు ఉపధారేత్వా. **ఓహితసోతా**తి అవహితసోతా, సుట్ఠు ఉపితసోతా. **ఓహితసోతా**తి వా అవిక్ఖిత్తసోతా. తమేవ ఉపలబ్భమానోపి హి సవనే అవిక్ఖేపో సతిసంవరో వియ చక్ఖున్ద్రియాదీసు సోతిన్ద్రియేపి వత్తుమరహతీతి. ఏత్థ చ "అట్ఠిం కత్వా"తిఆదీహి చతూహిపి పదేహి తేసం భిక్ఖూనం తప్పరభావతో సవనే ఆదరదీపనేన సక్కచ్చసవనం దస్సేతి.

ఏతమత్థం విదిత్వాతి ఏతం తేసం భిక్ఖూనం తస్సా నిబ్బానపటిసంయుత్తాయ ధమ్మకథాయ సవనే ఆదరకారితం సబ్బాకారతో విదిత్వా. **ఇమం ఉదాన**న్తి ఇమం నిబ్బానస్స తబ్బిధురధమ్మదేసనాముఖేన పరమత్థతో విజ్జమానభావవిభావనం ఉదానం ఉదానేసి.

తత్థ **అత్థీ**తి విజ్జతి, పరమత్థతో ఉపలబ్భతీతి అత్థో. **భిక్ఖవే**తి తేసం భిక్ఖూనం ఆలపనం. నను చ ఉదానం నామ పీతిసోమనస్ససముట్ఠాపితో వా ధమ్మసంవేగసముట్ఠాపితో వా ధమ్మపటిగ్గాహకనిరపేక్ఖో ఉదాహారో, తథా చేవ ఏత్తకేసు సుత్తేసు ఆగతం, ఇధ కస్మా భగవా ఉదానేన్తో తే భిక్ఖూ ఆమన్తేసీతి? తేసం భిక్ఖూనం సఞ్ఞాపనత్థం. నిబ్బానపటిసంయుత్తఞ్హి భగవా తేసం భిక్ఖూనం ధమ్మం దేసేత్వా నిబ్బానగుణానుస్సరణేన ఉప్పన్నపీతిసోమనస్సో ఉదానం ఉదానేసి. ఇధ నిబ్బానవజ్జో సబ్బో సభావధమ్మో పచ్చయాయత్తవుత్తికోవ ఉపలబ్భతి, న పచ్చయనిరపేక్ఖో. అయం పన నిబ్బానధమ్మో కతమపచ్చయే ఉపలబ్భతీతి తేసం భిక్ఖూనం చేతోపరివితక్కమఞ్ఞాయ తే చ సఞ్ఞాపేతుకామో **''అత్థి, భిక్ఖవే, తదాయతన**''న్తిఆదిమాహ, న ఏకన్తతోవ తే పటిగ్గాహకే కత్వాతి వేదితబ్బం. **తదాయతన**న్తి తం కారణం. **ద**కారో పదసన్ధికరో. నిబ్బానఞ్హి మగ్గఫలఞాణాదీనం ఆరమ్మణపచ్చయభావతో రూపాదీని వియ చక్ఖువిఞ్ఞాణాదీనం ఆరమ్మణపచ్చయభూతానీతి కారణట్ఠేన "ఆయతన"న్తి వుచ్చతి. ఏత్తావతా చ భగవా తేసం భిక్ఖూనం అసఙ్ఖతాయ ధాతుయా పరమత్థతో అత్థిభావం పవేదేసి.

తత్రాయం ధమ్మన్వయో – ఇధ సఙ్ఖతధమ్మానం విజ్జమానత్తా అసఙ్ఖతాయపి ధాతుయా భవితబ్బం తప్పటిపక్ఖత్తా సభావధమ్మానం. యథా హి దుక్ఖే విజ్జమానే తప్పటిపక్ఖభూతం సుఖమ్పి విజ్జతియేవ , తథా ఉణ్హే విజ్జమానే సీతమ్పి విజ్జతి, పాపధమ్మేసు విజ్జమానేసు కల్యాణధమ్మాపి విజ్జన్తి ఏవ. వుత్తఞ్చేతం –

"యథాపి దుక్ఖే విజ్జన్తే, సుఖం నామపి విజ్జతి;
ఏవం భవే విజ్జమానే, విభవోపి ఇచ్ఛితబ్బకో.

"యథాపి ఉణ్హే విజ్జన్తే, అపరం విజ్జతి సీతలం;
ఏవం తివిధగ్గి విజ్జన్తే, నిబ్బానం ఇచ్ఛితబ్బకం.

"యథాపి పాపే విజ్జన్తే, కల్యాణమపి విజ్జతి;
ఏవమేవ జాతి విజ్జన్తే, అజాతిమపి ఇచ్ఛితబ్బక"న్తిఆది. (బు॰ వం॰ ౨.౧౦-౧౨) –

అపిచ నిబ్బానస్స పరమత్థతో అత్థిభావవిచారణం పరతో ఆవిభవిస్సతి.

ఏవం భగవా అసఙ్ఖతాయ ధాతుయా పరమత్థతో అత్థిభావం సమ్ముఖేన దస్సేత్వా ఇదాని తబ్బిధురధమ్మాపోహనముఖేనస్స సభావం దస్సేతుం, **''యత్థ నేవ పథవీ న ఆపో''**తిఆదిమాహ. తత్థ యస్మా నిబ్బానం సబ్బసఙ్ఖారవిధురసభావం యథా సఙ్ఖతధమ్మేసు కత్థచి నత్థి, తథా తత్థపి సబ్బే సఙ్ఖతధమ్మా. న హి సఙ్ఖతాసఙ్ఖతధమ్మానం సమోధానం సమ్భవతి. తత్రాయం అత్థవిభావనా – యత్థ యస్మిం నిబ్బానే యస్సం అసఙ్ఖతధాతుయం నేవ కక్ఖళలక్ఖణా పథవీధాతు అత్థి, న పగ్ఘరణలక్ఖణా ఆపోధాతు, న ఉణ్హలక్ఖణా తేజోధాతు, న విత్థమ్భనలక్ఖణా వాయోధాతు అత్థి. ఇతి చతుమహాభూతాభావవచనేన యథా సబ్బస్సపి ఉపాదారూపస్స అభావో వుత్తో హోతి తన్నిస్సితత్తా. ఏవం అనవసేసతో కామరూపభవస్స తత్థ అభావో వుత్తో హోతి తదాయత్తవుత్తిభావతో. న హి మహాభూతనిస్సయేన వినా పఞ్చవోకారభవో ఏకవోకారభవో వా సమ్భవతీతి.

ఇదాని అరూపసభావత్తేపి నిబ్బానస్స అరూపభవపరియాపన్నానం ధమ్మానం తత్థ అభావం దస్సేతుం, ''**న ఆకాసానఞ్చాయతనం...పే.... న నేవసఞ్ఞానాసఞ్ఞాయతన**''న్తి వుత్తం. తత్థ **న ఆకాసానఞ్చాయతన**న్తి సద్ధిం ఆరమ్మణేన కుసలవిపాకకిరియభేదో తివిధోపి ఆకాసానఞ్చాయతనచిత్తుప్పాదో నత్థీతి అత్థో. సేసేసుపి ఏసేవ నయో. యదగ్గేన చ నిబ్బానే కామలోకాదీనం అభావో హోతి, తదగ్గేన తత్థ ఇధలోకపరలోకానమ్పి అభావోతి ఆహ – ''**నాయం లోకో న పరలోకో**''తి. తస్సత్థో – య్వాయం "ఇత్థత్తం దిట్ఠధమ్మో ఇధలోకో"తి చ లద్ధవోహారో ఖన్ధాదిలోకో, యో చ "తతో అఞ్ఞథా పరో అభిసమ్పరాయో"తి చ లద్ధవోహారో ఖన్ధాదిలోకో, తదుభయమ్పి తత్థ నత్థీతి. **న ఉభో చన్దిమసూరియా**తి యస్మా రూపగతే సతి తమో నామ సియా, తమస్స చ విధమనత్థం చన్దిమసూరియేహి వత్తితబ్బం. సబ్బేన సబ్బం పన యత్థ రూపగతమేవ నత్థి, కుతో తత్థ తమో. తమస్స వా విధమనా చన్దిమసూరియా, తస్మా చన్దిమా సూరియో చాతి ఉభోపి తత్థ నిబ్బానే నత్థీతి అత్థో. ఇమినా ఆలోకసభావతంయేవ నిబ్బానస్స దస్సేతి.

ఏత్తావతా చ అనభిసమేతావీనం భిక్ఖూనం అనాదిమతిసంసారే సుపినన్తేపి అననుభూతపుబ్బం పరమగమ్భీరం అతిదుద్దసం సణ్హసుఖుమం అతక్కావచరం అచ్చన్తసన్తం పణ్డితవేదనీయం అతిపణీతం అమతం నిబ్బానం విభావేన్తో పఠమం తావ "అత్థి, భిక్ఖవే, తదాయతన"న్తి తస్స అత్థిభావా తేసం అఞ్ఞాణాదీని అపనేత్వా "యత్థ నేవ పథవీ ...పే.... న ఉభో చన్దిమసూరియా"తి తదఞ్ఞధమ్మాపోహనముఖేన తం విభావేతి ధమ్మరాజా. తేన పథవీఆదిసబ్బసఙ్ఖతధమ్మవిధురసభావా యా అసఙ్ఖతా ధాతు, తం నిబ్బానన్తి దీపితం హోతి. తేనేవాహ, ''**తత్రాపాహం, భిక్ఖవే, నేవ ఆగతిం వదామీ**''తి.

తత్థ **తత్రా**తి తస్మిం. **అపి**సద్దో సముచ్చయే. అహం, భిక్ఖవే, యత్థ సఙ్ఖారపవత్తే కుతోచి కస్సచి ఆగతిం న వదామి యథాపచ్చయం తత్థ ధమ్మమత్తస్స ఉప్పజ్జనతో. ఏవం తస్మిమ్పి ఆయతనే నిబ్బానే కుతోచి ఆగతిం ఆగమనం నేవ వదామి ఆగన్తబ్బట్ఠానతాయ అభావతో. **న గతి**న్తి కత్థచి గమనం న వదామి గన్తబ్బట్ఠానతాయ అభావతో. న హి తత్థ సత్తానం ఠపేత్వా ఞాణేన ఆరమ్మణకరణం ఆగతిగతియో సమ్భవన్తి, నాపి ఠితిచుతూపపత్తియో వదామి. "తదాపహ"న్తిపి పాళి. తస్సత్థో – తమ్పి ఆయతనం గామన్తరతో గామన్తరం వియ న ఆగన్తబ్బతాయ న ఆగతి, న గన్తబ్బతాయ న గతి, పథవీపబ్బతాది వియ అపతిట్ఠానతాయ న ఠితి, అపచ్చయత్తా వా ఉప్పాదాభావో, తతో అమతసభావత్తా చవనాభావో, ఉప్పాదనిరోధాభావతో చేవ తదుభయపరిచ్ఛిన్నాయ ఠితియా చ అభావతో న ఠితిం న చుతిం న ఉపపత్తిం వదామి. కేవలం పన తం అరూపసభావత్తా అపచ్చయత్తా చ న కత్థచి పతిట్ఠితన్తి **అప్పతిట్ఠం**. తత్థ పవత్తాభావతో పవత్తప్పటిపక్ఖతో చ **అప్పవత్తం**. అరూపసభావత్తేపి వేదనాదయో వియ కస్సచిపి ఆరమ్మణస్స అనాలమ్బనతో ఉపత్థమ్భనిరపేక్ఖతో చ **అనారమ్మణమేవ** తం "ఆయతన"న్తి వుత్తం నిబ్బానం. అయఞ్చ **ఏవ**సద్దో అప్పతిట్ఠమేవ అప్పవత్తమేవాతి పదద్వయేనపి యోజేతబ్బో . **ఏసేవన్తో దుక్ఖస్సా**తి యదిదం "అప్పతిట్ఠ"న్తిఆదీహి వచనేహి వణ్ణితం థోమితం యథావుత్తలక్ఖణం నిబ్బానం, ఏసో ఏవ సకలస్స వట్టదుక్ఖస్స అన్తో పరియోసానం తదధిగమే సతి సబ్బదుక్ఖాభావతో. తస్మా "దుక్ఖస్స అన్తో"తి అయమేవ తస్స సభావోతి దస్సేతి.

పఠమసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౨. దుతియనిబ్బానపటిసంయుత్తసుత్తవణ్ణనా

౭౨. దుతియే **ఇమం ఉదానన్తి** ఇమం నిబ్బానస్స పకతియా గమ్భీరభావతో దుద్దసభావదీపనం ఉదానం ఉదానేసి. తత్థ **దుద్దసన్తి** సభావగమ్భీరత్తా అతిసుఖుమసణ్హసభావత్తా చ అనుపచితఞాణసమ్భారేహి పస్సితుం న సక్కాతి దుద్దసం. వుత్తఞ్హేతం – ''తఞ్హి తే, మాగణ్డియ, అరియం పఞ్ఞాచక్ఖు నత్థి, యేన త్వం ఆరోగ్యం జానేయ్యాసి, నిబ్బానమ్పి పస్సేయ్యాసీ''తి (మ॰ ని॰ ౨.౨౧౮). అపరమ్పి వుత్తం – ''ఇదమ్పి ఖో ఠానం దుద్దసం, యదిదం సబ్బసఙ్ఖారసమథో''తిఆది (మహావ॰ ౮; మ॰ ని॰ ౧.౨౮౧; ౨.౩౩౭). **అనతన్తి** రూపాదిఆరమ్మణేసు, కామాదీసు చ భవేసు నమనతో తన్నిన్నభావేన పవత్తితో సత్తానఞ్చ తత్థ నమనతో తణ్హా నతా నామ, నత్థి ఏత్థ నతాతి అనతం, నిబ్బానన్తి అత్థో. ''అనన్త''న్తిపి పఠన్తి, నిచ్చసభావత్తా అన్తవిరహితం, అచవనధమ్మం నిరోధం అమతన్తి అత్థో. కేచి పన ''అనన్త''న్తి పదస్స ''అప్పమాణ''న్తి అత్థం వదన్తి. ఏత్థ చ ''దుద్దస''న్తి ఇమినా పఞ్ఞాయ దుబ్బలీకరణేహి రాగాదికిలేసేహి చిరకాలభావితత్తా సత్తానం అపచ్చయభావనా న సుకరాతి నిబ్బానస్స కిచ్ఛేన అధిగమనీయతం దస్సేతి. **న హి సచ్చం సుదస్సనన్తి** ఇమినాపి తమేవత్థం పాకటం కరోతి. తత్థ **సచ్చన్తి** నిబ్బానం. తఞ్హి కేనచి పరియాయేన అసన్తసభావాభావతో ఏకన్తేనేవ సన్తత్తా అవిపరీతట్ఠేన సచ్చం. న హి తం సుదస్సనం న సుఖేన పస్సితబ్బం, సుచిరమ్పి కాలం పుఞ్ఞఞాణసమ్భారే సమానేన్తేహిపి కసిరేనేవ సమధిగన్తబ్బతో. తథా హి వుత్తం భగవతా – ''కిచ్ఛేన మే అధిగత''న్తి (మహావ॰ ౮; మ॰ ని॰ ౧.౨౮౧; ౨.౩౩౭).

పటివిద్ధా తణ్హా జానతో పస్సతో నత్థి కిఞ్చనన్తి తఞ్చ నిరోధసచ్చం సచ్ఛికిరియాభిసమయవసేన అభిసమేన్తేన విసయతో కిచ్చతో చ ఆరమ్మణతో చ ఆరమ్మణప్పటివేధేన అసమ్మోహప్పటివేధేన చ పటివిద్ధం, యథాపరిఞ్ఞాభిసమయవసేన దుక్ఖసచ్చం, భావనాభిసమయవసేన మగ్గసచ్చఞ్చ అసమ్మోహతో పటివిద్ధం హోతి, ఏవం పహానాభిసమయవసేన అసమ్మోహతో చ పటివిద్ధా తణ్హా హోతి. ఏవఞ్చ చత్తారి సచ్చాని యథాభూతం అరియమగ్గపఞ్ఞాయ జానతో పస్సతో భవాదీసు నతభూతా తణ్హా నత్థి, తదభావే సబ్బస్సపి కిలేసవట్టస్స అభావో, తతోవ కమ్మవిపాకవట్టానం అసమ్భవోయేవాతి ఏవం భగవా తేసం భిక్ఖూనం అనవసేసవట్టదుక్ఖవూపసమహేతుభూతం అమతమహానిబ్బానస్స ఆనుభావం పకాసేసి. సేసం వుత్తనయమేవ.

దుతియసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౩. తతియనిబ్బానపటిసంయుత్తసుత్తవణ్ణనా

౭౩. తతియే **అథ ఖో భగవా ఏతమత్థం విదిత్వాతి** తదా కిర భగవతా అనేకపరియాయేన సంసారస్స ఆదీనవం పకాసేత్వా సన్దస్సనాదివసేన నిబ్బానపటిసంయుత్తాయ ధమ్మదేసనాయ కతాయ తేసం భిక్ఖూనం ఏతదహోసి – ''అయం సంసారో భగవతా అవిజ్జాదీహి కారణేహి సహేతుకో పకాసితో, నిబ్బానస్స పన తదుపసమస్స న కిఞ్చి కారణం వుత్తం, తయిదం అహేతుకం, కథం సచ్చికట్ఠపరమత్థేన ఉపలబ్భతీ''తి. అథ భగవా తేసం భిక్ఖూనం ఏతం యథావుత్తం పరివితక్కసఙ్ఖాతం అత్థం విదిత్వా. **ఇమం ఉదానన్తి** తేసం భిక్ఖూనం విమతివిధమనత్థఞ్చేవ ఇధ సమణబ్రాహ్మణానం ''నిబ్బానం నిబ్బానన్తి వాచావత్థుమత్తమేవ, నత్థి హి పరమత్థతో నిబ్బానం నామ అనుపలబ్భమానసభావత్తా''తి లోకాయతికాదయో వియ విప్పటిపన్నానం బహిద్ధా చ పుథుదిట్ఠిగతికానం మిచ్ఛావాదభఞ్జనత్థఞ్చ ఇమం అమతమహానిబ్బానస్స పరమత్థతో అత్థిభావదీపనం ఉదానం ఉదానేసి.

తత్థ **అజాతం అభూతం అకతం అసఙ్ఖత**న్తి సబ్బానిపి పదాని అఞ్ఞమఞ్ఞవేవచనాని. అథ వా వేదనాదయో వియ హేతుపచ్చయసమవాయసఙ్ఖాతాయ కారణసామగ్గియా న జాతం న నిబ్బత్తన్తి **అజాతం,** కారణేన వినా, సయమేవ వా న భూతం న పాతుభూతం న ఉప్పన్నన్తి **అభూతం,** ఏవం అజాతత్తా అభూతత్తా చ యేన కేనచి కారణేన న కతన్తి **అకతం,** జాతభూతకతసభావో చ నామరూపానం సఙ్ఖతధమ్మానం హోతి, న అసఙ్ఖతసభావస్స నిబ్బానస్సాతి దస్సనత్థం **అసఙ్ఖత**న్తి వుత్తం. పటిలోమతో వా సమేచ్చ సమ్భూయ పచ్చయేహి కతన్తి సఙ్ఖతం, తథా న సఙ్ఖతం సఙ్ఖతలక్ఖణరహితన్తి అసఙ్ఖతన్తి. ఏవం అనేకేహి కారణేహి నిబ్బత్తితభావే పటిసిద్ధే "సియా ను ఖో ఏకేనేవ కారణేన కత"న్తి ఆసఙ్కాయ "న యేన కేనచి కత"న్తి దస్సనత్థం "అకత"న్తి వుత్తం. ఏవం అపచ్చయమ్పి సమానం "సయమేవ ను ఖో ఇదం భూతం పాతుభూత"న్తి ఆసఙ్కాయ తన్నివత్తనత్థం "అభూత"న్తి వుత్తం. "అయఞ్చేతస్స అసఙ్ఖతాకతాభూతభావో సబ్బేన సబ్బం అజాతిధమ్మత్తా"తి దస్సేతుం "అజాత"న్తి వుత్తం. ఏవమేతేసం చతున్నమ్పి పదానం సాత్థకభావం విదిత్వా "తయిదం నిబ్బానం అత్థి, భిక్ఖవే"తి పరమత్థతో నిబ్బానస్స అత్థిభావో పకాసితోతి వేదితబ్బో. ఏత్థ ఉదానేన్తేన భగవతా, "భిక్ఖవే"తి ఆలపనే కారణం హేట్ఠా వుత్తనయేనేవ వేదితబ్బం.

ఇతి సత్థా "అత్థి, భిక్ఖవే, అజాతం అభూతం అకతం అసఙ్ఖత"న్తి వత్వా తత్థ హేతుం దస్సేన్తో **''నో చేతం, భిక్ఖవే''**తిఆదిమాహ. తస్సాయం సఙ్ఖేపత్థో – భిక్ఖవే, యది అజాతాదిసభావా అసఙ్ఖతా ధాతు న అభవిస్స న సియా, ఇధ లోకే జాతాదిసభావస్స రూపాదిక్ఖన్ధపఞ్చకసఙ్ఖాతస్స సఙ్ఖతస్స నిస్సరణం అనవసేసవూపసమో న పఞ్ఞాయేయ్య న ఉపలబ్భేయ్య న సమ్భవేయ్య. నిబ్బానఞ్హి ఆరమ్మణం కత్వా పవత్తమానా సమ్మాదిట్ఠిఆదయో అరియమగ్గధమ్మా అనవసేసకిలేసే సముచ్ఛిన్దన్తి. తేనేత్థ సబ్బస్సపి వట్టదుక్ఖస్స అప్పవత్తి అపగమో నిస్సరణం పఞ్ఞాయతి.

ఏవం బ్యతిరేకవసేన నిబ్బానస్స అత్థిభావం దస్సేత్వా ఇదాని అన్వయవసేనపి తం దస్సేతుం, **''యస్మా చ ఖో''**తిఆది వుత్తం. తం వుత్తత్థమేవ. ఏత్థ చ యస్మా "అపచ్చయా ధమ్మా, అసఙ్ఖతా ధమ్మా (ధ. స. దుకమాతికా ౭, ౮), అత్థి, భిక్ఖవే, తదాయతనం, యత్థ నేవ పథవీ (ఉదా. ౭౧), ఇదమ్పి ఖో ఠానం దుద్దసం, యదిదం సబ్బసఙ్ఖారసమథో సబ్బూపధిపటినిస్సగ్గో (మహావ. ౮; మ. ని. ౧.౨౮౧; ౨.౩౩౭), అసఙ్ఖతఞ్చ వో, భిక్ఖవే, ధమ్మం దేసేస్సామి అసఙ్ఖతగామినిఞ్చ పటిపద"న్తిఆదీహి (సం. ని. ౪.౩౬౬-౩౬౭) అనేకేహి సుత్తపదేహి, "అత్థి, భిక్ఖవే, అజాత"న్తి ఇమినాపి చ సుత్తేన నిబ్బానధాతుయా పరమత్థతో సమ్భవో సబ్బలోకం అనుకమ్పమానేన సమ్మాసమ్బుద్ధేన దేసితో, తస్మా యదిపి తత్థ అపచ్చక్ఖకారీనమ్పి విఞ్ఞూనం కఙ్ఖా వా విమతి వా నత్థియేవ. యే పన పరనేయ్యబుద్ధినో పుగ్గలా, తేసం విమతివినోదనత్థం అయమేత్థ అధిప్పాయనిద్ధారణముఖేన యుత్తివిచారణా – యథా పరిఞ్ఞేయ్యతాయ సఉత్తరానం కామానం రూపాదీనఞ్చ పటిపక్ఖభూతం తబ్బిధురసభావం నిస్సరణం పఞ్ఞాయతి, ఏవం తంసభావానం సబ్బేసమ్పి సఙ్ఖతధమ్మానం పటిపక్ఖభూతేన తబ్బిధురసభావేన నిస్సరణేన భవితబ్బం. యఞ్చేతం నిస్సరణం, సా అసఙ్ఖతా ధాతు. కిఞ్చ భియ్యో సఙ్ఖతధమ్మారమ్మణం విపస్సనాఞాణం అపి అనులోమఞాణం కిలేసే సముచ్ఛేదవసేన పజహితుం న సక్కోతి. తథా సమ్ముతిసచ్చారమ్మణం పఠమజ్ఝానాదీసు ఞాణం విక్ఖమ్భనవసేనేవ కిలేసే పజహతి, న సముచ్ఛేదవసేన. ఇతి సఙ్ఖతధమ్మారమ్మణస్స సమ్ముతిసచ్చారమ్మణస్స చ ఞాణస్స కిలేసానం సముచ్ఛేదప్పహానే అసమత్థభావతో తేసం సముచ్ఛేదప్పహానకరస్స అరియమగ్గఞాణస్స తదుభయవిపరీతసభావేన ఆరమ్మణేన భవితబ్బం , సా అసఙ్ఖతా ధాతు. తథా "అత్థి, భిక్ఖవే, అజాతం అభూతం అకతం అసఙ్ఖత"న్తి ఇదం నిబ్బానపదస్స పరమత్థతో అత్థిభావజోతకం వచనం అవిపరీతత్థం భగవతా భాసితత్తా. యఞ్హి భగవతా భాసితం, తం అవిపరీతత్థం పరమత్థం యథా తం "సబ్బే సఙ్ఖారా అనిచ్చా,

సబ్బే సఙ్ఖారా దుక్ఖా, సబ్బే ధమ్మా అనత్తా”తి (అం. ని. ౩.౧౩౭; మహాని. ౨౭), తథా నిబ్బానసద్దో కత్థచి విసయే యథాభూతపరమత్థవిసయో ఉపచారమత్తవుత్తిసబ్భావతో సేయ్యథాపి సీహసద్దో. అథ వా అత్థేవ పరమత్థతో అసఙ్ఖతా ధాతు, ఇతరతబ్బిపరీతవినిముత్తసభావత్తా సేయ్యథాపి పథవీధాతు వేదనాతి. ఏవమాదీహి నయేహి యుత్తితోపి అసఙ్ఖతాయ ధాతుయా పరమత్థతో అత్థిభావో వేదితబ్బో.

తతియసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౪. చతుత్థనిబ్బానపటిసంయుత్తసుత్తవణ్ణనా

౭౪. చతుత్థే **అథ ఖో భగవా ఏతమత్థం విదిత్వా**తి తదా కిర భగవతా అనేకపరియాయేన సన్దస్సనాదివసేన నిబ్బానపటిసంయుత్తాయ ధమ్మదేసనాయ కతాయ తేసం భిక్ఖూనం ఏతదహోసి – “అయం తావ భగవతా అమతమహానిబ్బానధాతుయా అనేకాకారవోకారం ఆనిసంసం దస్సేన్తేన అనఞ్ఞసాధారణో ఆనుభావో పకాసితో, అధిగమూపాయో పనస్సా న భాసితో, కథం ను ఖో పటిపజ్జన్తేహి అమ్హేహి అయం అధిగన్తబ్బా”తి. అథ భగవా తేసం భిక్ఖూనం ఏతం యథావుత్తపరివితక్కసఙ్ఖాతం అత్థం సబ్బాకారతో విదిత్వా. **ఇమం ఉదాన**న్తి తణ్హావసేన కత్థచి అనిస్సితస్స పస్సద్ధకాయచిత్తస్స వీథిపటిపన్నవిపస్సనస్స అరియమగ్గేన అనవసేసతో తణ్హాపహానేన నిబ్బానాధిగమవిభావనం ఇమం ఉదానం ఉదానేసి.

తత్థ **నిస్సితస్స చలిత**న్తి రూపాదిసఙ్ఖారే తణ్హాదిట్ఠీహి నిస్సితస్స చలితం “ఏతం మమ, ఏసో మే అత్తా”తి తణ్హాదిట్ఠివిప్ఫన్దితం హోతి. అప్పహీనతణ్హాదిట్ఠికస్స హి పుగ్గలస్స సుఖాదీసు ఉప్పన్నేసు తాని అభిభుయ్య విహరితుం అసక్కోన్తస్స “మమ వేదనా, అహం వేదియామీ”తిఆదినా తణ్హాదిట్ఠిగాహవసేన కుసలప్పవత్తితో చిత్తసన్తానస్స చలనం కమ్పనం, అవక్ఖలితం వా హోతీతి అత్థో. **అనిస్సితస్స చలితం నత్థీ**తి యో పన విసుద్ధిపటిపదం పటిపజ్జన్తో సమథవిపస్సనాహి తణ్హాదిట్ఠియో విక్ఖమ్భేత్వా అనిచ్చాదివసేన సఙ్ఖారే సమ్మసన్తో విహరతి, తస్స తం అనిస్సితస్స యథావుత్తం చలితం అవక్ఖలితం, విప్ఫన్దితం వా నత్థి కారణస్స సువిక్ఖమ్భితత్తా.

చలితే అసతీతి యథావుత్తే చలితే అసతి యథా తణ్హాదిట్ఠిగాహా నప్పవత్తన్తి, తథా వీథిపటిపన్నాయ విపస్సనాయ తం ఉస్సుక్కన్తస్స. **పస్సద్ధీ**తి విపస్సనాచిత్తసహజాతానం కాయచిత్తానం సారమ్భకరకిలేసవూపసమినీ దువిధాపి పస్సద్ధి హోతి. **పస్సద్ధియా సతి నతి న హోతీ**తి పుబ్బేనాపరం విసేసయుత్తాయ పస్సద్ధియా సతి అనవజ్జసుఖాధిట్ఠానం సమాధిం వడ్ఢేత్వా తం పఞ్ఞాయ సమవాయకరణేన సమథవిపస్సనం యుగనద్ధం యోజేత్వా మగ్గపరమ్పరాయ కిలేసే ఖేపేన్తస్స కామభవాదీసు నమనతో “నతీ”తి లద్ధనామా తణ్హా అరహత్తమగ్గక్ఖణే అనవసేసతో న హోతి, అనుప్పత్తిధమ్మతం ఆపాదితత్తా న ఉప్పజ్జతీతి అత్థో.

నతియా అసతీతి అరహత్తమగ్గేన తణ్హాయ సుప్పహీనత్తా భవాదిఅత్థాయ ఆలయనికన్తి పరియుట్ఠానే అసతి. **ఆగతిగతి న హోతీ**తి పటిసన్ధివసేన ఇధ ఆగతి ఆగమనం చుతివసేన గతి ఇతో పరలోకగమనం పేచ్చభావో న హోతి న పవత్తతి. **ఆగతిగతియా అసతీ**తి వుత్తనయేన ఆగతియా చ గతియా చ అసతి. **చుతూపపాతో న హోతీ**తి అపరాపరం చవనుపపజ్జనం న హోతి న పవత్తతి. అసతి హి కిలేసవట్టే కమ్మవట్టం పచ్ఛిన్నమేవ, పచ్ఛిన్నే చ తస్మిం కుతో విపాకవట్టస్స సమ్భవో.

తేనాహ – ''**చతూపపాతే అసతి నేవిధ న హురం**''న్తిఆది. తత్థ యం వత్తబ్బం, తం హేట్ఠా బాహియసుత్తే విత్థారతో వుత్తమేవ. తస్మా తత్థ వుత్తనయేనేవ అత్థో వేదితబ్బో.

ఇతి భగవా ఇధాపి తేసం భిక్ఖూనం అనవసేసతో వట్టదుక్ఖవూపసమహేతుభూతం అమతమహానిబ్బానస్స ఆనుభావం సమ్మాపటిపత్తియా పకాసేతి.

చతుత్థసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౫. చున్దసుత్తవణ్ణనా

౭౫. పఞ్చమే **మల్లేసూ**తి ఏవంనామకే జనపదే. **మహతా భిక్ఖుసఙ్ఘేనా**తి గుణమహత్తసఙ్ఖ్యామహత్తేహి మహతా. సో హి భిక్ఖుసఙ్ఘో సీలాదిగుణవిసేసయోగేనపి మహా తత్థ సబ్బపచ్ఛిమకస్స సోతాపన్నభావతో, సఙ్ఖ్యామహత్తేనపి మహా అపరిచ్ఛిన్నగణనత్తా. ఆయుసఙ్ఖారోస్సజ్జనతో పట్ఠాయ హి ఆగతాగతా భిక్ఖూ న పక్కమింసు. **చున్దస్సా**తి ఏవంనామకస్స. **కమ్మారపుత్తస్సా**తి సువణ్ణకారపుత్తస్స. సో కిర అడ్ఢో మహాకుటుమ్బికో భగవతో పఠమదస్సనేనేవ సోతాపన్నో హుత్వా అత్తనో అమ్బవనే సత్థువసనానుచ్ఛవికం గన్ధకుటిం, భిక్ఖుసఙ్ఘస్స చ రత్తిట్ఠానదివాట్ఠానఉపట్ఠానసాలాకుటిమణ్డపచఙ్కమనాదికే చ సమ్పాదేత్వా పాకారపరిక్ఖిత్తం ద్వారకోట్ఠకయుత్తం విహారం కత్వా బుద్ధప్పముఖస్స సఙ్ఘస్స నియ్యాదేసి. తం సన్ధాయ వుత్తం – ''**తత్ర సుదం భగవా పావాయం విహరతి చున్దస్స కమ్మారపుత్తస్స అమ్బవనే**''తి.

పటియాదాపేత్వాతి సమ్పాదేత్వా. ''**సూకరమద్దవ**న్తి సూకరస్స ముదుసినిద్ధం పవత్తమంస''న్తి మహాఅట్ఠకథాయం వుత్తం. కేచి పన ''సూకరమద్దవన్తి న సూకరమంసం, సూకరేహి మద్దితవంసకళీరో''తి వదన్తి. అఞ్ఞే ''సూకరేహి మద్దితప్పదేసే జాతం అహిఛత్తక''న్తి. అపరే పన ''సూకరమద్దవం నామ ఏకం రసాయన''న్తి భణింసు . తఞ్హి చున్దో కమ్మారపుత్తో ''అజ్జ భగవా పరినిబ్బాయిస్సతీ''తి సుత్వా ''అప్పేవ నామ నం పరిభుఞ్జిత్వా చిరతరం తిట్ఠేయ్యా''తి సత్థు చిరజీవితుకమ్యతాయ అదాసీతి వదన్తి.

తేన మం పరివిసాహీతి తేన మమం భోజేహి. కస్మా భగవా ఏవమాహ? పరానుద్దయతాయ. తఞ్చ కారణం పాళియం వుత్తమేవ. తేన అభిహటభిక్ఖాయ పరేసం అపరిభోగారహతో చ తథా వత్తుం వట్టతీతి దస్సితం హోతి. తస్మిం కిర సూకరమద్దవే ద్విసహస్సదీపపరివారేసు చతూసు మహాదీపేసు దేవతా ఓజం పక్ఖిపింసు. తస్మా తం అఞ్ఞో కోచి సమ్మా జీరాపేతుం న సక్కోతి, తమత్థం పకాసేన్తో సత్థా పరూపవాదమోచనత్థం ''**నాహం తం, చున్ద, పస్సామీ**''తిఆదినా సీహనాదం నది. యే హి పరే ఉపవదేయ్యుం ''అత్తనా పరిభుత్తావసేసం నేవ భిక్ఖూనం, న అఞ్ఞేసం మనుస్సానం అదాసి, ఆవాటే నిఖణాపేత్వా వినాసేసీ''తి, ''తేసం వచనోకాసో మా హోతూ''తి పరూపవాదమోచనత్థం సీహనాదం నది.

తత్థ **సదేవకే**తిఆదీసు సహ దేవేహీతి **సదేవకో**, సహ మారేనాతి **సమారకో**, సహ బ్రహ్మునాతి **సబ్రహ్మకో**, సహ సమణబ్రాహ్మణేహీతి **సస్సమణబ్రాహ్మణీ,** పజాతత్తా **పజా**, సహ దేవమనుస్సేహీతి **సదేవమనుస్సా**. తస్మిం సదేవకే లోకే… పే… సదేవమనుస్సాయ. తత్థ సదేవకవచనేన పఞ్చకామావచరదేవగ్గహణం, సమారకవచనేన ఛట్ఠకామావచరదేవగ్గహణం, సబ్రహ్మకవచనేన బ్రహ్మకాయికాదిబ్రహ్మగ్గహణం, సస్సమణబ్రాహ్మణీవచనేన సాసనస్స

పచ్ఛత్థికపచ్చామిత్తసమణబ్రాహ్మణగ్గహణం సమితపాపబాహితపాపసమణబ్రాహ్మణగ్గహణఞ్చ, పజావచనేన సత్తలోకగ్గహణం, సదేవమనుస్సవచనేన సమ్ముతిదేవఅవసేసమనుస్సగ్గహణం. ఏవమేత్థ తీహి పదేహి ఓకాసలోకవసేన, ద్వీహి పజావసేన సత్తలోకో గహితోతి వేదితబ్బో. అపరో నయో – సదేవకవచనేన అరూపావచరలోకో గహితో, సమారకవచనేన ఛకామావచరదేవలోకో, సబ్రహ్మకవచనేన రూపీ బ్రహ్మలోకో, సస్సమణబ్రాహ్మణవచనేన చతుపరిసవసేన సమ్ముతిదేవేహి సహ మనుస్సలోకో, అవసేససత్తలోకో వా గహితోతి వేదితబ్బో.

భుత్తావిస్సాతి భుత్తవతో. **ఖరో**తి ఫరుసో. **ఆబాధో**తి విసభాగరోగో. **పబాళ్హా**తి బలవతియో. **మారణన్తికా**తి మరణన్తా మరణసమీపపాపనసమత్థా. **సతో సమ్పజానో అధివాసేసీ**తి సతిం ఉపట్ఠితం కత్వా ఞాణేన పరిచ్ఛిన్దిత్వా అధివాసేసి. **అవిహఞ్ఞమానో**తి వేదనానువత్తనవసేన అసల్లక్ఖితధమ్మో వియ అపరాపరం పరివత్తనం అకరోన్తో అపీళియమానో అదుక్ఖియమానో వియ అధివాసేసి. భగవతో హి వేళువగామకేయేవ తా వేదనా ఉప్పన్నా, సమాపత్తిబలేన పన విక్ఖమ్భితా యావ పరినిబ్బానదివసా న ఉప్పజ్జింసు దివసే దివసే సమాపత్తీహి పటిపణామనతో. తం దివసం పన పరినిబ్బాయితుకామో "కోటిసహస్సహత్థీనం బలం ధారేన్తానం వజిరసఙ్ఘాతసమానకాయానం అపరిమితకాలం ఉపచితపుఞ్ఞసమ్భారానమ్పి భవే సతి ఏవరూపా వేదనా పవత్తన్తి, కిమఙ్గం పన అఞ్ఞేస"న్తి సత్తానం సంవేగజననత్థం సమాపత్తిం న సమాపజ్జి, తేన వేదనా ఖరా వత్తింసు. **ఆయామా**తి ఏహి యామ.

చున్దస్స భత్తం భుఞ్జిత్వాతిఆదికా అపరభాగే ధమ్మసఙ్గాహకేహి ఠపితా గాథా. తత్థ **భుత్తస్స చ సూకరమద్దవేనా**తి భుత్తస్స ఉదపాది, న పన భుత్తపచ్చయా. యది హి అభుత్తస్స ఉప్పజ్జిస్సా, అతిఖరో అభవిస్సా, సినిద్ధభోజనం పన భుత్తత్తా తనుకా వేదనా అహోసి, తేనేవ పదసా గన్తుం అసక్ఖి. ఏతేన య్వాయం "యస్స తం పరిభుత్తం సమ్మా పరిణామం గచ్ఛేయ్య అఞ్ఞత్ర తథాగతస్సా"తి సీహనాదో నదితో, తస్స సాత్థకతా దస్సితా. బుద్ధానఞ్హి అట్ఠానే గజ్జితం నామ నత్థి. యస్మా తం పరిభుత్తం భగవతో న కిఞ్చి వికారం ఉప్పాదేసి, కమ్మేన పన లద్ధోకాసేన ఉప్పాదియమానం వికారం అప్పమత్తతాయ ఉపసమేన్తో సరీరే బలం ఉప్పాదేసి, యేన యథా వక్ఖమానం తివిధం పయోజనం సమ్పాదేసి, తస్మా సమ్మదేవ తం పరిణామం గతం, మారణన్తికత్తా పన వేదనానం అవిఞ్ఞాతం అపాకటం అహోసీతి. **విరిచ్చమానో**తి అభిణ్హం పవత్తలోహితవిరేచనోవ సమానో. **అవోచా**తి అత్తనా ఇచ్ఛితట్ఠానే పరినిబ్బానత్థాయ ఏవమాహ.

కస్మా పన భగవా ఏవం రోగే ఉప్పన్నే కుసినారం అగమాసి, కిం అఞ్ఞత్థ న సక్కా పరినిబ్బాయితున్తి? పరినిబ్బాయితుం నామ న కత్థచి న సక్కా, ఏవం పన చిన్తేసి – మయి కుసినారం గతే మహాసుదస్సనసుత్తదేసనాయ (దీ. ని. ౨.౨౪౧) అట్ఠుప్పత్తి భవిస్సతి, తాయ యా దేవలోకే అనుభవితబ్బసదిసా సమ్పత్తి మనుస్సలోకే మయా అనుభూతా, తం ద్వీహి భాణవారేహి పటిమణ్డేత్వా దేసేస్సామి, తం సుత్వా బహూ జనా కుసలం కత్తబ్బం మఞ్ఞిస్సన్తి. సుభద్దోపి కత్థ మం ఉపసఙ్కమిత్వా పఞ్హం పుచ్ఛిత్వా విస్సజ్జనపరియోసానే సరణేసు పతిట్ఠాయ పబ్బజిత్వా లద్ధూపసమ్పదో కమ్మట్ఠానం భావేత్వా మయి ధరన్తేయేవ అరహత్తం పత్వా పచ్ఛిమసావకో నామ భవిస్సతి. అఞ్ఞత్థ మయి పరినిబ్బుతే ధాతునిమిత్తం మహాకలహో భవిస్సతి, లోహితం నదీ వియ సన్దిస్సతి. కుసినారాయం పన పరినిబ్బుతే దోణబ్రాహ్మణో తం వివాదం వూపసమేత్వా ధాతుయో విభజిత్వా దస్సతీతి ఇమాని తీణి కారణాని పస్సన్తో భగవా మహతా ఉస్సాహేన కుసినారం అగమాసి.

ఇఙ్ఘాతి చోదనత్థే నిపాతో. **కిలన్తోస్మీ**తి పరిస్సన్తో అస్మి. తేన యథావుత్తవేదనానం బలవభావం ఏవ దస్సేతి. భగవా హి అత్తనో ఆనుభావేన తదా పదసా అగమాసి, అఞ్ఞేసం పన యథా పదుద్ధారమ్పి కాతుం న సక్కా, తథా వేదనా తిఖిణా ఖరా కటుకా వత్తింసు. తేనేవాహ "**నిసీదిస్సామీ**"తి.

ఇదానీతి అధునా. **లులిత**న్తి మద్దితం వియ ఆకులం. **ఆవిల**న్తి ఆలులం. **అచ్ఛోదకా**తి తనుపసన్నసలిలా. **సాతోదకా**తి మధురతోయా. **సీతోదకా**తి సీతలజలా. **సేతోదకా**తి నిక్కద్దమా . ఉదకఞ్హి సభావతో సేతవణ్ణం, భూమివసేన కద్దమావిలతాయ చ అఞ్ఞాదిసం హోతి, కకుధాపి నదీ విమలవాలికా సమోకిణ్ణా సేతవణ్ణా సన్దతి. తేన వుత్తం "సేతోదకా"తి. **సుపతిత్థా**తి సున్దరతిత్థా. **రమణీయా**తి మనోహరభూమిభాగతాయ రమితబ్బా యథావుత్తఉదకసమ్పత్తియా చ మనోరమా.

కిలన్తోస్మి చున్దక, నిపజ్జిస్సామీతి తథాగతస్స హి –

> "కాళావకఞ్చ గఙ్గేయ్యం, పణ్డరం తమ్బపిఙ్గలం;
> గన్ధమఙ్గలహేమఞ్చ, ఉపోసథఛద్దన్తిమే దసా"తి. –

ఏవం వుత్తేసు దససు హత్థికులేసు కాళావకసఙ్ఖాతానం యం దసన్నం పకతిహత్థీనం బలం, తం ఏకస్స గఙ్గేయ్యస్సాతి ఏవం దసగుణితాయ గణనాయ పకతిహత్థీనం కోటిసహస్సబలప్పమాణం సరీరబలం. తం సబ్బమ్పి తస్మిం దివసే పచ్ఛాభత్తతో పట్ఠాయ చఙ్గవారే పక్ఖిత్తఉదకం వియ పరిక్ఖయం గతం. పావాయ తిగావుతే కుసినారా. ఏతస్మిం అన్తరే పఞ్చవీసతియా ఠానేసు నిసీదిత్వా మహన్తం ఉస్సాహం కత్వా ఆగచ్ఛన్తో సూరియత్థఙ్గమనవేలాయ భగవా కుసినారం పాపుణీతి ఏవం "రోగో నామ సబ్బం ఆరోగ్యం మద్దన్తో ఆగచ్ఛతీ"తి ఇమమత్థం దస్సేన్తో సదేవకస్స లోకస్స సంవేగకరం వాచం భాసన్తో "కిలన్తోస్మి, చున్దక, నిపజ్జిస్సామీ"తి ఆహ.

సీహసేయ్యన్తి ఏత్థ కామభోగీసేయ్యా పేతసేయ్యా తథాగతసేయ్యా సీహసేయ్యాతి చతస్సో సేయ్యా. తత్థ "యేభుయ్యేన, భిక్ఖవే, కామభోగీ వామేన పస్సేన సేయ్యం కప్పేన్తీ"తి (అం॰ ని॰ ౪.౨౪౬) అయం కామభోగీసేయ్యా. "యేభుయ్యేన , భిక్ఖవే, పేతా ఉత్తానా సేన్తీ"తి (అం॰ ని॰ ౪.౨౪౬) అయం పేతసేయ్యా. చతుత్థజ్ఝానం తథాగతసేయ్యా. "సీహో, భిక్ఖవే, మిగరాజా దక్ఖిణేన పస్సేన సేయ్యం కప్పేతీ"తి (అం॰ ని॰ ౪.౨౪౬) అయం సీహసేయ్యా. అయఞ్హి తేజుస్సదఇరియాపథత్తా ఉత్తమసేయ్యా నామ. తేన వుత్తం – "**దక్ఖిణేన పస్సేన సీహసేయ్యం కప్పేసీ**"తి. **పాదే పాద**న్తి దక్ఖిణపాదే వామపాదం. **అచ్చాధాయా**తి అతిఆధాయ, గోప్ఫకం అతిక్కమ్మ ఠపేత్వా. గోప్ఫకేన హి గోప్ఫకే, జాణునా జాణుమ్హి సఙ్ఘట్టియమానే అభిణ్హం వేదనా ఉప్పజ్జన్తి , సేయ్యా ఫాసుకా న హోతి. యథా పన న సఙ్ఘట్టేతి, ఏవం అతిక్కమ్మ ఠపితే వేదనా నుప్పజ్జన్తి, సేయ్యా ఫాసుకా హోతి. తస్మా ఏవం నిపజ్జి.

గన్త్వాన బుద్ధోతి ఇమా గాథా అపరభాగే ధమ్మసఙ్గాహకేహి ఠపితా. తత్థ **నదిక**న్తి నదిం. **అప్పటిమోధ లోకే**తి అప్పటిమో ఇధ ఇమస్మిం సదేవకే లోకే. **న్హత్వా చ పివిత్వా చుదతారీ**తి గత్తానం సీతికరణవసేన న్హత్వా చ పానీయం పివిత్వా చ నదితో ఉత్తరి. తదా కిర భగవతి న్హాయన్తే అన్తోనదియం మచ్ఛకచ్ఛపా, ఉదకం, ఉభోసు తీరేసు వనసణ్డో, సబ్బో చ సో భూమిభాగోతి సబ్బం సువణ్ణవణ్ణమేవ అహోసి. **పురక్ఖతో**తి గుణవిసిట్ఠసత్తుత్తమగరుభావతో సదేవకేన లోకేన పూజాసమ్మానవసేన పురక్ఖతో. **భిక్ఖుగణస్స మజ్ఝే**తి భిక్ఖుసఙ్ఘస్స మజ్ఝే. తదా భిక్ఖూ భగవతో వేదనానం అధిమత్తభావం

విదిత్వా ఆసన్నా హుత్వా సమన్తతో పరివారేత్వావ గచ్ఛన్తి. **సత్థా**తి దిట్ఠధమ్మికసమ్పరాయికపరమత్థేహి సత్తానం అనుసాసనతో సత్థా. **పవత్తా భగవా ఇధ ధమ్మే**తి భాగ్యవన్తతాదీహి భగవా ఇధ సీలాదిసాసనధమ్మే పవత్తా, ధమ్మే వా చతురాసీతిధమ్మక్ఖన్ధసహస్సాని పవత్తా పవత్తేతా. **అమ్బవన**న్తి తస్సా ఏవ నదియా తీరే అమ్బవనం. **ఆమన్తయి చున్దక**న్తి తస్మిం కిర ఖణే ఆయస్మా ఆనన్దో ఉదకసాటికం పీళేన్తో ఓహీయి, చున్దకత్థేరో సమీపే అహోసి. తస్మా తం భగవా ఆమన్తయి. **పముఖే నిసీదీ**తి వత్తసీసేన సత్థు పురతో నిసీది "కిం ను ఖో సత్థా ఆణాపేతీ"తి. ఏత్తావతా ధమ్మభణ్డాగారికో అనుప్పత్తో. ఏవం అనుప్పత్తం అథ ఖో భగవా ఆయస్మన్తం ఆనన్దం ఆమన్తేసి.

ఉపదహేయ్యాతి ఉప్పాదేయ్య, విప్పటిసారస్స ఉప్పాదకో కోచి పురిసో సియా అపి భవేయ్య. **అలాభా**తి యే అఞ్ఞేసం దానం దదన్తానం దానానిసంససఙ్ఖాతా లాభా హోన్తి, తే అలాభా. **దుల్లద్ధ**న్తి పుఞ్ఞవిసేసేన లద్ధమ్పి మనుస్సత్తం దుల్లద్ధం. **యస్స తే**తి యస్స తవ. ఉత్తణ్డులం వా అతికిలిన్నం వా కో తం జానాతి, కీదిసమ్పి పచ్ఛిమం పిణ్డపాతం భుఞ్జిత్వా తథాగతో పరినిబ్బుతో, అద్ధా తేన యం వా తం వా దిన్నం భవిస్సతీతి. **లాభా**తి దిట్ఠధమ్మికసమ్పరాయికా దానానిసంససఙ్ఖాతా లాభా. **సులద్ధ**న్తి తుయ్హం మనుస్సత్తం సులద్ధం. **సమ్ముఖా**తి సమ్ముఖతో, న అనుస్సవేన న పరమ్పరాయాతి అత్థో. **మేత**న్తి మే ఏతం మయా ఏతం. **ద్వేమే**తి ద్వే ఇమే. **సమసమఫలా**తి సబ్బాకారేన సమానఫలా.

నను చ యం సుజాతాయ దిన్నం పిణ్డపాతం భుఞ్జిత్వా తథాగతో అభిసమ్బుద్ధో, తం కిలేసానం అప్పహీనకాలే దానం, ఇదం పన చున్దస్స దానం ఖీణాసవకాలే, కస్మా ఏతాని సమఫలానీతి? పరినిబ్బానసమతాయ సమాపత్తిసమతాయ అనుస్సరణసమతాయ చ. భగవా హి సుజాతాయ దిన్నం పిణ్డపాతం భుఞ్జిత్వా సఉపాదిసేసాయ నిబ్బానధాతుయా పరినిబ్బుతో, చున్దేన దిన్నం భుఞ్జిత్వా అనుపాదిసేసాయ నిబ్బానధాతుయా పరినిబ్బుతోతి ఏవం **పరినిబ్బానసమతాయ**పి సమఫలాని. అభిసమ్బుజ్ఝనదివసే చ అగ్గమగ్గస్స హేతుభూతా చతువీసతికోటిసతసహస్ససఙ్ఖా సమాపత్తియో సమాపజ్జి, పరినిబ్బానదివసేపి సబ్బా తా సమాపజ్జి. ఏవం **సమాపత్తిసమతాయ**పి సమఫలాని. వుత్తఞ్హేతం భగవతా –

> "యస్స చేతం పిణ్డపాతం పరిభుఞ్జిత్వా అనుత్తరం అప్పమాణం చేతోసమాధిం ఉపసమ్పజ్జ విహరతి, అప్పమాణో తస్స పుఞ్ఞాభిసన్దో కుసలాభిసన్దో"తిఆది. –

సుజాతా చ అపరభాగే అస్సోసి "న కిర సా రుక్ఖదేవతా, బోధిసత్తో కిరేస, తం కిర పిణ్డపాతం పరిభుఞ్జిత్వా అనుత్తరం సమ్మాసమ్బోధిం అభిసమ్బుద్ధో, సత్తసత్తాహం కిరస్స తేన యాపనా అహోసీ"తి. తస్సా ఇదం సుత్వా "లాభా వత మే"తి అనుస్సరన్తియా బలవపీతిసోమనస్సం ఉదపాది. చున్దస్సపి అపరభాగే "అవసానపిణ్డపాతో కిర మయా దిన్నో, ధమ్మసీసం కిర మయా గహితం, మయ్హం కిర పిణ్డపాతం పరిభుఞ్జిత్వా సత్థా అత్తనా చిరకాలాభిపత్థితాయ అనుపాదిసేసాయ నిబ్బానధాతుయా పరినిబ్బుతో"తి సుత్వా "లాభా వత మే"తి అనుస్సరతో బలవపీతిసోమనస్సం ఉదపాది. ఏవం **అనుస్సరణసమతాయ**పి సమఫలాని ద్వేపి పిణ్డపాతదానానీతి వేదితబ్బాని.

ఆయుసంవత్తనికన్తి దీఘాయుకసంవత్తనికం. **ఉపచిత**న్తి పసుతం ఉప్పాదితం. **యససంవత్తనిక**న్తి పరివారసంవత్తనికం. **ఆధిపతేయ్యసంవత్తనిక**న్తి సేట్ఠభావసంవత్తనికం.

ఏతమత్థం విదిత్వాతి ఏతం దానస్స మహప్ఫలతఞ్చేవ సీలాదిగుణేహి అత్తనో చ అనుత్తరదక్ఖిణేయ్యభావం అనుపాదాపరినిబ్బానఞ్చాతి తివిధమ్పి అత్థం సబ్బాకారతో విదిత్వా తదత్థదీపనం **ఇమం ఉదానం ఉదానేసి**.

తత్థ **దదతో పుఞ్ఞం పవడ్ఢతీ**తి దానం దేన్తస్స చిత్తసమ్పత్తియా చ దక్ఖిణేయ్యసమ్పత్తియా చ దానమయం పుఞ్ఞం ఉపచీయతి, మహప్ఫలతరఞ్చ మహానిసంసతరఞ్చ హోతీతి అత్థో. అథ వా **దదతో పుఞ్ఞం పవడ్ఢతీ**తి దేయ్యధమ్మం పరిచ్చజన్తో పరిచ్చాగచేతనాయ బహులీకతాయ అనుక్కమేన సబ్బత్థ అనాపత్తిబహులో సువిసుద్ధసీలం రక్ఖిత్వా సమథవిపస్సనఞ్చ భావేతుం సక్కోతీతి తస్స దానాదివసేన తివిధమ్పి పుఞ్ఞం అభివడ్ఢతీతి ఏవమేత్థ అత్థో వేదితబ్బో. **సంయమతో**తి సీలసంయమేన సంయమన్తస్స, సంవరే ఠితస్సాతి అత్థో. **వేరం న చీయతీ**తి పఞ్చవిధవేరం న పవడ్ఢతి, అదోసపధానత్తా వా అధిసీలస్స కాయవాచాచిత్తేహి సయంమన్తో సువిసుద్ధసీలో ఖన్తిబహులతాయ కేనచి వేరం న కరోతి, కుతో తస్స ఉపచయో. తస్మా తస్స సంయమతో సంయమన్తస్స, సంయమహేతు వా వేరం న చీయతి. **కుసలో చ జహాతి పాపక**న్తి కుసలో పన ఞాణసమ్పన్నో సువిసుద్ధసీలే పతిట్ఠితో అట్ఠతింసాయ ఆరమ్మణేసు అత్తనో అనురూపం కమ్మట్ఠానం గహేత్వా ఉపచారప్పనాభేదం ఝానం సమ్పాదేన్తో పాపకం లామకం కామచ్ఛన్దాదిఅకుసలం విక్ఖమ్భనవసేన జహాతి పరిచ్చజతి. సో తమేవ ఝానం పాదకం కత్వా సఙ్ఖారేసు ఖయవయం పట్ఠపేత్వా విపస్సనాయ కమ్మం కరోన్తో విపస్సనం ఉస్సుక్కాపేత్వా అరియమగ్గేన అనవసేసం పాపకం లామకం అకుసలం సముచ్ఛేదవసేన జహాతి. **రాగదోసమోహక్ఖయా స నిబ్బుతో**తి సో ఏవం పాపకం పజహిత్వా రాగాదీనం ఖయా అనవసేసకిలేసనిబ్బానేన, తతో పరం ఖన్ధనిబ్బానేన చ నిబ్బుతో హోతీతి ఏవం భగవా చున్దస్స చ దక్ఖిణసమ్పత్తిం, అత్తనో చ దక్ఖిణేయ్యసమ్పత్తిం నిస్సాయ పీతివేగవిస్సట్ఠం ఉదానం ఉదానేసి.

పఞ్చమసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౬. పాటలిగామియసుత్తవణ్ణనా

౭౬. ఛట్ఠే **మగధేసూ**తి మగధరట్ఠే. **మహతా**తి ఇధాపి గుణమహత్తేనపి అపరిచ్ఛిన్నసఙ్ఖ్యత్తా గణనమహత్తేనపి మహతా భిక్ఖుసఙ్ఘేన. **పాటలిగామో**తి ఏవంనామకో మగధరట్ఠే ఏకో గామో. తస్స కిర గామస్స మాపనదివసే గామగ్గహణట్ఠానే ద్వే తయో పాటలఙ్కురా పథవితో ఉబ్భిజ్జిత్వా నిక్ఖమింసు. తేన తం “పాటలిగామో”త్వేవ వోహరింసు. **తదవసరీ**తి తం పాటలిగామం అవసరి అనుపాపుణి. కదా పన భగవా పాటలిగామం అనుపాపుణి? హేట్ఠా వుత్తనయేన సావత్థియం ధమ్మసేనాపతినో చేతియం కారాపేత్వా తతో నిక్ఖమిత్వా రాజగహే వసన్తో తత్థ ఆయస్మతో మహామోగ్గల్లానస్స చ చేతియం కారాపేత్వా తతో నిక్ఖమిత్వా అమ్బలట్ఠికాయం వసిత్వా అతురితచారికావసేన జనపదచారికం చరన్తో తత్థ తత్థ ఏకరత్తివాసేన వసిత్వా లోకం అనుగ్గణ్హన్తో అనుక్కమేన పాటలిగామం అనుపాపుణి.

పాటలిగామియాతి పాటలిగామవాసినో ఉపాసకా. తే కిర భగవతో పఠమదస్సనేన కేచి సరణేసు, కేచి సీలేసు, కేచి సరణేసు చ సీలేసు చ పతిట్ఠితా. తేన వుత్తం ‘‘**ఉపాసకా**’’తి. **యేన భగవా తేనుపసఙ్కమింసూ**తి పాటలిగామే కిర అజాతసత్తునో లిచ్ఛవిరాజూనఞ్చ మనుస్సా కాలేన కాలం గన్త్వా గేహసామికే గేహతో నీహరిత్వా మాసమ్పి అడ్ఢమాసమ్పి వసన్తి. తేన పాటలిగామవాసినో మనుస్సా నిచ్చుపద్దుతా “ఏతేసఞ్చేవ ఆగతకాలే వసనట్ఠానం భవిస్సతీ”తి ఏకపస్సే ఇస్సరానం భణ్డప్పటిసామనట్ఠానం, ఏకపస్సే వసనట్ఠానం, ఏకపస్సే ఆగన్తుకానం అద్ధికమనుస్సానం, ఏకపస్సే దలిద్దానం కపణమనుస్సానం, ఏకపస్సే గిలానానం వసనట్ఠానం భవిస్సతీతి సబ్బేసం అఞ్ఞమఞ్ఞం అఘట్టేత్వా వసనప్పహోనకం నగరమజ్ఝే మహాసాలం కారేసుం, తస్సా నామం **ఆవసథాగార**న్తి. తం దివసఞ్చ నిట్ఠానం అగమాసి. తే తత్థ గన్త్వా హత్థికమ్మసుధాకమ్మచిత్తకమ్మాదివసేన సుపరినిట్ఠితం సుసజ్జితం దేవవిమానసదిసం తం ద్వారకోట్ఠకతో పట్ఠాయ

ఓలోకేత్వా "ఇదం ఆవసథాగారం అతివియ మనోరమం సస్సిరికం, కేన ను ఖో పఠమం పరిభుత్తం అమ్హాకం దీఘరత్తం హితాయ సుఖాయ అస్సా"తి చిన్తేసుం, తస్మింయేవ చ ఖణే "భగవా తం గామం అనుప్పత్తో"తి అస్సోసుం. తేన తే ఉప్పన్నపీతిసోమనస్సా "అమ్హేహి భగవా గన్త్వాపి ఆనేతబ్బో సియా, సో పన సయమేవ అమ్హాకం వసనట్ఠానం సమ్పత్తో, అజ్జ మయం భగవన్తం ఇధ వసాపేత్వా పఠమం పరిభుఞ్జాపేస్సామ తథా భిక్ఖుసఙ్ఘం, భిక్ఖుసఙ్ఘే ఆగతే తేపిటకం బుద్ధవచనం ఆగతమేవ భవిస్సతి, సత్థారం మఙ్గలం వదాపేస్సామ, ధమ్మం కథాపేస్సామ. ఇతి తీహి రతనేహి పరిభుత్తే పచ్ఛా అమ్హాకఞ్చ పరేసఞ్చ పరిభోగో భవిస్సతి, ఏవం నో దీఘరత్తం హితాయ సుఖాయ భవిస్సతీ"తి సన్నిట్ఠానం కత్వా ఏతదత్థమేవ భగవన్తం ఉపసఙ్కమింసు. తస్మా ఏవమాహంసు – "**అధివాసేతు నో, భన్తే భగవా, ఆవసథాగార**"న్తి.

యేన ఆవసథాగారం తేనుపసఙ్కమింసూతి కిఞ్చాపి తం తం దివసమేవ పరినిట్ఠితత్తా దేవవిమానం వియ సుసజ్జితం సుపటిజగ్గితం, బుద్ధారహం పన కత్వా న పఞ్ఞత్తం, "బుద్ధా నామ అరఞ్ఞజ్ఝాసయా అరఞ్ఞారామా, అన్తోగామే వసేయ్యుం వా నో వా, తస్మా భగవతో రుచిం జానిత్వావ పఞ్ఞాపేస్సామా"తి చిన్తేత్వా తే భగవన్తం ఉపసఙ్కమింసు, ఇదాని భగవతో రుచిం జానిత్వా తథా పఞ్ఞాపేతుకామా యేన ఆవసథాగారం తేనుపసఙ్కమింసు. **సబ్బసన్థరిం ఆవసథాగారం సన్థరిత్వా**తి యథా సబ్బమేవ సన్థతం హోతి, ఏవం తం సన్థరిత్వా సబ్బపఠమం తావ "గోమయం నామ సబ్బమఙ్గలేసు వట్టతీ"తి సుధాపరికమ్మకతమ్పి భూమిం అల్లగోమయేన ఓపుఞ్జాపేత్వా పరిసుక్ఖభావం ఞత్వా యథా అక్కన్తట్ఠానే పదం న పఞ్ఞాయతి, ఏవం చతుజ్జాతియగన్ధేహి లిమ్పేత్వా ఉపరి నానావణ్ణకటసారకే సన్థరిత్వా తేసం ఉపరి మహాపిట్ఠికకోజవాదిం కత్వా హత్థత్థరణాదీహి నానావణ్ణేహి అత్థరణేహి సన్థరితబ్బయుత్తకం సబ్బోకాసం సన్థరాపేసుం. తేన వుత్తం – "సబ్బసన్థరిం ఆవసథాగారం సన్థరిత్వా"తి.

ఆసనానఞ్హి మజ్ఝట్ఠానే తావ మఙ్గలథమ్భం నిస్సాయ మహారహం బుద్ధాసనం పఞ్ఞాపేత్వా తత్థ యం యం ముదుకఞ్చ మనోరమఞ్చ పచ్చత్థరణం, తం తం పచ్చత్థరిత్వా ఉభతోలోహితకం మనుఞ్ఞదస్సనం ఉపధానం ఉపదహిత్వా ఉపరి సువణ్ణరజతతారకావిచిత్తం వితానం బన్ధిత్వా గన్ధదామపుప్ఫదామాదీహి అలఙ్కరిత్వా సమన్తా ద్వాదసహత్థే ఠానే పుప్ఫజాలం కారేత్వా తింసహత్థమత్తట్ఠానం పటసాణియా పరిక్ఖిపాపేత్వా పచ్ఛిమభిత్తిం నిస్సాయ భిక్ఖుసఙ్ఘస్స పల్లఙ్కఅపస్సయమఞ్చపీఠాదీని పఞ్ఞాపేత్వా ఉపరి సేతపచ్చత్థరణేహి పచ్చత్థరాపేత్వా సాలాయ పాచీనపస్సం అత్తనో నిసజ్జాయోగ్గం కారేసుం. తం సన్ధాయ వుత్తం "**ఆసనాని పఞ్ఞాపేత్వా**"తి.

ఉదకమణికన్తి మహాకుచ్ఛికం ఉదకచాటిం. ఏవం భగవా భిక్ఖుసఙ్ఘో చ యథారుచియా హత్థపాదే ధోవిస్సన్తి, ముఖం విక్ఖాలేస్సన్తీతి తేసు తేసు ఠానేసు మణివణ్ణస్స ఉదకస్స పూరేత్వా వాసత్థాయ నానాపుప్ఫాని చేవ ఉదకవాసచుణ్ణాని చ పక్ఖిపిత్వా కదలిపణ్ణేహి పిదహిత్వా పతిట్ఠపేసుం. తేన వుత్తం "ఉదకమణికం పతిట్ఠాపేత్వా"తి.

తేలప్పదీపం ఆరోపేత్వాతి రజతసువణ్ణాదిమయదణ్డదీపికాసు యోధకరూపవిలాసఖచితరూపకాదీనం హత్థే ఠపితసువణ్ణరజతాదిమయకపల్లికాసు తేలప్పదీపం జాలయిత్వా. **యేన భగవా తేనుపసఙ్కమింసూ**తి ఏత్థ పన తే పాటలిగామియా ఉపాసకా న కేవలం ఆవసథాగారమేవ, అథ ఖో సకలస్మిమ్పి గామే వీథియో సజ్జాపేత్వా ధజే ఉస్సాపేత్వా గేహద్వారేసు పుణ్ణఘటే కదలియో చ ఠపాపేత్వా సకలగామం దీపమాలాహి విప్పకిణ్ణతారకం వియ కత్వా "ఖీరపకే దారకే ఖీరం పాయేథ, దహరకుమారే లహుం లహుం భోజేత్వా సయాపేథ, ఉచ్చాసద్దం మా కరిత్థ, అజ్జ ఏకరత్తిం సత్థా అన్తోగామే

వసిస్సతి, బుద్ధా నామ అప్పసద్దకామా హోన్తీ”తి భేరిం చరాపేత్వా సయం దణ్డదీపికా ఆదాయ యేన భగవా తేనుపసఙ్కమింసు.

అథ ఖో భగవా నివాసేత్వా పత్తచీవరమాదాయ సద్ధిం భిక్ఖుసఙ్ఘేన యేన ఆవసథాగారం తేనుపసఙ్కమీతి “యస్స దాని, భన్తే, భగవా కాలం మఞ్ఞతీ”తి ఏవం కిర తేహి కాలే ఆరోచితే భగవా లాఖారసేన తిన్తరత్తకోవిళారపుప్ఫవణ్ణం రత్తదుపట్టం కత్తరియా పదుమం కన్తేన్తో వియ, సంవిధాయ తిమణ్డలం పటిచ్ఛాదేన్తో నివాసేత్వా సువణ్ణపామఙ్గేన పదుమకలాపం పరిక్ఖిపన్తో వియ, విజ్జులతాసస్సిరికం కాయబన్ధనం బన్ధిత్వా రత్తకమ్బలేన గజకుమ్భం పరియోనన్ధన్తో వియ, రతనసతుబ్బేధే సువణ్ణగ్ఘికే పవాళజాలం ఖిపమానో వియ, మహతి సువణ్ణచేతియే రత్తకమ్బలకఞ్చుకం పటిముఞ్చన్తో వియ, గచ్ఛన్తం పుణ్ణచన్దం రత్తవలాహకేన పటిచ్ఛాదేన్తో వియ, కఞ్చనగిరిమత్థకే సుపక్కలాఖారసం పరిసిఞ్చన్తో వియ, చిత్తకూటపబ్బతమత్థకం విజ్జులతాజాలేన పరిక్ఖిపన్తో వియ, సకలచక్కవాళసినేరుయుగన్ధరమహాపథవిం చాలేత్వా గహితనిగ్రోధపల్లవసమానవణ్ణం సురత్తవరపంసుకూలం పారుపిత్వా వనగహనతో నిక్ఖన్తకేసరసీహో వియ, సమన్తతో ఉదయపబ్బతకూటతో పుణ్ణచన్దో వియ, బాలసూరియో వియ చ అత్తనా నిసిన్నచారుమణ్డపతో నిక్ఖమి.

అథస్స కాయతో మేఘముఖతో విజ్జుకలాపా వియ రస్మియో నిక్ఖమిత్వా సువణ్ణరసధారాపరిసేకపిఞ్జరపత్తపుప్ఫఫలసాఖావిటపే వియ సమన్తతో రుక్ఖే కరింసు. తావదేవ అత్తనో అత్తనో పత్తచీవరమాదాయ మహాభిక్ఖుసఙ్ఘో భగవన్తం పరివారేసి. తే చ నం పరివారేత్వా ఠితా భిక్ఖూ ఏవరూపా అహేసుం అప్పిచ్ఛా సన్తుట్ఠా పవివిత్తా అసంసట్ఠా ఆరద్ధవీరియా వత్తారో వచనక్ఖమా చోదకా పాపగరహినో సీలసమ్పన్నా సమాధిసమ్పన్నా పఞ్ఞాసమ్పన్నా విముత్తిసమ్పన్నా విముత్తిఞాణదస్సనసమ్పన్నా. తేహి పరివుతో భగవా రత్తకమ్బలపరిక్ఖిత్తో వియ సువణ్ణక్ఖన్ధో, నక్ఖత్తపరివారితో వియ పుణ్ణచన్దో, రత్తపదుమవనసణ్డమజ్ఝగతా వియ సువణ్ణనావా, పవాళవేదికపరిక్ఖిత్తో వియ సువణ్ణపాసాదో విరోచిత్థ. మహాకస్సపప్పముఖా పన మహాథేరా మేఘవణ్ణం పంసుకూలచీవరం పారుపిత్వా మణివమ్మవమ్మితా వియ మహానాగా పరివారయింసు వన్తరాగా భిన్నకిలేసా విజటితజటా ఛిన్నబన్ధనా కులే వా గణే వా అలగ్గా.

ఇతి భగవా సయం వీతరాగో వీతరాగేహి, వీతదోసో వీతదోసేహి, వీతమోహో వీతమోహేహి, నిత్తణ్హో నిత్తణ్హేహి, నిక్కిలేసో నిక్కిలేసేహి, సయం బుద్ధో అనుబుద్ధేహి పరివారితో పత్తపరివారితం వియ కేసరం, కేసరపరివారితా వియ కణ్ణికా, అట్ఠనాగసహస్సపరివారితో వియ ఛద్దన్తో నాగరాజా, నవుతిహంససహస్సపరివారితో వియ ధతరట్ఠో హంసరాజా, సేనఙ్గపరివారితో వియ చక్కవత్తిరాజా, మరుగణపరివారితో వియ సక్కో దేవరాజా, బ్రహ్మగణపరివారితో వియ హారితమహాబ్రహ్మా, తారాగణపరివారితో వియ పుణ్ణచన్దో, అనుపమేన బుద్ధవేసేన అపరిమాణేన బుద్ధవిలాసేన పాటలిగామినం మగ్గం పటిపజ్జి.

అథస్స పురత్థిమకాయతో సువణ్ణవణ్ణా ఘనబుద్ధరస్మియో ఉట్ఠహిత్వా అసీతిహత్థట్ఠానం అగ్గహేసుం, తథా పచ్ఛిమకాయతో దక్ఖిణపస్సతో వామపస్సతో సువణ్ణవణ్ణా ఘనబుద్ధరస్మియో ఉట్ఠహిత్వా అసీతిహత్థట్ఠానం అగ్గహేసుం, ఉపరికేసన్తతో పట్ఠాయ సబ్బకేసావట్టేహి మోరగీవరాజవణ్ణా అసితా ఘనబుద్ధరస్మియో ఉట్ఠహిత్వా గగనతలే అసీతిహత్థట్ఠానం అగ్గహేసుం, హేట్ఠాపాదతలేహి పవాళవణ్ణా రస్మియో ఉట్ఠహిత్వా ఘనపథవియం అసీతిహత్థట్ఠానం అగ్గహేసుం, దన్తతో అక్ఖీనం సేతట్ఠానతో, నఖానం మంసవిముత్తట్ఠానతో ఓదాతా ఘనబుద్ధరస్మియో ఉట్ఠహిత్వా

అసీతిహత్థట్ఠానం అగ్గహేసుం, రత్తపీతవణ్ణానం సమ్భిన్నట్ఠానతో మఞ్జెట్ఠవణ్ణా రస్మియో ఉట్ఠహిత్వా అసీతిహత్థట్ఠానం అగ్గహేసుం, సబ్బత్థకమేవ పభస్సరా రస్మియో ఉట్ఠహింసు. ఏవం సమన్తా అసీతిహత్థట్ఠానం ఛబ్బణ్ణా బుద్ధరస్మియో విజ్జోతమానా విప్ఫన్దమానా విధావమానా కఞ్చనదణ్డదీపికాదీహి నిచ్ఛరిత్వా ఆకాసం పక్ఖన్దమానా మహాపదీపజాలా వియ, చాతుద్దీపికమహామేఘతో నిక్ఖన్తవిజ్జులతా వియ చ దిసోదిసం పక్ఖన్దింసు. యాహి సబ్బే దిసాభాగా సువణ్ణచమ్పకపుప్ఫేహి వికిరియమానా వియ, సువణ్ణఘటతో సువణ్ణరసధారాహి ఆసిఞ్చియమానా వియ, పసారితసువణ్ణపటపరిక్ఖిత్తా వియ, వేరమ్భవాతేన సముద్ధతకింసుకకణికారకోవిళారపుప్ఫచుణ్ణసమోకిణ్ణా వియ, చీనపిట్ఠచుణ్ణసమ్పరిరఞ్జితా వియ చ విరోచింసు.

భగవతోపి అసీతిఅనుబ్యఞ్జనబ్యామప్పభాపరిక్ఖేపసముజ్జలం ద్వత్తింసమహాపురిసలక్ఖణప్పటిమణ్డితం సరీరం అబ్భమహికాదిఉపక్కిలేసవిముత్తం సముజ్జలన్తతారకావభాసితం వియ, గగనతలం వికసితం వియ పదుమవనం, సబ్బపాలిఫుల్లో వియ యోజనసతికో పారిచ్ఛత్తకో, పటిపాటియా ఠపితానం ద్వత్తింససూరియానం ద్వత్తింసచన్దిమానం ద్వత్తింసచక్కవత్తీనం ద్వత్తింసదేవరాజానం ద్వత్తింసమహాబ్రహ్మానం సిరియా సిరిం అభిభవమానం వియ విరోచిత్థ, యథా తం దసహి పారమీహి దసహి ఉపపారమీహి దసహి పరమత్థపారమీహీతి సమ్మదేవ పరిపూరితాహి సమతింసపారమితాహి అలఙ్కతం కప్పసతసహస్సాధికాని చత్తారి అసఙ్ఖ్యేయ్యాని దిన్నేన దానేన రక్ఖితేన సీలేన కతేన కల్యాణకమ్మేన ఏకస్మిం అత్తభావే సమోసరిత్వా విపాకం దాతుం ఓకాసం అలభమానేన సమ్బాధప్పత్తం వియ నిబ్బత్తితం నావాసహస్సభణ్డం ఏకం నావం ఆరోపనకాలో వియ, సకటసహస్సభణ్డం ఏకం సకటం ఆరోపనకాలో వియ, పఞ్చవీసతియా గఙ్గానం సమ్భిన్నముఖద్వారే ఏకతో రాసిభూతకాలో వియ అహోసి.

ఇమాయ బుద్ధసిరియా ఓభాసమానస్సపి భగవతో పురతో అనేకాని దణ్డదీపికాసహస్సాని ఉక్ఖిపింసు. తథా పచ్ఛతో వామపస్సే దక్ఖిణపస్సే జాతికుసుమచమ్పకవనమాలికారత్తుప్పలనీలుప్పలబకులసిన్దువారాదిపుప్ఫాని చేవ నీలపీతాదివణ్ణసుగన్ధచుణ్ణాని చ చాతుద్దీపికమహామేఘవిస్సట్ఠా సలిలవుట్ఠియో వియ విప్పకిరింసు . పఞ్చఙ్గికతూరియనిగ్ఘోసా చ బుద్ధధమ్మసఙ్ఘగుణాసంయుత్తా థుతిఘోసా చ సబ్బా దిసా పూరయమానా ముఖసమ్భాసా వియ అహేసుం. దేవసుపణ్ణనాగయక్ఖగన్ధబ్బమనుస్సానం అక్ఖీని అమతపానం వియ లభింసు. ఇమస్మిం పన ఠానే ఠత్వా పదసహస్సేహి గమనవణ్ణనం వత్తుం వట్టతి. తత్రిదం ముఖమత్తం –

"ఏవం సబ్బఙ్గసమ్పన్నో, కమ్పయన్తో వసున్ధరం;
అహేఠయన్తో పాణాని, యాతి లోకవినాయకో.

"దక్ఖిణం పఠమం పాదం, ఉద్ధరన్తో నరాసభో;
గచ్ఛన్తో సిరిసమ్పన్నో, సోభతే ద్విపదుత్తమో.

"గచ్ఛతో బుద్ధసేట్ఠస్స, హేట్ఠా పాదతలం ముదు;
సమం సమ్ఫుసతే భూమిం, రజసానుపలిమ్పతి.

"నిన్నం ఠానం ఉన్నమతి, గచ్ఛన్తే లోకనాయకే;
ఉన్నతఞ్చ సమం హోతి, పథవీ చ అచేతనా.

“పాసాణా సక్ఖరా చేవ, కథలా ఖాణుకణ్టకా;
సబ్బే మగ్గా వివజ్జన్తి, గచ్ఛన్తే లోకనాయకే.

“నాతిదూరే ఉద్ధరతి, నచ్చాసన్నే చ నిక్ఖిపం;
అఘట్టయన్తో నియ్యాతి, ఉభో జాణూ చ గోప్ఫకే.

“నాతిసీఘం పక్కమతి, సమ్పన్నచరణో ముని;
న చాపి సణికం యాతి, గచ్ఛమానో సమాహితో.

“ఉద్ధం అధో చ తిరియం, దిసఞ్చ విదిసం తథా;
న పేక్ఖమానో సో యాతి, యుగమత్తంవపేక్ఖతి.

“నాగవిక్కన్తచారో సో, గమనే సోభతే జినో;
చారుం గచ్ఛతి లోకగ్గో, హాసయన్తో సదేవకే.

“ఉసభరాజావ సోభన్తో, చారుచారీవ కేసరీ;
తోసయన్తో బహూ సత్తే, గామం సేట్ఠో ఉపాగమీ”తి. –

వణ్ణకాలో నామ కిరేస. ఏవంవిధేసు కాలేసు భగవతో సరీరవణ్ణే వా గుణవణ్ణే వా ధమ్మకథికస్స థామోయేవ పమాణం, చుణ్ణియపదేహి గాథాబన్ధేహి యత్తకం సక్కోతి, తత్తకం వత్తబ్బం. “దుక్కథిత”న్తి వా “అతిత్థేన పక్ఖన్దో”తి వా న వత్తబ్బో. అపరిమాణవణ్ణా హి బుద్ధా భగవన్తో, తేసం బుద్ధాపి అనవసేసతో వణ్ణం వత్తుం అసమత్థా. సకలమ్పి హి కప్పం వణ్ణేన్తా పరియోసాపేతుం న సక్కోన్తి, పగేవ ఇతరా పజాతి. ఇమినా సిరివిలాసేన అలఙ్కతప్పటియత్తం పాటలిగామం పావిసి , పవిసిత్వా భగవా పసన్నచిత్తేన జనేన పుప్ఫగన్ధధూమవాసచుణ్ణాదీహి పూజియమానో ఆవసథాగారం పావిసి. తేన వుత్తం – “అథ ఖో భగవా నివాసేత్వా పత్తచీవరమాదాయ సద్ధిం భిక్ఖుసఙ్ఘేన యేన ఆవసథాగారం తేనుపసఙ్కమీ”తి.

పాదే పక్ఖాలేత్వాతి యదిపి భగవతో పాదే రజోజల్లం న ఉపలిమ్పతి, తేసం పన ఉపాసకానం కుసలాభివుద్ధిం ఆకఙ్ఖన్తో పరేసం దిట్ఠానుగతిం ఆపజ్జనత్థఞ్చ భగవా పాదే పక్ఖాలేతి. అపిచ ఉపాదిన్నకసరీరం నామ సీతం కాతబ్బమ్పి హోతీతి ఏతదత్థమ్పి భగవా న్హానపాదధోవనాదీని కరోతియేవ. **భగవన్తంయేవ పురక్ఖత్వా**తి భగవన్తం పురతో కత్వా. తత్థ భగవా భిక్ఖూనఞ్చేవ ఉపాసకానఞ్చ మజ్ఝే నిసిన్నో గన్ధోదకేన న్హాపేత్వా దుకూలచుమ్బటకేన వోదకం కత్వా జాతిహిఙ్గులకేన మజ్జిత్వా రత్తకమ్బలేన పలివేఠేత్వా పీఠే ఠపితా రత్తసువణ్ణఘనపటిమా వియ అతివిరోచిత్థ.

అయం పనేత్థ పోరాణానం వణ్ణభణనమగ్గో –

“గన్త్వాన మణ్డలమాళం, నాగవిక్కన్తచారణో;
ఓభాసయన్తో లోకగ్గో, నిసీది వరమాసనే.

“తహిం నిసిన్నో నరదమ్మసారథి,

దేవాతిదేవో సతపుఞ్ఞలక్ఖణో;
బుద్ధాసనే మజ్ఝగతో విరోచతి,
సువణ్ణనిక్ఖం వియ పణ్డుకమ్బలే.

“నేక్ఖం జమ్బోనదస్సేవ, నిక్ఖిత్తం పణ్డుకమ్బలే;
విరోచతి వీతమలో, మణివేరోచనో యథా.

“మహాసాలోవ సమ్ఫుల్లో, మేరురాజావలఙ్కతో;
సువణ్ణయూపసఙ్కాసో, పదుమో కోకనదో యథా.

“జలన్తో దీపరుక్ఖోవ, పబ్బతగ్గే యథా సిఖీ;
దేవానం పారిఛత్తోవ, సబ్బఫుల్లో విరోచతీ”తి.

పాటలిగామియే ఉపాసకే ఆమన్తేసీతి యస్మా తేసు ఉపాసకేసు బహూ జనా సీలేసు పతిట్ఠితా, తస్మా పఠమం తావ సీలవిపత్తియా ఆదీనవం పకాసేత్వా పచ్ఛా సీలసమ్పదాయ ఆనిసంసం దస్సేతుం, ‘‘**పఞ్చిమే గహపతయో**’’తిఆదినా ధమ్మదేసనత్థం ఆమన్తేసి.

తత్థ **దుస్సీలో**తి నిస్సీలో. **సీలవిపన్నో**తి విపన్నసీలో భిన్నసంవరో. ఏత్థ చ “దుస్సీలో”తి పదేన పుగ్గలస్స సీలాభావో వుత్తో. సో పనస్స సీలాభావో దువిధో అసమాదానేన వా సమాదిన్నస్స భేదేన వాతి. తేసు పురిమో న తథా సావజ్జో, యథా దుతియో సావజ్జతరో. యథాధిప్పేతాదీనవనిమిత్తం సీలాభావం పుగ్గలాధిట్ఠానాయ దేసనాయ దస్సేతుం, “సీలవిపన్నో”తి వుత్తం. తేన “దుస్సీలో”తి పదస్స అత్థం దస్సేతి. **పమాదాధికరణ**న్తి పమాదకారణా. ఇదఞ్చ సుత్తం గహట్ఠానం వసేన ఆగతం, పబ్బజితానమ్పి పన లబ్భతేవ. గహట్ఠో హి యేన సిప్పట్ఠానేన జీవికం కప్పేతి యది కసియా యది వాణిజ్జాయ యది గోరక్ఖేన, పాణాతిపాతాదివసేన పమత్తో తం తం యథాకాలం సమ్పాదేతుం న సక్కోతి, అథస్స కమ్మం వినస్సతి. మాఘాతకాలే పన పాణాతిపాతాదీని కరోన్తో దణ్డవసేన మహతిం భోగజానిం నిగచ్ఛతి. పబ్బజితో దుస్సీలో పమాదకారణా సీలతో బుద్ధవచనతో ఝానతో సత్తఅరియధనతో చ జానిం నిగచ్ఛతి.

పాపకో కిత్తిసద్దోతి గహట్ఠస్స “అసుకో అముకకులే జాతో దుస్సీలో పాపధమ్మో పరిచ్చత్తఇధలోకపరలోకో సలాకభత్తమత్తమ్పి న దేతీ”తి పరిసమజ్ఝే పాపకో కిత్తిసద్దో అబ్భుగ్గచ్ఛతి. పబ్బజితస్స “అసుకో నామ థేరో సత్థు సాసనే పబ్బజిత్వా నాసక్ఖి సీలాని రక్ఖితుం, న బుద్ధవచనం గహేతుం, వేజ్జకమ్మాదీహి జీవతి, ఛహి అగారవేహి సమన్నాగతో”తి ఏవం పాపకో కిత్తిసద్దో అబ్భుగ్గచ్ఛతి.

అవిసారదోతి గహట్ఠో తావ అవస్సం బహూనం సన్నిపాతట్ఠానే “కోచి మమ కమ్మం జానిస్సతి, అథ మం నిన్దిస్సతి, రాజకులస్స వా దస్సేస్సతీ”తి సభయో ఉపసఙ్కమతి, మఙ్కుభూతో పత్తక్ఖన్ధో అధోముఖో నిసీదతి, విసారదో హుత్వా కథేతుం న సక్కోతి. పబ్బజితోపి బహుభిక్ఖుసఙ్ఘే సన్నిపతితే “అవస్సం కోచి మమ కమ్మం జానిస్సతి, అథ మే ఉపోసథమ్పి పవారణమ్పి ఠపేత్వా సామఞ్ఞతో చావేత్వా నిక్కడ్ఢిస్సతీ”తి సభయో ఉపసఙ్కమతి, విసారదో హుత్వా కథేతుం న సక్కోతి. ఏకచ్చో పన దుస్సీలోపి సమానో సుసీలో వియ చరతి, సోపి అజ్ఝాసయేన మఙ్కు హోతియేవ.

సమ్మూళ్హో కాలం కరోతీతి దుస్సీలస్స హి మరణమఞ్చే నిపన్నస్స దుస్సీలకమ్మాని సమాదాయ పవత్తితట్ఠానాని ఆపాథం ఆగచ్ఛన్తి. సో ఉమ్మీలేత్వా ఇధలోకం, నిమీలేత్వా పరలోకం పస్సతి. తస్స చత్తారో అపాయా కమ్మానురూపం ఉపట్ఠహన్తి, సత్తిసతేన పహరియమానో వియ అగ్గిజాలాభిఘాతేన ఝాయమానో వియ చ హోతి. సో "వారేథ, వారేథా"తి విరవన్తోవ మరతి. తేన వుత్తం – "సమ్మూళ్హో కాలం కరోతీ"తి.

కాయస్స భేదాతి ఉపాదిన్నక్ఖన్ధపరిచ్చాగా. **పరం మరణాతి** తదనన్తరం అభినిబ్బత్తక్ఖన్ధగ్గహణా. అథ వా **కాయస్స భేదాతి** జీవితిన్ద్రియస్స ఉపచ్ఛేదా. **పరం మరణాతి** చుతితో ఉద్ధం. **అపాయన్తిఆది** సబ్బం నిరయవేవచనం. నిరయో హి సగ్గమోక్ఖహేతుభూతా పుఞ్ఞసఙ్ఖాతా అయా అపేతత్తా, సుఖానం వా అయస్స, ఆగమనస్స వా అభావా అపాయో. దుక్ఖస్స గతి పటిసరణన్తి **దుగ్గతి,** దోసబహులతాయ వా దుట్ఠేన కమ్మునా నిబ్బత్తా గతీతి దుగ్గతి. వివసా నిపతన్తి ఏత్థ దుక్కతకారినోతి **వినిపాతో,** వినస్సన్తా వా ఏత్థ నిపతన్తి సమ్భిజ్జమానఙ్గపచ్చఙ్గాతి వినిపాతో. నత్థి ఏత్థ అస్సాదసఞ్ఞితో అయోతి **నిరయో.**

అథ వా అపాయగ్గహణేన తిరచ్ఛానయోనిం దీపేతి. తిరచ్ఛానయోని హి అపాయో సుగతితో అపేతత్తా, న దుగ్గతి మహేసక్ఖానం నాగరాజాదీనం సమ్భవతో. దుగ్గతిగ్గహణేన పేత్తివిసయం దీపేతి. సో హి అపాయో చేవ దుగ్గతి చ సుగతితో అపేతత్తా, దుక్ఖస్స చ గతిభూతత్తా, న తు వినిపాతో అసురసదిసం అవినిపతితత్తా పేతమహిద్ధికానమ్పి విజ్జమానత్తా. వినిపాతగ్గహణేన అసురకాయం దీపేతి. సో హి యథావుత్తేనట్ఠేన "అపాయో" చేవ "దుగ్గతి" చ సబ్బసమ్పత్తిసముస్సయేహి వినిపతితత్తా "వినిపాతో"తి చ వుచ్చతి. నిరయగ్గహణేన అవీచిఆదికం అనేకప్పకారం నిరయమేవ దీపేతి. **ఉపపజ్జతీతి** నిబ్బత్తతి.

ఆనిసంసకథా వుత్తవిపరియాయేన వేదితబ్బా. అయం పన విసేసో – **సీలవాతి** సమాదానవసేన సీలవా. **సీలసమ్పన్నోతి** పరిసుద్ధం పరిపుణ్ణఞ్చ కత్వా సీలస్స సమాదానేన సీలసమ్పన్నో. **భోగక్ఖన్ధన్తి** భోగరాసిం. **సుగతిం సగ్గం లోకన్తి** ఏత్థ సుగతిగ్గహణేన మనుస్సగతిపి సఙ్గయ్హతి, సగ్గగ్గహణేన దేవగతి ఏవ. తత్థ సున్దరా గతి **సుగతి,** రూపాదీహి విసయేహి సుట్ఠు అగ్గోతి **సగ్గో,** సో సబ్బోపి లుజ్జనపలుజ్జనట్ఠేన **లోకోతి.**

పాటలిగామియే ఉపాసకే బహుదేవ రత్తిం ధమ్మియా కథాయాతి అఞ్ఞాయపి పాళిముత్తాయ ధమ్మకథాయ చేవ ఆవసథానుమోదనకథాయ చ. తదా హి భగవా యస్మా అజాతసత్తునా తత్థ పాటలిపుత్తనగరం మాపేన్తేన అఞ్ఞేసు గామనిగమజనపదరాజధానీసు యే సీలాచారసమ్పన్నా కుటుమ్బికా, తే ఆనేత్వా ధనధఞ్ఞఘరవత్థుఖేత్తవత్థాదీని చేవ పరిహారఞ్చ దాపేత్వా నివేసియన్తి. తస్మా పాటలిగామియా ఉపాసకా ఆనిసంసదస్సావితాయ విసేసతో సీలగరుకా సబ్బగుణానఞ్చ సీలస్స అధిట్ఠానభావతో తేసం పఠమం సీలానిసంసే పకాసేత్వా తతో పరం ఆకాసగఙ్గం ఓతారేన్తో వియ, పథవోజం ఆకడ్ఢన్తో వియ, మహాజమ్బుం మత్థకే గహేత్వా చాలేన్తో వియ, యోజనికమధుకణ్డం చక్కయన్తేన పీళేత్వా మధురసం పాయమానో వియ పాటలిగామికానం ఉపాసకానం హితసుఖావహం పకిణ్ణకకథం కథేన్తో "ఆవాసదానం నామేతం గహపతయో మహన్తం పుఞ్ఞం, తుమ్హాకం ఆవాసో మయా పరిభుత్తో, భిక్ఖుసఙ్ఘేన చ పరిభుత్తో, మయా చ భిక్ఖుసఙ్ఘేన చ పరిభుత్తే పన ధమ్మరతనేనపి పరిభుత్తోయేవ హోతి. ఏవం తీహి రతనేహి పరిభుత్తే అపరిమేయ్యో చ విపాకో, అపిచ ఆవాసదానస్మిం దిన్నే సబ్బదానం దిన్నమేవ హోతి, భూమట్ఠకపణ్ణసాలాయ వా సాఖామణ్డపస్స వా సఙ్ఘం ఉద్దిస్స కతస్స ఆనిసంసో పరిచ్ఛిన్దితుం న సక్కా. ఆవాసదానానుభావేన హి భవే నిబ్బత్తమానస్సపి సమ్పీళితగబ్భవాసో నామ న హోతి,

ద్వాదసహత్థో ఓవరకో వియస్స మాతుకుచ్ఛి అసమ్బాధోవ హోతీ"తి ఏవం నానానయేహి విచిత్తం బహుం ధమ్మకథం కథేత్వా –

"సీతం ఉణ్హం పటిహన్తి, తతో వాళమిగాని చ;
సరీసపే చ మకసే, సిసిరే చాపి వుట్ఠియో.

"తతో వాతాతపో ఘోరో, సఞ్జాతో పటిహఞ్ఞతి;
లేణత్థఞ్చ సుఖత్థఞ్చ, ఝాయితుఞ్చ విపస్సితుం.

"విహారదానం సఙ్ఘస్స, అగ్గం బుద్ధేన వణ్ణితం;
తస్మా హి పణ్డితో పోసో, సమ్పస్సం అత్థమత్తనో.

"విహారే కారయే రమ్మే, వాసయేత్థ బహుస్సుతే;
తేసం అన్నఞ్చ పానఞ్చ, వత్థసేనాసనాని చ.

"దదేయ్య ఉజుభూతేసు, విప్పసన్నేన చేతసా;
తే తస్స ధమ్మం దేసేన్తి, సబ్బదుక్ఖాపనూదనం;
యం సో ధమ్మం ఇధఞ్ఞాయ, పరినిబ్బాతి అనాసవో"తి. (చూళవ. ౨౯౫) –

ఏవం అయమ్పి ఆవాసదానే ఆనిసంసోతి బహుదేవ రత్తిం అతిరేకతరం దియడ్ఢయామం ఆవాసదానానిసంసకథం కథేసి. తత్థ ఇమా గాథా తావ సఙ్గహం ఆరుళ్హా, పకిణ్ణకధమ్మదేసనా పన సఙ్గహం నారోహతి. **సన్దస్సేత్వా**తిఆదీని వుత్తత్థానేవ.

అభిక్కన్తాతి అతిక్కన్తా ద్వే యామా గతా. **యస్స దాని కాలం మఞ్ఞథా**తి యస్స గమనస్స తుమ్హే కాలం మఞ్ఞథ, గమనకాలో తుమ్హాకం, గచ్ఛథాతి వుత్తం హోతి. కస్మా పన భగవా తే ఉయ్యోజేసీతి? అనుకమ్పాయ. తియామరత్తిఞ్హి తత్థ నిసీదిత్వా వీతినామేన్తానం తేసం సరీరే ఆబాధో ఉప్పజ్జేయ్యాతి, భిక్ఖుసఙ్ఘోపి చ విప్పభాతసయననిసజ్జాయ ఓకాసో లద్ధుం వట్టతి, ఇతి ఉభయానుకమ్పాయ ఉయ్యోజేసీతి. **సుఞ్ఞాగార**న్తి పాటియేక్కం సుఞ్ఞాగారం నామ తత్థ నత్థి. తేన కిర గహపతయో తస్సేవ ఆవసథాగారస్స ఏకపస్సే పటసాణియా పరిక్ఖిపాపేత్వా కప్పియమఞ్చం పఞ్ఞాపేత్వా తత్థ కప్పియపచ్చత్థరణం అత్థరిత్వా ఉపరి సువణ్ణరజతతారకాగన్ధమాలాదిపటిమణ్డితం వితానం బన్ధిత్వా తేలప్పదీపం ఆరోపేసుం "అప్పేవ నామ సత్థా ధమ్మాసనతో వుట్ఠాయ థోకం విస్సమితుకామో ఇధ నిపజ్జేయ్య, ఏవం నో ఇదం ఆవసథాగారం భగవతా చతూహి ఇరియాపథేహి పరిభుత్తం దీఘరత్తం హితాయ సుఖాయ భవిస్సతీ"తి. సత్థాపి తదేవ సన్ధాయ తత్థ సఙ్ఘాటిం పఞ్ఞాపేత్వా సీహసేయ్యం కప్పేసి. తం సన్ధాయ వుత్తం "సుఞ్ఞాగారం పావిసీ"తి. తత్థ పాదధోవనట్ఠానతో పట్ఠాయ యావ ధమ్మాసనా అగమాసి, ఏత్తకే ఠానే గమనం నిప్ఫన్నం. ధమ్మాసనం పత్వా థోకం అట్ఠాసి, ఇదం తత్థ ఠానం. భగవా ద్వే యామే ధమ్మాసనే నిసీది, ఏత్తకే ఠానే నిసజ్జా నిప్ఫన్నా. ఉపాసకే ఉయ్యోజేత్వా ధమ్మాసనతో ఓరుయ్హ యథావుత్తే ఠానే సీహసేయ్యం కప్పేసి. ఏవం తం ఠానం భగవతా చతూహి ఇరియాపథేహి పరిభుత్తం అహోసీతి.

సునిధవస్సకారాతి సునిధో చ వస్సకారో చ ద్వే బ్రాహ్మణా. **మగధమహామత్తాతి** మగధరఞ్ఞో మహాఅమచ్చా, మగధరట్ఠే వా మహామత్తా మహతియా ఇస్సరియమత్తాయ సమన్నాగతాతి మహామత్తా. **పాటలిగామే నగరం మాపేన్తీతి** పాటలిగామసఙ్ఖాతే భూమిపదేసే నగరం మాపేన్తి. **వజ్జీనం పటిబాహాయాతి** లిచ్ఛవిరాజానం ఆయముఖపచ్ఛిన్దనత్థం. **సహస్ససహస్సేవాతి** ఏకేకవగ్గవసేన సహస్సం సహస్సం హుత్వా. **వత్థూనీతి** ఘరవత్థూని. **చిత్తాని నమన్తి నివేసనాని మాపేతు**న్తి రఞ్ఞో రాజమహామత్తానఞ్చ నివేసనాని మాపేతుం వత్థువిజ్జాపాఠకానం చిత్తాని నమన్తి. తే కిర అత్తనో సిప్పానుభావేన హేట్ఠాపథవియం తింసహత్థమత్తే ఠానే "ఇధ నాగగ్గాహో, ఇధ యక్ఖగ్గాహో, ఇధ భూతగ్గాహో, ఇధ పాసాణో వా ఖాణుకో వా అత్థీ"తి జానన్తి. తే తదా సిప్పం జప్పేత్వా దేవతాహి సద్ధిం సమ్మన్తయమానా వియ మాపేన్తి.

అథ వా నేసం సరీరే దేవతా అధిముచ్చిత్వా తత్థ తత్థ నివేసనాని మాపేతుం చిత్తం నామేన్తి. తా చతూసు కోణేసు ఖాణుకే కోట్టేత్వా వత్థుమ్హి గహితమత్తే పటివిగచ్ఛన్తి. సద్ధకులానం సద్ధా దేవతా తథా కరోన్తి, అస్సద్ధకులానం అస్సద్ధా దేవతా. కింకారణా? సద్ధానఞ్హి ఏవం హోతి "ఇధ మనుస్సా నివేసనం మాపేన్తా పఠమం భిక్ఖుసఙ్ఘం నిసీదాపేత్వా మఙ్గలం వదాపేస్సన్తి, అథ మయం సీలవన్తానం దస్సనం ధమ్మకథం పఞ్హావిస్సజ్జనం అనుమోదనం సోతుం లభిస్సామ, మనుస్సా చ దానం దత్వా అమ్హాకం పత్తిం దస్సన్తీ"తి. అస్సద్ధా దేవతాపి "అత్తనో ఇచ్ఛానురూపం తేసం పటిపత్తిం పస్సితుం, కథఞ్చ సోతుం లభిస్సామా"తి తథా కరోన్తి.

తావతింసేహీతి యథా హి ఏకస్మిం కులే ఏకం పణ్డితమనుస్సం, ఏకస్మిఞ్చ విహారే ఏకం బహుస్సుతం భిక్ఖుం ఉపాదాయ "అసుకకులే మనుస్సా పణ్డితా, అసుకవిహారే భిక్ఖూ బహుస్సుతా"తి సద్దో అబ్భుగ్గచ్ఛతి, ఏవమేవ సక్కం దేవరాజానం, విస్సకమ్మఞ్చ దేవపుత్తం ఉపాదాయ "తావతింసా పణ్డితా"తి సద్దో అబ్భుగ్గతో. తేనాహ "తావతింసేహీ"తి. **సేయ్యథాపీతిఆదినా** దేవేహి తావతింసేహి సద్ధిం మన్తేత్వా వియ సునిధవస్సకారా నగరం మాపేన్తీతి దస్సేతి.

యావతా, ఆనన్ద, అరియం ఆయతనన్తి యత్తకం అరియమనుస్సానం ఓసరణట్ఠానం నామ అత్థి. **యావతా వణిప్పథోతి** యత్తకం వాణిజానం ఆహటభణ్డస్స రాసివసేన కయవిక్కయట్ఠానం నామ, వాణిజానం వసనట్ఠానం వా అత్థి. **ఇదం అగ్గనగర**న్తి తేసం అరియాయతనవణిప్పథానం ఇదం నగరం అగ్గం భవిస్సతి జేట్ఠకం పామోక్ఖం. **పుటభేదన**న్తి భణ్డపుటభేదనట్ఠానం, భణ్డభణ్డికానం మోచనట్ఠానన్తి వుత్తం హోతి. సకలజమ్బుదీపే అలద్ధభణ్డమ్పి హి ఇధేవ లభిస్సన్తి, అఞ్ఞత్థ విక్కయం అగచ్ఛన్తాపి ఇధేవ విక్కయం గచ్ఛిస్సన్తి, తస్మా ఇధేవ పుటం భిన్దిస్సన్తీతి అత్థో. ఆయానమ్పి హి చతూసు ద్వారేసు చత్తారి, సభాయం ఏకన్తి ఏవం దివసే దివసే పఞ్చసతసహస్సాని తత్థ ఉట్ఠహిస్సన్తి. తాని సభావాని ఆయానీతి దస్సేతి.

అగ్గితో వాతిఆదీసు సముచ్చయత్థో **వా**సద్దో, అగ్గినా చ ఉదకేన చ మిథుభేదేన చ నస్సిస్సతీతి అత్థో. తస్స హి ఏకో కోట్ఠాసో అగ్గినా నస్సిస్సతి, నిబ్బాపేతుం న సక్ఖిస్సన్తి, ఏకం కోట్ఠాసం గఙ్గా గహేత్వా గమిస్సతి, ఏకో ఇమినా అకథితం అముస్స, అమునా అకథితం ఇమస్స వదన్తానం పిసుణవాచానం వసేన భిన్నానం మనుస్సానం అఞ్ఞమఞ్ఞభేదేన వినస్సిస్సతి. ఏవం వత్వా భగవా పచ్చూసకాలే గఙ్గాతీరం గన్త్వా కతముఖధోవనో భిక్ఖాచారవేలం ఆగమయమానో నిసీది.

సునిధవస్సకారాపి "అమ్హాకం రాజా సమణస్స గోతమస్స ఉపట్ఠాకో , సో అమ్హే ఉపగతే పుచ్ఛిస్సతి 'సత్థా కిర పాటలిగామం అగమాసి, కిం తస్స సన్తికం ఉపసఙ్కమిత్థ, న ఉపసఙ్కమిత్థా'తి. 'ఉపసఙ్కమిమ్హా'తి చ వుత్తే 'నిమన్తయిత్థ,

న నిమన్తయిత్థా’తి పుచ్ఛిస్సతి. ‘న నిమన్తయిమ్హా’తి చ వుత్తే అమ్హాకం దోసం ఆరోపేత్వా నిగ్గణ్హిస్సతి, ఇదఞ్చాపి మయం అకతట్ఠానే నగరం మాపేమ, సమణస్స ఖో పన గోతమస్స గతగతట్ఠానే కాళకణ్ణిసత్తా పటిక్కమన్తి, తం మయం నగరమఙ్గలం వాచాపేస్సామా”తి చిన్తేత్వా సత్థారం ఉపసఙ్కమిత్వా నిమన్తయింసు. తేన వుత్తం – **‘‘అథ ఖో సునిధవస్సకారా’’**తిఆది.

పుబ్బణ్హసమయన్తి పుబ్బణ్హే కాలే. **నివాసేత్వా**తి గామపవేసననీహారేన నివాసనం నివాసేత్వా కాయబన్ధనం బన్ధిత్వా. **పత్తచీవరమాదాయా**తి చీవరం పారుపిత్వా పత్తం హత్థేన గహేత్వా.

సీలవన్తేత్థాతి సీలవన్తో ఏత్థ అత్తనో వసనట్ఠానే. **సఞ్ఞతే**తి కాయవాచాచిత్తేహి సఞ్ఞతే. **తాసం దక్ఖిణమాదిసే**తి సఙ్ఘస్స దిన్నే చత్తారో పచ్చయే తాసం ఘరదేవతానం ఆదిసేయ్య పత్తిం దదేయ్య. **పూజితా పూజయన్తీ**తి “ఇమే మనుస్సా అమ్హాకం ఞాతకాపి న హోన్తి, ఏవమ్పి నో పత్తిం దేన్తీ”తి ఆరక్ఖం సుసంవిహితం కరోన్తి సుట్ఠు ఆరక్ఖం కరోన్తి. **మానితా మానయన్తీ**తి కాలానుకాలం బలికమ్మకరణేన మానితా “ఏతే మనుస్సా అమ్హాకం ఞాతకాపి న హోన్తి, తథాపి చతుపఞ్చఛమాసన్తరం నో బలికమ్మం కరోన్తీ”తి మానేన్తి ఉప్పన్నపరిస్సయం హరన్తి. **తతో న**న్తి తతో తం పణ్డితజాతికం పురిసం. **ఓరస**న్తి ఉరే ఠపేత్వా వడ్ఢితం, యథా మాతా ఓరసం పుత్తం అనుకమ్పతి, ఉప్పన్నపరిస్సయహరణత్థమేవస్స యథా వాయమతి, ఏవం అనుకమ్పన్తీతి అత్థో. **భద్రాని పస్సతీ**తి సున్దరాని పస్సతి.

అనుమోదిత్వాతి తేహి తదా పసుతపుఞ్ఞస్స అనుమోదనవసేన తేసం ధమ్మకథం కత్వా. సునిధవస్సకారాపి “యా తత్థ దేవతా ఆసుం, తాసం దక్ఖిణమాదిసే”తి భగవతో వచనం సుత్వా దేవతానం పత్తిం అదంసు. **తం గోతమద్వారం నామ అహోసీ**తి తస్స నగరస్స యేన ద్వారేన భగవా నిక్ఖమి, తం గోతమద్వారం నామ అహోసి. గఙ్గాయ పన ఉత్తరణత్థం అనోతిణ్ణత్తా గోతమతిత్థం నామ నాహోసి. **పూరా**తి పుణ్ణా. **సమతిత్తికా**తి తటసమం ఉదకస్స తిత్తా భరితా. **కాకపేయ్యా**తి తీరే ఠితకాకేహి పాతుం సక్కుణేయ్యఉదకా. ద్వీహిపి పదేహి ఉభతోకూలసమం పరిపుణ్ణభావమేవ దస్సేతి. **ఉళుమ్ప**న్తి పారగమనత్థాయ దారూని సఙ్ఘాటేత్వా ఆణియో కోట్టేత్వా కతం. **కుల్ల**న్తి వేళుదణ్డాదికే వల్లిఆదీహి బన్ధిత్వా కతం.

ఏతమత్థం విదిత్వాతి ఏతం మహాజనస్స గఙ్గోదకమత్తస్సపి కేవలం తరితుం అసమత్థతం, అత్తనో పన భిక్ఖుసఙ్ఘస్స చ అతిగమ్భీరవిత్థతం సంసారమహణ్ణవం తరిత్వా ఠితభావఞ్చ సబ్బాకారతో విదిత్వా తదత్థపరిదీపనం **ఇమం ఉదానం ఉదానేసి.**

తత్థ **అణ్ణవ**న్తి సబ్బన్తిమేన పరిచ్ఛేదేన యోజనమత్తం గమ్భీరస్స చ విత్థతస్స చ ఉదకట్ఠానస్సేతం అధివచనం. **సర**న్తి సరిత్వా గమనతో ఇధ నదీ అధిప్పేతా. ఇదం వుత్తం హోతి – **యే** గమ్భీరవిత్థతం సంసారణ్ణవం తణ్హాసరితఞ్చ **తరన్తి,** తే అరియమగ్గసఙ్ఖాతం **సేతుం కత్వాన విసజ్జ పల్లలాని** అనామసిత్వావ ఉదకభరితాని నిన్నట్ఠానాని, అయం పన ఇదం అప్పమత్తకం ఉదకం తరితుకామో **కుల్లఞ్హి జనో పబన్ధతి** కుల్లం బన్ధితుం ఆయాసం ఆపజ్జతి. **తిణ్ణా మేధావినో జనా**తి అరియమగ్గఞాణసఙ్ఖాతాయ మేధాయ సమన్నాగతత్తా మేధావినో బుద్ధా చ బుద్ధసావకా చ వినా ఏవ కుల్లేన తిణ్ణా పరతీరే పతిట్ఠితాతి.

ఛట్ఠసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౭. ద్విధాపథసుత్తవణ్ణనా

౭౭. సత్తమే **అద్ధానమగ్గపటిపన్నో**తి అద్ధానసఙ్ఖాతం దీఘమగ్గం పటిపన్నో గచ్ఛన్తో హోతి. **నాగసమాలేనా**తి ఏవంనామకేన థేరేన. **పచ్ఛాసమణేనా**తి అయం తదా భగవతో ఉపట్ఠాకో అహోసి. తేన నం పచ్ఛాసమణం కత్వా మగ్గం పటిపజ్జి. భగవతో హి పఠమబోధియం వీసతివస్సాని అనిబద్ధా ఉపట్ఠాకా అహేసుం, తతో పరం యావ పరినిబ్బానా పఞ్చవీసతివస్సాని ఆయస్మా ఆనన్దో ఛాయావ ఉపట్ఠాసి. అయం పన అనిబద్ధుపట్ఠాకకాలో. తేన వుత్తం – ‘‘**ఆయస్మతా నాగసమాలేన పచ్ఛాసమణేనా**’’తి. **ద్విధాపథ**న్తి ద్విధాభూతం మగ్గం. ‘‘ద్వేధాపథ’’న్తిపి పఠన్తి ఆయస్మా నాగసమాలో అత్తనా పుబ్బే తత్థ కతపరిచయత్తా ఉజుభావఞ్చస్స సన్ధాయ వదతి ‘‘**అయం, భన్తే భగవా, పన్థో**’’తి.

భగవా పన తదా తస్స సపరిస్సయభావం ఞత్వా తతో అఞ్ఞం మగ్గం గన్తుకామో ‘‘**అయం, నాగసమాల, పన్థో**’’తి ఆహ. ‘‘సపరిస్సయో’’తి చ వుత్తే అసద్దహిత్వా ‘‘భగవా న తత్థ పరిస్సయో’’తి వదేయ్య, తదస్స దీఘరత్తం అహితాయ దుక్ఖాయాతి ‘‘సపరిస్సయో’’తి న కథేసి. తిక్ఖత్తుం ‘‘అయం పన్థో, ఇమినా గచ్ఛామా’’తి వత్వా చతుత్థవారే ‘‘న భగవా ఇమినా మగ్గేన గన్తుం ఇచ్ఛతి, అయమేవ చ ఉజుమగ్గో, హన్దాహం భగవతో పత్తచీవరం దత్వా ఇమినా మగ్గేన గమిస్సామీ’’తి చిన్తేత్వా సత్థు పత్తచీవరం దాతుం అసక్కోన్తో భూమియం ఠపేత్వా పచ్చుపట్ఠితేన దుక్ఖసంవత్తనికేన కమ్మునా చోదియమానో భగవతో వచనం అనాదియిత్వావ పక్కామి. తేన వుత్తం – ‘‘**అథ ఖో ఆయస్మా నాగసమాలో భగవతో పత్తచీవరం తత్థేవ ఛమాయం నిక్ఖిపిత్వా పక్కామీ**’’తి. తత్థ **భగవతో పత్తచీవర**న్తి అత్తనో హత్థగతం భగవతో పత్తచీవరం. **తత్థేవా**తి తస్మింయేవ మగ్గే **ఛమాయం** పథవియం నిక్ఖిపిత్వా పక్కామి. ఇదం వో భగవా పత్తచీవరం, సచే ఇచ్ఛథ, గణ్హథ, యది అత్తనా ఇచ్ఛితమగ్గంయేవ గన్తుకామత్థాతి అధిప్పాయో. భగవాపి అత్తనో పత్తచీవరం సయమేవ గహేత్వా యథాధిప్పేతం మగ్గం పటిపజ్జి.

అన్తరామగ్గే చోరా నిక్ఖమిత్వాతి తదా కిర పఞ్చసతా పురిసా లుద్దా లోహితపాణినో రాజాపరాధినో హుత్వా అరఞ్ఞం పవిసిత్వా చోరికాయ జీవికం కప్పేన్తా ‘‘పారిపన్థికభావేన రఞ్ఞో ఆయపథం పచ్ఛిన్దిస్సామా’’తి మగ్గసమీపే అరఞ్ఞే తిట్ఠన్తి. తే థేరం తేన మగ్గేన గచ్ఛన్తం దిస్వా ‘‘అయం సమణో ఇమినా మగ్గేన ఆగచ్ఛతి, అవళఞ్జితబ్బం మగ్గం వళఞ్జేతి, అమ్హాకం అత్థిభావం న జానాతి, హన్ద నం జానాపేస్సామా’’తి కుజ్ఝిత్వా గహనట్ఠానతో వేగేన నిక్ఖమిత్వా సహసా థేరం భూమియం పాతేత్వా హత్థపాదేహి కోట్టేత్వా మత్తికాపత్తఞ్చస్స భిన్దిత్వా చీవరం ఖణ్డాఖణ్డికం ఛిన్దిత్వా పబ్బజితత్తా ‘‘తం న హనామ, ఇతో పట్ఠాయ ఇమస్స మగ్గస్స పరిస్సయభావం జానాహీ’’తి విస్సజ్జేసుం. తేన వుత్తం – ‘‘**అథ ఖో ఆయస్మతో…పే.… విప్ఫాలేసు**’’న్తి.

భగవాపి ‘‘అయం తేన మగ్గేన గతో చోరేహి బాధితో మం పరియేసిత్వా ఇదానేవ ఆగమిస్సతీ’’తి ఞత్వా థోకం గన్త్వా మగ్గా ఓక్కమ్మ అఞ్ఞతరస్మిం రుక్ఖమూలే నిసీది. ఆయస్మాపి ఖో నాగసమాలో పచ్ఛాగన్త్వా సత్థారా గతమగ్గమేవ గహేత్వా గచ్ఛన్తో తస్మిం రుక్ఖమూలే భగవన్తం పస్సిత్వా ఉపసఙ్కమిత్వా వన్దిత్వా తం పవత్తిం సబ్బం ఆరోచేసి. తేన వుత్తం – ‘‘**అథ ఖో ఆయస్మా నాగసమాలో…పే.… సఙ్ఘాటిఞ్చ విప్ఫాలేసు**’’న్తి.

ఏతమత్థం విదిత్వాతి ఏతం ఆయస్మతో నాగసమాలస్స అత్తనో వచనం అనాదియిత్వా అఖేమన్తమగ్గగమనం, అత్తనో చ ఖేమన్తమగ్గగమనం విదిత్వా తదత్థదీపనం **ఇమం ఉదానం ఉదానేసి**.

తత్థ **సద్ధిం చరన్తి** సహ చరన్తో. **ఏకతో వసన్తి** ఇదం తస్సేవ వేవచనం, సహ వసన్తోతి అత్థో . **మిస్సో అఞ్ఞజనేన వేదగూతి** వేదితబ్బట్ఠేన వేదసఙ్ఖాతేన చతుసచ్చఅరియమగ్గఞాణేన గతత్తా అధిగతత్తా, వేదస్స వా సకలస్స ఞేయ్యస్స పారం గతత్తా వేదగూ. అత్తనో హితాహితం న జానాతీతి అఞ్ఞో, అవిద్వా బాలోతి అత్థో. తేన అఞ్ఞేన జనేన మిస్సో సహచరణమత్తేన మిస్సో. **విద్వా పజహాతి పాపకన్తి** తేన వేదగూభావేన విద్వా జానన్తో పాపకం అభద్దకం అత్తనో దుక్ఖావహం పజహాతి, పాపకం వా అకల్యాణపుగ్గలం పజహాతి. యథా కిం? **కోఞ్చో ఖీరపకోవ నిన్నగన్తి** యథా కోఞ్చసకుణో ఉదకమిస్సితే ఖీరే ఉపనీతే వినా తోయం ఖీరమత్తస్సేవ పివనతో ఖీరపకో నిన్నట్ఠానగమనేన నిన్నగసఙ్ఖాతం ఉదకం పజహాతి వజ్జేతి, ఏవం పణ్డితో కిర దుప్పఞ్ఞపుగ్గలేహి ఠానినిసజ్జాదీసు సహభూతోపి ఆచారేన తే పజహాతి, న కదాచిపి సమ్మిస్సో హోతి.

సత్తమసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౮. విసాఖాసుత్తవణ్ణనా

౭౮. అట్ఠమే **విసాఖాయ మిగారమాతుయా నత్తా కాలఙ్కతా హోతీ**తి విసాఖాయ మహాఉపాసికాయ పుత్తస్స ధీతా కుమారికా కాలఙ్కతా హోతి. సా కిర వత్తసమ్పన్నా సాసనే అభిప్పసన్నా మహాఉపాసికాయ గేహం పవిట్ఠానం భిక్ఖూనం భిక్ఖునీనఞ్చ అత్తనా కాతబ్బవేయ్యావచ్చం పురేభత్తం పచ్ఛాభత్తఞ్చ అప్పమత్తా అకాసి, అత్తనో పితామహియా చిత్తానుకూలం పటిపజ్జి. తేన విసాఖా గేహతో బహి గచ్ఛన్తీ సబ్బం తస్సాయేవ భారం కత్వా గచ్ఛతి, రూపేన చ దస్సనీయా పాసాదికా, ఇతి సా తస్సా విసేసతో పియా మనాపా అహోసి. సా రోగాభిభూతా కాలమకాసి. తేన వుత్తం – "తేన ఖో పన సమయేన విసాఖాయ మిగారమాతుయా నత్తా కాలఙ్కతా హోతి పియా మనాపా"తి. అథ మహాఉపాసికా తస్సా మరణేన సోకం సన్ధారేతుం అసక్కోన్తీ దుక్ఖీ దుమ్మనా సరీరనిక్ఖేపం కారేత్వా "అపి నామ సత్థు సన్తికం గతకాలే చిత్తస్సాదం లభేయ్య"న్తి భగవన్తం ఉపసఙ్కమి. తేన వుత్తం – "**అథ ఖో విసాఖా మిగారమాతా**"తిఆది. తత్థ **దివా దివస్సాతి** దివసస్సాపి దివా, మజ్ఝన్హికే కాలేతి అత్థో.

భగవా విసాఖాయ వట్టాభిరతిం జానన్తో ఉపాయేన సోకతనుకరణత్థం "**ఇచ్ఛేయ్యాసి త్వం విసాఖే**"తిఆదిమాహ. తత్థ **యావతికాతి** యత్తకా. తదా కిర సత్త జనకోటియో సావత్థియం పటివసన్తి . తం సన్ధాయ భగవా "**కీవబహుకా పన విసాఖే సావత్థియా మనుస్సా దేవసికం కాలం కరోన్తీ**"తి పుచ్ఛి. విసాఖా "**దసపి, భన్తే**"తిఆదిమాహ. తత్థ **తీణీతి** తయో. అయమేవ వా పాఠో. **అవివిత్తాతి** అసుఞ్ఞా.

అథ భగవా అత్తనో అధిప్పాయం పకాసేన్తో "**అపి ను త్వం కదాచి కరహచి అనల్లవత్థా వా భవేయ్యాసి అనల్లకేసా వా**"తి ఆహ. నను ఏవం సన్తే తయా సబ్బకాలం సోకాభిభూతాయ మతానం పుత్తాదీనం అమఙ్గలూపచారవసేన ఉదకోరోహణేన అల్లవత్థాయ అల్లకేసాయ ఏవ భవితబ్బన్తి దస్సేతి. తం సుత్వా ఉపాసికా సంవేగజాతా "**నో హేతం, భన్తే**"తి పటిక్ఖిపిత్వా పియవత్థుం విప్పటిసారతో అత్తనో చిత్తస్స నివత్తభావం సత్థు ఆరోచేన్తీ "**అలం మే, భన్తే, తావబహుకేహి పుత్తేహి చ నత్తారేహి చా**"తి ఆహ.

అథస్సా భగవా "దుక్ఖం నామేతం పియవత్థునిమిత్తం, యత్తకాని పియవత్థూని, తత్తకాని దుక్ఖాని. తస్మా సుఖకామేన దుక్ఖప్పటికూలేన సబ్బసో పియవత్థుతో చిత్తం వివేచేతబ్బ"న్తి ధమ్మం దేసేన్తో "**యేసం ఖో విసాఖే సతం పియాని, సతం తేసం దుక్ఖానీ**"తిఆదిమాహ. తత్థ **సతం పియానీతి** సతం పియాయితబ్బవత్థూని. "సతం పియ"న్తిపి కేచి పఠన్తి. ఏత్థ చ

యస్మా ఏకతో పట్ఠాయ యావ దస, తావ సఙ్ఖ్యా సఙ్ఖ్యేయ్యప్పధానా, తస్మా ‘‘**యేసం దస పియాని, దస తేసం దుక్ఖానీ**’’తిఆదినా పాళి ఆగతా. కేచి పన ‘‘యేసం దస పియానం, దస నేసం దుక్ఖాన’’న్తిఆదినా పఠన్తి, తం న సున్దరం. యస్మా పన వీసతితో పట్ఠాయ యావ సతం, తావ సఙ్ఖ్యా సఙ్ఖ్యేయ్యప్పధానావ, తస్మా తత్థాపి సఙ్ఖ్యేయ్యప్పధానతంయేవ గహేత్వా ‘‘యేసం ఖో విసాఖే సతం పియాని, సతం తేసం దుక్ఖానీ’’తిఆదినా పాళి ఆగతా. సబ్బేసమ్పి చ ‘‘యేసం ఏకం పియం, ఏకం తేసం దుక్ఖ’’న్తి పాఠో, న పన దుక్ఖస్సాతి. ఏతస్మిఞ్హి పక్ఖే ఏకరసా ఏకజ్ఝాసయా చ భగవతో దేసనా హోతి. తస్మా యథావుత్తనయావ పాళి వేదితబ్బా.

ఏతమత్థం విదిత్వా సోకపరిదేవాదికం చేతసికం కాయికఞ్చ దుక్ఖం పియవత్థునిమిత్తం పియవత్థుమ్హి సతి హోతి, అసతి న హోతీతి ఏతమత్థం సబ్బాకారతో జానిత్వా తదత్థపరిదీపనం **ఇమం ఉదానం ఉదానేసి**.

తస్సత్థో – ఞాతిభోగరోగసీలదిట్ఠిబ్యసనేహి ఫుట్ఠస్స అన్తో నిజ్ఝాయన్తస్స బాలస్స చిత్తసన్తాపలక్ఖణా **యే కేచి** ముదుమజ్ఝాదిభేదేన యాదిసా తాదిసా **సోకా వా** తేహియేవ ఫుట్ఠస్స సోకుద్దేహకసముట్ఠాపితవచీవిప్పలాపలక్ఖణా **పరిదేవితా వా** అనిట్ఠఫోట్ఠబ్బపటిహతకాయస్స కాయపీళనలక్ఖణా **దుక్ఖా వా** తథా అవుత్తత్థస్స వికప్పనత్థేన **వా**సద్దేన గహితా దోమనస్సుపాయాసాదయో వా నిస్సయభేదేన చ **అనేకరూపా** నానావిధా ఇమస్మిం సత్తలోకే దిస్సన్తి ఉపలబ్భన్తి, సబ్బేపి **ఏతే పియం** పియజాతికం సత్తం సఙ్ఖారఞ్చ **పటిచ్చ** నిస్సాయ ఆగమ్మ పచ్చయం కత్వా **పభవన్తి** నిబ్బత్తన్తి. తస్మిం పన యథావుత్తే పియవత్థుమ్హి **పియే అసన్తే** పియభావకరే ఛన్దరాగే పహీనే న కదాచిపి **ఏతే భవన్తి**. వుత్తఞ్హేతం – ‘‘పియతో జాయతీ సోకో…పే.… పేమతో జాయతీ సోకో’’తి చ ఆది (ధ. ప. ౨౧౨-౨౧౩). తథా ‘‘పియప్పభూతా కలహా వివాదా, పరిదేవసోకా సహమచ్ఛరేహీ’’తి చ ఆది (సు. ని. ౮౬౯). ఏత్థ చ ‘‘పరిదేవితా వా దుక్ఖా వా’’తి లిఙ్గవిపల్లాసేన వుత్తం, ‘‘పరిదేవితాని వా దుక్ఖాని వా’’తి వత్తబ్బే విభత్తిలోపో వా కతోతి వేదితబ్బో.

తస్మా హి తే సుఖినో వీతసోకాతి యస్మా పియప్పభూతా సోకాదయో యేసం నత్థి, తస్మా తే ఏవ సుఖినో వీతసోకా నామ. కే పన తే? **యేసం పియం నత్థి కుహిఞ్చి లోకే** యేసం అరియానం సబ్బసో వీతరాగత్తా కత్థచిపి సత్తలోకే సఙ్ఖారలోకే చ పియం పియభావో ‘‘పుత్తో’’తి వా ‘‘భాతా’’తి వా ‘‘భగినీ’’తి వా ‘‘భరియా’’తి వా పియం పియాయనం పియభావో నత్థి, సఙ్ఖారలోకేపి ‘‘ఏతం మమ సన్తకం, ఇమినాహం ఇమం నామ సుఖం లభామి లభిస్సామీ’’తి పియం పియాయనం పియభావో నత్థి. **తస్మా అసోకం విరజం పత్థయానో, పియం న కయిరాథ కుహిఞ్చి లోకేతి** యస్మా చ సుఖినో నామ వీతసోకా, వీతసోకత్తావ కత్థచిపి విసయే పియభావో నత్థి, తస్మా అత్తనో యథావుత్తసోకాభావేన చ అసోకం అసోకభావం రాగరజాదివిగమనేన విరజం విరజభావం అరహత్తం, సోకస్స రాగరజాదీనఞ్చ అభావహేతుభావతో వా ‘‘అసోకం విరజ’’న్తి లద్ధనామం నిబ్బానం పత్థయానో కత్తుకమ్యతాకుసలచ్ఛన్దస్స వసేన ఛన్దజాతో కత్థచి లోకే రూపాదిధమ్మే అన్తమసో సమథవిపస్సనాధమ్మేపి పియం పియభావం వియాయనం న కయిరాథ న ఉప్పాదేయ్య. వుత్తఞ్హేతం – ‘‘ధమ్మాపి వో, భిక్ఖవే, పహాతబ్బా, పగేవ అధమ్మా’’తి (మ. ని. ౧.౨౪౦).

అట్ఠమసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౯. పఠమదబ్బసుత్తవణ్ణనా

౨౯. నవమే **ఆయస్మా**తి పియవచనం. **దబ్బో**తి తస్స థేరస్స నామం. **మల్లపుత్తో**తి మల్లరాజస్స పుత్తో. సో హి ఆయస్మా పదుముత్తరస్స భగవతో పాదమూలే కతాభినీహారో కప్పసతసహస్సం ఉపచితపుఞ్ఞసఞ్చయో అమ్హాకం భగవతో కాలే మల్లరాజస్స దేవికా కుచ్ఛియం నిబ్బత్తో కతాధికారత్తా జాతియా సత్తవస్సికకాలేయేవ మాతాపితరో ఉపసఙ్కమిత్వా పబ్బజ్జం యాచి. తే చ "పబ్బజిత్వాపి ఆచారం తావ సిక్ఖతు, సచే తం నాభిరమిస్సతి, ఇధేవ ఆగమిస్సతీ"తి అనుజానింసు. సో సత్థారం ఉపసఙ్కమిత్వా పబ్బజ్జం యాచి. సత్థాపిస్స ఉపనిస్సయసమ్పత్తిం ఓలోకేత్వా పబ్బజ్జం అనుజాని. తస్స పబ్బజ్జాసమయే దిన్నఓవాదేన భవత్తయం ఆదిత్తం వియ ఉపట్ఠాసి. సో విపస్సనం పట్ఠపేత్వా ఖురగ్గేయేవ అరహత్తం పాపుణి. యంకిఞ్చి సావకేన పత్తబ్బం, "తిస్సో విజ్జా చతస్సో పటిసమ్భిదా ఛళభిఞ్ఞా నవ లోకుత్తరధమ్మా"తి ఏవమాదికం సబ్బం అధిగన్త్వా అసీతియా మహాసావకేసు అబ్భన్తరో అహోసి. వుత్తఞ్హేతం తేన ఆయస్మతా –

> "మయా ఖో జాతియా సత్తవస్సేన అరహత్తం సచ్ఛికతం, యంకిఞ్చి సావకేన పత్తబ్బం, సబ్బం తం అనుప్పత్తం మయా"తిఆది (పారా. ౩౮౦).

యేన భగవా తేనుపసఙ్కమీతి సో కిరాయస్మా ఏకదివసం రాజగహే పిణ్డాయ చరిత్వా పచ్ఛాభత్తం పిణ్డపాతప్పటిక్కన్తో భగవతో వత్తం దస్సేత్వా దివాట్ఠానం గన్త్వా ఉదకకుమ్భతో ఉదకం గహేత్వా పాదే పక్ఖాలేత్వా గత్తాని సీతిం కత్వా చమ్మక్ఖణ్డం పఞ్ఞాపేత్వా నిసిన్నో కాలపరిచ్ఛేదం కత్వా సమాపత్తిం సమాపజ్జి. అథాయస్మా యథాకాలపరిచ్ఛేదం సమాపత్తితో వుట్ఠహిత్వా అత్తనో ఆయుసఙ్ఖారే ఓలోకేసి. తస్స తే పరిక్ఖీణా కతిపయముహుత్తికా ఉపట్ఠహింసు. సో చిన్తేసి – "న ఖో మేతం పతిరూపం, యమహం సత్థు అనారోచేత్వా సబ్రహ్మచారీహి చ అవిదితో ఇధ యథానిసిన్నోవ పరినిబ్బాయిస్సామి. యంనూనాహం సత్థారం ఉపసఙ్కమిత్వా పరినిబ్బానం అనుజానాపేత్వా సత్థు వత్తం దస్సేత్వా సాసనస్స నియ్యానికభావదస్సనత్థం మయ్హం ఇద్ధానుభావం విభావేన్తో ఆకాసే నిసీదిత్వా తేజోధాతుం సమాపజ్జిత్వా పరినిబ్బాయేయ్యం. ఏవం సన్తే యే మయి అస్సద్ధా అప్పసన్నా, తేసమ్పి పసాదో ఉప్పజ్జిస్సతి, తదస్స తేసం దీఘరత్తం హితాయ సుఖాయా"తి. ఏవఞ్చ సో ఆయస్మా చిన్తేత్వా భగవన్తం ఉపసఙ్కమిత్వా సబ్బం తం తథేవ అకాసి. తేన వుత్తం – **''అథ ఖో ఆయస్మా దబ్బో మల్లపుత్తో యేన భగవా తేనుపసఙ్కమీ''**తిఆది.

తత్థ **పరినిబ్బానకాలో మే**తి "భగవా మయ్హం అనుపాదిసేసాయ నిబ్బానధాతుయా పరినిబ్బానకాలో ఉపట్ఠితో, తమహం భగవతో ఆరోచేత్వా పరినిబ్బాయితుకామోమ్హీ"తి దస్సేతి. కేచి పనాహు "న తావ థేరో జిణ్ణో, న చ గిలానో, పరినిబ్బానాయ చ సత్థారం ఆపుచ్ఛతి, కిం తత్థ కారణం? 'మేత్తియభూమజకా భిక్ఖూ పుబ్బే మం అమూలకేన పారాజికేన అనుద్ధంసేసుం, తస్మిం అధికరణే వూపసన్తేపి అక్కోసన్తియేవ. తేసం సద్దహిత్వా అఞ్ఞేపి పుథుజ్జనా మయి అగారవం పరిభవఞ్చ కరోన్తి. ఇమఞ్చ దుక్ఖభారం నిరత్థకం వహిత్వా కిం పయోజనం, తస్మాహం ఇదానేవ పరినిబ్బాయిస్సామీ'తి సన్నిట్ఠానం కత్వా సత్థారం ఆపుచ్ఛీ"తి. తం అకారణం. న హి ఖీణాసవా అపరిక్ఖీణే ఆయుసఙ్ఖారే పరేసం ఉపవాదాదిభయేన పరినిబ్బానాయ చేతేన్తి ఘటయన్తి వాయమన్తి, న చ పరేసం పసంసాదిహేతు చిరం తిట్ఠన్తి, అథ ఖో సరసేనేవ అత్తనో ఆయుసఙ్ఖారస్స పరిక్ఖయం ఆగమేన్తి. యథాహ –

> "నాభికఙ్ఖామి మరణం, నాభికఙ్ఖామి జీవితం;
> కాలఞ్చ పటికఙ్ఖామి, నిబ్బిసం భతకో యథా"తి. (థేరగా. ౧౯౬, ౬౦౬; మి. ప. ౨.౨.౪) –

భగవాపిస్స ఆయుసఙ్ఖారం ఓలోకేత్వా పరిక్ఖీణభావం ఞత్వా ‘‘**యస్సదాని త్వం, దబ్బ, కాలం మఞ్ఞసీ**’’తి ఆహ.

వేహాసం అబ్భుగ్గన్త్వాతి ఆకాసం అభిఉగ్గన్త్వా, వేహాసం గన్త్వాతి అత్థో. **అభి**సద్దయోగేన హి ఇదం ఉపయోగవచనం, అత్థో పన భుమ్మవసేన వేదితబ్బో. వేహాసం అబ్భుగ్గన్త్వా కిం అకాసీతి ఆహ – ‘‘**ఆకాసే అన్తలిక్ఖే పల్లఙ్కేన నిసీదిత్వా**’’తిఆది. తత్థ **తేజోధాతుం సమాపజ్జిత్వా**తి తేజోకసిణచతుత్థజ్ఝానసమాపత్తిం సమాపజ్జిత్వా. థేరో హి తదా భగవన్తం వన్దిత్వా తిక్ఖత్తుం పదక్ఖిణం కత్వా ఏకమన్తం ఠితో ‘‘భగవా కప్పసతసహస్సం తుమ్హేహి సద్ధిం తత్థ తత్థ వసన్తో పుఞ్ఞాని కరోన్తో ఇమమేవత్థం సన్ధాయ అకాసిం, స్వాయమత్థో అజ్జ మత్థకం పత్తో, ఇదం పచ్ఛిమదస్సన’’న్తి ఆహ. యే తత్థ పుథుజ్జనభిక్ఖూ సోతాపన్నసకదాగామినో చ, తేసు ఏకచ్చానం మహన్తం కారుఞ్ఞం అహోసి, ఏకచ్చే ఆరోదనప్పత్తా అహేసుం. అథస్స భగవా చిత్తాచారం ఞత్వా ‘‘తేన హి, దబ్బ, మయ్హం భిక్ఖుసఙ్ఘస్స చ ఇద్ధిపాటిహారియం దస్సేహీ’’తి ఆహ. తావదేవ సబ్బో భిక్ఖుసఙ్ఘో సన్నిపతి. అథాయస్మా దబ్బో ‘‘ఏకోపి హుత్వా బహుధా హోతీ’’తిఆదినా (పటి॰ మ॰ ౧.౧౦౨; దీ॰ ని॰ ౧.౪౮౪) నయేన ఆగతాని సావకసాధారణాని సబ్బాని పాటిహారియాని దస్సేత్వా పున చ భగవన్తం వన్దిత్వా ఆకాసం అబ్భుగ్గన్త్వా ఆకాసే పథవిం నిమ్మినిత్వా తత్థ పల్లఙ్కేన నిసిన్నో తేజోకసిణసమాపత్తియా పరికమ్మం కత్వా సమాపత్తిం సమాపజ్జిత్వా వుట్ఠాయ సరీరం ఆవజ్జిత్వా పున సమాపత్తిం సమాపజ్జిత్వా సరీరఝాపనతేజోధాతుం అధిట్ఠహిత్వా పరినిబ్బాయి. సహ అధిట్ఠానేన సబ్బో కాయో అగ్గినా ఆదిత్తో అహోసి. ఖణేనేవ చ సో అగ్గి కప్పవుట్ఠానగ్గి వియ అణుమత్తమ్పి సఙ్ఖారగతం మసిమత్తమ్పి తత్థ కిఞ్చి అనవసేసేన్తో అధిట్ఠానబలేన ఝాపేత్వా నిబ్బాయి. తేన వుత్తం – ‘‘**అథ ఖో ఆయస్మా దబ్బో మల్లపుత్తో**’’తిఆది. తత్థ **వుట్ఠహిత్వా పరినిబ్బాయీ**తి ఇద్ధిచిత్తతో వుట్ఠహిత్వా భవఙ్గచిత్తేన పరినిబ్బాయి.

ఝాయమానస్సాతి జాలియమానస్స. **డయ్హమానస్సా**తి తస్సేవ వేవచనం. అథ వా **ఝాయమానస్సా**తి జాలాపవత్తిక్ఖణం సన్ధాయ వుత్తం, **డయ్హమానస్సా**తి వీతచ్చితఙ్గారక్ఖణం. **ఛారికా**తి భస్మం. **మసీ**తి కజ్జలం. **న పఞ్ఞాయిత్థా**తి న పస్సిత్థ, అధిట్ఠానబలేన సబ్బం ఖణేనేవ అన్తరధాయిత్థాతి అత్థో. కస్మా పన థేరో ఉత్తరిమనుస్సధమ్మం ఇద్ధిపాటిహారియం దస్సేసి, ననుభగవతా ఇద్ధిపాటిహారియకరణం పటిక్ఖిత్తన్తి ? న చోదేతబ్బమేతం గిహీనం సమ్ముఖా పాటిహారియకరణస్స పటిక్ఖిత్తత్తా. తఞ్చ ఖో వికుబ్బనవసేన, న పనేవం అధిట్ఠానవసేన. అయం పనాయస్మా ధమ్మసామినా ఆణత్తోవ పాటిహారియం దస్సేసి.

ఏతమత్థం విదిత్వాతి ఏతం ఆయస్మతో దబ్బస్స మల్లపుత్తస్స అనుపాదాపరినిబ్బానం సబ్బాకారతో విదిత్వా తదత్థపరిదీపనం **ఇమం ఉదానం ఉదానేసి**.

తత్థ **అభేది కాయో**తి సబ్బో భూతుపాదాయపభేదో చతుసన్తతిరూపకాయో భిజ్జి, అనవసేసతో డయ్హి, అన్తరధాయి, అనుప్పత్తిధమ్మతం ఆపజ్జి. **నిరోధి సఞ్ఞా**తి రూపాయతనాదిగోచరతాయ రూపసఞ్ఞాదిభేదా సబ్బాపి సఞ్ఞా అప్పటిసన్ధికేన నిరోధేన నిరుజ్ఝి. **వేదనా సీతిభవింసు సబ్బా**తి విపాకవేదనా కిరియవేదనాతి సబ్బాపి వేదనా అప్పటిసన్ధికనిరోధేన నిరుద్ధత్తా అణుమత్తమ్పి వేదనాదరథస్స అభావతో సీతిభూతా అహేసుం, కుసలాకుసలవేదనా పన అరహత్తఫలక్ఖణేయేవ నిరోధం గతా. ‘‘సీతిరహింసూ’’తిపి పఠన్తి, సన్తా నిరుద్ధా అహేసున్తి అత్థో. **వూపసమింసు సఙ్ఖారా**తి విపాకకిరియప్పభేదా సబ్బేపి ఫస్సాదయో సఙ్ఖారక్ఖన్ధధమ్మా అప్పటిసన్ధికనిరోధేనేవ నిరుద్ధత్తా విసేసేన ఉపసమింసు. **విఞ్ఞాణం అత్థమాగమా**తి విఞ్ఞాణమ్పి విపాకకిరియప్పభేదం సబ్బం అప్పటిసన్ధికనిరోధేనేవ అత్థం వినాసం ఉపచ్ఛేదం అగమా అగచ్ఛి.

ఇతి భగవా ఆయస్మతో దబ్బస్స మల్లపుత్తస్స పఞ్చన్నమ్పి ఖన్ధానం పుబ్బేయేవ కిలేసాభిసఙ్ఖారుపాదానస్స అనవసేసతో నిరుద్ధత్తా అనుపాదానో వియ జాతవేదో అప్పటిసన్ధికనిరోధేన నిరుద్ధభావం నిస్సాయ పీతివేగవిస్సట్ఠం ఉదానం ఉదానేసీతి.

నవమసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౧౦. దుతియదబ్బసుత్తవణ్ణనా

౮౦. దసమే **తత్ర ఖో భగవా భిక్ఖూ ఆమన్తేసీ**తి భగవా రాజగహే యథాభిరన్తం విహరిత్వా జనపదచారికం చరన్తో అనుక్కమేన సావత్థిం పత్వా జేతవనే విహరన్తోయేవ యేసం భిక్ఖూనం ఆయస్మతో దబ్బస్స మల్లపుత్తస్స పరినిబ్బానం అపచ్చక్ఖం, తేసం తం పచ్చక్ఖం కత్వా దస్సేతుం, యేపి చ మేత్తియభూమజకేహి కతేన అభూతేన అబ్భాచిక్ఖణేన థేరే గారవరహితా పుథుజ్జనా, తేసం థేరే బహుమానుప్పాదనత్థఞ్చ ఆమన్తేసి. తత్థ **తత్రా**తి వచనసఞ్ఞాపనే నిపాతమత్తం. **ఖో**తి అవధారణే. తేసు "తత్రా"తి ఇమినా "భగవా భిక్ఖూ ఆమన్తేసీ"తి ఏతేసం పదానం వుచ్చమానతంయేవ జోతేతి. "ఖో"తి పన ఇమినా ఆమన్తేసియేవ, నాస్స ఆమన్తనే కోచి అన్తరాయో అహోసీతి ఇమమత్థం దస్సేతి. అథ వా **తత్రా**తి తస్మిం ఆరామే. **ఖో**తి వచనాలఙ్కారే నిపాతో. **ఆమన్తేసీ**తి అభాసి. కస్మా పన భగవా భిక్ఖూయేవ ఆమన్తేసీతి? జేట్ఠత్తా సేట్ఠత్తా ఆసన్నత్తా సబ్బకాలం సన్నిహితత్తా ధమ్మదేసనాయ విసేసతో భాజనభూతత్తా చ.

భిక్ఖవోతి తేసం ఆమన్తనాకారదస్సనం. **భదన్తే**తి ఆమన్తితానం భిక్ఖూనం గారవేన సత్థు పటివచనదానం. తత్థ "భిక్ఖవో"తి వదన్తో భగవా తే భిక్ఖూ ఆలపతి. "భదన్తే"తి వదన్తా తే పచ్చాలపన్తి. అపిచ "భిక్ఖవో"తి ఇమినా కరుణావిప్ఫారసోమ్మహదయనిస్సితపుబ్బఙ్గమేన వచనేన తే భిక్ఖూ కమ్మట్ఠానమనసికారధమ్మపచ్చవేక్ఖణాదితో నివత్తేత్వా అత్తనో ముఖాభిముఖే కరోతి. "భదన్తే"తి ఇమినా సత్థరి ఆదరబహుమానగారవదీపనవచనేన తే భిక్ఖూ అత్తనో సుస్సూసతం ఓవాదప్పటిగ్గహగారవభావఞ్చ పటివేదేన్తి. **భగవతో పచ్చస్సోసు**న్తి తే భిక్ఖూ భగవతో వచనం పతిఅస్సోసుం సోతుకామతం జనేసుం . **ఏతదవోచా**తి భగవా ఏతం ఇదాని వక్ఖమానం సకలం సుత్తం అభాసి. **దబ్బస్స, భిక్ఖవే, మల్లపుత్తస్సా**తిఆది అనన్తరసుత్తే వుత్తత్థమేవ. **ఏతమత్థ**న్తిఆదీసుపి అపుబ్బం నత్థి, అనన్తరసుత్తే వుత్తనయేనేవ వేదితబ్బం.

గాథాసు పన **అయోఘనహతస్సా**తి అయో హఞ్ఞతి ఏతేనాతి అయోఘనం, కమ్మారానం అయోకూటం అయోముట్ఠి చ. తేన అయోఘనేన హతస్స పహతస్స. కేచి పన "అయోఘనహతస్సాతి ఘనఅయోపిణ్డం హతస్సా"తి అత్థం వదన్తి. **ఏవ**-సద్దో చేత్థ నిపాతమత్తం. **జలతో జాతవేదసో**తి ఝాయమానస్స అగ్గిస్స. అనాదరే ఏతం సామివచనం. **అనుపుబ్బూపసన్తస్సా**తి అనుక్కమేన ఉపసన్తస్స విజ్ఝాతస్స నిరుద్ధస్స. **యథా న ఞాయతే గతీ**తి యథా తస్స గతి న ఞాయతి. ఇదం వుత్తం హోతి – అయోముట్ఠికూటాదినా మహతా అయోఘనేన హతస్స సంహతస్స, కంసభాజనాదిగతస్స వా జలమానస్స అగ్గిస్స, తథా ఉప్పన్నస్స వా సద్దస్స అనుక్కమేన ఉపసన్తస్స సువూపసన్తస్స దససు దిసాసు న కత్థచి గతి పఞ్ఞాయతి పచ్చయనిరోధేన అప్పటిసన్ధికనిరుద్ధత్తా.

ఏవం సమ్మావిముత్తానన్తి ఏవం సమ్మా హేతునా ఞాయేన తదఙ్గవిక్ఖమ్భనవిముత్తిపుబ్బఙ్గమేన అరియమగ్గేన చతూహిపి ఉపాదానేహి ఆసవేహి చ విముత్తత్తా సమ్మా విముత్తానం, తతో ఏవ కామపబన్ధసఙ్ఖాతం కామోఘం భవోఘాదిభేదం అవసిట్ఠం ఓఘఞ్చ తరిత్వా ఠితత్తా **కామబన్ధోఘతారినం** సుట్ఠు పటిపస్సమ్భితసబ్బకిలేసవిప్ఫన్దితత్తా

కిలేసాభిసఙ్ఖారవాతేహి చ అకమ్పనీయతాయ **అచలం** అనుపాదిసేసనిబ్బానసఙ్ఖాతం సబ్బసఙ్ఖారూపసమం **సుఖం పత్తానం** అధిగతానం ఖీణాసవానం **గతి** దేవమనుస్సాదిభేదాసు గతీసు అయం నామాతి పఞ్ఞాపేతబ్బతాయ అభావత్తా పఞ్ఞాపేతుం **నత్థి** న ఉపలబ్భతి, యథావుత్తజాతవేదో వియ అపఞ్ఞత్తికభావమేవ హి సో గతోతి అత్థో.

దసమసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

నిట్ఠితా చ పాటలిగామియవగ్గవణ్ణనా.

నిగమనకథా

ఏత్తావతా చ –

సువిముత్తభవాదానో, దేవదానవమానితో;
పచ్ఛిన్నతణ్హాసన్తానో, పీతిసంవేగదీపనో.

సద్ధమ్మదాననిరతో, ఉపాదానక్ఖయావహో;
తత్థ తత్థ ఉదానే యే, ఉదానేసి వినాయకో.

తే సబ్బే ఏకతో కత్వా, ఆరోపేన్తేహి సఙ్గహం;
ఉదానమితి సఙ్గీతం, ధమ్మసఙ్గాహకేహి యం.

తస్స అత్థం పకాసేతుం, పోరాణట్ఠకథానయం;
నిస్సాయ యా సమారద్ధా, అత్థసంవణ్ణనా మయా.

సా తత్థ పరమత్థానం, సుత్తన్తేసు యథారహం;
పకాసనా **పరమత్థదీపనీ** నామ నామతో.

సమ్పత్తా పరినిట్ఠానం, అనాకులవినిచ్ఛయా;
చతుత్తింసప్పమాణాయ, పాళియా భాణవారతో.

ఇతి తం సఙ్ఖరోన్తేన, యం తం అధిగతం మయా;
పుఞ్ఞం తస్సానుభావేన, లోకనాథస్స సాసనం.

ఓగాహిత్వా విసుద్ధాయ, సీలాదిపటిపత్తియా;
సబ్బేపి దేహినో హోన్తు, విముత్తిరసభాగినో.

చిరం తిట్ఠతు లోకస్మిం, సమ్మాసమ్బుద్ధసాసనం;
తస్మిం సగారవా నిచ్చం, హోన్తు సబ్బేపి పాణినో.

సమ్మా వస్సతు కాలేన, దేవోపి జగతీపతి;
సద్ధమ్మనిరతో లోకం, ధమ్మేనేవ పసాసతూతి.

బదరతిత్థవిహారవాసినా ఆచరియధమ్మపాలత్థేరేన

కతాఉదానస్స అట్ఠకథా సమత్తా.